

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

LEHNSBARON

HANS BERNER SCHILDEN HOLSTEN'S
S L Æ G T E B O G

UDARBEJDET AF

HANS BERNER SCHILDEN HOLSTEN

OG

ALBERT FABRITIUS

I

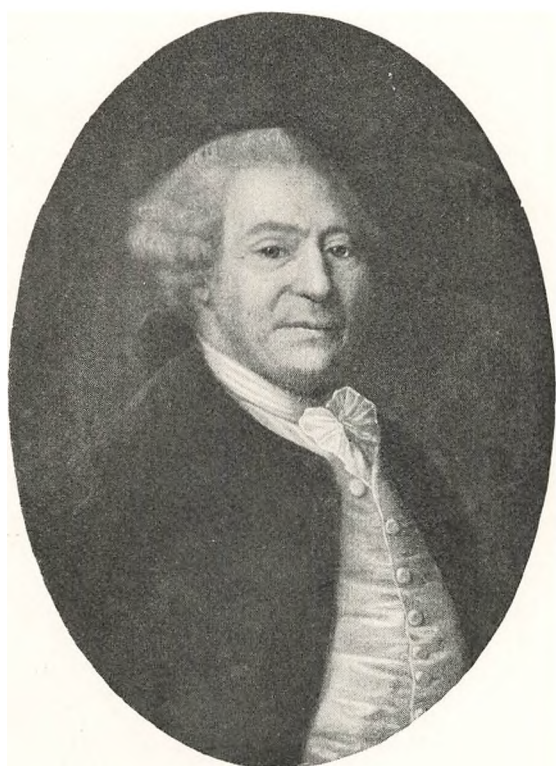
ANDET BIND

1. HEFTE

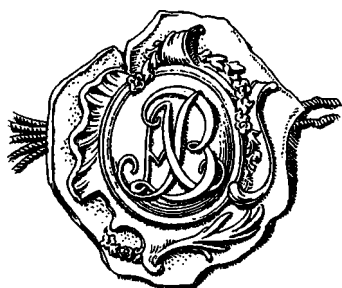

KØBENHAVN . MCMXLII—MCMXLIII

ALEXANDER BERNER
OG
CHRISTIANE FREDERIKKE SCHULTZ

ALEXANDER BERNER

er efter sin egen Angivelse født 29. November 1706 i København som Søn af Hoftrompeter HANS HENRIK BERNER og EVA-DORTHEA JAGENREUTER, der dengang boede i Kompagnistræde; Navnet fik han utvivlsomt ved Opkaldelse efter sin Morbroder ALEXANDER JAGENREUTER.

Da HANS HENRIK BERNER i 1711 indgav sin Selvangivelse til Ekstraskatten¹², omtalte han ikke sine to Børn, der saaledes paa dette Tidspunkt har haft Ophold andetsteds; hvor vides ikke med Bestemthed, men al Sandsynlighed taler for, at de — i hvert Fald en Tid — har været i Huset hos den ovennævnte Morbroder ALEXANDER JAGENREUTER, der var Proviantforvalter paa Christiansø, og hvis Ægteskab var barnløst. Jagenreuter havde paaviselig senere til forskellig Tid flere af sine eller sin Hustrus Slægtinge i Huset, saaledes fra 1724 til 1742 Hustruens nedenfor omtalte Datterdatter VIBEKE MARGRETHE LEEGAARD.

ALEXANDER BERNER har aabenbart faaet sin Uddannelse hos Morbroderen; da hans Fader døde i 1723, var han i hvert Fald paa Christiansø, hvor han første Gang gik til Alters 7. Februar 1723, da Præsten indførte ham som »Forvalterens Dreng Alexander«¹³. Han nævnes endvidere her ved Altergangen 17. Oktober s. A. og ligeledes 21. November, da han — antagelig for første Gang — stod Fadder. Endnu 2. April 1724 deltog han sammen med Jagenreuter, hans Hustru og Svigerinde, i Altergangen, i hvilken ogsaa hans Moder Eva-Dorthea Jagenreuter og hans Fætter JOHAN JAGENREUTER deltog, men da Familien atter 13. August samme Aar kommunikerede, var han ikke med.¹⁴

Alexander Berners Ansættelse som Skriverkarl i Rentekammeret maa vel derfor dateres til Sommeren 1724, og Sandsynligheden taler for, at det har været Jagenreuters Forbindelser indenfor Kammeret, som har skaffet ham denne Stilling.

Efter tolv Aars Tjeneste, i hvilken han havde »stedse opført sig meget skikkelig, tro og flittig«¹⁵, blev han Fuldmægtig ved de danske Forretninger i danske og norske Kammerkancelli 2. Januar 1736¹⁶ i Stedet for JACOB BARCHMANN¹⁷, der var blevet udnævnt til Sekretær ved Kommercekollegiet. BERNER anbefaledes til denne Forfremmelse af Kontorets Chef, Kammerraad PETER MUHLE.¹⁸ 10. April 1742 blev han udnævnt til Kancellist i samme Kontor¹⁹, og 4. Februar 1749 avancerede han til Kammersekretær.²⁰ Samme Aar blev han 28. Oktober udnævnt til virkelig Kammerraad og ti Aar senere, 28. December 1759 fik han Bestalling som virkelig Justitsraad²¹. 15. Januar 1760 fik han Bestalling som Kommitteret, hvilken Bestalling fornyedes 23. September 1762²². Der blev i disse Aar foretaget en Del Ændringer i de forskellige Kontorers Ressorts, og Berners Departement omfattede derefter i 1767 norske Berg- og Saltværks, samt Københavns Hof- og Militæretats Kontorer. Hans Bestalling som Sekretær i danske og norske Kammerkancelli i Rentekammeret blev fornyet 26. April 1765²². 1. Maj 1767 blev han udnævnt til Etatsraad²³. Ved Resolution

af 22. Oktober 1769 blev Decisionerne i Administrationen af de kongelige Fiskerier i København, Frederiksborg og Kronborg Amter henlagt under hans Domæne²². 29. Juni 1771 blev han Kommitteret i danske Kammer²².

Omvæltningen ved Hoffet under og efter Struenseeperioden fik tilsyneladende ingen Indflydelse paa ALEXANDER BERNERS Stilling, han har utvivlsomt aldrig været fremme i første Række, og han kunde derfor uanfægtet fortsætte sin Vej op ad Rangstigen; 14. Januar 1773 blev han Deputeret i Rentekammeret²⁴, 6. September samme Aar Konferensraad²⁵ og sluttelig blev han under 5. April 1780 i sit 74. Aar nobiliteret af Kong Christian VII.

Hvem der har taget Initiativet til Berners Optagelse i Adelstanden kan ikke oplyses; der foreligger ingen Ansøgning fra ham, og hele hans Stilling — ikke mindst økonomisk — gør det paa Forhaand usandsynligt, at der skulde være Tale om Køb. Nobiliteringen maa tages som Udtryk for, at der ikke fandtes andre Muligheder for yderligere at belønne ham, Dannebrogssordenen var jo indtil 1808 forbeholdt Adelen, saa nogen Dekoration kunde der af gode Grunde ikke blive Tale om. Det første, der findes om Sagen, er da den i Guldbergs Kabinetsprotokol indførte Ekstrakt af en Kabinetsordre af 23. Februar 1780, hvorved Kongen dels optog Kammerherre POUL ABRAHAM LEHN i Friherrestanden, dels meddelte:

»Da Vi af besynderl. Naade vil optage den gl. Conferensraad Berner for sin lange, troe Tjeneste i Adelstanden, saa maatte Patentet ham og gratis udstædes«²⁶.

Kancelliet lod 27. Februar s. A. Meddelelsen herom gaa videre til Berner, samtidig med at man anmodede ham om at indsende sit Vaaben til Approbation; som Følge heraf indleverede Berner under 2. Marts en Tegning af Vaabenet — i den Skikkelse i hvilken det senere blev approberet — ledsaget af følgende Skrivelse:

»Pro Memoria

Jeg har den Ære i Følge af Det Kongel: Danske Cancellies Pro Memoria af 27. forrige Maaned at insinuere et Udkast og Tegning til det bevilgede Vaaben, bestaaende: Skioldet af 3 røde Kugler udi hvidt Feldt og derover en kronet Hielm. Kiøbenhavn, den 2^{den} Martii 1780.

A. Berner.«²⁷

Gehejmerraad BOLLE LUXDORPH²⁸, der i en Aarrække var Maître des Requêtes, omtaler fra 1759 adskillige Gange Alexander Berner i sine Dagbøger; han noterer hans Udnævnelse til Justitsraad, som han kendte 14 Dage, før den forelaa officielt²⁹, og fortæller 12. April 1768 om Fuldmægtig SMIT i Berners Kontor, der blev sat i Blaa Taarn, fordi han havde taget to Obligationer, der var deponerede som Kaution, falskelig havde transporteret dem og derefter pantsat dem for henholdsvis 1000 og 800 Rdlr.³⁰

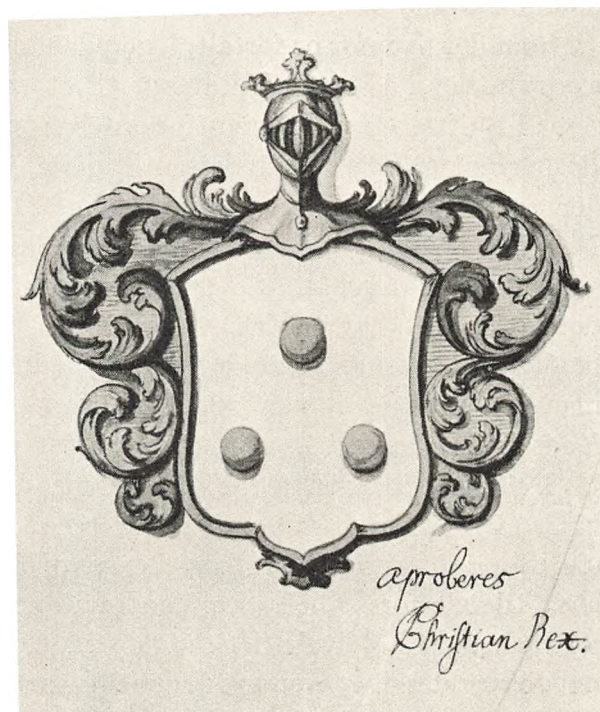
1. Juledag 1772 erfarede Luxdorph, at Etatsraad Berner havde »faaet en Rørelse paa venstre Side«³¹, men Anfaldet var dog kun af kortere Varighed, paa Trods af, at det — som A. P. BERNSTORFF skrev til DITLEV REVENTLOW — »nous menace de le perdre bientôt«³². Berner skulde endnu i tretten Aar passe sit Embede, selvom Luxdorph i April 1781 hørte Rygter om, at han skulde gaa af med Pension³³.

24. November 1773 mødte Berner i Kollegiets Samling³⁴, hvor Kammerets Jurisdiktion blev drøftet mellem LUXDORPH, STAMPE³⁵, BERNER, HOFMAN³⁶, PRÆTORIUS³⁷ og ERICHSEN³⁸, »vi blev næsten eenige«, skriver Luxdorph, og ogsaa ved senere Lejligheder anfører han, om Berner var med, eller om han var fraværende, som f. Eks. 4. og 11. Juli 1776³⁹, da BERNER sammen med SCHINDEL⁴⁰ var »gaaet med den nye Jagt til Jægerspris.«

A. P. BERNSTORFF synes at have set med venlige Øjne paa den gamle, tro Embedsmand, selvom han ikke kunde være blind for, at BERNER var blevet for gammel, og at dette ikke

littede den i Forvejen ret træge Forretningsgang, eller fremmede Kammerets eget Initiativ. Hans Meddelelse til Reventlow om Berners apoplektiske Tilfælde giver dog intet Udtryk for, at han ønsker hans Plads udfyldt med en yngre og mere handlekraftig Mand, og i Januar 1774 omtaler han ham som »notre bon et digne Berner«⁴¹. Han lagde dog ikke Skjul paa, at Sager-nes Behandling nok kunde trænge til en noget mere handlekraftig Ledelse, som det frem- gaar af et Brev til Ditlev Reventlow fra Juni 1774, hvori han nærmere omtalte den nye Fi- nansplan, hvorefter han fortsatte: »JUEL⁴² n'a qu'à maintenir le plan qui est tracé dans le plus grand détail, et comme l'été lui laissera du loisir, j'espère qu'il en profitera pour finir toutes ces affaires qui reposent et pour aiguil- loner CARSTENS et BARNER [sic.], les plus hon- nêtes gens du monde, mais qui ne s'occupent, comme V. E. le sait, des choses qui ne sont pas du détail ordinaire, que lorsqu'on les y force.«⁴³

Da Carstens hen paa Efteraaret 1774 blev ramt af et apoplektisk Tilfælde, skrev Bern- storff: »Juel paroît souhailer qu'il ne fût pas remplacé, mais je ne puis absolument pas estre de cet avis. Juel lui-même et Berner n'entendent rien aux affaires allemandes, il ne me paroît pas possible qu'elles soyent abandonnées à des employés très subalternes à tous égards. J'y ajoute la réflexion, que Juel est souvent ab- sent et que tout rouleroit alors sur un viellard, très affoibli, qui n'a ni les talents ni l'autorité nécessaire pour faire aller une machine très composée sans qu'elle se déränge ou sans qu'il y ait des abus que l'attention la plus soigneuse n'écarte ou ne prévient qu'avec paine«⁴⁴; og ogsaa ved andre Lejligheder gav Bernstorff Udtryk for, at den gamle Mand nu kun i ringe Grad var i Stand til at udfylde sin Plads⁴⁵.

Den af Alexander Berner indsendte og af Kong Christian VII appro- berede Tegning til Berner-Vaabenet
Original i Christian VII's Adelspatenter Bilag til Nr. 85. R. A.

Efter Københavns Ildebrand i 1728 boede ALEXANDER BERNER i Hummergade 325 hos Theskænker KNUD MØLLER; samme Sted boede desuden RASMUS PAU⁴⁶, der ogsaa var Skriverkarl paa Rentekammeret, og ligeledes den senere Renteskriver EILER MØRUP, den Gang Skriverkarl hos Raadstueskriveren, som i 1753 optraadte som Fadder ved ANDREAS ALEXANDER BERNERS Daab. Her har Berner sandsynligvis ogsaa boet før Branden, idet det for de andre her boende angives, at de er kommet efter Branden⁴⁷, men der foreligger ingen Oplysninger om, hvor han ellers har boet, før han i 1743 træffes i Pilestræde (Køb- mager Kvarter Matr. Nr. 87)⁴⁸ paa det søndre Hjørne af Anthonistræde, hvor han logerede hos sin Fætter, Guldsmed JOHAN JAGENREUTER; her opføres han endnu i Mandtallet 1744— 45⁴⁹, men ved sit Giftermaal 1744, da han for anden Gang stiftede eget Hjem, er han sikkert flyttet. 1745 boede han i Store Kongensgade⁵⁰, 1746 paa Kongens Nytorv⁵¹, 1748 og 1749 nævnes han i Dronningens Bredegade⁵², og derfra er han vel saa flyttet til Nytorv, hvor han lejede »Salen« i Huset Matr. Nr. 146 (efter 1756 Matr. Nr. 129)⁵³, og hvor han kan følges fra 1751 til 1760. Huset, der nu udgøres af Ejendommene Nr. 11 og 13, laa paa det nordre Hjørne af Brolæggerstræde. I 1760 flyttede Berner til Nørregade Matr. Nr. 53⁵⁴, hvor han lejede anden

Etage i Brygger JENS ANDRESEN MØLLERS store Bryggergaard, der strakte sig helt ud til Nørrevold; det er nu Husnummer 41⁵⁵. Her boede Berner til sin Død.

Hoftrumpeter HANS HENRIK BERNER var indvandret fra Tyskland og skal, efter hvad ALEXANDER BERNER »mundtlig en og anden Gang har udladt sig,«⁵⁶ tilhøre en oprindelig i de østrigske Lande hjemmehørende Slægt. Af hans Børn blev kun Sønnen og den nævnte Datter HEDEVIG BERNER voksne, og Alexander Berner havde saaledes ikke paa fædrene Side andre Slægtninge i Danmark. Paa mødrene Side havde han derimod noget Familie, idet hans Moder Eva-Dorthea Jagenreuter havde flere Søsken, som havde Børn, og med denne Familie stod Berner i ret nær Forbindelse.

Som det ovenfor er fortalt, logerede han en Tid hos sin Fætter Guldsmeden JOHAN JAGENREUTER, der i 1744 fik Fuldmagt til at varetage Alexander Berners og hans Søsters Interesser i Skiftet efter Proviantforvalter ALEXANDER JAGENREUTER⁵⁷. Med denne sidste holdt Berner naturligvis Forbindelsen levende, i 1736 ses han at have gjort Indskud paa Alexander Jagenreuters Vegne i Enkekassen⁵⁸, og Meddelelsen om Alexander Jagenreuters Død i 1742 blev da ogsaa »med en holstensk Skipper her laa i Havnen« givet Alexander Berner⁵⁹.

Af et Brudstykke af ALEXANDER JAGENREUTERS Skifte, der tilfældigt er bevaret, ses det, at Berner har udvirket, at Kongen eftergav Jagenreuter et Deficit i hans Proviantbeholdninger. Berner fordrede i den Anledning 100 Rdlr. af Boet, men en Del af dette Beløb maa vel antages at være Sportler, som Berner har betalt; om han ved Boopgørelsen har faaet Udlæg herfor, kan ikke ses af det nævnte Brudstykke.

Det som Tillæg til denne Biografi meddelte Brev fra Alexander Berner til Skifteforvalteren giver et lille Indblik i den Strid, der har staaet mellem Købmand i Rønne CHRISTIAN LEEGAARD og de øvrige Arvinger; Leegaard fordrede blandt andet 80 Rdlr., som han mente at have tilgode for at befordre Jagenreuter, naar denne havde besøgt Bornholm, og yderligere fordrede han 120 Rdlr. i Brudeudstyr til sin Datter VIBEKE MARGRETHE, der, som nævnt, havde været i Jagenreuters Hus i 18 Aar, og som havde hans Løfte herom.

Berner indvandt herimod, at selv om Jagenreuter havde givet Udstyret, hvis han havde levet, saaledes som han havde gjort ved Madame LEEGAARDS og Fru GROLAUS Bryllup⁶⁰, »saa følger dog ingenlunde heraf, at noget der til nu efter hans Død kand udlægges, lige saa lidt som min Søster, der hafde den salig Mands goede Løfter paa det sam[m]e, om hun var bleven gift, imedens hand levede, noget derfor kand paastaae eller har forlangt.«

Leegaard gav sluttelig Afkald paa 100 Rdlr., men forlangte saa de resterende 20 Rdlr. udlagt til en Sørgeklædning, »helst hun ingen har faaet efter sin Sl. Bedstefader, som dog gierne er Viis og Manér hos alle honette Folck, som efterlader sig noget af Midler«⁶¹. Hvad Resultatet er blevet kan imidlertid ikke oplyses.

JOHAN JAGENREUTER bemærkede i sit Indlæg, »at disse meget u-rimelige og u-grundede Prætentioner agtede han ey værdige at besvare, men anseer det som et Begierligheds Instrument uden Kraft og Nøtte, og altsaa tilstaaer J. ikke det allerringeste af denne Reining betalt. Men tvert imod paastaaer J. Jagenreuter paa sin og Vedkommendes Veigne at kunde med større Billighed paastaae, at Sr. Leegaard burde betale til Sterfboet for ovenneft saa kaldede Jomfrue WIWECHE MARGRETHA LEEGAARDS Opdragelse, Føde og Klæde et halv Hundrede Rdr. aarlig, hvilket beløber sig til 900 Rdr. fra 1724 til 1742, som er i alt 18 Aar, saa og à parte Betaling for, hvad som [til] bemeldte Jomfrues Reise til Kiøbenhavn og videre kand være anvendt.«⁶²

Med sin Søster HEDEVIG BERNER vedligeholdte Alexander Berner naturligvis ogsaa Forbindelsen. Som rimeligt var, var det ham, der varetog hendes Interesse ved Skiftet efter Morbroderen, og hun findes selvsagt ogsaa som Fadder for hans Børn. 1746 var hun i Huset

hos Brygger NIELS DINESEN i Magstræde⁶³, men Aaret efter blev hun gift med Proviantskriver CHRISTIAN GLOB TORP. Hun døde 1773 og blev begravet 5. April i Nikolaj Kirkes Søndre Gang Nr. 22⁶⁴. Gravstedet, der havde været i Familien Torps Besiddelse, blev 19. November 1772 fornyet af Alexander Berner⁶⁵.

Ogsaa til sin anden Hustru CHRISTIANE FREDERIKKE SCHULTZ' store Familie stod Berner i et venskabeligt Forhold; det er i saa Henseende talende, at hans ældste Barn BIRTHE BERNER blev opkaldt efter Told- og Konsumtionsskriver LORENTZ JESSENS Hustru BIRTHE BÆHRENDTZ, og han, der var Fru Berners Morbroder, blev opkaldt i Berners tredie Barn, den ældste Søn LORENTZ BERNER. Først det fjerde Barn blev kaldt HANS HENRIK BERNER efter Farfaderen. Det andet Barn, FRIDERICA MARIA fik sit Navn efter Moderen (Friderica) og Mormoderen (Maria), og endelig blev det femte Barn kaldet ANDREAS ALEXANDER efter henholdsvis Morfaderen og Faderen.

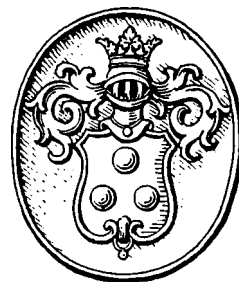
Et Vidnesbyrd om det gode Forhold i Familien er det ogsaa, at den nævnte Told- og Konsumtionsskriver LORENTZ JESSEN, der levede i et barnløst Ægteskab, sammen med sin Hustru 1. Januar 1753 oprettede et reciprokt Testamente, hvorved de blandt andet legerede 3.000 Rdlr. til Alexander Berners da levende tre Børn. Kort før sin Død i 1773 ændrede Lorentz Jessen, der nu var Enkemand, under 9. Februar Bestemmelserne, saaledes, at der tilfaldt Berners ældste Datter Birthe 3.000 Rdlr. og de andre tre Børn Friderica Maria, Lorentz og Andreas Berner fik hver 1.000. Alexander Berner var Testamentseksecutor sammen med Fuldmægtig ved Generaltoldkammeret SØREN LYTZEN, der var beslægtet med Jessen. Lorents Jessen boede i sine sidste Aar til Leje hos Berner paa Nørregade, hvor han døde⁶⁶.

Som Faddere ved Alexander Berners og Christiane Frederikke Schultz' Børns Daab optræder mest Familien og Berners Kolleger eller Overordnede. LORENTZ JESSEN stod Fadder i 1745 sammen med sin Hustru, der atter mødte 1746 og 1748, og Urtegaardsmand paa Ravensborg ANDREAS BÆHRENDTZ (BÆRNS) og Hustru, som formentlig var Lorentz Jessens Svigerforældre. 1745 optraadte endnu en Overvisitør KRAG, der vel var i Slægt med den Mag. NICOLAJ JOHANSEN KRAG, som var gift med Christiane Frederikke Schultz's Moster MARIE OLRØG JESSEN, ligesom den Jomfru ANNA MARIA KRAG, der var Fadder 1749, og som senere ægtede Gartner CHRISTIAN BACK paa Vallø. Endvidere forekommer ALEXANDER BERNERS Søster HEDEVIG BERNER 1746 og 1749 før og efter sit Giftermaal med CHRISTIAN GLOB TORP og 1748 nævnes Proviantskriver PEDER TORP. Fru Berners Søster BIRGITTE LORENTZE SCHULTZ — senere gift med Vinhandler ANDREAS COLLIN — stod Fadder 1753, og den anden Søster MARIA SCHULTZ 1748 og 1753, og hendes Mand, Mønsterskriver PETER OXHOLM 1749, endelig nævnes 1749 Regimentskvartermester EMANUEL TILSEN, der maa antages at være i Slægt med ANNA MARIA TILSEN, Major ANDREAS SCHULTZ's første Hustru. Af Alexander Berners Embedsbekendte er Renteskriver MORUP nævnt ovenfor, 1746 mødte desuden Kammerraad PETER MUHLE, Renteskriver, senere Kommitteret i Rentekammeret, Etatsraad CLAUS OLRØG og Tolderen HANS LANGE; 1748 Fuldmægtig i Rentekammeret, senere Kammerraad og Chef for det norske Toldkontor OLUF NIELSEN, 1749 Sekretær i Danske Kancelli JENS AAGAARD og 1753 den senere Gehejmeraad A. G. CARSTENS. Endelig forekommer 1748 Pastor POUL MATHIAS LORENTZEN BILDSØ, da ved Garnisons, senere ved Holmens Kirke, og 1753 Professor PEDER KOFOD ANCHER.

Berners økonomiske Forhold var, saavidt det kan skønnes, ingensinde særlig gode. Efter

A. Berner

1736. Civile
Enkekasses
Inskriptionsprotokol
1736—83. S. 36. R. A.

Seglsamling R. A., hvor det angives at være Konferensraad Alexander Berners Segl. Sønnen, A. A. Berner, har benyttet dette Signet (Enkekassebilag Nr. 4440 R. A., se nærværende Værk I. Side XIV)

sin Fader arvede han intet som helst; da Hoftrumpeteren døde i 1723, maatte hans Enke EVA-DORTHEA JAGENREUTER gaa fra Arv og Gæld⁶⁷. Det fremgaar af det ovenfor omtalte Brudstykke af Skiftet efter ALEXANDER JAGENREUTER, at Berner skyldte Boet nogle Penge imod en Obligation, hvorpaa der var afskrevet 50 Rdlr., som HEDEVIG BERNER havde tilgode i Boet, men hvor stort et Beløb det drejede sig om, kan ikke ses, lige saa lidt som, hvor meget Berner eventuelt har arvet.

1743 ansøgte han Kongen om at maatte faa overladt to smaa Arvelodder paa tilsammen 350 Rdlr., som var tilfaldet Kongens Kasse, for derved at »afhjælpe mine slette Omstændigheder, saa at jeg med et ubekymret Sind de mig udi Deres Maj.s Tjeneste betroede Forretninger kunde opvarte«. Han omtaler her, hvorledes hans »Vilkaar i saa mange Aars Tjeneste har været meget ringe og fast utilstrækkelige til min egen Subsistence, og jeg dog imidlertid efter en Christens Pligt har maattet paatage mig at bære Omsorg for Underholdning til en og anden af min fattige Familie, saa maa jeg beklage, at mine Omstændigheder derudover er giældbundne, og samme blevne mig til saadan en Byrde, som jeg ikke uden ved Deres Kgl. Maj.s højstpriselige Naade ser at kan blive afhjulpen.« 27. September 1747 fik han »af besynderlig Naade« en Gratifikation paa 300 Rdlr.⁶⁸

24. December 1768 gav Berner en Kvittering for 800 Rdlr., som han havde laant af sin Svigermoder; ved Afbetaling og Udlæg til forskellige Tider var denne Sum dog 25. Oktober 1776 nedbragt til 250 Rdlr. Heraf betalte han i December 1778 105 Rdlr. 56 ¤, som hans Svoger, Vinhandler ANDREAS COLLIN, manglede i sit Regnskab til den Almindelige Plejeanstalt. Efter Svigermoderens Død betalte Berner endvidere 50 Rdlr., som hun havde testamenteret Jomfru INGER MARIE BRASEN, og hans Restgæld var derefter med paaløbne Renter 137 Rdlr. 4 ¤ 12½ ¢, som blev trukket fra Hustruens Arvepart, som i alt udgjorde 423-1-1½⁶⁹.

Berners Gageforhold var dog i hvert Fald i Slutningen af hans Embedstid ikke saa slette. 24. December 1770 forlangte Struensee ved Kabinetsordre Oplysninger om Embedsmændenes Indtægter, hvad der fik JØRGEN ERIK SKEEL — dengang Deputeret for Finanserne — til at skrive til SCHACK-RATHLOU: »Je crains un peu pour l'amy Berner qui dans les dernières années surement a eu presque 4000 ecus par ans.«⁷⁰ Slet saa meget var det nu ikke; af den Liste, som Kammeret har afleveret i Svar paa Kabinetsordren, ses det, at Berner som Kommitteret havde 1100 Rdlr. og som Kammersekretær 300, hvortil kom 1026 i Sportler, altsaa ialt 2.426 Rdlr. om Aaret; herfra gik endda Lønninger til noget af hans Personale, uden at det er oplyst, hvormeget det drejede sig om⁷¹. Ved det derefter udarbejdede Gagereglement af 15. Juni 1771 opgives hans tidligere Indtægter imidlertid til 2.671 Rdlr., altsaa noget mere. Der tillagdes ham ved det nye Reglement 1.600 Rdlr., hvortil kom 500 ved det af STRUENSEE selv fastsatte Tillæg⁷². Ved Kabinetsordre af 22. December 1774 blev hans Gage sat op til 2.250 Rdlr. for hans lange og tro Tjeneste⁷³.

Som det tidligere er omtalt, fik BERNER i Julen 1772 et Slagtilfælde, som uden at have været af lang Varighed dog maa have mærket ham; Bernstorff omtaler flere Gange hans Svagelighed og af hans Udtryk i 1774 — »le vieux Berner qui n'a plus qu'un souffle de vie«⁷⁴ — fremgaar det, at man ikke ventede, at han havde langt igen. Han døde dog først 8. August 1785 i en Alder af omtrent 79 Aar. Dødsårsagen angives at være Alderdom. 12. August blev han bisat i sit Gravsted i St. Nikolaj Kirke.

Det er lejlighedsvis berørt ovenfor, at Alexander Berner var to Gange gift. Første Gang blev han i Huset i Vor Frelsers Sogn 29. Juni 1734⁷⁵ viet til METTE HENRICA MØLLER; Bryllupet har vel staaet i Strandgade Nr. 82, hvor hendes Fader ses at have boet i 1736⁷⁶.

Hun var født i København 1703 og blev døbt 3. November i Vor Frelsers Kirke⁷⁷. Forældrene var Revisor i Generalpostamtet OLUF ANTHONII MØLLER⁷⁸ og BIRTE KNUDS-DATTER⁷⁹.

Forbindelsen maa antages at være knyttet igennem Familien Jagenreuter. I Alexander Jagenreuters oftere omtalte Skifte findes nævnt to Obligationer, den ene udstedt af Madam KOEFOED i Svaneke, den anden af PAUL ANTHONII MØLLER. Madam Koefoed var ELISABETH AUGUSTA ANTHONSDATTER MØLLER, der i andet Ægteskab var gift med Stadskaptajn MORTEN KOEFOED i Svaneke. Poul Anthonii Møller er utvivlsomt hendes Broder; en anden Broder er Landsdommer ANCHER ANTHONII MÜLLER, der i sit Ægteskab med MAGDALENE MARGRETHE HESLER blev Stamfader til den kendte bornholmske Familie MÜLLER. En af Landsdommerens Døtre var METTE MARIE MÜLLER, der 29. Juni 1725 blev viet til Løjtnant ERICH GROLAU⁸⁰; hun er identisk med den ovenfor omtalte Fru Grolau, hvis Bryllup Alexander Jagenreuter bekostede, og for hvis Barn han i 1727 stod Fadder i Citadelskirken i København.

Julius Bidstrup omtaler i sin Stamtavle over Familien endnu to Brødre FRIDERICH og NIELS ANTHONII MÜLLER, af hvilke den sidste sikkert er den »Sr. NICOLAI MØLLER«, som var Fadder ved METTE HENRICA MØLLERS Daab i 1703. OLUF ANTHONII MØLLER kan da formentlig ikke uden Føje antages at være Broder til disse Søskende, og stammer derfor antagelig fra Kalundborg, hvor ANCHER ANTHONII MÜLLER var født ca. 1654⁸¹.

Det maa vel antages, at Berner har kendt Møllers personlig, saa levende som Forbindelsen — trods de store Afstande — har været i denne Kreds, og udelukket er det vel ikke, at den Theskænker KNUD MØLLER, som Berner boede hos i 1728, ogsaa har hørt til Slægtskredsen. Det ser i hvert Fald ud som mere end et Tilfælde, at Revisor Oluf Anthonii Møller med Hustru og to Børn flyttede her til efter Branden⁸².

Hvor og hvornaar METTE HENRICA MØLLER er død, er desværre ikke oplyst⁸³. Hun maa antages at være død før 1743, da ALEXANDER BERNER logerede hos JOHAN JAGENREUTER, idet han ikke nævner hende i Skatteangivelsen.

ALEXANDER BERNER blev gift anden Gang i St. Nikolaj Sogn i København — efter egen Opgivelse 11. December 1744 — med

32/2

CHRISTIANE FREDERIKKE SCHULTZ

der var Datter af Major ANDREAS SCHULTZ og ELISABETH ANNA MARIE JESSEN. Hun er født i Juli 1725, sikkert i København, hvor Faderen paa dette Tidspunkt laa i Garnison, og maa antagelig være døbt i Garnisons Kirke, hvis Protokoller for den danske Menighed mangler for Tiden fra Februar 1725 til November 1746.

Hun døde 25. August 1792 i Raadhusstræde i København og blev begravet i Ugen fra 25. August til 1. September paa Vor Frue Assistens Kirkegaard.

Desværre er der ikke bevaret noget Skifte efter Ægteparret, men Indtrykket af deres daarlige økonomiske Forhold bestyrkes yderligere ved, at Christiane Frederikke Schultz ikke blev begravet i Gravstedet i St. Nikolaj Kirke, men i Frijord.

Datteren FRIDERICA MARIA BERNER oplyser 1805, at hun ikke var i Besiddelse af anden Formue end et ringe Bohave, og at der ikke var tilfaldet hende nogen Arv paa Grund af hendes Faders huslige uformuende Tilstand⁸⁴.

ALEXANDER BERNERS første Ægteskab har formentlig været barnløst, i andet Ægteskab med CHRISTIANE FREDERIKKE SCHULTZ havde han følgende fem Børn:

1. BIRTHE BERNER, * København 19. Oktober 1745, døbt St. Nikolaj Kirke 21. Oktober, † København 28. November 1788, begr. Garnisons K. 5. December. — Ugift.
2. FRIDERICA MARIA BERNER, * København 29. September 1746, døbt St. Nikolaj Kirke 4. Oktober, † København 25. (26.) Oktober 1822, begr. paa Assistens Kirkegaard fra Helliggejst Kirke 30. Oktober⁸⁵. — Ugift.
3. LORENTZ BERNER, * København 29. Marts 1748, døbt St. Nikolaj Kirke 2. April, † Søllerød 5. November 1824, begr. København Helliggejst Kirke 10. November.
Told- og Konsumtionsinspektør i København. Kammerraad.
~ København, Helliggejst Kirke, 2. Oktober 1782 METTE ELISABETH (LISE) WEDEGE (F: Grosserer, Brygger JENS WEDEGE og MARGARETHA DOROTHEA BEYER), * København 1764, døbt Helliggejst Kirke 8. Oktober, † København 4. Februar 1850, begr. Garnisons Kirkegaard 10. Februar.
Ægteparret havde to Børn, en Datter, der døde spæd, og en Søn, Regimentskvartermester CHRISTIAN BERNER (1798—1849), der døde ugift.
4. HANS HENRIK BERNER, * København 16. Oktober 1749, døbt St. Nikolaj Kirke 18. Oktober, † 11. November 1750⁸⁶.
5. ANDREAS ALEXANDER BERNER, * København 4. Januar 1753, døbt Helliggejst Kirke 8. Januar, † København 5. April 1825, begr. Assistens Kirkegaard 11. April.
Kaptajn i Sø-Etaten, Told- og Konsumtionsinspektør i Helsingør.
~2 Helsingør, Mariæ Kirke, 6. September 1792 MARGRETHE ELISABETH (BETZY) BROWN (F: Guvernør i Trankebar, Stempelforvalter og Arkivar ved Øresunds Toldkammer DAVID BROWN og ANNA FENWICK), * København 14. Februar 1765, døbt Tysk Reformert Kirke 21. Februar, † København 23. Juni 1838, begr. Fransk Reformert Kirkegaard 27. Juni.

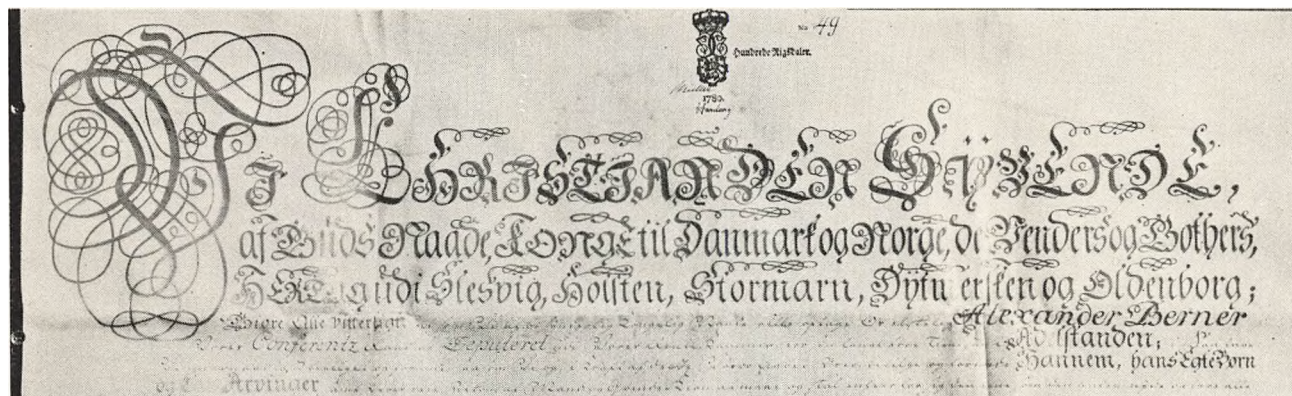
Se 16/1 og 16/2.

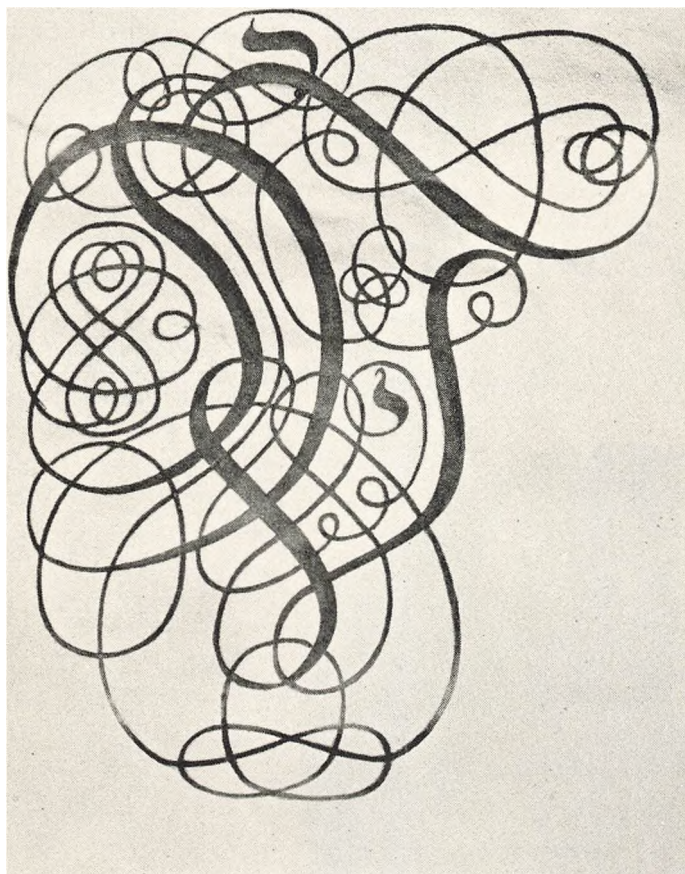
Kammerraad Lorentz Berner
1748—1824

Miniatur

hos Frøkenene
C. og E. Fenwick,
London

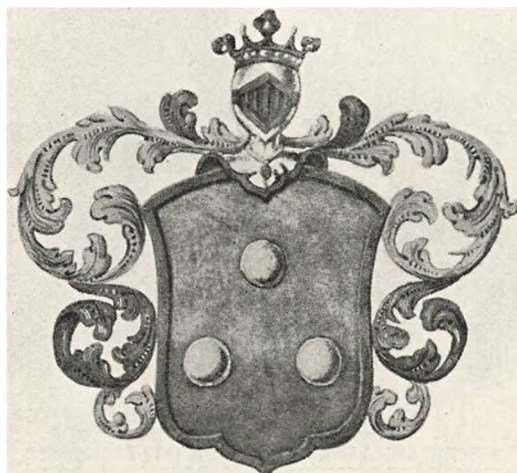

ADELSPATENT 5. APRIL 1780
FOR KONFERENSRAAD ALEXANDER BERNER

I CHRISTIAN DEN SYVENDE AF GUDS
NAADE, KONGE TIL DANMARK OG
NORGE, DE VENDERS OG GOTHERS,
HERTUG UDI SLESVIG, HOLSTEN,
STORMARN, DYTHERSKEN OG OLDEN-
BORG Giøre alle vitterligt: at som Vi af
besynderlig Kongelig Naade ville optage Os
elskelig ALEXANDER BERNER Vores
Conferentz Raad og Deputeret udi Vores
Rente Kammer, for sin lange troe Tieneste
i Adelstanden; Saa have Vi allernaadigst
bevilget og forundt, saasom Vi og, i Kraft
af dette Vores aabet Brev, bevilge og for-
unde Hannem, hans Egte Børn og Livs
Arvinger, samt Deres egne Afkom af Mand-
og Qvinde-Kiøn at maae og skal enhver for
sig den eene som den anden nyde og have
alle de Privilegier, Friheder og Benaadinger,
som alle andre af Adelen i Vore Riger og
Lande nu nyde og have eller herefter
bekomme kunde, og samme til evig Tiid have
og bruge, saa at bemelte Conferentz Raad
Berner, hans Egte Børn og Livs Arvinger
for rette indfødte Adelsfolk af alle og enhver
skal æres, agtes og holdes. Og have Vi yder-
meere benaadet Hannem med saadan Skiold,
Hielm og Vaaben som følger og her med sine
rette Farver afmalet findes, nemlig: Udi

Skioldet, som er Sølv Feldt, ligger trende røde Kugler, en oven og tvende neden under. Oven paa Skioldet, som findes omgivet med Løv-Værk af Rødt og Sølv er en Kronet Hielm. Hvilket Skiold, Hielm og Vaaben fornævnte Conferents Raad Berner, hans Egte Børn og deres Afkom maa og skal bruge og føre i alle forefaldende ærlige og adelige Samqvemme, Forretninger og Leiligheder paa alle Steder og til alle Tiider efter eget Behag, som de det til deres Ære, Hæder og Zirat fornødent eragte kunne, ligesom andre Vores indfødte Adelsfolk deres Skiold, Hielm og Vaaben føre og bruge; Hvorved Vi og Vore Kongelige Arve Efterkommere udi Regieringen Dennem alle Tider allernaadigst handthæve, beskytte og beskierme ville. Forbydende alle og enhver, herimod, eftersom forskrevet staaer, at hindre, eller i nogen Maade

Forfang at gjøre under Vores og Vore Kongelige Arve Efterkommere i Regieringen, Deres høyeste Unaade; Givet paa Vort Slot Christiansborg udi Vores Kongelige Residentz Stad Kiøbenhavn den Femte April Aar efter Christi Fødsel Et Tusinde Syv hundrede og fiiresindstyve og Vores Regierings Femtende.

Under Vor Kongelige Haand og Signet

Christian R.

O. Thott

Luxdorph P. Aagaard

Original Pergament med farvelagt Vaabengengivelse paa Langesø. Seglet bevares i en vedhængende Sølvkapsel, der inde i Laaget er stemplet med Københavns Prøvemærke 1780, Guardeinmærke for FREDERIK FABRITIUS og Mestermærke — CR 80 — for Guldsmeden CORT LEGAN RASMUSSEN.

BREVE OM FAMILIEN BERNER TIL BERTOUCHE.

1.

Kbhfn. d/ 23. Jan: 1786

Efter Forlangende af 14de hujus skulle jeg ikke undlade herved at meddeele Deres Høi Velbaarenhed de det kongel: genealogiske og heraldiske Sælskab fornødne Efterretninger i Henseende til min Familie efter vedføiet Schema.

Forældre.

ALEXANDER BERNER, Conference Raad og 2den Deputeret udi Rente Kammer Collegio, fød Ao 1706, den 29de November, gift Ao 1744 den 11te December med CHRISTIANE FRIDERICA SCHULTZ, en Datter af Major ANDREAS SCHULTZ og ANNA ELISABETH JESSEN, fød Ao 1725 udi Julii Maaned; min salig Faders Dødsdag den 8de Augusti Ao 1785.

Børn.

Døttre BERTE BERNER, fød Ao 1745 den 19de October.

FRIDERICA MARIA BERNER, fød Ao 1746 den 29de September.

Sønner LORENTZ BERNER Kammer Raad og Inspecteur ved Kiøbenhafns Toldkammer, fød Ao 1748 den 29de Martii

HANS HENRICH BERNER, fød Ao 1749 den 16de October, død Mortensdag Ao 1750

ANDREAS ALEXANDER BERNER, Capitaine udi den Kongl. Søe Etat, Inspecteur til at holde Orden blandt fremmede Søe Folk og andre paa Helsingøers Skibsbroe og Controlleur ved Told Kammeret, fød Ao 1753, den 4de Januarii,

min Broder gift med SUSANNA VAN ECHTEN, en Datter af SALOMON VAN ECHTEN, det hollandske Compagnies første Kiøbmand paa Cap de bonne Esperance, den 28. April 1782, med hende avlet en Søn ALEXANDER SALOMON BERNER, fød Ao 1784 den 21de Maji, død Ao 1785, den 6 Januarii, og en Datter CHRISTIANA ELISABETH BERNER, fød den 11te August 1785 [tilføjet med anden Haand: † 21. (skal være 15.) Oct. 1791]. Jeg gift med METTE ELISABETH WEDEGE, en Datter af Kiøbmand JENS WEDEGE, den 2den October 1782. Ingen Børn.

Paa min Faders Side er her i Landet, nemlig udi de Kongl. Danske saavel som Norske og Holsteenske Riger og Lande, ligesaa lidet som paa de danske vestindiske Øer og Ejendomme udi Ostindien ikke mig bekendt nogen Familien Paarørende af det Navn Berner, men min salig Faders Forfædre skal, efter hvad hand mundtlig en og anden Gang har udladt sig, have sin Oprindelse udi de kaiserlige Østerigske Lande, derfra fordrevne udi Lutheranernes Forfølgelses Tiid og siden adspredt udi de preussiske, hannoverske og chursachsiske Lande, fra hvilke sidste Lande min Farfader HANS HENRICH BERNER, som døde Ao 1721 hidkom og tog Tieneste som kongel. Hof Trompetter, bemeldte min Farfader var gift med EVA DOROTHEA JAGENREUTER, som døde Ao 1732, og avlede udi dette Egteskab forbemelte min salig Fader og hands Søster, HEDEVIG BERNER, ligeledes forlængst død.

Berner

Paaskrift af Bertouch: tilsendt mig af Kammer Raad og Told Inspecteur Lorentz Berner.

2.

Min første Kone SUSANNE VAN ECHTEN død 16de September 1791. Børn af dette Egteskab

CHRISTIANE ELISABETH, fød 11te Aug. 1785, død 21de October 1791 [Fejl for 15. Oktober.]

SUSANNA JOHANNA, fød 11. Febr. 1788 indskreven i det adelige Jomfrue Kloster i Vemmetofte.

1792 den 6de September indgig ieg i nyt Egteskab med MARGARETHA ELISABETH BROWN, Datter af forrige Gouverneur i Tranquebar DAVID BROWN, Enke af WILLIAM BROWN, Grosserer i Kiøbenhavn, Børnene af dette Egteskab

ALEXANDER GEORGE, fød 23de Junij 1793

EDMOND, fød 29de December 1798

død 13de November 1799

EDVARD, fød 23de Maj 1801

Helsingøer, den 14de November 1803

A. A. Berner

Originaler i Genealogisk-Heraldisk Selskabs Samlinger, Generalia, Folio 33 A : Bertouchs Korrespondance med Adelen (RA).

BREV FRA ALEXANDER BERNER
TIL SKIFTEFORVALTEREN PAA CHRISTIANSØ

Velædle og Velbyrdig

Hr. Commandeur og Commendant.

For den mig givne Underretning om Tiden, paa hvilcken Skiftes Slutning efter min Sal. Morbroder vorder foretagen, er ieg Deres Velbr. meget forbunden, og da mine Forretninger ikke tillade mig selv at over reyse for, efter Indkaldelse, derved at være tilstæde, men min Fætter Mons. Jagenreuter dog ved dene Leylighed indfinder sig, saa vil ieg i øfrigt allene have Deres Velbr. min Søsters og min Deel paa det beste recommenderet, saasom ieg ikke bør tvifle paa Skifte Retten, at den io i alle Maader besørger voris Tarv paa lovlig Maade. Dette bør ieg ellers angaaende de tvende Poster, som Deres Velbr. melder, at Hr. Leegaard gjør Præention paa, skyldigst erindre, at endskiønt baade min Søster og ieg bær ald Consideration for vor Sal: Morbroders Encke og hendis Paarørende, see og ønske, at alting Skifted angaaende maatte ved Enighed paa begge Sider vorde saaledes afhandlet, at en hver kunde vorde for sin Deel fornøyet, saa dog da der, for uden min egen Sag, end og paaligger mig, som Værge for min Søster, at paa agte, det ikke noget passerer, som burde paa tales, siden ieg ellers, om hun i Tiden kommer under andres Værge, derfor kand fordres til Regenskab, maa ieg da herved erklære, det ieg ikke skiønner, at nogen af disse Poster kand falde Boet til Last, eller være at tilstaaes, thi hvad 1: de 120 RDr. for frie Brøllup til Jomfrue Wibeche Leegaard angaar, da lad være, at min Sal. Morbroder i Fald hand hafde levet, indtil hun var bleven forseet, nock troligt hafde givet hende, lige saa vel som det skeede med Madam Leegaard og Frue Grolau, fri Brøllup, saa følger dog ingenlunde heraf, at noget der til nu efter hans Død kand udlægges, lige saa lidt som min Søster, der hafde den salig Mands gode Løfter paa det same, om hun var bleven gift, imedens hand levede, noget derfor kand paastaae, eller har forlanget, efterdi saadane Løfter ikke kand gielde anderledes, end de ere i sig selv, med Vilkaar, dersom Omstendighederne saaledes udi den Levendis Tid indtreffe, saa at hands Død ophæve det, og er af ingen Forbindelse for Arvingerne, og det saa meget mindre, som det og kand hænde sig, at Jomfrue Leegaard kunde døe i ugift Stand, hvilket sidste dog ikke som et tilstrækkeligt Argument her anføres, da det øvrige eragtes at være nock i dene Post, allerhelst her er hvercken Lov eller Forordning, som giver saadan Fordring mindste Biefald.

Den 2den Post om 80 R.D. for Befordringskab med Hr. Leegaards Vogne, naar min Sl. Morbroder har besøgt ham paa Landet, da naar Hr. Leegaard ikke kand bevise at have leyet den salig Mand sine Vogne for Betaling, er han ikke beføyet nu for saa mange Aar at giøre saadan Reining, som den Afdøde aldrig hafde ventet at være skyldig, da han ellers som en bekiendt accurat Mand det ufeelbarlig hafde erlagt, at ikke slige Bagateller skulle efter Døden give hans bekiente goede Røgte nogen slet Anseelse. Dene Post synes ogsaa meget mindre at være acceptable, da det paa Bornholm iblant Paarørende er bekient nock, at hvor min Sl. Morbroder gjorde Besøgelse, var alle og een hver af Kierlighed til ham, bered[t]e til at befordre ham og medhafvende Familie, hvor hand viider agtede sig, og ieg troer, at der som hand paa dend Tid hafde budet nogen af dem Penge for deris Vogne, da hand dog dermed kunde have sparet noget i Drickepenge, hafde enhver anseet det som en uanstændig Sag, ligesom og ingen anden derpaa nu efter hans Død med Reining fremkommer.

I det øvrige da Hr. Leegaard beretter mig, at min Reining er til Skifte Rættten indleveret, saa formoder ieg, at lige som samme i alle Maader udi Indtægten vil findes rigtig, det og skiønnes billig og rætt, at ieg nyder mit der udj anførte Sallarium, og at de herværende dermed er fornøyet, som af min Fætter ved hands Nærværelse videre fornemmes.

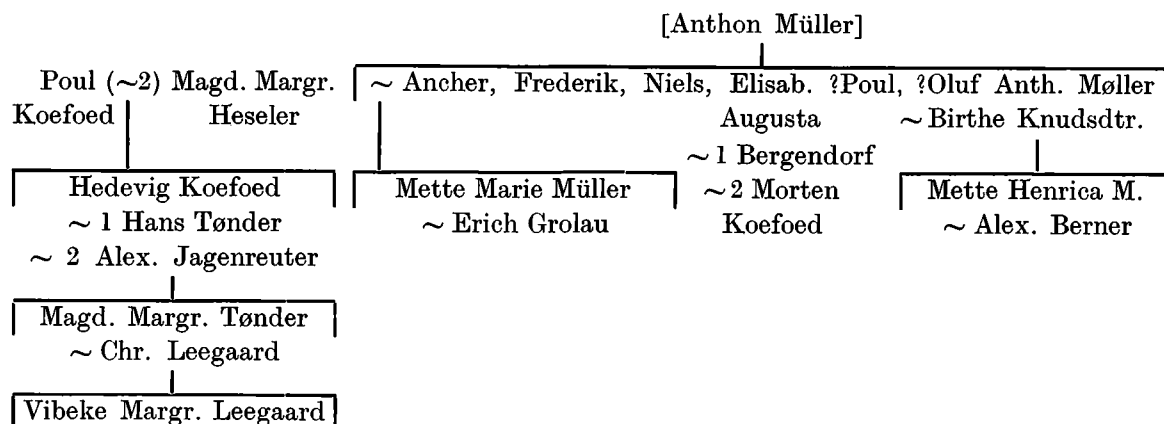
Ieg er stedse med ald tilbørlig Respect

Deris Velbr.
tienstydmyge og ærbødigste Tiener
A. Berner

Kilde: Rtk. Partikulære Personer Alex. Jagenreuter.

SLÆGTEN MÜLLER

For Oversigtens Skyld hidsættes følgende Tavle:

idet det bemærkes, at Anthon Müller kun er hypothetisk med Støtte af Sønnernes Patronymikon.

Af de anførte Børn blev Ancher Anthoni Müller, der havde 5 Børn, Stamfader til den bornholmske Slægt Müller. Mette Marie Müller var hans næstældste Datter. De fire førstnævnte af Anthon Müllers Børn er Søskende, de to sidste Poul og Oluf maa formodes ogsaa at være det. Det bemærkes, at den opstillede Rækkefølge er ganske vilkaarlig.

Ancher Anthoni Müller var gift med Magdalene Margrethe Heseler, der i sit første Ægteskab med Poul Koefoed havde flere Børn, af hvilke Datteren Hedevig var gift to Gange. I første Ægteskab med Proviantforvalter paa Christiansø Hans Tønder, havde hun en Datter, der blev gift 8. Novbr. 1721 med Købmand Christian Leegaard i Rønne. Datteren Vibeke Margrethe Leegaard var det ældste af seks Børn.

Hedevig Koefoeds andet Ægteskab med Alexander Jagenreuter var barnløst.

Tavlen er væsentligst opstillet paa Grundlag af Jul. Bidstrup: Stamtavle over Familien Koefoed B og samme: Stamtavler over Familieme Müller, Madvig og Sode.

ANSØGNING FRA ALEXANDER BERNER

Underdanigst Pro Memoria

Ved det Tydske Cammer Cancellies forrige Vacance, da samme afgangne Cancellie Raad CARSTENS⁸⁷ blev confereret med et extraordinaire Tillæg af 1000 Rdlr. aarlig, hvorom jeg ligeledes gjorde Ansøgning, behagede Deres Excellence naadigst at forsikre at ville have mig udi Erindring til mine Vilkaars Forbedring.

Tillidsfuld til Deres Excellences Naade fordrister jeg mig altsaa, nu da dette Embede er betroet Secreterer LÆUTZOW⁸⁸ med 1000 Rdlr. aarlig Gage, underdanigst at anholde: at maae blive sat paa lige Gage, hvortil jeg forhaaber Deres Excellence naadigst vil finde noksom Anledning: 1. at til det Tydske Cammer Cancellie forhen ikkun har været henlagt 600 Rdlr. aarlig Gage, men til det Danske og Norske 800 Rdlr. samt at om end og for hver af Cammer Secretererne bevilges 1000 Rdlr. aarlig, opnaar samme dog ikke, i det mindste forsaavit det Danske Cammer Cancellie angaaer, paa 5 à 600 Rdlr. nær de Indkomster, Lønnen og Sportlerne tilforn har beløbet, hvorimod 2. Renteskrivernes Vilkaar ere forbedrede, da de, foruden at beholde de 1000 Rdlr. aarlig Gage, dem udi forrige Rente Cammers Tiid var forundt, end og hver er bevilget en Copiist, og 3. at Hr. Secreterer LÆUTZOW ikke er ældre Betient ved Cammeret end jeg, da vi begge udi Aprill Maaned 1768 ere beskikkede til Fuldmægtiger.

Kiøbhfn. d/ 17de Febr. 1776

underdanigst
Bernar

Original i J. G. Moltke (Bregentved)s Privatarkiv, Rigsarkivet. C. 6. Sager vedr. Rentekammeret.

ANSØGNING FRA KONFERENSRAADINDE BERNER

Kiøbenhavn den 13. December 1788

CHRISTIANA FRIDERICA SCHULTZ, Enke efter Salig Conferenceraad BERNER søger allerunderdanigst, at den hendes uforsørgede Datter FRIDERICA MARIA BERNER ved allernaadigst Resolution af 27. April 1781 bevilgede Pension af 150 Rdlr. aarlig nu maae tage sin Begyndelse, ligesom og at hun selv allernaadigst maae være befriet for længere at betale den endnu svarende halve Rangskat.

Ved Resolution af 27. April 1781 har det allernaadigst behaget Eders Mayestæt i Betragtning af min salig Mands, Conferenceraad Berners udi 57 Aars Embeds Førelse udviiste Nidkiærhed, Fliid og Troeskab, af særdeles Naade blandt andet at bevilge: at, foruden den mig under 30. Decembr. 1776 allernaadigst tilsagte Enke Pension af 400 Rd. uden Afkortning tillige vores ældste syge Datter Berthe efter hans Død maatte nyde 200 Rd. aarlig Pension, men den yngre Friderica Maria derimod efter hans og min Død 150 Rd. aarlig, saalenge hun lever i ugift Stand.

Saaledes haver ieg og siden bemeldte min salig Mands Død udi Aaret 1785 med allerunderdanigst Taknemmelighed nydt godt af denne Eders Mayestæts store Naade, men, som det har behaget den alviise Gud sidstafvigte 28. November ved Døden at bortkalde min salig Datter Berthe: saa er ieg ved dette Dødsfald, uforventet efter Naturens Løb truffen hende førend mig, udi en høy Alder af 64 Aar sat udi den ynkværdige Forfatning aldceles at maae tabe den anseelige Hielp af 200 Rd. aarlig til nødtørftig Udkomme for mig og endnu levende uforsørgede Datter Friderica Maria, dersom ikke Eders Mayestæt fremdeeles af særdeeles Mildhed udi min nærværende Tilstand og sande Trang, efterladt af min salig Mand uden Formue og blottet for al anden tilstrækkelig Hielp, lader mig vederfares den Naade for min øvrige forhaabende korte Levetid at maae nyde den sidstbemeldte min Datter tilsagte aarlige Pension af 150 Rd. uden Afkortning fra førstbemeldte min salig Datters Berthes Dødsdag at regne, hvorom ieg herved allerunderdanigst anholder, ligesom ieg og i lige Underdanighed igientager mine forhen indgivne Ansøgninger og indstændigst bønfalder om allernaadigst Eftergivelse af den mig saa haardt trykkende halve Rangskat 35 Rd. aarlig, ieg nu med megen Kummer og Afsavn over 3 Aar har maattet udrede,

allerunderdanigst

*Christiana Friderica
Enke efter Salig Conf.
Conferenceraad Berner*

Finanskollegiets danske Journalsager 1788 Nr. 2246, R. A.

UDDRAG AF SKATTEMANDTAL M. V.

Grove: Københavns Huse og Indvaanere efter Branden 1728.

S. 157 Hummergade 325

KNUD MÖLLER Theeskiencker

hos ham logerer

Borgemester udi Horsens IESPER AXSELSSENS Hustru....

EILER MORUP, Skriver Karl hos Raadstueskrifveren

RASMUS PAV og ALEXANDER BERNER, Skriver Karle paa Rente Cammeret

TØGER ROSENBERG, Kiøbmands Karl

OLE MÖLLER, Reviser ved Post Amted; er kommen siden Branden (Mand, Hustru og 2 Børn)

PETER IANSEN, Skriver Karl paa Rente Cammeret, kommen effter Branden

MATTHIAS IENSEN, Studiosus, og kommen effter Branden.

Københavns Skattemandtal 1743, Købmager Kvarter Nr. 87
Pilestræde

JOHAN JAGENREUTER, Guldsmed af Profestion, hos mig tjener 1 Svend og 1 Dreng i Lære og nok en Svend, som ikkun paa kort Tiid haver gaaget paa Forsøg, dog begge uden Løn, nok tjener hos mig 2 Piiger.

Hos mig logerer ALLEXANDER BERNER Cancelist og Kongl. Fuldmægtig i Camer Canceliet paa det Kongl. Rente-Camer.

Københavns Skattemandtal 1762, Bd. 8, Fol. 109.

Nørre Kvarter, Nørregade 53. Brygger JENS ANDRESEN MØLLERS Gaard.

I anden Etagie

Hr. Justitz Raad BERNER.

Justitz Raad ALEXANDER BERNER Com-

mmitteret udi Cammer Collegio	1
min Hustrue	1
af 4 Børn ere over 12 Aar de 3*)	3
den 4de ANDREAS ALEXANDER er føed den 4. Januarii 1753.	
Tienistefolk	
Tiener HANS TELLESEN FIIN	1
Piger ANNA MARIA SCHOU	1
INGEBORG PETERS DATTER	1
METTE MARIA CHRISTENS DATTER	1
tilsammen, som svarer Skat	9

A. Berner.

*) navnlig BIRTHE
FRIDERICA og
LORENTZ

Angivelsen er egenhændig.

*1) Justitz Raad Alexander Berner Committeret udi Cammer Collegio - 1 -
min Hustrue - 1 -
af 4 Børn: som over 12 Aar de 3 - 3 -
den 4de Andreas Alexander er føed den 4. Januarii 1753.
Tienistefolk
Tiener Hans Tellefen Fiin - 1
Piger Anna Maria Schou - 1
Ingeborg Peters Datter - 1
Mette Maria Christens Datter - 1
tilsammen, som svarer Skat - 9 -*

2) De til Leveboende, hwer for sig herved at forklare, deres Navne, Brug og Haandtering, om er gift eller ikke, de der have Børn at anføre deres Navne og Alder, samt hvor mange Tienestefolk haved.

3) Af denne Placat bliver, ved de dertil bestilte Brænd, leveret et Exemplar udi hver Gaard og Huus, hvorpaa Bærterne og de der til Leveboende eller logerende strax tegner den behovende Forklaring og Oplysning, saa sandfærdig og tilførlig som hver for sig vil laae til Ansvar for, under de i Forordningen dicterete 10 Rixdalers Straf og dog at betale for de Fordulgte, samt derefter uden Ophold sender den til samme udnævnte Mand at Mandtallerne uden Ophold land blive forskædigede. Enhver Huus-Ejere, der have saadanne Sattige hos sig boende, der intet formaar at udrede den Allernaadigste paabudne Etat, ville og ved sin Paategning derom giøre fuld.

*3) Maria Elisabeth Meijers + 1 navnlig Birthe
Friderica og
Lorentz
Ene Elisabeth Christens Datter
alle som over 12 Aar de 2 - 2 -
Mette Meijers*

Alexander Berners egenhændige Angivelse. Københavns Skattemandtal 1762 Bd. 8, Fol. 109.

KILDER

1. Enkekassens Indtegningsprotokol, S. 324.
»Til Efterretning meddeles, at jeg er født her udi Staden d. 29. November 1706.«
Daaben er ikke fundet indført i de eksisterende københavnske Daabsprotokoller. Faderen boede paa dette Tidspunkt i Kompagnistræde Nr. 52, og Daaben er derfor muligvis foretaget i Helliggejst Kirke, hvis Daabsprotokoller mangler før 1713, eller maa-ske snarere i St. Petri Kirke, hvis Menighed Faderen som indvandret Tysker rimeligvis har tilhørt, og hvor nogle af hans Børn er begravet. Daabsprotokollerne for St. Petri Kirke begynder 1728.
2. St. Nikolaj Kirkes Begravelsesprotokol 1767—97:
»1785, d. 12. August afg. Conference R. ALEXANDER BERNER, gl. 79 Aar, død af Alderdom, begr. i Kirkens søndre Gang Nr. 22 fra Nørregade Nr. 53.«
Adresseavisen, 1785, Nr. 141, Mandagen 8. August 1785:
Dødsfald.
Den 8de: Hr. Conferenzraad ALEXANDER BERNER, Deputered i Rentekammer-Collegio, 78 Aar, 8 Maaneder og 8 Dage.
3. Skiftet er forgæves eftersøgt i de københavnske Skifteprotokoller, saavel i Klasse 1 som i Klasse 6.
4. Gravmæle er ikke fundet omtalt. Der har formentlig været en Plade paa hans Kiste, som maa antages at være gaaet til Grunde ved Kirkens Brand.
5. Kopulationsprotokol 1744—62. (Rdst. A.).
»1744 Dec. 8. ALEXANDER BERNER, Cancellist, i Nicolai Sogn, 4 Rdlr.«
Enkekassens Indtegningsprotokol, S. 324.
»min Copulationsdag 11. Decbr. 1744.«
St. Nikolaj Kirkes Vielsesprotokoller begynder 1771.
6. Garnisons Kirkes Daabsprotokol danske Menighed mangler 1725—46. Fødselstiden kendes fra Korrespondancen med Bertouch, se S. 21.
7. Vor Frue Skoles Ligbog 1783 f.:
»1792 Ugen fra 25. August. Raadhus Str. Conferentz-Raadinde BERNER F[rue] f[ri] J[ord] 4/4«
Vor Frue Assistens Begravelsesprotokol mangler 1760—94. Kirkens Regnskabsbog mangler 1741—96.
8. Skiftet er forgæves eftersøgt i de københavnske Skifteprotokoller.
9. Gravmæle er ikke fundet omtalt.
10. Familien Berners Vaaben er beskrevet i Afsnittet om Vaabenet i I Del 1. Bind.
Noget Segl for C. F. Schultz er ikke fundet, saa det vides ikke, om det af Faderen førte Vaaben (en springende Enhjørning) er et Familievaaben eller hans rent personlige.
11. Danmarks Adels Aarbog, LI, 1934, S. 3—5.
Dansk Biografisk Leksikon 2. Udg. II, 1933, S. 498.
N. Møller: Register over Rangspersoner (RA).
Kringelbach: Den Danske Civiladministrations Embedsetat, S. 160, 176, 179 og 276.
12. Københavns Skatteregnskaber 1710—11, Pk. IX. Snarens Kvarter 52.
13. Christiansø Kirkebog (Præstens Eksemplar, LA):
»1723 Dom. Esto mihi d. 7. Februarij Communicantes for Prædichen Forvalteren og hans Kiæreste, Jomfrue MÜLLER, Jomfrue HELVIG KOFOD, Forvalterens Dreng ALEXANDER.«
Christiansø Kirkebog 1711—38 (Degnens Eksemplar, LA):
»1723 Dom. Esto mihi d. 7. Febr. Communicantes for Prædichen Forvalteren og hans Kiereste, Jomfrue MÜLLER og Mad.elle HEDEVIG KOEFOED, Forvalterens Søstersøn ALEXANDER BERNER 1ste Gang.«
14. Christiansø Kirkebøger paa de anførte Datoer.
15. Anbefaling fra PEDER MUHLE til Kongen 23. December 1735, ad Rentekammerets kgl. Resol. 1736, 2. Januar Nr. 7.
16. Embedsudnævnelser under Rentekammeret 1730—46.
17. JACOB BARCHMANN, død 16. December 1764 som Etatsraad, se Kringelbach, S. 161.
18. PEDER MUHLE, sst. S. 276.
19. Embedsudnævnelser under Rentekammeret 1730—46.
20. samme 1746—72.
21. Sjællandske Registre 1757—59, Fol. 1125, Nr. 645 28. December 1759.
22. Embedsudnævnelser under Rentekammeret 1746—72.
23. Sjællandske Registre 1767—68, Fol. 447 b.1. Maj 1767.
24. Embedsudnævnelser under Rentekammeret 1773—90.
25. Sjællandske Registre 1773—75, Fol. 517 b.
26. Christian VII's Kabinetsarkiv, Guldbergs Protokoller 1780.
27. Indlæg til Christian VII's Adelspatenter, 1780 5/4 Nr. 85.
28. BOLLE VILLUM LUXDORPH (1716—88), se Indledningen til Eiler Nystrøms Udgave af Luxdorps Dagbøger, I, 1915.
29. Luxdorps Dagbøger, I, S. 104.
30. samme, I, S. 341.
31. samme, I, S. 465.
32. Aage Friis: Bernstorff'ske Papirer, III, 1913, S. 183.
A. P. BERNSTORFF til DITLEV REVENTLOW 2. Januar 1773.
33. Luxdorps Dagbøger, II, S. 224.
34. samme, II, S. 482.
35. Generalprokurør HENRIK STAMPE (1713—89), se Dansk Biografisk Leksikon. 1. Udg. XVI, 1902, S. 273—82.
36. NIELS DE HOFMAN (1717—85), se Dansk Biogr. Leks., 2. Udg. X, 1936, S. 312.
37. LORENTZ PRÆTORIUS (1708—81), se Dansk Biogr. Leks., 2. Udg. XVIII, 1940, S. 619.
38. JOHN ERICHSEN (1728—87), se Dansk Biogr. Leks., 2. Udg. VI, 1935, S. 358—60.
39. Luxdorps Dagbøger, II, S. 78.
40. Kontreadmiral CONRAD SCHINDEL (1715—94) var ligesom Berner Medlem af Kommissionen om Sø- og Landlæggerne i Norge.
41. Aage Friis: Bernstorff'ske Papirer, III, 1913, S. 262. 18. Jan. 1774.
42. GREGERS CHRISTIAN JUEL (1738—76), se Dansk Biogr. Leks., 2. Udg. XII, 1937, S. 99f.
43. Aage Friis: anf. Udg. III, S. 296, 7. Juni 1774.
44. samme III, S. 335, 25. Oktober 1774.
45. samme, II, S. 414, 12. September 1775: »... BARDENFLETH est neuf, HOFMAN suspect, BERNER nul«
46. Kammerraad RASMUS PAU, se Kringelbach.
47. Københavns Huse og Indvaanere efter Branden 1728, S. 157, jfr. her S. 24.

48. Kbh. Skattemandtal 1743, Købmager Kv. 87.
49. Indkvarteringsmandtal 1743, jfr. 1744—45 (Stads A.).
50. Nikolaj Kirkes Daabsprotokol 21. Okt. 1745.
51. samme 4. Oktober 1746.
52. samme 2. April 1748 og 18. Oktober 1749.
53. Indkvarteringsmandtal 1751—52 og følgende.
54. samme 1760—61 og følgende. Angaaende Husenes Beliggenhed, se Gieddes Kort 1756 (Stads A. og Kgl. Bibl.).
55. Kbh. Skattemandtal 1762, Bd. 8. Fol. 109. (RA).
56. se Korrespondancen med Bertouch, S. 21.
57. Rtk. Partikulære Personer: Jagenreuter, Fol. 20 b.
58. Inskriptionsprotokol for civile Betjentes Enkekasse, S. 36.
59. Rtk. Partikulære Personer: Jagenreuter, S. 2.
60. se Oversigten, S. 23.
61. Rtk. Partikulære Personer: Jagenreuter, S. 8.
62. samme S. 14 b.
63. Nikolaj Kirkes Daabsprotokol 4. Oktober 1746.
64. Nikolaj Kirkes Begravelsesprotokol 1767—97:
»1773 (April) d. 5te dito Afg. HEDEVIG BERNER, Proviantskriver CHRISTIAN GLOB TORPS Enke, gl. 65 Aar, død af tærende Syge, begr. udi Kirken i Søndre Gang Nr. 22 fra Compagniestræde.«
65. St. Nikolaj Kirkes Inventarium over Begravelser 1656—1799, S. 138 a (Stads A), jfr. Personalhist. Tidsskr. 1. Rk. I, S. 212 f. — I Gravstedet Søndre Gang Nr. 22 i Nikolaj Kirke lod Underskriver paa Slottet ANDERS NIELSEN 8. Jan. 1654 sin første Hustru begrave, 26. Sept. 1658 nedsattes hans 2. Hustru SIDSE og 30. Juni 1674 hans tredie Hustru KIRSTEN HANSDATTER. Selv blev han begravet 10. Oktober 1677 og hans Søn ELIAS ANDERSEN 5. November samme Aar. Gravstedet gik derefter over til hans Svigersøn HENRIK ADRIANSEN, der i Aarene 1683—1711 lod seks Børn begrave her. Selv blev han nedsat i Gravstedet 8. Januar 1715 efter i 8 Maaneder at have staaet i Hvælvingen under Altret, og hans Enke KAREN begravdes 22. Februar 1729. To Aar senere begravdes et af deres Børnebørn — et Barn af Materialforvalter JOHAN FREDERIK VINTER, 30. Juli 1732 nedsattes CATHRINE SOFIE TORP, som velsagtens er et andet Barnebarn, 1739 en Søn af ADRIAN TORP, der selv begravdes 30. Marts 1746, efter at hans Hustru 17. Oktober 1742 var nedsat. Gravstedet var derefter egentlig hjemfaldet til Kirken i 1766, men 1772 fornyede Konferensraad ALEXANDER BERNER Lejemaalet i Anledning af Svogeren Proviantforvalter CHRISTIAN GLOB TORPS Begravelse 21. November, HEDEVIG TORP f. BERNER blev nedsat her Aaret efter, og 30. August 1773 begravdes et Barn af Kammerlakaj CHRISTIAN TORP. 1785 nedsattes Konferensraad Berner selv, og endelig begravdes som den sidste Jomfru JOHANNE MARIE RICH 4. Februar 1800. — Gravstedet er et typisk Eksempel paa en Familiebegravelse, der stadig nedarvedes til Svigersønner og gennem Svogerskab.
66. Kbh. Skifter 1771—73, Forseglingsprotokol, Kl. 1, Nr. 49. Dokumenter hertil 1773, 15. Marts Nr. 49.
67. Sjællands Landstings Skødeprotokol 20. Oktober 1723.
68. Hof- og Civiletatens Afregnings- og Assignationsprotokol 1747, S. 277 f.
69. Skifte efter ELISABETH ANNA MARIE JESSEN i Nykøbing Amts Skifteprotokol 1772—93, S. 275 ff.
70. Thaulow og Bro Jørgensen: Udvalgte Breve, Betænkninger og Optegnelser af J. O. Schack-Rathlous Arkiv, S. 413.
71. Kabinetstyrelsen i Danmark, ved Holger Hansen, III, 1923, S. 599.
72. samme II, S. 168.
73. Aage Friis: Bernstorff'ske Papirer, III, S. 345 og 350, 10. December 1774 A. P. BERNSTORFF til DITLEV REVENTLOW.
74. samme, III, S. 345.
75. Vor Frelsers Kirkes Vielsesprotokol 1711—49:
»1734 d. 29. Junij ALEXANDER BERNER, Renteskriver Fuldmægtig og Jomfrue METTE HENRICA MØLLER copulered udj Huused.«
samme Kirkes Vielsesprotokol 1722—46:
»1734 den 29. [Juni] udi Huuset den 29. Juni Skriverkarl i Holstenske Contoer ALEXANDER BERNER og METE HENRICA MØLLER. Forlovore: Brudgommens, JOHAN JAGENREUTER boer i Pilestræde, Brudens, hendes Fader OLE MØLLER.
76. Indkvarteringsmandtal (Stads A.) OLUF A. MØLLER boede 1701 sammen med Broderen NIELS i Strandgade 14, 1708 Strandgade 22, 1717 Torvegade 243, 1723 Løngangsstræde 247, 1725, samme Gade 255, og 1736 Strandgade 82.
77. Vor Frelsers Kirkes Daabsprotokol 1687—1704:
»1703 Samme dito [dvs. 3. November] OLUFV ANTHONI MØLLERS Barn METTE HENRICA.
Frue Obr. Inde CHARLOTTA HEDEVIG MULIS bar det og holdt det ofv[er] D[aa]ben]. Jfr. CHRISTIANA RIIS holdt Huen, Capt. EBBE ULFELD GIEDDE, Sr. LYDER STYFKEN, Sr. NICOLAI MØLLER var Faddere.«
78. Fr. Olsen: Den danske Postetat oplyser, at han var Revisor i Generalpostamtet fra 29. April 1720 til 5. Marts 1735, da han fik Tilladelse til at afstaa Tjenesten til JENS LANGE.
79. Vor Frelsers Kirkebog 1640—1704 (Viede):
»1695 Oktober OLE ANTHONSEN MØLLER og BIRTE KNUDSATTER vied i Huuset efter Kongl. Tilladelse d. 17. dito.
80. Sandsynligvis den hos Hirsch nævnte EMANUEL GRO-LAU, død 1756.
81. Jul. Bidstrup: Stamtavler over Familierne Müller, Madvig og Sode, S. 1.
82. Københavns Huse og Indvaanere efter Branden 1728, S. 157.
83. Begravelsen er forgæves eftersøgt i de bevarede københavnske Begravelsesprotokoller, desuden i Christiansø Kirkebog og i Kbh. St. Nikolaj Kirkes Regnskaber. Endvidere er Vor Frue Skoles Ligbog forgæves gennemsoget.
84. Den civile og adskillige Stænders Enkekasses Indtegningsprotokol Bilag 59/1.
85. Adresseavisen Nr. 259, 4. November 1822.

»Ved Frøken Berners Død.

Løverdagen den 26de October endte Døden Frøken BERNERS Lidelser i hendes Alders 76 Aar og 26 Dage. I tredive Aar leed hun af en smertefuld Sygdom, som siden Fastelavnssøndag 1821 nødte hende at vogte Senge. I 28 Aar var hun min moderlige Veninde, og jeg hendes Pleierinde. Fred med dit Støv, Veninde.

A.M.E.J.«

Den paagældende er utvivlsomt den ANNA MARGRETHE ELISABETH JUNGHANS, f. HANSEN, gift med Mægler JOHAN LUDVIG JUNGHANS, som er nævnt i Friderica Maria Berners Testamente.

86. se Korrespondancen med Bertouch, S. 21.
 87. GERHARD FRIEDERICH CARSTENS (d. 1776), se Kringelbach.
 88. CHRISTOPHER LEUTZOW (d. 1782), se Kringelbach.

NOTER TIL BILLEDERNE

Side 9. De to ovale Malerier af Konferensraad Berner og hans Hustru ejes af Frøkenene CONSTANCE og EVALINE FENWICK i England, hvis Farfader, engelsk Generalkonsul, CHARLES FENWICK, født i Helsingør 1775, død og begravet sammesteds 1832, var gift med en Datter af første Ægteskab af Konferensraad ALEXANDER BERNERS Søn, ANDREAS ALEXANDER BERNER. Paa Navneplader paa Maleriernes Rammer staar der:

Confrenzraad von BERNER og Confrenzraadinde von BERNER (sic).

Hos Frøkenene Fenwick findes en lille Bog, hvori Miss Constance Fenwick har kopieret nogle Notater gjorte af hendes Fæder, HESTER FENWICK.

Heri staar:

The 7 portraits in my brother WILLIES possession are . . . Portrait of Mr. von Berner my Mothers Grandfather. Portrait of Mrs. von Berner Mother[s] grandmother (Confrenzraad v. Berner and his wife.)

signed Hester Fenwick, Redlynch House, June 23rd 1895.

Det maa altsaa være galt, naar Miss Hester

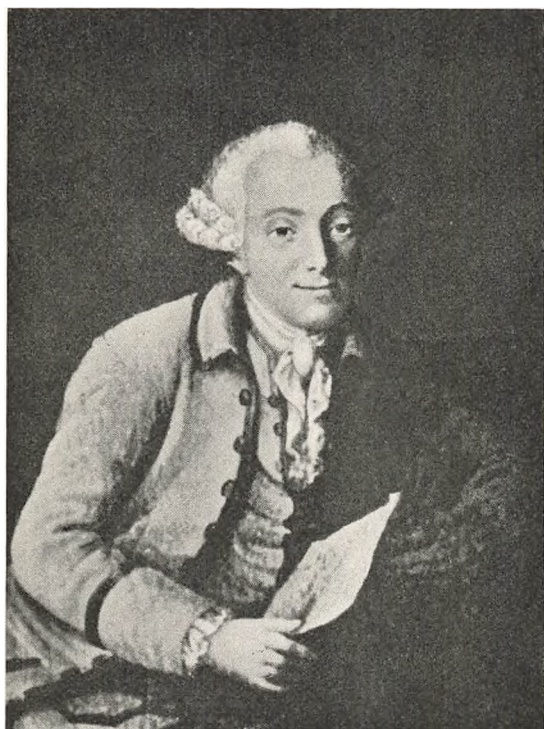
Fenwick i Bind I af dette Værk anføres som død $\frac{5}{8}$ 1878.

Da Frøken REGITZE BERNER i 1929 opholdt sig hos Greve og Grevinde PREBEN AHLEFELDT LAURVIG i det danske Gesandtskab i London, kom hun en Del sammen med de to nævnte Frøkenene Fenwick, og i deres Hjem i London saa hun disse Billeder af sine Tip-tip-tip-Oldeforældre; om disse Portrætters Eksistens havde ingen af Familien Berner haft den mindste Anelse. De to Portrætter har været gengivet i D. A. A., LI, 1934.

Side 11. Seglet findes paa Bekræftelse af Afskrift af LORENTZ JESSENS Testamente. Københavnske Skifter, Klasse 1, Nr. 49. 1773 $\frac{15}{3}$.

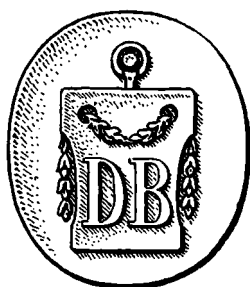
Side 18. Denne lille Miniatur laa, da den blev forevist, indpakket i et Stykke Papir, hvorpaa Frøkenernes Moder har skrevet: Willies [Frøkenene Fenwicks Fader] gt. Uncle Berner, hvoraf man maa slutte, at Billedet forestiller Kammerraad Lorentz Berner.

DAVID BROWN
OG
ANNA FENWICK

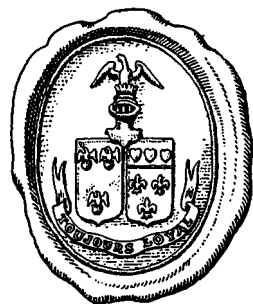

Detail af Familiegruppe
Hos Hr. D. Brown de Colstoun i Bordeaux

DAVID BROWN

er født i Dalkeith i Skotland, en lille By i Nærheden af Edinburgh, 24. Juni 1734 som yngste Søn af »Gentleman to the Marquess of Tweeddale« WILLIAM BROWN og MARGARET HOWET (HUET), og opkaldt enten efter Master of the grammar school i Musselburgh DAVID FRAZER, der var gift med hans Fæder, eller efter DAVID CRIGHTOUN, der sammen med FRAZER stod Fæder ved hans Daab i Dalkeith 2. Juli 1734.

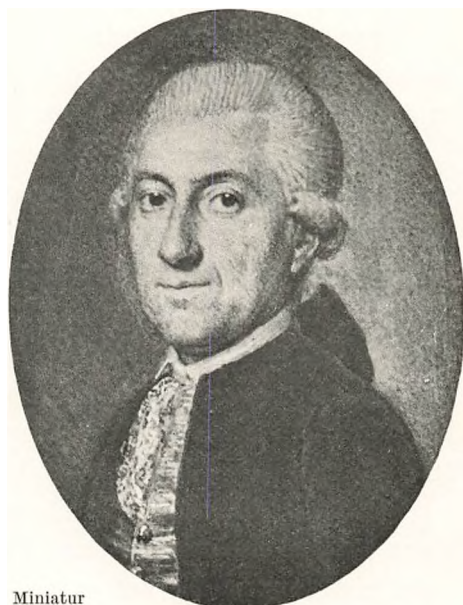

Han var saaledes Broder til Generalkrigskommissær JOHN BROWN (32/7) og er vel kommet til Danmark paa hans Initiativ, ligesom den tredie Broder, WILLIAM BROWN, der fra 1754 drev Forretning i Helsingør.

Hvornaar DAVID BROWN er kommet til Danmark, vides ikke med Bestemthed; da han 1773 blev Guvernør i Asiatisk Kompagnis Tjeneste, siges det, at han i tyve Aar havde opholdt sig i København, og herefter skulde han altsaa være kommet her til Landet omkring 1753. Første Gang, han er fundet omtalt i København, er 11. Juni 1756, da han sammen med JOHN BROWN underskrev som Vitterlighedsvidne paa det af CARL FREDERIK GODENIUS udstedte Skøde paa Gaarden Ny Canal Nr. 20¹², og han har da formodentlig været ansat i Broderens Forretning, i hvilken han indtraadte som Kompagnon, da han blev 25 Aar. Hans Liv og økonomiske Forhold var saaledes fra Begyndelsen knyttet til Broderens, og han kom da ogsaa til at dele Skæbne med denne.

BROWNS Svoger NICHOLAS FENWICK indtog som engelsk Agent i Helsingør en Særstilling blandt Handelens Mænd, og det er vel dette Eksempel, der har ansporet DAVID BROWN til at søge den Udnævnelse til kejserlig russisk Agent i Danmark, som han opnaaede 1771; den danske Regering anerkendte 8. April 1771 hans Titel.

Kort Tid i Forvejen var DAVID BROWN kommet ind i Asiatisk Kompagnis Direktion, og ved Kompagniets Generalforsamling 11. September 1772 blev ogsaa GEORGE ELPHINSTON, der var gift med LOUISE FENWICK, Medlem af Kompagniets Direktion, og da den hidtilværende Guvernør i Trankebar PETER HERMAN ABBESTÉE¹³ omtrent samtidig ønskede at komme hjem, ansøgte DAVID BROWN om at blive hans Efterfølger. I sin Ansøgning udtalte han Ønsket om foruden sit Salær at faa en Andel paa 5 pCt. af Udbyttet af Handelen i Indien, og samtidig anmodede han om, at ABBESTÉE maatte forblive i Trankebar for at staa ham bi i den første Tid og sætte ham ind i Sagerne. Endelig bad han om Tilladelse til

Miniatur

inden sin Afrejse at foretage en Rejse til England. Medens disse sidste Punkter uden Vanskelighed blev bevilget af Kompagniet, maatte BROWN give Afkald paa den ønskede Andel af Fortjenesten.

Governørvalget blev foretaget paa Kompagniets Generalforsamling 14. April 1773; som BROWNS Konkurrenter til Posten mødte Superkargo FURSMANN, der opnaaede 14 Stemmer, og Kaptajn LICHTENSTEIN, der ingen Stemmer fik. BROWN blev valgt med 63 Stemmer og fik derefter 11. Maj 1773 sin Bestalling, der blev kongelig konfirmeret 21. Maj.

Ved Udfærdigelsen af BROWNS Instruks benyttede Kompagniets Direktion Lejligheden til at foretage nogle Forandringer i Reglementerne, hvorved Retten til at drive Handel blev frataget Raadet; som Ækvivalent for den Indtægt, Raadsmedlemmerne derved gik glip af, blev der tilstaaet dem 25 pCt. af Kompagniets Nettogevinst ved Handelen i selve Indien.

28. November 1773 Kl. 11 ½ om Formiddagen gik DAVID BROWN med sin Familie ombord paa Skibet »Kongen af Danmark«, der samme Dag lettede Anker; Skibet naaede først Trankebar 3. Juni 1774 efter i en tre Ugers Tid at have gjort Ophold ved Cap det Gode Haab. Om David Brown's Ankomst til Trankebar er der bevaret følgende Rapport: »(1774) Juni 3 Fredag. I Dag ankom lykkelig og vel hertil det høye respect: Compagnies-Skiib Kongen kaldet, som af det her paa Rheeden liggende Compagnies Skiib Nicobar blev saluteret med 9 Skud, som igien med 7 do blev besvaret, lidet derefter gik ermelte Skiib Kongen til Ankers, da det saluterede Fæstningen med 9 Skud, som med liige blev betakket. De Herrer Secret-Raader BIE og HALCKIER, som havde begivet sig i een Selling for omborde at complimentere og imodtage den af den høye Direction udvalgte og hertil udsendte Gouv: Hr. D. BROWN, arriverede strax samme steds, hvorfra kort efter blev affyret 9 Skud. Kl. 4 ½ gik Hr. Gouverneuren med Familie, Hr. Capt: SCKIFTER og de Herrer Secret-Raader fra Borde, da der fra Skibet blev skudt 15 Skud, og ved at passere Snau-Skiibet Nicobar bleve de fra samme med 11 Skud honoreret. Ved deres Arrivement her paa Castellet, hvor alle Compagniets Betientere vare forsamled for at gratulere Ankomsten, blev affyret 21 Skud«¹⁴.

Brown overtog dog først 14. Februar Aaret efter Governørposten; det hedder herom i Kompagniets Rapportbog: »1775, Febr. 14. Tiirsdag. Har S. T. Hr. Gouverneur ABBESTÉE under den samtlige militaire Parades Opstilling overgivet sit hidtil hafde Gouverneur-Embedet til S. T. Hr. Gouverneur DAVID BROWN, som til den Ende blev overleveret Castellets og Byens Porte & Nøgler, og efter at Hr. Gouverneur Abbestée havde takket samtlig tilstædeværende for den under ham udviiste Lydighed, og Hr. Gouverneur Brown havde tilkiendegivet, at han af den høye Direction var udnævnt og af Hands Mayest. allernaadigst beskicket igien til dette Stæds Gouverneur i Hr. Gouverneur Abbestées Stæd i Følge den ham allernaadigst meddelte Bestalling, som til den Ende allerunderdanigst lydeligen for alle og enhver blev oplæst, aflagde samtlig militaire den for dennem oplæste Troskabs Eed, hvorefter fra Castellet blev løsnet 21ve Canon-Skud, som igien siden under Middags Maaltid atter blev igientaget.«¹⁵

I Th. Hauch-Fausbølls Biografi af DAVID BROWN i »Af Slægten Browns Historie« er der gjort udførligt Rede for hans Forhold til de indiske Fyrster og de Vanskeligheder, der mødte ham, navnlig med Hensyn til Logen Frederiksnagor i Bengalen; dette skal ikke gentages her, det skal blot nævnes, at DAVID BROWN gjorde et stort Arbejde for at faa genoprettet Lærredsvæveriet i Trankebar, som næsten var gaaet i Staa, og til hvilket han indkaldte en Stab af dygtige Vævere andetsteds fra, og hans energiske Fortsættelse af de Arbejder, der var paabegyndt i Abbestées Tid for at op hjælpe og forbedre Landbruget, viser ogsaa,

at hans Interessesfære var i nær Tilknytning til Broderen JOHN BROWNS.

BROWNS hele Stilling som Guvernør var imidlertid stærkt afhængig af Direktionen i København, og da hans Slægtninge og nogen Tid senere hans gode Ven, FRÉDÉRIC DE CONINCK, udtraadte af Direktionen, ændredes ogsaa dennes venskabelige Holdning overfor ham. Man bebrejdede ham nogle Forretninger, som var slaaet fejl, selvom man ogsaa ved andre Lejligheder paaskønnede hans Handlemaade, som da han foranledigede, at der blev udsendt en »Presse« til at sammenpresse Bomuldsballerne, saaledes at Skibene fremtidig kunde indtage langt større Ladninger end hidtil.

1. August 1777 overdrog Kompagniet samtlige indiske Etablissementer til Staten, og den tidligere Guvernør PETER HERMAN ABBESTÉE, der efter sin Hjemkomst var blevet Medlem af Direktionen, blev nu udnævnt til kongelig Guvernør. Saasnart Efterretningen herom naaede frem til Trankebar, overdrog BROWN Ledelsen af Kompagniets Handelsaffærer til de tre Faktorer, og overtog derefter som Interimsguvernør Administrationen for kongelig Regning.

16. Januar 1779 ankom Abbestée til Trankebar med Skibet »Juliane Marie«, og 12. April samme Aar tiltraadte BROWN med det samme Skib sin Hjemrejse. Da Skibet imidlertid først skulde til Kina, gjorde BROWN denne Tur med; 24. Juli ankrede det op paa Wampus Red, tre Mil fra Kanton, og her tilbragte han nu Resten af Aaret i Land. Juleaften gik han ombord igen, og 29. December derefter tiltraadtes Hjemreisen, der varede omtrent syv Maaneder, idet Skibet først 16. Juli 1780 kom til København.

Guvernør ABBESTÉE havde haft sin Bolig i Kastellet Dansborg, men Boligen var saa forfalden, at omfattende Reparationer var nødvendige. BROWN lejede derfor nogle Værelser i Byen og købte derefter det bedste og anseligste Hus i Trankebar. Det var opført to Aar tidligere af den engelske Købmand STEVENSON og laa paa Hjørnet af Dronningensgade lige overfor Kastellet med Façade ud imod Paradepladsen. Efter BROWNS Ansøgning bevilgede Asiatisk Kompagnis Generalforsamling ham 30 Rdlr. Trankebars Mønt om Maaneden i Huslejegodtgørelse. Ved sin Fratrædelse solgte BROWN Huset til den danske Stat for 7.500 Rdlr., og det er herefter, saalænge Trankebar var dansk, blevet benyttet som Embedsbolig for Guvernørerne.

Vaabenerne Brown og Fenwick
sign. J. L. B. Hos Hr. D. Brown de
(sikkert John Lewis Brown) Colstoun i Bordeaux

Hos Hr. D. Brown de
Colstoun i Bordeaux

Ved sin Hjemkomst var BROWN en velstaaende Mand. Da der 1. Marts 1784 afholdtes Samfrændeskifte efter hans første Hustru, der døde i Trankebar, blev der tillagt Børnene 70.000 Rdlr. i mødrene Arv.

Som omtalt i JOHN BROWNS Biografi (32/7) opløste Brødrene efter DAVID BROWNS Hjemkomst deres Forretningsfællesskab, og han løste derpaa 10. September 1781 Borgerskab som Grosserer i København¹⁶, men de vedblev dog i de følgende Aar at staa i den intimeste Forretningsforbindelse, saaledes ses det, at de fleste af JOHN BROWNS Panteforskrivninger blev underskrevet af DAVID BROWN som Kautionsist og Selvskyldner. Hans Tab ved Firmaet JOHN & WILLIAM BROWN & Co.'s Sammenbrud var da ogsaa ruinerende, han anslog det selv til 391.163 Rdlr., og dette var mere end hans Formue kunde bære.

DAVID BROWN skyldte paa dette Tidspunkt Kurantbanken 10.000 Rdlr. til Indfrielse af Veksler, som han havde endosseret for JOHN & WILLIAM BROWN & Co., og han havde da intet andet at betale med end en Fordring paa Huset Brown paa 77.171 Rdlr. 4 $\frac{1}{2}$. Han tilbød da Banken en Anvisning paa Kommissarierne i Huset Browns Bo, svarende til den Andel, der kunde forventes paa hans Tilgodehavende, nemlig 19 Rdlr. 70 β . pr. 100, altsaa 1973 Rdlr. for hele Bankens Tilgodehavende, og i Betragtning af de store Tab, han havde lidt, og da hans øvrige Kreditorer havde

Kurantbanken Laane- & Pantevæsen Akter
vedr. John Browns Gæld 12/3 1788

eftergivet ham betydeligt større Beløb, gav Kurantbanken ham Saldokvittering for dette Beløb.

Ligesom Broderen ejede DAVID BROWN til forskellig Tid forskellige Ejendomme. Hans første Køb var Gaarden St. Annæ Øster Kvarter Matr. Nr. 254 i Store Kongensgade, som han erhvervede 14. December 1761 fra Etatsraad PETER VAN HURCK, der solgte den for 7.200 Rdlr., men allerede 18. Juni 1762 skilte han sig af med den igen med 700 Rdlrs. Fortjeneste. Den blev købt af Grevinde CATHARINA KIRSTINE DANNESKIOLD-SAMSØE, født HOLSTEIN. Det har vel været hans Hensigt at tage Bolig her, da han skulde giftes, men i Stedet lejede han sig nu ind i BERENT ANTON PLOCKROSS' Bryggergaard paa Østergade (Købmagerkvarter Matr. Nr. 52)¹⁷, hvor han formentlig er blevet boende, indtil han i 1768 købte den Gaard i Brogade Nr. 1 af PETER APPLEBY (64/15), som han 1775 overdrog sin Broder JOHN BROWN. Husstanden bestod 1762 af ham selv og hans Hustru, to Piger og en Tjener, desuden var hans Svoger MATTHIEU FENWICK hos ham paa en kortere Visit¹⁷.

Efter sin Hjemkomst fra Indien købte DAVID BROWN 8. Juni 1781 Gaarden Matr. Nr. 34 paa Østergade, hvor senere Efterslægtsselskabet havde til Huse, af Greve FREDERIK LUDVIG SCHULIN. Købesummen var 18.000 Rdlr. og 100 Species Dukater i Nøglepenge til Grevinde SCHULIN, »naar alle Nøgler og Laase blive ham overleverede«. Denne Ejendom beholdt han i tre Aar, hvorefter han 19. Juni 1784 solgte den til Magasinforvalter NICOLAY KETELS for 23.000 Rdlr.

Han boede derefter i nogen Tid paa PETER APPLEBYS (64/15) Plads i Overgaden oven Vandet, men 12. December 1785 fik han af Agent CHARLES JOSEPH SELBY (16/13) tilskødet Strandgade Matr. Nr. 35 for 17.000 Rdlr. Da han senere flyttede til Helsingør, købte SELBY den tilbage for 12.500 Rdlr., Skødet blev udstedt 12. April 1790.

Til Sommerholdssted købte DAVID BROWN 11. December 1781 for 11.000 Rdlr. Lunde-gaard i Gentofte Sogn med Tilliggende 9 Td. 1 Fjdk. Htk. og den tilhørende Lundeskov af Auktionsdirektør JOHAN FRIMODT. Denne Ejendom solgte han 25. August 1786 til CHRISTOPHER GLEERUP og JONAS MUMSEN for den samme Sum, som han selv havde givet for den, skønt han havde opført forskellige Nybygninger.

Som det er omtalt andetsteds fik DAVID BROWN 1786 en 3. Prioritet i Hovedgaarden »Benzonseje«, som JOHN BROWN paa dette Tidspunkt ejede, og ved Auktion 14. Marts 1787 overtog han Gaarden for 53.800 Rdlr. For dog at redde nogle af sine Børns Penge, udstykkede han kort Tid efter Ejendommen, hvad der indbragte 57.500 Rdlr., men da der endnu henstod 40.000 paa første og anden Prioriteter, var det ikke noget stort Udbytte, han fik heraf.

Da BROWN ikke havde nogen Pension som Guvernør, maatte han nu i sit 55. Leveaar til at søge sig en Stilling. Han flyttede da til Helsingør, hvor han 24. Juni 1789 af Købmand CHRISTIAN CARL VON MEHREN fik Skøde paa Gaarden Matr. Nr. 145 i Stengade lige ved Siden af Raadhuset. Til Gaar-

den hørte Have og Lysthus. Imidlertid døde Stempelforvalteren ved Øresunds Toldkammer HANS RAMSHARDT¹⁸ 10. Juni 1789, og BROWN søgte da hans Stilling. I sin Ansøgning oplyste han, at han ikke havde forlangt eller faaet nogen Pension ved sin Afgang fra Guvernørposten, men nu var trængende. Han blev foretrukket for 36 andre Ansøgere, og 28. August ud-

færdigedes hans Bestalling, der lød paa, at han skulde besørge Stemplingen ved Øresunds Toldkammer, samt være Arkivar og Protokolfører ved Kammeret. Stempelforvalterens væsentligste Indtægter var Sportler, der ansloges til ca. 2.400 Rdlr. aarlig, men heraf skulde han afgive de 1.200 til andre Embedsmænd, og han kunde ikke vente at faa mere end 300 Rdlr. yderligere ved en af disses Død.

Gaarden i Stengade solgte han 19. September 1798 til Konsul FREDERIK FRITZ DE LILLIENDAL¹⁹ og tog derefter Ophold paa »Gurrehus«, som han 21. December 1796 havde købt af Oberst, Kammerherre HANS BALTHASAR VON GOTTBERG. Til Gaarden laa 2 Td. 5 Skp. Htk. Ager og Eng, samt 1 Fjldk. Skovskyld foruden Fiskeriet i Lille Guresø. Hans Stilling har imidlertid krævet hans stadige Ophold i Byen, og han boede derfor tilleje, efter 1801 hos Dr. med. CHR. J. TH. DE MEZA²⁰, der havde en Gaard i Stengade. I Foraaret 1804 besluttede han at skille sig af med Gurrehus, der blev ansat til Auktion 24. Maj, men 13. Maj tidligt om Morgenen døde han i sin Lejlighed i Helsingør, omtrent 70 Aar gammel. Han blev begravet 18. Maj paa den tyske Kirkegaard.

Sammen med sin Broder JOHN BROWN søgte DAVID BROWN 1776 Indfødsret, Patentet herom blev udstedt 28. August²¹. 1781 blev han Medlem af det kongelige københavnske Skydeselskab²².

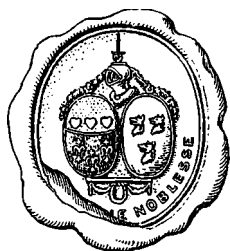
DAVID BROWN var gift to Gange; hans første Ægteskab skal omtales nærmere nedenfor. Anden Gang blev han viet i Huset i København 12. Marts 1784 af Dr. COLSMAN ved den Tysk-Reformerte Kirke til MARY FORBES²³, der var født 20. Juni 1751 i Liverpool, døbt i St. George's Kirke 7. Juli og Datter af Købmand EDWARD FORBES (FORBIES) JUN.²⁴ Bekendskabet antages at være stiftet gennem Familien FENWICK.

Guvernør David Browns Hus i Trankebar
(Den overste Etage er senere tilbygget)

Missionær Knud Heiberg, Madras
fot. Dec. 1935

Et Alliancevaaben, af hvilket der kendes et Signetaftryk fra 1790, viser, at MARY FORBES førte den gamle skotske Adelsslægt FORBES' Vaaben, tre Bjørnehoveder i blaat, men hendes Familieforhold er iøvrigt ikke nærmere udredede. Hun overlevede sin Mand til 1827 og boede sammen med en ugift Søster, ANNA WATSON FORBES, i Stengade i Helsingør. Her døde hun 5. Februar 1827 og blev begravet paa Helsingør Kirkegaard²⁵.

Mary Forbes' Segl
Rigsarkivets Seglsamling

DAVID BROWNS Husstand var endnu 1787 trods de daarlige økonomiske Forhold temmelig stor; foruden to Børn af første Ægteskab og Datteren af andet, var hans ovennævnte Svigerinde, Miss FORBES, paa Besøg fra England, og Tjenerskabet bestod af syv Personer.

I dette andet Ægteskab var der to Børn, MARY, der blev født 1785, og EDWARD, der fødtes to Aar senere. De blev begge døbt i den Tysk-Reformerte Kirke, og som Faddere mødte 1785 den engelske Minister ELLIOT, Etatsraad DE CONINCK, Justitsraad PREHN, JOHN BROWN (32/7), JOHN DUNCAN, GEORGE FENWICK, PETER APPLEBY JUN., NICOLAS BROWN, ANNA BROWN, f. APPLEBY (32/8), og MARGRETHE ELISABETH (BETZY) BROWN (16/2), der da var gift med sin Fætter WILLIAM BROWN. 1787 var Fadderne JOHN DE CONINCK, JOHN DUNCAN, THOMAS MERCER, JOHN KINNIER THOMPSON, JAMES BROWN, NICOLAS BROWN, ANNA WATSON FORBES, Etatsraadinde MARIE DE CONINCK, f. DE JONCOURT og WILLIAM BROWN.

DAVID BROWN blev gift første Gang i Helsingør i Huset (St. Mariæ Sogn) 14. Juli 1762 med

ANNA FENWICK

32/4

der var født i Maj 1741, hvor vides ikke, og Datter af engelsk Kommissionær i Stockholm, senere Købmand i Helsingør NICOLAS FENWICK og ELISABETH WATSON; Familien tilhørte den reformerte Trosbekendelse.

Af Ægteparrets otte Børn fødtes de seks i København, og af Fadderlisterne ved disses Daab ses det, hvilke Mennesker BROWN var i Forbindelse med. Familierne BROWN, FENWICK og APPLEBY er stærkest repræsenteret, derudover var det væsentligt Medlemmer af den reformerte Menighed og engelske Forretningsforbindelser. JOHN BROWN (32/7) mødte 1763, 1765 og 1767, hans Hustru ANNA APPLEBY (32/8) 1763 og 1765, hendes Fader PETER APPLEBY (64/15) 1763, 1766 og 1772. Af Familien BROWN forekommer iøvrigt WILLIAM BROWN 1766, JOHN BROWNS Datter ANNA 1772, og af Familien APPLEBY PETER APPLEBY JUN.S Hustru MARIA CHRISTIANA APPLEBY, f. HOLSTEIN 1766. DAVID FENWICK optraadte som Fadder 1763, MATTHIEU FENWICK samme Aar, LOUISE FENWICK 1765 og 1766 og GEORGE FENWICK 1772. Udenfor den snævrere Familiekreds forekommer 1763 den senere Admiral HOOGLANDTS Datter ALIDA, og 1765 CLAES CHRISTIAN KLAUMAN, der var Søn af DAVID FENWICKS Hustru, ANNA MARGRETHE BEX og hendes første Mand Kontrollør ved Banken CHRISTIAN LUCASSEN KLAUMAN. ANNA MARGRETHE BEX' Moder MARIE CHRISTINE BEX, f. HOOGLANDT var Søster til den senere Admiral SIMON HOOGLANDT, der optraadte som Fadder her 1767²⁶. Endvidere træffes 1765 Grosserer SØREN LYCKE, 1766 FRÉDÉRIC DE CONINCK, og hans Hustru MARIE DE JONCOURT 1767 og 1772, 1767 den fra Vestindien hjemvendte Generalsekretær Baron VON PRØCK og 1772 den spanske Legationssekretær DE PERMIA ALTAMIRANO TEXIERO, Hofagent HEINRICH THALBITZER og CARL HACKSON.

Malet 1773

Hos Hr. D. Brown de Colstoun i Bordeaux

Til FRÉDÉRIC DE CONINCK stod DAVID BROWN i et meget hjerteligt Forhold, han hjalp stadig BROWN med hans Ejendomshandler ved at tage Prioriteter i Gaardene, og gennem hans Hustrus, MARIE DE JONCOURT's Dagbogsoptegnelser fra 1793—94 faar man et levende Indtryk af Forbindelsen.

ANNA FENWICK fulgte sin Mand til Trankebar, men knapt to Aar efter Ankomsten døde hun her 17. Maj 1776 i Barselseng med Sønnen MATHÆUS. Dagen efter blev hun under de behørigte Æresbevisninger bisat i Zions Kirken i Trankebar. Præsten, Hr. HATTUN gjorde »en smuk og vel apliceret Liigprædiken udi saadan sørgelig Anledning«. Under Ligbegængelsen vajede Flagene paa halv Stang baade paa Fæstningen og paa Skibet Frederiksnagor, som laa paa Reden, og »efter at Liig Prædikenen og Sørge Musiquen tilligemed Sangen var til Ende, blev fra Castellet affyret 21ve Canon Minutskud, som fra Skiibet Friderichsnagor blev igientaget med liige saa mange ditto«⁷.

I første Ægteskab med ANNA FENWICK havde DAVID BROWN otte Børn:

1. WILLIAM BROWN * København 1763, døbt Tysk-Reformert Kirke 11. Juli, levede endnu 1835 i Madras.
Dommer i det Engelsk-Ostindiske Kompagnis Tjeneste.
2. MARGARETHA ELISABETH (BETZY) BROWN, * København 14. Februar 1765, døbt Tysk-Reformert Kirke 21. Februar, † København 23. Juni 1838, begravet Fransk Reformert Kirkegaard 27. Juni.

~ 1° København i Huset (Tysk-Reformerte Menighed) 17. Oktober 1782 med sin Fætter WILLIAM BROWN, se 32/7.

~ 2° Helsingør, St. Mariæ Kirke, 6. September 1792 Kaptajn i Søetaten, Told- og Konsumtionsinspektør ANDREAS ALEXANDER BERNER (F: Konferensraad ALEXANDER BERNER og CHRISTIANE FREDERIKKE SCHULTZ), * København 4. Januar 1753, døbt Helliggejst Kirke 8. Januar, † København 5. April 1825, begravet paa Assistens Kirkegaard 11. April.

Se 16/1 og 16/2.

3. NICOLAS BROWN, * København 1766, døbt Tysk-Reformert Kirke 14. Oktober, † Helsingør 1. Februar 1834.

Associé i Huset Chapman, Brown & Co.

~ København, Tysk-Reformert Kirke, 21. Marts 1793 MARIE ELISABETH (BETZY) ELPHINSTON (F: Kaptajn GEORGE ELPHINSTON og LOUISE FENWICK), * København 1771, døbt Tysk-Reformert Kirke 11. December, † København 11. Marts 1838.

Fra dette Ægtepar nedstammer den russiske Gren af Familien NÆGLER og Hofchef hos Kronprins Frederik MELIOR BROWN NÆGLER.

4. AMELIE LOUISE BROWN, * København 1767, døbt Tysk-Reformert Kirke 3. December, † København 19. Juni 1769, begravet Tysk-Reformert Kirkegaard 23. Juni.

5. JOHN LEWIS BROWN, * København 2. December 1769, † Paris 1851.

Chef for Handelshuset Skinner & Fenwick i Bordeaux.

~ Bordeaux 1791 ELISABETH SKINNER (F: Handelsmand i Bordeaux DAVID SKINNER og MARGARET BOYD), * Bordeaux 6. Februar 1773, † Bordeaux 29. Marts 1854.

Fra dette Ægtepar nedstammer den franske Gren af Slægten BROWN, af hvilken en Linie fører Navnet BROWN DE COLSTOUN, endvidere Grene af de franske Familier MARTIN, CABARRUS, NAIRAC DANTHEVILLE, DUSERECH og MONOD.

6. MELIOR ANNA (NANCY) BROWN, * København 3. Marts 1772, døbt Tysk-Reformert Kirke 20. Marts, † København 11. November 1834.

7. DAVID BROWN, * ca. 1774, levede 1835 som Planter i Ostindien.

8. MATHÆUS BROWN, * Trankebar 11. Maj 1776, døbt Zions Kirke 6. Juni²⁷, † (i Bordeaux?) 1793.

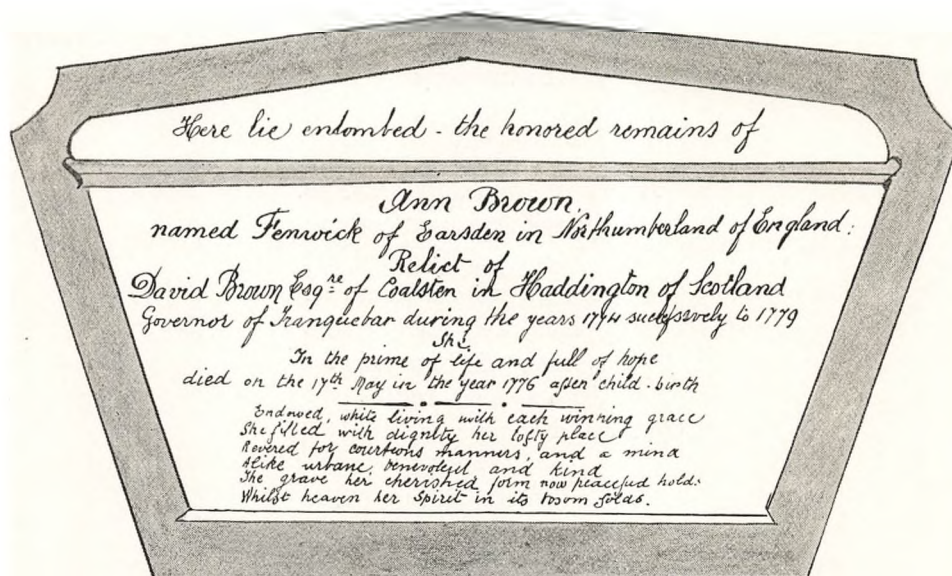
I andet Ægteskab med MARY FORBES havde DAVID BROWN to Børn:

9. MARY BROWN, * København 19. Marts 1785, døbt Tysk-Reformert Kirke 13. April, † Helsingør 18. Juni 1793, begravet St. Johannes Kirkegaard (St. Mariæ Sogn) 22. Juni²⁸.

10. EDWARD BROWN, * København 25. Juli 1787, døbt Tysk-Reformert Kirke 10. August, udvandrede 1837 til Australien.

Købmand i Bengalen. Ejer af Gurrehus.

~ IDA MARIE SCHORN, * i Ostindien ca. 1795.

Epitafium
som tidligere fandtes i Kirken
i Trankebar

Kopi af Tegning
hos Hr. D. Brown de Colstoun
i Bordeaux

GRAVMÆLER

Hos Vinhandler DANIEL BROWN, Bordeaux, findes den ovenfor gengivne Tegning af Gravmælet over ANNA FENWICK, der som nævnt døde i Trankebar 17. Maj 1776 og Dagen efter blev bisat i Zionskirken. Gravmælet bærer følgende Inskription:

Here lie[s] entombed the honored remains of
ANN BROWN
named Fenwick of Earsden in Northumberland of England
Relict of
David Brown Esqr. of Coalsten in Haddington of Scotland
Governor of Tranquebar during the years 1774 successively to 1779
She
In the prime of life and full of hope
died on the 17th May in the year 1776 after child-birth
Endowed, while living with each winning grace
She filled with dignity her lofty place
Revered for courtious manners, and a mind
Alike urbane, benevolent, and kind
The grave her cherished form now peacefull holds
Whilst heaven her Spirit in its bosom folds.

Mindesmærket synes først opsat 1837, idet hendes og David Browns Søn, John Lewis Brown, ved den ene Side af Tegningen har skrevet: »Paid in Paris the 12. Aug.t 1837 five hundred francs to my nephew John Brown to reimburse the 200 licea[?] Rupies he paid for this monument. It is placed against one side of the wall inside the church of Tranquebar.« At Epitafiet først er opsat ret sent, derpaa tyder ogsaa det besynderlige, at Indskriften kalder hende »relict of David Brown«, der jo først døde 1804, og det bekræftes af de nedenfor gengivne franske Familioptegnelser, hvori det hedder, at Anne Fenwicks »enfants et petits enfants ont faire construire [le mausolée] pour les restes de leur mère et aieule«. Den nævnte John Brown er formentlig John Lewis Browns Søsters Margrethe Elisabeth (Betzy) Berner, f. Browns Søn af første Ægteskab.

Paa den anden Side af Tegningen har J. L. Brown endvidere skrevet: »[The epi]taph was written at Madras by [my eld]est brother William.«

Epitafiet synes ikke mere at eksistere, idet Mr. Jo. J. Edmond, Archdeacon of Madras, under 26. Maj 1933 meddelte følgende Svar paa en Forespørgsel, om der i Kirken fandtes noget Mindesmærke: »Enquiries made from the Clergyman at Tranquebar reveal the fact that no epitaph exists either in the church or cemetery at Tranquebar to the memory of Anna Fenwick.«

Paa Helsingør St. Olai Kirkegaard findes en Ligsten over Mary Forbes med Inskriptionen:

In Memory
of

Mary

Relict of David Brown Esq.
of Musselburgh in Scotland
late keeper of the seal at
the sound custom house at
this place, and many years
Governor of Tranquebar
in the East Indies

Obit 5th February A. D. 182[7].

and

of her sister

Anna Watson Forbes
spinster

Obit 5th March 1823 A. D.

Gengivet efter Th. Hauch-Fausbøll: Af Slægten Browns Historie, S. 149.

II

Paa Kirkegaarden findes endvidere følgende Sten:

Here

are deposited
the remains of

MARY BROWN

the much lamentated daughter of

DAVID BROWN Esq.

and Mary his wife

who departed this life

June the 18th 1793

aged 8 years and 3 months

Sacred to the memory

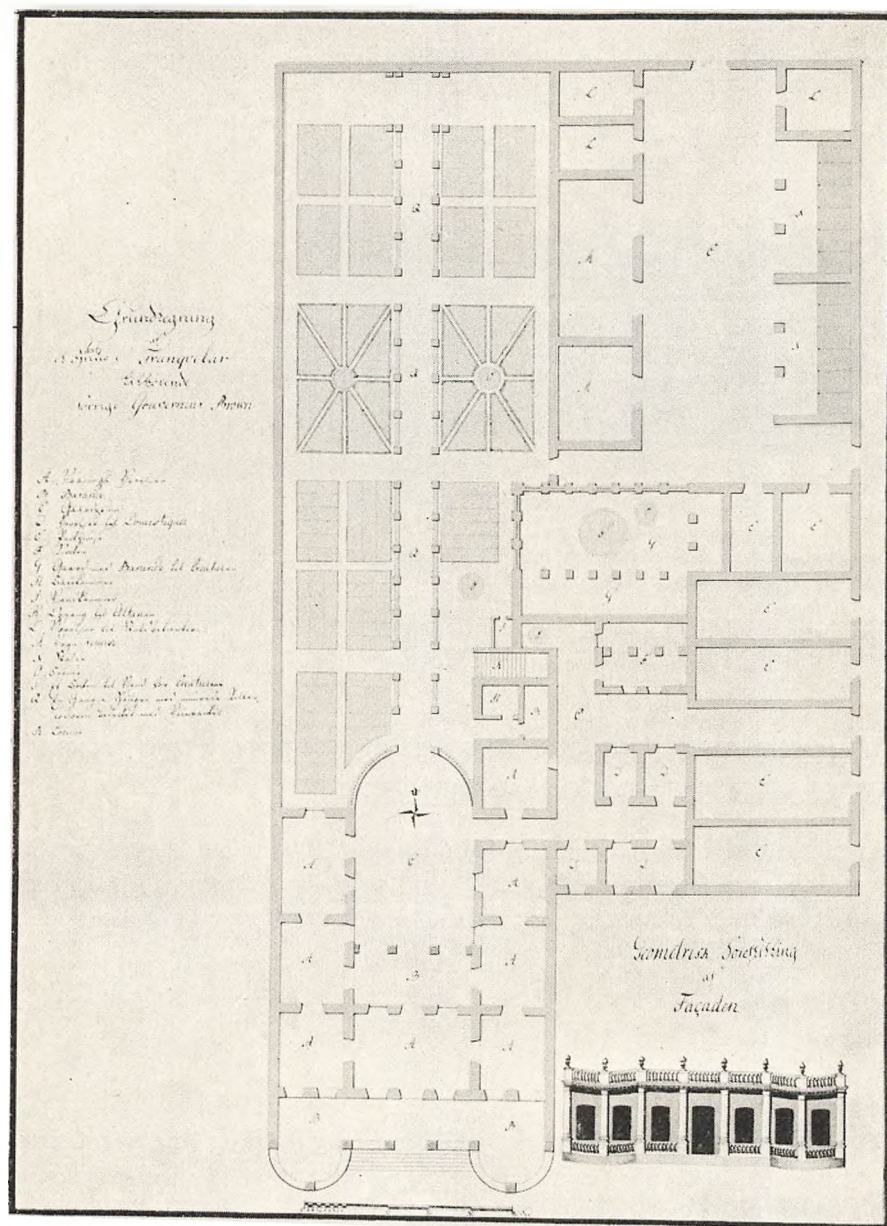
of DAVID BROWN Esq.

who departed this life

May the 13th 1804

Born 24th June 1734

Optegnet 6. Juni 1937.

Grundtegning
af
et Huus i Trankebar
tilhørende
forrige Gouverneur Brown

- A Vaanings Værelser
- B Barande
- C Gaardsrum
- D Værelser til Domestiquer
- E Packhuuse
- F Kiøcken
- G Gaard med Barande til Creaturer
- H Badekammer
- I Vandkammer
- K Opgang til Altanen
- L Værelser til Staldbetienterne
- M Vogn-Remise
- N Stalde
- O Brønde
- P Et Bæcken til Vand for Creaturerne
- Q En Gang i Haugen med muurede Piller for oven bedeckt med Viinrancker
- R Locum

SKØDE TIL DAVID BROWN PAA ET HUS I TRANKEBAR

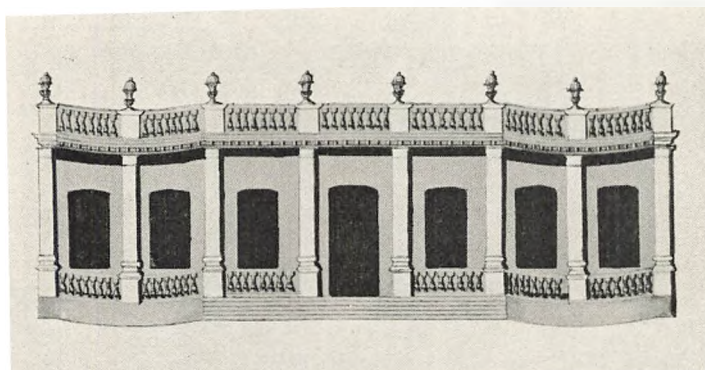
I underwritten EDWARD STEVENSON, merchant in Tranquebar, do hereby acknowledge to have sold & disposed of to DAVID BROWN Esqr. a dwelling house with the several godooms offices, garden & other grownds, with all the rights & tittles thereunto belonging, such as has been built by & belonging to me, being situated opposite to the Citadel of Tranquebar bounded by Mr. HALKIER's house to the west & a pagode to the east, the said DAVID BROWN Esqr. having given me full & satisfactory payment for the same. I therefore do hereby make over & transfers in the amplest manner from me & my heirs the premerese aforesaid wth. ever right & tittle thereunto belonging what now lawfully does belong to the said DAVID BROWN Esqr., so that he or his heirs, executors or assigns may appropriate & use the same in any manner he or they think fittest. In witness whereof I do hereunto put my hand & seal in Tranquebar thirdth day of april in the year of our Lord one thousand seven hundred seventy five 1775.

(L.S.)

Edward Stevenson

Signed & sealed jn the precense
of Wm. Haffoy
G. C. Huulbekke

Kopi i Indlæg til Kommercekollegiets Ostindiske Journal 1785, Nr. 103, læst i Trankebar 1. Marts 1779.

Façadetegning af Huset i Trankebar
 Detaille af omstaaende Grundplan, som findes i Indlæg til Kommercekollegiets
 Ostindiske Journal 1780, Nr. 90 (RA)

UDDRAG AF OVERLEVERINGSFORRETNINGEN AF GUVERNØRBOLIGEN I TRANKEBAR TIL DEN DANSKE STAT

27. April 1784 udnævnte Guvernementet i Trankebar Kaptajn BRAUN, Bogholder GRAVE og Consumptionssekretær MÜHLDORFF til at modtage Guvernørboligen. De indfandt sig 12. Maj 1784 i Huset, der da beboedes af Guvernør PETER HERMAN D'ABBESTÉE, »og befandtes det da i følgende Beskaffenhed:

Ud til Parade Pladsen

- 1 Barande 10 Foed breed og 64 Foed lang
- 1 Sahl 18 Foed breed, 28 Foed lang
- 4re Siide Kamre, 16 Foed breed, 19 Foed lang
- 1 Gaard, 28 Foed breed og 49 Foed lang
- paa høyre Siide af samme 1 lidet Siide Kammer, 16 Foed breed og 17 Foed lang, som og 3de meget smaae Kamre.
- Paa venstre Siide 1 Kammer 16 Foed breed og 24 Foed lang.
- 1 liiden Siide Gaard med 4re smaae Kamre
- 1 do do med Kiøkken og Privet, samt Brønd og Barande, hvori en Bager Ovn.

Ud til Providiteurens Gade

- 4re store Gudonger, hver 14 Foed breed og 38 Foed lang

Ud til Kalkuns Gaden

- 1 Hauge 64 Foed breed og 180 Foed lang, paa venstre Siide af samme befindes 1 Hønse-Gaard med 1 stor Brønd og 2de Hønse-Gudonger
- 1 stoer Bag-Gaard 30 Foed breed, 50 Foed lang
- Udj samme 1 Heste Stald til 7 Heste og 1 lidet Siide Kammer, samt 5 Vogn Remisser
- 1 stoer Gudong og 2de smaae Kammere til Folkene

Viidere befandtes ikke, hvorpaa Hans Velbaarenhed Hr. General Major ABBESTÉE overleverede os alle ovenmeldte Huus og Gaard vedkommende Documenter, som af mig ERICH EMANUEL GRAVE som Hds. Kongelige Majestæst[!] bestalter Gouvernements Secretair bleve imodtaget og i det kongelige Archiv needlagde.«

dateret 25. Maj 1784. Kopi i Indlæg til Kommercekollegiets Ostindiske Journal 1785, Nr. 103.

BREV FRA KONGEN AF TANJORE TIL DAVID BROWN

Kongen af Tanjours Skrivelse til S. T. Herr Gouverneur D. Brown var af saadan Jndhold:

Deres Brev har Vi erholdet og dets Jndhold vel erfaret. Hre Secretair KLAUMANN, Hre Capitaine WICKMAND, TANDATZIE PULLE med fleere har rigtig været hos Os og giordt deres Opvartning samt afleveret de Presenter, som De har behaget at sende Os, samme har Vi med Behag imodtaget, da de af een god Villie og et godt Hiertelav er os tilsendt. Det fornøyer Os meget derved at have erfaret den store Fortrolighed, som De har til Os og Vores Hof, og har Vi desaarsag Deres hidsendte Folck og Ambassade giordt al Æres Beviisning.

Siden De nu saa vel har opførdt Dem, og ingen Difference giordt ud det Venskab, som altiid har været imellem Os og det Danske Compagnie, saa er Deres gode Qualiteter i Særdeleshed ved Vores Hof derfor anseet og i Berømmelse. Vi giøre Os og forsikkrede om, at De herefter ved alle Leyligheder skall vedblive at opføre Dem til Vores og Vor Hofs Fornøyelse udj alle Angelegenheder.

Vi tilsender Dem en Present af Klæder, samt een Diamant Ring og iliigemaade een Klæde Present til enhver af de Hre. Conseillers.

De vil af Patschanna Pandiatzis Skrivelse erfare om Tolden af Trielescheries District samt om andre Poster. — Og hvad haver Vi da vel denne Sinde meere at skrive om?

(Ostindisk og Asiatisk Kompagnis Arkiv: B. Tranquebar, 1. Guvernementsarkivet, Nr. 1368 Indkomne Brevbog 1778 Nr. 37, S. 169—171, Skrivelsen, der er modtaget i Trankebar 12. Maj 1778, ligger ligeledes i dansk Oversættelse i samme Arkiv, Pk. 1377, Dokumenter til Brevbogen. Originalen ses ikke her).

UDDRAG AF MANDTAL OG FOLKETÆLLING

Københavns Ekstraskattemandtal 1762. Købmager Kvarter Nr. 52

Til Leje i Brygger BERENT ANTHON PLOCKROSS' Gaard:

DAVID BROWN, Großhandler og Huustrue ANNA BROWN og Folck ELIZABETH ANDERSDATTER, CHRISTINE SØRENSDATTER, JENS WILHELM RYSSSEL og paa nærværende Tiid min Svoger MATTHEW FENWICK, som er paa sine Reyser og agter med det første at bortreyse herfra.

[Vistnok egenhændig].

Københavns Folketælling 1787. Christianshavns Kvarter Nr. 35:

Strandgaden

DAVID BROWN	54 givt og i 2det	Russisk keyserlig Agent	
		Ægteskab	
MARY BROWN Huustrue	33 givt		
af første Ægteskab			
min Søn NICHOLAS BROWN	} Ægte-	21 ugivt	
Datter MELIOR ANN BROWN		børn	16 ugivt
af andet Ægteskab			
Datter MARY BROWN		3 ugivt	
Jomfr. ANN FORBES fra England	34	(overstreget med Bemærkningen: udeladt).	
		paa en Visit	
EDEL MARIE EGTVED	Huusholderske	39 ugivt	
KAREN MARIE HANSDATTER	Stuepige	42 ugivt	
JOHANNA MARGRETE DREYER	Syepige	28 ugivt	
ANNA CHRISTINE MATTHIASDATTER	Kockepige	21 ugivt	
BOEL CHRISTINE SØRENSDATTER	Barnepige	32 ugivt	
HANS THOMESEN	Tiener	26 ugivt	
HANS HANSEN HAMMER	Gaardskarl	24 ugivt	

Tilsammen 13 Persohner.

NOTATER OM FAMILIEN BROWN

Origine de la famille Brown telle qu'elle est racontée dans l'annuaire de la noblesse Anglaise.

«La famille des Barons Broun de Colstoun dans le Comté de Haddington descend d'un Chevalier Normand nommé Gautier Lebrun qui vint en Angleterre à la suite de Guillaume de Normandie. Ce Chevalier se disait issu de la famille Royale de France et en prenait les armes.»

La tradition rapporte qu'un Broun ayant été chargé par le testament du roi d'Ecosse Robert Bruce de porter le coeur de celui-ci à Jérusalem en compagnie d'un Annandale et d'un Douglas, ce Broun ajouta aux armes de France trois coeurs, que la branche cadette a conservés, tandis que la branche aînée n'a rien ajouté au blason primitif. La devise de la branche aînée est »Floreat Majestas«, celle de la branche cadette est »Vertue est la seule noblesse«.

Sir Charles Broun n'ayant qu'une fille fit lever le majorat de sa terre de Colstoun au commencement de ce siècle et Christian Broun sa fille épousa Lord Dalhousie. La terre passa ainsi dans sa famille. Le Lord Dalhousie fut quelque temps gouverneur de l'Inde. Il mourut sans Enfants et sa terre de Colstoun devint la propriété de Lord Paumure[?] son neveu et héritier. Il y a à Colstoun une Poire dont la légende raconte l'histoire suivante.

Le Baron George Broun qui vivait vers l'an 1611 épousa Jeanne Hay fille de Lord Yester et ancêtre du Marquis de Tweeddale. Cette demoiselle reçut en dot la fameuse «Poire de Colstoun» que Hughes de Clifford de Yester qui mourut en 1267 son ancêtre très reculé, célèbre par ses connaissances et sa puissance en l'art de la nécromancie était supposé avoir investi du pouvoir extraordinaire d'assurer une prospérité perpétuelle à la famille qui en aurait la possession. Ce Palladium est conservé à Colstoun avec tout le soin que mérite un héritage aussi curieux, lequel à part la superstition qui s'y rattache, doit être regardé comme une merveille végétale, ayant été conservée au delà de cinq siècles. Vers l'an 1710 un autre Baron George Broun épousa Lady Elisabeth Mc. Kensie fille de George premier Comte de Cromarty et mourut en 1718 sans enfant mâle. On rapporte de Lady Elisabeth que la première nuit qu'elle passa à Colstoun après son mariage, elle rêva qu'elle avait mangé la poire, ce que son beau-père regarda comme un présage funeste et lui dit qu'il craignait qu'elle ne devint l'instrument de la perte de la maison de Colstoun. En effet après la mort de Sir George son epoux, la fortune et le titre furent divisés. Des Collatéraux intervinrent et enfin Charles Broun Baron de Colstoun légua sa terre à sa fille Christian mariée en 1805 au Comte Dalhousie.

Il y a en notre possession une tasse en porcelaine avec les armes des McKensie qui vient de l'héritage de Lady Elisabeth, sans aucun doute.

Après la mort de Sir Charles Broun le titre fut réclamé par un collatéral, Sir James Broun, qui l'obtint en 1825.

Un Cadet de l'ancienne famille des Broun de Colstoun nommé William Broun quitta l'Angleterre au commencement du siècle dernier et alla s'établir en Danemark. Il eut soin d'emporter avec lui une attestation de son origine dûment légalisée à la date du 9 Avril 1755.

Ce William Brown eut trois fils John, William et David, et une fille mariée au Comte Holck [sic].

John Brown eut un fils nommé William qui épousa sa cousine Elisabeth Brown fille de son oncle David. Ce William devint Consul Général à Gothembg. en Suède et fut fait Chevalier de l'ordre du Danebrog. [Il] naquit à Elseneur le 9 Janvier 1765, y exerça le commerce. Il avait été envoyé dans sa première jeunesse à sa grandmère en Ecosse pour y être élevé et pour y apprendre le commerce, plus tard et après un séjour de deux ans en Hollande, il rentra en Danemark où il travaillait chez son oncle ordonnateur général de la guerre, en 1783 il dirigeait la maison de commerce de son père. En 1788 il fut nommé Consul à Gothembourg et quitta cette ville pendant la guerre entre le Danemark et la Suède, et administra pendant son séjour à Copenhague une maison de commerce. Plus tard il retourna à Gothembourg comme Consul en cette ville ainsi qu'à Malmøe. Nommé en 1806 intendant du commerce et le 8 Janvier 1809 Chevalier du Danebrog il fut envoyé à Gothembourg comme Consul Général, mais il n'occupa ce poste que jusqu'au mois de Décembre de la même année. Sa santé dérangée le força de retourner à Copenhague où il mourut le 6 Août 1811.

David fils cadet du premier William épousa Anna Fenwick d'Earsden qui était née en Suède.

Je ne ferai mention ici que de ceux qui sont en vie ou qui ont laissé des enfants.

1. Elisabeth qui épousa son cousin William Brown dont il a été fait mention plus haut il[s] eurent pour enfants:

1. John Brown mort à Sidney où il a laissé une nombreuse famille.

2. Nancy Comtesse de Foucault a laissé deux fils: Adhémar et Léopold l'un et l'autre ds. les armes.

3. Louise Comtesse Schulin qui a laissé trois fils et quatre filles — Sigismund, William et Chrétien, Me. la Baronne Zeuthen, la Baronne [!] Ahlefeldt, la Comtesse Danemann et Me. Steinmann dont le mari le Général Steinmann vient d'être nommé Général en chef de l'armée Danoise — Juillet 1864.

Me. Brown épousa ensuite Mr. de Berner qui était lui même veuf et père d'une fille qui épousa Mr. Fenwick neveu de Me. David Brown. Il a été longtemps Consul d'Angleterre à Elsenour. Me. Brown eut deux fils de son second mariage un seul qui est vivant, George, a épousé sa cousine une des C.tesses Holck fille d'une demoiselle Brown. Le fils aîné de George Berner Alexandre a épousé la fille aînée du Baron Holsten, un des plus riches propriétaires du Danemark. Leur fils aîné héritera des titres de son gdpère Holsten avec tous ses Majorats. Alexandre Berner a été longtemps dans la maison du Prince Christian aujourd'hui Roi de Danemark — Le second fils de George William a épousé m.elle Christmas.

II. Nicholas Brown eut un fils, George, marié et sans enfants. Il eut quatre filles dont deux habitent Copenhague et ne sont pas mariées. Louise et Adeline. Une de ses filles, Julia, avait épousé Monsieur David Brown de B[ordeaux] son cousin germain. Elle est morte très peu de temps après son mariage à Bd. [Bordeaux]. Melior avait épousé Mr. de Nægler, elle est morte jeune laissant deux fils dont l'un établi en Russie et l'autre nommé Melior comme sa mère actuellement gentilhomme de la chambre du Roi de Danemark et Capitaine aux gardes.

III. John Lewis Brown né à Copenhague le 2 Décembre 1769 fut envoyé à Bordeaux en 1774 à son oncle Fenwick qui l'avait demandé à son père Monsieur D. Brown lequel venait d'être nommé gouverneur des possessions Danoises dans l'Inde. Mr. D. Brown y perdit sa femme en 1776. L'on voit à Tranquebar dans le temple contre un des côtés de la muraille le mausolée que ses enfants et petits enfants ont fait construire pour les restes de leur mère et aieule. Ce mausolée en forme de Sarcophage porte une inscription donnant l'âge, les noms, prénoms et qualités de Me. Brown avec la date de la mort le 17 mai 1776 et quelques vers.

Monsieur Robert Fenwick l'oncle de Mr. Brown qui l'avait pour ainsi dire adopté et qui était frère de sa mère était de la famille Fenwick d'Earsden dans le Comté de Northumberland. La famille Fenwick date de la conquête des Normands et s'établit de suite ou peu de temps après à Fenwick Castle en Northumberland. Ils y demeurèrent plusieurs siècles et l'un d'eux ayant épousé l'héritière de Waltingdon Hall ils s'y fixèrent jusqu'à ce que Sir John Fenwick alors Seigneur de Fenwick, Waltingdon, et autres lieux fut décapité pour avoir conspiré en faveur des Stuarts le 28 Janvier 1697. Les propriétés qu'il possédait dans le Northumberland donnent actuellement un revenu qui dépasse sept cent cinquante mille francs. Elles sont toutes sorties de la famille. Plusieurs branches Cadettes de cette famille s'établirent dans le pays où elles achetèrent des propriétés et étaient riches et considérées, quelques unes y sont encore. Les principales de ces branches Cadettes sont les Fenwicks de Meldon, de Brinkburn, de Bitchfield, de Marten, de Denton, de West Headon, de little Harle, de Bywall, de Lemington, de Nunvidding etc. etc. — de sorte qu'il y a de cela deux ou trois cents ans l'on disait qu'un dixième des terres du grand Comté de Northumberland appartenait à la famille et au nom de Fenwick, lesquels étaient si nombreux qu'ils pouvaient fournir de cinq à six cents hommes de guerre pour repousser les attaques des Ecossais de la frontière. Et il est rapporté qu'en 1676 dans un combat qui eut lieu entre les Ecossais et les Anglais à un endroit appelé «Reed's wine», que Fenwick de Waltingdon commandait à cinq cents hommes de son nom. Ce nom et cette famille ont de tout temps été si nombreux et si puissants que le «sang des Fenwicks» était cité et l'est encore dans tout le Nord de l'Angleterre et un certain écrivain qui vivait dans ces temps-là dit à ce propos »Insigni et illustri Fenwickorum«.

Depuis cent cinquante ans environ cet état de choses est bien changé. Il n'y a plus aujourd'hui dans le Northumberland que trois ou quatre familles de ce nom qui y possèdent des propriétés, ce sont les Fenwicks de Bywall, de Lemington, de Nunvidding, de Earsden etc. etc. Il y a encore quelques petits propriétaires de ce nom et à qui l'on donne le titre de lairds sans parler de tous ceux qui ont pris des carrières et qui se sont répandus par toute l'Angleterre, l'Europe et l'Amérique.

Sir John Fenwick le chef de cette famille n'a point laissé d'héritiers mâles. Il fut décapité le 28 Janvier 1697 pour avoir conspiré en faveur des Stuarts comme le raconte l'histoire d'Angleterre.

[ajouté au crayon: Sa fille aînée Grace Fenwick épousa Lord Lorras et en eut 4 fils et 5 filles].

Monsieur John Lewis Brown épousa en 1791 à Bordeaux M.elle Elisabeth Skinner fille d'un gentil-homme écossais des Skinners de Montrose et dont la mère était Lady Elisabeth Ochterhawny. Me. Skinner mère de Me. J. L. Brown était une Demoiselle Boyd de la famille des Lords de Kilmarnock. La mère de Me. Skinner était une demoiselle Barton de la famille Barton de Grove en Irlande, soeur de Monsieur Thomas Barton, père de William Barton, père de Hugh Barton, père de Nath.l. Barton, père de Hugh Bertram et de Charles (1864).

La famille Boyd eut beaucoup à souffrir des évènements politiques de la revolution Anglaise au siècle dernier. Les Comtes d'Errol de la famille Kilmarnock dont le chef fut décapité pour avoir conspiré en faveur des Stuarts le 18 Aout 1746 eurent le rare bonheur de se faire rendre terres et titres peu d'années après.

Lord Kilmarnock avait laissé trois fils dont l'ainé Lord James Boyd fut le 13.e Comte d'Errol.

Le second Charles fut compromis dans le complot qui avait fait décapiter son père. Il parvint à s'échapper en France ou il passa vingt années. Il retourna ensuite à Slains [ou Hains?] castle et mourut à Edimbourg en 1782 laissant un fils et une fille.

William Boyd troisième fils de Lord Kilmarnock servait dans la marine royale Anglaise dans le vaisseau commandé par le Commodore Barnet lorsque son père fut décapité.

Le livre de noblesse Anglaise rapporte que le dernier Lord Boyd 13.e Comte d'Errol officiait comme Jacques Constable [au crayon: Connétable] of Scotland au Couronnement de George III en 1761 négligea d'ôter son berret [barret?] lorsque le roi parut. Il s'excusa de sa négligence de la manière la plus respectueuse. Sa Majesté le pria de rester couvert, car il regardait disait-il comme un très grand honneur de le voir — sa présence [les 5 derniers mots sont biffés] dans cette solennité.

L'ainé des fils des Comtes d'Errol prennent maintenant le titre de Lord Kilmarnock. Le C.te d'Errol comme Constable d'Ecosse prend le pas sur tous les autres membres de la noblesse et marche après les princes du sang royal. [au crayon: Grand Connétable].

Mr. John Lewis Brown est le Chef de la branche établie à Bordeaux ou plutôt en France.

Mr. J. L. Brown tant par l'héritage de son oncle Fenwick que par les héritages de sa famille et de celle de sa femme était en possession d'une assez belle fortune qui s'augmenta par l'effet d'un commerce très étendu avec le Nord de l'Europe et avec les états Unis de l'Amérique.

En 1814 à la rentrée des Bourbons il plaça une fortune considérable en rentes sur l'état. Ces fonds étaient peu recherchés, mais Mr. Brown passionné royaliste plaça ce qu'il avait en comptant de cette façon.

Quand vinrent les cent jours son antipathie pour le régime Napoléonien le décida à quitter la France, il vendit ses fonds qui avaient haussé d'une manière notable et plaça son argent dans les fonds Anglais qui par les mêmes raisons étaient en baisse, mais Napoléon ayant été obligé de quitter la France définitivement après la bataille de Waterloo Mr. Brown ravi de la rentrée des Bourbons se décida à rester dans son pays d'adoption, il racheta de la rente Française et doubla sa fortune par l'effet de ces managements de fonds. En 1818 il avait en outre de ses biens fonds 250,000 — deux cents cinquante mille francs de rente sur l'état — chiffre que je tiens de Mr. le Baron de Carayon Latour alors Receveur Général du Département de la Gironde. Les biens fonds de Mr. Brown à cette époque se composaient d'un fort bel hôtel à Bordeaux appartenant aujourd'hui à Mr. Cayron aîné, d'une maison petite rue de l'Intendance avec des terrains à bâtir du petit domaine de Fosse-Léon à Candéran, de Boyd Cantenac cru fort estimé dans le commerce d'un petit bien à Leognau [ou -nan] et du bien de Portaubin.

En 1823 Mr. Brown vendit une partie de ses rentes sur l'état pour acquérir la terre de Villedieu en Berri à quelques lieux de Chateauroux; il paya cette terre d'abord 1,200,000 et l'agrandit de façon qu'il y plaça une somme de 4,000,000 de francs.

En 1831 il acheta à la famille Cabarrus la terre de Lagrange St. Julien et Médoc.

La grande fortune de Mr. Brown était entièrement dissipée en 1844 par suite des dettes contractées par ses trois fils aînés à l'insu de leur père. Celui-ci ayant transporté ses fonds disponibles et fixé son domicile à Paris, devint la proie des industriels qui surgirent en 1830 et lorsque les folles dépenses de ses fils lui furent connues, tous les capitaux étaient engagés dans des entreprises plus ou moins illusoires. Jaloux de l'honneur de son nom commercial il ne voulut pas entendre parler d'une faillite dont il eut eu tout le temps de se réhabiliter plus tard et pour faire face à ses engagements et à ceux de ses fils il offrit des hypothèques à ceux qui leur vinrent en aide sur tous ses biens fonds. Ces mêmes immeubles qui en 1836 n'avait pas une hypothèque s'en trouvèrent criblés en quelques mois.

La difficulté qu'il y eut à vendre une terre aussi considérable que Villedieu et quelques animosités personnelles donnèrent de l'impatience aux créanciers qui firent vendre tous les immeubles à la barre du tribunal. Villedieu se vendit 2,200,000 fs., Lagrange 750,000, ventes ruineuses pour la famille. Cependant les Créanciers furent payés mais la famille fut entièrement dépouillée et n'eut d'autre ressource que de se créer une existence par le travail. Aucun d'eux n'ayant épousé des femmes riches.

Voici les noms des membres de la famille

Robert	Marguerite	Louis	William	Elise
George	Francis	Suzanne	Tom	Edouard

Extrait d'une lettre de Me la Ctesse de Foucault née Brown à son cousin germain Francis Brown —

Villemembre [?] Bondy près Paris 25 Novembre 1843

Mon cher Cousin

Toute la famille de Copenhague espère vous voir à votre retour de la Suède. Si l'occasion se présente je vous prie quand vous serez à Stockholm de me rappeler au souvenir de la Ctesse Eric Piper et à sa soeur Marianne Ruuth. Rappelez vous que la mère de votre père était née en Suède, son père avait des relations d'amitié et d'affaire avec un Montgomery émigré comme lui du temps des Stuarts. Le portrait de ce Montgomery est encore chez les Fenwicks, il avait dû épouser la soeur de notre aïeule commune, mais elle est morte avant le mariage.

Votre mère avait aussi une parente mariée au Baron Oxenstjerna qui a été longtemps ministre de Suède en Danemark. Elle a laissé deux fils et deux filles.

Mr. de Foucault et mes fils Adhemar et Léopold vous font mille amitiés et croyez moi mon cher cousin
your truly aff.e cousin

Nancy de Foucault —

P.S. A Copenhague vous avez à voir mon demi frère George Berner — Ma soeur la Ctesse Schulin, ses fils et ses filles.

Louise et Adeline Brown soeurs de la pauvre Julia de son vivant femme de votre frère David.

Les Ctesse Holck filles d'une soeur de mon père dont l'une est dame d'honneur de la Princesse Caroline.

A Elsenour Charles Fenwick fils d'une demoiselle Berner fille du mari de ma mère Mr. de Berner et consul de Hanovre, son père avait été consul d'Angleterre — L'associé de Charles Fenwick Mr. Løbel est fort bien de toutes manières, la mère de sa femme Mme Mullins [?] a passé quelque temps à Bordeaux chez votre gd père Skinner et connaissait beaucoup votre mère. A Stockholm il faut demander les Grill, celui qui était consul à Londres était marié avec une cousine germaine de votre père. Sa mère était une Fenwick.

Obs: Cette lettre datée Nov. 1843 mentionne des noms de personnes disparues de la scène du monde depuis longtemps. Mullins, Løbel, Grill, Csse E. Piper, Marianne Ruuth.

Ovenstaaende er Afskrift af nogle Notater, som i Efteraaret 1933 laantes af Vinhandler Daniel Brown i Bordeaux. — I et Brev af 29. December 1933 skriver Vinhandler Brown:

»Mon cher cousin

J'ai bien reçu en son temps votre aimable lettre du 10. Novembre ainsi que votre carte postale du 9. de ce mois, et m'excuse d'avoir tant tardé à vous donner signe de vie et à vous remercier des documents que vous avez bien voulu me retourner et qui me sont parfaitement parvenus.

Je suis enchanté que vous ayez pu trouver des éléments intéressants dans cette relation qui comme vous le pensez a été rédigée par mon grand père Francis Brown.»

Fra Vinhandler Brown havde jeg allerede med efterfølgende Brev, dateret 11. April 1913, modtaget en Del Oplysninger om Familien, som i det store og hele svarer til de ovenfor gengivne. Brevet lyder:

»Mon cher cousin

Vous devez penser que j'ai tout à fait oublié de remplir la promesse que je vous ai faite.

Eh bien non, mais j'ai été retardé par le peu d'empressement qu'a mis mon Oncle l'amiral à me faire parvenir les quelques documents de famille qu'il a bien voulu me confier et dont je vous envoie copie.

J'ai employé les longs jours qu'il m'a fait attendre à reconstituer l'arbre généalogique de la branche bordelaise de la famille, qui à l'heure actuelle, est à peu près complet. J'espère qu'il vous intéressera. . . .»

Endvidere findes hos Hr. D. Brown følgende:

»Notice

sur la famille Brown ou Brown de Colstoun par le Vice-Amiral Brown de Colstoun. — Notes supplémentaires :

Lors de mon séjour à Edimbourg, en 1914, j'ai passé plusieurs heures à la »Register House« où sont conservés les registres contenant les actes de naissances ou de baptême, de mariage et de décès qui ont pu être recueillis dans les différentes paroisses d'Ecosse.

Je n'ai rencontré que l'acte de naissance, en 1731, d'Elisabeth, soeur de John, William et David. Elle y est dite née de William Brown et de Margaret Howit. William était alors gentilhomme attaché au Marquis de Tweedale et celui-ci remplissait à cette époque les fonctions de Haut Commissaire pour l'Administration de la Justice en Ecosse.«

I et Brev af 23. September 1924 fra Vinhandler Brown omtalte han dels Fotograferingen af det S. 37 gengivne Maleri, dels det nedenfor meddelte Brev om Familien Fenwick, som viser, hvorledes ogsaa tidligere Generationer har interesseret sig for Udforskningen af Slægternes Historie. Af Vinhandler Browns Brev hidsættes følgende Uddrag:

»Mon cher cousin

. . . . La photographie dont vous me parlez vient d'être faite, & je me fais un plaisir de vous l'acheminer c'est avec grand plaisir que je me permets de vous l'offrir & de compléter les portraits de famille que vous avez.

Je n'ai pas personnellement de portraits ou de reproduction de portraits de David Brown. Je sais seulement, que mon oncle l'Amiral Brown n'avait pu qu'en 1904, lors de son dernier voyage à Edimbourg, savoir que ses parents étaient William Brown & que ce dernier avait épousé Marguerite Howit. En ce qui concerne la mère de Anne Fenwick d'Earsden, après avoir recherché dans tous mes papiers, je ne trouve qu'une chose, d'est qu'elle est née à Stockholm d'émigrés écossais étant venus en Suède avec les Mongommery. J'ai une lettre concernant les Fenwick dont je vous remets sous ce pli copie & qui vous intéressera peut-être. Je vais en tout cas écrire à mon cousin George Brown, fils de l'Amiral, & lui demander s'il aurait retrouvé dans les papiers de son père, qui est mort le 19. avril dernier, le renseignement que vous me demandez, & dans l'affirmative, je serai trop heureux de vous le faire connaître.«

Om Colstoun-Pæren, som endnu i 1937 er blevet forevist Frøken Kathleen de Nully Brown under et Besøg paa Colstoun, hvor den opbevaredes i en Vitrine, fortælles følgende af J. G. A. Baird i Papers of an old scots family (Blackwood's Magazine No. MCI, Juli 1907, S. 59 f.):

». . . Patrick Broun was created a baronet by Charles II in 1686, and was succeeded by his son George, who married Lady Elizabeth M'Kenzie, daughter of the first Earl of Cromartie. This is the lady who is said to have bitten a piece out of the Colstoun pear, to the injury of the family fortune, which depended upon its integrity. The story of this remarkable fruit has often been told. There are two versions. One is, that an ancestor of the Colstoun family married a daughter of Hugo de Gifford of Yester, the warlock mentioned in »Marmion«, who, as the bridal party were on their way to church, plucked a pear from a tree and gave it to his daughter, saying that he had no dowry to give her, but so long as the pear was kept fortune would never desert her or her descendants. The other is, that the pear was the dowry of a daughter of Lord Yester, who married George Broun of Colstoun at the beginning of the sixteenth century, and had been invested by the foresaid Hugo de Gifford with the magic power above described. As Hugo died in 1267 the pear is certainly of a respectable antiquity. Strangely enough neither of these traditions has been found among the family papers, nor indeed any mention of the pear until towards the end of the seventeenth century, when the following lines were written by Robert Broun, second son of Sir Patrick, the first baronet:

»Come hithe, my freinds, and heir yow shall sie
A relique rare of old antiquitie,
If fame be trew I'll say no more,
It has endured these twelve score yeares & more,
This truth I write my freind to the,
Being one of siven in siventie thrie.«

Further, he writes: »These six lines were made be Robert Broune, son to Patrick Broune of Coalstoune, when he first saw the famous pear. In the year of God one thousand six hundredth & Siventie Thrie, being then about siven years of age, and then presented be him to his father«. The date and age given

in the verses quoted above would hardly connect the pear with the wizard of Yester, except by a very liberal interpretation of the word »more« in the fourth line. At anyrate, it was very old when Robert Broun first saw it more than two hundred years ago, and was much prized by the family. Lauder of Fountainhall has this entry in his journal, of date 1670: »Above Haddington lyes Clerkingtoun, Cockburne, Colstoun, Broun, who talk much of their antiquity and pear they preserve«. The pear is about the size of a walnut, of a dark mahogany colour, and looks harder than it probably is. A portion of it is certainly missing. Whether the Lady Elizabeth tried her teeth on it or not, this much is certain, that disaster overtook her husband and the estate of Colstoun, for, owing to his extravagance, or hers, or both combined, first, the lands of Dalgowrie went to a bond-holder, — a loss corresponding perhaps to the missing piece of pear, — and later the remainder of the estate was sold to his brother Robert, the author of the above lines«.

Det omtalte Brev om Familien Fenwick er af følgende Indhold:

»Copy of a letter from Doctor William Scott, dated Stamfordham, near Newcastle, upon Tyne, February 25th 1798, to Nicholas Fenwick Esq., Elsinore.

Dear Sir,

I am extremely sorry that I have been so long in answering your letter, but I have been making some further enquiry about the Family Fenwick in general & about your branche of it in particular.

The family of Fenwick came in with the conqueror, and one of the first or of the first branches of them settled at Fenwick-Castle in Northumberland and which is situated within a mile of the place from which I now write. They continued there for some hundred years and then married the heiress of Walington in Northumberland. On this marriage or some little time after it they removed from Fenwick Castle to live at Walington Hall where they continued with Sir John Fenwick then of Fenwick Castle and Walington was attained of high treason little more than 100 years ago and which was in the time of King William, viz. for an attempt or conspiracy as it was said to restore King James the 2d. On this he was beheaded as you see in the general history of England. The estates he then left in Northumberland are now said to be worth 30 thousand a year at this time; but all now out of the family.

During the time that the above family resided at Fenwick Castle and Walington and which is supposed to have been for a space of near six hundred years, there were a great many younger branches descended off from them, many of whom settled in Northumberland and became in course of time considerable families, and many of them also possessed of great handed estates, and some few of their descendants still remain in Northumberland, who have now good estates.

The principal younger branches that came off from the family of Fenwick Castle and who settled in Northumberland were the following, viz: Fenwick of Meldon, Brinkburn, Bitchfield, Matfen, Denton, West Headon, little Harle, Bywall, Lemington, Nunwidding etc., etc. etc. . . . so that at one of time betwixt 2 and 3 hundred years ago it was said that almost one tenth of all the hands in the great county of Northumberland was in possession of the family and name of Fenwick and about that period and for a considerable time before that they were so powerfull that they could and often did bring 5 or 6 hundred men into the field at a very short notice in the border wars against the Scots and I see recorded even so late as the year 1676 in a battle that happened betwixt the Scotch and English at a place on the border called the *reeds wine*, that Fenwick then of Walington brought 500 men at a very short notice, all of his own name and as it is supposed, all descendants of his family. And this is much in the same way and manner that many of the clans in the North of Scotland vise under their respective Heads or Chiefs even at this day.

The name and Family of Fenwick was then and had been a long time before that so great and powerfull in Northumberland and towards the Scotch borders, that »*The blood of the Finwicks*« was then and even is still a common beword in the North of England, and a certain writer who lived about that time or a little after observes »*Insigni et illustri Fenwickorum*«.

However it has so happened in the vicissitudes of human affairs that the name and family of Fenwick have very much decayed or dropped off within these 150 years past, at least in comparison of what they had been in Northumberland and the North of England; so that a great many of the younger branches (of the Fenwick Castle family) mentioned above and who all of them at one time enjoyed very considerable landed estates in Northumberland are now very many of them gone, several of them by ending in heiress's and marrying into other families and some by outrunning, spending and selling their estates &c., &c., &c. . . .

So that there is now in Northumberland not above 3 or 4 families of the name remaining who enjoy considerable estates and they are Fenwick of Bywall, of Lemington, of Nunwidding, of Earsdone etc.

etc. . . altho there are still a considerable number in the same county and its immediate vicinity who enjoy small estates, and who are called Lairds besides several of the name in different professions & in trade &c., &c.

Now Sir, the sons of those younger branches of the Fenwick Castle family, mentioned above and particularly their younger sons (or their descendants) are now and have been in long squandered over all England, nay over all Europe and America in different ways and in different lines of life.

You will observe Sir, that we consider the Fenwick of Fenwick Castle and who were also afterwards of Walington as the head chief or original stock of this family and which stock ended in some degree in Sir John Fenwick who was beheaded and left no male issue.

The other branches mentioned above as immediate descendants of this original stock. They in course of time also became a kind of younger stock branches from whom great numbers were and are descended &c. &c. &c. . . .

And now Sir, Your grandfather or great grandfather who, as you mention came to Hull, I take him to have been a son of one of the younger stock branches in Northumberland above mentioned, and perhaps he might have been the eldest son and male representative, or head of some one of them or he might be a younger son immediately from the original stock of Fenwick Castle.«

H. B. S. H.

Guvørnør David Browns Skydeskive
paa den kongelige Skydebane

KILDER

1. Daabsattest, udstedt af General Registry Office, Edinburgh:

»1734, DAVID BROWN, WILLIAM BROWN and MARGARET HOUIT had a son, born 24th June, bapt. 2d. July called DAVID, witness DAVID CRICHTOUN and Mr. DAVID FRAZER. Extracted from the register of Births and Baptisms for the Parish of Dalkeith in the County of Edinburgh. Given at the General Registry Office, New Register House, Edinburgh, under the Seal of the said Office the 26th day of March 1931«.
2. Helsingør St. Mariæ Kirkebog 1733—1814:

»Begrabene. Ao. 1804 Mai 18. er Gouverneur D. BROWN, Stempelforvalter og Arkivarius ved Øresunds Toldkammer begravet paa tydsk Kirkegaard, 70 Aar gammel.«
3. Skiftet findes i Øresunds Toldkammers Skifteprotokol 1767—1814, S. 171.

Boet blev forsejlet 13. Maj og registreret 19. Maj 1804. Grundet paa de udenlandske Arvinger blev Boet først 19. April 1814 udleveret Arvingerne til privat Skifte og Deling.
4. Gravmæle, se Side 40.
5. Helsingør St. Mariæ Kirkebog 1733—1814:

»1762
Nach königl. Bewilligung Hr. DAVID BROWN
sind im Hause copuliert Kaufmann in
worden d/ 14. Julii. Copenhagen
und Jungfer ANNA
FENWICK.
6. Anna Fenwick angives i Th. Hauch-Fausbølls nedenævnte Værk at være født i Stockholm, hendes Daab er dog ikke fundet, skønt en Del af hendes Søsken er døbt i den fransk-reformerte Kirke i Stockholm. (Velvillig Meddelelse fra Amanuens G. Sjöberg, Stockholm).
7. Zion's Church Register, Tranquebar, has the following entry:

1776. Maj 18. Blev Frue Gouverneurinde ANNA BROWN begravet udi Zions Kirke, under de 3 Klokkers Ringen, Liig-Prædiken, Orgelets Spillen og Liig-Klædet brugt.

In the margine is added: Dødsattest udstædt d: 29 Martii 1833.
(True copy)
Extracted from the Register of Baptisms, Burials, Marriages and Confirmations belonging to the Zion Church, Tranquebar and kept at the Diocesan Registry of Madras at Madras.
Dated this 20th day of June 1933
W. H. Sell
Registrar of the Diocese of Madras
- Asiatisk Kompagni, Breve fra Gouvernementet 1776—78 (Nr. 203) (RA) 11. Juni 1776, DAVID BROWN til Direktionen:

»..... Med de smerteligste Følelser af en velbegrundet Sorg og Bedrøvelse er det, at jeg, Brown, tilmælder den høye Direktion det for mig saa høystbetydelige og beklagelige tilstødte Tab af det kærester for mig i Verden, min elskeligste Hustrue, hvilken det behagede den alviise Styrere faac
- Dage efter en Barne-Fødsel at afsiele d. 17. passato og fraskille mig.«
- Asiatisk Kompagnis Rapportbog (Nr. 1309) 1775—76, S. 253:

»Fredag [17. Maii 1776] Var det en høysmertelig og sorgelig Dag for vores høye Hr. Gouverneur BROWN, idet hans saa dyrebare og elskelige Frue i sin Barsel-Seng omvexlede Tiiden med Evigheden om Eftermiddagen mod Kl. 6.«
- samme: S. 254:

»Løverdag [18. Maii 1776] Blev S. T. Frue Gouverneurinde BROWNS Liig under en høyanseelig og talrig Liig Procession geleydet til sit Hviilested udi Zions Kirke, hvor Præsten, Hr. HATTUN af Prædikestoelen gjorde en smuk og vel apliceret Liig Prædiken udi saadan sorgelig Anledning; under Processionen veyede saavel Flaget paa Castellet, som det paa Rheden liggende Skiib Fridricksnagoer[s] Flag paa halve Stang, og efter at Liig Prædikenen og Sørge Musiquen tilligemed Sangen var til Ende, blev fra Castellet affyret 21ve Canon Minutskud; som fra Skiibet Friderichsnagoer blev igientaget med liige saa mange ditto«.
8. Der afholdtes 1. Marts 1784 Samfrændeskifte efter ANNA FENWICK, men Skiftet er ikke bevaret. Datoen kendes fra Sjællands Landstings Pante-protokol 1761—87, fol. 439 b, hvor DAVID BROWNS Prioritet i Benzonseje er indført. Prioriteten var paa 70.000 Rdlr. og var hans Børns mødrene Arv.
9. Om det mange Aar senere rejste Gravmæle over ANNA FENWICK i Trankebar Zions Kirke, se S. 39.
10. Om Familien Browns Vaaben, se nærværende Værk I, S. 337.

Familien Fenwick fører et tværdelt Skjold, 1° rødt, hvori 3 jævnsides stillede Merletter, 2° Sølv, hvori 3 Merletter (2,1). Hjelmtegn: en Fugl Phønix. Devise: Toujours loyal.
11. V. Hostrup Schultz: Helsingørs Embeds- og Bestillingsmænd, S. 176.

Th. Hauch-Fausbøll har i Af Slægten Browns Historie, 1918, givet en meget udførlig Fremstilling af David Browns Liv, som har dannet Grundlaget for den her givne Skildring, og til hvis Kildehenvisninger, der her henvises.
12. Københavns Bytings Skødeprotokol 1756—58, fol. 79.
13. PETER HERMAN ABBESTÉE, 1728—94, se Dansk Biografisk Leksikon, 2. Udg. I, 1933, S. 51.
14. Ostindisk og Asiatisk Kompagnis Arkiv. B: Trankebar, 1: Guvernementsarkivet, Nr. 1308 Rapportbog 1774, S. 82.
15. samme Sted: Nr. 1309, Rapportbog 1. Jan.—31. Aug. 1775, S. 40 f.
16. Som Bilag til Borgerskabsprotokollen under 10. September 1781 findes den sædvanlige Attest for, at DAVID BROWN er oplært ved en Gros-Handelen, fører inden- og udenlandsk Korrespondance og ejer Skibsparter, og saaledes opfylder de i Forordningen om Commerciens af 1742 stillede Forordninger.
17. Københavns Ekstraskattemandtal 1762 Bd. 6. Købmager Kvarter Nr. 59.
18. V. Hostrup-Schultz: Helsingørs Embeds- og Bestillingsmænd, 1906, S. 176.

19. FREDERIK (FRITZ) DE LILLIENDAL (1737—1814), Konsul.
20. Kr. Carøe: Den danske Lægestand, Doktorer og Licentiatier 1479—1788, S. 85.
21. Naturalisationspatenter 28. August 1776, Nr. 45. (RA).
22. C. Reitzel: Det kgl. københavnske Skydeselskabs Medlemmer, S. 16. DAVID BROWNS Skydeskive, der er omtalt under 25. September 1782, viser Familievaabenet og Devisen »La vertue est la seule noblesse«.
23. Tysk-Reformert Kirkes Protokol 1686—1794:
»1784 den 12ten Märtz hat der Prediger Dr. COLSMANN nach erhaltenem Königsbriefe und Zubehör im Hause kopuliert Herr DAVID BROWN, kaiserlich russischer General Agent, und Jungfer MARIE FORBES. Beide reformiert.«
24. Enkekassebilag Nr. 2665 (RA), Daabsattest for Mary Forbes:
»MARY, Dr. af EDW. FORBIES JUNIOR Merchant was born June the 20th and chris. July the 7th 1751 as appears by the Register of St. George's Church, Liverpool, as examined by me this 23d. day of Novbr. 1789.
Thos. Blundell M. A. Lecturer.«
25. Helsingør St. Olai Kirkebog:
»[død] 5. Februarii 1827, [begravet] d/ 10. Februarii, Frue MARY BROWN, Enke efter afg. Gouverneur BROWN i Trankebar, der døde som Stempelforvalter ved Øresunds Toldkammer. 75 Aar gl.«
26. Holger Hansen: Meddelelser om Slægten Klauman, 1922, S. 44 f.
27. Ostindisk og Asiatisk Kompagnis Arkiv. B: Trankebar, 1: Guvernementsarkivet, Nr. 1310 Rapportbog 1. Sept. 1775—31. Aug. 1776, S. 272.
1776 Juni Maaned
»Tirsdag 6. S: T: Hr. Gouverneur BROWNS unge liden Søn døbt i Zions Kirke og kaldet MATHÆUS.
28. Se Gravstenen, S. 40.

NOTER TIL BILLEDERNE

Nogle af de her gengivne Portrætter har tidligere været reproducerede i Th. Hauch-Fausbøll: Af Slægten Browns Historie og samme: Records of the Browns of Colstoun House.

Side 31. Guvernør DAVID BROWNS Segl: Finansarkiverne. Aktervedrørende JOHN BROWNS Gæld, $\frac{2}{4}$ 1790. R.A.

Det andet Segl er Aftryk af et Signet hos Vinhandler D. BROWN DE COLSTOUN i Bordeaux.

Hjælmtegnet og Devisen: *Toujours loyal*, er Familien Fenwicks (se SUSANNA FENWICKS Segl paa Side 318 i dette Værks første Bind.) Men i Skjoldet fører Familien Fenwick to Gange tre Fugle uden Fødder og Næb, der i det heraldiske Sprog kaldes merletter, saaledes som det ogsaa her ses afbildet paa Side 33 i Alliancevaabenet Brown og Fenwick.

I det her gengivne Segl er Hjælmens Fugl Phønix anbragt tre Gange i Skjoldet 2, 1.

At dette Alliancevaaben skulde kunne være ANNA BROWN, f. FENWICKS kan udledes af følgende Omstændigheder:

- ¹⁾ at Signetet findes hos hendes Ætling,
- ²⁾ at ganske det samme Alliancevaaben ses paa det her Side 33 gengivne Billede af hendes Mand, David Brown,
- ³⁾ at Vaabenet med de tre Fugl Phønix'er ses paa et ganske tilsvarende ogsaa i Bordeaux opbevaret Billede af Charles Fenwick.

Side 37. Maleriet af den Brownske Familiegruppe er ikke ret stort, næppe mere end ca. 1,5 Meter i Bredden. Det hang i 1933 i Vinhandler Daniel Browns Kontor i Bordeaux. David Brown har blaa Øjne, Anna Fenwick har brune Øjne, Margrethe Elisabeth Brown har blaa Øjne. Billedet er gengivet i Th. Hauch Fausbøll: Af Slægten Browns Historie Side 123.

Billedet er forsynet med nedenstaaende Oplysninger, skrevne af Hr. Daniel Browns Farfader:

Mon grand Père

le Gouverneur David BROWN de COALSTON
né en 1758.

Ma grand Mère

Ann FENWICK d'EARS DEN,
morte á Tranquebar en 1776

leurs enfants en ce tableau

- 1) William né 1763 mort 1811
- 2) Margrethe Elisabeth de Berner
- 3) Nicolas né 1766
- 4) John Lewis (mon Père, l'enfant qui tient la charette) né 1769 mort 1851
- 5) sur le fauteuil, Melior Anna Nancy née en 1772.

Tableau peint en 1773.

J. Francis Brown.

Direktør Th. Hauch Fausbøll har for en Del Aar siden oplyst, at en Sølvtepotte, der har tilhørt Guvernør David Brown og bar dennes Vaaben, fandtes i Privateje i København. Hvor den nu befinder sig, har ikke kunnet oplyses.

GUSTAV FREDERIK GREVE HOLCK-WINTERFELDT

OG

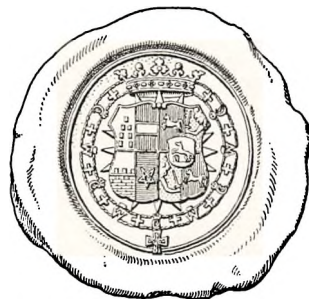
SOPHIE LOUISE COMTESSE AHLEFELDT

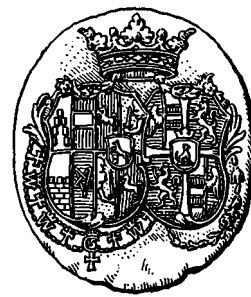
Pasteller
Rosendal

GUSTAV FREDERIK GREVE HOLCK-WINTERFELDT

til Friherreskabet Wintersborg, Nysø og Gedsersgaard

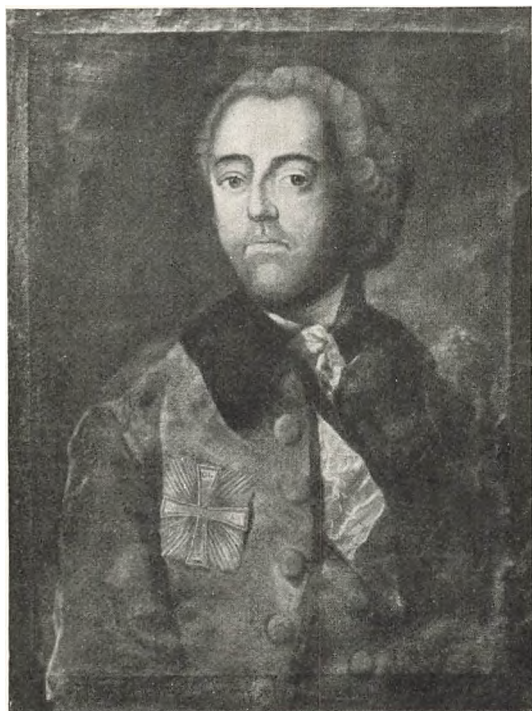

er født — sandsynligvis paa Orebygaard — 1. September 1733 som fjerde Barn af Generalløjtnant CHRISTIAN CHRISTOPHER Greve HOLCK og ERMEGAARD SOPHIE Baronesse VON WINTERFELDT.

22 Aar gammel blev han Kammerpage hos Kronprins Christian (VII) i 1755 med en aarlig Gage af 300 Rdlr., 1758 traadte han i Centraladministrationens Tjeneste som Auskultant i

Kammerkollegiet, og 1759 udnævntes han til Kammerjunker med en aarlig Gage af 800 Rdlr. 1762 blev han Auskultant i Rentekammeret og efter Christian VII's Tronbestigelse 29. Januar 1766 udnævnt til Kammerherre. Han oplyser selv, at Grev REVENTLOW havde givet ham Valget imellem at gaa af med fuld Gage i Pension og Kammerherretitlen, eller ogsaa at fortsætte sin Tjeneste med Bolig paa Palaiet og 200 Rdlr. mere om Aaret. Han valgte da det sidste, men Kammerherrenøglen fik han altsaa alligevel.¹² Hans Gage ses efter denne Udnævnelse at have været 1050 Rdlr. om Aaret. 24. Juni samme Aar udnævntes han til Overskænk, men dette var dog blot en Titel »uden Rang, Embede og Løn«¹³. I November 1767 blev DITLEV CONRAD REVENTLOW Overhofmester hos Dronning Caroline Mathilde, og Gu-

Halsted Kloster

stav Holck blev derpaa udnævnt til at være hans Efterfølger som Overhofmester hos Enkedronning Juliane Marie.

8. December 1767 blev han — som det nærmere skal omtales — Medlem af Landvæsenkommissionen, og efter at Grev DITLEV REVENTLOW var blevet fjernet fra Ledelsen af Finanserne, og SCHACK RATHLOU blev 1. Deputeret, udnævntes Gustav Holck 8. Februar 1768 til Deputeret for Finanserne, og samtidig blev han Medlem af Overskattedirektionen med en aarlig Gage af 2000 Rdlr. I denne Stilling har han navnlig gjort sig bekendt ved sin Modstand mod at øge det haarde Skattetryk paa Befolkningen, og man har ment, at han — ligesom Broderen Grev CONRAD HOLCK — og ikke uden Indflydelse paa dennes Standpunkt, har været meget imod Kongens paatænkte kostbare Udenlandsrejse.¹⁴

28. Januar 1768 fik han Dannebrogordenen og valgte da som Symbolum: Recte, candide, intrepide. 22. September 1769 blev han Gehejmerraad, og 17. September 1770 kom han til at dele Skæbne med Bernstorff, Reventlow og Conrad Holck. Han blev afsat fra alle sine Embeder, fik en aarlig Pension af 1000 Rdlr. og trak sig dermed tilbage for at hellige sig Bestyrelsen af sine Godser.¹⁵

Allerede 17. December 1761 havde Grev Gustav Holck erhvervet Nysø ved Præstø, som han købte af Enkegrevinde CATHARINE CHRISTINE DANNESKIOLD-SAMSØE, født HOLSTEIN, Købesummen var 26.500 Rdlr.¹⁶ Til Godset hørte Skibinge Kirke og en Del Bøndergods, saaledes at Hartkornet ialt androg 187 Td. 6 Skp. 2 Fdk. Dette Gods beholdt han dog kun kort Tid, allerede 11. Juni 1763 videresolgte han det for 27.000 Rdlr. til HENRIK ADAM BROCKENHUUS.¹⁷

Ved Salget af de falsterske Domænegodser blev Hovedgaarden Gedsergaard 1766 oprettet i Skelby Sogn, og 29. December 1767 fik Gustav Holck Skøde herpaa for 60.367 Rdlr. 89 β. Gaarden ansattes til 75 Td. fri Hovedgaardstakst, 728 Td. Bøndergods og 112 Td. Tiendehartkorn¹⁸. Her opførte han den endnu bevarede Hovedbygning.

1772 døde hans ældre Broder Greve FLEMMING HOLCK-WINTERFELDT til Baroniet Wintersborg, og Grev Gustav Holck succederede ham i denne Besiddelse og antog Navnet Holck-Winterfeldt og det dertil svarende Vaaben. Baroniet Wintersborg, der var oprettet 18. September 1673 af Overhofmarskal HELMUTH OTTO Friherre WINTERFELDT (1621—94) (256/37), bestod af Wintersborg (den tidligere Utterslevgaard) i Utterslev Sogn, Lollands Nørre Herred, og Sæbyholm (den tidligere Sæbygaard) i Halsted Sogn samme Herred.

Tid efter anden havde han frasolgt Gedsergaard en Del Bøndergods, og 8. September 1773 lod han i København afholde Auktion over Gaarden med det resterende Tilliggende, ialt 71 Td. fri Hovedgaardstakst, 309 Td. Bøndergods og 41 Td. Tiende. Sognepræst i Skelby Sogn, Konsistorialraad NIELS FREDERIKSEN AMAGER blev den højstbydende med 42.100 Rdlr. og fik Gaarden tilskødet 11. Juni 1774¹⁹.

22. April 1772 blev Grev Holck udnævnt til Amtmand over Aabenraa og Løgumkloster Amter, men da hans Helbred allerede da var svageligt, kom han kun til at beklæde dette Embede kort Tid. 9. September 1773 blev han udnævnt til Stiftamtmand over Akershus Stift, men dette Hverv frabad han sig for ikke at komme for langt bort fra sine Godser²⁰. Det var ret naturligt, at Grev Holck-Winterfeldt ikke nu vilde forlade en Virksomhed, som han havde lagt en Del Arbejde i, og som i høj Grad optog hans Tid og hans Tanker.

Den Forstaaelse af Nødvendigheden af Reformer i Landbolovgivning, som han lagde for Dagen ved sin Deltagelse i Kommissionsarbejdet, kom i høj Grad hans egne Godser til gode. Han var navnlig virksom for ved Mageskifter at samle Hovbønderne om Hovedgaarden, saaledes at Hoveritjenesten paa denne Maade kunde lettes for Fæsterne, han sparede

ingen Anstrengelser for at forbedre Avlingsmetoderne, han gjorde Fæstegaardene lige i Hartkorn og »gav hvert Sted sine Jorder saa nær ved samme som muligt, til stor »Opmærksomhed« for mange, som ansaa sligt for alt for vidtløftigt, ja ugørligt²¹.

Det fortælles ogsaa, at han lod Utterslev Kirke reparere og udsmykke, saaledes at denne i sit Indre forhen ubetydelige Kirke, nu kom til at overgaa alle andre Kirker i Herredet²¹.

Som det er nævnt ovenfor blev Gustav Holck 8. December 1767 Medlem af den under 27. Oktober samme Aar nedsatte Landvæsenskommission, der udtrykkelig fik til Opgave at lette Bøndernes Kaar. Medens Kommissionens primus motor HENRIK STAMPE sammen med REVERDIL i Spørgsmaalet om Stavnsbaandets Løsning, som var fremme her, indtog et Mellemstandpunkt, stillede Gustav Holck sig fra første Færd ligesom Baron HOLGER ROSENKRANTZ til Rosenlund som afgjort Modstander af en Ophævelse af Stavnsbaandet, hvad de — som saa mange af deres Standsfæller — ansaa for skadelig for Landbruget og Samfundet, ja for Bondestanden selv. Denne Modstand mod en Stavnsbaandsløsning var imidlertid nært knyttet sammen med de oprigtigste Ønsker om en Forbedring af Bøndernes sociale Kaar. Ganske vist var Rosenkrantz Modstander af enhver Form for Statsindgreb i Forholdet mellem Godsejer og Fæstebonde og kunde højst gaa med til, at Regeringen opfordrede til en frivillig Ordning af Hoveriet, Fastsættelse af dettes Omfang og Indførelse af Arvefæste. Holck derimod krævede med stor Styrke et Lovpaabud gennemført, hvorefter Godsejerne inden et Aar skulde give deres Fæstere nye Fæstebreve med bestemte Angivelser for Hoveriets Størrelse og Art.

I Februar 1768 blev Landbrugskommissionen udvidet med A. G. MOLTKE, SCHIMMELMANN og SCHACK RATHLOU, af hvilke navnlig de to første med Iver gik ind for Tanken om en Omlægning af Landbrugets Driftsmetoder efter holstensk Mønster. I Tilknytning hertil maa ses et Forslag fra Holck om Oprettelsen af et Fond til Støtte for nye Indretninger i Landbruget.

Kommissionens Arbejde resulterede som bekendt i, at der ved Forordningen af 15. April 1768 oprettedes et Generallandvæsenskollegium, i hvilket Holck ligesom de andre Medlemmer af Kommissionen fik Sæde. Han deltog saaledes i Forberedelsen af det vigtige Lovkompleks — Hoveriets Bestemmelse 6. Maj 1769, om Selvejrbønder 13. Maj, om Ødelæggelse af Bøndergaarde 6. Juni, om Fællesskabets Ophævelse 28. Juli, m. v. — der blev Resultatet af Kollegiets første Virksomhed, og som i første Række tog Sigte paa en Selvstændiggørelse og en erhvervsmæssig og social Sikring af Bondestanden, en Virksomhed, der er karakteriseret som »et betydningsfuldt Vendepunkt i dansk Landbolovgivning«²².

Som det fremgaar af den ovenfor givne Oversigt over Holcks Embedsbane, var hans Stilling i væsentlig Grad betinget af de øjeblikkelige Konstellationer ved Hoffet; hvor stor en Andel, han selv har haft i det indviklede Intrigespil, der i disse Aar prægede Landets øverste Ledelse, er ikke klarlagt. Han synes i visse Retninger at have haft nogen Indflydelse paa Broderen CONRAD HOLCK, i andre Retninger derimod ganske ude af Stand til at lægge en Dæmper paa denne Kongens Yndling. Noget egentligt Billede af hans Stilling vil det næppe være muligt at danne sig, medmindre der engang fremdrages en Brevveksling mellem Brødrene. Af de fra Holcks Haand bevarede Breve faar man et Indtryk af en Afsky for og en fuldkommen Mangel paa Interesse for Spillet bag Kulisserne, som næppe tør anses for helt ægte. Nogen betydelig Rolle kan han dog ikke antages at have spillet, selvom en Mand som SCHACK-RATHLOU frygtede hans Indflydelse; som det fremgaar af Schack-Rathlous Brevveksling med Reventlow og Bernstorff rivaliserede han og Holck stærkt²³, og de havde af den Grund flere skarpe Sammenstød. Forholdet til den Bernstorff-Reventlowske Kreds har næppe heller været

særlig varmt for Holcks Vedkommende; i hvert Fald er Kredsens Syn paa ham ikke udpræget sympatetisk.

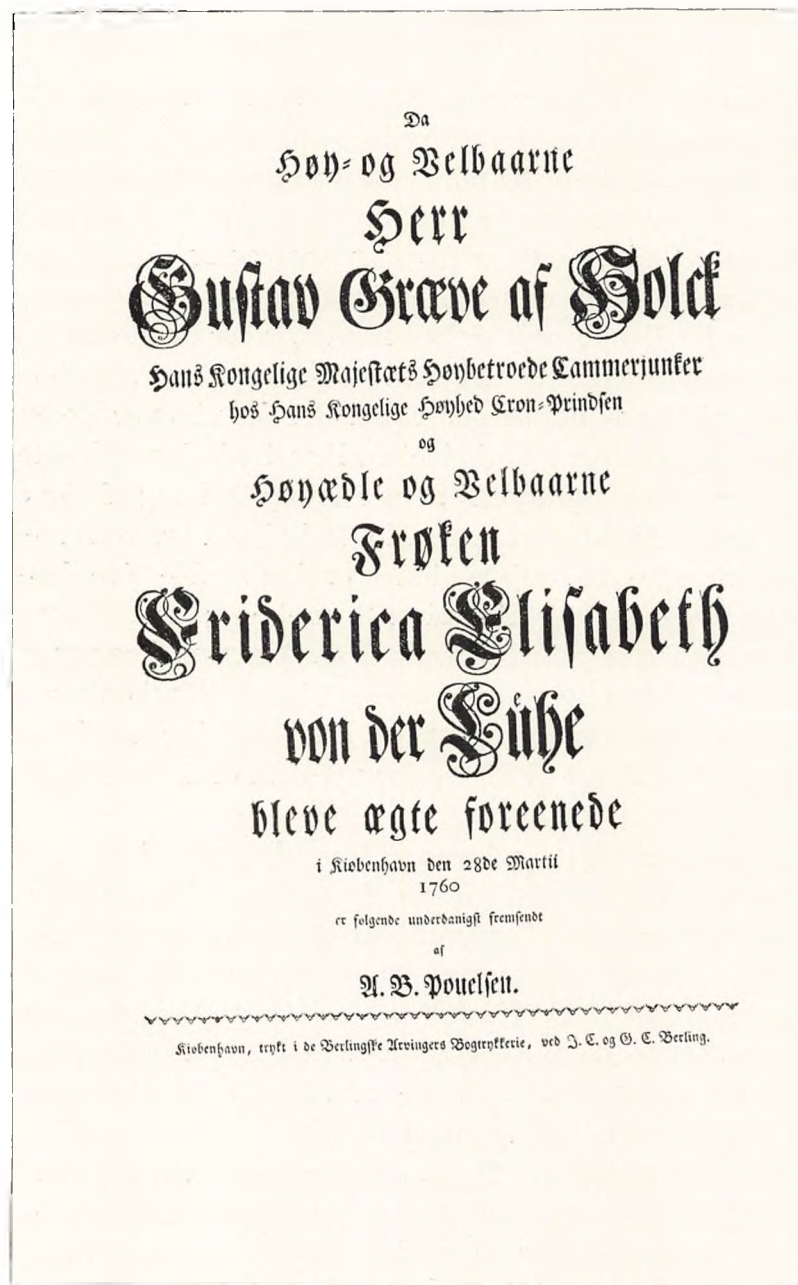
Der er bevaret en Del Breve fra GUSTAV HOLCK til SCHACK-RATHLOU, hvoraf man faar Indtrykket af, at Forholdet mellem dem var betydeligt bedre, end det faktisk var Tilfældet.

Holck dækker sig her bag en venskabelig, kollegial Tone, der undertiden nærmer sig det ser-vile; en Del af dette Brevstof gen-gives i Tillæget. Brevene giver iøvrigt et levende Indtryk af Holcks altid uordentlige og tryk-kende økonomiske Forhold, som ogsaa Schack-Rathlou undertiden omtaler. Saaledes fortæller han 18. Juni 1768 Reventlow²⁴, at Holck nu skal laane 8.000 Rdlr. af Rentekammeret, og 18. Juli formodede han, at det vilde tage en Ende med Forskrækkelse. »S'il avoit été prudent« — skrev han²⁵ — »il auroit prévu depuis long-tems qu'il couroit à sa perte«, og hvad der end sker, føjede han aabent til, »je rends grâces à Dieu que nous allons être defaits de lui«. Spydigt havde han et Par Dage i Forvejen skrevet til Bernstorff, at Sagerne i Departementet gik deres rolige Gang, »quoique nous ayons été privéz presque pendant tout l'été des lumières et de la coopération de M. le Comte Holck, qui ne fait que revenir de ses terres dans l'isle de Falster.«²⁶

Efter sit Fald trak han sig som nævnt tilbage til sit private Landbrugsreform-Arbejde;

det fortælles dog, at han nærede Ønsker om at komme tilbage til Hoffet. Saaledes beretter G. L. Baden, hvorledes Grev Holck 29. Januar 1772 »celebrerede den kongelige Geburtsdag med stor Pragt, som Avisskriverne paa deres Maade gøre megen Vind af; hver trængende Husmand paa Godset fik paa den Dag en Skiæppe Rug og en Skiæppe Byg«²⁷. Han kom dog ikke tilbage, selv om han — som det en enkelt Gang kan konstateres — har deltaget i Taf-felet, vel under Vinterbesøg i Hovedstaden²⁸.

Grev GUSTAV HOLCK-WINTERFELDT døde efter 6 Dages Sygdom 23. Januar 1776 paa Sæbyholm, ikke 43 Aar gammel. 20. Februar blev han bisat i Sæbyholms Kapel i Halsted Kirke.

Titelblad til Bryllupsdigt i Universitetsbiblioteket

Hans Eftermæle blev noget forskelligt formuleret som et Vidnesbyrd om Modsætningen mellem Hoffivet og hans Godsejervirksomhed. A. P. BERNSTORFF skrev til DITLEV REVENTLOW om »son ambition insatiable et ses vastes projets« og udtalte Haabet om, at han havde brugt sine sidste Aar »à se détacher de ce monde auquel il paroissoit tenir par des liens aussi forts«. Han føjede hertil den Meddelelse, at Holck-Winterfeldt efterlod »5 enfants, une veuve fort affligée et une baronie très endettée.«²⁹ Samtidig skrev Provst NIELS SCHIERN i Halsted Kirkebog, at han var »een meget fornuftig, gudsfrygtig og ordentlig Herre i sin heele Omgang, især den kiærligste Ægtefælle og beste Fader«.

For Eftertiden vil hans Navn være at nævne mellem de humane og reformvenlige Embedsmænd og Godsejere, der ledede af oprigtige Ønsker om at fremme Samfundets og Bondestandens Tarv lagde Grundvolden til de store Landbrugsreformer.

Grev GUSTAV HOLCK blev viet første Gang i Kammerherreinde VON DER LÜHES Hus i Kalveboerne 28. Marts 1760 til FREDERIKKE ELISABETH VON DER LÜHE³⁰, der var født i København 3. Januar 1735 og døbt Dagen efter i St. Petri Kirke³¹ som tredie Datter af Gehejmerraad ADOLPH ANDREAS VON DER LÜHE til Svanholm og FREDERIKKE LOUISE WEYSE. Ægteskabet var kun af kort Varighed, idet hun allerede 16. Februar 1762 døde i sin anden Barselseng. Hun blev bisat i St. Petri Kirke 23. Februar³².

18. Marts 1763 blev Grev Gustav Holck viet anden Gang i Dronningens Forgemak paa Christiansborg Slot til

Vaabenerne Holck og von der Lühe

Rosendal

32/6

SOPHIE LOUISE Comtesse AHLEFELDT

af Linien Eskilsmark, der var født 14. December 1735 som femte Barn af Kammerjunker ADAM CHRISTOPHER Greve AHLEFELDT til Eskilsmark, Ornum og Bystorp og MARGARETHE SOPHIE VON HOLSTEIN. Hun blev døbt 16. December, muligvis i Kosel.

Kort før Bryllupet — 22. Februar 1763 — oprettede de et reciprokt Testamente, som i Tilfælde af, at der kom Børn i Ægteskabet, gav den længstlevende Ret til at sidde i uskiftet Bo. Forblev Ægteskabet barnløst, skulde den længstlevende være Universalarving. Testamentet blev kongelig konfirmeret 4. Marts samme Aar³³.

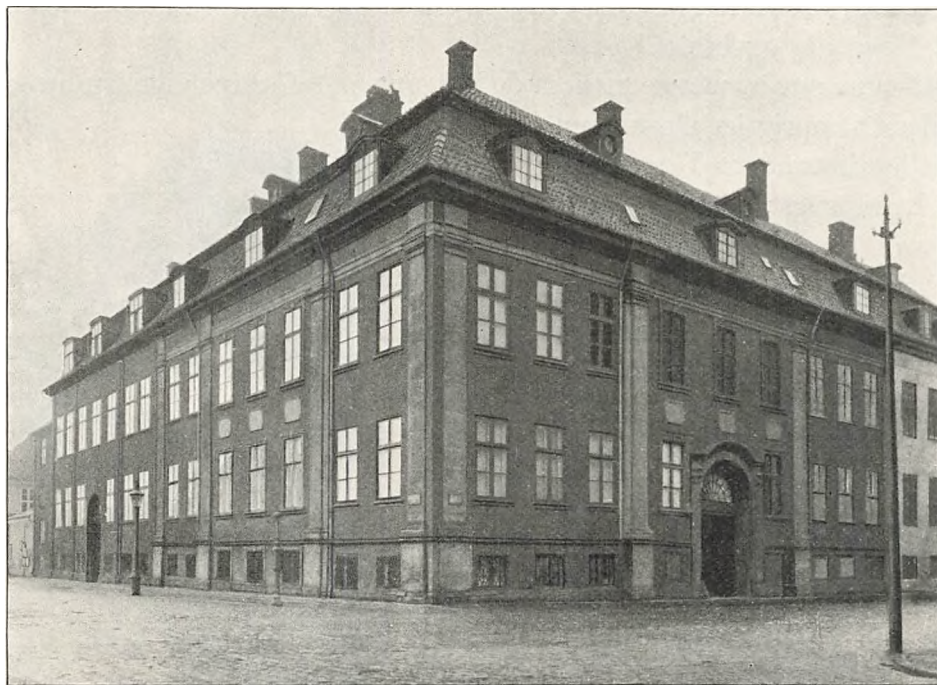
Ægtefællerne havde utvivlsomt lært hinanden at kende ved Hoffet, idet Comtesse Ahlefeldt fra 18. April 1758 havde været Hofdame hos Dronning Juliane Marie. Hun var i denne Stilling gageret med 220 Rdlr. om Aaret³⁴.

Da Grev Holck-Winterfeldts Søster MARGRETHE Comtesse HOLCK, der havde været gift med Gehejmekonferensraad VOLRAD AUGUSTIN VON DER LÜHE, 1784 giftede sig igen med Overhofmarskal CHRISTIAN FREDERIK NUMSEN, opgav hun sin Stilling som Overhofmesterinde hos Enkedronning Juliane Marie, og hun efterfulgtes da af sin Svigerinde Grevinde Sophie Louise Holck-Winterfeldt, der saaledes tog Ophold ved Enkedronningens Hof paa Fredensborg, denne Værdighed beklædte hun til sin Død. 1785 blev hun Dekanesse i Vallø, men hun tog ikke Ophold der³⁵.

Ægteskabet, i hvilket der var fem Børn, synes at have været sjældent lykkeligt. Provst Schierns Udtalelse om det er allerede anført, mere Vægt ligger der vel paa hendes egne Udtalelser om Savnet af sin »værdige og uforlignelige Ægtefælle«, og paa at hun betegnede deres Forbindelse som »udelukkende rig paa Glæde og Lykke«³⁶.

Hun døde 13. December 1793 paa Fredensborg Slot, som det synes, efter nogen Tids Svaghed³⁷. Hendes Kiste blev ført til Lolland og 28. December indsat i Sæbyholms Kapel i

Halsted Kirke. Hun blev kun 58 Aar gammel.

Etatsraad Barchmanns Hus i København.
Ny Kongensgade Matr. Nr. 340

16. Maj 1760 gjorde Grev Holck Indskud i Enkekassen — 1000 Rdlr. — for sin første Hustru, og 22. Marts 1763 indskød hanyderligere 550 Rdlr., hvorved han sikrede sin anden Hustru en aarlig Pension af 400 Rdlr.³⁸

1762 boede Grev Holck »bag ved Slottet« i Etatsraad BARCHMANNS Hus Nr. 340 i Ny Kongensgade, den Gaard, som senere John

Brown (32/7) ejede. Mandtallet er optaget i Oktober Maaned, altsaa kort efter Hustruens og hans Søn, CHRISTIAN HOLCKS Død, og han levede da uden større Husstand. Han havde to Tjenere til sin Opvartning³⁹.

Hvor han har haft Bopæl i København under sit andet Ægteskab er ikke oplyst, men efter 1767 har han sikkert — saa ofte Hoftjenesten tillod hans Fraværelse — haft Ophold paa Gedsergaard og derefter dels paa Wintersborg, dels paa Sæbyholm.

Hans Omgangskres var naturligvis Hofkredsen. Ved Sønnen CHRISTIAN HOLCKS Daab 1760 og 1764 ved Sønnen FREDERIK CHRISTIAN HOLCKS Daab var Fadderne Kongehusets Medlemmer, saaledes 1760 Dronningen repræsenteret af Grev Holcks senere anden Hustru, da Comtesse AHLEFELDT, Kronprinsen af Kammerjunker MOLTKE, Prins Frederik af Kammerjunker RANTZAU og Prinsesse Sophie Magdalene ved Frøken NUMSEN. 1764 var Kongen repræsenteret af Kammerjunker SCHEEL, Dronningen af Gehejmeraardinde MARGRETHE REVENTLOW, født RABEN, Kronprins Christian ved Kammerjunker SPERLING, Prins Frederik ved Kammerjunker LEVETZAU og Prinsesse Sophie Magdalene ved Grevinde VON HOLSTEIN.

1765 var J. H. E. BERNSTORFF og Hustru, samt Hofmarskal MOLTKE Faddere, 1767 Gehejmekonferensraad, Grev SCHEEL, Kammerherre, Greve HOLSTEIN til Holsteinborg, Ritmester POGRELL, Overhofmarskalinde Ida (= SOPHIE) HEDEVIG Grevinde MOLTKE og Kammerjunker LERCHES Hustru. 1774 mødte Gehejmekonferensraad VOLRAD AUGUSTIN VON DER LÜHE, Grev Holcks Svoger, og hans Søster Overhofmesterinde MARGRETHE v. D. LÜHE, f. HOLCK, Kammerherre, Amtmand HENRIK LEVETZAU, Kaptajn i Sæetaten JØRGEN BALTHAZAR VON WINTERFELDT og Comtesse CHRISTIANE DANNESKIOLD-SAMSØE. Den 1771 fødte Søn FLEM-

MING FREDERIK CAY HOLCK blev født paa Gedsergaard og døbt i Skelby Kirke, Fadderne var Barnets Faster Etatsraadinde DE FLINDT, der holdt det over Daaben, Kammerherre WALLMODEN og Frøken DE FLINDT.

I andet Ægteskab med SOPHIE LOUISE Comtesse AHLEFELDT havde Grev GUSTAV HOLCK-WINTERFELDT følgende fem Børn:

1. FREDERIK CHRISTIAN Greve HOLCK-WINTERFELDT til Baroniet Wintersborg, Fjellebro og Skovsgaard i Salling Hrd., * København 14. August 1764, døbt Slotskirken 17. August, † paa Fjellebro 2. November 1825, begr. Herringe 9. November.

Oberstløjtnant, Kammerherre.

~ CHRISTIANE REGITZE MARGRETHE VIND (F: Oberstløjtnant JOACHIM FREDERIK VIND og LOUISE CATHARINE KNORR VON ROSENROTH) * Varde 1756, døbt der 10. August, † paa Fjellebro 23. Maj 1838, begr. Herringe 30. Maj.

Dette Ægtepars eneste Barn døde lille.

2. JULIANE MARIE Comtesse HOLCK-WINTERFELDT * København 2. (3.) December 1765, døbt Slotskirken 6. December, † 11. Maj 1828, begr. Aastrup.

Hofdame hos Enkedronning Juliane Marie.

~ paa Fjellebro 27. August 1803 Gehejmekonferensraad FREDERIK (FRITZ) FERDINAND VON KROGH til Aastrup (F: Generalløjtnant, Kammerherre GEORG FRIEDERICH VON KROGH til Flahammer, Tangevold og Oye og HEDEVIG AUGUSTA BRÜGGEMAN), * Trondhjem 2. September 1737, døbt der 7. September, † Haderslev 12. Marts 1829, begr. Aastrup. (Han ~ 1° Kbh., Slotskirken 2. April 1773 ROSINA ELIZABETH VON FRANKENBERG UND PROSCHLITZ, 1751—98).

I Ægteskabet var der kun en dødfødt Søn.

3. CHRISTIAN CHRISTOPHER ADAM Greve HOLCK-WINTERFELDT, * København 4. Februar 1767, døbt Slotskirken 7. Februar, † Horsens 8. Maj 1789, begr. der 15. Maj.

Løjtnant af Kavalleriet.

4. FLEMMING FREDERIK CAY Greve HOLCK-WINTERFELDT til Fjellebro, * paa Gedsergaard 16. Januar 1771, døbt Skelby Kirke 21. Januar, † paa Fjellebro 11. Februar 1826, begr. Herringe 23. Febr.

Oberstløjtnant.

Bag paa et paa Frederiksborg værende Fotograf af hosstaaende Maleri staar der: Grev Gustav Frederik Holck Winterfeldt Gehejmerraad 1733—1776 og Sophie Louise Ahlefeldt Eskildsmark Overhofmesterinde, Dekanese i Vallo 1735—1793 ~ 1763 Gustav Fr. Holck Winterfeldt. Grev Frederik Christian Holck Winterfeldt Oberstlieutenant 1764—1825. Juliane Marie Comtesse Holck Winterfeldt Hofdame 1765—1828 ~ 1803 Gehejmerraad Frederik Ferdinand v. Krogh. Grev Flemming Frederik Kaj Holck Winterfeldt Oberstlieutenant 1771—1822

Rosendal

~ København, Tysk Reformert Kirke, 3. Oktober 1801 JUDITH DE WINDT (F: Generalkrigskommissær GEERT SPREWERT DE WINDT og MARIA GROEBE), * paa St. Croix 13. Oktober 1779, † paa Fjellebro 30. April 1813, begr. Herringe Kgd. 5. Maj.

Fra hans eneste Søn, Kammerherre, Hofjægermester GUSTAV CHRISTIAN Greve HOLCK-WINTERFELDT (1802—85) til Rosendal og Fjellebro, nedstammer Slægterne Holck-Winterfeldt til Rosendal og Fjellebro, og Knuth-Winterfeldt.

5. GUSTAV Greve HOLCK-WINTERFELDT, * København 9. Februar 1774, døbt Slotskirken 13. Februar, † København 30. Januar 1833, begr. Assistens Kgd. 3. Februar. Oberstløjtnant, Kammerherre, R. af Dbg. DM.

~ paa Maglegaard (Kbh. Tysk Ref. Men.) 23. Oktober 1795 CATHARINA MARIA (POLLY) BROWN, * København 27. Maj 1775, døbt Tysk-Reformert Kirke 5. Juni, † København 6. Oktober 1838, begr. Assistens Kgd. 11. Oktober.

se 16/3 og 16/4.

I første Ægteskab med FREDERIKKE ELISABETH VON DER LÜHE havde Grev GUSTAV HOLCK en Søn, der døde lille, og en dødfødt Datter:

a. CHRISTIAN Greve HOLCK, * København 29. December 1760, døbt Slotskirken 30. December, † København 1762, begr. Petri Kirke 16. September.

b. Dødfødt Datter, 9. Februar 1762.⁴⁰

Grev Gustav Frederik Holck Winterfeldts
Storkorsskjold paa Frederiksborg

OPLYSNINGER OM FAMILIEN HOLCK I BERTOUCHS KORRESPONDANCE

1.

Grev Gustav Holck Winterfeldt Baron til Wintersburg er fød d/ 1ste September 1733, død d/ 23. Januari 1776.

Gift første Gang d/ 28. Martz 1760 med Frøken Friderica Elisabeth v. d. Luhe, Datter af Adolf Andreas v. d. Luhe og Friderica Louisa Weyse, fød d/ 3. Januari 1735, død i Barselseng d/ 16. Februari 1762.

Med hende en Søn Christian Holck, fød d/ 29. December 1760, død d/ 10. Juli 1762, og en dødfødt Datter d/ 9. Februari 1762.

Gift anden Gang d/ 18. Martz 1763 med Sophia Louisa Comtesse af Ahlefeldt, fød d/ 14. December 1736.

Børnene ere Friderich Christian Holck Winterfeldt, Baron til Wintersburg fød d/ 14. August 1764. Juliana Maria Holck Winterfeldt fød d/ 3. December 1765.

Christian Christopher Adam Holck Winterfeldt fød d/ 4. Februari 1767.

Flemming Friderich Cai Holck Winterfeldt fød d/ 16. Jan. 1771.

Gustav Holck Winte[r]feldt fød d/ 9. Februari 1774.

Paaskrift af Bertouch: »Indleveret af Enke Grevinde Gustav Holck Winterfeldt, nu Oberhofmesterinde hos Enke Dronningen, d/ 28. Febr. 1786.« [Meddelelserne er dog næppe egenhændige.]

2.

Sophia Anna Juliane Margaretha blev 6 Aar 2den Maj

Polly 5 Aar 28de Oct:

Gustave Judithe Christiane Louise 3 Aar 25. Nov:

Jenny 1 Aar 15. Junii

Løs Optegnelse, sikkert med Grev Gustav Holck-Winterfeldts Haand.

Originaler i Bertouchs Korrespondance med Adelen, Genealogisk-Heraldisk Selskabs Samlinger, Folio, Generalia, Nr. 33 A. R. A.

GREV GUSTAV HOLCKS OG COMTESSE SOPHIE LOUISE
AHLEFELDTS TESTAMENTE

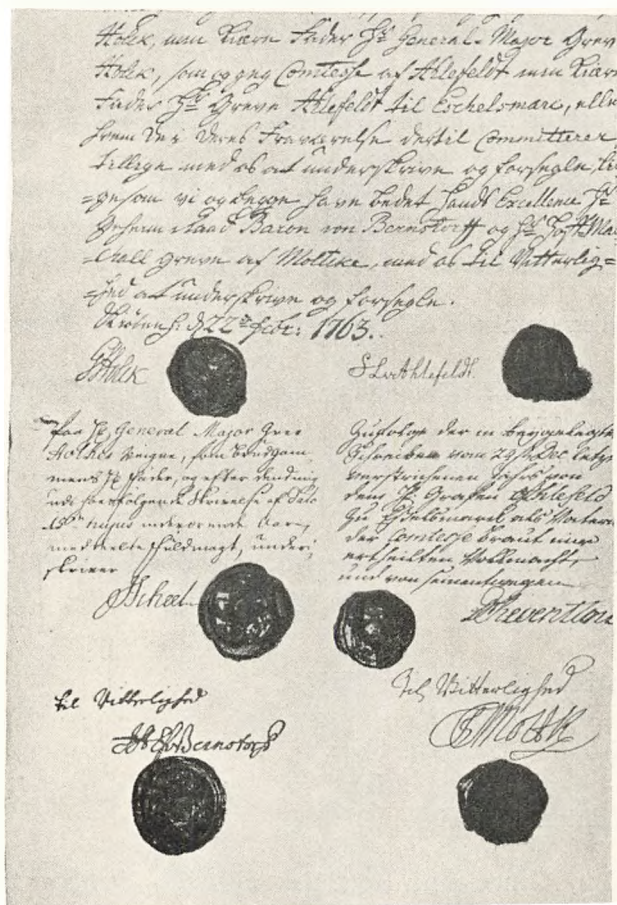
Da ved Guds Forsyn og fælleds Venners Raad i den hellige Trefoldigheds Naun er besluttet eet kiærligt Ægteskab imellem mig Gustav Greve af Holck, hands kongelige Høyhed Cron Printsens Cammer-Junker, og mig Sophia Louisa Comtesse af Ahlefeldt, Hofdame hos hendes Majestet den regierende Dronning, saa have vi /: i Betragtning af den oprigtige Kiærlighed og den deraf rørende fornuftige Forsorg, hvilken vi billig for hverandre bære og bør bære:/ saa og i Betragtning af det menneskelige Livs Uvished og Ubestandighed til vores fælleds Nytte saaledes imellem os disponeret og anordnet, i allerunderdanigst Haab om kongelig allernaadigst Confirmation.

1.

I Fald det behager den almægtige Gud at bortkalde mig Gustav Greve af Holck fra denne Verden førend min ælskelige Bruud og tilkommende Ægte-Fælle, uden at efterlade nogen i vores Ægteskab sammenavlede Livs-Arving: sætter jeg hende som min efterladte Encke-Frue, i Følge dette, til universal Arving af vores gandske Boe og alle vores Midler og Effecter, være sig rørende eller urørende, in summa alt hvad der ved min dødelige Afgang os maatte tilhøre, intet undtagen, hvad Naun det og haver, saaledes at ingen af mine Arvinger i saa Fald nogen Arvedeel have at fordre eller nogen Arve-Prætension at gjøre, hvorimod min efterladte Encke-Frue bliver ansvarlig til ald efter min Død beviislige Gield.

2.

Liigeleedes naar det maatte behage den almægtige Gud, at bortkalde mig Sophia Louisa Comtesse af Ahlefeldt fra dette tiimelige førend min Ægtefælle uden at efterlade nogen i dette Ægteskab sammenavlede Livs-Arving: sætter jeg reciproquement, paa samme Maade, som forhen i 1ste Articul er meldet, ham til Universal-Arving af alt det som ved min Død os tilhører eller maatte være tilstaaende, intet und-

Underskrifter paa Testamente

Marchall Greve af Moltke med os til Vitterlighed at underskrive og forsegle.

Kiøbenh: d/ 22de Febr: 1763.

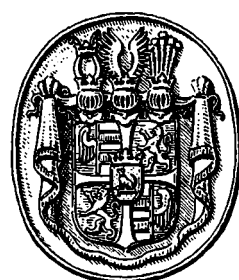

Paa Hr. General Major Grev Holkes Veigne, som Brudgommens Hr. Fader, og efter dend mig udi hoefølgende Skrivelse af Dato 15de hujus indeværende Aar meddeelte Fuldmagt, underskriver

J. Scheel (L. S.)

til Vitterlighed

J. H. E. v. Bernstorff
(L. S.)

Zufolge der in beygelegten Schreiben vom 24ste Dec. letzt verstrichenen Jahrs von den Hr. Grafen Ahlefeldt zu Eskelsmarck als Vatern der Comtesse Braut mir ertheilten Vollmacht und von seinentwegen

(L. S.) D. Reventlouw

til Vitterlighed

C. F. Moltke
(L. S.)

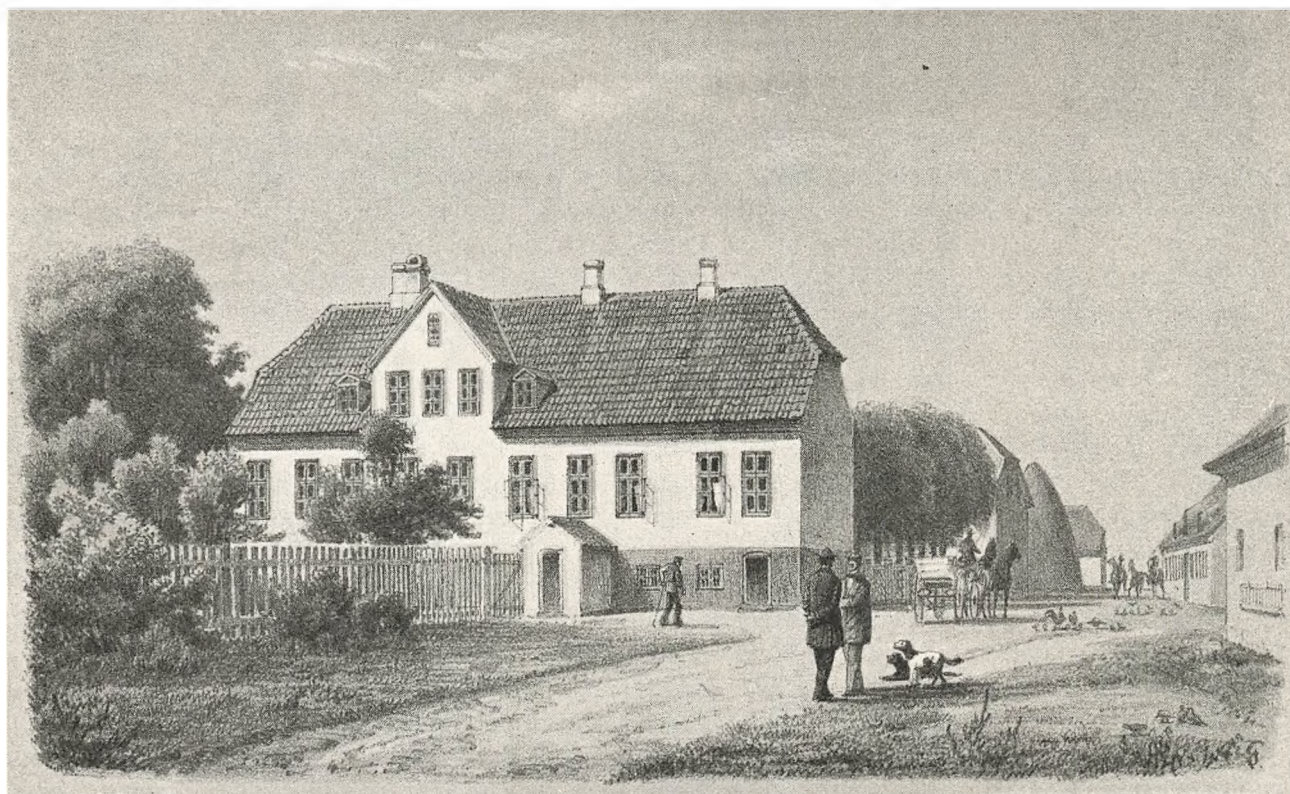
tagen, i hvad Naun det end haver, uden at mine Arvinger efter mig nogen Arve-Prætension haver at gjøre, eller nogen Arvedeel at fordre, hvorimod hand liigeleedes svarer til vores beviislige Gield.

3.

Skulde det derimod befalde den almægtige Gud, at velsigne vores Ægteskab med Livs Arvinger og derefter ved Dødsfald at skille os, saa skal den længst levende, saa længe den lever og i ugift Stand forbliver, beholde vores fælleds Boe, Midler og Effecter uforseglet, uregistreret, uvurderet og i allemaader udeelt. Skulde derimod den længstlevende begive sig i nyt Ægteskab, skal imellem den og vores efterladte Livs Arving skiftes efter Loven.

Til Beslutning og Forsikring af denne imellem os giorte Disposition, ved sund Fornuft og af velberaad Hu, som og med fælleds Samtycke, er besluttet og indgaaet, have vi samme egenhændig underskrevet og forseglet, da vi begge venlige have ombedet, saasom jeg Greve af Holck min kiære Fader Hr. General-Major Grev Holck, som og jeg Comtesse af Ahlefeldt min kiære Fader Hr. Greve Ahlefeldt til Eschelsmarck, eller hvem de i deres Fraværelse dertil committerer, tillige med os at underskrive og forsegle, liigesom vi begge have bedet hands Excellence Hr. Geheim Raad Baron von Bernstorff og Hr. Hoff-

Indlæg til sjællandske Registre 1763 4/3, Nr. 137.

Gedsergaard

Litograf i Det kgl. Bibliotek

BREVE FRA GREV GUSTAV HOLCK (WINTERFELDT) TIL JOACHIM
OTTO SCHACK-RATHLOU

1.

[11. Juni 1769]

Monsieur,

Après avoir parcouru l'isle de Møen, visité chaque village et dans un chaqu'un trois ou quatre maisons de paysans, je suis partis de là hier au soir et suis arrivé ici ce matin, ayant de concert avec Mons. Thyggesen⁴¹, fourni à Mons. Hansen assez de besogne pour demain et aprèsdemain, ainsi qu'il ne restoit à Thyggesen et moi absolument rien à faire avant que nous ayons le raport du Rente Schreiber. Ce sera mercredi matin que nous traiterons avec lui et l'aprèsdinér nous irons voir une des petites isles qui apartiennent à Møen. Pour donner à Votre Excellence une petite idée de ce pays, je Lui dirois qu'il y a fort peu de villages qui different de ceux en Seelande, excepté que le paysans y est plus sobre et en tout soit peu moins paresseux, ils nous donnent tous les jours des requêtes pour nous demander la permission d'oser acheter leur terrain et quand nous leur assurons qu'il n'ont qu'a se rendre à l'aucan avec de l'argent ou une bonne caution, il leur manquent l'un et l'autre, ainsi que je ne crois pas trop avancer en assurance qu'il n'y aura que trois villages ou quatre tout au plus qui sont en état de payer. Votre Excellence verra donc par la la nécessité où nous sommes d'ériger des terres seigneurialles malgré quantités d'obstacles que nous rencontrerons. Le premier et le plus grand sera le baillif⁴² qui a une maison avec un grand terrain en ferme, qui nous est absolument nécessaire, et je ne vois pas bien comment le satisfaire tant qu'il veut et doit demeurer dans cette isle. Si au contraire on pourroit lui donner un autre poste, ou que peut-être il seroit bien aise de quitter en conservant ses gages en pension, la chose deviendroit plus facile, ceci paroitra peut-être un peu trop compliqué à Votre Excellence, mais s'il m'étoit permis de Lui parler avant mon départ, je pourrois Lui communiquer des idés qui faciliteroient la chose. En attendant ses ordres la dessus, j'ai l'honneur d'être avec une considération très distinguée

Monsieur

de Votre Excellence
le très humble et très
obéissant serviteur

au Palais Royal
ce 11de juin 1769.

G. Holck.

2.

[5. Juni 1770]

Monsieur,

Je viens de recevoir la lettre de Votre Excellence avec les papiers qu'Elle a bien voulu faire traduire par Mr. LEUTZOW⁴³, il s'en est acquitté comme de tout ce qu'il entreprend, je rend bien des grâces à Votre Excellence des soins qu'Elle a eu de me les faire avoir si tôt. Je vais donc partir demain matin pour Hambourg parler à Mr. de Schimmellmann qui me donne la permission de venir le trouver à Arensbourg, Wandsbeck ou Hambourg, je conte m'y arrêter deux ou trois jours et je ne manquerois pas de faire rapport à Votre Excellence du resulta[t] de cette conference. Cependant j'ai perdu courage, je ne suis occupé que de me préparer une retraite, après avoir depensé, sans faire folle, un capital fort honette, tiré du Mecklenbourg, après avoir ruiné ma santé, et après, Dieu soit loué, n'avoir autre chose à me reprocher que trop de zèle. Delivré moi, je vous en supplie, Monsieur, jamais je pourrois mieu mettre mes interrets qu'entre les mains de Votre Excellence. AHLEFELDT à Gottorp est mort⁴⁴, surement, je ne fait pas fortune, si le Roi m'accorde ce Baillage, si non que par l'intercession de Votre Excellence et par pitié pour une femme et des enfans quasi dans l'indigeance. Sa Majesté voudrois bien m'accorder 2500 ecus de gages et la promesse de troquer ce baillage avec celui de Pinneberg quand un jour celuila devien droit vacant. Si je suis assez heuru pour l'obtenir ma fortune est faite, c'est pour toute ma vie, alors il reste à savoir si, en vendant mes terres, mes dettes seront payées. Dieu sait que c'est à regret, que je travaille à quitter un endroit, où Votre Excellence me fait passer bien des heures très agréablement, aussi n'est ce que la crainte de me voir, malgré moi, privé de ce bonheur, qui me fait chercher un azyle. J'attends tout de Vos bontés, Monsieur, je ne saurois vivre à Copenhague avec ce que j'ai du Roi et la seule espérance qui me restoit d'augmenter mes revenues est evanoui par les plaintes imensées d'un homme qui n'a pas le sans commun. J'ecris à mon frère, mais je ne lui met pas au fait de tout comme absolument je ne veus avoir d'obligation à personne qu'à Votre Excellence. Je suis touché jusqu'aux larmes en réfléchisant à ma situation, à celle de ma femme et de mes enfans, et je le suis encor davantage quand je pense à tout ce qui me reste chère à Copenhague. Je finis pour ne pas ennuyer trop Votre Excellence. Mons: KOFOED ANCKER est bien heuru d'avoir plus effectué que toutes nos instances et menaces⁴⁵. Il meritteroit une bonne recompense. J'attend avec beaucoup d'impatience les lettres de Votre Excellence, et je la supplie de les adresser à Schleswig. Le maître des postes sera instruit du lieu où elles pourront me trouver. Je demande bien des pardons de la confusion de cette lettre.

Ma femme et Christian Vous présentent bien de complimens très humbles, nous prions tous d'en dire autant à Madame de Schack. J'ai l'honneur d'être avec un attachement et considération sans égale.

Monsieur

de Votre Excellence
le très humble et
très obéissant serviteur

G. Holck.

à Eschelsmarck ce 5
de Juin 1770

Si Votre Excellence juge à propos que je donne une requête, je prie de la faire écrire dans mon nom, comme pourtant le Roi ne voit jamais les requêtes, je pense en signer une à mon arrivée à Copenhague.

3.

[19. Juni 1770]

Monsieur,

Votre Excellence ne Se lasse pas de me vouloir du bien et de me marquer Son amitié à toutes les occassions, Elle ne Se lassera pas non plus d'en recevoir mes remercimens très humbles. Je reconnois Ses bontés, j'admire sa façon de penser et d'agir, mais je suis au comble de mon malheur, si je suis forcé d'abuser du credit que j'ai peut être encor pour suffir aux depenses à Copenhague et je le serois encor bien plus, si j'ai l'esprit, le coeur et les moeurs corrompus, ce qui paroît inévitable. J'ai prévu bien de choses et malheureusement je ne me suis point trompé jusqu'ici. De travailler sous votre Excellence et avec Elle fait, Dieu le sçait, mon plus grand bonheur, mais la vie de l'homme est si incertaine et sur tout quand on parviens

à l'âge de Mad: DE RATHLOU⁴⁶ et de Mr. DE WOYDA⁴⁷, et Elle sçait ce qu'Elle a bien voulu me dire très souvent sur ce chapitre. Quel horrible moment pour moi? Je suis à la Cour et à Copenhague depuis ma deuxième année, le tems que j'ai passé parmi les pages étoit celui des plaisirs, mais il a fait place à celui des chagrins, continuellement persecutté et jamais autres choses à me reproche[r] que trop de zèle et trop d'attachement pour La Personne du Roi que nous servons. Votre Excellence ne me sauroit pas gré, si je Lui fit l'histoire de tout ce qui m'est arrivé, mais il suffit que je me tienne à ce qui vient de m'arriver; ne pouvant plus me soutenir avec le peu de revenue que j'ai et voiant toutes les espérances s'évanouir avec les promesses qu'on m'avoit donné, j'imagine un moyen d'augmenter mes revenus, il est approuvé par les gens d'esprits et un sot et même le plus bête de tout le pays renverse tout, car il faut savoir que je payerois l'honneur d'avoir la direction des bâtimens, comme il est impossible que je puisse tirer quelque profit de l'épargne, et qu'une augmentation de gages feroit crier sans me soulager beaucoup. Je regrette bien de n'avoir pas eu le baillage de Gottorp, mais je ne blâme pas Votre Excellence de ne pas me l'avoir procuré, si pendent le séjour du Roi en Holstein un autre baillage devient vaquant, je renoncerois plus tôt à tout que de faire un pas pour l'avoir contre le gré de Votre Excellence, mais il est absolument nécessaire de penser à l'avenir et je ne sauroit négliger aucune occasion d'y travailler, car après tous les chagrins qu'on m'a fait, il me seroit trop dur de me voir chassé par Mr. DE SCHEEL⁴⁸ et on ne peut jurer de rien, l'exemple de HAUCH⁴⁹ fait tout craindre, il se dit partout le plus habile et c'est le seul moyen de parvenir dans ce moment ci. Enfin il faut de la patience et on est dans le monde pour souffrir. Je m'attends à bien de belles histoires à Schleswig et ce qui [est] pis je ne suis pas sur de pouvoir longtems me montrer à la Cour comme cette horrible humeur scorbutique qui m'a tant tourmenté il y a quatre ans commence à se montrer et à pousser furieusement, et si cela continue, je suis tout perdu comme il n'y a absolument d'autre remède qu'un voyage à Aix, et je n'ai pas le sols. Outre cela j'aurois bien à faire du tems que j'ai pour l'arrangement de la vente de ma terre. J'avois bien de choses à Vous dire encor, Monsieur, mais la feuille ne me le permet pas, ainsi je finis pour aujourd'hui, mais demain je recommencerez, si j'ai quelques choses à dire après l'arrivée de la poste. En attendant, je me recommande et les miens et suis à jamais

de Votre Excellence
le très humble et très obéissant serviteur
G. Hølek.

à Schleswig ce 19 de Juin 1770.

4.

à Schleswig ce 23 de Juin 1770.

.....

Dieu pardonne à Votre Excellence les bontés qu'Elle a pour moi, et les idées trop grandes qu'Elle a de mon habilité, si le bonheur que Sa bonté me destine me venoit je serois le plus malheureux des hommes et je m'en acquitterois mal au possible, je me connois un peu moi même et voila le seul mérite que j'ai. La droiture et beaucoup de bonnes intentions est bonne à rien dans ces tems ci et tout peut changer et rentrer dans son assiette, mais les finances jamais, il vaut mieux se fourrer dans un coin pour pleurer le malheur du peuple que d'y pretter, malgré bon gré, tous les jours les mains, mais à quoi bon ces raisonnemens, l'homme est dans le monde pour souffrir et pour apprendre à le détester, pour ce qui me regarde j'ose assurer qu'à cet égard j'ai fini mes études, et s'il ne falloit pas travailler pour femme et enfans la vie seroit pour moi bien peu de chose et sa fin me feroit plus de plaisir que de peines.

5.

à Schleswig ce 30 de Juin 1770.

Monsieur,

Les lettres de Votre Excellence me seront toujours très agréables et m'intéresseront beaucoup dès que elles me portent la nouvelle du bien être de Votre Excellence et les assurances de la continuation de ses bontés. Pour moi c'est le moment le plus doux que je passé à Schleswig, quand je peut m'entretenir avec Vous, Monsieur, et ce ne sera que bien malgré moi, si je laisse passer un jour de poste, sans profiter de cet

avantage. Les bonnes nouvelles sont fort rares ici, et les mauvaises se débitent ordinairement trop tôt. La Reine est au lit depuis trois jours et le voiage de Travendahl a été remis bis auf nähere Ordre. Les coliques continuent et la fièvre tous les jours, Sa Majesté a été saignée deux fois le premier jour et hier au soir. La fièvre n'a pas été bien forte, c'est alors qu'on a fait appeler WOHLERT⁵⁰ qui espère qu'il n'y a pas danger de vie, mais il crois toujours que c'est très sérieux et qu'il faut du tems. Le Roi dine tous les jours en public et il y à tous les soir assemblé à la Cour, mais personne y soupe que ceux du vojage, il faut savoir que Mons: DE BRANDT⁵¹ qui est placé à la Haute Justice avec un apointement de 1500 ecus a eu ordre d'aller avec à Travendahl et y doit loger au chatteau, ainsi qu'il soupe tous les soir avec nous. Hier le Grand Chambellan⁵² est venu d'Altenhoff pour faire sa cour au Roi, il a été admi à table pour le diné, mais il n'a parlé le Roi ni avant ni après, et il est partit sans que Sa Majesté lui a adressé une parole. Me voila au bout de mon latin, si j'étois avec Votre Excellence je ne finirois jamais, mais je craint l'indiscretion de ma lettre en tombant dans autres mains, elle pourroit faire soupçonner des choses que je n'ai pas voullu dire. Car jusqu'ici je peut dire avec vérité, que je n'ai à me plaindre de personne, je reste tranquile chez moi, et m'occupe de mes affaires, je ne me montre à la Cour que quand il le faut et le reste du tems je le passe avec deux vieillards, le père et l'oncle de ma femme⁵³, qui sont ici pour faire leur cour.

. Dans ce moment on me fait savoir que la Reine est mieu et que VOHLERT a déclaré que si cela continue jusqu'à demain il croit tout danger passé. Je ne sais si on fait écrire à Copenhague les circonstances, ici on en fait mystère, ainsi je prie V. E. d'en faire où Elle le juge à propos, car je ne suis pas homme de Cour, je loge en ville chez Mons: RAMBUSCH et la on parle librement tout ce qui m'est cher ici, l'est aussi à V. E. je m'en flatte, ils ne demandent pas mieux et les assurances de son amitié sont pour nous d'un grand prix, mille compliments très humble s'il vous plait, à Madame. Je serois à jamais

de Votre Excellence
le très humble et très
obéissant serviteur
G. Holck.

6.

à Schleswig ce 4 de Juillet 1770.

.

Nous partirons donc demain pour Travendahl, nous soupsons à Rendsbourg et après table nous partirons, le Roi, la Reine et toute la suite, la nuit pour éviter la chaleur, et pour être au diné vendredi à Travendahl. Je dois donc me separer de ma pauvre femme et de Christian ce qui dans ce tems ci me coutte furieusement.

La Cour et la ville disent que Sa Majesté la Reine n'est pas contente de la conduite de mon frère, s'il a le malheur de déplaire à S. M. il a surement tort, mais comme je connois les bontés de V. E. et son amitié pour nous tous, je La supplie d'aller parler au Comte LAURWIG⁵⁴, Lui priant d'écrire à sa fille la BULOWN⁵⁵, qui est très fort dans les bonnes grâces de la Reine, qu'elle se rapelle que mon frère a sa soeur et qu'elle supplie la Reine de pardonner à mon frère et à cette femme jeune et tendre, les deffauts de jeunesse et ne pas les punir pour jamais, il faut que le comte dise tout ce qu'on peut dire de tendre à sa fille. À des âmes bien nées le coeur saigne quand on vois des parens se dechirer et j'ose dire que jamais personne a eu le coeur plus honnet que mon frère. Sans cela V. E. sait bien que je ne l'excuse pas, il est homme bien jeune et a eu trop de bonheur pour pouvoir en user modérément. J'espère cependant si encor il veut suivre qu'il peut jouir d'un certain bonheur, car pour le poste de favorit il fait toujours tort à celui qui l'occupe, et j'ai bien plein mon frère quand tout le monde lui a porté envie, enfin qu'il me suive et ceux que lui veulent du bien, il s'arrangera et ne depensera que ce qu'il a. J'écris aujourd'hui à TEXIER⁵⁶ pour qu'il m'envoie l'état des depenses annuelles et je conte en rayer beaucoup, il me l'a permi, mon Dieu, si encor je pouvois voir ce frère heureux et content, et il depend de lui de l'être plus que jamais, il n'a qu'à se tenir tranquile, vaquer à son poste et ne s'occuper que de cela, ce sont les conseils que je lui donne tous les jours. Je demande pardons si je me suis étendu un peu loin, mais mon frère est toujours mon frère et il m'a fait beaucoup de bien, si je reusi à le rendre sage, il en est bien recompensé.

7.

à Travendahl ce 6 de Juillet 1770.

.....

Cependant j'ai eu une très grande inquiétude avant que de quitter Schleswig. Ma femme qui se croit enceinte de 3 mois a été sur le point de faire une fausse couche mercredi passé, elle a été saignée deux fois hier quand j'en suis parti. Elle étoit mieu et WOHLERT me fit espérer que tout étoit tranquile.

8.

à Travendahl ce 17 de Juillet 1770.

.....

Si j'avais ma pauvre femme avec moi je serois bien heuru ici, depuis le soir à 11 heures que tout le monde se sépare je ne vois personne jusqu'au lendemain à 2 heures où je me trouve à l'antichambre. L'aprèsdiné je le passe chez moi et je me trouve à l'heure de la promenade et de l'assemblée à l'endroit ou convient de me tenir. Je ne serois cependant pas fâché de me trouver ici quelques pars dans un coin pour voir un peu les choses de loin. Je cache mes lettres avec les sceaux de la chambre pour éviter qu'on les ouvre. Je prie V. E. de m'avertir si Elle en a remarqué quelques choses.

9.

à Klein Nordsee ce 31 de Juillet 1770.

.....

Samedi le Roi retournera à Travendahl, il est permis de savoir cela, mais qu'il part de là avec la Reine, WARNSTEDT⁵⁷ et STRUENSEE mardi après avoir diné à Arensbourg avec la société du petit soupé et qu'il reviens le samedi après pour retrouver nous autres à Altona et pour en partir quatre jours après pour Copenhague, tout cela on se le dit à l'oreille, et voila aussi tout ce que j'ai à dire d'intéressant pour cette fois, cependant je dois encor prier V. E. de tacher d'exhorter mon frère à être sur ses gardes et se retrancher autant qu'il est possible. Mons. BRANDT vient encor lui ôter la direction de la chambre des rariétés de la gallerie de tableaux, disant toujours qu'il ne demande aucun apointment. Selon ma façon de penser il seroit digne et il seroit à propos, si mon frère vouloit faire un effort et rendre au Roi les gages qu'il tire pour une fonction dont un miserable comme Brandt se charge. L'honneur est selon moi plus que la vie et l'approbation du public vaut mieu qu'une grande table et l'avantage d'entretenir beaucoup de féneans. Je n'écris pas à mon frère, je ne peux rien lui dire d'agréable et je crains qu'on nous soupçonne d'intriguer, ainsi qu'il vaut mieu négliger ses parens pour quelques tems, que de les nuire. Ma femme et Christian presentent leurs compliments très humbles et nous recommandons au bon souvenir de Madame. Je suis avec la considération la plus distinguée

de Votre Excellence
le très humble et très
obéissant serviteur
G. Holck.

Je vais demain diner à Warlberg où sans doute nous parlerons beaucoup de V. E. et de Madame, vendredi je retourne à Travendahl et laissera ma femme et Christian ici.

10.

à Travendahl ce 7 de août 1770.

.....

Ce qui est bien vrai c'est que moi je ne vais pas tout droit à Altona, j'irois aujourd'hui à Itzehoe, d'où je ferois un tour dans les Marsch, du moins je profiterois autant que je puis de ce voyage et je suis sûr qu'on ne peut pas dire de moi que je m'occupe des intrigues de Cour. Tout m'est égal et pour ce qui regarde ma personne rien ne m'inquiette, car on aura de la peine à me rendre malheureux tant qu'on ne peut pas me rendre coupable, et je proteste que le moment que je puis me retirer et pourvoir à l'éducation de mes enfants, je n'aurois pas de peine à trouver l'endroit de ma demeure, car le coin le plus obscur sera toujours

le plus agréable. Et le poste le plus brillant sera toujours celui que je crains le plus. V. E. a laissé échapper /: dans un bon intention, je le sais:/ le moment de me servir, c'étoit quand AHLEFELDT⁴⁴ mourut. Il y a peu de moment favorables dans le monde, ainsi ne prenez pas mauvais, si pour me sauver d'un monde que je déteste je chercherois le moyen de m'en retirer avec ma famille, qui Dieu merci jusqu'ici fait profession de vertu.

11.

à Altona ce 14 d'août 1770.

.....

Je m'attendois bien à quelque compassion de la part de V. E. et de Madame par rapport à la disgrâce de mon frère, et Elle a bien raison quand Elle me prie d'être sur mes gardes, je le suis autant qu'on le peut et jusqu'ici cela m'a assez bien reusit. À dire vrai, je n'ai pas bien peur, on aura de la peine à me rendre malheureux, si je ne le veut pas moi même, car Dieu merci je n'ai à me reprocher que d'avoir dépensé mon argent à Copenhague et d'y avoir fait des dettes, si comme je l'espère on me paye ma terre je suis en état de payer tout et alors le plus grand bonheur qui pourroit m'arriver après avoir passé quinze ans à la Cour ou près de la Personne du Roi, seroit qu'on me congédia, car pour ce que je suis obligé de dépenser ou d'ajouter à ce que le Roi me donne, je pourrois vivre très honnettement à la campagne, et je passerois mon tems avec mes jeunes innocens loin du vice. Si Elle a quelques bonté[s] pour moi et si comme je ne saurois douter Elle veut mon bonheur je La supplie de me proposer pour le premier baillage vacant en Holstein. Il seroit pourtant triste si à la fin le dérangement de mes affaires devoit m'obliger à quitter la ville et accepter un poste qui ne me convenoit pas. Aiez pitié de moi, je Vous en prie, Monsieur.

12.

à Altona ce 18. d'août 1770.

.....

Nous partons demain, mon voiage comme mon séjour a été abominable et le retour me fait trembler, en un mot le monde entier fait mon horreur tandis que je dois vivre entouré de gens qu'on ne peut que mépriser. N'espérez rien, j'en supplie Votre Excellence, mais craignez tout, dans ce monde. Mes respects à Madame. Je suis à jamais

de V. E.

le très humble et très
obéissant serviteur

G. Holck.

13.

[11. Oktober 1770]

Monsieur,

Je me flatte beaucoup des bontés de Votre Excellence et je n'ose point douter un moment de l'interret qu'Elle prend à ce qui me regarde, ainsi je ne saurois me refuser le doux plaisir de m'entretenir avec Elle. Je ne me suis jamais bien porté qu'ici et si la société de V. E. et celle de quelques peu d'amis ne me manquoit pas, je me trouverois le plus heureux mortel de l'univers. Point de discorde, point d'envie et point des intrigues, il n'y a que l'abominable nom de pension qui me désole. Mon Dieu, si je pouvois m'en passer que je serois heureux, car dans le service je ne le serois jamais après tant de chagrin, et que je Vous plain, Monsieur, et que je desire d'apprendre que V. E. malgré tout le bien qu'Elle puisse faire, fut à Rathlowsdahl, Elle souffre trop et Elle sera trop contrecarré pour reussir à soulager le pays. Je crains aussi pour la santé de Madame de Schack, nous en parlons souvent ma femme et moi, et quoique absents nous partageons bien ses peines. Je fais tous les jours des vœux pour que tous mes amis se retirent de Copenhague, car ils me font penser à cette horrible endroit qui enferme et nourrit tant de vices, Je voudrois aimer mes ennemis qui m'ont oté mon pain et qui ont fait qu'à peine je puisse nourrir et élever mes enfans, mais je suis homme, ainsi le seul moyen de ne pas les détester est d'oublier qu'ils sont au monde et de sou-

haïter que je fusse la dernière victime de leur méchanceté. Je suis sûr qu'il y a bien des changements déjà, Dieu veuille qu'il en eût d'utiles au Roi et au pays et que le Roi n'écoute jamais que ceux qui ont ce but. J'espère que HANSEN aura remis à V. E. les papiers et plan appartenants aux bâtimens du Roi et que ni Elle ni la chambre m'on[t] pris mauvais que je n'ai pas pris congé d'un chaqu'un formellement, mais il m'étoit impossible, je suis trop attaché à la Personne de la Chambre pour pouvoir avec sangfroid me rappeler que j'en suis si honteusement chassé. Ma femme Vous fait, Monsieur, force de complimens, nous en disons autant à Madame.

J'ai l'honneur d'être avec la considération la plus distingué

à Giedser ce 11 d'octobre 1770

Monsieur,

de Votre Excellence
le très humble et très
obéissant serviteur

G. Holck.

Je prie de recevoir ces petits oiseaux qui ont coutume de gouter bien à V. E. et à Madame son épouse.

14.

à Giedser ce 18 d'avr: 1771.

Si jamais une mort m'a intéressée c'est celle que la gazette vient de nous ennoncer de Mad: de RATHLOU⁴⁶. Cette bonne damme a su choisir son tems étant morte aussi à propos que possible. Je Vous en fait, Monsieur et à Madame de Schack, mes complimens très humbles de condoléance, s'il le faut, mais j'assure en même tems que malgré toute la part que je prends à tout ce qui arrive à Votre Excellence, je n'en ai pas été fâché un moment, étant à la joie de mon coeur, de voir qu'enfin la bonne cause triomphe. Jouissez, Monsieur, pendant nombre d'années de cette pension qui ne pourra Vous manquer que quand V. E. n'en a plus besoin. Nous nous portons ici fort bien, Dieu merci, mais j'ai beaucoup de peine à me tirer d'affaire, je vend autant qu'il est possible, je retranche et donne le congé à des gens superflus comme si c'étoit à Copenhague, je travaille comme le moindre des Daglønner, cependant mes dettes ne seront pas payés si promptement comme je le souhaite ce qui ne laisse que de me chagriner beaucoup sur tout quand je pense qu'on pourroit me donner un poste loin d'ici ou m'ôter ma pension, je ne me chagrine pas moins, quand je vois mes amis et parens à Copenhague dans le même embarras, voila sur tout le pauvre V. D. LÜHE⁵⁸, qui n'a pas les bras et les jambes aussi jeunes que moi, et il risque de ne pas pouvoir payer ce qu'il doit, pauvre homme et ma pauvre soeur, plaignez les un peu j'en prie V. E.

Copenhague a bien changé depuis que nous l'avons quitté, Dieu veuille que le Roi et le pays en tire l'avantage que l'on promet, pour moi je me console aisement de n'être plus en ville, mais de ne plus voir et m'entretenir avec Votre Excellence me paroît bien dur, et je Vous assure, Monsieur, que ma femme et moi nous nous rapellons avec beaucoup de satisfactions les doux momens que nous avons passés dans Sa maison, nous espérons toujours qu'Elle et Madame de Schack ont quelques bontés pour nous, et si Vous nous effassez de Votre mémoire, Monsieur, nous savons le moien de nous venger, car dans ce cas nous allons Vous trouver à Rathlousdhal pour renouveler une amitié qui nous est trop précieuse pour vouloir la perdre. Nous y recommandons ma femme et moi, le petit Christian avec deux frères et une soeur presentent leur respects. Je suis avec la considération et le zèle le plus distingué.

de Votre Excellence
le très humble et très
obéissant serviteur

G. Holck.

Je ne donne pas encor à V. E. le titre de Seigneur de Rathlousdahl ne sachant pas si peut être la gazette me trompe et que Madame vit encor comme il arrive souvent.

Originaler i Arkivet paa Ravnholt.

BREVE FRA GREVINDE SOPHIE LOUISE HOLCK-WINTERFELDT, F. COMTESSE
AHLEFELDT TIL CATHARINE MARIE (POLLY) BROWN, SENERE GREVINDE
HOLCK-WINTERFELDT

1.

Fredensborg d/ 17de September 1793

Tusend Tak, kiære Polly, for den oprigtige Æmhed, Di viser mig med at tage Deel i min Upasselighed. Jeg haver værd noget angreben og er i nu temmelig matt, dog er det meget bedere, og jeg tænke at vilde prøve i Morgen at gaae ner. Also beder jeg Dem at ikke være bekymret for min Helbred. Gud skee Lov, at Di er vel, bliv det alleiider, gode Polly. Jeg havde ønsked i disse Dage at kunde see Dem her, som jeg haver værd inde, og hafde kundt profiteret lidet af Dem, jeg haaber, at det snard bliver giørlig og ønsker dette, som en Ting, der alleiider skal være mig en sand Fornøjelse. J Morgen kommer di fra Sorgenfrey⁵⁹ her, og Prinsen tager først om Fredagen tilbages. Nu i Aften kom Frøken FONTENEY⁶⁰, hendes Svoger⁶¹ bragde hende her, mend da det blev en stærk Regen og Torden, sad hun sig med Justits Raad SPREIN⁶², Herr WILBRECHT⁶³ og hans Kone i Kareten, som di havde værd i Byen og kom tilbages. Jeg beder at sige dette til den gode Gustav, den[n] hans Brev er fuldsmord, og han vil lee deraf, som han kiender di Folk. KNUTH⁶¹ kom efter i Calaischen.

Jeg beder at formelde mange Complimenter fra mig til alle deres kiære paarørende, som jeg haaber er vel. Er den gode Frøken LOUISE⁶⁴ i nu paa Fridrichsdahl? Sieg hende jo mange gode Ting fra mig, jeg beder, og til Dem selv, hvad Tiiden neppe tillade mig at tilføye, nemlig at jeg ælsker Dem oprigtig, og at jeg forbliver til Døden med samme Tænke Maade,

beste Polly,

Deres

hengivene Tien[e]-
rinde og Vendinde

Holck Winterfeldt.

Udskrift: Pour Mademoiselle Polly de Brown, à [Adressen ikke tilføjet].

Segl i sort Lak: Monogram G. H. W. med Krone, Dannebrogskors i Baand, Motto: Recte candide intrepide.

2.

Fredensborg d/ 28de Sept.

[u. A.. sikkert 1793]

Min beste Polly,

Jeg taker Dem tusende Gange for Deres kiære Brev og di venskabelige Udtryk, jeg læser deri, for Deres Omgang[?] mod[?] mig, den Godhed at haver, und mig den Glæde at see Dem en Par Dage, som alletid er mig en stord Fornøjelse, og den oprigtige Deel, Di tager i min Helbred, er jeg Dem meget forbunden, og jeg beder at intet tage ilde op, at jeg ey før har skreben Dem. Min Sundhed, som er ikke beder, har hinderd mig deri, og at sige meget denne Gang, da jeg kuns haver faae Minuter. — Det glæder mig, at Di er lykkelig ankommen, mend ey, at Di var saa længe paa Veien, her var det saa deylig den Af[t]jen, og saa lyst, at jeg glædete mig derover.

Jeg beder at giøre mange Complimenter til Deres kiære Foræ[l]dere og den gode Frøken Louise fra mig. Jeg hører, at di alrede i Dag begynder at excercere, den Tiid vil vist komme Gustav meget kiedsommelig for, efter den, han har passeret saa fornøelig i Deres kiære Selskab, min beste Polly, jeg venter, han kommer Søndag til Maglegaard, jeg beder at sige ham mange kiærlige Ting. Tak for hans Brev, som jeg ikke kan

besvare i Dag, mend skal gjøre dette i Morgen. — Jeg haaber at see Dem i Vinter i Byen, i hvor langd Di er flyttet fra os. Forlad min slet Skriven, jeg maae haste mig, som jeg skal ner og vil hav[e] dette borte med Et:Raad GULBRAND⁶⁵, min Helbred er det samme i nu. Jeg kysser Dem i Tanker, kiære Polly, og forbliver til Døden

Deres hengivene Tienerinde

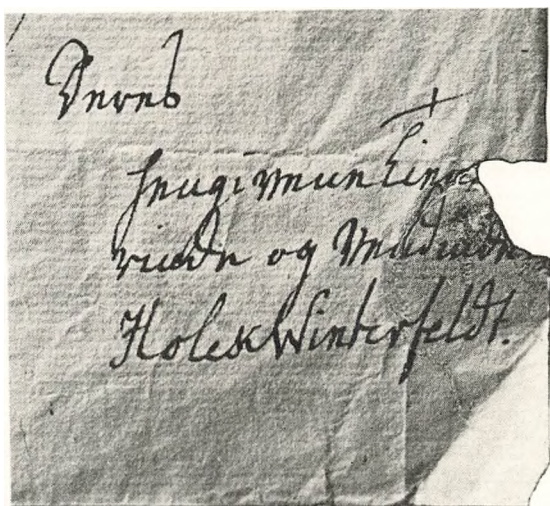
i Hast

Holck Winterfeldt.

Udskrift: à Mademoise[lle Polly de Brown] at aflegge i store Kroe i Lyngbye.

Segl i sort Lak: Holck-Winterfeldt og Ahlefeldt-Eskilsmark under en Krone. Dannebrogskæden om Holck-Winterfeldt Vaabenet. (Samme Segl, som er givet S. 55).

Originaler paa Clausholm.

Segl og Underskrift paa Brevet af 17/9 1793

KILDER

1. Daaben er ikke fundet i de københavnske Kirkebøger. Sandsynligheden taler dog for, at han er født paa Orebygaard, og at Daaben saaledes har været indført i Sakskebøging Kirkebog, der først haves fra 1735. Enkekassebilag G. 2730 (RA):
Pro Memoria
Som Interessent udj Land Militair Etatens Pensions Casse efter Indskud 1100 Rdlr. under Nr. 2730 indberettes:
At Geheime Raad, Grev GUSTAV HOLCK WINTERFELDT er født den 1ste September 1733, og at hands Frue SOPHIA LOVISE VON AHLEFELDT ESCKELSMARCK er født den 14de December 1735.
Gjedsgergaard paa Falster den 18de Martj 1772 pr. G. Holck-Winterfeldt.
Til Generalitets og Commissariats Collegium.
2. Halsted Kirkebog 1766—1814:
1776 Tirsdagen den 20de Februar i Sæbyeholms Begravelse hensat hans høygrevelige Excellence, nu salige Hr. Geheime Raad, Grev GUSTAV HOLCK WINTERFELDT til Baroniet Wintersborg, som efter 6 Dages Sygdom til alles Bedrøvelse døde paa Sæbyeholm den 23. Janvar om Morgenen Kl. 5½ i sit 43 Aars Alder, een meget fornuftig, gudsfrygtig og ordentlig Herre i sin heele Omgang, især den kiærligste Ægtefælle og beste Fader. Gud trøste hans overmaade saarede og bedrøvede dydige Enke-Grevinde med sine 5 smaa umyndige faderløse Børn.
3. Enken sad i uskiftet Bo i Henhold til Testamente af 22. Februar 1763.
4. Provst Chr. Peter Agger, Halsted, har under 20. Aug. 1942 meddelt: »at der ikke i Halsted Kirke findes noget Epitafium eller andet Mindesmærke over de ommeldte [dvs. Greve Gustav Holck-Winterfeldt og Hustru], ligesom der heller ikke i Krypten under Sæbyeholms Kapel blandt de mange ilde medtagne Kister [findes nogen], som med nogen virkelig Grund kan antages at være Ægteparrets«.
5. Slotskirkens Vielsesprotokol 1692—1838:
Anno 1763, d/ 18. Martii blev Hr. GUSTAV Greve von HOLCK Cammer-Juncker hos hans kongelige Høyhed Cron Prinsen og Comtesse SOPHIA LOVISA von AHLEFELDT af Eschelsmarck, Hof Dame hos Hendes Kongelige Majestæt Dronning Juliana Maria copuleret af Hr. Hoff Prædicant Qvist i Hendes Kongelige Majestæt Dronningens inderste Forgemak paa Christiansborg Slot.
6. Kosel Kirkebog begynder 1763. Fødselsdatoen kendes fra Enkekassen, se ovenfor under 1. Daabsdatoen fra Indførselen i Kosel Kirkebog af hendes Faders Begravelse (se 64/11, Kilde 2). Fødselsaaret er da opgivet til 1736, men dette skyldes formentlig en Fejl af den paagældende Præst. Hun angiver dog ogsaa selv at være født 1736 (se Bertouchs Korrespondance, foran S. 63).
7. Halsted Kirkebog 1766—1814:
1793, Løverdagen den 28de December nedsat i Sæbyeholms Begravelse sl. Frue SOPHIE LOUISE, fød Comtesse af AHLEFELDT ESCKELSMARCK, sl. Hr. Geheime Raad, Grev GUSTAV HOLCK WINTERFELDTS efterladte Enke Frue, Oberhofmesterinde hos Dronning Juliane Marie, Decantinde i Walløe Closter. Hun døde d/ 13de Decembr. næstafvigte paa Fredensborg Slot, hvorfra hendes Liig blev ført hertil — i høy Grad dydig, retskaffen, gudsfrygtig og taalmodig var denne høysalige, helligt er hendes Minde eenhver, som havde den Lykke at kiende hende. — 58 Aar gl.
8. Skiftet er forgæves eftersøgt saavel i Kronborg Amt, som i Aalholm, Maribo og Halsted Klosters Amters Skiftesager.
9. Om Gravmæle se ovenfor Nr. 4.
10. Det grevelige Holck(-Winterfeldt)ske Vaaben er beskrevet i nærværende Værk I Del Bd. 1, S. 375.
Det grevelige Ahlefeldt'ske Vaaben er fastsat ved Patent af 7. Maj 1672. Skjoldet firdelt ved et Guld-Kors, paa Midten belagt med et grevekronet Guld-Hjerteskjold, hvori en paa en rød Pude siddende Sølv-Mynde med rødt Halsbaand. 1° delt af blaåt, hvori en Sølv Ørnevinge, fast paa Delingen, og Sølv, hvori to røde Biælker; 2° og 3° en oprejst kronet Guld-Løve i blaåt; 4° delt af Sølv, hvori to røde Bjælker, og blaåt, hvori en Sølv-Ørnevinge, fast paa Delingen. — Tre grevekronede Guldhjelme: II, I, III. I: To Sølv-Vinger, II et rødt og et Sølv Vesselhorn stukket igennem en Krone; III: en rød Struds-fjer mellem to Sølv og yderst to Guld Struds-fjer. — Vaabenet staar i to med en blaa Sløjfe sammenbundne grønne Palmegrene og i en fra Hjelmen nedhængende rød Vaabenkappe.
11. Danmarks Adels Aarbog, XLII, 1925, S. 439. Samme: XLVI, 1929, II, S. 54.
Dansk Biografisk Leksikon 2. Udg. X, 1936, S. 394.
Kringelbach: Civiladministrationens Embedsetat 1660—1848, S. 157, 171 og 215.
Louis Bobé: Slægten Ahlefeldts Historie, III, S. 47.
N. Møller: Register over Rangspersoner.
Hof- og Civiletatens Reglements 1755—70 passim.
12. Holck til J. H. E. Bernstorff, 23. Jan. 1766, Bernstorffske Familiepapirer, udg. ved Aage Friis, II, 1907, S. 228 f.
13. P. Fr. Suhm: Hemmelige Efterretninger, udg. af Julius Clausen, 1918, S. 29 og Luxdorps Dagbøger, ved Eiler Nystrøm, I, 1915, S. 280.
14. Edv. Holm: Danmark-Norges Historie, 4. I, 1902, S. 150—53.
15. Om Embedsudnævnelserne se ovenfor Henv. 11 og Luxdorps Dagbøger.
16. Sjællands Landstings Skødeprotokol 1748—83 A. Fol. 301 f.
17. samme, Fol. 352 b.
18. Lolland-Falsters Landstings Skøde- og Pantebog 1761—85, Fol. 133 f.
19. samme, Fol. 268.
20. Bernstorff'ske Papirer, ved Aage Friis, III, S. 255.
A. P. Bernstorffs Meddelelse herom til Ditlev Reventlow, som han ledsagede med den Bemærkning: »Il a raison dans les fonds; la place est trop difficile pour lui.«
21. Rohde: Samlinger til Lolland-Falsters Historie, I, S. 159 f.
22. Hans Jensen: Dansk Jordpolitik 1757—1919, I, 1936, S. 48—86, særlig S. 57 f., 61, 67 og 85.
23. se f. Eks. Thaulov og Bro Jørgensen: J. O. Schack-Rathlous Arkiv, 1936, S. 203 f.
24. samme S. 337.

25. samme S. 338.
26. samme S. 195.
27. G. L. Baden: Kong Christian VII's Regjeringsaarbog, I, S. 159 f.
28. Luxdorps Dagbøger, II, 1930, S. 4.
29. Bernstorff'ske Papirer ved Aage Friis, III, S. 449.
30. Slotskirkens Vielsesprotokol 1692—1838:
Anno 1760, d/ 28. Martii blev Hr. GUSTAV Greve AF HOLCK, Cammer-Juncker hos Hands Kongelige Høyhed Cron Prinsen, og Frøcken FRIDERICA ELISABETH VON DER LÜHE copuleret af Hr. Hoff Prædikant Qvist. Copulationen skeede i Fru Cammerherreinde von DER LÜHES Huus i Calleboderne. Hr. Cammerherre og Generaladjutant CASPAR HERMAN VON KROGH var Forlover for Brudgommen og Hr. Cammer Heire SCHAFFALITZKY DE MUCHADEL var Forlover for Bruden.
31. Petri Kirkes Daabsprotokol 1728—56:
1735 Eodem [= 4. Januar] von H. Past. Schreiber getauft FRIDERICA ELISABETH der Vater H. Stallmeister ADOLPH ANDREAS VON DER LÜH die Mutter FRIDERICA LOVISA.
Gev.
1. Frau Gräfin LARWIG. 3. Hr. Graff VON LARWIG.
2. Freulein VON PLESSEN. 4. Hr. Ober Cammer Hr. VON PLESSEN.
5. Hr. Cammerjuncker VON DER LÜH.
32. Petri Kirkes Begravelsesprotokol 1728—67:
1762 Graf GUSTAV v. HOLCK / Cammer J. bey dem Cron-Pr. Christian / seine Frau FRIDERICA ELISABETH beyges: in der neuen langen Capelle Nr. 7 & 8 d. 23. Febr. des Morgens. 27. J[ahr] Kindbette. Grev Holck fik 19. Febr. Begravelsesbevilling og 5. Marts Bevilling paa at sidde i uskiftet Bo. Sjællandske Registre 1762, Nr. 76 og 95.
33. Sjællandske Registre 1763, 4/3 Nr. 137.
34. Hof- og Civiletatens Assignationsprot. 1758, S. 293.
35. G. L. Wad: Det adelige Stift Vallø, S. 148.
36. Louis Bobé: Slægten Ahlefeldts Historie, III, S. 47.
37. se de S. 72 f. gengivne Breve.
38. Enkekassebilag G. 2730.
39. Københavns Ekstraskattemandtal 1762, Bd. 16. Vester Kvarter Matr. 340, Ny Kongens Gade.
Grev HOLCK
Cammer Juncker hos H. K. H. Cron-Printzen
2de Domestiquer
nemlig 1. FRIDERICH KRÜGER
2. FRIDERICH LARSEN
Kiøbenhavn d/ 15de Octobr. 1762.
G. Holck.
40. Kendes fra Bertouchs Korrespondance (jfr. S. 63), Barnet er ikke fundet indført i Petri Kirkebog.
41. TYGE JESPER DE THYGESON (1738—1822) til Stamhuset Matstrup, var 1768—71 Kommitteret i Rentekammeret.
42. Gehejmekonferensraad FREDERIK CHRISTIAN VON MØSTING var fra 1747 til sin Død 1773 Amtmand over Møen.
43. daværende Fuldmægtig i holstenske Kontor, senere Kommitteret i Rentekammeret, Justitsraad CHRISTOPH LEUTZOW (d. 1782).
44. JOHAN HENRIK AHLEFELDT, Amtmand paa Gottorp fra 1767 til sin Død 3. Juni 1770. (D.A.A., 1929, II, S. 94).
45. Der hentydes til PEDER KOFOD ANCHER's (1710—88) Resultater som Regeringens Tillidsmand i Sagen mod Bornholmerne, der nægtede at betale visse Skatter.
46. DOROTHEA SOPHIE SCHACK (1682—1771), siden 1752 Enke efter Gehejmekonferensraad CHRISTIAN VON RATHLOU.
47. Amtmand, Gehejmerraad FREDERIK LUDVIG VON WOYDA (1697—1778).
48. vel den senere Statsminister JØRGEN ERIC SKEEL (1737—95).
49. General ANDREAS HAUCH (1708—82) var 1770 blevet »fritaget« for Tjeneste i Kollegiet.
50. Den tidligere Hofkirurg HANS FREDERIK WOHLERT (1703—79), der boede i Slesvig.
51. Greve ENEVOLD BRANDT (1738—72).
52. Greve DITLEV REVENTLOW (1712—83).
53. Greve ADAM CHRISTOPHER AHLFELDT-ESKILSMARK (1703—78) (64/11) og formentlig hans yngste Broder Kammerherre, Oberst ULRIK ADOLPH AHLFELDT-ESKILSMARK (1712—71).
54. Admiral CHRISTIAN CONRAD Greve DANNESKIOLD-LAURVIG (1723—83).
55. Grevinde ANNA SOPHIE DANNESKIOLD-LAURVIG (1745—87), gift med Kammerherre FREDERIK LUDVIG ERNST Rigsfriherre VON BÜLOW (1738—1811).
56. Gehejmelegationsraad JOSEPH PETER TEXIER (1738—1818).
57. Rejsestaldmesteren FREDERIK CARL VON WARNSTEDT (1750—1811).
58. Overkammerjuncker VOLRAD AUGUSTIN VON DER LÜHE (1705—78) til Baroniet Høgholm, gift med MARGRETHE Comtesse HOLCK (1741—1826).
59. Arveprins Frederik boede om Sommeren paa Sorgenfri.
60. antagelig en Datter af Admiral CHARLES FRÉDÉRIC LE SAGE DE FONTENAY (1723—99), enten MARIA MAGDALENE LE S. DE F. (1759—1839) eller FRIDERICA LOVISE CHARLOTTE LE S. DE F. (1767—1817).
61. Direktør for Postamtet, Kammerherre CARL CONRAD GUSTAV Baron KNUTH til Rudbjerggaard m. fl. (1761—1815), gift med SUSANNE LE SAGE DE FONTENAY (1766—1812).
62. karakteriseret Justitsraad FRIEDRICH CHRISTIAN SPREIN, Hofskriver og Hofinspektør hos Enkedronning Juliane Marie.
63. sikkert Enkedronningens Hofkirurg SAMUEL WILBRECHT og hans Hustru MARIE CHRISTINE SCHANDRUP.
64. sikkert Polly Browns ældre Søster LOUISE BROWN (1763—1833).
65. maaske Teaterlægen, Livmedikus JOHAN WILHELM GULDBRAND.

De i Arkivet paa Ravnholt liggende Breve fra Gustav Holck til J. O. Schack-Rathlou er ved Oberstløjtnant T. Thaulow's elskværdige Mellemløst velvilligst stillet til Raadighed af Ejeren, nu afdøde Kammerherre, Hofjægermester Christian Sehestedt Juul.

NOTER TIL BILLEDERNE

Side 53. Paa gamle Sedler paa Pastellernes Rammer staar der: GUSTAV FREDERIK Greve HOLCK WINTERFELDT Geheimeraad, Kammerherre til Wintersborg, f. 1733, d. 1776.

SOPHIE LOUISE Grevinde AHLEFELD ESCHELSMARK Overhof-Mesterinde hos Dronning JULIANE MARIE g. m. GUSTAV FREDERIK HOLCK WINTERFELDT.

De to Portrætter har været gengivet i D. A. A. L, 1933.

Side 55. Grevens Segl er Aftryk af et Jærnsignet paa Langesø og er identificeret efter Aftryk i Rigsarkivets Seglsamling. Grevindens Segl er fra Seglsamling paa Langesø.

Grevens Maleri er 72,5×56 cm. Bagpaa staar der:

Greve GUSTAV HOLCK WINTERFELDT til Sæbyholm, f. 1727, d. 1776.

I Amtmandsbogen af Palle Rosenkrantz, 1936, Side 56, er dette Billede gengivet som forestillende Amtmand over Kronborg og Frederiksborg Amter, VALENTIN v. EICHSTEDT, f. 1669, d. 1718, med Tilføjelse: Portr. Kgl. Bibliotek; men dette maa bero paa en Fejltagelse; der findes ikke noget saadant Billede i Det kgl. Biblioteks Billedsamling under Eichsteds Navn.

Grevindens Maleri er 78×62 cm. Bagpaa staar der:

Grevinde SOPHIE HOLCK WINTERFELDT, født AHLEFELDT ESCHELSMARK, d. 1793.

I Lolland-Falsters historiske Samfunds Aarbog for 1942 er dette Maleri gengivet paa Side 18 i Direktør Leo Swanes Artikel: »Et Par Ord i Anledning af Udstillingen i Lolland-Falsters Stiftsmuseum 1940.« Under Billedet staar der: Ubekendt Kunstner, 1760'erne: SOPHIE LOUISE Grevinde HOLCK-WINTERFELDT. (Lensgreve NIELS KRAG-JUEL-VIND-FRIJS, Halsted Kloster.)

Direktøren skriver i den nævnte Artikel: ». . . Derimod knytter der sig megen Interesse til et Portræt fra Halsted Kloster af Grevinde HOLCK-

WINTERFELDT, f. AHLEFELDT (Fig. 13). Hun var født 1736, og man kan gerne tænke sig, at hendes Alder paa Billedet er omkring de 30 Aar; ogsaa Dragten og Kysen hører til Moden fra 60'erne. Billedet har lidt en Del i Tidens Løb, bl. a. ved Eftermørkning, men det har endnu en fin douce Farveholdning og en smuk Intimitet i Karakteropfattelsen. Morsom er den kraftige Virkning af Lyset, der falder over Haanden og Vindspilleren forneden i Billedets Hjørne; Tanken ledes her uundgaaeligt hen til Pilos senere Portrætter, der ikke kan have været den ukendte Kuntner fremmede. Hvem er han da? Jeg ser ikke, at der kan være Tale om andre end Peter Als, men rigtignok en anden Als end ham, vi traf i de tidlige Portrætter paa Knuthenborg. Han rejste jo med Stipendium til Italien og lærte i Rom af den klassiske Kunst og under nær personlig Omgang med Winckelmann ikke saa lidt om enkel stor Stil — og bagefter i Paris modtog han kraftige Indtryk af den franske Portrætkunst, der ogsaa kunde sige ham noget, ikke alene om malerisk Finhed, men ogsaa om Holdning og rolig Form. Denne gode franske Portrætkunst anes bag Billedet af Grevinde HOLCK-WINTERFELDT, der iøvrigt i Detailler viser os Als' lidt tunge Pensel. I det store og hele tror jeg, at man kan placere dette Portræt som et af de fineste i Perioden forud for Juel.«

Disse to Portrætter hang i sin Tid hos de portrætteredes Oldebarn, Enkegrevinde BENEDICTE KRAG-JUEL-VIND-FRIJS, f. Comtesse REVENTLOW, og de er i Aarhundredets Begyndelse fotograferede af Baron H. BERNER SCHILDEN HOLSTEN, samtidig med, at han fotograferede grisaille Pastellerne (Størrelse 27,2 × 22,2 og 27,2 × 22,5 cm.) af deres Søn, Grev GUSTAV HOLCK WINTERFELDT, og dennes Hustru, f. BROWN (gengivne Side 345 i dette Værks første Bind) og Malerierne af den sidstnævntes Forældre, der dengang ogsaa fandtes hos Enkegrevinde FRIJS, hvis Sønnesøns Søn er alle disse 6 Billeders nuværende Ejer.

JOHN BROWN
OG
ANNA APPLEBY

Malede af P. Wiehmann 1750
Halsted Kloster

JOHN BROWN

er født i Dalkeith ved Edinburgh 3. Marts 1723 og døbt der 13. Marts som ældste Søn af WILLIAM BROWN »Gentleman to the Marquess of Tweeddale« og MARGARET HOWET (HUET), og rimeligvis opkaldt efter JOHN DEWAR, der stod Fadder sammen med DAVID CRIGHTOUN.

Godt 23 Aar gammel kom John Brown i Oktober 1746 til København¹², og kort Tid efter fik han Ansættelse i NICOLAS FENWICKS (64/7) Kommissionsforretning i Helsingør. Her har han da fuldendt den Uddannelse, der sikkert er paabegyndt i Skotland¹³. Efter FENWICKS Død 1747 forblev Brown, der var avanceret til Fuldmægtig, endnu et Par Aar i Firmaet, der, som det andetsteds skal omtales, fortsattes af Enken og senere af Sønnen NICOLAS FENWICK D. Y.¹⁴.

I April 1750 henvendte JOHN BROWN sig imidlertid til den engelske Envoyé TITLEY for ved hans Mellekomst at faa Tilladelse til at nedsætte sig som Groshandler i København¹⁵. 14. Maj bevilgedes hans Andragende i Conseillet¹⁶, efter at Københavns Magistrat 6. Maj havde givet sit Samtykke¹⁷, og Resultatet meddeltes derefter TITLEY 28. Maj¹⁸.

Før Brown begyndte sin Forretning i Hovedstaden, foretog han en Rejse til Skotland, dels vel for at besøge sin Familie — hans Moder levede endnu — og dels vel ogsaa for at skaffe sig Forbindelser¹⁹.

Ved sin Tilbagekomst slog han sig da ned i København, hvor han gik i Kompagni med CARL FRIEDRICH GODENIUS, der havde været ansat, sidst som Prokurist, i fransk Generalkonsul, Etatsraad HANS GEORG HANSENS store Handelshus i Helsingør. Dette Kompagniskab blev imidlertid hævet 1754, da GODENIUS grundlagde sin egen Forretning i Helsingør²⁰, og derefter var BROWN i Kompagni med hans Moder, ELISABETH, afg. JOHAN NICOLAI GODENIUS²¹, der dog snart efter døde. CARL FRIEDRICH GODENIUS

C. Lemprecht fecit

Lemprechts Silhouetsamling. Kgl. Bibl.

solgte 11. Juni 1756 den Gaard i Ny Canal (Nyhavn, Del af Matr. Nr. 20), hvor Forretningen i disse Aar havde haft til Huse²².

BROWN, der tilhørte den reformerte Menighed, har, som rimeligt, fortrinsvis søgt sine Forbindelser inden for denne, og særligt iblandt dens engelske Medlemmer, af hvilke hans senere Svigerfader PETER APPLEBY (64/15) var et af de mest fremtrædende.

Ved APPLEBYS Hjælp erhvervede han 31. Juli 1755 ved Auktion PEDER NIELSEN TRIES Gaard og Plads i Overgaden oven Vandet (Christianshavns Kv. Matr. Nr. 97 & 98). Grunden, der laa i Nærheden af Snorrebroen var paa 6788 □ Al. og strakte sig helt igennem til Dronningensgade²³. Til Gaden var der et to-etages grundmuret Hus paa 5 Fag, i Gaarden et tre-etages Sidehus paa 3 Fag af Mur- og Bindingsværk og derved et ligeledes tre-Fags Baghus af Mur- og Bindingsværk, og dernæst endnu et tre-Fags Hus. Bagest i Gaarden laa et Hus paa 12 Fag med en indhegnet Haveplads med Frugttræer. Pladsen var delt i tre Dele og havde tidligere været Tømmerplads. Her fandtes et Bindingsværkshus paa 11 ½ Fag. Brown fik Auktionsskøde paa Ejendommen 12. December 1755 for 4241 Rdlr.²⁴.

Pengene hertil fik han dels ved at frasælge Gaarden og den ene Plads til Farver ved den kgl. Uld-Manufactur ANDREAS HEGELUND, til hvem han udstedte Skøde 22. December 1755 for 2500 Rdlr.²⁵, dels ved at APPLEBY forstrakte ham med 1600 Rdlr. mod 1. Prioritet i Pladsen²⁶.

BROWN foretog straks forskellige Ændringer, opførte et Plankeværk paa 22 Fag til Adskillelse fra HEGELUNDS Gaard; 1757 opsatte han et nyt Bolværk, og 22. Januar samme Aar udbetalte han Svigerfaderens Prioritet²⁷, men laante ligeledes mod 1. Prioritet 3000 Rdlr. af Kaptajn MAGNUS FRIDERICH VON BARNER. Grunden var 24. Februar 1757 blevet vurderet til 3250 Rdlr.²⁸.

Efterhaanden som hans voksende Forretning krævede det, byggede han paa Grunden. Saaledes opførte han før 1775 et Pakhus paa 34 Fag af Mur- og Bindingsværk, det var en Etage højt og havde Kvist over 4 Fag²⁹. 1788 var dette dog ændret, idet der nu var Kvist over 3 Fag med to Loftsluger, endvidere var der 2 Indkørselsporte i Façaden til Gaden³⁰.

Hidtil havde John Brown drevet sin Forretning i Henhold til den Artikel i Traktaten mellem Danmark og England af 11. Juli 1670, der gav engelske Undersaatter Handelsfrihed, men 29. Oktober 1755 løste han Borgerskab som Groshandler i København³¹, hvorved han, til Styrkelse af sin Position, havde Adgang til at indtræde i Grosserersocietetet. Efter i nogle Aar at have drevet Forretning alene optog han, formentlig i 1759, sin Broder DAVID BROWN (32/3) i Firmaet³².

1767 omtales det, at Firmaet »handler med Vin, Steenkul og videre, fører Speculations- og Commissions- samt Vexel-Handel og handler paa Vestindien«³³. Forretningen omfattede saaledes, som iøvrigt al en gros Handel paa denne Tid, Varer af alle Slags, Handelshuset havde sine egne Skibe, paa hvilke der hjemførtes en Ladning Varer, som derefter bortsolgtes ved Auktion, eller det deltog med en større eller mindre Andel i andre Huses Skibe og Ladninger.

JOHN & DAVID BROWN ses ogsaa at have handlet med Uld og Klædevarer, det er de særligt engelske Interesser, der her gør sig gældende; saaledes viste det sig, da den christianshavnske Klædefabrikant ESSINGTON afgik ved Døden i 1767, at hans Fabrik var pantsat til dem for 7770 Rdlr., som han skyldte paa leverede Varer³⁴.

Firmaets Kommissionsforretning kendes der ikke ret meget til. Det er dog oplyst, at Brown i Anledning af en Havarisag i 1762 var Kommissionær for PAGAN & Co. i Skotland³⁵; 1778 søgte han om at faa udbetalt en Arv paa THOMAS HOPE HEYLIGERS Vegne i Amster-

dam³⁶; 1780 ordnede han et Laan i Kurantbanken for den russiske Minister Baron v. SACKEN³⁷, og 1786 havde han et Vekselmellemværende med ADAM TRAVERS i London³⁸. Det er interessant at se, hvor overvejende en Rolle, de engelske Forbindelser spillede. Da han i 1786 foretog en Opgørelse af sine Kreditorer, var engelske og skotske Huse interesserede med 356.768 Rdlr., medens et Hus i St. Petersborg og et i Stockholm havde henholdsvis ca. 11.000 Rdlr. og 4.500 Rdlr. tilgode³⁹.

JOHN BROWN ejede en til Tider udstrakt Handelsflaade, saa tidligt som 1776 ejede han 5 Skibe, hvis Skøder og Assurancepolicer opgjordes til 42.000 Rdlr.⁴⁰, 1779 var han mellem de største danske Skibsredere, idet han ejede 6 Skibe i Udenrigsfart, deraf de 4 paa Vestindien⁴¹. 1781 bevilgede Kongen, at JOHN & DAVID BROWN maatte laane det Beløb af Banken, som udfordredes til at bygge 4 Skibe til Fart paa Indien mod 4% og Sikkerhed i Assurance, Skibe og Ladninger⁴².

Det største Antal Skibe, han ejede paa en Gang, var 17 i 1787, hvoraf dog Firmaet BROWN & STEVENSON

paa St. Thomas havde Part i det ene. 16 af Skibene repræsenterede tilsammen 1696 Commercælæster, og i hvert Fald 9 af dem var Fregatter⁴³.

Fragtfarten var særlig mod Slutningen af »den glimrende Handelsperiode« under den nordamerikanske Frihedskrig overordentlig lønnende, og det spillede omtrent ingen Rolle, hvad Skibe kostede, »kun Tiden kom i Betragtning, thi der kunde vindes 40—50, ja 100 à 200% paa den anvendte Kapital«⁴⁴.

Husets Skibe gik saaledes først og fremmest i Fart paa Vestindien, men BROWN tog ogsaa Del i Handelen paa Middelhavet og, som det senere vil blive paavist, i den risikable, men særdeles lønnende Handel paa Ostindien. Hans Interesse for Transithandelen, der for en væsentlig Del gik paa Østersøstaterne, ses ogsaa deraf, at han tegnede 10 Aktier à 100 Rdlr. i Frihavnsprojektet af 1771⁴⁵.

Denne udstrakte Skibsfart nødvendiggjorde, at han skaffede sig lettere Adgang til Kajpladser, han købte derfor 23. November 1775 Ejendommen Matr. Nr. 1 i Langebrogade (Brogade Husnr. 1, nedrevet ved Knippelsbros Udvidelse 1907) af Broderen DAVID BROWN, der 16. December 1768 havde faaet Skøde paa den af PETER APPLEBY. Købesummen nævnes ikke i nogen af Skøderne. Huset bestod af en tre-Etages Bygning med Kvist og Kælder paa 6 Fag Grundmur, Forhusets Gavl ud mod Kanalen var paa 6 Fag i 3 Etager med Kælder, endvidere var der et Pakhus, 4 Loft højt, grundmuret paa 7 Fag med Kvist og Kælder, og her uden for laa en fri Skibsbro med 44 Alen Bolværk langs hele Huset og to Fortøjningspæle⁴⁶.

Brogade 1 (Efter »Kjøbenhavns Havn«, Side 86)

BROWN anmodede 16. Juli 1775 om at faa Ejendommen vurderet, og det ses da, at Indgangen, der var paa et Fag, har været ad en Stentrappe gennem en Portal med to Søjler. Kontoret var i Stuen i et tre Fags Værelse, hvori der var »1 afdelt Skranke til et Contor over de 2de Fag«. Værelserne var alle panelede og gibside, enkelte havde malede Gulve, saaledes »Salen«, der var paa 4 Fag med Bryst- og Pillepanel. Huset rummede 2 Bilæggerovne og 8 Vindovne med Tromle og Rør, af hvilke to var paa 3 Etager og en stod paa 4 Messingfødder. Endelig var der Svalegang i Gaarden. Ejendommen blev 27. Juli vurderet til 13.000 Rdlr.⁴⁷.

I nær Tilknytning til BROWNS Handelsvirksomhed er hans Forhold til Asiatisk Kompagni. Dette var oprettet 1732 med Eneret til Skibsfarten hinsides Kap det gode Haab, og var et Participantskab med en Kapital paa 2.400.000 Rdlr. fordelt paa Aktier à 500⁴⁸.

Hvornaar Brown har erhvervet Andele i Kompagniet kan ikke fastslaaes, men 1765 maa han have ejet et ikke ubetydeligt Antal, da han paa Generalforsamlingen 29. Marts d. A. med 444 Stemmer blev valgt til Hovedparticipant⁴⁹. Disse, der var at betragte som en Art Aktionærrepræsentanter, og som ved Konventionen af 1732 var sat ved Siden af Direktørerne, skulde eje mindst 10 Aktier. Ved Generalforsamlingen 19. December 1770 blev han valgt til Direktør i den afgaaende Etatsraad FALCKS Sted⁴⁹.

Ved Selskabets nye Oktroy af 1772 blev Handelen paa Indien frigivet, blot mod en Afgift til Kompagniet paa 2% af udgaaende og 8% af hjembragte Ladningers Værdi, væsentligt paa DE CONINCKS og RYBERGS Forestillinger om det Tab, Statens Toldintrader vilde lide ved et fortsat Monopol⁵⁰.

Dette delte paa Generalforsamlingen 11. September 1772 Interessenterne i to Grupper. Det blev — ikke uden Skærmydsler — vedtaget, at den nye Oktroy straks skulde træde i Kraft, og Minoriteten, der ikke vilde give Afkald paa Monopolet, forlod herefter Salen. Direktionen blev væsentligt ændret i sin Sammensætning, til Medlemmer valgtes Konferensraad C. A. FABRITIUS med 108 Stemmer, NIELS RYBERG med 95, Agent FR. DE CONINCK med 71, Kaptajn HALLING med 48, Kaptajn ELPHINSTON som Søkyndig med 112 og Etatsraad HOPPE med 79, Brown blev genvalgt med 91 Stemmer⁵².

Roen, der saaledes var genoprettet, varede imidlertid kun kort. 27. April 1774⁵³ søgte Direktørerne DE CONINCK og BROWN, samt Købmændene NIELS LUNDE REIERSEN og C. H. THALBITZER Tilladelse til at benytte Fregatten »Grev Bernstorff«, der samme Aar var købt i England⁵⁴, til en privat Ekspedition til Indien, idet det havde været umuligt at finde et passende Skib her i Landet.

Direktionen i Asiatisk Kompagni, der fik Sagen til Erklæring, afviste den som stridende mod Kompagniets Oktroy⁵⁵. Købmændene gav imidlertid ikke op, og de maa have haft Held til at overbevise Direktionen. Paa en Generalforsamling forlangte 24 Interessenter at faa afgjort, »om det kan være en eller flere Direktører for Kompagniet tilladt at entreprenere og forestaa partikulære Expeditioner til Ostindien, og tillige vedblive Bestyrelsen af Kompagniet«⁵⁶. DE CONINCK og BROWN svarede med at tilbyde Interessenterne 1/5 af Entreprisens Beløb 150.000 Rdlr., hvad der dog ikke blev modtaget⁵⁷, og stillede deres Mandater til Raadighed. Deres Kolleger i Direktionen og Forsamlingens Flertal anerkendte imidlertid deres Ret til privat Handel i Henhold til Oktroyens Ordlyd, og anmodede dem derfor om at blive. I September søgte de derefter Toldfrihed gennem Øresund for et Parti »Vine og Liqueurs, samt Confitures og Cognac«, hvad der bevilgedes⁵⁸.

Den herskende Opposition, der yderligere fik Støtte fra Revisorerne, hvis Betænkning 1775 blev afgivet saa sent, at det var Direktionen umuligt at besvare den paa den ordinære Generalforsamling, førte, skønt Generalforsamlingen 8. November 1775 havde givet dem et

Tillidsvotum⁵⁹, til, at BROWN og ELPHINSTON 13. December d. A. nægtede at modtage Genvalg til Direktionen. Interessenterne udtalte da over for Brown, at »da de kiendte hans Nidkiærhed for Comp.s Beste, saa takke de ham for hans hidindtil beviiste Fliid i Kompagniets Affærer«⁶⁰.

Kompagniet, der i flere Aar havde stagneret, og som ikke gav Udbytte 1772⁶¹, fik imidlertid et stort Opsving i den glimrende Handelsperiode, og Interessenterne fik saaledes store Udbytter. JOHN BROWNS Interesser i Kompagniet svingede en Del gennem Aarene; 1765 har han, som anført, i det mindste ejet 10 Andele, men senere steg Antallet betydeligt, saaledes som det fremgaar af den i Tillæget opstillede Oversigt, hvor ogsaa Dividenden er angivet. Denne svingede, som det ligeledes vil ses, stærkt, med 5% som Minimum i 1776 og 30% som Maksimum i Periodens gyldne Aar 1782⁶².

Som det ovenfor er berørt, var det almindeligt, at to eller flere Handelshuse havde Andele i Skib og Ladning, særligt var dette jo nødvendigt, hvor det drejede sig om oversøiske, især ostindiske Ekspeditioner, og BROWN deltog saaledes, som det ogsaa er omtalt, i Udsendelsen af »Grev Bernstorff«, den første private Ekspedition efter Handelsens Frigivelse. Skibet, der udsendtes 1775 med en Ladning til 54.000 Rdlr., vendte hjem 1777 med 387.916 Rdlr.s Værdi

ombord. Sammen med C. A. FABRITIUS, NIELS RYBERG og de i »Grev Bernstorff« interesserede, deltog Brown 1777 i Udsendelsen af »Enigheden«, hvis Ladning vurderedes til 185.019 Rdlr., men Skibet blev 1778 opbragt af Franskmændene og indbragt til Isle de France⁶³.

For egen Regning udsendte BROWN 1782 Fregatten »Cronborg« med en Ladning til 45.390 Rdlr., men 26. August s. A. solgte han Skibet i Tranquebar for 6000 Rupier; 1783 udsendte han Fregatten »Hercules«, der vil blive omtalt senere.

En saadan Ekspedition var en særdeles kostbar og risikabel Forretning, som det er nævnt ansloges »Grev Bernstorff« Entreprisen til 150.000 Rdlr.; foruden Ladningens Anskaffelse, udfordredes ca. 12—15.000 til Hyre og et lignende Beløb til Proviant, men Rejsen varede da ogsaa omkring halvandet Aar. En heldig Forretning kunde til Gengæld ikke sjældent give 30—35% Fortjeneste⁶⁴.

I hele denne Periode var Kurantbanken Landets eneste Pengeinstitut, og da det i Følge

John Brown og hans Søn William

J. F. Camratt pinx. 1771

Konventionen af 1736 ikke maatte udlaane mere end ialt 3 Millioner Rdlr. til private, var Handelshusene for en stor Del henviste til ad anden Vej at skaffe sig den fornødne Kapital.

I de første Aar drejede BROWNS Mellemværender med Banken sig kun om beskedne Beløb, 1756 var Vekselomsætningen saaledes kun 1900 Rdlr. og Aaret efter ca. 3.500 Rdlr. De Laan, han optog i Banken, var ligeledes til at begynde med smaa⁶⁵, 1757 laante han 2.000 Rdlr.⁶⁶ og Aaret efter kun 1400, men med den stigende Omsætning steg ogsaa Laanenes Størrelse, indtil Kulminationen naaedes 1784 med 5 Laan til en samlet Sum af 379.000 Rdlr.⁶⁷.

1782 optog BROWN sin ældste Søn i Firmaet, der derefter førtes under Navnet JOHN & WILLIAM BROWN & Co., medens Broderen DAVID sandsynligvis udtraadte Aaret i Forvejen, da han løste selvstændigt Borgerskab.

WILLIAM BROWN havde ved Købekontrakt af 12. December 1780 af JOHANNES V. D. OSTENS Børn købt Skibsbyggerværftet »Unrost« bag ved Frederiks tyske Kirke paa Christianshavn (Matr. 103) med alt tilhørende Inventar, samt den ved Værftet liggende lille Holm med Pæle og Bolværk for 28.000 Rdlr. Imellem Holmen og Værftet laa en lille Havn til Brug ved Skibsreparationer. Til Værftet hørte en to-Etages Bygning paa 8 Fag Grundmur. Paa Pladsens østre Side var et to-Etages Pakhus af Mur og Bindingsværk 24 Fag langt og 8 Fag bredt; et teglhængt Bræddeskur paa 6 Fag og et ligeledes teglhængt Planke- og Chalupskur paa 22 Fag. Endvidere var der et Begsyderhus, 4 Fag bredt og 3 Fag dybt, og et Materialskur paa 4 Fag⁶⁸. Saaledes lagdes nu ogsaa Skibsbyggeriet ind under den omfattende Virksomhed.

Det straalende Opsving, som Handelen i denne Periode havde taget, og som var uden Sidestykke i vor Handelshistorie, medførte imidlertid en kraftig Reaktion. Allerede Skatmesteren, Grev HEINRICH CARL SCHIMMELMANN'S Død 15. Februar 1782⁶⁹ bevirkede en vis Nervøsitet paa Børsen, og da de første Fredsrygter hen paa Sommeren kom frem, fremkaldte de i Forbindelse med den høje Diskonto og daarlige Vekselkurser paa Hamborgerbørsen ligefrem Panik. Ud paa Efteraaret forværredes Vekselkursen yderligere, hvoraf atter fulgte, at de danske Handelshuses udenlandske Kredit svækkedes.

Situationen begyndte da at blive alvorlig for de store Handelsfirmaer, Mangelen paa likvid Kapital var følelig, og 16. December 1782 optog Regeringen for at afstive den stadigt vigende Vekselkurs et Laan i Brabant. Samme Dag fik Kurantbanken Ordre til at udrede 2 Forskud paa Laanet, nemlig 30.000 Rdlr. til BROWN og 25.000 til Groshandler JOHN HEYLIGER⁷². Allerede 25. November 1782 havde Huset søgt et Laan paa 100.000 Rdlr. mod Pant i 12—13 Skibe med en samlet Assuranceværdi af 173.000 Rdlr., og samtidig andre 100.000 Rdlr. mod Pant i Sukker, Kaffe og Tobak til en Værdi af 150.000⁷³, men kun det ene Laan bevilgedes, for at BROWN kunde betale sine Engagementer i København og klare sine vestindiske Veksler, og det skulde være tilbagebetalt inden Juni Termin 1783⁷⁴.

I Begyndelsen af Aaret fik Bankokontoret Tilladelse til med Iagttagelse af al mulig Forsigtighed at indkøbe de Tratter, som en Række ansete Huse maatte trække paa lang Sigt paa deres Korrespondenter i London, Amsterdam og Hamborg, og som ikke længere kunde diskonteres i Udlandet⁷⁵. I Januar s. A. fik BROWN efter Ansøgning 140.000 fl. til Dækning af ca. 15—18.000 £ Veksler paa ham i London, som forfaldt i Februar⁷⁶.

Ved den endelige Fredsslutning i Versailles 20. Januar 1783 kom imidlertid de krigsførende Magters Tonnage til Raadighed for Handelslivet. Fragterne faldt enormt ved det store Udbud, og alle Beregninger kuldkastedes. Rundt om i Havnestæderne ophobedes Lagre, som var usælgelige, eller kun kunde realiseres med store Tab; saaledes da de nye Ladninger kom hjem i 1783, laa endnu en Del Kaffe og vestindiske Sukkerpartier usolgt i København;

ganske paa samme Maade gik det med de ostindiske Varer, som for en stor Del var Luksus-artikler, hvis Forbrug bl. a. ved Regeringens Indskriden var indskrænket.

Forholdene indvirkede naturligvis i samme Grad paa Asiatisk Kompagni, med hvilket BROWN vedblev at staa i intim Forbindelse ogsaa efter sin Direktørperiode. Han var en stadig Køber paa Kompagniets Auktioner, og til Gengæld købte Kompagniet paa Børsen en Del af sit Vekselbehov hos ham⁷⁷. Ligeledes havde han, som de andre større Huse, store Leverancer til Kompagniet.

I November 1782 krævede Kompagniet ham for sit Tilgodehavende, hvorover ham »forlængst er tilstillet Regning«⁷⁸, og i Begyndelsen af 1783 svækkedes Tilliden yderligere ved at en Vekselobligation paa £ 5.000, som var købt af Brown, blev sendt tilbage med Protest⁷⁹.

2. Maj 1783 opdagede Kompagniets Direktion, at det var blevet besveget af flere Funktionærer for mere end en halv Million Rdlr. BROWN mistede ved denne Lejlighed 5.000 Rdlr., hvormed han havde kautioneret for Bogholderen BATTIER, men de alvorligste Følger heraf var dog det Kursfald, som Opdagelsen medførte. Ved store Opkøb fra Statens Side lykkedes det vel at dæmme op for Faldet, men alligevel var Kursen i Tiden fra ult. Januar 1783 til medio Maj gaaet ned fra 296—300% til 184—186⁸⁰.

Denne Opdagelse medførte yderligere en grundig Revision af Kompagniets Status og den Sikkerhed, de store Kunder havde stillet, og med hvilken man ikke tidligere havde været saa nøjeregnende. BROWNS Konto blev gjort op, og hans Gæld til Kompagniet androg da 83.460 Rdlr. 2 # 14 β, for hvilke han som Sikkerhed havde stillet en af Huset PIERRE PESCHIER med DAVID BROWN som Kautionist udstedt Vekselobligation paa 30.000 Rdlr., endvidere Skødet paa Raffinaderiet i Odense, Skøde paa Gaarden Getreuensand, en Panteobligation i Vedbæk Kro for 2.990 Rdlr., Skøde paa Skibet »Mariane« med Assurancepolice paa 2500 Rdlr. og endelig Assurancepolicer i 4 forskellige Skibe til et samlet Paalydende af 46.000 Rdlr.⁸¹.

Da Panterne, navnlig ved at der ikke var tinglæst ordentlige Panteobligationer, ikke kunde anses for tilstrækkelige, blev BROWN anmodet om at berigtige Forholdet, da Direktionen ønskede at faa Gælden bragt ud af Verden. BROWN erklærede hertil 9. Maj, at det var ham umuligt i dette Øjeblik at udrede saa stor en Sum, men han var villig til for de 54.000, der blev til Rest, naar Vekselobligationen paa de 30.000, der forfaldt før 16. Maj, gik fra, at udstede en lovformelig Panteobligation paa de ubehæftede Ejendomme, han havde i Odense, og som efter Skøde af 27. December 1779 havde kostet ham 66.300 Rdlr., endvidere paa Skibet Mariane og de andre 4 Skibe, samt til at lade disse tinglæse i København, ligesom han vilde have hele Gælden betalt inden næste Auktion. Kompagniets Kommission billigede, at Direktionen modtog dette Tilbud: »siiden der paa den eene Siide synes at være goed Sickerhed for den skyldige Summa, og man paa den anden Siide ved at drive Sagen til Yderlighed dog ey kunde vente saa hastig at erholde reede Penge, hvorimod den almindelige Credit endnu yderligere maatte svækkes, endog til Compagniets Skade, naar et Handelshus som General Kriegs Commissairens icke blev soulageret«⁸².

Mangelen paa likvide Midler gav sig yderligere til Kende derved, at BROWN 6. Maj søgte om Tilladelse til at indfri sine forfaldne Varelaan paa tilsammen 130.000 Rdlr. ved at erlægge Assurancepolicer paa Skibe og Varer, som var undervejs fra Vestindien, til et Beløb af 147.000 Rdlr. og Pant i to Skibe, der laa i København, til 55.000 Rdlr., samt forpligtede sig til at indlevere Konnossementerne, og at anvende alle disse hypotekerede Varer og Skibenes Fragter til Laanets Afbetaling, endvidere at levere Nøglerne til Pakhusene, hvori de oplagredes og endelig enten at udstede en Vekselobligation med DAVID BROWNS Kaution og

Endossement af en vederhæftig Mand og afdrage denne Veksel med 1/3 af Kapitalen ved hver Prolongation, eller ogsaa at udstede sædvanlig Obligation og afbetale denne med 10—12.000 Rdlr. maanedlig uden Hensyn til Skibenes Hjemkomst⁸³.

15. Maj bevilgede Overbankdirektionen Andragendet paa Betingelse af, at BROWN udstedte en formelig Panteobligation paa de specificerede Skibe og Ladninger m. v., forpligtede sig til at deponere Konossementerne, saasnart disse indløb, til at udlosse de til ham konsignerede Varer i »Bankens Lukkelse og Bevaring«, samt maanedlig afbetalte 12.000 Rdlr. og endelig vedlægge et til Asiatisk Kompagni givet Underpant for 50.000 Rdlr., saasnart dette var betalt, hvad han havde lovet at opfylde inden Udgangen af Juni Maaned. Endelig skulde denne Obligation underskrives af DAVID BROWN og en anden vederhæftig Mand, der skulde hæfte in solidum⁸⁴.

I Maj 1783 standsede imidlertid den just nobiliterede Baron HENRIK BOLTEN sine Beta-
J. Brown
 linger, og Frygten for at dette skulde medføre katastrofale Følger, nødte Staten til at træde
 hjælpende til. Der blev 23. Maj nedsat en ekstraordinær Kom-
 mission med Bemyndigelse til at disponere over 1 Million Rdlr.
 »til de handlende Huses Frelse og Kreditens Opretholdelse«⁸⁵.
 Kort Tid før havde BROWN ansøgt Banken om at overtage
 hans Gæld til Asiatisk Kompagni, og Kommissionen bevilgede
 nu 24. Maj et Laan paa 40.000, samtidig med Ordningen af de
 ovenomtalte 130.000. Denne og de følgende Dage bevilgedes derefter adskillige Laan til de
 store Huse, saaledes fik bl. a. DAVID BROWN 20.000 Rdlr., JOHN BROWN fik 14. Juni et nyt
 Laan paa 60.000 og 7. August atter et Laan, denne Gang paa 80.000, for hvilket han som
 Underpant stillede en Del vestindiske Fordringer⁸⁶.

Til Begrundelse af det 14. Juni modtagne Laan anførte BROWN, at han havde udbetalt
 mere end 500.000 Rdlr., siden han fik det første Laan, og endvidere at det maatte befrygtes,
 at en Del af hans Tratter paa de hollandske Forbindelser ikke vilde blive honorerede paa
 Grund af de i Holland verserende falske Rygter om Forholdene paa Københavns Børs⁸⁷.

I Juli 1783 søgte BROWN derefter om et Aars Udsættelse af Betalingsterminerne, idet
 han anførte, at hele hans Kapital var bundet i faste Ejendomme, Skibene og Handelen, og
 at hans vestindiske Venner ikke var i Stand til at yde klækkelige Afdrag paa deres Gæld
 til ham, der beløb sig til over 400.000 Rdlr., grundet paa Misvækst og de lave Konjunkturer.
 Han vilde nu se at afhænde sine Skibe og faste Ejendomme, samt sende nogle Mænd til
 Vestindien for at inddrive hans Tilgodehavender⁸⁸.

Overbankdirektionen bevilgede ham derefter 6 Maaneders Udsættelse af Betalingster-
 minerne for de 130.000 Rdlr., saaledes at den første Termin blev udskudt til 1. Februar 1784,
 saafremt han kunde fremlægge JOHN HEYLIGERS Samtykke som Kautionist, DAVID BROWN
 havde allerede billiget dette⁸⁹.

Forholdet til Asiatisk Kompagni fik han ordnet saaledes, at Kompagniet modtog en
 Panteobligation paa 54.000 Rdlr., som han i Oktober fik Tilladelse til at afdrage med 10.000
 om Maaneden fra 1. Januar 1784, »i Betragtning af, at han paa de Auctioner, hvorfore han
 nu staaer til Rest, har anseenligen befordret Compagniets Fordeel ved at opdrive Varerne,
 sig selv til Skade«⁹⁰.

14. Oktober søgte Huset JOOST VAN HEMERT & SØNNER i Forbindelse med BROWN et
 Laan paa 150.000 Rdlr. mod en af PETER LOTHARIUS OXHOLM udstedt Panteobligation paa
 225.000 Rdlr. mod 1. Panterrettighed i hans Svigerfader, PIETER HEYLIGERS Plantager. De
 tilbød samtidig at lade afskrive paa de allerede løbende Laan, for VAN HEMERTS Vedkommende

30.000 og for BROWNS 65.000 Rdlr., saa at Banken kun skulde udbetale 55.000, og endvidere at afdrage 10% af Kapitalen aarlig foruden Renter⁹¹, men Banken vilde ikke inklade sig herpaa i Betragtning af de Vanskeligheder, der var forbundet med vestindiske Laan⁹².

27. Oktober søgte BROWN et Laan paa 40.000 Rdlr. paa et til Indien bestemt Skib »Hercules«, som det havde kostet henved 70.000 Rdlr. at udrede, og som han tilbød at lade assurere for 60.000⁹³. Laanet blev 30. Oktober afslaaet, men ved kgl. Resolution af 1. December bevilgedes det ham alligevel⁹⁴ mod 1. Prioritet i Skibet, dets Assurancepolice paa 60.000 og »dets fortienende Fragt«, endvidere skulde hans Andel i udgaaende og hjemkommende Ladninger pantsættes samtidig, Assurancepolicer for Frem- og Tilbagerejse, Fakturaer og Konnossementer for den udgaaende Ladning indleveres ligesom de samme Dokumenter for den hjemkommende Ladning, naar disse indløb. Endelig skulde Varerne udlosses i hans og Bankens fælles »Lukkelse og Bevaring«. Obligationen skulde tinglæses, og DAVID BROWN underskrive som Kautionist og Selvskyldner.

Fra dette Laan blev dog trukket 6.946 Rdlr. 2 $\frac{1}{2}$ 4 ø for en Del Varer, som var solgt af de for Laanet paa 130.000 pantsatte Lagre, som Firmaet

ikke havde udleveret i Bankens Forvaring, saaledes som Laanebetingelserne krævede, idet man var gaaet ud fra, at den givne Udsættelse ogsaa omfattede dette Forhold, hvad Banken imidlertid modsatte sig⁹⁵.

Saaledes var da Aaret 1783 ved Statens Hjælp saa nogenlunde klaret, men Vanskelighederne var jo ikke dermed overvundne.

Ved Resolution af 12. Januar 1784 fik BROWN forlænget Betalingsterminerne med 6 Maaneder for sin Obligation til Kongen paa 60.000 Rdlr.⁹⁶, og da der yderligere viste sig Vanskeligheder med at tilvejebringe de stipulerede Afdrag paa de 130.000 Rdlr., fik han 2. Februar Tilladelse til at deponere en ved DAVID WENDORP & TH. HOPE HEYLIGER i Amsterdam paa PIETER HEYLIGER udstedt Panteobligation med 1. Prioritet i Plantagerne Ruby og Diamond som yderligere Underpant, Forskrivningen skulde dog underskrives af DAVID BROWN og JOHN HEYLIGER som Kautionister og Selvskyldnere saavel for Kapitalens og Renternes skadeløse Betaling, som for Betingelsernes nøje Overholdelse. Kapitalen skulde afdrages med 1/10 hvert Halvaar, saaledes 11. Juni 1785 som første Termin med 13.000 Rdlr.⁹⁷.

Ved Resolution af 8. Marts fik BROWN Tilladelse til paa dette Pant yderligere at optage 20.000 Rdlr., som dog forblev i Banken, til Dækning af et tidligere Laan mod Pant i en Obligation fra Baron v. SACKEN paa 25.000 Rdlr. Dette Laan skulde ligeledes afdrages med 1/10 halvaarlig, første Gang 11. Juni 1785. Endelig optog han 11. Marts 14.000 Rdlr. paa en af

I Midten af Billedet ses en Flodekande med det Brownske Vaaben. Den fandtes tidligere paa Holstenshuus, men blev stærkt beskadiget ved Branden den 30. December 1908. Paa Krengrup har der været en Del Tallerkener fra dette ostindiske Stel med det Brownske Vaaben. De var i sin Tid købte af Grev Carl Rantzau. Dele af Stellet findes nu hos Fru Direktør Maria C. Zachariae

Agent PETER APPLEBY til ham udstedt Panteobligation, stor 25.000 Rdlr. af 8. Marts, den skulde tilbagebetales med 2.500 Rdlr. halvårlig.

Til Terminen 11. Juni 1784 var BROWN atter ude af Stand til at præstere de forfaldne Summer, og han fik da ved Resolution af 6. Oktober Udsættelse til 11. Decbr. mod at indbetale de forfaldne Renter og paa Betingelse af, at det af ham givne Pant forblev urørt⁹⁹. Da denne Termin kom, indgav BROWN imidlertid et Forslag til en Omordning af hele Gældsforholdet, der ved at give Banken reel Sikkerhed i Stedet for stadige Kautionsforpligtelser, og ved at de fleste af Pengene forblev i Banken, vandt Direktionens Approbation.

Forslaget gik ud paa, at der skulde bevilges ham et nyt Laan 190.000 Rdlr., som kombineredes med de paa Skibet »Hercules« laante 40.000 og de paa tre Skibe laante 24.000 Rdlr., saaledes at den samlede Gæld beløb sig til 254.000 Rdlr.

Som Sikkerhed stillede han da herfor:

1) 12 Skibe, tilsammen 1307½ Commercelæst à 120 Rdlr.	158.160 Rdlr.
Afgaar Gæld til Kongen heri	21.000 -
	<hr/>
	137.160 Rdlr.
2) Assurancepolicer paa »Hercules« og dets Ladning til og fra Ostindien	162.000 -
3) Raffinaderiet i Odense	80.000 -
	<hr/>
	Tilsammen: 379.160 Rdlr.

Det nye Laan skulde anvendes til følgende Forpligtelser:

Panteobligation til Kongen, stor 60.000 afbetales	15.000 Rdlr.
GODENIUS & FENWICKS Vekselobligation	40.000 -
Vekselobligation til JOHN HEYLIGER	13.000 -
Ditto til Bankokontoret, stor 140.000	40.000 -
Asiatisk Kompagni	34.000 -
Hypothek af Gaarden i Vingaardsstræde	6.000 -
Ditto af Gaarden i Helsingør	2.500 -
Accepter i Banken	32.000 -
Renter af gamle og nye Laan	7.500 -
	<hr/>
	Tilsammen 190.000 Rdlr.

Ansøgningen bevilgedes 21. December 1784 paa Betingelse af, at BROWN fremlagde Beviser for at være Eneejer af Ekspeditionen med »Hercules« og skaffede DAVID BROWNS Kaution for hele Laanet¹⁰⁰.

I September 1785 vendte »Hercules« hjem fra Ostindien, og 22. s. M. sendte BROWN Banken en Opgørelse over den for hans og Medrederes Regning hjembragte Ladning, hvoraf det fremgik, hvad Skibet havde paa Fragt, paa Respondentia og Veksler, samt som Retur for den udsendte Ladning, dette sidste beregnedes til ca. 100.000 Rdlr., som han lovede at indbetale i Banken som Afdrag paa den samlede Gæld; Resten af denne haabede han at kunne betale førstkommende 11. Juni, om ikke før. Samtidig bad han indstændigt om at maatte beholde Ladningen til fri Raadighed for derved at bevare sin Kredit, der ellers vilde lide Skade baade i Ind- og Udland. Banken fordrede imidlertid saavel Fakturaer og Konnossementer indleverede som Anvisning paa Fragts Beløb, og den frafaldt, trods BROWNS fornyede Forestillinger, ikke dette Krav¹⁰¹.

29. September indleverede han da en Opgørelse, dateret Trankebar 12. Januar og 3. Marts

1785, paa de Veksler og Respondentia, som Mr. ROBERT HOLFORD havde udgivet BROWN til Last for en Del af Skibets Ladning, og som med Assurancepræmier beløb sig til ialt £ 66.650,—, tillige med Faktura af 18. Januar over disse Varer til et Beløb af 553.629 Cour. Rupier¹⁰². Dagen efter leverede han de manglende Papirer over Ladningen, og meddelte samtidig, at Fragten skulde blive anvist eller betalt i Banken, tillige med Skibets Købesum, saasnart dette med det første blev bortsolgt. Angaaende de pantsatte Varer agtede han at autorisere Justitsraad CRETZ til at modtage Købernes Betaling og indlevere den i Banken; saaledes haabede han: »at de høystærede Herrer seer, at vi agte at opfylde vores Pligt imod Banken med al muelig Punctualité«¹⁰³.

Banken svarede hertil, at den maatte have Sikkerhed for i det mindste et Afdrag paa 154.000 Rdlr., og at denne formentlig bedst kunde opnaas ved at autorisere Justitsraad CRETZ til at tilbageholde dette Beløb, for hvis Indbetaling CRETZ selvfølgelig maatte give Forsikring; ogsaa herpaa insisterede Banken, ligesom den fastholdt at maatte lægge sin Laas for Pantet, der, ligesom de øvrige med Skibet hjemkomne Varer, laa i det Østersøiske Kompagnis Pakhus, skønt BROWN hævdede, at dette vilde skade hans Anseelse og desuden anførte, at Varerne allerede laa under Toldvæsenets Lukke¹⁰⁴.

28. Oktober skrev BROWN, at han »af meget gode Aarsager« havde forandret sin Beslutning om at bortsælge Ladningen 23. November, men vilde vente med en stor Del — efter Beregning til mindst 160.000 Rdlr.s Værdi — til 23. Februar. Det lovede Afdrag paa 154.000 agtede han at afgøre ved 22. December at betale et Aars Rente, og imedens give disse Varer som Sikkerhed, om fornødent under Bankens Laas. Banken fordrede derpaa en nøje Specification af de paa-gældende Varer, som den derefter vilde lade konferere og vurdere, og endelig tage i Forvaring¹⁰⁵.

De ændrede Statsforhold, hvor, efter det Guldbergske Regimes Fald 14. April 1784, nye Mænd tog Styret, medførte en fuldstændig Kursændring i den hidtil fulgte Finanspolitik, der jo havde stræbt at holde de vaklende Handelshuse paa Fode, selvom det havde medført en yderligere Forøgelse af Seddelmassen, skønt netop Indskrænkningen af denne havde været et Hovedpunkt i den Guldbergske Finansplan af 1783¹⁰⁶. Den nye Styrelse ønskede først og fremmest at komme bort fra den Sammenfiltring af Bankens og Statens Pengesager, der hidtil havde fundet Sted.

Efter et Aars Overvejelser fremkom 8. Juli 1785 en Plan til Pengevæsenets Forbedring og Statsgældens Afbetaling. Som et Led i denne Plan var Afviklingen af Statens Gæld til Banken og en Del heraf var Statens Fordringer paa private¹⁰⁷. Mellem disse Fordringer var BROWNS Obligationer til den kgl. Statsbalancedirektion af 5. Decbr. 1780 paa 15.000 Rdlr. af Købesummen for Skibet »Grev Bernstorff«, hvorpaa der resterede 10.000, og af 14. Maj 1781 paa 15.000 (Rest: 10.000) af Købesummen for Fregatten »Judith«, en Vekselobligation af 19. November 1785 til Bankokontoret paa 61.875 holl. Fl., samt hans Laan af Kongen paa 80.000 af 12. September 1783, for hvilket der var givet Underpant i vestindiske Fordringer¹⁰⁸.

Allerede 26. April 1785 havde Banken mindet BROWN om Indbetalingen af hans Kautionsforpligtelse for Bogholder BATTIER¹⁰⁹, og 24. Marts 1786 fik han en skarp Anmodning om at indbetale Beløbet; samme Dag blev han krævet for Renter og Afdrag paa to Laan paa PETER APPLEBY'S Panteobligationer¹¹⁰. Endelig anmodede Banken 9. Maj 1786 Regeringen i Vestindien om at inddrive BROWNS Fordringer¹¹¹.

19. Maj meddelte BROWN Banken, at den ved at modtage Auktionsbeløbet for en Del af »Hercules« Ladning, nemlig ialt 187.118 Rdlr. 3 $\frac{1}{2}$ 8 $\frac{1}{2}$ havde faaet 33.118—3—8 mere end de

aftalte 154.000, og han bad derfor om Tilladelse til at maatte anvise dette overskydende Beløb til Kommercekollegiet som Betaling af Rekognitionen for den hjembragte Ladning, Renterne af Gælden vilde han betale kontant; men herpaa vilde Banken ikke indlade sig, eftersom hele Laanet var forfaldent 11. Juni, og de 21.000 Rdlr. for Fregatten »Grevinde Bernstorff« maatte indbetales, da Banken ved Skibets Forlis havde mistet sit Pant¹¹².

BROWN anholdt derefter 29. Maj om et Laan paa 60.000 til Toldens Betaling og tilbød at stille WILLIAM BROWNS Skibsværft, der var taxeret til 93.000 Rdlr., som Pant herfor. Af dette Laan skulde Banken selv beholde 15.000, som v. D. OSTENS Arvinger havde Pant i Værftet for, Toldkammeret skulde have 36.500 Rdlr. 90 β, som dog først forfaldt 3. November, og endelig skulde de resterende 8.499 Rdlr. 6 β udbetales ham selv. Banken nægtede imidlertid at laane mere end 35.000 paa dette Pant, og fordrede da yderligere, at de paa Pladsen værende Materialer skulde være indbefattede¹¹³.

10. Juni 1786 søgte BROWN om i Stedet for de 154.000 at maatte afdrage 120.000 Rdlr. foruden Renten 15.240 og om at maatte faa tilbagebetalt 51.878—3—8 for de bortsolgte Varer af »Hercules« Ladning, og af Asiatisk Kompagni 21.000 Rdlr. for »Grevinde Bernstorff«, da Banken endda for de resterende 134.000 vilde beholde 219.000 Rdlr. som Sikkerhed, ligesom han tilbød at stille »Hercules« i Pant i Stedet for det forulykkede Skib.

Finansministeren, Grev SCHIMMELMANN, sendte denne Ansøgning til Bankkommissærerne, der nedsatte den blivende Sikkerhed til 127.311 Rdlr. 64 β foruden »Hercules«, der blev ansat til 12.025 Rdlr. Det blev derefter 20. Juni henstillet til Overbankdirektionens Afgørelse, og denne gav da under 3. Juli Tilsagn om, at han maatte nøjes med en Afbetaling paa 131.078 Rdlr. 3 ¼ og maatte tilbagegives for 30.000 Rdlr. af de bortsolgte og under Bankens Laas værende Varer, dersom han betalte Renterne 15.240 Rdlr. og med Broderens Tilladelse gav Pant i »Hercules«, samt forpligtede sig til at holde det pantsatte Raffinaderi i Odense i Orden med Inventarium og Forraad¹¹⁴.

Aaret 1786 forværrede imidlertid Situationen. ROBERT HOLFORD indsendte et Andragende om Tilbagebetaling af de Summer, der var indkommet ved Salget af »Hercules« Ladning, da der endnu henstod omtrent 200.000 Rdlr. ubetalte af de Veksler og Bodmeribreve, som han havde udstedt til Rederne ved Returladningens Anskaffelse, og for hvilke han hæftede; men Banken resolverede hertil 17. Oktbr. at saavel Konnossementer som Fakturaer var stilet til JOHN & WILLIAM BROWN & Co., der følgelig havde Raadighed over dem, den Tilid, HOLFORD havde haft til Rederne, maatte betragtes som Banken uvedkommende¹¹⁵.

14. November 1786 søgte BROWN forgæves et Laan paa 20.000 Rdlr. til Indfrielse af sine helsingørske Veksler¹¹⁵.

Samtidig foreslog han at indlevere sin til DAVID BROWN udstedte Vekselobligation med Pant i hans Tilgodehavende hos Huset AMBERG til Indfrielse af sit Engagement samme Sted paa 2.750 Rdlr. Obligationen lovede han at afbetale Tid efter anden og dette blev ham tilstaaet i Betragtning af Forholdene¹¹⁶.

Sidst paa Aaret blev det da BROWN klart, at Firmaet ikke fortsat kunde drives under disse Omstændigheder. Han tilbød derfor 22. November 1786 en Akkord paa 40 %. I sit Forslag skrev han bl. a.: »Heraf erfahres, at der er Effecter nock til at afbetale Gælden, saafremt Tiidernes Omstændigheder tillod en nogenleedes antagelig Realization, som desværre ikke er Casus — og desuden naar man betragter, at ved en total Realization, om saadant var og giørligt, vilde mine og mit Handelshuuses udstrakte Affaires og Vireksomhed maatte standse. Derimod, bliver jeg sat i Stand til at kunde prestere en contant Betaling af 40 pCto til vore Creditorer jmod de her opgivne Hypothequer, troer jeg, de vilde findes villige til at jndgaae

foranførte propornerte Accord, samt oppebie visse Terminer for det resterende, som da formodentlig ved vores herefter anvendende større Fliid og Vindskibelighed, samt en bædre Oeconomie og andre Handels Principier, kunde i den Tiid fortiennes, saa at vi selv, uden at falde Statens Casse meere til Byrde, kunde afbetale samme¹¹⁷.

6. Marts 1787 søgte Brown Banken om at lade det pantsatte Skib »Judith«, der var paa Rejse fra Barcelona, assurere for 12.000 Rdlr., da han ikke selv var i Stand til at udrede Præmien¹¹⁸.

Firmaet var insolvent.

Der var i denne Tid udtaget flere Stævninger imod det, og BROWN havde da 19. Februar 1787 anmodet Kongen om at udnævne et Kommissorium til Boets Likvidation, paa BROWNS Vegne havde COLBIØRNSEN og ANDREAS BUNTZEN paataget sig dette Hverv, og Kreditorerne havde udmeldt Overauditeur PEDER ROSENSTAND GOISKE og Grosserer PETER ERICHSEN. Samtidig anmodede BROWN om Eftergivelse af 30% af Kongens og Bankens Tilgodehavender, saaledes at hvad der indkom mere end 70% ved Realisation af de hypotekerede Effekter maatte indgaa i Boets Masse, og at Kongen ikke vilde fordre mere, end hvad Hypotekerne indbragte, saafremt de mod Forventning ikke skulde dække disse 70%, endvidere søgte han Protektorium til Sikkerhed for Hæftelse paa Personer og Gods¹¹⁹.

Kongen bifaldt under 28. Februar den foreslaaede Ordning, eftergav de omtalte 30% og lovede ikke at fordre mere, end hvad Hypotekerne indbragte, saafremt dette ikke dækkede de 70%. Til Kommissarier udmeldtes 16. Marts 1787 Generalauditeur, Konferensraad JACOB EDVARD COLBIØRNSEN og Grosserer ANDREAS BUNTZEN¹²⁰ og samme Dag udfærdigedes det ønskede Protektorium¹²¹.

En ny Resolution af 27. April bestemte endelig, at saafremt nogle af Kreditorerne ikke vilde indvilge i de af de fleste og betydeligste Kreditorer samtykkede Operationer eller antagne Akkorder, skulde saadanne ikke nyde godt af den forundte Eftergivelse. Denne sidste Bestemmelse blev indsat, fordi Kancelliet i Stedet for det ansøgte Kommissorium til Boets Administration og Likvidation, havde udstedt dette i den for Opbuds- og Fallitboer sædvanlige Formular, og yderligere ved en indsat Klausul havde bundet Kommissarierne til alle udgaaede Forordninger om Opbud og Fallit. Da der nu ved Boets Opgivelse var forfaldet Veksler til et Beløb af ca. 35.000 Rdlr., for hvilke Endossenterne havde 86.000 i Sikkerhed, kunde Kommissarierne ikke, paa Grund af den paagældende Klausul, straks indfri disse, skønt dette maatte anses for det mest tjenlige, idet man derved kunde forekomme en skadelig Tvangsrealisation af de deponerede Effekter. Til en saadan øjeblikkelig Indfrielse krævedes nemlig samtlige Kreditors Billigelse, og dette kunde ikke opnaas, da de ikke alle var repræsenterede¹²².

Nogle Dage før Boet blev taget under Behandling, havde DAVID BROWN ved 3. Auktion købt »Benzonseje« for 53.800 Rdlr. paa sine Børns Vegne¹²³, idet JOHN BROWN Aaret før havde udstedt en Obligation paa 70.000 Rdlr. mod 3. Prioritet heri¹²⁴. Denne Auktion gav et tydeligt Fingerpeg om, hvad der kunde opnaas ved saadanne Tvangsrealisationer, og efter flere forgæves Auktioner indsendte BROWN derfor 31. Juli 1787 et Andragende til Finanskollegiet, hvori han oplyste, at det var umuligt at faa mere end Halvdelen af Effekternes Værdi. Han foreslog derfor en Ordning mellem Banken og de øvrige Kreditorer, der gik ud paa, at han for sin samlede Gæld til Kongen og Banken, som han, efter Fradrag af de 30%, opgjorde til 246.467 Rdlr., og for de forskellige Hæftelser paa hans faste Ejendomme til en Sum af 38.000 Rdlr., hvortil kom Kommissariernes Vekslobligation til Huset PESCHIER, der havde indfriet de forfaldne Accepter med 32.000 Rdlr., ialt 316.467 Rdlr. sammen med sine Børn vilde udstede Panteobligationer i sine samlede Ejendomme og Effekter, og da af-

drage denne Forpligtelse med 5% aarlig, nemlig 3% Afdrag paa Kapitalen og 2% Renter.

De paagældende Ejendomme og Effekter opgjorde han saaledes:

Skibsværftet med Tilbehør	60.000 Rdlr.
Sukkerraffinaderiet med Tilbehør	60.000 -
De 3 Gaarde i Ny Kongensgade	3.000 -
Maglegaard, Tranegaard og Getreuensand	15.000 -
Ladegaarden med Besætning paa Bernstorff	10.000 -
Huset Nr. 1. paa Christianshavn	12.000 -
Kulpladsen og Pakhusene paa Christianshavn	6.000 -
15 Skibe, drægtig 1573 Commercelæster à 70 Rdlr.	110.000 -
Møbler	10.467 -
	316.467 Rdlr.

Han var imidlertid selv klar over, at de anførte Priser laa over, hvad der »nu i denne uvirk-somme Tiid« kunde opnaas, og det var da ogsaa et af de Punkter, hvormed Afslaget motive-redes.

BROWN anførte yderligere, at de til 110.000 Rdlr. opførte Skibe stod ham imellem 2 og 300.000 Rdlr. i Anskaffelse, og han mente endvidere, at der ikke vilde være Vanskeligheder ved at opfylde de Forpligtelser, han derved paatog sig, for det første fordi Panterne jo i sig selv vilde blive bedre, efterhaanden som Afdragene blev betalt, og for det andet fordi han mente at kunne regne med en aarlig Indtægt af ca. 30.100 Rdlr. alene af de pantsatte Ejen-domme og Effekter, foruden hvad Fortjeneste Handelen kunde give, som »man dog agter at drive paa det bedste«, samt hvad han haabede at faa ind paa sine udestaaende Fordringer.

Sine øvrige Kreditorer opgjorde han til 542.000 Rdlr., hvoraf de 50.000 var til Broderen Davids Børn. Herpaa mente han at kunne betale 60%, nemlig 45% i de første 3 Aar og de resterende 15% i Løbet af 10 Aar, alt uden Renter.

Han haabede at faa denne Plan approberet og udtalte yderligere: »Og saafremt jeg troede, det var nødig til at bestyrke denne min Ansøgning, kunde jeg her anføre, og liigeledes bevise, at i de 40 Aars Tiid, jeg her i Landet har arbejdet, har jeg stedse bestræbet mig at forfremme det gode og nyttige, nemlig: Agerbrug, Skibsbygning og Skibsfarten, samt nogle Manufac-turer, som har kostet min Casse fra først til sidst, nogle Tønder Guld, og nu atter gjør jeg et Sacrifice paa vort Westindiske Altar af meere end halvanden Tønde Guld«¹²⁵.

Andragendet blev imidlertid ikke bevilget.

Han indsendte da under 15. August et nyt Forslag, der ligeledes blev afslaaet med den Motivering, at de tilbudte Panter kun lige dækkede Gælden, mens Banken kun maatte ud-laane 2/3 paa solide Panter; desuden havde Brown yderligere taxeret sine Effekter højere, idet han i dette sidste Forslag havde beregnet Skibenes Værdi til 71 Rdlr. pr. Commerce-læst¹²⁶.

Tre forskellige Planer, som han derefter indgav i Januar 1788, og hvorved han tilbød Kreditorerne 30%, sendte Boets Kommissarier til Circulation mellem Boets Kreditorer, men disse erklærede, at saafremt Regeringen ikke ved Resolution herom inden Maanedens Udgang vilde sikre dem disse 30%, maatte de fordre Likvidationen tilendebragt ved samtlige Effek-ters øjeblikkelige Realisation. Kommissarierne anbefalede da disse Planer til Approbation, da den heri foreslaaede Ordning vilde udbringe mere end Tvangsrealisation, og de gjorde

videre opmærksom paa, at en Del vestindiske Huse vilde blive draget med i Faldet, derved at Fordringerne paa dem maatte inddrives ad retslig Vej¹²⁷.

BROWN søgte ved en lang Skrivelse af 26. Marts at bevæge Finanskollegiet, han haabede til Stadighed at faa Lov til at fortsætte, men Kollegiet var ubønhørligt. Han oplyste her, at han laa syg af Podagra, Sorg og Bekymringer¹²⁸. Kommissarierne indhentede derefter Kreditorernes Erklæringer, og disse forlangte da Boets øjeblikkelige Likvidation.

Endnu 12. Oktober søgte BROWN i det i Tillæget gengivne Brev at redde noget af Boet for sig og Børnene, men Finanskollegiet kunde hertil kun svare, at Sagen nu maatte fremmes uopholdelig¹²⁹.

Naar det alligevel lykkedes JOHN BROWN at redde lidt ud af Sammenbrudet, skyldtes dette de utrolig lave Priser, Effekterne ved Tvangsrealisationen indbragte, hvorved det blev muligt for Familien ved Venners Hjælp at erhverve Ejendommene i Gentofte. Men de opnaaede Priser stod ellers i et skærende Misforhold til den ansatte Værdi; saaledes solgtes 30 Stk. Aktier i Asiatisk Kompagni, som Brown 31. Juli 1787 havde taxeret til 24.000 Rdlr., for kun 5.515, og af hele Handelsflaaden paa 15 Skibe, som jo efter hans egen Opgivelse stod ham i 2—300.000, gik de 12 af Skibene for 34.975 Rdlr¹³⁰.

Foruden Ejendommene, som senere skal omtales, blev ogsaa Størsteparten af et værdifuldt Indbo realiseret. Han havde bl. a. ejet et kostbart Sølvservice, som han 20. Oktober 1786 tilbød Asiatisk Kompagni for 13.000 Rdlr., da han mente, at Kompagniet med 50% Avance vilde kunne anbringe det i Ostindien, men Tilbudet blev ikke modtaget¹³¹, det maatte da afhændes andetsteds. Endnu i 1788 opgjorde Brown Værdien af sine og sin ældste Søns Møbler og Husgeraad til 8.000 Rdlr., og da var sikkert allerede en Del bortsolgt. Imidlertid indbragte Løsøreauktionen efter hans Død i 1803 kun 542 Rdlr. 3 $\frac{1}{2}$ og 11 $\frac{1}{2}$, saa det har ikke været store Sager, han har bevaret¹³².

Som Brown ovenfor omtaler i sin Ansøgning af 31. Juli 1787, havde han ofret en Del paa sine Manufacturer. Hans Interesse herfor viste sig allerede i de første Aar af hans Virksomhed, men skyldes maaske nok i disse Aar hans Trang til stadig at udvide sit Virkefelt, baade Sukkerraffineringen og Tobaksspinderiet staar i nær Tilknytning til Handelsvirksomheden.

21. Februar 1757 fik JOHN BROWN Tilladelse til at anlægge et Sukkerraffinaderi. Privilegiet gav ham Tilladelse til »de Suckre og Siruper, som udj forn.te hans Sucker Raffinaderis Huus forfærdiges, at sælge og forhandle udj stoere og smaae Partier, dog icke til ringere Vægt end Tyve Skaalpund af Gangen«, endvidere Toldfrihed for de Materialier, som skulde bruges ved Driften, »som icke her forsvarligen kand forfærdiges«. Det blev ham dog forment at raffinere andet end vestindisk Sukker, som han jo hentede hjem paa egne Skibe¹³³. Privilegiet blev stadfæstet 14. April 1766 efter Christian VII's Tronbestigelse¹³⁴, og 19. April 1768 fik han det udvidet paa 15 Aar, med Forpligtelse til at have det i fuld Gang inden halvandet Aar; han skulde bevise aarlig at udføre for 1000 Rdlr. af hver Kogepande. Raffinaderiet bestod af, eller i modsat Fald betale 20 Rdlr. af hvert manglende 100 Rdlr. til Indretelse af et Brandforsikringsfond for Sukker Magasinerne.

De udvidede Bestemmelser gav ham til Gengæld 3 Maaneders Respit med Betaling af det Sukker, som han købte paa Auktioner for Statens Regning, og saafremt der beviselig var Mangel paa vestindisk Raasukker, maatte han indføre andetsteds fra; yderligere blev han sikret mod Toldforhøjelser eller andre nye Afgifter af de Stenkul, der skulde bruges til Driften¹³⁵.

Han synes dog ikke at have benyttet Privilegiet under eget Navn, men i 1780'erne ejede

han et Sukkerraffinaderi i Odense, som var grundlagt 1751 af et Interessentskab, og som havde Privilegium paa at forsyne Fyens og Ribe Stifter med Sukker.

Allerede 1756 ansøgte han om Privilegium paa en Tobaksfabrik, hvorfra han skulde have Lov til at sælge store og smaa Partier baade her i Landet og til Udførsel, han søgte samtidig om Frihed for Skatter og borgerlig Tyngte af den Gaard, hvori Fabrikken skulde indrettes, saaledes som det var tillagt de reformerte ved Forordningen af 11. April 1685, en Frihed han forøvrigt allerede nød af sin Gaard i Holmens Kanal og senere af Gaarden i Vingaardsstræde¹³⁶. Endvidere søgte han om Toldfrihed ikke alene paa de Varer, som han lod udføre, men ogsaa paa de Presser og andre Redskaber til Fabriken, som han maatte forskrive fra Udlandet¹³⁷. Tobaksspinderlauget modsatte sig imidlertid kraftigt Privilegiet, der vilde faa den »omgiængelige Consequence, at de 24 Familier, som nu af denne Næring have deres Levebrød, maatte blive ødelagte og ruinerede«¹³⁸. Privilegiet blev derefter nægtet ham.

1777 søgte han Privilegium paa et Magasin af alle Slags Voiturer og Agerdyrkningsredskaber, til hvis Forfærdigelse han fra Skotland havde indkaldt en Karetmager og en Hjulmand¹³⁹. Ogsaa dette blev ham nægtet under Henvisning til, at et saadant engelsk Hjulmageri paa Landet vilde virke ødelæggende paa de ved dette Erhverv beskæftigede ved at forøge det Tab, disse allerede led ved fremmede Vognes Indførsel; desuden havde man fuldkomne Mestre nok herhjemme, saa man ikke behøvede at indkalde fremmede. Kommercekollegiet anbefalede — altsaa uden Resultat — Ansøgningen¹⁴⁰.

Den Interesse for Industridrift, som i det 18. Aarhundredes sidste Halvdel var saa levende herhjemme, tog Brown saaledes Del i. Det kan endnu anføres, at han i 1783 fik Tilladelse til at anbringe en Bondekarl RASMUS ISACHSEN fra Benzonseje i Lære paa Gudumlund¹⁴¹, hvor Amtsforvalter, Kammerherre BUCHWALD havde et Manufactur med skotske Maskiner under Ledelse af en Vævermester GORDON. Brown havde i Sinde, naar Læretiden var udløbet, da at etablere Karlen paa Benzonseje og understøtte ham »med al passelig Hjælp«¹⁴².

Han var derved i Overensstemmelse med de ledende Tanker i Tiden, der ved at »udbrede gavnlige Virksomhed blandt Landalmuen« vilde »befordre en Vinding for Landet«, og han vilde ved en saadan Virksomhed »blive en større Velgjører, end den rigeste, der ved sine Penge og Gaver alene beforder Forøgelsen af alle de dovne og magelige fattiges Tal, da derimod en Fabrikør danner virksomme Mennesker, aabner Kilder til Fortjeneste og indprenter en bedre Tænkemaade i den opvoxende og kommende Slægt«¹⁴³.

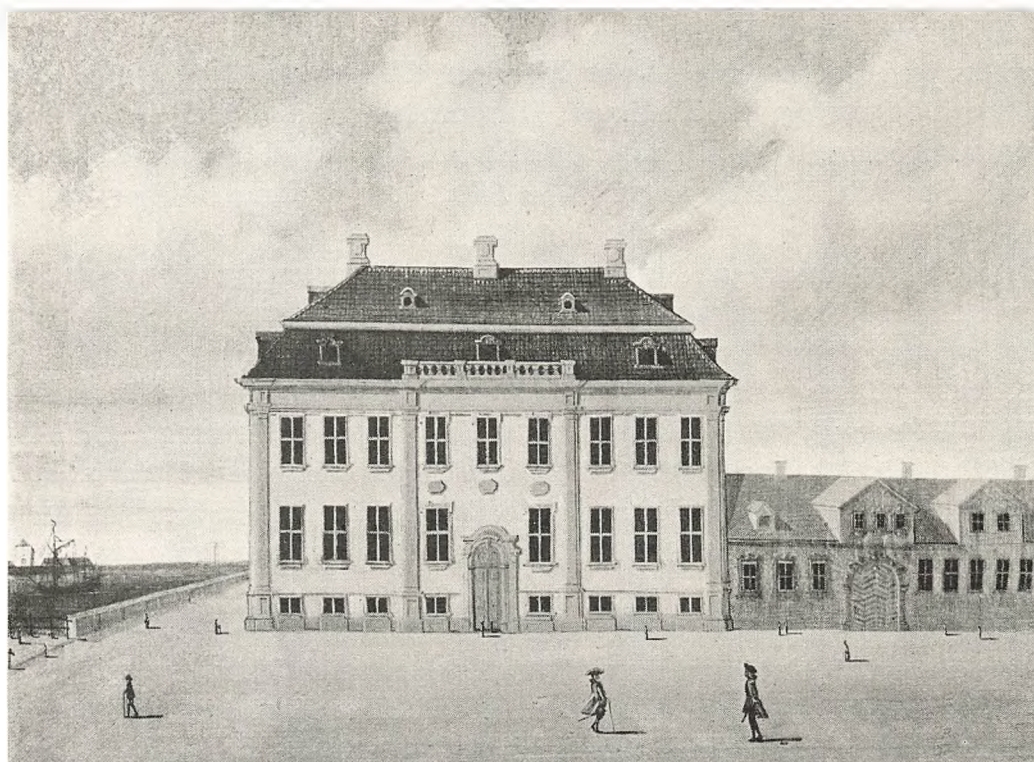
Vedrørende Browns Ejendomsforhold er det ovenfor omtalt, at han 1755 erhvervede Ejendommen Matr. 97 & 98 i Overgaden, og 20 Aar senere Brogade Nr. 1.

Da han i 1756 skulde giftes, købte han i Januar s. A. af Konferensraad SEVERIN LØVENSKIOLD til Birkholm, Vognserup m. fl. en Gaard ved Holmens Kanal (Øster Kvarter Matr. 401). Det er nu Husnr. 10. Han fik Skøde herpaa 16. Juni s. A., og Købesummen var 6.900 Rdlr.¹⁴⁴. Allerede 12. December 1757 skødede han den til Plantør paa St. Croix JENS PETER HEMMER, der betalte den med 9.900 Rdlr.¹⁴⁵.

Samtidig købte han, ved Skøde af 10. December 1757, en Gaard i Vingaardsstræde (Øster Kv. Matr. Nr. 137) af Højesteretsassessor, Kammerherre, Greve EGGERT CHRISTOPHER KNUTH for 8.000 Rdlr.¹⁴⁶. Arealet var ikke mindre end 6927 23/24 □ Al., hvoraf omtrent 2800 var Have¹⁴⁷. Da Naboejendommen (Matr. Nr. 138), der tilhørte JACOB ROSBORGS Enke, ANNA CATHRINA DE VOSS, kom til Auktion 8. Marts 1758, købte BROWN den for 2.170 Rdlr. og fik Auktionsskøde 19. Juni¹⁴⁸. Fra Grev KNUTHS Gaard udskilte han en Fløj, som han lagde til JACOB ROSBORGS Hus, og her havde han saa sit Kontor, indtil det 1772 blev

flyttet til Broderens Ejendom i Brogade. 1758 og 1772 havde han sin Privatbolig i den af Grev KNUTH købte Gaard, det nuværende Nr. 6 i Vingaardsstræde, men 1762 opgiver han at bo i sin Gaard til Holmens Kanal og Laxegade¹⁴⁹. Det er sikkert den ovennævnte Ejendom, som han 1757 solgte J. P. HEMMER, men denne havde aabenbart ikke kunnet opfylde sine Forpligtelser, thi ved Skøde af 11. Juni 1763 købte han den tilbage for 8.000 Rdlr.¹⁵⁰. 7. Juni 1768 solgte han den paany, denne Gang til Mægler CHRISTIAN JÜRGENSEN for 9.950 Rdlr.¹⁵¹.

Han er vel da flyttet tilbage til Gaarden i Vingaardsstræde, hvor han blev boende, indtil han 1779 flyttede til Ny Kongensgade. Gaarden Matr. Nr. 138 i Vingaardsstræde solgte DAVID

Hjørnet af Ny Kongensgade og Frederiksholms Kanal
Fra Rach og Egebergs Samling i Nationalmuseet

BROWN paa Broderens Vegne 11. Juni 1772 til Borger NIELS OVESEN. Det anføres i Skødet, at denne Gaard har Væg sammen med Naboejendommen, og der maatte da ikke ske nogen Forandring heri¹⁵².

1775 overtog han som ufyldestgjort Panthaver Matr. Nr. 63 i Strand Kvarter, som havde tilhørt hans tidligere Vinkyper, afdøde Hørkræmmer SIMON PAULI. Han fik Skøde for 4100 Rdlr. 5. Juni 1775¹⁵³, men solgte den Ugedagen senere til Købmand JACOB SEVERIN LEMMING, Købesummen nævnes ikke¹⁵⁴.

8. Januar 1779 fik JOHN & WILLIAM BROWN Skøde af Etatsraad JACOB BARCHMANNS Enke CHRISTINE BERG paa den store Ejendom paa Hjørnet af Ny Kongensgade og Frederiksholms Kanal, der omfattede 3 Gaarde: Matr. Nr. 340 i Ny Kongensgade, bestaaende af et nyt grundmuret Forhus paa 3 Fag i to Etager med gebrokkent Tag, to Fag Kælder og en dobbelt Indkørselsport, et grundmuret Sidehus paa 5 Fag, ligeledes i 2 Etager og med gebrokkent Halvtag, 3 Fag Vinduer og Kælder under hele Huset, derhos en grundmuret Staldbygning paa 4 Fag, indrettet til 8 Heste; endvidere Gaarden 341 i Ny Kongensgade med 3 Fag grundmuret Hus i 2 Etager med Altan og Tagvinduer til Gaden og Kælder under, samt en dobbelt Port ud til Ny Kongensgade og til Kanalen, 7 Fag Grundmur, alt med gebrokkent Tag og

blaa glasserede Tagsten, Altan og zirede Tagvinduer, desuden 5 Fag Sidehus 2 Etager med helt gebrokkent Tag. Endelig Gaarden under samme Nr. ud til Frederiksholms Kanal paa 7 Fag Grundmur i 2 Etager, gebrokkent Tag og grundmuret Kvist, samt en Indkørselsport paa et stort Fag. I Gaarden var et 2-Etages Baghus paa 7 Fag, fortil af Grundmur og bagtil af Bindingsværk med grundmuret Kvist, endvidere en 3-Etages grundmuret Sidebygning paa 4 Fag og et ligeledes grundmuret Baghus i en Etage med gebrokkent Halvtag. Til Gaarden hørte en Have med 7 Fag Plankeværk, hvortil der hørte en grundmuret Tilbygning indtil Materialgaarden paa 9 Fag i 2 Etager¹⁵⁵. Købesummen var 30.000 Rdlr., hvoraf dog de 25.000 blev staaende paa Prioriteter. Bygningskomplekset er nu Frederiksholms Kanal Nr. 24 og Ny Kongensgade Nr. 1.

Samme Aar, som BROWN købte denne Ejendom, fik han 16. Marts Skøde paa Broderen WILLIAMS Gaard i Strandgade i Helsingør. Købesummen var 4.000 Rdlr.¹⁵⁶. Gaarden, der havde Brandtaxationsnr. 8 i 1. Fjerding og Matr.nr. 337, havde Fortov til Stranden og 51 Alen Bolværk. Den blev 1781 taxeret til 3350 Rdlr.¹⁵⁷ og 6. Januar 1785 solgt til WILLIAM ROMAN for 3200¹⁵⁸.

9. Marts 1782 erhvervede han Matr. 162 i Snarens Kvarter (nu Vimmelskaftet Nr. 41), Sælgeren var Hof- og Stadsretsprocurator ABRAHAM FLINDORPH, og Købesummen 8.500 Rdlr.¹⁵⁹. Samme Aar solgte BROWN 22. Juni Gaarden i Vingaardsstræde til Vinhandlerne SØREN COLSTRUP og DITLEF BOHLING for 11.000 Rdlr.; Skødet blev udstedt 18. December¹⁶⁰.

Ejendommen Brogade Nr. 1 tilbød BROWN 1780 Asiatisk Kompagni for 15.000 Rdlr., men dette Tilbud blev ikke modtaget¹⁶¹. 23. Juli 1787 blev den ved 4. Auktion købt af JOHN BROWNS Søn JAMES, for hvem Faderens gamle Forretningsven Grosserer PESCHIER kautionerede. Den blev ham tilslaaet for 11.900 Rdlr. JOHN BROWN reserverede sig dog 2. Salen til Vinterbolig¹⁶².

Kulpladserne og Bygningerne i Overgaden oven Vandet, altsaa Browns første Ejendom, blev 20. Februar solgt til Købmand NIELS HVIDT, der ved Auktionen blev højstbydende med 2.800 Rdlr. Han fik Skøde herpaa 27. Marts¹⁶³. Ejendommen i Vimmelskaftet solgte BROWN allerede 7. Juli 1783 for 10.000 Rdlr. til PEDER BECHMANN, der fik Skøde 11. Juni 1784¹⁶⁴.

Ved Auktion d. 21. Februar 1788 blev Matr. 340 C. af Ejendomskomplekset i Ny Kongensgade solgt til OVE MALLING for 4.865 Rdlr. Matr. Nr. 341 til Pakhusforvalter OLE CHRISTENSEN for 11.700 Rdlr.¹⁶⁶ og 341 B til Justitsraad CHRISTOPHER HANSTEEN for 12.010 Rdlr.¹⁶⁷. Raffinaderiet i Odense blev ved Auktion 27. August 1789 solgt til Generalguvernør RØEPSTORFF for 20.050 Rdlr.¹⁶⁸.

BROWN interesserede sig, som det ogsaa lige er berørt ovenfor, og som det fremgaar af hans Bibliotek, stærkt for Landbruget, og han opfyldte herved samtidig de Krav, som Moden stillede til ham i Retning af at holde Lystgaarde uden for Stadens Porte. Som af Louis Bobé paavist var denne Moderetning især herskende indenfor den reformerte Menighed, og BROWN fulgte da ogsaa godt med her¹⁶⁹. Allerede 1757 købte han ved Auktion 20. Maj af Etatsraad BRÜGGEMANN'S Bo Ejendommen »Aggershvile« nord for Jægersborg Hegn i Søllerød Sogn for 1.635 Rdlr. Skødet blev udstedt 22. December¹⁷⁰. Han solgte den 12. Februar 1759 for 1.990 Rdlr. til JENS PETER HEMMER¹⁷¹.

1758 købte han Lystgaarden »Hellerup« paa Gentofte Overdrev af Justitsraad HELLERS Enke HEDEVIG MARGRETE ENGELIN. Han fik Skøde paa Bygningen 1. Maj for 3.700 Rdlr. med Ræt til Jorden efter Fæstebrev af 21. Oktober 1749. Bygningen bestod af 3 Længer¹⁷².

Her begyndte han da de Agerbrugsforsøg, som han dyrkede med den største Interesse Resten af sin Levetid. For at tilfredsstille »den Lyst, som jeg har haft og endnu haver til at

giøre nogle smaae Experimenter udi Land-Væsenet og Ager-Dyrkningen», fæstede han 1. Juni 1761 6 Tdr. 2 Skp. 1 Alb. Hartkorn Ager og Eng, der hørte til Kongens halve øde Gaard i Gentofte, med Tilladelse til at mageskifte dette imod de 12 »Naalhøjsagre«, der laa bagved »Hellerup«, og en Strimmel »Byens Jord« langs med Ryvangsdiget. For at befri ham for Stridigheder med Bønderne om den fælles Græsning, tillodes det ham endvidere efter Ansøgning at indhegne det ham tilkommende Stykke¹⁷³, og i Oktober 1762 gav Københavns Magistrat ham Tilladelse til at sløjfe Ryvangs Diget og opsætte et Stakit, som han lovede selv at vedligeholde¹⁷⁴. For at afrunde Ejendommen tilkøbte han endvidere 27. April 1762 et lille Stykke Jord, der laa i Vænget ned til Vandet, og 7. August s. A. endnu et Stykke Jord, som han lagde til Haven.

11. December 1764 afhændede han imidlertid Ejendommen til Borger i København SIEVERT FINCK for 8.000 Rdlr.¹⁷⁵ af hvilke det ene Tusinde blev staaende paa 2. Prioritet¹⁷⁶. FINCK solgte 1767 Gaarden til PETER APPLEBY (64/15) for 4.950 Rdlr. og ved Auktionen efter denne, 7. December 1775, købte hans Søn PETER

Formentlig det af John Brown opførte »Lysthus« paa Hellerup.
(Fotograf, taget ca. 1896 af Kunstmaler Aage Giødesen)

APPLEBY D. Y. Gaarden tilbage til JOHN BROWN, der fik Skøde 3. Februar 1776 for 2.020 Rdlr.¹⁷⁷. Brown beholdt den nu i seks Aar og solgte den saa i April 1780 for 3.000 Rdlr., til Agent CHRISTEN SCHAARUP BLACK hvis Enke JOHANNE WADUM fik Skøde 4. Januar 1783¹⁷⁸. Allerede i den første Periode havde BROWN nedrevet den ene af Længerne, og i den sidste Periode opførte han et Lysthus i Haven i to Etager. I hans og APPLEBYS Tid var Haven blevet forsynet med Skulpturer¹⁷⁹. BROWN betragtes da som »Hellerupgaards« Grundlægger, og han opnaede at blive Sognets største Ejendomsbesidder næst efter A. P. BERNSTORFF¹⁸⁰.

1768 erhvervede han »Maglegaard« i Gentofte Sogn med et Tilliggende af 105½ Td. Land (9 Td. 1 Fjk. Hrtk.). Han fik Skøde paa Ejendommen 18. Juni for 350 Rdlr.¹⁸¹. Mod Vest grænsede den op til »Tranegaard«, som BROWN købte 26. November 1771 af Greve A. P. BERNSTORFF. Endelig fik han 11. Juni 1781 Auktionsskøde paa »Getreuensand«, der laa nord for Maglegaard. Købesummen var 3.105 Rdlr., hvori dog var indbefattet et Indbo til 612—4—8¹⁸². Disse Ejendomme repræsenterede tilsammen ca. 20 Tdr. Hrtk., og BROWN regnede i 1780'erne, at de med Bygningernes og Jordernes Forbedring stod ham i mindst 30.000 Rdlr.¹⁸³.

I Hornbæk-Hellebæk Sogn overtog BROWN i Sommeren 1777 som ufyldstgjort Panthaver en Gaard i Borsholm By, der blev ham tilslaaet ved 3. Auktion 8. Juli 1777 for 1.000 Rdlr.¹⁸⁴. Han skødede den 11. December 1784 til Viceadmiral CARL FREDERIK DE FONTENAY for 4.000 Rdlr.¹⁸⁵.

11. November 1777 sluttede BROWN Kontrakt med A. P. BERNSTORFF, hvorved han overtog Forpagtningen af Bernstorff Hovmarker med den derpaa værende Avlsbygning med Markhuse; Bygningerne med Besætning af Heste og Kvæg, samt Avlsredskaber anslog BROWN i 1780'erne til en Værdi af 22.000 Rdlr.¹⁸³. Fiskerettighederne i Ordrup Sø fik BROWN overladt for den beskedne Afgift af 12 Rdlr. af Greve J. H. E. BERNSTORFF, der 14. Juni 1765 havde fæstet Søen paa Livstid. Ordrups Beboere klagede 1784 over, at BROWN havde bortledet Vandet af Søen og brugte den til Høslet og Tørveskær¹⁸⁶, hvad BROWN 20. Oktober 1784 bestred; der kan dog ikke være Tvivl om, at han har forsøgt at udtørre Søen. Forholdet mellem ham og Beboerne var i hvert Fald ikke godt, thi Aaret efter forebragte de en ny Klage over Broen over Afløbsgrøften fra Ordrup Sø, der skulde holdes vedlige af Søens Bruger, men BROWN erklærede hertil 15. Oktober 1785, at han intet havde med deres Bro at skaffe, og naar han en eneste Gang med Beboernes Samtykke havde ladet Broen sætte i Stand, saa var det »af min egen fri Villie og intenderet til min Nytte, nemlig for at leede Vandet bort fra Søen, som dog icke lykkedes«¹⁸⁷.

Browns sidste store Ejendomskøb gjorde ham til Hovedgaardsejer, idet han ved Købekontrakt af 24. April 1782 for 60.000 Rdlr. fik Herregaarden Benzonseje (det nuværende Risbyholm) i Ørsted Sogn. Til Gaarden hørte 6 Kirker: Ørsted, Daastrup, Jersie, Solrød, Karlstrup og Snoldelev, endvidere Ramsø Sø og Bøndergods, af Hartkorn fri Hovedgaards-takst 29 Td. 2 Skp. og 1 Alb., Bøndergods 319 Td. 6 Skp. 3 Fjk. og 2 Alb., samt 1 Td. 3 Skp. Skov og Mølleskyld. Desuden medfulgte Besætningen, jus patronatus et vocandi samt Sigt- og Sagefald, Jagt og Fiskeri. Af Købesummen skulde 12.000 Rdlr. udbetales Sælgeren, Krigsraad NICOLAI FRIDERICH SCHUMACHER, 32.000 inde stod paa 1. Prioritet til Justitsraadinde ANNA MARIE BOERTMANN og 16.000 paa 2. Prioritet til Forpagter LAURITZ BIØRN paa Hellestrup¹⁸⁸. 18. Juni 1784 fik han Skøde paa Gaarden efter at have erlagt Købesummen i forskellige Rater. Prioriteterne blev staaende¹⁸⁹.

Erhvervelsen af denne Ejendom skyldtes hans Forsæt om helt at opgive sin Handelsvirksomhed i Hovedstaden, saaledes som han oplyste ved et Avertissement i Adresseavisen, hvori han udbød sine øvrige Ejendomme¹⁹⁰, og staaer i Samklang med det »Agricultura Optimum Opus«, som han i 1780 havde sat paa sin Skydeskive. Forholdene vilde det imidlertid anderledes; som det ovenfor er paavist, maatte han staa Krisen igennem, men trods sine fortvivlede økonomiske Forhold i disse Aar, ofrede han ikke faa Penge paa Forbedringer og Ændringer af Benzonseje. 1783 fæstede han endda Størstedelen af Ørsted Præstegaardsjord for 300 Rdlr.¹⁹¹.

Hans Interesse for Agerdyrkingen viste sig her tydeligst. 7. Juli 1786 indsendte han til Kongen en »Plan til et forbedret Landvæsen«, hvori han blandt andet oplyste, at han i 3 Aar havde været optaget af Jordens Opmaaling for at faa ophævet Fællesskabet og fremme Udskiftningen.

I den humane Aand, der prægede denne de store Landboreformers Tid, bestræbte Brown sig for at befri Bønderne for en Del Hoveriarbejde, idet han »selv holder baade Folk og Besætning til Avlingens Drift paa Hovmarken og dertil med stor Bekostning har ladet komme kyndige Agerdykere og Plov-Karle fra Scotland«. Foruden at skaane Bønderne forfulgte han dog ogsaa det Formaal, derved at faa duelige Folk til at dyrke sin Jord, og samtidig vilde han ved dette sit Eksempel overbevise Bønderne om de nye Methoders Fortræffelighed. Han vilde mod en passende Afgift befri dem helt for Hoveriet, og for at faa mere ud af sin Jord vilde han forsyne Bønderne med bedre Heste og Stude og med mere tidssvarende Redskaber. Tillige vilde han i Pløje- og Saatiden lade et Par af de skotske Agerdykere ride omkring til Bønderne for at lære dem at kultivere Jorden paa rigtig Maade. Endelig vilde

han fremme Bondens Flid og Stræbsomhed ved at indføre nye Fæstebreve paa 3 Livstider, Mandens, Konens og et af Børnenes, eller Arvefæste; og for at forhindre Husmændenes Omflakken vilde han saavidt muligt tillægge hver Husmandslod saa megen Jord, at der i det mindste kunde holdes en Ko og to Faar, anlægge Have og sørge for fornødent Gaardsrum til smaa Kreaturer¹⁹².

Det er oven for omtalt, at han allerede 1783 søgte en Bondekarl anbragt i Lære ved Manufacturen paa Gudumlund, og han omtaler da ogsaa her, at han agter at oprette Spinde-, Væve- og Læreskoler for Gaardmændenes og Husmændenes Pigebørn, ligesom han ogsaa vil indføre en mere »oplysende og kundskabsindeholdende« Læremaade for Drengene i de Skoler, han har med at gøre. Browns Kendskab til og Interesse for Landbrugsmaskiner fremgaar tillige af, at han havde Sæde i den Kommission som Det kongelige danske Landhusholdningsselskab nedsatte i Oktober 1770 til Bedømmelse af nogle nye Plovtyper¹⁹³.

Men længe skulde det ikke forundes BROWN at dyrke sine Interesser og søge sine nyttige Reformers ført ud i Livet her; Krisen var jo, allerede da han købte Hovedgaarden, ved at trække op, og i den endelige Realisation af hans Bo var naturligvis Benzonseje indbefattet. Det er ovenfor berørt, at Broderen DAVID overtog den ved 3. Auktion 1787 for 53.800 Rdlr.¹⁹⁴.

Det eneste BROWN, omend ikke af Navn, reddede ud af Sammenbrudet, var Ejendommene i Gentofte; de blev stillet til Auktion 27. Maj 1789 og her erhvervet af BROWNS Datter, LOUISE, for 9.604 Rdlr.¹⁹⁵ og 4. September fik hun ligeledes ved Auktion for 910 Rdlr. Avlsbyggen og 5 Markhuse paa Bernstorff Hovmarker, efter at hun havde sikret sig Forpagtningen paa Livstid¹⁹⁶. Pengene hertil havde hun naturligvis ikke, men hun solgte Getreuensand og nogle mindre Stykker Jord fra, hvad der indbragte 2.150 Rdlr.¹⁹⁷. For Resten af Summen fik hun efter langvarige Forhandlinger Tilladelse til at give en Panteobligation i Ejendommen mod hendes Svoger, Kammerherre GIEDES Kaution¹⁹⁸.

Paa Maglegaard levede BROWN da sine sidste Aar, og da LOUISE BROWN 29. Juli 1799 solgte Maglegaard til sin Svoger Greve GUSTAV HOLCK-WINTERFELDT for 12.342 Rdlr. 4 $\frac{1}{2}$ 14 $\frac{1}{2}$ blev det i Skødet fastsat, at JOHN BROWN paa Livstid skulde beholde de 3 Værelser i underste Etage paa Maglegaard, som han i mange Aar havde beboet, og den nye Ejer skulde endvidere underholde hans 2 Chaise-Heste¹⁹⁹.

Sit Bo fik han udleveret i December 1801, saaledes at ingen af Kreditorerne længere havde Krav paa ham.

BROWN søgte 17. December 1774 om at blive benaadet med Generalkrigskommissærs Titel, og tilbød samtidig at skænke Sø-Cadet Kassen 2.000 Rdlr., men trods det, at Kollegiet samme Dag indstillede ham hertil, resolverede Kongen dog 27. Decémbet, at Sagen skulde henlægges. Titlen fik han imidlertid ved Kabinetsordre af 18. Juni 1776 mod at indbetale de 2.000 Rdlr. til Particulairkassen, Sø-Etaten fik senere heraf det ene Tusinde²⁰⁰.

Et Vidnesbyrd om den Anseelse JOHN BROWN nød indenfor den reformerte Menighed, ligger i, at han 1760 blev valgt til Ældste²⁰¹.

1776 blev han naturaliseret i Henhold til Loven om Indfødsretten, og han anførte da i sin Ansøgning, at han i alle sine Foretagender havde stræbt at være en nyttig Borger i Staten. Patentet blev udstedt 3. Juli 1776²⁰².

Th. Hauch-Fausbøll giver ham denne træffende Karakteristik: »Han var en initiativrig Mand, overalt hvor han deltager i et Arbejde, søger han at reformere og forbedre, men han var tillige Sangviniker og havde ikke været forudseende nok til at sikre sig tilstrækkeligt mod den Nedgangsperiode, der fulgte efter de glimrende Handelsaar; det samme kan imidlertid siges om de fleste af hans samtidige, FRÉDÉRIC DE CONINCK undtagen«²⁰³. Hertil kan endnu

Miniatur

føjes, at JOHN BROWN, saaledes som det fremgaar af ovenstaaende Redegørelse, var en kundskabsrig Mand, der med Iver og Interesse tog Del i de nye Tanker og Rørelser, som var fremme i Tiden.

JOHN BROWN døde paa Maglegaard 16. Januar 1803 i sit 80. Aar, og 24. Januar blev han bisat i Applebys Kapel i Frederiks tyske Kirke paa Christianshavn.

20. Oktober 1756 blev JOHN BROWN i sin Svigerfaders Hus viet til

^{32/8}

ANNA APPLEBY

der var født i København i September 1738 og døbt i Tysk Reformert Kirke 23. September. Hun var Datter af Skibsbygger og Rebslager PETER APPLEBY og ANNA PATRIDGE, og tilhørte ligesom BROWN den reformerte Menighed.

Som naturligt er, var Husets Omgangsvener da ogsaa i første Række Medlemmer af Menigheden, og de var tildels ogsaa JOHN BROWNS Forretningsforbindelser. Som Faddere ved Børnenes Daab optræder da, foruden selvfølgelig den snævrere Familie, PETER APPLEBY (64/15), WILLIAM og DAVID BROWN

(32/3), 1758 Plantøeren JENS PETER HEMMER, der er omtalt i det foregaaende, og HEILIDA CORNELIA REICHARDT, 1759 Mad. HENDRINE ISENBERG og Jfr. COURTONNE, 1760 GEORGE ELPHINSTON, PETER APPLEBY D. Y. og Jfr. REGINA DECKER, 1762 DAVID BROWNS Forlovede ANNA FENWICK (32/4) fra Helsingør, 1763 ANNA APPLEBYS Brødre PETER og JOHN APPLEBY og Kommandør SIMON HOOGLANDTS Datter AGATHE, 1764 Kommandør DE FONTENAY og hans Datter, samt Naturforskeren LORENTS SPENGLER, 1767 GEORGE ELPHINSTON, Grosserer SØREN LYCKE, MARIE CHRISTINE APPLEBY f. HOLSTEN og Jfr. WATERMAN, 1773 FRÉDÉRIC DE CONINCK og hans Datter, samt Kancelliraadinde ERICHSEN og 1775 NIELS LUNDE REIERSEN og JOHN DUNCAN²⁰⁴.

JOHN BROWN førte naturligvis en stor Husstand. 1762 havde han en Jomfru, en Mademoiselle, en Husholderske, en Kokkepige og en Stuepige, samt en Amme, desuden en Tjener, en Kusk og en Gaardskarl, foruden Forretningspersonalet, Bogholderen

Kammerherre Werner Giedde

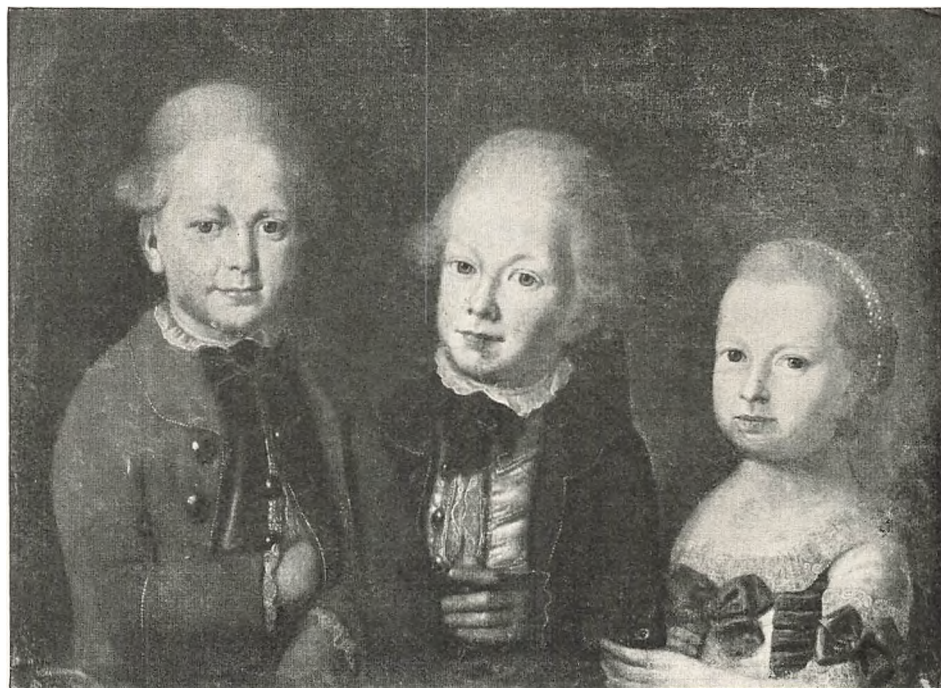
C. Limprecht fecit

WILLIAM WOOD, Vinkyperen SIMON PAULI, samt HANS PAY, CHRISTIAN TRAP, THOMAS WOOD og HANS THOMASEN »paa Comptoiret«, og endelig logerede en ung Person ved Navn WALTHER WOOD, der ved første Skibslejlighed skulde til Vestindien som Styrmand.

Endnu 1787, havde JOHN BROWN, efter at der dog temmelig sikkert var foretaget Indskrænkninger i Husholdningen, en Kammerjomfru, en Husholderske, CATHARINE PEDERS-DATTER, der endnu ved BROWNS Død i 1803 var i hans Hus, og hvem Arvingerne forærede hans Soveværelsesmøblement, en Stuepige og en Kokkepige; desuden var der en Bogholder, en Dreng og en Gaardskarl, foruden Tjeneren JOHAN DYSEL, der ligeledes var i Huset ved BROWNS DØD²⁰⁶.

ANNA APPLEBY døde efter et langvarigt Sygeleje af Vattersot 13. December 1798 og blev 20. December bisat i sin Faders Kapel i Frederiks Tyske Kirke.

I Ægteskabet var der følgende ti Børn:

John, William og Louise Brown

U. F. Beenfeldt pinx. 1771

1. ANNA (NANCY) MARGARETHA BROWN, * København 6. Januar 1758, døbt Tysk-Reformert Kirke 11. Januar, † Fredensborg 4. Maj 1844, begravet i København.

~ 1° i København i Huset (Tysk-Reformert Menighed) 25. Oktober 1775 med Købmand PETER HEILIGER DE NULLY (F: Stadshauptmand BERTRAND PETER DE NULLY og CATHARINA HEYLIGER), * St. Eustache (Vestindien) 1749, † København 15. Marts 1776.

~ 2° 10. December 1779 med Kammerherre WERNER HANS RUDOLPH ROSENKRANTZ GIEDDE (F: Major WULF UNGER GIEDDE og LENE CATHRINE GODSKESDATTER, VON DER BRINCKEN), * Ring 4. Oktober 1756, døbt Ring K. 1. November, † København 1. November 1816.

Fra hendes første Ægteskab nedstammer Grene af Slægten DE NULLY i Frankrig og i Vestindien.

2. WILLIAM BROWN, * København 1. Maj 1759, døbt Tysk Reformert Kirke 8. Maj, † København 12. December 1788, begravet i Peter Applebys Kapel i Frederiks Tyske Kirke.

Associé i Handelshuset John & William Brown & Co.

~ København i Huset (Tysk-Reformerte Menighed) 17. Oktober 1782 med sin Kusine MARGARETHA ELISABETH (BETZY) BROWN, se 16/2.

Fra dette Ægteskab nedstammer foruden en australsk Gren af Slægten BROWN,

en Gren af den franske Slægt Comte DE FOUCAULT, og gennem hans yngste Datter Greverne SCHULIN og en Linje af Greverne AHLEFELDT-LAURVIGEN²⁰⁷.

3. PETER BROWN, * København 2. Juli 1760, døbt Tysk Reformert Kirke 10. Juli, levede 1803 i Hamburg.

~ ca. 1782 i Vestindien (muligvis paa Tortola) m. MAGDALENE ELISABETH KAAS (F: Plantageejer, Kaptajn WENTZEL ROTHKIRCH KAAS og MARIA TESTEMACHER), f. 1766 paa St. Thomas, døbt 21. December † ca. 1844 i Rendsborg. (Hun ~ 2° m. Købmand i Bremen ALBERT LANCKENAU, skilt; ~ 3° m. Købmand i Rendsborg JAN ABRAHAM WILLINCK, f. 22. Juli 1778, † 8. Juli 1832).

4. JOHN BROWN, * København 14. Februar 1762, døbt Tysk-Reformert Kirke 24. Februar, † før 1803.

5. LOUISE ELISABETH BROWN, * København 5. Juni 1763, døbt Tysk-Reformert Kirke 13. Juni, † Odense 6. December 1833. — Ugift.

6. DAVID BROWN, * København 1764, døbt Tysk-Reformert Kirke 22. Oktober, † København 1769, begravet i Tyske Frederiks Kirke 13. Juli.

7. JAMES BROWN, * København 1767, døbt Tysk-Reformert Kirke 12. Juni, † København 23. April 1811, Grosserer i København.

~ 5. Oktober 1793 i Hørsholm METTE MARIE SØRENSEN * 1766, † 27. Februar 1846 i København.

Fra dette Ægtepar nedstammer den danske Slægt DE NULLY BROWN.

8. DAVID ALEXANDER BROWN, * København 1769, døbt Tysk-Reformert Kirke 5. Oktober, † St. Thomas 12. Marts 1808. — Ugift.

9. GEORGE BROWN, * København 20. April 1773, døbt Tysk-Reformert Kirke 27. April, † St. Thomas 15. Oktober 1818.

~ 1° 8. Januar 1796 paa St. Thomas MAGDALENA GARTNER (F: kongl. Kasserer HERMAN GARTNER og ELISABETH BIRCH), * St. Thomas 1778, døbt der 29. Januar, † sst. 1796.

~ 2° 2. Marts 1797 paa St. Thomas PETRONELLA CATHARINA MAGENS (F: Kammerraad JOHANNES MAGENS og ELSE MARGRETHE SMITH), * St. Thomas 22. September 1778, † St. Thomas 20. December 1802.

~ 3° 19. Marts 1803 paa St. Thomas ANNA ELISABETH ROHDE (F: Købmand, kgl. Agent LEVIN JÜRGEN ROHDE og MARIE MAGENS), * St. Thomas 13. April 1784, døbt der 25. April, † St. Thomas 1. September 1818.

Fra hans tredie Ægteskab nedstammer Grene af Slægterne ROHDE og SARAUW.

10. CATHARINA MARIA (POLLY) BROWN, * København 27. Maj 1775, døbt Tysk-Reformert Kirke 5. Juni, † København 6. Oktober 1838, begravet paa Assistens Kirkegaard (Helliggejst Kirke) 11. Oktober.

~ paa Maglegaard (Kbh. Tysk-Reformert Menighed) 23. Oktober 1795 Oberstløjtnant, Kammerherre GUSTAV Greve HOLCK-WINTERFELDT (F: Gehejmerraad GUSTAV FREDERIK Greve HOLCK-WINTERFELDT og SOPHIE LOUISE Comtesse AHLEFELDT-ESKILSMARK), * København 9. Februar 1774, døbt Slotskirken 13. Februar, † København 30. Januar 1833, begravet Assistens Kirkegaard (Helliggejst Kirke) 3. Februar.

Se 16/3 og 16/4.

JOHN BROWNS VAABENCERTIFIKAT

To All and Sundry whom These Presents do or may concern John Campbell Esquire Lyon King of Arms Doth hereby certifie and Declare that The Ensign Armorial pertaining and belonging to JOHN BROWN Esquire, merchant of COPENHAGEN descended of BROWN of COLSTOWN an ancient family in the shire of Haddingtown is matriculed in The Public Register of The Lyon Office, and is thus blazoned: viz: Gules Three Flowers de Lisses Or, on a chief of The second Three Mens Hearts of the first; above The shield a Helmet befitting his degree with a mantle Gules Doubling Argent, and on a wreath of his colours is set for his crest: A Dexter Hand holding a sword all proper in an Escrol above this motto: »La vertue est la seule noblesse«. Which coat above blazoned is hereby Ratified, confirmed and assigned to The said JOHN BROWN and his heirs as Theirs proper coat of Arms and Bearing in all time coming.

In Testimony whereof These Present are Subscribed and my seal of office appended Hereunto.

At Edinburgh the ninth Day of April, one Thousand seven hundred and fifty five years.

Thomas Brodie, Lyon deputy
(L. S.)

Ovenstaaende Dokument gengives efter en hos den franske Gren af Familien Brown bevaret Afskrift, som bærer følgende Paaskrift: »This to be a true copy of the original patent found among the papers of my deceased father John Brown Esqr. of Maglegaard by Copenhagen, I hereby testifye at the request of William Brown Esqr. His Danish Majestys consul in Sweden, to whom above our family arms are likewise belonging as son of my fathers brother William Brown Esqr. of Elsenour deceased. Copenhagen 29. November 1803. Jas Brown.« Afskriften bærer desuden en paa fransk affattet Paaskrift af John Lewis Brown, dat. 8. Oktober 1853, om, at han har indløst den i Schweizerkafeen paa Kongens Nytorv i København, hvor hans Fætter Brown havde pantsat den for 5 Rdlr. femten Aar tidligere.

En Forespørgsel til det skotske Heroldskollegium blev af Sir Francis J. Grant, Lord Lyon King of Arms, Edinburgh, under 30. Juni 1936 besvaret paa følgende Maade: »Unfortunately there are no papers preserved in this office which will show how John Brown merchant in Copenhagen was descended from the Browns of Colstoun. He cannot have been very nearly related because several other persons succeeded to the Baronetery after 1775 who were remote descendants and therefore he must have been still more remote. There is no mention made of any claim being made by him in any of the accounts of the family and the pedigree seems to have been fairly exhaustively gone into by the various claimants«. Dokumentet blev ved Fremsendelse af Fotografi erklæret for ægte, og Sir Francis J. Grant meddelte videre under 17. Juli 1936, at John Brown »must have satisfied the Lyon Depute of his descent from the family of Colstoun, but it is unfortunate it was not detached. It must have been remote however...«.

ANSØGNING FRA JOHN BROWN TIL FINANSKOLLEGIET

Underdanigst Promemoria.

For det høy-kongelige Collegiums Gunst og Bevaagenhed i denne kritiske Tid og under de for mine Creditorer og mig indtroffene meget beklagelige Omstændigheder, have vi alle største Aarsag til Taknemmelighed (som jeg for min Deel herved paa det ærbødigste og erkjendtligste yder) i at have, efter saa mange andre Naadesbeviisninger, udvirket en kongelig allernaadigst Resolution af 17. Septbr. til saa megen Fordeel for Boets Creditorer, hvorved og mit Handelshuus for viidere Fordringer og Tiltale lykkelig er bleven befried. — Lyst, fuldkommen Lyst derfor har jeg til fremdeeles at arbeide under en saa naadig Regering, og et saa patriotisk-tænkende Collegium; Erfarenhed, dyrekiøbte Erfaring har jeg og, samt en talriig Familie at sørge for, hvorunder nogle Sønner endnu at initiere i Handelen, for derved at lære dem at kunde med Fordeel for dem selv og deres Medborgere, fortienne deres Leve-brød. — Gud give det maatte skee med meere Hæld end jeg og min stakkels ældste Søn, endskiønt med de bedste Hensigter have nu, desværre, eksperimenterede. — I 40 Aar har jeg arbejdet her i Danmark, hvad mig selv og Familie angaaer i visse Maader forgiæves, endskiønt det er mig ikke bevidst at have handlet anderleedes end som en god Kiøbmand, der er tillige Patriot, burdte handle — men en forvidt udstrakt Virksomhed i adskillige Fag, og en altfor stor Fortroelighed til vore westindiske Plantere og Kiøbmænd, tillige med et Par feilslagne Entrepriser have været min Ulykke. — Ikke destomindre har jeg dog den Trøst, at mit Arbeide har ikke været forgiæves for andre mine Medborgere, hvoraf mange have draget Fordeel, gandske faae lidt Skade, og de endda for ikkun smaae Summer; de udenlandske Creditorer lide det meeste ved denne min havde Uheld, og de, formedelst adskillige grundige Aarsager, for vidtløftige her at anføre, kunde og bedst taale Tabet.

Siden Gud, Verdens almægtige Skaber og Bestyrer, i Overensstemmelse med sit universel Forsyn, saaledes haver nu behaget at lade mig experimentere denne Verdens baade gode og onde Dage, hvorved jeg med en roelig og frimodig Samvittighed siger: Gud har givet, og Gud har taget, æret og velsignet være hans hellige Navn — vil jeg end viidere trøste mig med det glade Haab, han har endnu Velsignelser for mig og mine tilbage. —

I Tillid dertil er det, jeg hermed fordrister mig underdanigst at bede det høye kongelige Collegium om dets vedvarende Gunst og Bevaagenhed i at hielpe mig til at kunde opfylde disse mine Pligter ved at sette mig istand til at arbeide, medens Lyst og Lyset haves, og forinden Mørket kommer, da ingen kan arbeide meere. — Jeg kunde blive vel hiulpen paa følgende Maade, som jeg og haaber vil finde det høye Collegiums gunstige Approbation — nemlig: da det har behaget hans kongelige Mayestæt, allernaadigst at forunde Kiøberne af Boets Skibe og de endnu usolgte Eiendomme meget facile Betalings-terminer, som vist er et godt Middel til at opvække og opmuntre Virksomhed og Industrie iblandt hans Mayestæts ellers vindskibelige og ret-tænkende Undersaatter — saa er min underdanigste Bøn og Begiering denne: at jeg og mine maatte gunstigst forundes samme Opmuntring ved at tillades at kiøbe følgende af Boets Eiendomme, uden at urgere paa, at vi skulde stille Capitalister til Sikkerhed for Terminernes prompte Betaling, da Premisserne eller Eiendommene selv, hvori gives Pante-Forskrivninger, ere dog i alle Tilfælde at ansee som den bedste Sikkerhed fornemmelig nu, da de formodentlig vil faaes, uagted de facile Conditioner, langt under deres virkelige Værd — desuden kunde man og her tage i Betragtning, at de Personer, som nu ikke ere Capitalister, kunde dog i Tiden blive det, og de som nu ere det, kunde i Tiden blive det modsatte. —

Eiendommene, som jeg ønsker at kunde tilkiøbe os, ere:

1. Skibs Værfet med dets Forraader og tilhørende, for dets forrige Eiere, min ældste Søn, hans Kone og Børn, der setter sin heele Verdens Lyksalighed deri, og meener at kunde fortsætte Arbeidet med Fordeel. —

Dernæst for mig og mine andre Børn:

2. Sukker Raffinaderiet i Odensée med dets Forraader og tilhørende.
3. De tvende Bøndergaarde paa Godset Bernstorff, Maglegaard og Tranegaard samt det derved liggende lidet Stæd, Treuensand kaldet.
4. Bygningerne og Besætningen samt Agerdyrknings Reedskaaber, paa Bernstorff-Hovmark, som hans høy grevelige Excellence har overladt min Datter Louisa, udi Forpagtning.
5. Vore Meubler, Bøger, Huusgeraad etc.
6. Et eller toe af Skibene, da een af mine Sønner er Søemand og en anden etableret som Kiøbmand.

Alle disse Eiendomme formeenes ved de derover holdende Auctioner at skulle beløbe sig til circa 100.000 Rdlr., lidt meere eller mindre — og at den derpaa stipulerede aarlige Afdrag paa Capitalen samt Renterne bliver med Guds Hielp ingen vanskelig Sag for mig og mine deraf at kunde frembringe og udreede, samt derved leve, og enda forbædre og forøge Eiendommene og tilligemed Indkomsterne deraf, vilde jeg herved bede det høye Collegium ingenlunde vil drage i Tvivl — thi jeg veed vel hvad dermed kan giøres — og foruden at udstæde Pante-Forskrivninger i Premisserne, skal jeg og søge, paa den mig bedst-muelige Maade, at opfylde bemelte allernaadigste Resolutions allerhøyeste Bydende, ved at formaae nogle af de i denne for mig uhældige Tid overblevne faae Venner til at være Cautionister for Afdragets prompte Erlæggelse. —

Jeg vil altsaa i Overensstemmelse med mine Overbeviisninger om det høye Collegiums oplyste Indsigter og i Betragtning baade politicé et humaniter af dets bestandige Bestræbelser til at forfremme alle vindskibelige Undersaatters Velfærd, her og smigre mig med det glade Haab, at denne min underdanigste Ansøgning til min og mines Virksomheds Retablisement, vil finde en naadig og gunstig Bønhørelse — hvorføre jeg vil bede Gud, Alstyreren, at lade sine Velsignelser bestandig geleide alle dette Collegiums patriotiske Foretagender, til Gavn for Staten og enhver Borger i samme.

Maglegaard 12te Octr. 1788

til S. T.

underdanigst

J. Brown.

det høy-kongelige Finants Collegium.

Finanskollegiets Journalsager 1788 Nr. 1719.

UDDRAG AF ASIATISK KOMPAGNIS AKTIEUDBYTTEBØGER

Aar	Indehaver	Antal	Nominelt	Udbytte	i Pct.
1773	John Brown	15	7500	600 Rdlr.	8 %
	John & David Brown	12	6000	480 »	
1774	John Brown	21	10500	1050 »	10
	John & David Brown	27	13500	1350 »	
1775	John Brown	29	14500	1450 »	10
	John & David Brown	27	13500	1350 »	
1776	John Brown	53	26500	1325 »	5
1777	do.	54	27000	1890 »	7
1778	do.	54	27000	1890 »	7
1779	do.	46	23000	2300 »	10
1780	do.	46	23000	2300 »	10
1781	do.	44 ¹⁾	22000	3300 »	15
1782	do.	30 ²⁾	15000	4500 »	30
1783	do.	31	15500	3100 »	20
1784	do.	30	15000	3000 »	20
1785	do.	32	16000	1600 »	10
	John & William Brown	12	6000	600 »	
1786	John Brown	32	16000	1600 »	10
	John & William Brown	4	2000	200 »	
1787	John Brown	30 ³⁾	15000	1800 »	12
1788	do.	18 ⁴⁾	9000	720 »	8
1789	do.	2 ⁴⁾	1000	60 »	6
1790	do.	2 ⁴⁾	1000	60 »	6

1) oprindelig 45, men en solgt, inden Udb. forfaldt.

2) oprindelig 41, men 11 solgt inden Udb. forfaldt.

3) oprindelig 32, men 2 solgt inden Udb. forfaldt. J. & W. Brown havde yderligere haft 4, som solgtes før Udbyttet gik af.

4) pantsatte.

Asiatisk Kompagnis Arkiv, R. A.

Kammerherreinde Anna Margaretha (Nancy)
Giedde, f. Brown
Guldbroche med Miniatur

UDDRAG AF SKATTEMANDTAL OG FOLKETÆLLING

Københavns Skattemandtal Øster Kvarteer 1762. S. 317, Matr. 137:

Min Gaard i Wiingaardstrædet har ieg bortleyet til S. T. Frue Cammer Herrinde VON PLESSEN, fød Comtesse VON BERKENTIN. JOHN BROWN.

Samme Bind S. 435, Matr. Nr. 401.

Udj min JOHN BROWN Großhandlers Gaard ved Holmens Canal og ud til Laxegade beliggende, ere følgende beboende, nemlig:

1. 2. Jeg selv, Kone og fire Børn, neml. ANNA MARGRETA, fød den 6te Januarij 1758, WILLIAM, fød d/ 1ste Maij 1759, PETER fød den 2d. Julij 1760 og JOHN fød den 14 Februarij 1762.

Endviidere udj mit bemelte Huus tienende, nemlig:

3. 4. Jomfrue SISE SINDAHL, Mademoiselle CHRISTINA ULRICA BOURGEOIS.
 5. MARIA ELIZABETH REUS .. Huuðholderske
 6. HEDWIG RASMUSDATTER... Kockepiige
 7. KAREN OLSDATTER Stuepiige
 8. A. MARIA BLOCK Amme
 9. WILLIAM WOOD Bogholder
 10. SIMON PAULI Viinkyper
 11. HANS PAY }
 12. CHRISTIAN TRAP } paa Comptoiret
 13. THOMAS WOOD }
 14. HANS THOMASEN }
 15. ALBRECHT VAN ROY Tiener
 16. SØREN NIELSEN Kudsk
 ANDERS SIVERTSEN Gaardskarl, Soldat i det første Bergenhuusiske Regiment af Hr. Capitain Kraftes Compagnie.

Kiøbenhavn den 15de Octobris 1762 JOHN BROWN.

Foruden ovenmelte logerer paa nærværende Tiid udj bem.te min Gaard en ung Person ved Navn WALTER WOOD, der skall ud til Westindien som Styrmand ved første Leilighed.

435
 Udj min John Brown Gæst og Gaard med fullemt Land
 og ud til Løst gald blyggende, og fulgvedt betrukket, nemlig.
 1. 2. Jeg selv, Kone og fire børn, nemlig Anna Margrethe fød den
 6te Januarij 1758, William fød d/ 1ste Maij 1759, Peter fød den
 2de Julij 1760, og John fød den 14 Februarij 1762 —
 Endviidere udj mit bemelte Huus tienende, nemlig.
 3. 4. Jomfrue Sise Sindhahl, Mademoiselle Christina Ulrica Bourgeois
 5. Maria Elizabeth Reus. — Huuðholderske
 6. Hedwig Rasmusdatter. — Kockepiige
 7. Karen Olsdatter. Stuepiige
 8. A. Maria Block. Amme
 9. William Wood — Bogholder
 10. Simon Pauli — Viinkyper
 11. Hans Pay — }
 12. Christian Trap — } paa Comptoiret
 13. Thomas Wood — }
 14. Hans Thomassen — }
 15. Albrecht van Roy — Tiener
 16. Søren Nielsen — Kudsk
 Anders Sivertsen — Gaardskarl — Soldat i det første
 Bergen huusiske Regiment, af Capitain Kraftes Compagnie
 Kiøbenhavn den 15de Octobris 1762. John Brown
 Foruden ovenmelte logerer paa nærværende
 Tiid udj min Gaard en ung Person, som
 naar Walter Wood, der skall ud til Westindien
 som Styrmand ved første Leilighed.

Københavns Folketælling 1787 Vester Kvarter Nr. 340 og 341.

JOHN BRAUVN	Husbonde	62	bege i første	General Krigs Com-
ANNE ABELBYE	hans Kone	47	Ægteskab	miss. og Kiøbmand
LOVISA BRAUVN		24	Ugibt	
JAMES BRAUVN		21	Ugibt	
DAVID BRAUVN.....	deres	19	Ugibt	
SCHORS BRAUVN.....	Børn	14	Ugibt	
MARIE BRAUVN.....		13	Ugibt	
WUTEN WERNER		62	Ugibt	Bogholder
MARIE HOLM		30	Ugibt	Kammer Jumfru
CATRINA PEDERSEN		30	Ugibt	Huusholderske
KAROLINA LINDENBERG		19	Ugibt	S[t]ue Piige
ANNE JØRGENSEN.....		24	Ugibt	Kokke Piige
OLLE JOHANSEN		30	Ugibt	Kusk
JOHAN DYSSSEN.....		30	Ugibt	Tiener
JENS NIELSEN.....		19	Ugibt	Dreng
LARS LINHOLM		40	Ugibt	Gaardskarl
WILLIAM BRAUVN	Husbondens			
	Søn	28	bege i første	Kiøbmand
ELISABETH BRAUVN	hans Kone	22	Ægteskab	
NANSE BRAUVN		3	Ugibt	
LOVISA BRAUVN		2	Ugibt	
J[O]HN BRAUVN		1	Ugibt	
MARIE HOMLE.....		20	Ugibt	Kammer Jumfru
JOHANNE PEDERSEN		50	Ugibt	Barne Piige
MARIA NIELSD.....		22	Ugibt	Kokke Piige
OLLE KONGSBERG		30	Ugibt	Tiener
FRIDERICH LINDAHL		28	Ugibt	Gaars Karl.

Generalkrigskommissær John Browns Skydeskive
paa den kongelige Skydebane

KILDER

1. Daabsattest, udstedt af General Registry Office, Edinburgh: »1723. JOHN BROWN. WILLIAM BROWN and MARGARET HUET had a son born 3d March Baptized 13th March Called JOHN witnesses JOHN DEWAR and DAVID CRIGHTOUN.«
Extracted from the Register of Births and Baptisms for the Parish of Dalkeith in the County of Edinburgh. Given at the General Registry Office, New Register House, Edinburgh, under the Seal of the said Office, the 26th day of March 1931.
2. Frederiks tyske Kirkebog Begravelser 1759—1813: »Ein Mann 1803.« General Kriegscommissair Johann Brown 81 Jahr alt, starb von Alterthum, wurde beygesetzt in der Capelle N. 16, den 24. Januar.
Für die Öffnung.... 12 Rdlr.
Leichenwagen 1 » 2 M.
13 Rdlr. 2 M.
Schul 6 »
19 Rdlr. 2 M.
3. Skiftet findes i Københavns Rytterdistrikts Amts Skifteprotokol.
4. Gravmæle er ikke fundet bevaret.
5. Tysk Reformert Kirkebog 1686—1794: 1756 d. 20ten Oct. hat der Prediger Stubenrauch nach erhaltenen Königs Briefe im Hause copuliret H. JOHN BROUWNS hiesiger Kaufman mit der Jr. ANNA APPELBYE.
6. Tysk Reformert Kirkebog 1686—1794: 1738 d. 23ten Sept. hat der Prediger Rindfleisch in der Kirche getauft PETER APPELBY eines Engellenders und ANNE APPELBYs Tochterlein genandt ANNA. Gevatter AGNETE THARD, ELSE BECHERS, THOMAS FOUSTER, FRANCIS ACKERDILL, JAMES BREM, PALE BRAK.
7. Tyske Frederiks Kirkebog Begravelser 1759—1813: Eine Frau. 1798 den 20. December wurde in der Capelle u. Nr. 16 beigesetzt Frau ANNA BROWN 61 Jahre alt, an der Wassersucht gestorben.
Für die Öffnung 12 Rdlr.
Leichenwagen .. 1 » 2 M. 13 Rdlr. 2 M.
Schule... 6 »
Adresseavisen 1798 14. Dec., Nr. 337. »Det har behaget Gud i Dag den 13de December at bortkalde min Kone ANNA BROWN, fød APPELBY efter en langvarig Sygdom i sit 61 Aar, hvilket herved bekendtgjøres Slægt og Venner af hendes efter levende Mand JOHN BROWN.
8. Hendes Skifte er ikke fundet i Kbh. Rytterdistrikts Amtsskifter.
9. Gravmæle er ikke fundet bevaret.
10. Om Familien Browns Vaaben se nærværende Værk I, S. 337.
11. Th. Hauch-Fausbøll: Af Slægten Browns Historie. Tr. s. Mskr. Kbhvn. 1918, bringer en Biografi af John Brown paa Siderne 9—94.
12. Kbhvns. Magistrat, Resolutionsprot. 1755—57 S. 447. (Stads A.).
13. Helsingørs Kræmmerlaugs Arkiv. Kopibog 1748—1801 S. 144. (L. A.).
14. Helsingørs Magistrats Kopibog over udg. Breve 1751—57 46 f (L. A.).
15. T. K. Geheime Registratur 1750 25/4 S. 127 Titley. Indlæg hertil (R. A.).
16. D. K. Suppliqueprotocol 1750. I Halvaar Nr. 918 (R. A.).
17. Kbh. Magistrats Kopibog 1750 A Nr. 140.
18. T. K. Geheime Registratur 1750 S. 189.
19. Hauch-Fausbøll: anf. Arb. S. 11.
20. Helsingørs Magistrats Kopibog 1751—57 S. 122 b.
21. Indkvarteringsmandtal 1755 St. Annæ Øster Kvarter 20 Ny Canal »Madame GODENIUS i Compagnie med BROWN.«
22. Kbhvns. Skødeprotocoller 1756—58.
23. Den generale Opmaalingsbog 1755 Christianshavns Kvarter (Stads A.).
24. tinglæst 22/12 1755 Kbhvns. Skødeprot. 1751—55 S. 727 f.
25. tinglæst s. D. samme Fol. 729.
26. tinglæst 12/1 1756 Kbhvns. Obligationsprotocol 1756 Fol. 29.
27. Kbhvns. Panteekstraktprot. Nr. 11. Fol. 211 b.
28. tinglæst 13/6 1757 Obl. prot. 1757 Fol. 217 b.
29. Oblig. prot. 1775—76 Fol. 595.
30. Kbhvns. Skødeprot. 1786—89 Fol. 494.
31. Kbhvns. Borgerskabsprot. 1749—84.
32. De nævnes sammen fra dette Aar, f. Eks. naar de søger om Nedsættelse af Auktionsgebyrer o. lig. jfr. Kbhvns. Mag. Resol. prot. 1759 og flg. Aar passim.
33. Dannemarks Speil 1767 Sp. 142.
34. Kommercekollegiets tyske Forestillinger 1767—68 Nr. 3204.
35. Kbhvns. Magistrat, Resol. prot. 1761—64 405.
36. Kbhvns. Magistrat, Kopibog 1778 B Nr. 50.
37. Kurantbankens Korrespondanceprot. 1774—93 S. 130.
38. Kbhvns. Mag. Kopibog Septbr.-Decbr. 1787 Nr. 288.
39. Schimmelmänniana (Laan til private Personer) 1786—1813.

40. Kurantbankens Korrespondanceprot. 1774—93 S. 27.
 41. Hauch-Fausbøll: anf. Arb. S. 44 f.
 42. Kurantbankens Korrespondanceprot. 1774—93 S. 148.
 43. jfr. den af Hauch-Fausbøll opstillede Liste S. 18—19.
 44. Hauch-Fausbøll: anf. Arb.
 45. Jul. Schovelin: Fra den danske Handels Empire I 106.
 46. læst 19/12 1775 Kbhvns. Skødeprotocoller 1773—76 Fol. 719.
 47. Kbhvns. Syns- og Vurderingsforretninger Christianshavn Kv. Nr. 1 Anmodning fra Brown 16/7, vurderet 27/7.
 48. Jul. Schovelin: Fra den danske Handels Empire I 241.
 49. Asiatisk Kompagnis Generalforsamlingsprot. 1753—72.
 50. samme.
 51. Jul. Schovelin: anf. Arbejde I 219.
 52. Asiatisk Komp. Generalfors. prot. 1753—72.
 53. Økonomi og Kommercekoll. dske. Journ. 1774 Nr. 209.
 54. samme 1774—75 Nr. 59.
 55. samme 1774 Nr. 230.
 56. Asiatisk Komp. Generalfors. prot. 1772—77 Fol. 364 f.
 57. samme S. 384.
 58. Økonomi og Kommercekoll. dske. Journal 1774—75 Nr. 11 og 59.
 59. Asiatisk Komp. Generalfors. prot. 1772—77 S. 584.
 60. Asiatisk Komp. Generalfors. prot. S. 645.
 61. Jul. Schovelin: anf. Arbejde.
 62. Asiatisk Komp. Udbyttebøger for de paagældende Aar (med egenhændige Kvitteringer i Protocolerne).
 63. C. Nyrop: Niels Lunde Reiersen S. 271.
 64. Schovelin: anf. Arb. I 239.
 65. Bankkommissærernes Resolutionsprot. for Udlaan og Diskontering 1755—56 S. 292, 486, 1756—57 S. 132, 264, 305, 537.
 66. samme 1756—57 S. 351.
 67. jfr. den hos Hauch-Fausbøll opstillede Liste over John Browns Laan.
 68. Kbhvns. Skødeprot. 1781—82 S. 34 f., læst 7/5.
 69. Dansk Biografisk Leksikon 2. Udg. XXI, 1941, S. 138—44.
 70. jfr. Schovelins Fremstilling i anf. Arb.
 71. samme II 37 f.
 72. samme II 42.
 73. Kurantbankens Korrespondanceprot. 1774—93 S. 200.
 74. samme 1774—93 S. 202.
 75. Schovelin: anf. Arb. II 42.
 76. sstds.
 77. F. Eks. Direktionens Resol. prot. D. 1778—81 S. 86, 204, 651.
 78. Asiatisk Komp. Europ. Kopibog (104) 1782—83 S. 316.
 79. samme (105) 1783—85 S. 763.
 80. Schovelin: anf. Arb. II 71 f.
 81. Asiat. Komp. Kommissærernes Prot. (241) S. 2 f.
 82. samme S. 4.
 83. Kurantbankens Korrespondanceprotocol 1774—93 S. 219.
 84. samme S. 223.
 85. Schovelin: anf. Arb. II 74.
 86. samme II 74 f.
 87. Overbankdirektionens Resolutionsprot. 1782—86 S. 133.
 88. samme S. 144.
 89. Kurantbankens Korrespondanceprot. 1774—93 S. 250.
 90. Hauch-Fausbøll: anf. Arb. S. 52.
 91. Kurantbankens Korrespondanceprot. 1774—93 S. 238 f.
 92. samme S. 239 f.
 93. samme S. 242.
 94. samme 251 f.
 95. samme 253.
 96. samme 258.
 97. samme 260.
 98. samme 266 f.
 99. samme 306, jfr. Kabinetsarkivet, Kronprins Frederiks Indkomne Sager 1/9 1784, hvor der findes en Ansøgning fra John Brown om at faa et Forslag af 28/8 til Banken godkendt.
 100. samme 322 f.
 101. samme 392.
 102. samme 395.
 103. Akter vedrørende John Browns og øvrige Brownske Gæld (Finansarkiverne).
 104. Kurantbankens Korrespondanceprot. 1774—93 S. 396 og 399.
 105. samme S. 400.
 106. Schovelin: anf. Arb. II 48 f.
 107. samme II 109 f.
 108. Akter vedrørende John Browns etc. Gæld.
 109. Kurantbankens Kopibog 1779—86 573.
 110. samme 1786—92 28 f.
 111. samme 1786—92 45.
 112. Kurantbankens Korrespondanceprot. 1774—93 425.
 113. samme 427.
 114. samme 431.
 115. samme 445.
 116. samme 451.
 117. Schimmelmänniana: Laan til private Personer 1786—1813.
 118. Kurantbankens Korrespondanceprot. 1774—93 471.
 119. Finanskollegiets Forestillinger og kgl. Resol. 1787 I Nr. 41.
 120. Sjæll. Tegnelser 1787 Nr. 210.
 121. Sjæll. Registre 1787 Nr. 218.
 122. Finanskollegiets Forestillinger og kgl. Resol. 1787 I Nr. 69.
 123. Sjællands Landstings Skødeprotocol 1783—94 Fol. 216.
 124. Sjællands Landstings Panteprotocol 1761—87 Fol. 439 b.
 125. Schimmelmänniana: Laan til private Personer 1786—1813.
 126. Kurantbankens Korrespondanceprot. 1774—93 S. 499.
 127. Finanskollegiets Journal 1788 Nr. 406.
 128. samme Nr. 449, jfr. Sagerne.
 129. sammes Journalsager 1788 Nr. 1719.
 130. sammes Journalsager 1788 Nr. 1967.
 131. Asiat. Komp. Europ. Kopibog 1786—87 (107) S. 90, jfr. Direktionens Resol. prot. 1784—86 S. 619.
 132. Hauch-Fausbøll: anf. Arb. S. 89.
 133. Privilegieprotocol 1755—63 S. 91.
 134. samme 1764—69 S. 315.

135. samme 1764—69 S. 441.
 136. Kbhvns. Magistrats Resol.prot. 1757—61 S. 70.
 137. Økonomi og Kommercekollegiets dske. Journal 1756—59 Nr. 371.
 138. Hauch-Fausbøll: anf. Arb. S. 21.
 139. Økonomi og Kommercekollegiets dske. Journal 1777 Nr. 889.
 140. samme 1778 Nr. 688.
 141. samme 1783 Nr. 18.
 142. samme 1783 Nr. 239.
 143. Thaarup: Archiv for Statistik m. v. 1795—96 S. 173 f.
 144. læst 21/6, Kbhvns. Skødeprotocol 1756—58 S. 154.
 145. læst 19/12. samme S. 456.
 146. læst 19/12, samme S. 471 b.
 147. Den generale Opmaalingsbog Øster Kvarter (Stads A.).
 148. læst 24/10 1758, Kbhvns. Skødeprotocol 1756—58 S. 595.
 149. Kbhvns. Extraskattedemandtal 1762 Øster Kvarter 401, jfr. her S. 105 f.
 150. læst 16/1 1764, Kbhvns. Skødeprotocol 1764—66 S. 721.
 151. læst 13/6, samme 1767—68 S. 298.
 152. læst 6/7 1772, samme 1772 S. 292.
 153. læst 19/6, samme 1773—76 S. 508.
 154. samme 1773—76 S. 557.
 155. læst 11/1 1779, samme 1777—79 S. 709.
 156. Helsingørs Skøde og Panteprotocol 1775—90 S. 172, læst 12/4 79.
 157. Helsingørs Brandtaxationsprot. 1781 Nr. 8.
 158. Helsingørs Skøde og Panteprotocol 1775—90 S. 505 b.
 159. læst 17/6 1782, Kbhvns. Skødeprot. 1781—82 S. 548.
 160. læst 6/1 1783, samme 1782—84 S. 197.
 161. Asiatisk Kompagnis Kommissionsprot. (240) 1778—83 S. 136.
 162. Auctionsdirektør Lemvigs Auktionsprot. 1787 S. 81.
 163. læst 14/6 1788, Kbhvns. Skødeprot. 1786—89 S. 495.
 164. læst 3/1 1785, samme 1784—86 S. 168.
 165. læst 22/12 1788, samme 1786—89 S. 582 f.
 166. læst 22/12 1788, samme 1786—89 S. 584.
 167. læst 22/12 1788, samme 1786—89 S. 569.
 168. Genpart af Overleveringsforretningen i Akter vedr. John Browns og øvrige Brownske Gæld i Finansarkiverne.
 169. Historiske Meddelelser om Kbhvn. 4. Bind S. 492 f.
 170. Kbhvns. Amts Rytterdistr. Skødeprot. Litra E. S. 46, læst 7/1 1771.
 171. samme Litra E. S. 47 b., læst samme Dag.
 172. samme Litra D. S. 275, læst 22/5 1758.
 173. Rentekammerets Expeditioner 1761 Nr. 56.
 174. Kbhvns. Mag. Resol.prot. 1761—64 S. 416.
 175. Kbhvns. Amts Rytterdistr. Skøde og Panteprot. Litra D. S. 592, læst 17/12 1764.
 176. samme Litra D. S. 593.
 177. samme Litra E. S. 355 f., læst 6/6 1776.
 178. samme Litra F. S. 59 b.
 179. Eiler Nystrøm: Gentoftte Sogn S. 293.
 180. sammesteds.
 181. Kbhvns. Rytterdistr. Skøde og Panteprot. Litra D. S. 817.
 182. samme Litra E. S. 740.
 183. Akter vedr. John Browns etc. Gæld.
 184. Kronborgs Birks Auktionsprot. 1768—81 S. 361 b.
 185. sammes Skøde og Panteprot. 1761—88 S. 315.
 186. Kbhvns. Mag. Resol.prot. 1784—85 S. 7.
 187. Kbhvns. Mag. Kopibog 1785 C. Sag Nr. 100.
 188. Sjællands Landstings Skødeprot. 1783—94 S. 44.
 189. sammes Panteprot. 1761—87 S. 439 b.
 190. Adresseavisen 1784 I 14/4 Nr. 66.
 191. Kbhvns. Mag. Resol.prot. 1783—84 S. 34.
 192. Findes nu i Sorø Akademis Manuskriptsamling. Jfr. Kabinettsarkivet. Kronprins Frederik. Indk. Sager 7/7 1786.
 193. Meddelelser fra Historisk-topografisk Selskab for Gentoftte Kommune I, S. 105.
 194. Sjællands Landstings Skødeprot. 1783—94 S. 216.
 195. Kbhvns. Amts Rytterdistr. Skøde og Panteprot. Litra G. S. 161.
 196. samme Litra G. S. 164.
 197. samme Litra G. S. 235.
 198. jfr. Hauch-Fausbølls Udredning heraf S. 88.
 199. Kbhvns. Amts Rytterdistr. Skøde og Panteprot. Litra J. S. 72 b.
 200. Depechecontoirets Breve S. 320 f. Nr. 36, 37, 39, 40.
 201. Clément: Notice sur l'Eglise ref. fr. S. 77.
 202. Naturalisationspatenter 3/7 1776 Nr. 31.
 203. Hauch-Fausbøll: anf. Arb. S. 89.
 204. Tysk reformert Kirkes Daabsprotocol passim.
 205. Kbhvns. Extraskattedemandtal 1762 Øster Kvarter Nr. 401, jfr. her S. 105.
 206. Kbhvns. Folketælling 1787 Vester Kvarter 340 & 341, jfr. her S. 107.
 207. Greve Kaj Ahlefeldt-Laurvig paa Nordenbrogaard ejer en ganske lille Bibelhistorie, indbundet i brunt Skind. Bogen er 6×6 cm og 1,7 cm tyk; paa Ryggen staar der: BIBLE, og Bogens Titel er »A Short History of the Bible and New Testament with 48 Neat Engravings, Designed by Alfred Mills. London. Printed for Harvey and Darton, Gracechurch-Street and J. Harris, St. Paul's Church-Yard 1821«. Foroven paa Titelbladet er skrevet: W. Brown, og paa Bogens første Side: »to Mathilde Schulin from William Brown«.

NOTER TIL BILLEDERNE

Side 77. Portrætternes Størrelse er 77×63 cm.

Bagpaa det ene staar:

John Brown til Maglegaard
1759 P. Wichmann pinxit 1759.

Bagpaa det andet staar:

Fru Brown fød Apelby 1759

Hr. Ebbe Berner, der fra Halsted Kloster har skaffet de ovenstaaende Oplysninger, skriver i Brev af 25/2 1942:

»Hun er sikkert ogsaa malet af Wichmann, selv om det ikke staar der«.

I de paa Frederiksborg Slot opbevarede Indbetninger til Værket: Danske malede Portrætter anføres som tilhørende Enkegrevinde Krag-Juel-Vind-Frijs, f. Reventlow, København: John Brown — Wykmann — Olie — Original — Brystbillede — Blaa Fløjls Brudedragt — Lærred. Polly [sic.] Brown, f. Appelby — Wykmann — Olie — Original — Brystbillede — Blaa nedringet Brudedragt af Silke — Lærred.

Side 79. Seglet er fra Enkekassebilag Nr. 2665 R.A.

Direktør P. de Nully Brown skriver i Brev af 19. September 1934:

»Med Tak har jeg modtaget Deres Brev, men maa jeg desværre meddele Dem, at jeg ikke kender andre Portrætter end dem, der er gengivet i »Slægten Browns«. Nogle enkelte Sølv- og

Porcelænsager, som de for kort Tid siden afdøde Frøkener de Nully ejede, er testamenterede til Damerne Fenwick i England og er altsaa ude af Danmark. — En Del af det originale Porcelænstel ejes af Viceadmiral Zachariae her i Byen. — Jeg sender Dem vedlagt et skotsk Magazin [Blackwood's Magazine July 1907] fra 1907, og vil De heri finde en interessant Artikel »Papers of an old scots Family« [af J. C. A. Baird]. . . .« Nogle af de her gengivne Portrætter har tidligere været reproducerede i Th. Hauch-Fausbøll: Af Slægten Browns Historie og samme: Records of the Browns of Colstoun House.

Side 83. Camrads Maleri ejes nu af Fru Maria C. Zachariae, København.

Side 86. Underskriften gengives efter Skrivelse til Finanskollegiet af 12. Juni 1793 i Kurantbankens Laane- og Pantevæsen, Akter vedr. John Browns Gæld, R. A.

Side 87. Da det gjaldt om at fremskaffe et Billede af den ved Branden stærkt beskadigede Brownske Flødekande, kunde Hr. E. Berner huske, at den saas paa et gammelt Amatørfotografi af hans Faders Maleri, som dengang hang over den Chiffonière, hvorpaa Flødekanden stod, og ved Forstørrelse af en Detail af dette Fotografi lykkedes det at faa et Billede af Flødekanden.

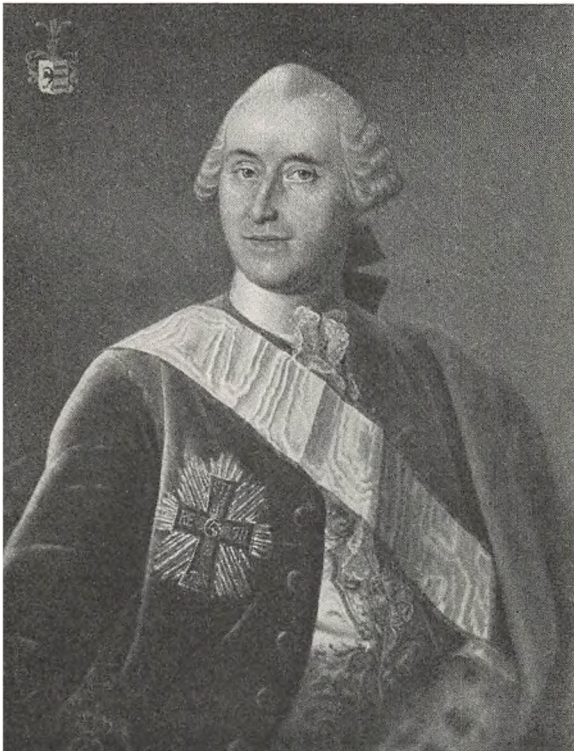
Side 101. Originalen ejes af Direktør P. de Nully Brown.

Direktør P. de Nully Brown har velvilligst udlaant nogle af Klicheerne fra Værket: Af Slægten Browns Historie ved Th. Hauch-Fausbøll, 1918. — Herfor bringes der Direktøren den bedste Tak.

ADAM CHRISTOPHER BARON HOLSTEN

OG

ADELHEID BENEDICTE RANTZAU

A. Brünniche
Pinxit in Anno 1768

Holstenshuus

Pinxit per A. Brünniche
in Anno 1768

ADAM CHRISTOPHER BARON HOLSTEN

til Baroniet Holstenshuus

er født 18. September 1717 som Søn af Oberst GODSKE DITLEV VON HOLSTEN til Stamhuset Holstenshuus & Langesø og ELISABETH SOPHIE KNUTH; han blev født paa Gelskov, hvor Moderen saaledes har været paa Besøg hos hans Farbroder WULF SIEGFRIED VON HOLSTEN. Ved Daaben i Hillerslev Kirke 24. September blev han opkaldt efter sin Morbroder ADAM CHRISTOPHER Greve KNUTH til Grevskabet Knuthenborg;

hans Kaldenavn var ADAM. Han blev baaret til Daaben af FREDERIKKE CHRISTIANE GABEL, født SCHULT, gift med den senere Gehejmerraad, Stiftamtmand, Kammerherre CHRISTIAN CARL GABEL og Datter af Gehejmerraad DIDERIK SCHULT og ERMEGAARD SOPHIE GABEL (^{256/39} og ^{256/40}); de øvrige Faddere var Generalløjtnant, Gehejmerraad FREDERIK GERSDORFF til Bramstrup, Etatsraad ERIK SKEEL til Arreskov, den senere General HENRIK BIELKE KAAS til Boltinggaard og Generalinde Grevinde CHARLOTTE AMALIE TRAMPE, født Rigsgravinde TRAMPE fra Fjellebro.

A. C. Holsten voksede op som sine Forældres eneste Søn, idet hans fire ældre Brødre — ligesom den 1725 fødte yngre Broder — alle døde i spæd Alder; men om hans Barndom vides ellers intet. Den eneste Erindring, han selv har optegnet, er, at han 13 Aar gammel blev præsenteret for Kong FREDERIK IV, da denne var paa Besøg paa Rugaard kort før sin Død paa Odense Slot 12. Oktober 1730. »J'eus occasion« — hedder det om Højtidelighederne efter Kongens Død — »de voir toutes les lugubres cérémonies de cette pompe funebre, mon père ayant été un de ceux qui s'en trouvèrent chargés«¹².

Hans Undervisning var naturligvis lagt i Hænderne paa Huslærere, men allerede 15 Aar gammel blev han sendt til Kiel, hvor han 31. Oktober 1732 blev immatrikuleret ved Christian-Albrecht Universitetet¹³. Han fik Ophold i Huset hos en juridisk Professor og har sikkert særlig studeret Statsret, Politik og Historie. I Kiel stiftede han Bekendtskab med den navnkundige ANDREAS HOJER¹⁴, som aabenbart ved sin Udnævnelse til Professor i Natur- og Folkeret ved Københavns Universitet i 1734 har opfordret den unge Holsten til at drage med til

Pict: 1735
Æt: 18

Langesø

Hovedstaden. Holsten ses ikke at være immatrikuleret ved Københavns Universitet, men fortæller selv i sine Memoirer, at han studerede Historie og Folkeret under Hojer. Da Studierne her var afsluttet, var det A. C. Holstens Ønske at fuldstændiggøre dem ved en Udenlandsrejse, men han stødte her paa Modstand fra sin Faders Side¹⁵. G. D. v. HOLSTEN har vel ønsket at trække den obligatoriske Europa-Rejse ud i nogle Aar, indtil Sønnen var mere modnet til at gardere sig mod de farlige Konsekvenser, Rejserne saa hyppigt drog efter sig, og lod sig foreløbig kun — formentlig ved Historikeren HANS GRAMS Mellekomst — bevæge til at lade A. C. Holsten rejse til Sverige og Norge. Gram sendte ham en Introduktions-skrivelse — dateret 17. Maj 1738 — til JOHAN HELIN, der siden 1709 havde været Sekretær i det svenske Rigsarkiv¹⁶, hvori han bad denne tage sig af den unge Holsten, hvis Fader er

»Oberste von Holsten til Langesøe i Fyen, een af de rigeste og considerableste Edelmænd i bemeldte Province.« »Holstens Dessein« — skrev Gram — »er at lære først vores Naboe Riges Constitution og berømlige Mærkværdigheder at kende, førend hand reyser til andre, som naturligvis ere og bør være mere fremmede for os Danske«¹⁷.

sign: G. Fuchs
1777

Skofogaard

I Foraaret 1738 rejste A. C. Holsten da til Stockholm, hvortil han ankom 20. Maj og blev vel modtaget af den danske Gesandt Greve ROCHUS FRIEDRICH LYNAR, der introducerede ham ved Hoffet og i Diplomatiets. Under Audiensen hos Kong FREDERIK talte Kongen med ham om sin Deltagelse i den spanske Arvefølgekrig, hvor han som Prins af Hessen havde haft Kommandoen over den Troppeafdeling, ved hvilken Godske Ditlev von Holsten gjorde Tjeneste. A. C. Holsten fremhæver her udtrykkelig, at Kongen omtalte Affæren ved Trarbach, hvor G. D. v. Holsten udmærkede sig særligt, og ved hvis Indtagelse han lagde

Grunden til sin store Formue¹⁸, en Fortælling, hvis Troværdighed i nyeste Tid er draget i Tvivl¹⁹.

Under Opholdet her overværede A. C. Holsten Rigsdagens Aabning og besaa de Seværdigheder, den svenske Hovedstad kunde byde ham, uden at dette dog kunde aftvinge ham større Beundring; det eneste, som synes at have imponeret ham, var den Møntsamling, han saa hos Residenten i Bergkollegiet ROHLAM, medens Antiquitets Collegiets Samlinger syntes ham at indeholde »wenig remarquables und auch in keiner guten Ordnung«²⁰. Interessant er det, at han bemærker her at have set Kong Valdemars Jordebog, hvis Eksistens ellers først blev almindelig kendt nogle Aar senere, nemlig gennem en Række 1744—45 offentliggjorte svenske Disputationer. Jordebogen kom som bekendt 1929 til det danske Rigsarkiv²¹.

A. C. Holsten gjorde naturligvis ogsaa Udflugter til de seværdige Steder i Omegnen, saaledes tog han i Juni Maaned til Drottningholm, og i September aflagde han Besøg paa Ulriksdal. 26. September rejste han til Uppsala, hvorfra han 30. September drog videre til Dalarne²². Efter at have beset de større svenske Miner rejste han over Vinga til Kristiania, besøgte Kongsberg Sølvværk og drog derpaa over Frederikstad og Frederikshald til Bahus og Skaane, hvorfra han i Slutningen af Aaret vendte tilbage til København²³.

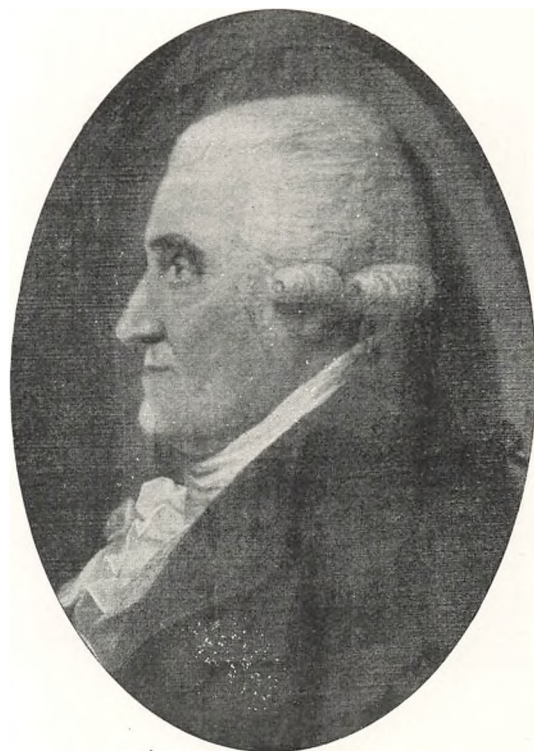
I det næste halve Aars Tid gjorde han Tjeneste som Auskultant i Højesteret²⁴, men fik

derpaa 11. September 1739 Bestalling som Kaptajn af Infanteriet²⁵ — som det maa formodes, efter Faderens Ønske. Hans Rejselyst var dog ikke blevet dæmpet ved Besøget i vore nordiske Nabolande, og Faderen har da aabenbart ikke ment at kunne trække sit Samtykke til den store Rejse længere ud. Det tør formodes, at han har drøftet Sagen med POVL VENDELBO LØVENØRN, ved hvis Mellekomst det blev arrangeret, at A. C. Holsten skulde rejse sammen med Baron FREDERIK LUDVIG DEHN, der netop var blevet udnævnt til Gesandt i Spanien. Julen 1739 har Holsten sikkert tilbragt i Hjemmet, men i Januar 1740 mødte han i Odense Baron Dehn og efter faa Timers Besøg paa Langesø, drog de afsted til Slesvig, hvortil de naaede 18. Januar. Efter et Par Dages Ophold her fulgtes de med Baron Dehns Broder, den senere Generaløjtnant FERDINAND AUGUST DEHN til Kohøved (Ludwigsburg), som F. L. Dehn 1730 havde erhvervet, og hvis Hovedbygninger han havde ombygget. Holsten benyttede Lejligheden til en Tur til Kiel for at hilse paa sine Bekendte fra Studieaarene, og 22. Januar besøgte han sin Faster ANNA MARGRETHE VON HOLSTEN og hendes Broderdatter, WULF SIEGFRIED VON HOLSTENS Datter af samme Navn, der begge var Konventualinder i Klostret i Preetz. Dagen efter vendte han tilbage til Kohøved, og derfra drog han og F. L. Dehn saa sydpaa over Rendsburg, Itzehoe og Elmshorn til Hamburg, hvor de opholdt sig fra 29. Januar til 10. Februar, hvorefter de over Harburg og Celle rejste til Braunschweig. Her opholdt de sig 14 Dage, hvorefter de ved Wesel kørte over den islagte Rhin og over Bruxelles drog til Paris, hvortil Ankomsten fandt Sted 9. Marts²⁶.

I Paris gjorde A. C. Holsten nu et længere Ophold, skønt det vist oprindeligt havde været Meningen, at han skulde ledsage Dehn til Madrid. Dette Ophold, der varede til 14. Oktober, deltes ligeligt mellem Fornøjelser og Studier, hvilke sidste navnlig drejede sig om fransk Litteratur, Historie og Samfundsforhold, samt Befæstningskunst og civil og militær Arkitektur. Desuden tog han Undervisning i Dans hos »le fameux Marseille« og i Ridning paa »Academie de Vandeuil, Ecuyer très renommé«.

Inden sin Afrejse til Spanien sørgede F. L. Dehn for hans Introduktion ved Hoffet og i de diplomatiske Kredse. I sine Memoirer, hvoraf de mere interessante Dele er gengivet i Tillægget, har Holsten fortalt en Del om sine Oplevelser og Iagttagelser her. Saaledes beretter han om sit Besøg i Versailles sammen med Dehn og den danske Minister i Paris, den senere Gehejmekonferensraad NIELS KRABBE VIND, hvad der giver ham Anledning til en lang Beskrivelse af Ceremoniellen ved Hoffet; han beretter endvidere om de store religiøse Fester og beskriver indgaaende de franske Teaterforhold.

14. Oktober 1740 forlod han Paris for over Etampes at drage til Orleans, hvorpaa han sejlede ad Loire til Blois, Tours, Angers og Nantes, hvor han gjorde et kortere Ophold; derfra gik Turen over Rochelles og Rochefort til Bordeaux, hvortil han ankom 21. November og tilbragte hele Vinteren. I de gengivne Stykker af Memoirerne omtales flere af de Mennesker, med hvem han har stiftet Bekendtskab, og i hvis Huse han er kommet under

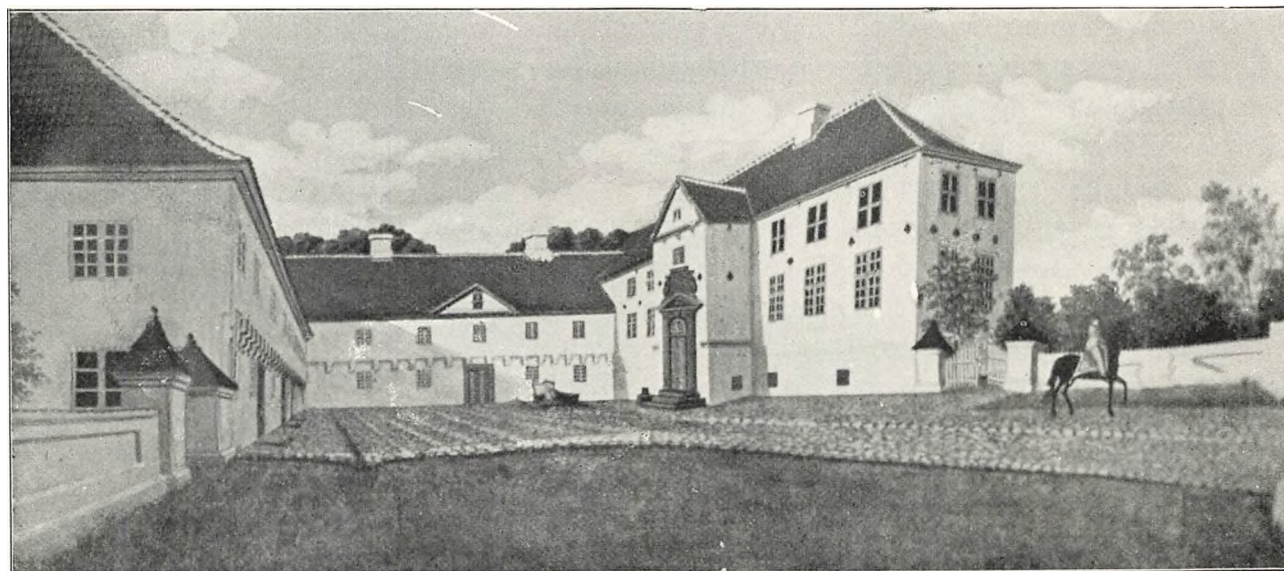

Langesø

dette Ophold; her skal blot nævnes, at den berømte MONTESQUIEU er iblandt dem, han har truffet.

Fra Bordeaux gik Rejsen 17. April 1741 til Toulouse, hvortil han naaede 22. April, og derfra sejlede han ad Canal du Midi — vel endnu dengang Europas største og mest beundrede Vandbygningsarbejde. Han fulgte Kanalen indtil Bezier, hvorfra han 22. Maj naaede til Montpellier, og derfra gik Turen over Nîmes og Arles til Marseille, hvortil han ankom 30. Maj 1741. Derpaa besøgte han Toulon, Aix og Avignon, og kom endelig sidst i Juni Maaned til Lyon, hvor han atter gjorde Ophold²⁷.

Herfra havde det været hans Hensigt at besøge Italien, men Udsigten til at kunne overvære det forestaaende Kejservalg i Frankfurt fik ham til at ændre Planen; han lagde derfor

HOLSTENSHUUS
Gouache paa Holstenshuus

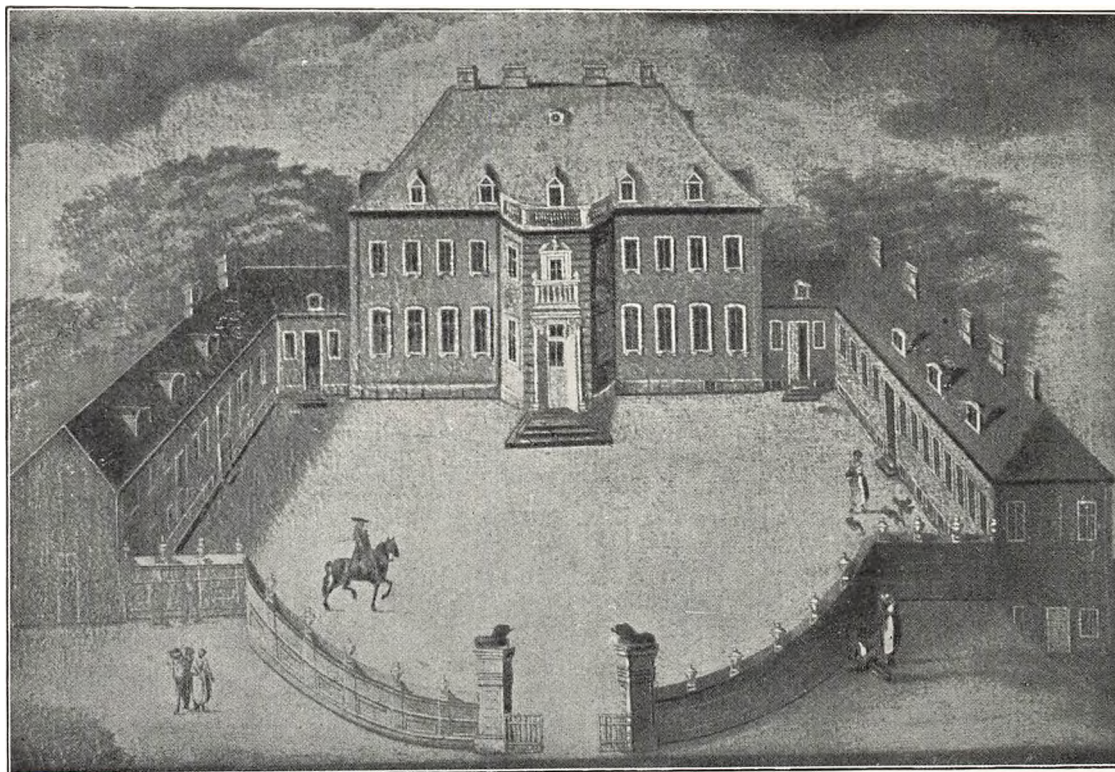
Ruten gennem Savoiën, Schweiz og Elsass, hvor han i Nærheden af Brisac saa Franskmandenes Lejr og Hærens Overgang over Rhinen i Juli 1741. Han besøgte derefter Heidelberg og Mannheim²⁸ og ankom 24. August til Frankfurt, hvor han takket være sine Introduktionsskrivelser kom Begivenhederne paa nært Hold. Hans Erindringer herfra fortæller om en Række Fester hos Ambassadørerne og beskriver indgaaende Festlighederne ved Kejservalget og Kroningen, hvoraf Uddrag gengives andet Steds²⁹.

Under Opholdet i Frankfurt, der har strakt sig paa det nærmeste over 3 Fjerdingaar, gjorde han kortere Ture, saaledes til Darmstadt, hvor han deltog i en Vildsvinejagt, og til Mannheim, hvor han 17. Januar 1742 overværede Dobbeltbryllupet, da Søstrene MARIE ANNE Pfalzgrevinde af SULTZBACH og MARIE ELISABETH AUGUSTE Pfalzgrevinde af SULTZBACH ægtede henholdsvis Hertug CLEMENS FRANTZ af BAYERN og den senere Kurfyrst CARL THEODOR af PFALZ-BAYERN.

Han foretog endvidere en Rejse til Hanau for at fremstille sig for den senere Landgreve, Prins WILHELM (VIII) af HESSEN-CASSEL, en Broder til den svenske Konge FREDERIK I, og endelig aflagde han Visit hos de to Elefantriddere Rigsgreve ERNST CASIMIR VON ISENBERG-BÜDINGEN og den senere Fyrst FRIEDRICH CARL STOLBERG paa Gedern, hos hvem han i omtrent 14 Dage var Gæst.

Kejservalget i Frankfurt i 1742 var paa Trods af Krigsbegivenhederne i Mellemeuropa ikke mindre end sine Forgængere en Begivenhed, der tiltrak Rejsende fra alle Kanter af

Europa³⁰. Blandt Danske, som vides at have været til Stede, var ogsaa den unge Justitssekretær TERKEL KLEVE — den senere bekendte Adelsgenealog, der blev adlet under Navnet KLEVENFELDT. Kleve kom til Frankfurt 20. Januar 1742 og tog ind i Mayntzergasse, hvor A. C. Holsten, der selv boede her, havde sørget for Logi til ham. Kleve fortæller i sine Dagbøger³¹, hvorledes de begge 25. Januar var til Middag hos Danmarks Udsending, Kammerherre JOHAN HARTVIG ERNST BERNSTORFF³². Han blev i Frankfurt til 20. Marts og havde aftalt med Holsten at mødes med ham et Sted i det Hannoverske, for at Kleve kunde køre med Holsten til Holland, men da det kom til Stykket betænkte Kleve sig alligevel og foretrak

LANGESØ

Maleri paa Langesø fra Slutningen af det 18. Aarhundrede

hellere at gaa paa egen Haand »og sætte Tæring efter Næring, end, i Haab om [en] noget behageligere Voiture at sælge al sin øvrige Fornøjelse og opofre sin Frihed for en superklog Hjerne³³. Om Holsten siger Kleve iøvrigt, at han var svagere af Helbred, end han vilde være ved, og at han var ligesaa »gnafvurren, som han havde været den ganske Tid fra fordem Tid³³.

Hvornaar Holsten har forladt Frankfurt vides ikke nøjagtigt, han overværede Kejsserindens Kroning 8. Marts, og vilde saa straks være rejst, men blev forhindret af Sygdom. Han er da formodentlig først i Slutningen af Marts eller April rejst videre ad Rhinen til Køl, hvor han atter opholdt sig i nogen Tid, derfra tog han til Düsseldorf, der da var besat af franske Tropper under Marechal MALLEBOIS, og besøgte saa de større Byer i Holland, Haag, Leyden, Amsterdam og Utrecht. Hjemreisen gik over Deventer, Oldenburg og Delmenhorst, hvor han gjorde Ophold hos sin Slægtning Overlanddrost, Gehejmekonferensraad ADAM LEVIN VON WITZLEBEN³⁴. »Delà je m'en retournai à Hamburg et dans ma patrie, j'eus la satisfaction de trouver mon père et ma mère en parfaite santé quoiqu'avancés en âge, le contentement que j'en recevois fut bientôt troublé par la mort de ma feu mère, qui par une mort heureuse paya le tribut que nous devons tous à la nature, ce qui se fit au mois de Septembre de l'année 1742³⁵.

Efter sin Hjemkomst har A. C. Holsten vel boet hjemme hos Faderen og har faaet Lejlighed til at sætte sig ind i Administrationen af Godserne, men Sandsynligheden taler dog ogsaa for, at han i Perioder har opholdt sig i København, hvor han var, da Faderen 25. November 1745 pludseligt afgik ved Døden, saaledes som det fremgaar af det andet Steds givne Brev, der bærer Paaskriften med A. C. Holstens Haand: »NB daß letzte Schreiben von meinem gel[iebten] s[el]l[igen] Vatter, so geschrieben den Tag for seinen Tod.«

Som nævnt ovenfor var han den eneste af GODSKE DITLEV VON HOLSTENS seks Sønner,

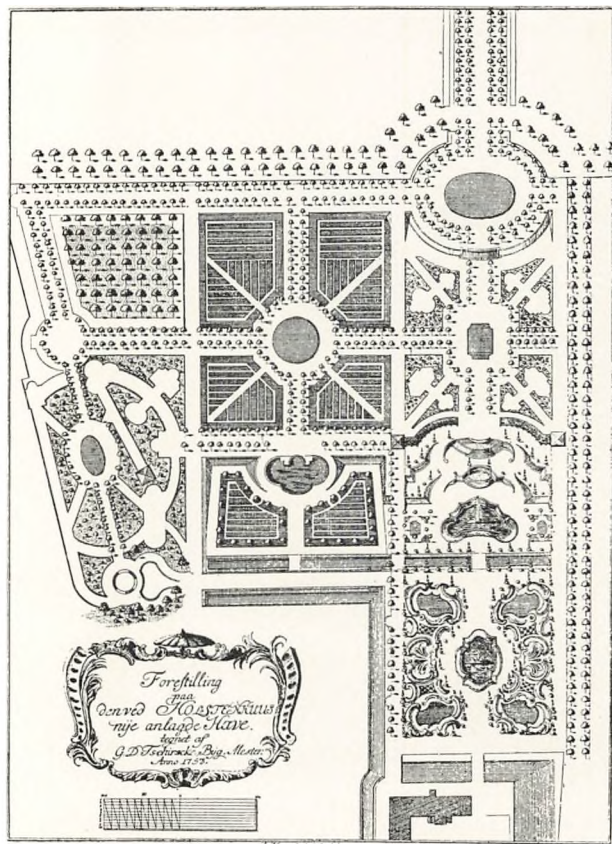
der blev voksen, og han var saaledes bestemt til at overtage det af denne oprettede Stamhus Holstenshuus og »med Guds naadige Bistand« føre Slægten videre.

I sit Testamente havde G. D. v. Holsten — som det vil blive nærmere omtalt i dennes Biografi — bestemt, at Sønnen straks efter Tiltrædelsen skulde søge kongelig Konfirmation paa Bestemmelsen om at inkorporere Langesø i Stamhuset, samt erhverve Birkerettighed for denne Ejendom.

4. November 1746 fik A. C. Holsten Tilladelse til at indlevere de Breve, han maatte ønske konfirmeret, skønt Indleveringsfristen var udløbet 1. November³⁶, og 17. Marts 1747 opnaaede han den ønskede Konfirmation paa Langesøs Indlemmelse i Majoratet. Gaardens Tilliggende udgjorde da efter den medfølgende Jordebog 500 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Hartkorn³⁷. Under samme Dato fik han tilstaaet en lignende Birkeret for Langesø, som den allerede DIDRIK SCHULT (256/39) havde opnaaet for Findstrupgaard (Holstenshuus)³⁸.

Af de ikke faa Processer, som G. D. v.

Holsten havde haft løbende, stod endnu tilbage en Sag med Etatsraad FREDERIK HEIN paa Steensgaard, hos hvis Ridefoged JENS HENRIK JENSEN G. D. v. Holsten havde haft et Tilgodehavende paa 700 Rdlr. Ridefogden gik imidlertid fallit og var rømt af Landet, men ved Boopgørelsen viste det sig, at hans Halvbroder, den nævnte Etatsraad Hein, havde 10.623 Rdl. tilgode, hvoraf han fik tilkendt Renter, hvilket Beløb var blevet kendt ligeberettiget med de prioriterede Fordringer. Herimod havde G. D. v. Holsten protesteret, idet han ikke blot havde en Obligation af 11. Juni 1733 som Sikkerhed for sit Tilgodehavende, men endog var blevet nægtet Renterne af Beløbet. Stiftamtmand CHRISTIAN DE STOCKFLETH og Byfogden i Faaborg CHRISTIAN MØLMARK fældede som Kommissarier en Dom af 27. November 1744, der gav Hein Medhold i, at hans Fordring skulde være ligeberettiget med de prioriterede. Dommen blev af begge Parter appelleret, og Kammeradvokat, Kancelliraad BREDO MUNTHE fik 25. Oktober 1746 Tilladelse til at indanke Sagen paa Holstens Vegne. Ved Højesterets Dom blev Kommissionsdommen omstødt, Etatsraad Hein fik en Bøde, og der tilkendtes Holsten en mindre Erstatning³⁹.

Tegnet 1753 af
G. D. Tschirске

Holstenshuus, Haveplan

Kobberstik

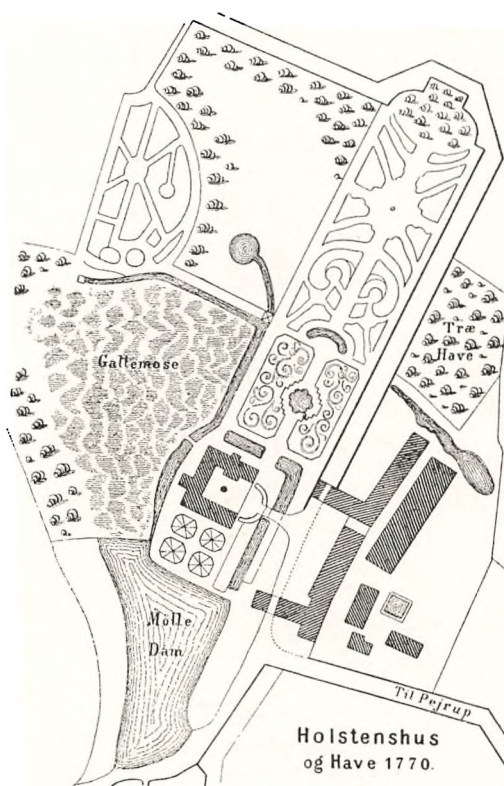
Den udtalte Proceslyst, som havde præget Godske Ditlev v. Holsten, og som han utvivlsomt havde taget i Arv efter sin Moder, den myndige Fru IDE RATHLOU, er gaaet videre til A. C. Holsten, dersom man kan tro VEDEL-SIMONSEN, som kalder ham »en Elsker af Processer«⁴⁰. Bortset fra nogle Sager, væsentlig af økonomisk Karakter, som skal omtales nedenfor, er der dog ikke fremdraget større Eksempler paa denne Side af A. C. Holstens Karakter.

Adam Christopher Holsten blev 15. Februar 1745 udnævnt til Kammerjunker og fik samtidig Ekspectance paa Embedet som Amtmand over Nyborg og Tranekær Amter⁴¹. 7. Januar 1755 fik han Kammerherrenøglen⁴¹ og 18. August 1758 blev han udnævnt til Inspektør over Rytterdistrikternes Kirker paa Sjælland⁴¹; paa samme Tid blev han — som det nærmere skal omtales — Medlem af Landvæsenskommissionen⁴¹ og 11. April 1760 fik han sammen med Kammerherre MOGENS ROSENKRANTZ og Etatsraad JACOB BARCHMANN Sæde i den Kommission, der skulde afgive Betænkning over de Forslag, der var fremsat af Kommissionen til Jordegodsets Forbedring; Initiativet til dette snævrere Udvalg var taget af Holsten selv⁴².

21. Februar 1764 afløste han Gehejmerraad THEODOR LENTE AF ADELER som Amtmand over Nyborg og Tranekær Amter, en Post, han beklædte i 25 Aar. Ved Tiltrædelsen afgav han i Overensstemmelse med den Overenskomst, som han 2. December 1762 havde sluttet med LENTE AF ADELER, Embedet som Kirkeinspektør til dennes Søn CHRISTIAN FREDERIK LENTE AF ADELER, der dog foreløbig ikke fik nogen Gage, idet Holsten beholdt de 1.000 Rdl., han hidtil havde oppebaaret som Kirkeinspektør, medens den afgaaende Amtmand paa sin Side beholdt sin Gage 800 Rdl. — en Pension, som han sikrede sig kongelig Konfirmation paa at beholde, selvom hans Søn eller Holsten skulde dø før ham⁴³.

1767 fik Holsten Enkedronningens Orden de l'Union parfaite og ved Kronprins Frederik (VI)'s Daab paa Christiansborg 30. Januar 1768 fik han det hvide Baand; som Devise valgte han »Redelig og retsindig«⁴⁴. Endelig fik han 12. Maj 1777 Titel af Gehejmerraad sammen med HENRIK HJELMSTIERNE, BOLLE WILLUM LUXDORPH og Amtmand JOHAN FREDERIK ARNOLD. — A. P. BERNSTORFF omtalte allerede 10. Maj disse Udnævnelser overfor DITLEV REVENTLOW og ledsagede som sædvanlig sin Oplysning med nogle supplerende Bemærkninger, hvori han afslører sin øjeblikkelige Sindsstemning overfor de paagældende; Udnævnelser af den første (Hjelmstjerne) skete — skriver han — »par décence, le second (Luxdorph) par une espèce d'amitié pour un savant qui ne fait de mal à personne, le troisième (Holsten) pour se defaire de ses importunités et le quatrième (Arnold) pour reparer vis à vis de ce vieillard hypochondre mais honnête homme tous les passedroits qu'on lui a fait et qui l'ont amèrement affligé«⁴⁵.

4. September 1778 blev ADAM CHRISTOPHER HOLSTEN ophøjet i Friherrestanden, og 15. September Aaret efter blev Stamhuset Holstenshuus gjort til Friherreskab. Holsten opnaaede ikke den sædvanlige Skattefrihed for 100 Tønder Hartkorn, men fik til Gengæld heller ikke paalagt nogen Hjemfaldsret til Kronen. Baroniet blev oprettet for Erektor og Hustrus ægte Descendenter, saavel af Sværd- som Spindelinen. Lehnsbesidderen skulde have

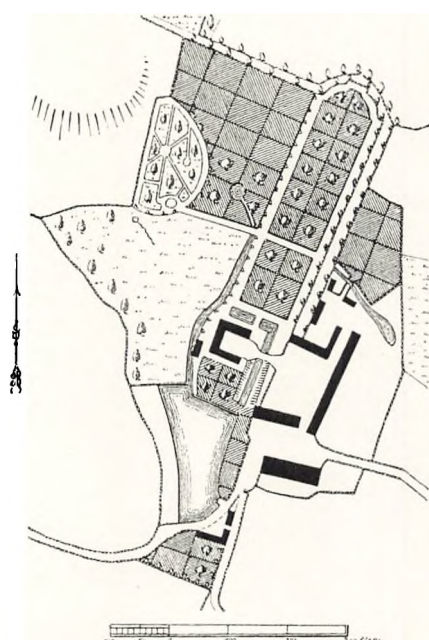
Holstenshus
og Have 1770.

Ret til med kongelig Approbation at inkorporere, hvad Jordegods han maatte ønske, i Baroniet. Til Besidderens Enke blev fastsat en Pensionsydelse, og Baroniet skulde bestyres af den nærmeste Værgе eller Frænde, saafremt Successor ikke havde naaet Myndighedsalderen, 20 Aar. Saafremt Erektors Descendens uddøde, skulde den friherrelige Stand bortfalde, og Holstenshuus skulde atter være et Stamhus med den for dette fastsatte Arvefølge⁴⁶.

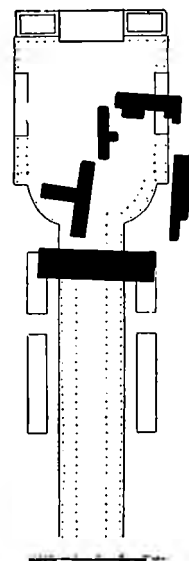
Baade fra sin fædrene og sin mødrene Slægt havde ADAM CHRISTOPHER HOLSTEN arvet ikke alene en udpræget Interesse for sine Gaardes Drift, men tillige udtalte Evner for Virksomheden, ligesom han havde et klart og grundigt Indblik i den theoretiske Side af Spørgsmaalet. Det er udenfor al Tvivl, at han med Interesse har fulgt den theoretiske

Diskussion af disse Problemer og er blevet paavirket af Fysiokratismen, hvortil Grunden vel er blevet lagt under hans Ophold i Frankrig. Han viste sig i Besiddelse af en Reformiver, der i visse Retninger førte ham tidligere og længere frem end mange af hans reformvenlige Standsfæller, og som sikrer hans Navn en fremtrædende Plads i Landbrugsreformernes Historie.

Det har formentlig været denne Interesse — kommet til Udtryk ved mundtlige eller skriftlige Diskussioner — der førte til, at A. C. Holsten, samtidig med at faa overdraget Posten som Kirkeinspektør i Sjælland, indtraadte i Landbokommissionen af 1757; hans egne Landbrugsreformer var endnu paa dette Tidspunkt kun under Forberedelse, og han havde ikke hidtil ved nogen Embedsstilling haft Lejlighed til at dokumentere sine Evner eller specielle Interesser.

Holstenshuus
Beliggenhedsplan ca. 1800
efter Matrikelskortet

Langesø
Skitse efter et Kort
fra 1767 paa Langesø,
med det projekterede
nye Anlæg.
Det er utvivlsomt de
gamle Bygninger, der
er indtegnede i Planen.

Den første Kommission til Landvæsenets Fremtarv og Nytte blev — vistnok paa A. G. Moltkes Initiativ — nedsat 26. November 1757 og kom til at bestaa af Greve JOHAN LUDVIG HOLSTEIN til Ledreborg, Greve CHRISTIAN AUGUST VON BERCKENTIN, Greve OTTO THOTT og Greve ADAM GOTTLÖB MOLTKE. Formaalet med Kommissionen var at faa selve Landvæsenet forbedret; den sociale Side af Landbrugsspørgsmaalet var endnu ikke taget op til Drøftelse. De Hovedpunkter, hvorom Kommissionens Arbejde samlede sig, var dels Udskiftningen af de fælles Overdrev mellem flere Landsbyer, dels Indhegningen af de enkelte Byers Marker og af de enkelte Lodsejeres Jorder⁴⁷.

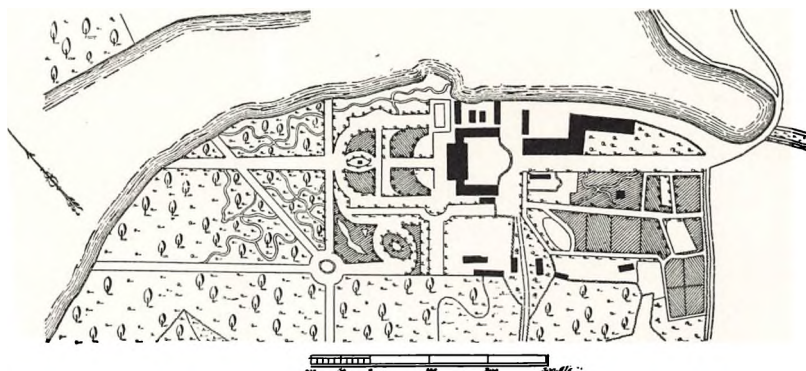
Greve Berckentin døde imidlertid allerede i Juli 1758, og i Stedet for ham fik saa Holsten 18. August Sæde i Kommissionen.

I Marts 1760 indsendte Holsten et Promemoria til Kongen, hvori han forestillede, hvor vanskeligt det var for Kommissionens Medlemmer, og i hvert Fald for ham selv, øjeblikkelig at tage Stilling til de Sager, der blev forelagt, hvorfor han af Hensyn til, »hvor vigtig de forefaldende Casus kand være, ligesom og Commissionens gandske Hensigt indbefatter og angaaer mange Undersaatters sande Tarv«, foreslog nedsat et Underudvalg, som skulde gennemgaa de indkomne Sager og forelægge Ekstrakt heraf for Kommissionen. Til Udvalget foreslog han sig selv — da han havde mindre at gøre udenfor Kommissionsarbejdet

end dens andre Medlemmer — og da han ikke mente tilstrækkeligt at kende Forholdene i Jylland, foreslog han tillige Kammerherre MOGENS ROSENKRANTZ til Spøttrup til Medlem af Udvalget, ligesom han endelig ansaa det for rimeligt, at Kommissionens Sekretær, Etatsraad JACOB BARCHMAN — med hvem Underudvalget skulde konferere — fik Sæde i Kommissionen. Han gav tillige en Række praktiske Forslag angaaende tekniske Detailler og forlangte, at samtlige Udfærdigelser blev underskrevet af den samlede Kommission, idet, som han oplyste, han endnu ikke »haver haft den Ære at faa noget til min Underskrift«, skønt han havde haft Sæde i Kommissionen i halvandet Aar⁴⁸.

Som nævnt ovenfor blev dette Forslag approberet, og Udvalget nedsat 11. April.

Hovedresultatet af Kommissionens Virksomhed blev de tre Forordninger af 29. December 1758, 28. December 1759 og 8. Marts 1760 om Indskrænkning i Fællesskabet og Forordningen af 15. Maj 1761, der fastslog, at Fællesskabet skulde ophæves ikke blot mellem to Byer, men ogsaa mellem de enkelte Lodsejere, og som lovfæstede det af Kommissionen forfægtede Princip, at en enkelt Lodsejer ikke skulde have Lov til at modsætte sig Udskiftningen, men var tvunget til mod fuldt Vederlag at afstaa den eller de enkelte Gaarde i en By, som laa til Hinder for Fællesskabets Ophævelse⁴⁷.

Langesø, Beliggenhedsplan ca. 1800

Som Hans Jensen i sin Disputats Dansk Jordpolitik har peget

paa, fastsloges det her, at den enkeltes Interesse maatte vige for det almenes, og at man i det almenes Nytte netop saa Opretholdelsen af de samlede Godsbesiddelser, »det Godssystem, der laa til Grund for Stavnsbaandets Samfundsordning«⁴⁹.

I den i 1767 nedsatte Kommission fik Holsten ikke Sæde, og han fik saaledes ikke længere den direkte Indflydelse paa Lovgivningen; denne var imidlertid ogsaa nu ved at komme ind paa andre Baner, hvor Holsten ikke kunde følge den. Det mest direkte Udtryk for sin Opfattelse af Reformerne har Holsten givet i den Erklæring, som han under 1. August 1771 indsendte i Medfør af Cirkulæret af 2. Juli til Amtmændene om at fremsætte deres egne, Landvæsenkommissærernes og for hvert Amt de to kyndigste Proprietærers Overvejelser angaaende Fællesskabets Ophævelse.

Holsten fremhævede her — med bitter Erfaring — at den største Modstand mod Afskaffelsen af Fællesskabet kom fra Bondestanden og laa i »Bondens uendelige Skrigen, Misfornøjelse, Besværinger og Klagemaale over mageskiftet Jord, skønt han maaskee kunde være, og i det ringeste med Tiden ufejlbarlig ville blive vel holden, ja langt bedre holden end nogen Tiid forhen«. Det kunde ikke være andet, end at Bønderne følte sig berettigede til den Jord, de brugte, men den ringeste Forandring gav Anledning til utilbørlige Ophævelser, »helst i denne Tiid, da Bondens Mod mod sin Husbond vist nok er voxet til en utroelig høj Grad«⁵⁰.

Han foreslog derfor, at alle Fæstebreve skulde ophæves og tilbageleveres Godsejeren, saaledes at Forholdet mellem Parterne blev fuldkommen frit; derefter skulde Byerne udskiftes og hver Lod indhegnes for sig. Udskiftningen burde ske saaledes, at de flest mulige Gaarde fik Jorden i umiddelbar Nærhed, og Resten maatte saa udflyttes. Hvis der skulde

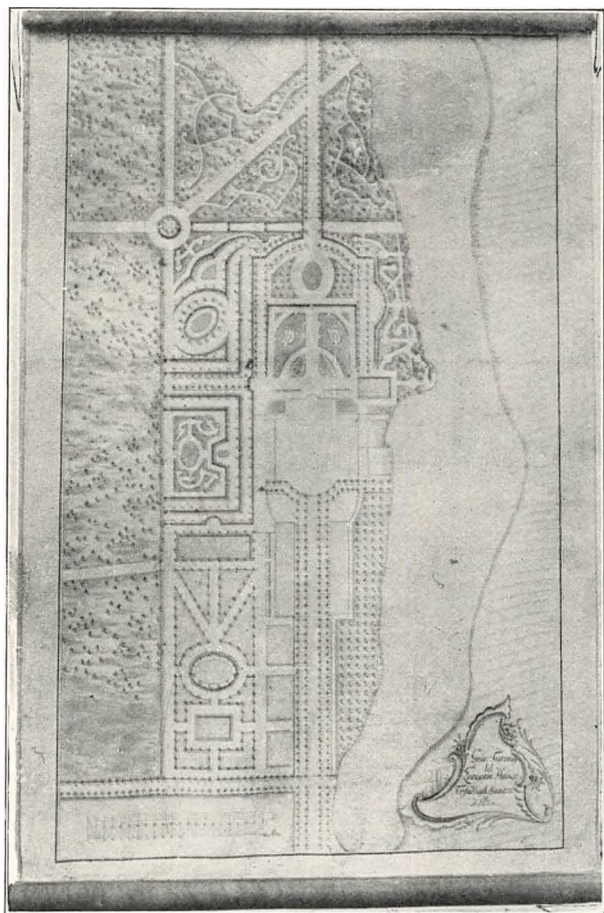
skiftes mellem flere Lodsejere, skulde Bønderne assistere, fordi de havde det bedste Kendskab til den paagældende Jord. Naar saa dette var bragt til Ende, skulde Godsejeren udleje sine Gaarde i Forpagtning, og denne skulde være aldeles tvangfri, og maatte fastsættes paa Aaremaal, Levetid eller evig Tid, som Parterne kunde enes om.

En saadan Omlægning vilde givetvis medføre meget ekstra Arbejde for Bønderne med Udflytning, Gærdesætning, osv. »Derfore maatte Proprietairerne, hvis Velstand og Fordeel er saa nøye forbunden med Forpagterens, i de første Aaringer facilitere ham alting«; Holsten

udtalte tillige Ønsket, at Kongen vilde gøre det samme med Hensyn til Skatterne, for hvilke Godsejerne nu som før skulde være ansvarlige, og som efter Delingen skulde paalignes Forpagterne.

Skiftevæsenet og Jurisdiktionen burde ligge hos Godsejeren. »Han maa jo nødvendig meene det og handle lige saa tro og ærlig mod sine Forpagtere som nogen Fremmed og Uvedkommende.«

Med den fuldkomne Frihed burde ogsaa Godsejerens Pligt til at stille Soldater bortfalde, og dermed altsaa ogsaa Stavnsbaandet. Det vilde efter Holstens Mening ikke rumme nogen Fare at give saa mange Mennesker Friheden, thi det var ikke Friheden, men netop Tvangen, den haarde Medfart og Frygten for at springe Soldat, som bragte de unge Karle til at rømme. Han fremhævede her, at »Bonden er et Menneske ligesom alle andre, hvorfor skulde han da ikke have og nyde den fulde Frihed som andre Mennesker?« Denne Frihed vilde kun blive til Statens Nytte, og vilde »i Steden for et afskyeligt Had plante Kiærlighed, Venskab og Fortrolighed mellem Proprietairerne og Bønderne.«

sign: H. Müller
1777

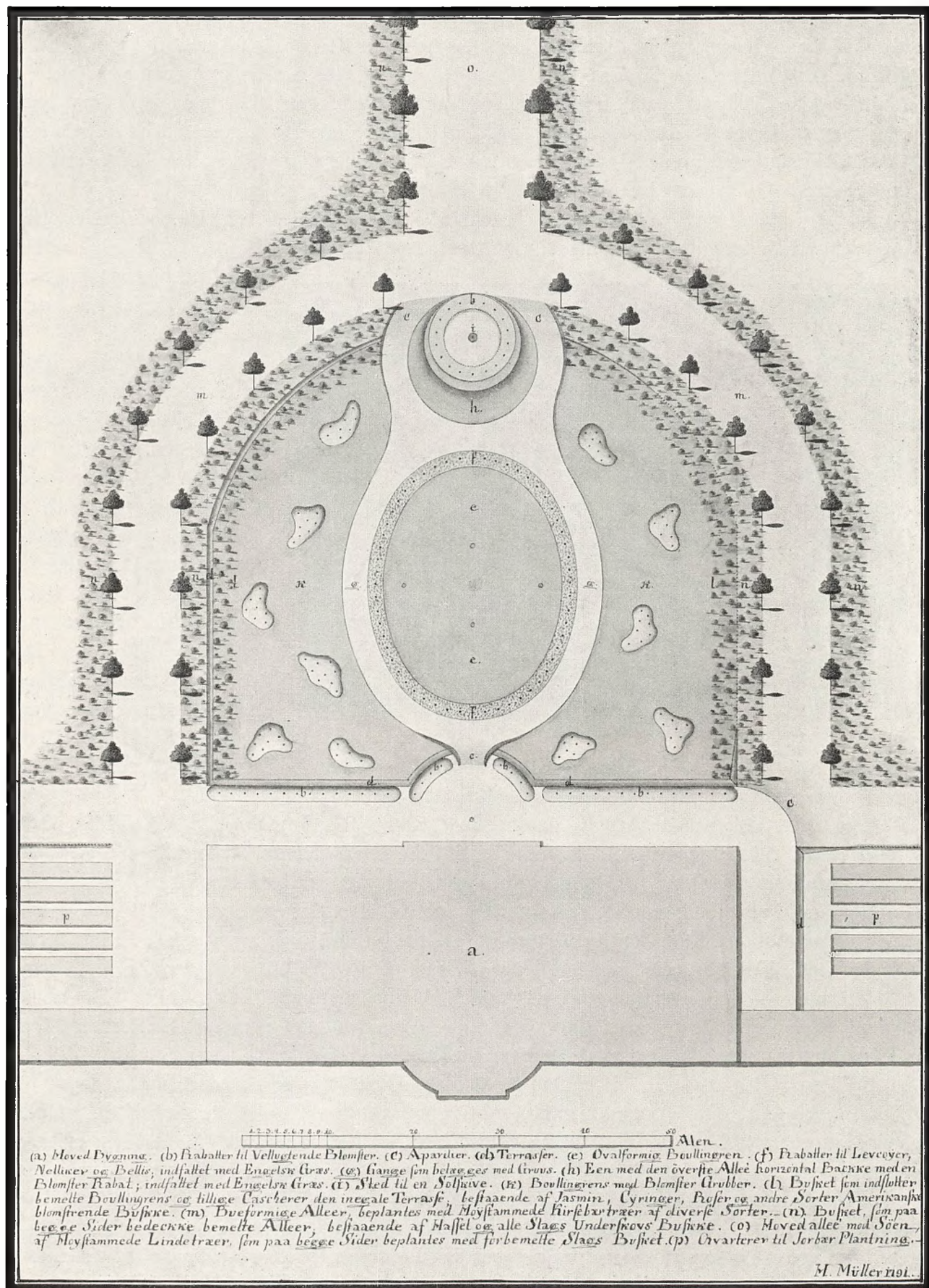
LANGESØ, HAVEPLAN

Langeso

Ligesaa naturligt det var, at ethvert Menneske havde sin Frihed, ligesaa naturligt mente han, at det var, at det unge Mandskab i et vist Antal Aar — »dog faa« — blev underkastet Landmilitzens Disciplin, hvorved man bevarede Militzens Fordele under en Krig og tillige havde Hold paa det unge Mandskab; han tænkte sig dette gennemført saaledes, at Militærtjenesten var obligatorisk for den, der vilde opnaa en Forpagtning eller leje et Hus.

Holsten sluttede sin lange Betænkning med at sige, at han meget udførligere kunde have fremsat sine Tanker — kortfattet var han visselig ikke, naar han havde Pennen i Haanden — »Jeg kunde vidtløftig vise Fordeelen heraf, da ikke een eneste Plet Jord bliver tilbage, som jo maae give og gjøre sin rette Frugt og Nytte af sig; men alt dette forbigaaer jeg, og i Haabet om saadan almindelig Ophævelse af Fællesskab i Jordbrug, glæder mig forud ved Jordens fulde Frugt og de mange Tønder Guld, Staten vinder ved denne Indretning«.

Sammen med sin egen Erklæring indsendte Holsten Betænkninger fra Landkommissærerne og andre, deriblandt en meget udførlig og indgaaende Drøftelse af Problemerne fra

(a) Hoved Bygning. (b) Præbatter til Vælgende Blomster. (c) Apartier. (d) Terrasser. (e) Ovalformig Boullingren. (f) Præbatter til Levøyer, Nettøyer og Bellis, indfattet med Engelsk Græs. (g) Gange som belægges med Græs. (h) Ven med den øverste Allé horizontal Pakke med en Blomster Rabat; indfattet med Engelsk Græs. (i) Sted til en Sølsøve. (k) Boullingrens med Blomster Grubber. (l) Busket som indfatter bemelte Boullingrens og tilhørende Cascherer den megalde Terrasse, bestaaende af Jasmin, Cyringer, Fugler og andre Sorter Amerikaniske blomstrende Buske. (m) Bueformige Alleer, beplantes med Høystammede Kirsebærtræer af diverse Sorter. (n) Busket, som paa begge Sider bedækker bemelte Alleer, bestaaende af Hassel og alle Slags Underskovs Buske. (o) Hoved allé mod Søen, af Høystammede Lindetræer, som paa begge Sider beplantes med forbemelte Slags Busket. (p) Urvarterer til Jordær Plantning.

M. Müller del.

HAVEPLAN, signeret H. Müller 1791.

POUL ABRAHAM LEHN paa Hvidkilde. Han var i lige saa høj Grad som Holsten Frihedsmand, gik direkte imod Regeringens Landbopolitik og henviste til England som det store Foregangsland. Holsten ledsagede disse Betænkninger med nogle faa Kommentarer og udtalte bl. a. sin Enighed i Hovedsagen med Poul Abraham Lehn. Denne vilde imidlertid først have Fællesskabet ophævet for derefter at frigøre Bønderne, medens Holsten ansaa Fæstebrevenes Afskaffelse for det primære: »Bøndernes Frihed maa være Grunden til Fællesskabets muelige og langt lettere Ophævelse i Jordbrug«⁵⁰.

Med Rette har Dr. Hans Jensen i sin nævnte Bog fremhævet Holstens ideelle Synspunkter; han henviser dog samtidig til Holstens egen Fordel ved dette Forslag, der vilde

give Godsejerne ubetinget fri Raadighed over Jordegodset.

Spørgsmaalet er imidlertid her, hvor meget denne frie Raadighed vilde have betydet for Proprietæerne, naar den ikke var knyttet til et Fæstevæsen, der paalagde Bønderne Hovarbejde. I dette Tilfælde vil Godsejernes frie Dispositionsret formentlig have ført til en Øgelse af Hovedgaardsjorderne og dermed af Hovarbejdet, men hvor

Stengærde ved den sydligste Del af Dyrehaven ved Holstenshuus

Hoveriet samtidig maatte ophøre, og Arbejdet udføres af en fri Landarbejderstand, synes denne Interesse dog i hvert Fald af begrænset Omfang.

Retten til at anlægge de privatøkonomiske Synspunkter kan dog ikke bestrides under den bestaaende Samfundsorden, men disse førte ikke for Holstens Vedkommende til nogen asocial Indstilling, tværtimod. Gennemsyret, som han var, af Fysiokratismens Betragtning af Landbruget, som det bærende, det egentlige produktive Erhverv, var han tillige præget af den tidlige økonomiske Liberalisme, og følte sig utvivlsomt overbevist om, at Menneskene under den fulde Udfoldelsesfrihed vilde ledes af deres egoistiske Motiver i den for det Almene bedste Retning — han fremhæver udtrykkeligt i den refererede Betænkning Nødvendigheden af, at den enkelte ofrer af sine personlige Fordele for det gemene Bedstes Skyld, og Landbokommissionens Stilling med Hensyn til Ekspropriation eller Tvangsmageskifte — i hvert Fald som Princip — overfor den genstridige Lodsejer peger i samme Retning.

Det Standpunkt til Landbopolitiken, som repræsenteres af HOLSTEN og LEHN, tildels ogsaa af JENS LANGE, og for de jyske Godsejeres Vedkommende af A. C. TEILMANN og flere andre, var, som det er blevet fremhævet, ikke en egentlig konservativ, men tværtimod en i en vis Forstand radikal-reformvenlig Anskuelse⁵¹. Disse Godsejere har, ligesom Regeringen, erkendt, at Forholdene ikke kunde forblive uændrede, men de har i de Foranstaltninger, der vedtoges, set et Angreb paa deres Ejendomsret, og de har, baaret af Troen paa den ubrydelige Naturret, ønsket at give de økonomiske Kræfter frit Spil.

Disse Anskuelser har Holsten i det store og hele holdt fast ved ogsaa senere hen, og han

blev derved nødvendigvis henvist til Oppositionen imod Regeringen, hvis hele Politik jo netop gik ud paa en positiv Landbolovgivning. I denne Forbindelse er det, at man maa se hans udtalte Modstand mod Indførelsen af Arvefæster.

I 1781 udsatte Landhusholdningsselskabet bl. a. en Præmie for den Godsejer, der overlod de fleste af sine Bønder Brugene til fri Ejendom eller Arvefæste, hvad der gav Holsten Anledning til nogle Betragtninger, hvori han hævdede, at Indførelsen af en Arvefæsteordning vilde medføre Godsernes »anseelige Tab og Ruin«⁵². »Arvefæste har ieg icke givet mine Bønder, ei heller har nogen af dem derom meldet sig, thi den Omgangs Maade, ieg bruger, troer ieg sickerlig er meget meere fordelagtig for mine Bønder end Arve-Fæste. Jeg seer med Fornøjelse Tiid efter anden, at deres Velstand tiltager, ieg understøtter i alt mueligt for at gjøre dem virksomme, icke til min, men til deres egen Fordeel...«⁵³.

Det samme snævre Godsejersynspunkt anlagde han paa Spørgsmaalet om Hoveriets Afskaffelse; han ansaa det for rimeligt, at Staten fastsatte Grænser for Hoveriets Omfang, men en Ophævelse af det vilde — ligesom Indførelsen af Arve-

Stengærde ved den sydligste Del af Dyrehaven ved Holstenshuus

fæstet — være ensbetydende med Godsejernes Ruining. Der foreligger her næppe nogen Modsætning mellem disse Synspunkter og hans øvrige liberale Anskuelse; naar ikke den fulde Frihed kunde tilvejebringes, har han foretrukket den bestaaende Ordning opretholdt med de færrest mulige — nødvendige — Modifikationer.

Fællesskabet var til af Arilds Tid og omfattede Bymarken, Overdrev, Enge og Skovstykker, derimod ikke den ved Gaarden liggende Toft eller Have. Allerede 1667 havde JØRGEN SCHULT'S Enke ANNA MARGRETHE GÖTZEN (512/78) ladet Bønderjordene under Findstrupgaard (det senere Holstenshuus) rebe og maale, for »at enhver kunde vide sin Grund«⁵⁴, og et lille Hundredaar senere blev der foretaget en almindelig Jorddeling, hvorved hver By saavidt muligt fik sine Jorder for sig selv⁵⁵. Denne Jorddeling fandt Sted ved Holstenshuus i Aarene 1751—52, i hvilke Aar der foretoges Rebning af alle Jorder i Diernisse Sogn⁵⁶. Diernisse og Kaleko Byer, der hidtil havde haft deres Jorder i Flæng og havde Fællesskab med Katterød By i den store Næsmark blev adskilt; de enkelte Gaarde beholdt dog deres gamle Haver og Tofter og tildels ogsaa Enge og Skovhaver, men samtidig blev alle Halv- og Kvartgaarde gjort til Helgaarde, saaledes at alle blev lige store, hver Gaard i Diernisse paa 73 Td. 1 Skp. og hver Gaard i Katterød paa 65½ Td. Land⁵⁶.

1752 afgav Diernisse Bymænd omtrent 25 Td. Land af Bjørnemosemarken til Holstenshuus og fik til Gengæld 20 Td. Land af den gamle Kohave, som før havde været skovbevokset, samt et Afslag paa 1 Rdl. i hver Mands Landgilde, og 1756 afstodes Stensmarke imod Veder-

lag i Kalekomark, som var Hovedgaard's Jord⁵⁶. Lignende Transaktioner blev foretaget samme Aar med Katterødmændene og 1763 og 1767 med Diernisse Bymænd⁵⁶.

Der blev senere foretaget et almindeligt Eftersyn over de Jorder, som Tid efter anden var overladt Bønderne, dels Jorder, som var afstaaet af Sognepræsten ved et Mageskifte, dels ryddet Skovland. Det opgjordes til ialt 65 Td. Land, som Bønderne havde faaet ind under deres Drift, og som de betragtede som Fællesjord, en Opfattelse, der senere medførte en hel Del Ubehageligheder⁵⁷.

Foruden ved saadanne Reguleringer forberedte A. C. Holsten sine landbrugsreformatoriske Forsøg ved talrige Mageskifter. I mere end 20 Aar havde der været Strid mellem Diernisse Bymænd og Sognepræsten til Faaborg og Diernisse om Præstens Ret til Græsning. Dels for at faa Ende paa disse uholdbare Tilstande, dels for at faa Diernisses Jord samlet under Holstenshuus lod Holsten i 1757 Borgmester og Byfoged i Faaborg CHRISTIAN MØLMARK og Birkedommeren ved Brahetrolleborgs Birk FREDERIK BAGGE gøre Forslag til et Mageskifte mellem Godset og Præsten, og i Juni samme Aar afsluttedes et saadant, hvorved Sognepræsten PEDER THOMSEN LUND foruden 5 Td. 2¼ Skp. Land paa Faaborg Bymark fik seks Favne Brænde og 164 Rdl. i aarlig Afgift af Holstenshuus mod til Gengæld at afstaa den omstridte Jord⁵⁸. Aaret efter blev en lignende Kontrakt afsluttet mellem Godset og Kapellanen LAURIDS PEDERSEN NÆRAAE, der ogsaa fik udlagt Jord paa Faaborg Bymark, som A. C. Holsten købte i samme Anledning⁵⁹; og endnu 1758 afsluttedes et Mageskifte med Faaborg Kirke, hvorved Godset mod en fast Pengeydelse overtog nogle Gaarde, der havde været henlagt til Vin og Brød. Ved disse tre Mageskifter blev hele Diernisse Sogn, ialt 241—2—2—0 Td. Htk. samlet under Holstenshuus⁶⁰.

Ogsaa ved Langesø afsluttedes forskellige Mageskifter, som havde til Formaal at arrondere Besiddelsen; saaledes afstod Holsten 24. April 1762 to Gaarde i Morud og Lunde til Nislevgaard imod til Gengæld at faa Lundsgaarde i Rue paa 11 Td. 5 Skp. Hartkorn⁶¹ og 22. Maj samme Aar erhvervede han en Andel i Tamose Eng fra Grevskabet Gyldensteen⁶¹. 1767 mageskiftede Holsten med Generalmajor CHRISTIAN SCHÖLLER paa Margaard, hvorved 30 Td. Hartkorn blev lagt ind under Langesø⁶². Holsten opnaaede derved at samle Landsbyerne Rue og Fårstrup — ialt 187—6—3—2 Td. Htk. — under Langesø⁶⁰. 1772 fik han Tilladelse til at udtage to Gaarde og to Huse i Høge By af Stamhuset imod i Stedet at indtage to Gaarde og syv Huse i Vester Aaby⁶³.

26. Maj 1786 fik Holsten kongelig Konfirmation paa et Mageskifte med Pastor LUDVIG BOESEN i Vigerslev, der havde afstaaet to Mensalhuse⁶⁴, og samtidig paa et Gavebrev af 29. Juni 1784, hvorved Holsten skænkede det ene af disse Huse til Præsteenkesæde for Vigerslev Pastorat⁶⁵.

Skridt for Skridt forberedte A. C. Holsten saaledes Gennemførelsen af sine Udskiftningsplaner, og 1769 paabegyndte han den almindelige Udskiftning paa sine Ejendomme⁶⁶. Han var dermed i første Række — 1764 var Bernstorff begyndt paa Udskiftningen, men de fleste andre Steder begyndte man langt senere, saaledes var Holsten femten Aar forud for sin Nabo Greve LUDVIG REVENTLOW paa Brahetrolleborg, og maaske tør man slutte, at hans Erfaringer er kommet hans Efterfølgere tilgode. Naar en senere Tid har stemplet hans Forsøg paa at gennemføre sine Reformer som mindre vellykket, maa det fremhæves, at der saa godt som intet Forbillede var herfor, og at Bøndernes kraftige Modstand forhindrede den fuldstændige Gennemførelse af hans Planer.

Bønderne saa med megen Skepsis paa de Foranstaltninger, som Holsten var ved at iværksætte, og da Pastor HENRIK RUDOLPH NIELSEN KANNEWORF i Faaborg — misfornøjet med

det Mageskifte, som hans Forgænger var gaaet ind paa — nu fortalte Bønderne, at de vilde miste deres uerstattelige Tofter, Haver og Hjemfred og maaske faa anvist en mager og daarlig Lod, rejste der sig en aabenlys Modstand, som vel yderligere blev opmuntret ved det Eksempel, man havde for Øje paa Rødkilde, hvor Bevægelsen blandt Bønderne havde en ret alvorlig Karakter.

I Maj 1770 sendte Generallandvæsenskollegiet Etatsraad NISSEN og Justitsraad HØYER til Fyen for at bilægge Tvisten mellem Bønderne i Ulbølle og JENS LANGE til Rødkilde, hvorhos de naturligvis fik Besked paa at undersøge, hvad de ellers maatte erfare under Rejsen. Ved et Møde i Faaborg 16. Maj fremsatte 21 Bønder i Diernisse en Række Klager over Holsten, dels Besværinger over, at der var frataget dem Jord, uden at de havde faaet noget Afslag i Skatter eller Landgilde, dels over øget Hoveri ved, at to Gaarde i Kaleko og Bjørnemosegaard var taget ind under Hovgaarden, endvidere over tilføjet Skade ved Anlægget af en Fiskedam paa deres Mark, ved at det var blevet tilladt Husmændene at skære Tørv paa deres Engbund, og endelig at en Mængde Huse var blevet opført paa deres Jorder, uden at der var givet dem Vederlag derfor; endelig klagede de i al Almindelighed over Chicane fra Herskabets Side og en enkelt af dem endog over korporlig Mishandling. 6 Bønder fra Katterød fremsatte lignende Klager, saaledes bl. a. over, at der var taget 26 Td. Land fra Byens Jord, uden at de havde faaet mere end 13 Td. af Bjørnemosegaards Jord og en Godtgørelse paa 1 Rdl. i Landgilden, men intet Afslag i Skatterne⁶⁷.

Stengærde ved den sydligste Del af Dyrehaven ved Holstenshuus

Da Holsten erfarede, at Bønderne havde klaget over ham, skrev han straks til de to Udsendinge og bad dem undersøge Sagen, og disse indberettede 30. Maj det forefaldne til Kollegiet, hvorhen ogsaa Holsten vendte sig, idet han 7. Juni udbad sig Bøndernes Klage til Erklæring. Herpaa fik han imidlertid intet positivt Svar; aabenbart frygtede Kollegiet at staa overfor et til Jens Lange's Sag svarende Tilfælde, og det foretrak derfor at oversende Sagen til Danske Kancelli med Forslag om, at der blev nedsat en speciel Kommission til Sagens Undersøgelse, idet man nærede Betænkeligheder ved at gaa den ordinære Vej at afæske Godejeren's Erklæring og lade optage Tingsvidne i dette Tilfælde, hvor den paagældende selv var Amtmand i Stiftet, og Tingsvidnet vilde blive optaget ved hans eget Birketing⁶⁷.

Kancelliet vedtog 27. Juni at nedsætte en saadan Kommission⁶⁸, og Sagen var derefter stillet i Bero i nogen Tid. 24. Juli fornyede Holsten sin Anmodning om at faa Sagen til Erklæring, og faa Dage efter satte han sig selv i Bevægelse, idet han 28. Juli stævnedes Bønderne til Udmeldelse til Syn og Vurdering. Da Generallandvæsenskollegiet svarede ham, at Sagen var oversendt til Danske Kancelli, gentog Holsten 2. August sin Anmodning overfor dette, uden at han dog opnaaede noget Resultat.

6. August fremsatte saa imidlertid Katterød Gaardmænd et Tilbud om Forlig, som Holsten 8. August akcepterede, idet han dog forbeholdt sig at lade det paatænkte Syn afholde for at faa fastslaaet, om han havde begaaet nogen Uret overfor dem, og kort Tid efter — 21. August — fremsatte ogsaa Diernisse Bymænd Forligstilbud, som Holsten samme Dag gik ind paa med det ovennævnte Forbehold.

Utvivlsomt maa forud for disse Tilbud fra Bøndernes Side være gaaet Forhandlinger mellem dem og Herskabet, og Generallandvæsenskollegiet anmodede derfor Stiftamtmanden i Fyen, Gehejmeraad HENRIK BILLE BRAHE om at undersøge, hvorvidt Bønderne havde været Genstand for nogen Pression. 12. September meddelte Bille Brahe Kollegiet, at han to Dage

før havde haft nogle af Bønderne for sig, som til ham havde afgivet en skriftlig Erklæring om, at Forliget med Holsten var indgaaet fuldkommen frivilligt fra deres Side, og at de intet havde at klage over nu⁶⁷.

Holsten havde ved Kongens Gennemrejse gennem Nyborg i Slutningen af August benyttet Lejligheden til i Almindelighed at omtale den Uro, der var blandt Bønderne, og 2. September skrev han di-

Hospitalbygning i Diernisse

December 1936

rette om sine egne Bønder, hvis Klage han paany anmodede om at faa forelagt til Erklæring; skønt Sagen var afgjort i Mindelighed, vilde han dog gerne have Lejlighed til at dokumentere »min Omgang og Forhold mod mine Bønder, som skal viise, at min Tænke-Maade og Opførsel imod dem langt fra ikke meriterer en slet Opinion eller ubehagelig Inquisition«⁶⁷.

I Efteraaret 1770 fik Diernisse Bymænd derefter tilbagegivet forskellige Stykker Jord og Skovsparter, samtidig med at de fik Lov til at beholde det indrømmede Afslag i Landgilden og endvidere fik 2 Læs Gærdsel aarlig. Bymændene i Katterød havde dog selv tilbudt at forøge Landgilden med 1 Rdl. pr. Gaard aarlig⁶⁸.

I 1770 og de følgende Aar blev opført en Del nye Huse — saaledes som det ogsaa fremgaar af Bøndernes Klage — og i Foraaret 1772 opførtes den første Udflyttergaard »Holstensprøve«, men endnu midt i Sommeren dette Aar gjorde Bønderne Modstand mod Udskiftningen, endskønt de nu kunde faa deres Jord paa højst tre Steder i Stedet for de utallige Smaastykker. De nægtede at kaste Lod om de nye Jordstykker og fordrede alle at blive ved deres Hjemfred. Modstanden lod sig aabenbart ikke bryde, og der blev derfor saa godt som ingen Forandringer foretaget i de gamle Byhavers, Tofters og Enghavers Grænser⁶⁹. Af samme Grund blev kun fem af de 21 Gaarde i Diernisse bestemt til Udflytning; imidlertid døde saa Manden i »Stovgaarden«, og denne Lejlighed til at faa Gang i Sagen lod Holsten naturligvis ikke gaa unyttet hen. Da to andre Gaardmænd i Byen nu tilbød at tage Jordlodder bag deres Gaarde, hvis de maatte faa Stovgaardens Toft og saaledes blive i Byen, indvilligede Holsten heri, og i Løbet af Aaret 1773 blev da endelig Fællesskabet ophævet i Diernisse; Opmaa-

lingen foretoges af Landmaaleren, medens Takseringen var overladt Bønderne selv. Arbejdet var helt tilendebragt med Udgangen af Aaret 1774. Dette Aar blev de smaa Jordlodder indhegnet dels med Stengærder, dels med levende Hegn og Plantninger af Pil. I Løbet af en tre-fire Aar blev der saaledes opført over 2000 Favne dobbelte og en Del enkelte Stengærder, 5000 Favne levende Hegn blev plantet og af Pile over 10.000. Hegnenes Opførelse skete paa Godsejerens Bekostning, og Holsten indkaldte ydermere tyske Folk til at lære Bønderne Plantningen og Behandlingen af de levende Hegn⁷⁰.

Udflytningen var nu tildels fuldført; fra Diernisse udflyttedes Gaardene »Holstensprøve«, »Lucienhøj«, »Lisesminde«, »Sophienlund« og »Ditlevsholm«, foruden den paa Hovedgaardens Jord anlagte »Agermosegaard«. Fra Katterød udflyttedes »Hansesodde« og »Lindebjerggaard« — som Navnene viser, opkaldte Holsten her flere af sine Børn. Med Hensyn til Tørveskær og Skov for de enkelte Gaarde, havde man taget bestemte Forbehold, hvor saadant ikke fandtes paa de enkelte Lodder, men dette medførte senere nye Stridigheder⁷⁰. Gaardene blev gjort lige i Hartkorn og Landgilden ansat til »en billig Sum Penge«. »Denne Forandring formærkedes Tiid efter anden storlig at forbedre Bøndernes Vilkaar«⁶⁰.

Hospitalsbygninger i Diernisse

December 1936

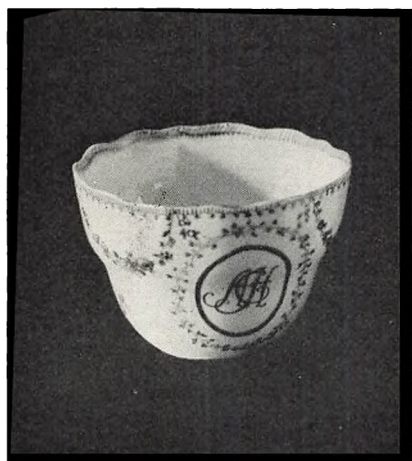
Nogle faa Aar efter Udskiftningen brændte tre Gaarde i Diernisse By og for at faa disse udflyttet, maatte der foretages Mageskifte med nogle andre Gaarde i Byen, hvortil Bymændene ogsaa gav deres Samtykke. Men næppe var det hele ordnet, før et Par af Bønderne mente sig forurettede, og saa blussede Striden op paany. Bønderne stillede — i truende Vendinger — Fordring om at faa et Stykke Skov tilbagegivet, men da Holsten derefter lod dem stævne for Birketinget, var de dog ikke i Stand til at bevise deres Ret dertil⁷¹.

Dette fandt Sted i Begyndelsen af Aaret 1787 og kort efter blandede en Vinkelskriver KNUD MØLLER, der var Lærer ved Faaborg Pogeskole, sig i Sagen; han overbeviste Bønderne om, at der skete dem den sorteste Uret; nu var Friheden kommet til Landet og nu kunde enhver Bonde skrive ind til Kronprinsen »hvad Pokker det skulde være«, nu var Herremændenes Tid forbi, osv. Han tilbød sluttelig at skrive for dem, og 18. Juni 1787 indgav han i Bøndernes Navn en Klage over »Jords Fratagelse, overdrevent Hoveri o. s. fr.« Da Rentekammeret derefter meddelte Holsten dette, gjorde han Anstalter til at skride ind mod Møller, men — som Rasmussen-Søkilde skildrer det — »kommer en skjøn Dag Knud Møller og angiver sig selv, beder og bønfaller i et ydmygt Klageskrift den naadige Herre om Forladelse. »Det var sket i Uforsigtighed. Han skulde aldrig mere vove saadant Spil og bad endelig Gehejmeraad Holsten om Medlidenhed mod en fattig Mand, der ydmygt bønfaller om Naade«. Gehejmeraadens ædle Sind træder os atter her tydeligt imøde. . . . Vinkelskriveren slap med

Skrækken; Gehejmaraaden tilgav ham alt. . . . Han var den myndige og alvorlige Herre, men naar nogen — selv den fattigste af hans Bønder — kom til ham med en Bøn paa Læben, var han den milde og venlige Mand⁷².

Bønderne faldt imidlertid ikke tilføje, fordi deres Anfører havde kapituleret, og skønt Baron Holsten nægtede dem Rejsepas, forlod alligevel tre Bønder deres Gaarde og tog til København for personlig at fremstille deres Sag for Kronprinsen. Ved en Ridekarls Hjælp fik de opsat et Klageskrift, som blev underskrevet 20. Oktober 1787 i København med 8 Diernissebønders Navne, af hvilke dog kun to var tilstede. Kronprinsen skal — efter hvad senere Beretninger paa Egnen vidste — have undret sig over de stadige Klager og ment, at Gehejmaraad Holstens Indretninger var gode nok, hvortil en af Bønderne skal have svaret:

»Ja, Indretningerne kan være gode nok, og Gehejmaraaden vil os heller ikke ilde, men han har slette Raadgivere, og saa maa han selv svare for, hvad der sker«. Efter fornyede Klager blev det endelige Resultat, at der blev foretaget en ny Repartition af Hartkornet som Følge af Afstaaelsen af Jord til Husmændene, endvidere at Holsten lovede, at Hoveriet ikke

Gehejmaraad, Baron A. C. Holstens Kop
Under Bunden:
3 Bølgelinier og Bogstavet K

Tidligere Skafogaard, nu Langesø
Under Bunden:
3 Bølgelinier og Bogstaverne K og F

skulde overstige Bøndernes Kræfter, og endelig at Bønderne »beholdt deres Herskabs Naade, som aldrig havde været vanskelig at genvinde⁷³.

Intet Under, at Holsten i den — sikkert af ham selv affattede — Redegørelse for sit Arbejde paa dette Omraade, kalder det »et rart Exempel, at Bonden imellem sig, uden Land Maalers Assistance haver udskiftet sig af Fælleddsskabet«, det var ihvert Fald paa hans Gods enestaaende, at 206 Td. Htk. under Langesø kunde udskiftes paa denne Maade⁶⁰.

Holstens Vilje til at gennemføre de Reformplaner, som han ansaa for gavnlige, lod sig imidlertid ikke knægte af Bøndernes Misfornøjelse; utvivlsomt har han betragtet deres Modstand som det Udtryk, den var, for deres Mangel paa Forstaaelse af, hvad det hele skulde føre til, parret med Frygten for at miste det Gode, som deres Hjemfred var dem, og baaret af den sejge Vedhængen ved de fra Fædrene overleverede Driftsformer og Livsvaner, som er et af Standens fremtrædende Træk. Det lykkedes ham da ogsaa ved stadige Anvisninger og materielle Opmuntringer at faa Bønderne til at indrette deres Drift mere praktisk, Moser blev udgravet og kultiveret, og blandt Strand- og Øboerne fik han yderligere et Kystfiskeri oparbejdet⁷⁴.

Gang paa Gang sørgede han for, at hans Bønder fik rigelig Del i Landhusholdningsselskabets Præmier, hvorom hans Korrespondance med dette Selskabs Sekretær, Etatsraad CHRISTIAN MARTFELT i saa høj Grad bærer Vidne⁷⁵. Snart er det en Møller eller en Smed, hvis Arbejde og Vindskibelighed, han vil se belønnet, snart er det en Gaardmand, som har været flittig til at samle Sten, plante levende Hegn eller dyrke Kløver, og da en Bondemand i Katterød HANS HANSEN MUNCK under en Epidemii, der krævede mange Ofre, utrættelig

passede de syge med Fare for sit eget Liv, spurgte Holsten, om Martfelt mente, at Landhusholdningsselskabet vilde tilstille Manden en Medaille eller lignende. Da Selskabet imidlertid skønnede, at dette faldt udenfor dets Rammer, spurgte Holsten, der fandt det upassende at henvende sig »paa høiere Steder«, om han da ikke kunde faa Lov at købe en Medaille, som han saa vilde forære Munck, hvorefter Selskabet alligevel besluttede sig til at gøre en Undtagelse⁷⁶. Det forekommer iøvrigt ofte, at Holsten købte et Antal Medailler til Uddeling⁷⁷, ligesom han flere Gange rekvirerede nogle Eksemplarer af Fleischers »Agerdyrknings-Cathechismus« til Uddeling iblandt Bønderne⁷⁸.

Det er saaledes klart, at Holsten ansaa Landhusholdningsselskabet for en saare nyttebringende Institution — han var Medlem af Selskabet fra 1775 til sin Død⁷⁹ — og han gav da ogsaa Udtryk herfor, naar han til Martfelt skrev: »Vel har ieg i mange Aar deels ved Gaver af Brænde, deels af Penge, søgt at opmuntre Bønderne til dette svære Arbeide (at opsamle Sten og sætte dem i Gærder), men deres Løst vil nu fordobles, naar de erfarer sig tillige belønnet af Det Høy Kongelige Land Huus-Holdnings Sælskab«⁸⁰.

1779 paabegyndte han Udskiftningen i Vester Skjerninge, og 1783 indledtes en Række Forhandlinger mellem Holstenshuus, Nakkebølle og Brahetrolleborg, der ejede Størsteparten af Jordegodset i Vester Aaby, hvad der førte til Udskiftningen her i 1787⁸¹.

I 1791 kom Forordningen om »god Orden ved Hoveriet« og den Plakat, der opfordrede til frivillige Overenskomster mellem Herremænd og Bønder om Hoveriets Omfang⁸¹. Denne Opfordring blev for Holstenshuus Vedkommende fulgt Aaret efter, da Gehejmerraad Holsten indgik en saadan Overenskomst med sine Bønder⁸².

Ved Udskiftningen fik Gehejmerraad Holsten samlet de største af Strøskovene og ved at indhegne og tilplante nye Arealer lagde han — sammen med Herskabet paa Brahetrolleborg — Grunden til de store smukke Skovarealer, der nu i saa høj Grad bidrager til Egnens Skønhed. Hvorvidt han selv har faaet Andel i det økonomiske Udbytte, som denne Samling og Regulering af Skovene har skabt, er vel tvivlsomt, men han fortjener her at mindes som den, der har bidraget væsentligt til at skabe en i senere Tider særdeles betydelig Støtte for Godsets Økonomi.

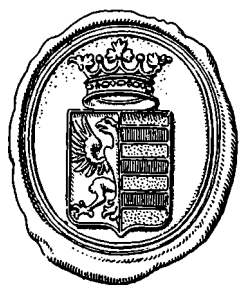
Han anlagde dog en Savmølle i Nærheden af Holstenshuus, beregnet paa Drivning ved Vandkraft, og har vel saaledes ogsaa haft en regelmæssig Skovning i Gang. Ved Holstenshuus indrettede han iøvrigt ogsaa et Kalkslageri og en Slibemølle til Godsets Behov⁸³, ligesom han i Anledning af Udskiftningen opførte et Teglværk her, for at Udflyttergaardene kunde blive bygget af brændte Sten⁸⁰.

Den udtalte Velvilje og Humanitet, som Rasmussen Søkilde paa sin lidt naive Maade saa stærkt fremhæver, og som ogsaa har udmærket A. C. Holsten, hindrede ikke, at han holdt streng Mandstugt paa sine Godser. Det var i snæver Forbindelse med hans Samfundsopfattelse og sociale Indstilling; saaledes som den enkeltes Interesser i Jordfordelingen maatte vige for det gemene Bedste for at sikre den rationelle Drift og det størst mulige Udbytte saavel for den enkelte som for Samfundet, saaledes maatte de Vaner og Tendenser, som traadte hindrende i Vejen herfor fjernes — om fornødent med Tvang. Det var i første

DISK
Dierütse Kirke

Række det overhaandtagende Drikkeri, som han tog Sigte paa, og efter at han i 1764 var blevet Amtmand, fik han større Midler i Hænde til at skride ind. Den Bonde, som ved Sviren forsømte sin Gaard og ikke lod sig rette, maatte fradømmes Gaarden, og mere end een ældre Mand har maattet bøde for sin Last ved et kortere eller længere Ophold i Odense Tugthus⁸⁴. Holsten betænkte sig heller ikke paa at flytte rundt med Bønderne, naar han fandt dette til deres eget og Godsets Bedste. Det berettes saaledes, at Manden i Ruesøgaard under Langesø

Gælds brev til Vallo Stift,
dat. 19/7, 1763
Langesø Arkiv

havde sat alt, hvad han ejede, til ved Drik, og Gehejmeraaden forlangte da, at han skulde bytte Gaard med en mere driftig Mand, som sad paa den mindre Gaard »Nykøbing«; da Ruesøgaard-Manden nægtede dette, lod Holsten en skønne Dag ganske roligt hans Sager flytte⁸⁵.

Ogsaa mod de grasserende Skovtyverier skred han som Regel ind med haard Haand. At han ogsaa undertiden lod Naade gaa for Ret, haves der dog Eksempler paa, saaledes med OLE RAVN i Katterød,

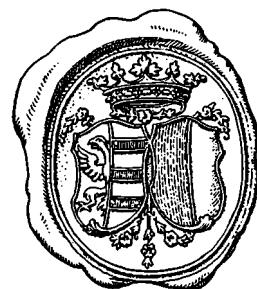
som 1771 havde hugget i Skovene. Det havde aabenbart været særlig groft, thi han blev idømt en Bøde paa 176 Rdl. og 3/4 og blev fradømt Fæstet, dersom han ikke betalte. Manden kunde imidlertid ikke betale, og da han bad om Naade, eftergav Holsten ham Beløbet, imod at han betalte 20 Rdl. og fremtidig ophørte med den ulovlige Skovhugst. Desværre for Ravn kunde han imidlertid ikke lade Øksen blive hjemme, naar han gik til Skovs, og det endte sluttelig med, at han blev sat fra Gaarden⁸⁶.

Ved en fornuftig Økonomi — utvivlsomt støttet af den almindelig Prisstigning paa Landbrugsprodukter og vel ogsaa af en ikke ringe Udbytteforøgelse som Følge af Reformerne — formerede Holsten ikke ubetydeligt den fra Faderen arvede Formue, og ligesom han, havde

Gælds brev til Vallo Stift, dat. Holstenshuus 19/7, 1763
Langesø Arkiv

han en Del Penge staaende i Købstads- og Landejendomme. Hans Debitorer var dog ikke alle lige vederhæftige, og han blev derfor undertiden nødsaget til at gaa Rettens Vej for at faa sine Tilgodehavender. Saaledes førte han 1770 Proces med Byfogden PETER BEK i Svendborg og dennes Søn RASMUS BEK, der havde sat Trolddalsgaard i Pant for 1.000 Rdl.⁸⁷. 1772 lod han sig indføre i de Brødrene HENRIK og NIELS KØHLER i Odense tilhørende Ejendomme og Effekter. I den Anledning gik det Rygte, at Kammerherre Holsten kun gik saa vidt, fordi en vis PETER RASMUSSEN ønskede at komme i Besiddelse af Køhlers Gaard, hvad der foranledigede Holsten til at udsende en Erklæring om, at Peder Rasmussen aldrig havde drøftet denne Sag med ham, men at den anvendte Fremgangsmaade havde været paabudt af Nødvendighed.⁸⁸ 1775 indstævnedes han Selvejerbonden CHRISTEN CLAUSEN i Bred for 350 Rdl. og 1778 en Værtshusholder JENS MADSEN DREJER i Verninge for 1.000 Rdl.⁸⁹. 11. Juni 1800 laante han Degnen MOURITS FRIIS' Enke MARGRETHE KNUDSDATTER i Næsby 5.000 Rdl. mod Pant i hendes Gaard⁸⁹. 1774 havde han 8.000 Rdl. staaende i Munkemølle⁸⁹.

Kvittering,
dat. 21/12 1786
Langesø Arkiv

Industrielle Foretagender synes han — atter i nøje Kontakt med sin Samtid — at have støttet med Forkærlighed. Saaledes kan det nævnes, at Spinderiet i Graabrødreklosters Portbygning i Odense i 1794 nød godt af hans og andres Støtte⁹⁰, og som det fremgaar af hans andet Steds gengivne Redegørelse for sine Indretninger, oprettede han Spindeskoler baade i Diernisse og paa Lyø. Interessen for industriel Virksomhed viser iøvrigt, at Holsten ikke var ren Fysiokrat, han var ikke blind for Nødvendigheden af Byerhverv, og navnlig Køb-

A. B. Holsten

Jordebog over det allodialle Gods,
dat. Langense 1/4 1794
Langeso Arkiv

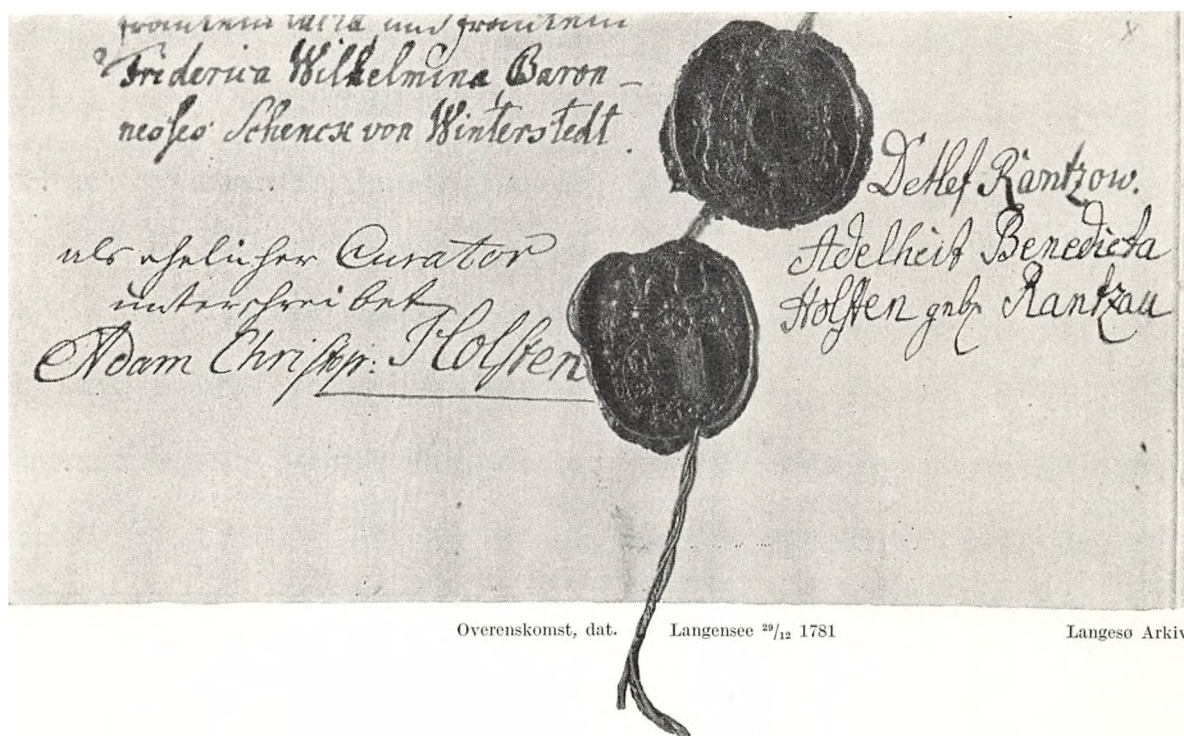
A. B. Holsten

Kvittering,
dat. Holstenshuus 21/12 1786
Langeso Arkiv

stædernes Handel burde ophjælpes, hvortil »en frie Ind- og Udførsel vilde og biedrage meget«, Folk burde købe deres Klædevarer m. v. i Hovedstaden, »og Patriotismen udkræver desuden at præferere sine Landes-Producter for fremmede, om der endog skulde være en liden Tab derved«. Dette Citat af et Brev, han i 1774 skrev til Martfelt⁹¹, viser formentlig, hvorledes merkantilistiske og liberalistiske Strømninger mødtes med de fysiokratiske, som laa til Grund for hans Opfattelse af Landbrugsspørgsmaalene.

Ved sit Testamente havde Oberst GODSKE DITLEV VON HOLSTEN — som det vil blive berørt andetsteds — tillagt sin Søn hele Boet paa nær de Summer, han havde givet sine Døtre i Medgift, med det udtrykkelige Formaal for Øje derved at sætte ham i Stand til at foretage de Forbedringer og Ombygninger, som de to Gaarde — Holstenshuus og Langesø — i saa høj Grad trængte til.

A. C. HOLSTEN tog derfor straks fat paa omfattende Reparationsarbejder paa Holstenshuus, hvis Vestfløj formentlig har været færdig i 1749, idet han over Hovedindgangen her lod anbringe en Sten med dette Aarstal og sit og sin Hustrus Navnetræk og Vaaben⁹². I denne Fløj havde han Amtets Kontorer og Arkiv⁹³, Nordfløjen havde »stedse været benyttet til

Overenskomst, dat.

Langense 29/12 1781

Langeso Arkiv

Herskabets Ophold og Bekvemmelighed og i Gehejmerraad Holstens Tid for en stor Del, hvad det indre angaar, forandret og forbedret, saaledes at der haves adskillige smukke gibsede og betrukne Værelser⁹⁴.

1. Februar 1750 indtraadte Holsten som Interessent i det den 12. Februar Aaret før stiftede »Fyenske Herregaardes Brand-Societet«, idet han lod Holstenshuus' og Langesø's Ladegaarde assurere for 4.000 Rdl. hver. 29. December 1750 forsikrede han selve Hovedgaar-

dene for henholdsvis 2.500 og 500 Rdl.⁹⁵.

21. Februar 1766 forhøjede han Brandforsikringssummerne for Holstenshuus til henholdsvis 5.000 Rdl. for Hovedbygningen og 5.000 for Ladegaarden, og han har vel da været færdig med sine Forbedringer her⁹⁶. Bygningerne var endnu — da de efter hans Død i 1801 blev synet — i udmærket Stand⁹⁷.

Langesø's Hovedbygning var imidlertid saa forfalden, at A. C. Holsten besluttede sig til helt at ombygge den, og 1767 lod han den tyske Arkitekt GEORG DIDRIK TSCHIERSCKE, som allerede 1753 havde tegnet en Plan over Haven paa Holstenshuus, udarbejde Tegningerne til en ny Bygning. Han tog imidlertid ikke straks fat paa Arbejdet og i Mellemtiden brød en ny Smagsretning — med Jardin — igennem indenfor Arkitekturen⁹⁸.

Han har da rimeligvis henvendt sig til Jardin selv eller til en af hans Elever; det antages nu at være GEORG ERDMANN ROSENBERG, som har udarbejdet en ny Tegning, der i alt væsentligt svarer til den opførte Bygning, og omkring 1774 paabegyndtes Nedrivningen af den Bygning, som Rigskansleren ANTONIUS BRYSKÉ 1554 havde opført. Hovedbygningen er formentlig blevet færdig i Løbet af Aaret 1775, idet A. C. Holsten 5. Januar 1776 forsikrede den »nye opførte Borregaards Bygning« for 5.000 Rdl. Paa det fremspringende Midterfag mod Gaardsiden anbragtes Vaabenerne Holsten og Rantzau, og over Havedøren satte Bygherren en Sten med Indskriften:

For Efterkommerne og ikke for mig.

Adam Christopher von Holsten

Anno MDCCLXXV

Den nye Bygning har sikkert med sine rene Linier og den fornemme Ro, der præger den, vakt Samtidens som Eftertidens Beundring. Man ved, at Greve JOACHIM GODSKE MOLTKE, der 1781 købte Einsiedelsborg, dette Aar besøgte Langesø, for at bese de nye Bygninger, idet han selv agtede at bygge Einsiedelsborgs Hovedbygning om⁹⁹.

Samtidig med at Holsten lod Langesø's Hovedbygning forsikre for de nævnte 5.000 Rdl.,

Gehejmerraad Baron A. C. Holstens Storkors skjold paa Frederiksborg Slot

lod han ogsaa Ladebygningerne, som han i 1782 kalder af ny opførte og saaledes ogsaa har ladet byggé, assurere for 4000 og fornyede Forsikringerne for Holstenshuus. 18. Februar 1782 fornyedes Policerne paany. Det kan i denne Forbindelse nævnes, at Holsten 7. Januar 1769 blev den ene af Societetets to Direktører i Stedet for Stiftamtmand CASPAR HERMAN VON HEINEN, der døde 1767. Den anden Direktør var i en Aarrække Holstens Kusines Søn Major AXEL ROSENKRANTZ til Stamhuset Søbysøgaard. I Marts 1783 trak Holsten sig tilbage fra denne Post paa Grund af tiltagende Alder og Svaghed, samt sine Embedsforretninger; han afløstes af Justitsraad HANS BERG til Skovsbo¹⁰⁰. Societetets Arkiv, som i Holstens

Vaabenerne Holsten og Rantzau ved Siderne af Hoveddøren paa Langesø

Direktørtid havde haft sin Plads paa Holstenshuus, blev 26. Marts 1783 afleveret til Rosenkrantz og Berg¹⁰⁰.

Sit Embede som Amtmand passede Holsten indtil 1789, da han efter 25 Aars Tjeneste og i en Alder af 72 Aar søgte og fik sin Afsked bevilget.

ADAM CHRISTOPHER HOLSTEN blev 29. August 1749 i Hamburg (St. Michaelis Sogn) viet til

32/10

ADELHEID BENEDICTE RANTZAU

der er født paa Panker i Holsten 12. Februar 1731 som næstældste Datter af HANS RANTZAU til Putlos, Panker & Klampe og BERTHA CATHRINE BROCKDORFF. Hun blev døbt i Lütjeburg Kirke Dagen efter og blev opkaldt efter ADELHEID BENEDICTE BLOME til Heiligenstedten (Enke efter Hans Rantzau's Farbroder Generalmajor OTTO RANTZAU til Putlos 128/57), der bar hende til Daaben. Hendes Kaldenavn var BENEDICTE. Vielsen siges at have fundet Sted i Huset hos »Grevinde« Buchwaldt paa Gänsemarkt. Sandsynligheden taler dog for, at dermed menes Brudens Faster MAGDALENE LUCIE BUCHWALDT, født RANTZAU.

Ægteparret fik 23. April 1751 Bevilling til at den længstlevende maatte sidde i uskiftet Bo og skifte med Samfrænder¹⁰¹.

De boede de første Aar paa Holstenshuus, hvor de fleste af Børnene er født; paa Langesø synes Familien først omkring 1780 at have taget Ophold, men iøvrigt skiftedes hyppigt mellem de to Gaarde, og Holsten ejede ogsaa en Gaard paa Nørregade i Odense, der var det almindelige Samlingssted for Omegnens Godsejerfamilier i Vintersæsonen¹⁰². Dog synes det, som om Julen i de senere Aar er blevet fejret paa Langesø¹⁰³.

I Aarene før og efter 1760 har Familien sikkert ogsaa boet en Del paa Grøndal paa Frederiksberg ved København, hvor den senere Admiral HANS HOLSTEN (16/5) blev født i 1758. A. C. Holsten købte Ejendommen ved Købekontrakt af 9. Maj 1754 af Baron MATHIAS GÜLDENCRONE'S Enke, FRIEDERICA HEDEVIG ALBERTINA VON GOERTZ, hvis Skøde til ham er dateret 14. Januar 1755 i Hamburg. Købesummen var 9.000 Rdl.¹⁰⁴. Hovedbygningen siges 1765 at være 37 Fag lang og 8 Fag dyb og af Bindingsværk, hvoraf dog en Del hvilede paa Grundmur. Holsten beholdt Ejendommen indtil 1765, da han solgte den til STEPHEN CASPARSEN KRUSE for 12.000 Rdl. Skødet er dateret Holstenshuus 8. Juni 1765¹⁰⁵.

Ogsaa en anden Ejendom paa Sjælland var Holsten en Tid Ejer af, nemlig Hovedgaarden Vibygaard i Syv Sogn, men det er vel uvist om han, da han 11. Juni 1757 fik Skøde paa den af Agent, Apoteker JOHAN CHRISTOPHER VON WESTEN, har haft i Sinds at beholde den. I hvert Fald solgte han allerede 11. December 1758 Godset videre til PEDER

Miniatur, der efter en gammel Paaskrift skulde forestille Adelheid Benedicte Baronesse Holsten, født Rantzau, 1731—1794, men maaske forestiller en af hendes Dotre Tidligere Sannarp, nu Langesø

QUISTGAARD. Det omfattede da 20 Td. 2 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Hartkorn Hovedgaardstakst, 4 Skp. Skovskyld og 275—5—5—1 Td. Bøndergods¹⁰⁶.

Om Familiens Omgangskreds er det ikke muligt gennem Fadderlisterne at danne sig noget Skøn; det er saa godt som udelukkende Slægtens Medlemmer, der indskrives. Fadderlisterne er i Modsætning til Tidens Skik meget kortfattede, en Modsætning, der kommer pudsigt frem i den Bemærkning, hvormed Sognepræsten i Diernisse slutter Indførelsen af SOPHIE DOROTHEA HOLSTENS Daab i 1755: »Det var alt Statzen«. Barnet blev baaret af SOPHIE HEDEVIG VON FINECKE, gift med A. C. Holstens Fætter ERIK SKEEL HOLSTEN til Gelskov og Arreskov, og Huen holdtes af en Frøken ROSENKRANTZ, enten IDE (1735—98) eller KAREN (1736—97), senere gift med HOLGER REEDTZ til Palsgaard; de var Døtre af MOGENS ROSENKRANTZ til Spøttrup og A. C. Holstens Kusine ELISABETH SOPHIE VON HOLSTEN. Mandsfaddere var ERIK SKEEL HOLSTEN og FREDERIK LUDVIG VON PENTZ.

1756 var ELISABETH CATHRINE HOLSTENS Faddere Oberstløjtnant, senere Generalløjtnant ADAM EGGERT VON HOLSTEIN (der var Søn af Generalmajor DITLEV VON HOLSTEIN og A. C. Holstens Moster JACOBINE ERNESTINE KNUTH) og hans Hustru ELISABETH DOROTHEA REGINE WICHMANN HANSEN, endvidere A. C. Holstens Svoger, den senere Konferensraad FREDERIK LUDVIG VON PENTZ til Fjellebro og Ritmester BÜLOW med Frue fra Faaborg¹⁰⁷.

»Muthmasslich Adelheid Grf. z. Rantzau a. d. H. Pudlos verm. Baronin v. Holstein« Breitenburg

HANS HOLSTEN (16/5) blev som nævnt født paa Grøndal og baaret til Daaben i Frederiksberg Kirke af Grevinde IDA LOUISE REVENTLOW, født SCHEEL PLESSEN, medens ovennævnte Oberstløjtnantinde VON HOLSTEIN stod hos. Mandsfadderne var den senere Gehejmeraad Baron CONRAD DETLEV KNUTH til Conradsborg (A. C. Holstens Fætter) og F. L. v. PENTZ.

1762 blev DITLEV CAJ HOLSTEN baaret til Daaben af sin Faster ANNA MARGRETHE VON PENTZ, født VON HOLSTEN, medens en af hendes Døtre — vel den ældste ELISABETH SOPHIE VON PENTZ — holdt Huen. De øvrige Faddere var Konferensraad VON PENTZ og Sønnen den senere Stiftamtmand, Gehejmekonferensraad DITLEV VON PENTZ. Konferensraaden var atter Fadder i 1768, da SOPHIA DOROTHEA HOLSTEN blev døbt, hendes Gudmoder var ERIK SKEEL HOLSTENS anden Hustru BIRTHE KIRSTINE JUEL REEDTZ, og Barnets ældste Søster MAGDALENE LUCIE HOLSTEN holdt Huen. Som Mandsfaddere blev yderligere indskrevet ERIK SKEEL HOLSTEN og Greve CHRISTIAN DITLEV REVENTLOW.

15. September 1775 fik A. C. Holsten med Hustru og Børn Tilladelse til at lade sig betjene af uvedkommende Præst¹⁰⁸.

Panker ved Lütjenburg i Østholsten

ADELHEID BENEDICTE

HOLSTEN var en dygtig Husmoder, der havde nøje Indseende med alt. Hun var meget økonomisk og fik i Folkemunde Ord for Knaphed. Hun holdt sine Piger strængt til Arbejde — det sagdes endog, at hun lod dem spinde til Klokken 9 Juleaften, men det er maaske dog en Overdrivelse — men hun foregik dem selv med et godt Eksempel, og var en baade flittig og energisk Dame¹⁰⁹; det fortælles saaledes om hende, at hun altid havde et Strikketøj med sig, naar hun kørte ud, for ikke at sidde med Hænderne i Skødet under Køreturen¹⁰⁹. Sikker er det, at der er blevet bestilt meget paa Gaarden i hendes Tid, der findes i Skifterne et stort Antal Rokke, der har snurret flittigt, hvis man skal dømme efter de utrolige Lagre af Linned, som fandtes i Ægteparrets Bo; man skal lede efter at finde saa stor Rigdom paa Linned som her, selv i en Tid, hvor Boerne maalt med moderne Forhold er overordentligt rige paa Duge og Sengetøj.

Hvad Adelheid Benedicte Rantzau har arvet efter sine Forældre er desværre ikke oplyst, da det ikke er lykkedes at finde noget Skifte efter dem; derimod haves der nogle spredte Oplysninger om andre Arvefald til hende. Ved Ægtepagten mellem hendes Forældre HANS RANTZAU og BERTHA CATHRINE BROCKDORFF (64/19 og 64/20), som blev opsat 22. April 1724¹¹⁰, var det blevet bestemt, at Bruden skulde have Prioritet for sine Fordringer i Moderens Successionsret til Godset Schinkel; denne Ret var blevet hjemlet Bertha Cathrine Brockdorff ved hendes Forældres, CAI BROCKDORFF og ANNA CATHRINE AHLEFELDT (128/39 og 128/40)'s fælles Testamente, dateret Kiel 2. Maj 1722¹¹¹, hvis første Paragraf havde tilsikret deres Søn HEINRICH FRIEDERICH BROCKDORFF 1.000 Rthlr. Croner i Appanage fra hver af Forældrene, indtil han ved Indtrædelse i Ægteskab skulde have overladt Moderens Gods

Schinkel, som det ikke tillodes ham at skille sig ved, men kun at sikre sin eventuelle Enke Brugsretten af ad dies vitæ; hvis han ikke efterlod Livsarvinger, skulde Godset tilfalde Bertha Cathrine Brockdorff for 22.000 Rthlr. som Andel i den mødrene Arv. Ved den under 30. Maj og 4. Juni 1778 mellem HEINRICH FRIEDRICH BROCKDORFF og Baronesse ULRICA SOPHIA VON SELL opsatte Ægtepagt¹¹² fik hun tillagt Schinkel for Livstid. Efter H. F. Brockdorffs Død i Februar 1781 uden Livsarvinger kom det 7. November 1781 paa Schinkel til en Arveforening, hvorved Enken mod at faa udbetalt 22.000 Rthlr. afstod Schinkel til H. F. Brockdorffs Arvinger, hvorefter disse i 1784 solgte Godset for 45.000 til Forpagter JOSIAS FRIEDRICH JENSEN paa Rathmannsdorff. Af disse 45.000 maa Fjerdeparten være tilfaldet Bertha Cathrine Brockdorffs Arvinger, og Adelheid Benedicte Rantzau har da formentlig faaet en Fjerdedel heraf, altsaa godt 2.800 Rthlr. minus eventuelle Omkostninger.

17. April 1773 døde i Kiel MAGDALENE LUCIA RANTZAU, yngste Søster til HANS RANTZAU til Putlos, Panker & Klampe og Enke efter Landraad, Oberst DITLEV BUCHWALD til Pronstorf. Hendes Bo tilfaldt i Henhold til Testamente af 19. September 1759 hendes Brodersøn CAI RANTZAU til Gaarz og Guldstein, der blot skulde udrede nogle mindre Legatportioner, hvoriblandt 1.000 Rthlr. Courant til »Dixgen Holsten ihre Tochter Magdalena Lucia Holsten zum Gevattergabe«¹¹³.

Blandt hendes Aktiver kan nævnes en Obligation paa 5.000 Rthlr. fra FRIEDRICH RANTZAU paa Breitenburg (32/15)¹¹⁴.

Ogsaa i Gehejmeraadens Slægt forekom en Arvesag, som fortjener at omtales. A. C. Holstens yngste Søster ANNA SOPHIE HOLSTEN, der var Enke efter Generalmajor CHRISTIAN FREDERIK VON LÜTZOW til Søholt, Ulriksdal og Sædinge, døde 27. Januar 1782, seks Dage efter sin Datter Kammerherre GODSKE HANS KROGS Hustru ANNA MAGDALENA SOPHIE VON LÜTZOW.

Som sine to ældre Søstre havde ANNA SOPHIE HOLSTEN ved Forældrenes Testamente af 10. Februar 1740 faaet tillagt 24.000 Rdl. i Brudeskat, og ved en Kodiciel af 1. December 1742 havde GODSKE DITLEV VON HOLSTEN yderligere bestemt, at hendes Part ingensinde maatte formindskes, men skulde gaa ubeskaaret til Deling mellem hendes Arvinger. ANNA SOPHIE HOLSTEN opsatte 24. Januar 1760 et Testamente, hvori hun i Overensstemmelse hermed reserverede sine Arvinger efter Loven denne Kapital, saafremt hendes Datter ANNA MAGDALENA SOPHIE VON LÜTZOW skulde afgaa ved Døden før hende uden at efterlade sig Livsarvinger. Denne Bestemmelse blev endvidere optaget i den under samme Dato underskrevne Ægtepagt mellem GODSKE HANS KROGH og ANNA MAGDALENA SOPHIE V. LÜTZOW. Af A. C. Holstens Brev til Svogeren, Konferensraad FREDERIK DE LØVENØRN — som gengives andetsteds — fremgaar det, at Holsten har været medvirkende herved under et Besøg paa Søholt i Julen 1759.

Kort før sin Død, nemlig 25. November 1781, indsatte Fru von Krogh sin Mand til Universalarving og bestemte, at de 24.000 Rdl. skulde tilfalde ham. Hun afgik derpaa 21. Januar 1782 ved Døden — som nævnt seks Dage før Moderen — og da Ægteskabet ikke havde bragt dem Livsarvinger, forelaa det i G. D. v. Holstens Testamentkodiciel forudsete Tilfælde.

Kammerherre von Krogh nægtede imidlertid at udrede de 24.000 Rdl. og paastod sin Hustrus Testamente kendt gyldigt under Henviisning til, at hans Svigermoder havde haft Ønske om, at han skulde arve disse Penge; han fremlagde i denne Anledning et Brev fra Provsten HANS TAGE i Fuglse — i hvis Hus Generalinde Lützwow var død — og et andet fra Provst DYSSSEL, hvoraf det fremgik, at Generalinden havde udtalt Ønsket om, at hun dog maatte dø en hel eller halv Time før sin Datter, for at Krogh kunde undgaa Proces.

Generalindens Arvinger var Broderen A. C. Holsten og Børnene af hendes afdøde Søstre, nemlig af FREDERIKKE SOPHIE VON HOLSTEN og Konferensraad FREDERIK DE LØVENØRN, og af ANNA MARGRETHE VON HOLSTEN og Konferensraad FREDERIK LUDVIG VON PENTZ.

Af disse stillede — som det vil ses af det følgende — A. C. Holsten sig ret passivt, tre af Konferensraad Pentz's Børn gav paa Forhaand Afkald paa Arv, men de øvrige Pentz'er og de Løvenørn'ske Arvinger stillede sig til Gengæld stejlt paa deres formelle Ret. Dette er nu ikke kommet overraskende for A. C. Holsten, der selv stod i et Dilemma, thi allerede i 1774—76 havde Spørgsmaalet været indgaaende drøftet mellem ham og FREDERIK DE LØVENØRN. Sagen var den, at de 24.000 Rdlr. skulde have været prioriterede i Søholt, Ulriksdal og Sædinge, men der var intet tinglyst herom, og Godserne var stærkt forgældede, hvortil kom, at von Krogh — og det var vel dette, der havde sat Sagen under Debat — skilte sig af med Ulriksdal. Godset blev købt af Etatsraad, Landsdommer JØRGEN WICHFELD, der fik Skøde 24. December 1776; Købet var dog afsluttet allerede i Maj s. A., hvad Holsten 5. Juni meddelte Løvenørn, men det er rimeligt at antage, at von Krogh har ligget i Underhandlinger om at sælge længere Tid i Forvejen. I hvert Fald henvendte Holsten sig allerede under 3. December 1774 til Danske Kancelli for at faa Støtte for sig og sine Medarvinger for deres eventuelle Krav, men Kancelliet henviste Sagen til privat Søgmaal; om et saadant er blevet forsøgt paa et Tidspunkt, hvor det var højst tvivlsomt, om Spørgsmaalet blev aktuelt, er ikke oplyst, men det er med hele Holstens Stilling til Sagen ikke sandsynligt.

I Marts 1782 meddelte DITLEV LØVENØRN Holsten, at han agtede at sagsøge von Krogh paa sine egne, sine Søkendes og de Pentz'iske Arvingers Vegne og havde anmodet COLBIØRNSEN om at føre Sagen. Holsten svarede paa Løvenørns Opfordring, at han ikke agtede at deltage i nogen Proces, før han havde nærmere Oplysninger om hele Sagen.

Løvenørn bebrejdede derpaa Holsten, at Tinglysningen af de 24.000 Rdl. var undladt, en Bebrejdelse, Holsten afviste med den Begrundelse, at enhver af Arvingerne maatte varetage sine egne Interesser, og at han var uden Skyld i, at F. L. v. PENTZ, som havde været Generalindens Lavværge, ikke havde draget Omsorg herfor. Da Løvenørn derefter 16. April skrev et temmelig ophidset Brev til Holsten, hvori han bl. a. truede med at anlægge Proces imod ham, svarede Holsten temmelig roligt 20. April, at han havde anmodet Dr. jur. PEDER KOFOD TROJEL — en Mand som Holsten satte stor Pris paa og havde kendt siden han omkring 1769—70 havde været Manuduktør for hans ældste Søn¹¹⁵ — om at drøfte Sagen med Løvenørn, men iøvrigt saa vilde han nu tiltræde Sagsanlægget, for at Løvenørn kunde se, at han stillede sig solidarisk med dem.

I November 1782 tilbød v. Krogh Forlig i Sagen, men da han ikke kunde love at betale mere end 3.000 Rdl., blev han afvist af Løvenørn, og 29. April 1783 udtog denne Stævning imod ham, efter at Gehejmekonferensraad, Baron FREDERIK WILHELM WEDEL og Byfogden i Næstved, Herredsfoged i Ringsted-Thybjerg Herreder EWALD WULFF 11. April havde faaet Kommissorium.

Tiden gik imidlertid, uden at der blev foretaget noget — bortset fra de sædvanlige Kævlrier mellem Parterne om, hvor Forhandlingerne skulde foregaa — og helt uden Skyld i denne Stilstand var Holsten ikke, idet han stadig under forskellige Paaskud nægtede at give Løvenørn Fuldmagt. Endelig i Maj 1784 tilbød Krogh paany Forlig, denne Gang mod at betale 6.000 Rdl., og nu lod det til, at ogsaa Løvenørn var villig til at tiltræde det, Holsten har sikkert stærkt tilraadet at modtage det — »NB Et maur Forlig er alle Tider bedre enn een fed Proces«, skrev han allerede 5. Juni 1776 til Frederik de Løvenørn — og hele Sagen talte meget stærkt for Forliget, fordi de to Gaarde i Forvejen var behæftede med henved 70.000 Rdl.,

og det var ikke meget sandsynligt, at Arvingerne havde faaet Medhold i deres Paastand om, at disse Pantsætninger var ulovlige, saalænge de 24.000 Rdl. ikke var tinglæste. Løvenørn og Holsten var dog enige om, at der maatte stilles Kaution for de tilbudte 6.000 Rdl., da en Panteobligation efter 70.000 ikke kunde anses for god Sikkerhed. Det endte med, at Løvenørn fik presset Summen op til 6.400 Rdl., og Krogh maatte for at opfylde Betingelserne,

afstaa Gaardene til sin Nevø af samme Navn, der saa betalte Summen.

Som nævnt havde tre af Fru Pentz's Børn, nemlig Kammerherre, Amtmand DITLEV VON PENTZ, Oberstinde LISE BROKELMANN og Oberstløjtnantinde WIBEKE BRÜGGEMANN givet Afkald paa Arven.

Da Forliget var vedtaget, skrev Holsten til Løvenørn og udtrykte sin Glæde over, at Processen var undgaaet. Han indrømmede, at han hele Tiden havde ønsket Sagen forligt, og forklarede, at Grunden til hans Eftergivenhed var den, at da GODSKE DITLEV VON HOLSTEN i 1742 havde lavet den paagældende Bestemmelse, var ANNE SOPHIE HOLSTEN endnu ugift, og paa Grund af hendes Svalgelighed ansaa man det for usandsynligt, at hun nogensinde vilde gifte sig; G. D. v. Holsten havde villet sikre sig imod, at hun ugift »skulde ved Disposition fornærme nogen af hendes

Baronesse Charlotte Holsten, født Comtesse Trampe,
1774—1852

Arvinger«, men det havde ikke været hans Hensigt, at Bestemmelsen skulde gælde længere, end til hun giftede sig.

Det er et talende Vidnesbyrd om Holstens Retfærdighedssans, at han her satte Dispositionens Aand over dens Bogstav, men tillige om hans Respekt for det formelle: »men som i Codicillen staaer uden Livs Arvinger, saa har vi dog fuld Rett at fordre Summen«¹⁶.

ADELHEID BENEDICTE RANTZAU døde Fredag 7. Marts 1794 Klokken fem om Morgenen i Odense, ti Dage senere døde hendes ældste Datter MAGDALENE LUCIE HOLSTEN, og 26. Marts blev de begge midlertidig indsat i St. Hans Kirkes aabne Begravelse, hvorfra deres Kister 5. Maj blev ført til Vevlinge Kirke, hvor A. C. Holsten havde ladet indrette en Familiebegravelse. Gehejmeraadindens Kiste blev her nedsat i den ene af de store Stensarkofager, som formentlig er blevet lavet ved denne Lejlighed.

Ved Skiftet efter Adelheid Benedicte Rantzau opgjordes Fællesboet til 211.000 Rdl. —

naar man tager i Betragtning, at A. C. Holsten desuden besad Baroniet, tør man karakterisere ham som en overordentlig velhavende Mand. Hans egen Andel udgjorde 105.601 Rdl. 5 $\frac{1}{2}$ 13 $\frac{1}{2}$, hvortil kom hans Arv efter Datteren, som androg 11.733 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$ 5 $\frac{1}{2}$. Sin Andel tog han dels i rede Penge og Obligationer, dels i Møbler for 12.253 Rdl. Gaarden i Odense overtog han for 3.000 Rdl. og allodialt Bøndergods for 4.542 Rdl.; hver af Sønnerne fik Møbler for 1.704 Rdl. Alene Obligationsbeholdningen udgjorde 162.000 Rdl.

30. Marts 1796 giftede Gehejmerraad, Baron ADAM CHRISTOPHER HOLSTEN sig for anden Gang i Greve A. F. Trampe's Hus i Odense¹¹⁷ med Grevens Datter CLARA CHARLOTTE FANNY Comtesse TRAMPE. Gehejmerraaden gik da i sit 79. Aar og var 57 Aar ældre end sin Brud, der var knapt 22 og født 28. Juli 1774 som Datter af den nævnte Major ADAM FREDERIK Greve TRAMPE til Løgismose og GERTRUD HOFMAN DE POULSEN^{117a}. Det ulige Parti vakte umaaelig Opsigt og gav Anledning til utallige Raillerier — det var den almindelige Anskuelse, at Gehejmerraaden gik i Barndom.

Ved Ægtepagten, der blev opsat i Odense 4. Marts 1796, blev det — i Tilfælde af, at Gehejmerraaden døde først — stillet Enken frit, om hun vilde skifte med hans Børn af første Ægteskab med det samme, eller om hun i Stedet for den Lod, som efter Loven kunde tilkomme hende, forlods vilde udtage 40.000 Rdl. foruden Gaarden paa Nørregade i Odense og Halvdelen af Indboet der og paa Langesø, bortset fra Kakkelovne, Familiebilleder og enkelte andre Ting. Saafremt hun døde først, skulde Holsten beholde alt uskiftet, dog bortset fra hvad hun i Ægteskabet maatte have erhvervet ved Arv eller Gave. Skulde der komme Børn i Ægteskabet, vilde Skifte dog være at foretage. Som Enkepension blev fastsat en Sum af 1.000 Rdl. aarlig¹¹⁸.

Efter Gehejmerraadens Død giftede den unge Enke sig igen 20. April 1802 med Major CHRISTIAN FREDERIK ERIK SKEEL, med hvem hun havde fire Børn, af hvilke Datteren CLARA CHARLOTTE FANNY SKEEL (1809—98) 1828 ægtede den senere Gehejmekonferensraad, Direktør for Det Classen'ske Fideikommiss PETER HERSLEB CLASSEN (1804—86). Fru CHARLOTTE SKEEL, født Comtesse TRAMPE, døde 30. September 1852^{118a}.

Gehejmerraad ADAM CHRISTOPHER VON HOLSTEN døde stille 6. September 1801 ved halv Firetiden om Eftermiddagen efter tre til fire Ugers tiltagende Afkræftelse; han var da 84 Aar gammel paa tolv Dage nær. Han blev bisat i den pragtfulde Marmorsarkofag i Vevlinge Taarnkapel, som havde staaet færdig fra hans første Hustrus Død.

Skiftet efter A. C. Holsten begyndte paa Langesø 21. September 1801 og blev foretaget af Amtsforvalter i Odense CHRISTEN WILLEMOES og Kammerraad, Birkedommer HANS JØRGEN HANSEN fra Ørridslevgaard som Executores testamenti. I Afdødes Gemmer forefandtes et under 6. December 1798 i Odense opsat Testamente, der udmærker sig ved en Række

Baronesse Charlotte Holsten, født Comtesse Trampe
1774—1852

Tilhører Hofmarskal Greve C. Trampe

detaillerede Bestemmelser, som vidner om en vidtdreven Sans for det formale, Angst for ikke at forudse ethvert tænkeligt Tilfælde og en Omstændelighed, om hvilken der iøvrigt haves talrige andre Vidnesbyrd. Af Bestemmelserne skal det her anføres, at det allodiale Gods, som ved ADELHEID BENEDICTE RANTZAU'S Død var blevet udlagt Gehejmraaden, ved kongelig Bevilling af 22. August 1794 var blevet inkorporeret under Baroniet, og noget senere erhvervet Gods skulde af Successor søges indlemmet paa samme Maade. Sønnen DITLEV CAI HOLSTEN fik forlods tillagt 1.500 Rdl., for at han, ligesom sine Brødre, kunde have ialt 3.500 Rdl. til Etablissement, foruden 400 Rdl. aarligt, indtil han fik Kompagni. Til de fattige paa Langesø og Holstenshuus Godser, samt i Odense skulde der ved hans Død udbetales ialt 300 Rdl. De Folk, som havde været i Holstens Tjeneste i fem Aar og mere, skulde have to Aars Løn, Resten et Aars Løn foruden Løn til ordinær Opsigelsestid. Husholdersken i Odense, Jomfru MARGRETHE LUND, der i nogle og tredivte Aar havde været i Holstens Tjeneste, skulde have en aarlig Pension paa 20 Rdl., og Landvæsenskommissær BERNT HANSEN i Faaborg skulde aarlig have 200 Rdl. for sin lange og tro Tjeneste.

Begravelsen skulde være tarvelig, og Gravkapellerne i Diernisse og det af ham selv i Vevlinge indrettede skulde vedligeholdes. En Bestemmelse, der tillod hans anden Hustru, om hun ønskede det, at blive bisat i Vevlinge, involverer efter sin Ordlyd, at der ikke maatte bisættes andre.

Endelig havde Holsten bestemt, at Executorerne ikke maatte opsigte nogen af de i Boet forefindende Obligationer, medmindre Arvingerne udtrykkeligt forlangte det. Han vilde saaledes sikre sine Debitorer mod at blive bragt i øjeblikkelige Vanskeligheder ved hans Død.

Ved en Række Tillægsbestemmelser — Odense 27. Marts 1799, 3. Marts 1800, 13. Maj 1800 og Langesø 16. December 1800 præciserede han yderligere sine Dispositioner, saaledes bestemte han angaaende sin Begravelse, at den skulde foregaa i al Stilhed og Tarvelighed. Den inderste Kiste var færdig, og naar hans Lig — som ikke maatte stilles paa lit de parade — var blevet lagt heri, skulde den om Aftenen føres til Vevlinge Kirke uden Ceremoni eller Ligfølge. Her skulde Kisten modtages paa Kirkegaarden af Præsterne og Degnene i Vevlinge og Vigerslev Sogne. Sognepræsten skulde ved Kisten holde en ganske kort Tale, og derefter skulde den anbringes i den Stenkiste, som stod parat. Til Kirkerne i Vevlinge, Vigerslev og Diernisse skulde der gives to Voksllys med Plader, hvorpaa hans Navn og Vaaben, samt Dødsdatum var malet.

Som Prøve paa den pinlige Nøjagtighed, der udmærker Holstens Testamente, kan anføres følgende Tillægsbestemmelse:

»Som Tillæg til min forfattede Disposition har jeg ved Giennemlæsning af Hoved-Dispositionen og de dertil allerede forfattede 2d. Tillæg, og efter nøyere Overlæg, endnu funden fornøden efter Omstændighederne at fastsætte

1. Da min kiære Kone foruden de hende forbeholdne 2d. Ridehæste endnu har anskaffet sig 2d. Kiørehopper med tilhørende Hestetøj, som hun har bekostet ved 2d. Hoppers Om-tuskning, hendes Fader skiænkede hende, og med Tillæg af de Penge, hun har sammensparet fra det, jeg aarlig har tilstaaet hende til hendes eget particulære Brug, uden nogen Bekostning for mig, saa skal disse 2d. Kiørehopper med tilhørende Hestetøj efter min Død være min Kone tillige med hendes 2d. Rideheste tilhørende, uden at samme enten skal henregnes til de Kreature, Lehnfølgeren med Lehnet tilkommer, eller beregnes min Boe til Indtægt, men gandske og aldeles være Lehnfølgeren og mine øvrige Arvinger uvedkommende.

2. Ligeledes har min kiære Kone Tid efter anden ved sin gode Oeconomie anskaffet sig et anselig Bibliotek, uden at jeg dertil har leveret andre Penge, end dem hun af sine egne har

sammensparet, saa skal bemeldte Bibliotek efter min Død tilhøre min kiære Kone og hende af min Boe udleveres uden nogen Skifte eller Deeling, og uden at mine øvrige Arvinger derfor skal kunde paastaae nogen Jevnet eller Vederlag.

Langensøe, den 16d. December 1800

Holsten.«

26. Februar 1799 gav Holsten sin mangeaarige Forvalter LAURITZ FAABORG et Gavebrev paa 1.000 Rdl., som skulde udbetales et halvt Aar efter Giverens Død, og 16. December 1800 erklærede han yderligere, at Faaborg aarlig skulde have 80 Rdl., som skulde udbetales 18. September — Gehejmeraadens Fødselsdag.

Efter Holstens udtrykkelige Forskrift blev der efter hans Død foretaget Syn over Baroniet — det gengives som Tillæg — skønt Lensfølgerens yngre Brødre som næste Succesorer erklærede det for unødvendigt.

Udskrift af Skifteforretning efter Gehejmeraad Baron A. C. Holsten

Holstenshuus Arkiv

Enken havde — som før nævnt — ved Ægtepagten faaet frit Valg mellem at skifte sammen med de andre Arvinger eller faa 40.000 Rdl. udbetalt; hun valgte — hvad der i Betragtning af Boets Beholdninger er saare naturligt — Skiftet. Nogen samlet Boopgørelse findes ikke, idet de forskellige Effekter blev delt i Lodder hver for sig. Boet var imidlertid overordentlig rigt. Sølvtøjet blev vurderet til 2.748 Rdl. 2 sk 7 p , usyet Linned til 353—3—6, syet Linned til 1.727—3—0, Sengeklæder til 1.918—1—0, Møbler og Effekter til 5.150—0—12 — dette alene andrager tilsammen 11.897 Rdl. 4 sk 9 p , men desuden fandtes Obligationer til et samlet Beløb af 115.195 Rdl. 4 sk .

Af Obligationerne var alene 64.000 anbragt i Holsten, et Vidnesbyrd om Kieler-Omslags stadige Betydning for den danske Adels Økonomi; blandt Obligationerne nævnes en paa 5.000 Rthlr. fra FRIEDERICH RANTZAU paa Breitenburg (32/15), som endnu i kvitteret Stand ligger i Breitenburgs Arkiv.

Blandt Aktiverne kan endnu nævnes Holstens Pension; der tilkom ham 733 Rdl. 22 p til Dødsdagen, hvoraf han havde faaet udbetalt 330 Rdl., af det øvrige fragik 6 Rdl. 64 p for stemplet Papir og prompte Betaling, 5 Rdl. til de fattige og 50 Rdl. i Henhold til Forordningen af 12. Juni 1770.

Testamentets Bestemmelser blev naturligvis iagttaget, saaledes er Regningen for Gehejmeraadens Begravelse bemærkelsesværdig lille, nemlig kun paa 145 Rdl. 3 sk 10 p , hvoraf endda de 14 Rdl. var medgaaet til den Timplade med Inskription, som maa findes paa Trækisten i Sarkofagen; dog maa det naturligvis her erindres, at Kisterne var lavet paa Forhaand. Til Folkeløn udbetaltes ordinært 873 Rdl. og ekstraordinært i Henhold til Bestemmelserne 2.407 Rdl., det drejede sig om ialt 33 Personer, nemlig ikke alene det sædvanlige Huslyende, men ogsaa Røgttere, Gaards- og Havekarle.

Om Landbrugsforholdene paa Hovedgaardene giver Skiftet nogle enkelte Oplysninger, saaledes bl. a. om Besætningernes Størrelse. Paa Langensø var der 130 Køer til Mejeriet, foruden 15 til Husholdningen, 12 Kvier, 13 Kalve, 4 Tyre og 5 Stude, 10 Faar og 1 Vædder, 17 Svin

og 13 Heste. Paa Holstenshuus var der 120 Køer til Hollænderiet og 12 til Husholdningen, 9 Tyre, 10 2-aarige Kvier og 12 Aaringskvier, samt 12 Mælkekalve. Hollænderiet paa Langesø indbragte 1040 Rdl. aarlig i Forpagtningsafgift, paa Holstenshuus var Hollænderi og Avling bortforpagtet for tilsammen 3.220 Rdl. aarlig, og desuden svarede Forpagteren her endnu 449 Rdl. 2 μ af andre Kontrakter.

Gehejmerraad, Baron ADAM CHRISTOPHER HOLSTEN har været Genstand for en meget forskellig Bedømmelse, baade i sin Samtid og af Eftertiden. Allerede i hans Ungdom skildrede KLEVENFELDT ham som en temmelig utaalelig Herre, »gnafvurren« og med »en superklog Hjerne«, men Klevenfeldt var selv en vanskelig omgængelig Mand og en irriterende Natur. Desværre har Holsten ikke med eet Ord nævnt Klevenfeldt i sine Memoirer, saa man er afskaaret fra at faa at vide, om Følelserne har været gensidige. Helt galt har Klevenfeldt imidlertid næppe bedømt ham; de bevarede autobiografiske Optegnelser giver et levende Indtryk af Holstens tørre, fornuftmæssige Indstilling; det var saa sandelig ingen Jean de France, som G. D. v. Holsten i 1740 med Tøven og Ængstelse lod drage udenlands, der var langt mere af Jeronymus-Naturen i ham, saaledes som det kommer frem Gang paa Gang i hans Bedømmelse af Personer og Forhold; her tænkes ikke saa meget paa hans Raillerier over det utrolige Snobberi og den Hængen sig i Konvention og Titulaturer, som han fandt lige karakteristisk for de højeste adelige Kredse og for »les nouveaux riches« i Lyon og Frankfurt, som paa hans oftere udtalte Lede ved Selskabslivet og dets Fornøjelser. »Il est facile de s'imaginer qu'une personne que l'éducation et le bon sens ont alternativement polis n'a pas lieu de s'applaudir de pareilles connoissances, mais qu'y faire, il faut passer son tems, et quand on est obligé d'étudier le monde, il faut en visiter toutes les classes«, skriver han ved sin Omtale af Frankfurter-Borgerskabet, som han ønskede en Molière til at sætte paa Scenen¹¹⁹, og om Maskaraderne hedder det: »J'eu la curiosité d'y aller plusieurs fois, avec une compagnie choisie, n'ayant jamais été d'humeur à me livrer comme un fou aux impertinances, que produit le déguisement d'habit«¹²⁰.

Holstens Formaal med at rejse var først og fremmest »l'utilité«, gentagne Gange kommer han tilbage til, at det, hvorom det drejer sig, naar man rejser, er at studere »le caractère différent des nations, la diversité de leurs moeurs«¹²¹, ikke mindre end at erhverve sig »les manières polies«, at lære »l'usage du monde, à s'exprimer avec facilité et à acquérir cette aisance en tout, que l'on peut dire particulière aux françois«¹²². Utvivlsomt har ogsaa denne Rejse haft den største Betydning for hans Udvikling; det er allerede nævnt, at han formentlig her har lagt Grunden til sin politiske og socialøkonomiske Indstilling, og hans Sans for det produktive Arbejdes Værdi kommer oftere frem, dels direkte ved Omtalen af hans Besøg i forskellige Manufakturer, dels inddirekte ved hans skarpe Fordømmelse af Munkenes dominerende Stilling i Toulouse. Betegnende er det ogsaa, at han med stor Interesse i Rochefort besaa et teknisk Vidunder, en Maskine til Rensning af Korn, og sikkert er hans Tanker en Menneskealder senere gaaet tilbage hertil, da han forsøgte at faa Bønderne paa sine Godser til at forbedre Afgrødens Kvalitet ved en ordentlig Rensningsproces.

Hans Erindringer bærer Vidne om en levende og skarp Iagttagelsessans, og ikke mindre om gode Evner til at fastholde og beskrive det sette, — lad være, at hans Form allerede i Ungdommen havde Tendenser til at blive bred og trættende ved stadige Gentagelser, han forstod dog at fastholde det centrale, i hvad han optog, og senere at omsætte, hvad han havde lært, i Praksis.

At Langesøs Bygherre ogsaa var i Besiddelse af Sans for det skønne i Arkitektur og

Kunst, som i Naturen, er selvfølgeligt, men i Memoirerne bryder hans Naturglæde kun et enkelt Sted igennem, nemlig da han beskriver Vejen fra Montpellier til Nîmes, som var kantet med Oliven- og Morbærtræer, afvekslende med frodige Kornmarker og afgrænsede af smilende Vinbjerge — »il faut de nécessité en être témoin pour juger sainement de la beauté du coup d'oeil«, udbryder han¹²³.

Som Klevenfeldt havde fæstnet sig ved Holstens Suffisance og Knarvurrenhed i de unge Dage, saaledes bevarede Maleren HANS HANSEN Erindringen om ham som en snakkesalig og vægelsindet Olding. Hansen malede ham i 1796 og beretter, hvorledes Holsten i Timevis kunde sidde og fortælle sin Svigermoder Grevinde TRAMPE Historier, der laa et halvt Aarhundrede tilbage i Tiden. »Han sad paa en Stol ubevægelig og fortalte i et væk, saa mekanisk som et Uhr, der spillede et Stykke, og blev uforstyrret, i hvad Indvendinger Grevinden end gjorde«¹²⁴. Og om hans Ubeslutsomhed hedder det, »hans Hovedprincip er at betænke sig, og i mindre end een Time kan han forandre Planer 10 Gange«¹²⁴. Det havde da ogsaa holdt haardt for Familien Trampe at faa sat igennem, at han lod sig male, thi, som han sagde, »paa en 80 Aars gammel Mand kan der ikke være meget at male«¹²⁴.

VEDEL-SIMONSEN skildrer ham som en »temmelig uroelig Nabo og en Elsker af Processer«, en Mand, der var noget drilagtig mod sin første Frue og Børn og sine Folk, tillige som en myndig Mand. Hans Tale var ofte satirisk eller ironisk — et Indtryk som hans Memoirer kun kan bekræfte — og ikke sjældent meget vittig. Han brugte ikke andre Eder end »faajesie, faajesie«, som han til Gengæld indflettede hvert Øjeblik i sin Tale med en utrolig Hurtighed¹²⁵, og denne Ed har været saa karakteristisk for ham, at Familietraditionen har bevaret Mindet herom og endnu kan benævne ham ved den alene.

Vedel-Simonsen taler ogsaa om Holstens Gaaen-i-Barndom, og anfører som Eksempel herpaa, at han i sine sidste Leveaar anskaffede sig en Gyngehest til at tage sin daglige Motion paa indendørs¹²⁵; Sandsynligheden taler dog for, at den paagældende Gyngehest har været en »home-trainer«, idet der i Skiftet efter Gehejmerraadinden nævnes en Motionsmaskine.

Som Amtmand var A. C. Holsten en dygtig og energisk Embedsmand¹²⁵, og han gennemførte med Kraft omfattende — og højst paakrævede Vejarbejder i Amtet¹²⁶. Maaske har han dog undertiden været Centralstyrelsen lidt for ivrig, man sammenligne her A. P. BERNSTORFFS ovenfor citerede Udtalelse om ham, og der haves Eksempler paa, at hans — som det maa forekomme Eftertiden, iøvrigt prisværdige — Reformeringsforsøg stødte paa Modstand hos Regeringen. Saaledes indsendte han 1765 et Andragende om Forbedring af Retsplejen; han berettede heri, at Tyveri gik stærkt i Svang i hans Amter, fordi Tyvene ikke straks blev paagrebet og siden »echappere«, og fordi Sagerne efter hans Mening verserede alt for længe ved Underretterne. Kyndige Mænd havde forsikret ham om, at Rettergangen kunde forkortes meget, og han foreslog derfor, at Regeringen indhentede disse Mænds Erklæring herom og om Delinkventernes sikrere Forvaring. Sagen blev behandlet 4. Marts i Kancellikollegiet, der kort og godt afviste ham¹²⁷, og under 16. Marts fik han til Svar, »at det eragtes for best, det herudinden har sit Forblivende ved Loven og de ergangne Forordninger, og at Hr. Kammerherren ville lade paasee, at vedkommende holdte sig samme vedbørlig efterretteligen«¹²⁸. Man var følsom overfor skjult Kritik.

Ved andre Lejligheder vandt han dog ogsaa Anerkendelse for sin Virksomhed, saaledes skrev Kancelliet 14. Juni 1783 til ham, at man kunde ikke andet end bifalde de Foranstaltninger, han havde gjort for at standse Sprinkelsygen i sine Amter i Overensstemmelse med Forordningen af 18. April 1783¹²⁹.

Holsten havde imidlertid ogsaa gode Forudsætninger for at opfylde en Forordning herom,

eftersom han selv var Ophavsmand til Forordningen af 17. April 1782 »anlangende de fornødne Hielpemidler til de blandt Almuen opkomne smitsomme Sygdommes Helbredelse og at forekomme deres videre Udbredelse«.

Som det vil erindres, gjorde Holsten sig i 1781 store Anstrengelser for at bevæge Landhusholdningsselskabet til at give HANS HANSEN MUNCK i Katterød en Medaille som Belønning for den Iver, som han — med Fare for sit eget Liv og Helbred — havde udfoldet under en Epidemi paa Egnen; dette Tilfælde har Holsten aabenbart indberettet paa højere Sted, samtidig med at han formentlig har fremsat sine Anskuelser om, hvad der kunde gøres for at forhindre for stor Udbredelse af epidemiske Sygdomme. Kancelliet anmodede 21. Juli 1781 Holsten om at fremkomme med en Erklæring om dette Spørgsmaal¹³⁰, og Resultatet heraf blev den nævnte Forordning. Holsten skrev selv herom til Martfeldt 8. Juni 1782: »En ikke liden Opmuntring for denne Bondes (Muncks) roesværdige Handling er den nyelig udkomne Forordning anlangende de fornødne Hiælpemidler i paakommende smitsomme Sygdomme, saasom den i Fior herskende Sygdom i Katterøe Bye formodentlig til dens Udgivelse har givet den største og meeste Anledning, eftersom ieg paa Anmodning fra Cancelliet maatte indgive min Betænkning om, hvilke Foranstaltninger kunde være tienligst for at hindre Sygens videre Udbredelse, som ieg og indrettede saa almindelig som muelig, paa det samme kunde være passelig overalt, og i specielle Tilfælde, som umuelig kunde forudsees, maatte Vedkommende i Provintserne indhente nærmere Resolution fra sine høye Steder. Hvilken Plan, De vil finde, er fulgt, og som ieg ogsaa troer, De biefalde«¹³¹.

A. C. Holstens Forhold til Godsstyrelsen, hans Stilling til Landbrugsproblemerne og sin Tids Politik — der viste ham under Paavirkning af Fysiokratisme og Liberalisme, en ligelig Blanding af radikalt reformvenlige og konservativt paavirkede Anskuelser — er allerede tilstrækkeligt omtalt i det foregaaende. I Forholdet til Bønderne har han sikkert været præget af den Myndighed, som Vedel-Simonsen tillægger ham, og hans Vilje til at gennemføre Reformer, der i lige Grad tjente hans egne og Almenvellets Interesser, er snarere blevet ægget ved den Modstand, han stødte paa, selvom han undertiden bøjede af for denne og afventede gunstigere Øjeblikke for sine Planers Gennemførelse. Der er dog næppe Tvivl om, at han ogsaa overfor de Bønder, hvis »Mod mod sin Husbond vist nok er voxet til en utroelig høy Grad«, har været en forstaaende og godhjertet Mand; hans Foranstaltninger til Bekæmpelse af Drikkeriet, til Forhindring af Epidemiernes Udbredelse, hans egne stadige Belønninger til Bønderne og hans Iver for at henlede Landhusholdningsselskabets Opmærksomhed paa dem, vidner ikke mindre end hans Oprettelse af Fattighuse paa Godserne om en social Forstaaelse, der dels i de gamles og svageliges Understøttelse, dels i de unges og arbejdsdygtiges Oplysning og Opmuntring saa Midlerne til at danne en Bondestand, hvis Velstand og ordnede Forhold vilde være den bedste Garanti for den fredelige Udvikling i Samfundet.

Et Eksempel paa hans Forstaaelse og Hjælpsomhed overfor Ungdommen afgiver den senere Godsejer ELIAS MØLLERS heldige Løbebane, hvis Grundlag for en Del skyldtes Holsten. Elias Møller — Erektor af Stamhuset Østrupgaard — var født 1761 som Søn af en fattig Husmand i Diernisse, og som ungt Menneske henvendte han sig til Holsten og søgte Ansættelse som Jægerdreng paa Godset. A. C. Holsten svarede ham da: »Det nytter dig ikke at blive Jæger, thi almindeligst er en gammel Skytte — en gammel Tigger. Men derimod maa du følge med min yngste Søn til Sorøe som Tienner, ifald Du synes noget derom«. Møller fulgte da 1776 den jævnaldrende DITLEV CAI HOLSTEN til Sorø og 1779 til Kiel; da D. C. Holsten havde studeret nogen Tid her, kom Gehejmerraaden og hans ældste Søn til Holsten for at ordne begge Sønnernes Afrejse til Paris, og Møller glædede sig da til at komme med. A. C. Hol-

sten havde imidlertid andre Planer med ham, han lod ham foreløbig være Tjener hos Gehejmerraadinden, og sendte ham derefter 1784 sammen med Baron DITLEV HOLSTEN til København, hvorefter han var paa Rejse med denne og Gehejmerraaden selv, blandt andet til Pymont. Senere blev han Kammertjener hos A. C. Holsten og fik samtidig en Del Beskæftigelse paa Skriverstuen¹³².

Som nævnt i det foregaaende har Gehejmerraad Holsten oprettet en Del Fattighuse paa sine Godser; Bestemmelserne herom er samlede i en Fundats af 26. Oktober 1786, hvorved Antallet sattes til seks Huse, hvert til otte Familier, af hvilke de fire Fattighuse allerede var byggede, nemlig to i Diernisse, et i Katterød og et i Farstrup ved Langesø. Ved Tillæg af 9. Juni 1794 oplyses det, at der yderligere var blevet opført et Fattighus i Vester Aaby og et i Rue. Hver Familie fik tillagt 6 Læs Tørv om Aaret og ved Juletid uddeltes 66 Rdl. 4 $\frac{1}{2}$ Sølv til Deling mellem Beboerne. De to Fattighuse ved Langesø og det i Vester Aaby er senere afløst af Legater¹³³ og i nyeste Tid er ogsaa de ved Holstenshuus værende Fattighuse blevet afløst. Denne sociale Foranstaltning, der var saare paakrævet i en Tid, hvor Landevejene var fyldte af omstrefjende Tiggere, var A. C. Holsten dog ikke ene om, heller ikke indenfor sin egen Familie; allerede 1769 havde ERIK SKEEL HOLSTEN og hans Hustru skænket 1.000 Sldl., foruden 1.000 Sldr., som hans Moder, Major WULF SIEGFRIED HOLSTENS Enke IDE SKEEL havde bestemt dertil, til Indrettelsen af et Fattighus eller Hospital ved Gelskov, som han paalagde Gelskovs Ejere at lade opføre, dersom han ikke naaede selv at faa det gjort, »hvortil dem skal være reserveret halv tredsindstiuge Rigsdaller af mine efterladende Midler til Hielp at annamme, som er een Gave til sliig Brug af sal. Frøicken CATHRINA ØLLEGAARD VON HOLSTEN«¹³⁴.

Endnu skal det anføres, at Gehejmerraad Holsten var i Besiddelse af en levende Familieinteresse; herom vidner ikke mindst den overordentlig fyldige »Historisk Efterretning om den adelige Holstenske Familie fra dens Oprindelse indtil vore Tider«, som han paa BERTOUCHS Foranledning indsendte til Genealogisk-Heraldisk Selskab¹³⁵, men ogsaa de omstændelige Indførsler i Familiebiblerne, ligesom hans i 1743 og 1786 samlede Stamtavler over Familien. De andet Steds gengivne Breve viser, hvorledes han og hans ældste Søn i 1780'erne har skrevet rundt til Familien for at faa de nøjagtige Data til dette Formaal. Denne Interesse for Familiens Historie spores først paany hos hans Sønnesøn Gehejmekonferensraad ADAM CHRISTOPHER HOLSTEN CARISIUS, som dels i 1860, dels i 1868 — og da ved Kammerherre F. v. KROGHS Mellekomst — lod foretage Undersøgelser angaaende Familiens Oprindelse fra Franken¹³⁶, desværre med lige saa ringe Held, som de Efterforskninger, der i nyeste Tid er anstillet.

A. C. Holstens Interesse for Familien hænger, som hos hans Arvtagere paa dette Omraade, sammen med en bredere historisk Interesse. I en Katalog over Holstenshuus' Bibliotek fra Gehejmerraadens Tid indtager den historiske Litteratur en fremtrædende Plads, ligesom den statsretlige og øvrige juridiske Litteratur; at den franske Litteratur paa alle Omraader er stærkt repræsenteret vil ikke undre. Paa Langesø findes endnu forskellige Manuskripter, saaledes en omfangsrig Skildring af Sveriges indre Forhold efter Karl XII og talrige Afskrifter og Ekscerpter vedrørende den danske Adels Historie, Privilegierne, forskellige Forordninger, talrige Indlæg i den Ulfeldtske Proces og Dommen over Oluf Rosenkrantz.

ADAM CHRISTOPHER HOLSTEN var som Embedsmand energisk og rig paa Initiativ, han forenede pinlig Nøjagtighed med en Omstændelighed, der utvivlsomt har kunnet virke trættende paa hans Omgivelser, parret som den var med hans med Aarene tiltagende Ubeslut-

Kammerherre Ditlev Baron Holsten 1751—1825
ÆT. SU.Æ 17
Anno 1768
Holstenshuus

Sophie Dorothea Magdalene Baronesse Holsten,
født Rantzau,
1766 - 1837
Langeso

somhed, en vis Portion Paastaaelighed og Tilbøjelighed til at hænge sig i Formaliteter. Hans Sans for Humor og Ironi, som genfindes hos hans Sønesønner, har været udpræget, og dermed staar vel den Drillesyge overfor Familien i Forbindelse, som Vedel-Simonsen laster ham for; hans Omsorg for Familien, hans udtalte Følelse baade for de svundne og for de kommende Slægter — »For Efterkommerne og ikke for mig« — maa man fremhæve og hans Bestræbelsers uselviske, ideelle Karakter ikke underkendes.

Han forenede dette med en ikke ringe social Forstaaelse i udpræget praktisk Retning — ikke med Urette har Graveren ved Sct. Knuds Kirke i Odense JOHAN CHRISTIAN SCHØNBERG i sit »Taknemmeligheds Minde« fremhævet — »Flid og Orden er allene — Uskylds Vej til Brød at tjene«¹³⁷ som væsentlig for ham, og han yndede selv gennemført Orden og Sparsommelighed — et Udtryk for hans økonomiske Sans, der ved Siden af andre Forhold bidrog til at samle den Formue, han efterlod sig. Med Rette har en af hans Biografer karakteriseret ham som »en myndig, usædvanlig dygtig og virksom Godsherre, der ikke blot øgede og forbedrede sine Godser, men ogsaa paa enhver Maade søgte at fremme sine Bønders Vel«¹³⁸. Man vil sikkert med en vis Ret kunne betragte ham som den betydeligste Skikkelse i Slægten Holstens Historie.

Gehejmerraad, Baron ADAM CHRISTOPHER HOLSTEN's andet Ægteskab var barnløst; i første Ægteskab med ADELHEID BENEDICTE RANTZAU havde han følgende otte Børn:

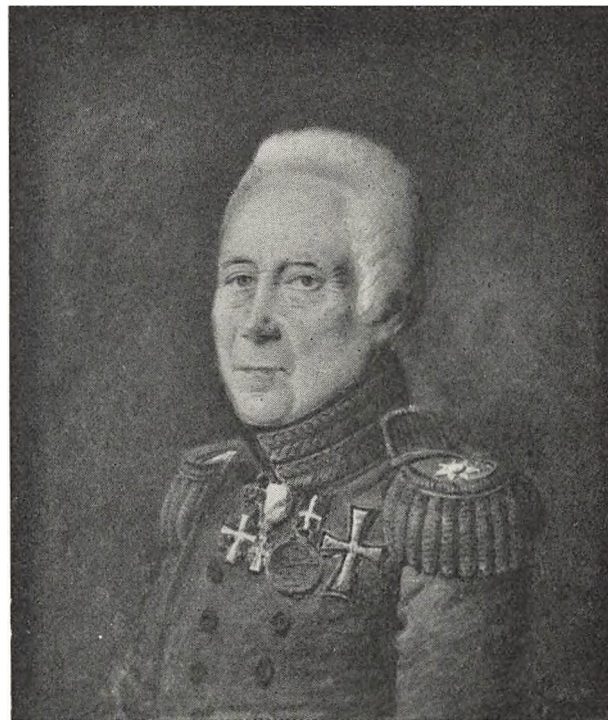
1. MAGDALENE LUCIE Baronesse HOLSTEN, * paa Pronstorf 8. September 1750, † Odense 17. Marts 1794, bisat i Sct. Hans Kirkes aabne Begravelse 26. Marts, ført til Familiebegravelsen i Vevlinge Kapel 5. Maj s. A. — Indskrevet i Vallø. — Ugift.
2. DITLEV Baron HOLSTEN til Baroniet Holstenshuus, * paa Holstenshuus 10. Oktober 1751, † Kiel 9. April 1825, bisat i Familiebegravelsen i Vevlinge Kirke.

Kammerherre.

~ 1. Oktober 1794¹³⁹ med sin Moders Broderdatter SOPHIE DOROTHE MAGDALENA

Regitze Sophie Baronesse Holsten, f. Kaas,
1769—1841

Admiral, Kammerherre Hans Baron Holsten,
1758—1849

Miniaturer sign. »Horneman 1830«. — Tidligere Skafogaard, nu Langesø.

RANTZAU (F: Kammerherre, Oberst DITLEV RANTZAU til Panker og CHRISTINE LUCIE BLOME), * Itzehoe 7. Juni 1766, døbt der 8. Juni, † Odense 9. Januar 1837, begr. 16. Januar (St. Knuds Kirke), bisat i Vevlinge Kapel.

Ægteskabet var barnløst^{139a}.

3. FREDERIK VON HOLSTEN, * 30. Oktober 1753 i København, † paa Holstenshuus 23. December 1756, bisat i Familiekapellet i Vevlinge Kirke.
4. SOPHIE DOROTHEA VON HOLSTEN, * paa Holstenshuus 3. Juli 1755, døbt Diernisse Dom. 6. post Trin. (6. Juli), † 21. Februar 1768, bisat i Familiebegravelsen i Vevlinge Kirke. —
5. ELISABETH CATHRINE Baronesse HOLSTEN, * paa Holstenshuus 27. September 1756, døbt Diernisse Festo Michaelis (29. September), † Christiansfeldt 17. November 1828, begr. der 26. November. Indskrevet i Vemmetofte. — Ugift.
6. HANS Baron HOLSTEN til Baroniet Holstenshuus & Nakkebølle, * paa Grøndal 17. November 1758, døbt Frederiksberg Kirke 20. November, † København 13. April 1849, begr. Holmens Kirkegaard 24. April s. A.

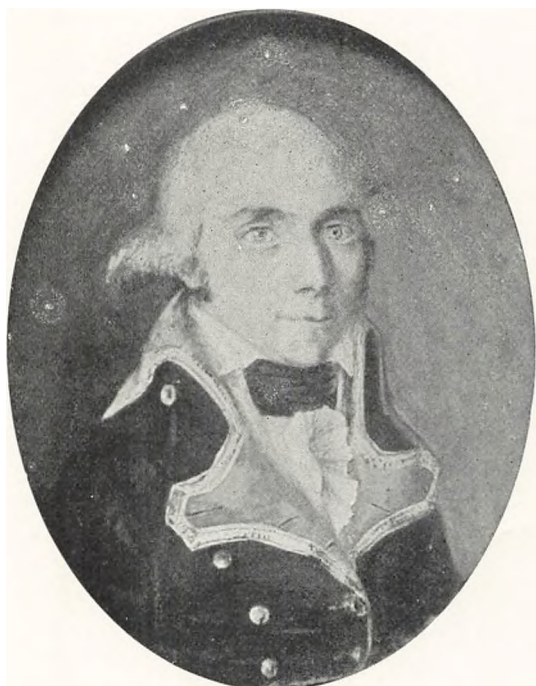
Admiral, Ridder af Elefanten, Dannebrogsmænd, Erindringsmedaillen for Slaget paa Rheden 1801.

~ København i Huset (Holmens Sogn) 17. November 1790 REGITZE SOPHIE KAAS, * København 5. Januar 1769, døbt Holmens Kirke 11. Januar, † København 3. September 1841, begr. Holmens Kirkegaard 8. September.

Se ¹⁶/₆ og ¹⁶/₆.

7. DITLEV CAI Baron HOLSTEN, * paa Holstenshuus 30. April 1762, døbt Diernisse Dom. 3tia post Paschatos (2. Maj), † København 16. November 1834, begr. Holmens Kirkegaard 21. November. Generalmajor, Kammerherre.

~ paa Flagskibet »Kronprinsesse Marie« paa Københavns Rhed (Holmens Sogn) 28. Juli 1796 SOPHIE ELISABETH KAAS (F: Admiral FREDERIK CHRISTIAN KAAS og 2. Hustru

Generalmajor Ditlev Cai Baron Holsten
1762—1834

Miniatur

Tidligere Sanmarp, nu Langeso

Sophie Elisabeth Baronesse Holsten, født Kaas
1773—1857

sign: J. F. Møller 1830

Tidligere Sanmarp, nu Langeso

EDELE SOPHIE KAAS) (Halvsøster til ovennævnte **REGITZE KAAS**), * København 29. Juli 1773, døbt Holmens Kirke 4. August, † Nykøbing F. 18. April 1857, bisat der 25. April, begr. København Holmens Kirkegaard.

Ægteparret havde følgende tre Børn:

Stiftamtmand Baron Christian Holsten,
1804—1885

Fotografi paa Lolland Falsters Stiftamt

A. **ADELHEID BENEDICTE** Baronesse **HOLSTEN**, * København 3. August 1797, døbt Garnisons Kirke 8. September, † København 31. Juli 1832, begr. Holmens Kirkegaard 6. August^{139b}. — Indskrevet i Gisselfeld Kloster. — Ugift.

B. **FREDERIK CHRISTIAN** Baron **HOLSTEN**, * København 12. Maj 1804, døbt i Huset (Garnisons Sogn) 25. Juni, † paa Frederiksberg 1. September 1885, begr. Holmens Kirkegaard 8. September (Frederiksberg Kbg.). — Ugift.

Gehejmekonferensraad, Stiftamtmand over Lolland-Falsters Stift, Storkors af Dannebrog, Dannebrogsmænd¹⁴⁰.

C. **EDLE SOPHIE ELISABETH** Baronesse Holsten, * paa Sophiendal 17. August 1812, † Nykøbing F. 21. Maj 1882, bisat der 26. Maj, begr. København Holmens Kirkegaard. — Ugift.

8. **SOPHIE DOROTHEA** Baronesse **HOLSTEN**, * paa Holstenshuus 5. Juni 1768, døbt Diernisse 8. Juni, † Christiansfeldt 10. August 1836, begr. der 15. August. — Ugift.

Magdalene Lucie Baronesse Holsten,
1750—1794

Maleri af Brunniche, 1768

Langeso

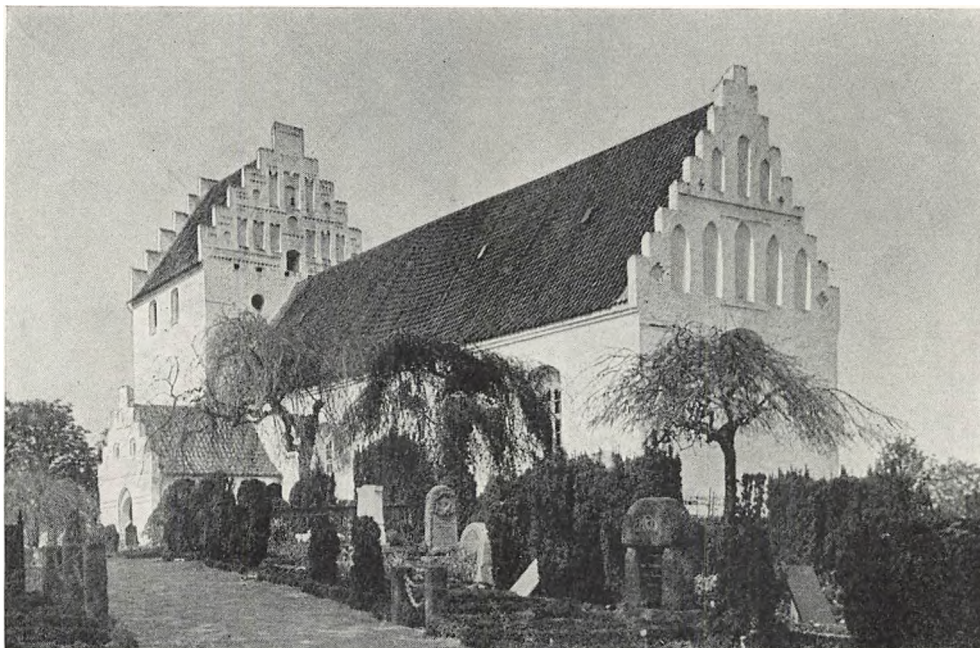

Antagelig enten Elisabeth Cathrine Baronesse Holsten, 1756—1882,
eller Sophie Dorothea Baronesse Holsten, 1768—1836

Langeso

Stiftamtmand Baron Christian Holstens, hans Forældres og hans Søstres Gravsted paa
Holmens Kirkegaard i København

Vevlinge Kirke

OM BARON A. C. HOLSTENS OG BARONESSE A. B. HOLSTENS DØD

BEKENDTGØRELSEN AF BARONESSE ADELHEID BENEDICTE HOLSTENS DØD

Fredagen den 7de denne Maaned om Morgenen Kl. 5 behaged det Livets og Dødens Herre ved en sagte og salig Død efter 7 Dages Sygeleie at bortkalde fra dette Jordiske til den evige Glæde, med megen Tilfredshed, i en fast Troe til Forsoneren, min elskelige og uforglemmelige Kone ADELHEIDE BENEDICTA BARONESSE VON HOLSTEN, fød VON RANTZAU, i en Alder af 63 Aar. Dette for mig og kiere 6 Børn saa smertelige og uforglemmelige Tab bekiendtgøres herved for fraværende Slægt og Venner; og forvisset om enhvers oprigtige Deeltagelse, frabedes al Condolence.

Odense, den 8. Martii 1794.

A. C. v. HOLSTEN

(Berlingske Tidende 1794, Nr. 21).

BEKENDTGØRELSEN AF BARON ADAM CHRISTOPHER HOLSTENS DØD

I Eftermiddags Kl. 3 ½ behagede det Forsynet efter 3 à 4 Ugers Svaghed ved en sagte og roelig Død, at bortkalde den værdige Olding, Hr. Geheimeraad og Kammerherre ADAM CHRISTOPHER BARON AF HOLSTEN, i en Alder af 84 Aar mindre end 12 Dage; hvilket Dødsfald herved tilkiendegives Slægt og Venner fra hans efterlevende dybsørgende Enke, der frabeder sig al Condolence.

Langensøe 6te Sptbr. 1801.

CHARLOTTE HOLSTEN
fød Comtesse TRAMPE

(Iversens Avis, Mandagen den 7de September 1801, Nr. 107).

INDSENDT

Taknemmeligheds Minde paa den værdige Oldings Geheimeraad ADAM CHRISTOPHER V. HOLSTENS Grav, foranstaltet ved JOHAN CHRISTIAN SCHØNBERG, Graver til St. Knuds Kirke i Odense.

Fred og Ro din Grav omhygge,
 medens Takkestemmer bygge
 Hædersmindet paa din Grav
 for hver Gave, som Du gav;
 stedse vil dit Minde grønnes,
 og dit Hjelpeværd paaskiønnes.
 Hist du skuer nu det gode,
 som Du stifted' paa vor Klode.
 Mangen Mand Du hjalp til Brød.
 Skiult Du lindred' Manges Nød.
 Flid og Orden bød Du være
 Dine Undergivnes Ære.
 Selv jeg mig blant dem befinder,
 som med Glædestak Dig minder.
 Tak for hin tilbragte Tid —
 da Du lærte mig at Flid —
 Flid og Orden er allene
 Uskyldsvej til Brød at tjene.

(Hempels Avis, Onsdagen den 16de September 1801, Nr. 111).

UDDRAG AF ODENSE, SKOVBY, LUNDE OG SKAM HERREDERS SKIFTEPROTOKOL
 1798—1813, Fol. 93b—95b.

Anno 1801 den 7de September indfandt sig Raadmand og Birkedommer BERGMANN fra Odense paa Hovedgaarden Langensø for, som konstitueret Herredsfoged og Skriver, samt Skifteforvalter i Odense, Skovbye, Lunde og Skam Herreder, efter foregaaende Anmeldelse, at Hr. Geheime Raad Baron ADAM CHRISTOPHER V. HOLSTEN til Baroniet Holstenshuus og Langensø var ved Døden afgaaet i Gaar Eftermiddags Kl. mellem 3 og 4 slett her paa Langensø, at tage Stervboet under Forsegling og Registrering til paafølgende Skifte og Deeling imellem den Afdødes høye Arvinger.

Som Vitterlighedsvidner var tiltaget og nærværende Sognefogeden i Wigerslef Sogn RASMUS CHRISTENSEN af Ruesøgaard og Husmand OLE JØRGENSEN af Fielleberg.

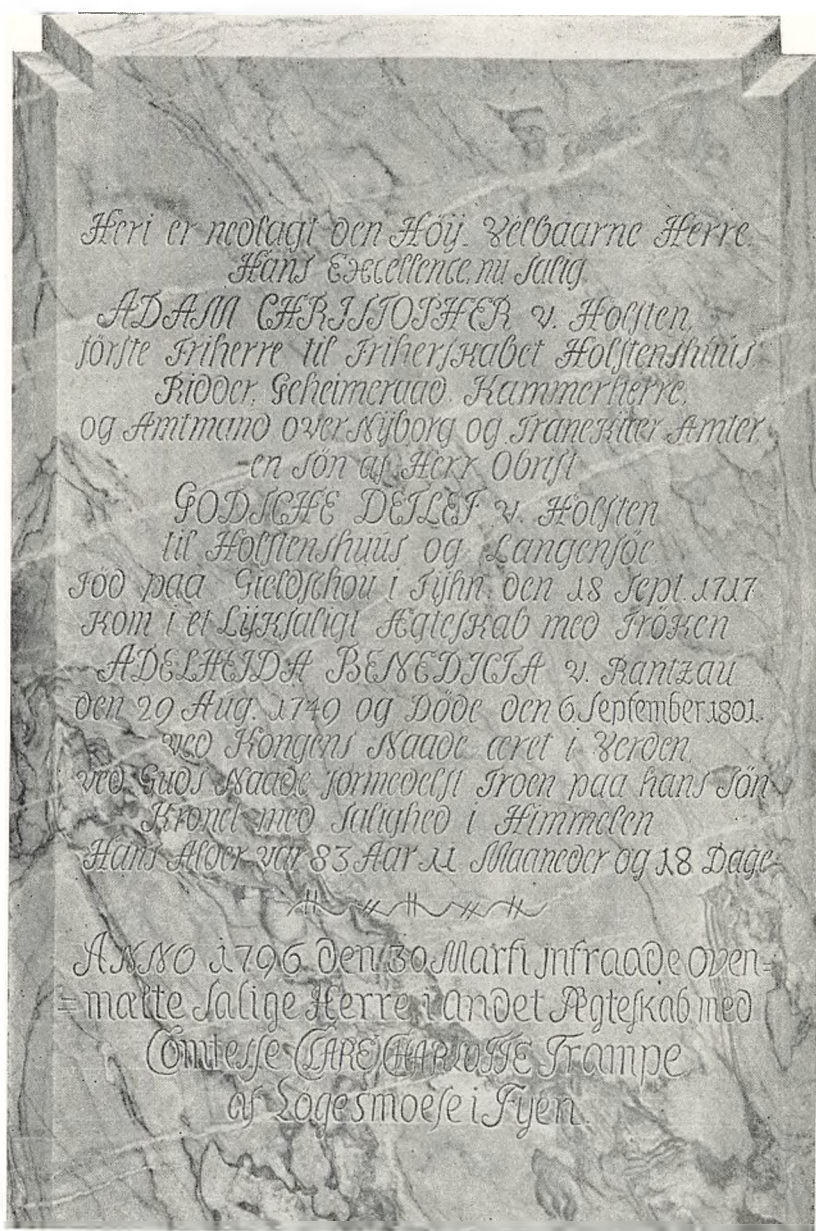
Forretningen tog saaledes sin Begyndelse i afg. Hr. Geh[eime] R[aaden]s Sovekammer i Overværelse af hans Sønner S. T. Hr. Kmhr. DITLEV VON HOLSTEN og Hr. Kmjkr. Capitain HANS V. HOLSTEN saavel som S. T. Frue Enke Geh[eime] R[aa]nde Baronesse V. HOLSTEN. Hvor da i afg. Hr. Geh. R.s 2det Sovekammer næst ved blev anvist og forefunden et jernbeslagen Skrin, hvortil Nøglen havde været i Fru Enke Geh. R.indens Bevaring efter hendes sal. Mands Død.....

(Boet udleveres i Henhold til det forefundne Testamente af 6. Dec. 1798 med Tillæg, til Eksekutorerne Kammerraad WILLEMOES og Raadmand TROJEL).

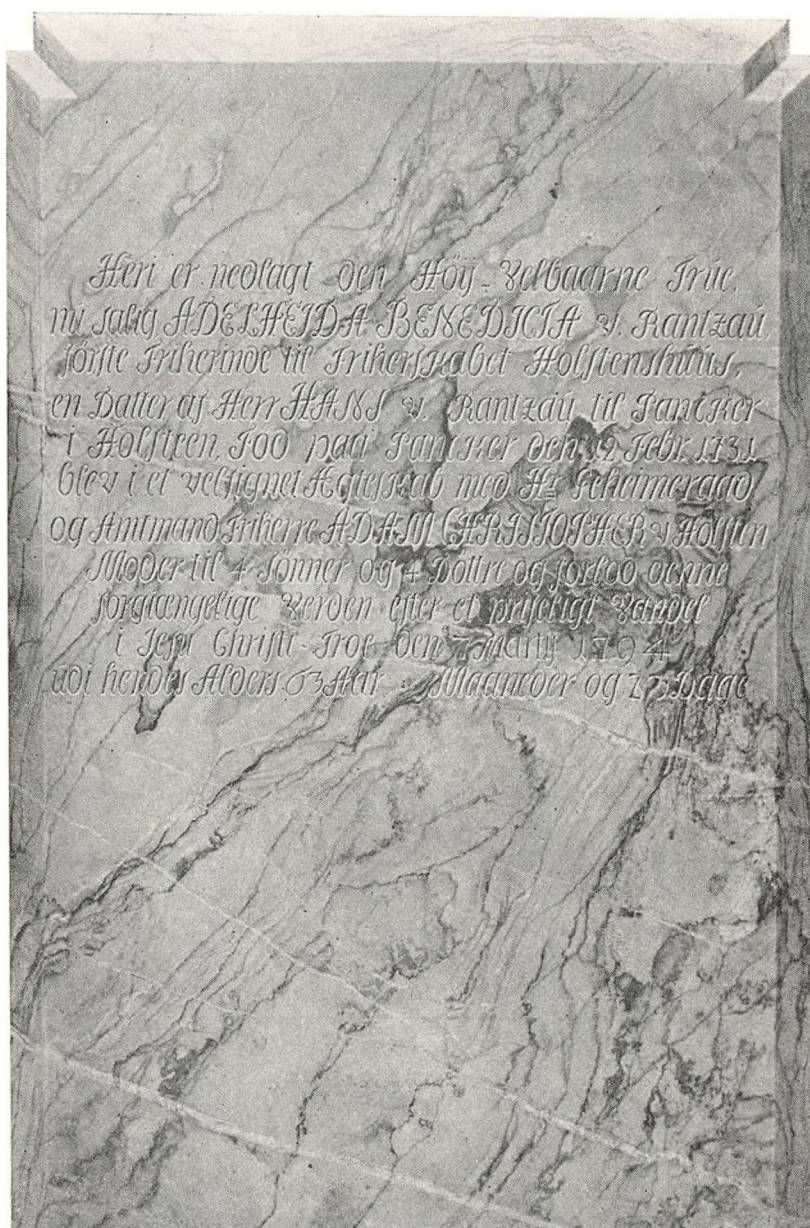
FAMILIEBEGRAVELSEN I VEVLINGE KIRKE

I Vevlinge Kirkes Taarn lod Gehejmerraad ADAM CHRISTOPHER HOLSTEN indrette en Begravelse for sig og sin Familie,

Midt i Kapellet staar to store Marmorsarkofager, som omtales nærmere nedenfor. Til højre Side (fra Indgangsdøren) for Sarkofagerne ligger MAGDALENE LUCIE BARONESSE HOLSTEN, Gehejmerraadens ældste Datter, som døde 17. Marts 1794, i en med brunt Læder betrukket Kiste. Paa Laaget findes en oval Plade hvis Indskrift for en stor Del er afskallet, men som dog kan rekonstrueres ved Bogstavernes Fordybninger i Underlaget.

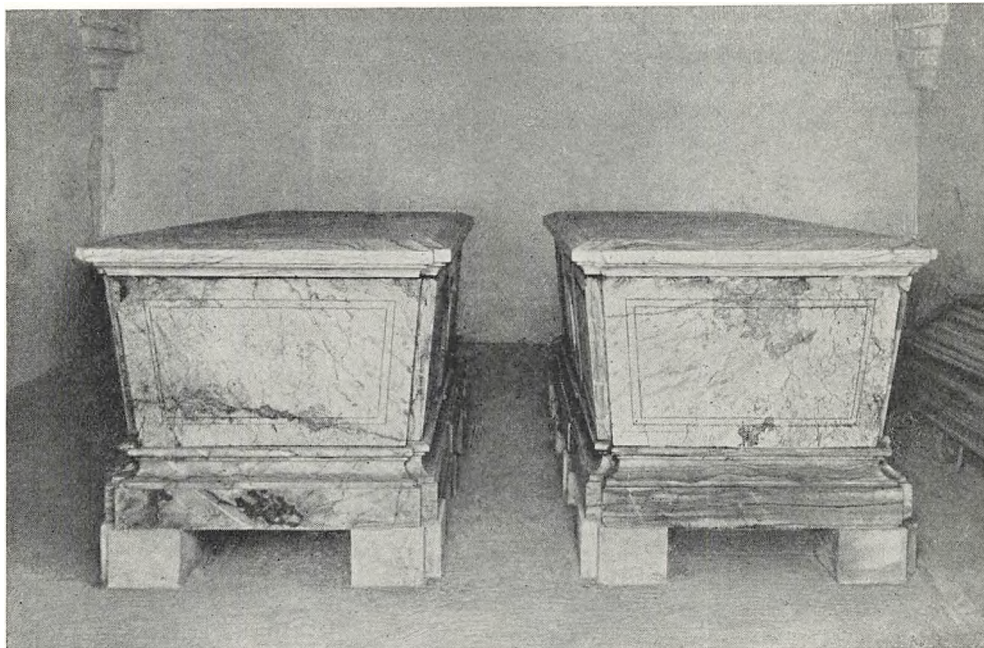
Laaget paa Geheimeraadens Sarkofag
 i Vevlinge Kirke

Laaget paa Gehejmeraadindens Sarkofag
i Vevlinge Kirke

Til venstre for Sarkofagerne staar en sortmalet Trækiste, der rummer Støvet af Gehejmraadens ældste Søn, Baron DITLEV HOLSTEN, der døde i Kiel 9. April 1825. Paa Laaget findes to ovale Metalplader, hvis Indskrifter er udmærket bevarede.

I inderste Række staar fra venstre: en sortmalet Fyrretræs Kiste i Louis XVI Stil, paa hvis Laag findes en Metalplade af Form som en Papirrulle; Pladen synes ikke nogensinde at have været bemalet, og man ved derfor ikke med Sikkerhed, hvem Kisten rummer, formodentlig er det dog Baron DITLEV HOLSTENS Enke, Baronesse SOPHIE DOROTHE MAGDALENA HOLSTEN, født RANTZAU, der døde i Odense 9. December 1836.

Gehejmraadens og hans første Hustrus Marmorsarkofager i Kapellet i Taarnet i Vevlinge Kirke

Derefter følger en meget lille Barnekiste, betrukket med brunt Læder, Indskriften er paa tre Ord nær ødelagt, men Kisten maa sikkert rumme Admiral Hans Holstens ældste Barn Baronesse ADAMINE BENEDICTE HOLSTEN, som døde 28. August 1791 i Odense, kun 16 Dage gammel.

Den næste Kiste i Rækken er en halvstor Kiste, betrukket med brunt Læder, som ifølge Metalpladen paa Laaget, indeholder Liget af Gehejmraadens næstældste Søn, FREDERIK HOLSTEN, der døde 1756, tre Aar gammel. Endelig findes yderst til højre en lignende Kiste, hvis Metalplade viser, at Gehejmraadens næstældste Datter SOPHIE DOROTHEA HOLSTEN, der døde 1768, 12½ Aar gammel, ligger begravet her.

De to store Marmorsarkofager svarer nøje til hinanden, og er ogsaa lavet samtidig, formentlig umiddelbart efter Gehejmraadindens Død i 1794.

Paa den venstre Sarkofag findes paa højre Side Alliancevaabenet Holsten-Rantzau, og paa Sarkofagens venstre Side et »R«. Paa Laaget er følgende Inskription indhugget:

Heri er nedlagt den høy-velbaarne Frue
nu salig ADELHEIDA BENEDICTA v. RANTZAU
første Friherinde til Friherskabet Holstenshuus
en Datter af Herr HANS v. RANTZAU til Pancker
i Holsteen, fød paa Pancker den 12. Febr. 1731
blev i et velsignet Ægteskab med Hr. Geheimeraad
og Amtmand Friherre ADAM CHRISTOPHER v. HOLSTEN
Moder til 4 Sønner og 4 Døttre og forlod denne
forgiængelige Verden efter et priseligt Vandel
i Jesu Christi-Troe den 7. Martij 1794
udi hendes Alders 63. Aar — Maaneder og 23 Dage.

Paa den højre Sarkofag findes paa venstre Side Holsten-Vaabenet omgivet af Storkorskæden, og paa højre Side et »H«. I Inskriptionen er Dødsdag og Alder senere tilføjet, ligesom Oplysningen om Gehejmeraadens andet Ægteskab. Indskriften lyder:

Heri er nedlagt den høy velbaarne Herre
 Hans Excellence, nu salig
 ADAM CHRISTOPHER v. HOLSTEN
 første Friherre til Friherskabet Holstenshuus
 Ridder, Geheimeraad, Kammerherre
 og Amtmand over Nyborg og Tranekjær Amter
 en Søn af Herr Obrist
 GODSCHE DETLEF v. HOLSTEN
 til Holstenshuus og Langensøe
 fød paa Gielschou i Fyhn den 18. Sept. 1717
 kom i et lykosaligt Ægteskab med Frøken
 ADELHEIDA BENEDICTA v. RANTZAU
 den 29. Aug. 1749 og døde den 6. September 1801

Ved Kongens Naade æret i Verden
 Ved Guds Naade formedelst Troen paa hans Søn
 kronet med Salighed i Himmelen
 Hans Alder var 83 Aar 11 Maaneder og 18 Dage

ANNO 1796 den 30. Marts intraade oven-
 mælte salige Herre i andet Ægteskab med
 Comtesse CLARE CHARLOTTE TRAMPE
 af Løgesmoese i Fyen.

De øvrige Inskriptioner er følgende:

1.
 Her ligger
 Den Jordiske Deel
 af
 Baronesse Magdalene
 Lucie Holsten
 [Fordum]
 [Stifts Dame i Walløe Stift]
 [Som]
 [Hun efterlod ved hendes Optagelse]
 [i]
 [De Saliges B]joeliger
 [den 17. Mar]tij 1794
 [da Hun i si]t Alders 44de Aar
 [iilede igien at samles] med sin fromme Moder
 [der 10 Da]ge tilforn var gaaed foran
 [til det dennem af Frelseren bereedte Sted]
 Hen[des san]de Æreminde er
 med uf[orgiænge]lig Skrift dybt udgravet
 ikke i Marmor eller Metal
 men i de Efterlevendes Hiærter
 som best vide at skjøne paa hendes
 sieldne Værd.

2.

Hierin ruhet
 Kammerherr Baron Detlev von Holsten
 Besitzer der Baronie Holstenhuus
 in Fühnen
 geboren d: 10^t Octb. 1752 in Holstenhuus
 gestorben in Kiel den 9ten Aprill
 1825.

Treu hast Du hier
 Dein Tagewerk vollendet
 und herrlich ist's,
 Verklärter Dir gelungen.
 Dein Leitstern war
 Das heil'ge Wort der Pflicht —.
 Der Blume gleich,
 die Sich zur Sonne wendet
 hat Sich Dein Geist
 zum Himmel aufgesch[w]ungen
 Wer So gelebt —
 Der Stirbt im Tode nicht.

3.

Rare Levninger
 bevarede
 til Retfærdigheds liv
 af
 Høyvelbaarne Juncker
 FRIDERICH von Holsten
 født til Livet d. 30te Octobr. 1753
 dødgiorde for at vinde et bedre
 d. 23de Decbr. 1756.

Alt Kiød det er dog Høe,
 Dets Herlighed som Markens Blomster
 Og Graven Alles Sammenkomster.
 Enhver maa til at døe,
 Lyksalig derfor den Som ind til Hvillen gaar
 før Verdens udselhed Hand ret at Kiende faar
 Du fik det bæste fat,
 Du dine fædres Kiære grøde
 Da du saa ung og tiilig døde
 gav Verden en god Nat
 saa sov da sødt i Jesu skiød
 som vandt dig Hvile ved sin død.

4.

Salig er

Dend Høyvelbaarne Frøken
Sophia Dorothea von Holsten
Fød den 3^{die} July A^o 1755

Som

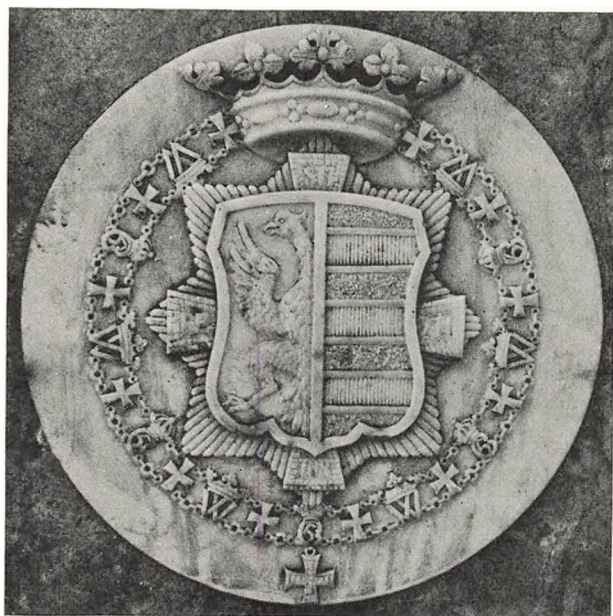
Blev Kaldet

Til Lammets Bryllup og den evige Sabbaths Hvile
dend 21. Febr. 1768

Hvis

Dødeligheds Deel findes hensat
i Begravelsens sorte Forvaring

Her giemmes en afmattet Krop
Ved 20 Ugers bitre Smerte
Begyndt med ondt fra Taa til Top
Før Døden vandt det tunge Hjerte
Høyadelig af Byrd og Slægt
storadelig ved rare Dyder
Men Naaden gav dog Overvægt
og Seyer vandt Naturens Lyder
Den ædle Siæl stod derfor fast
I Troe og Haab til Livets Ende
Og end da Hiertet Stykker brast
Guds Naades Kraft man kunde kiende
Hviil salig Frøken Holsten da
De trette og forpiinte Lemmer
Dig ingen Glæden tager fra
[Din ?] Siæl Din Jesus [for ?] dig giemme.

Holsten Vaaben paa Sarkofag i Vevlinge Kirke

Holsten og Rantzau Vaabenerne paa Sarkofag i Vevlinge Kirke

BRYLLUPSDIGT TIL ADAM CHRISTOPHER HOLSTEN OG
ADELHEID BENEDICTE RANTZAU

Zu der hochadeligen Holsten- und Rantzowischen Vermählung welche den 29ten August 1749 höchst-erwünscht vollzogen wurde, wollte der hochwohlgebohrnen Braut seinem unterthänigsten Glück-Wunsch abstaten ein unterthänigst verbundener Diener. (Trykt i Schleswig, uden Aar).

Ihr Musen komt und helftet mir
Die Reime wechselsweise binden
Komt! Eilet! Denn ihr müsset hier
Ein wohlgesetztes Lied erfinden,
Ein Lied das meiner Treue gleicht,
Ein Lied das jenen Zweck erreicht,
Worauf ich die Gedanken richte,
Das ist: ein solches Hochzeit-Lied,
Aus welchen selbst die Miß-Gunst sieht,
daß ich aus reiner Absicht dichte.

Doch schweiget nur: mein Hertze spricht,
Die Worte sind zwar nicht erhaben,
Allein es braucht der Schmincke nicht,
Nur weg mit allen euren Gaben,
Die Wahrheit führet mir dem Kiel,
Sie schreibt und saget nicht zu viel,
Scheint gleich das Opfer zu geringe,
Weil aller Schmuck und Zierrath fehlt,
Und Einfalt die Gedanken wählt,
Was schadet es? wenn ich nur singe.

So sing ich denn, vergnügtes Paar,
Doch nicht von Euren Seltenheiten,
Denn solche stellt nur dieser dar,
Dem Geist und Witz die Zunge leiten,
Wie Euch die Tugend angeflammt,
Wie Ihr von hohen Ahnen stammt,
Wie deren Glantz auch Eurer eigen
und durch Euch neu belebet sey,
Dis, sag ich, geh ich gantz vorbey,
Es mögen solches andre zeigen.

Doch was bedarf es Rantzows Ruhm,
Den Adel des Geschlechts zu loben,
Es hat das graue Alterthum
denselben schon genug erhoben,
Der Stamm der viele Hundert Jahr
Die Zierde dieses Landes war,
Prangt mit so hohen Tugend-Bildern,
Daß jeder, der ihn nennen hört,
Ihn schweigend und gebückt verehrt,
Man kan ihn nie vollkommen schildern.

Auch rühmt mein Mund die Gaben nicht,
Die ihr in Ueberfuß besitzet,
Und wie Dein holdes Angesicht,
Erhabne Braut, voll Gnade blitzet:
Wie Anmuth auf den Wangen lacht
Und deine Lippen reizend macht,
Wie dich Verstand und Klugheit schmücket,
Denn dieser Vorwurf ist zu groß,
Ich gäbe meine Schwäche bloß,
Weil mir der Ausdruck doch nicht glücket.

Wie aber sollte nicht mein Reim
Zum wenigstens so viel vermögen,
Der Liebe süßes Honigseim,
Die Leidenschaften, so sich regen,
Das Schmeicheln und die Zärtlichkeit,
Die edelste Zufriedenheit,
Das Schertzen, die geliebten Quaaln,
Den niemals gnug gelöschten Brand,
Kurtz den vergnügten Ehestand
Mit hellen Farben abzumahlen?

Ja, freylich könnte dieses schon
Den Stoff zu vielen Zeilen geben
Und den vorhin gedämpfften Thon
Von meiner Flöte schön beleben,
Allein wer ist wohl so geschickt,
Daß er in ein Geheimniß blickt,
Das uns die Blödigkeit verhüllet?
Wer wird wohl immer Zeuge seyn,
Wenn Ihr die süsse Liebes-Pein,
Durch Blick und Kuß liebkosend stilltet?

Was wird mir also übrig sein,
Womit ich meine Pflicht erfülle?
Jetzt seh ich erst die Schwachheit ein,
Doch daß ich diese Regung stille,
Die meine frohe Brust belebt,
So glaubt, daß sich mein Hertz bestrebt,
Euch solche Wünsche darzubringen,
die meiner Ehrfurcht Zeugen sind,
und auch so sicher als geschwind
Vor jenen Thron der Allmacht dringen.

Der HOLSTEN Glantz und RANTZOWS Ruhm
Vereinigt sich durch Eure Liebe,
Die Tugend Euer Eigenthum
Befestigt diese keusche Triebe,
Der Vorsicht nie verkürzte Hand,
Beglücket dieses hohe Band,
Biß auf die allerfernsten Zeiten,
Zufriedenheit, der Schatz der Welt,
Der alles andre in sich hält,
Wird Euch mit steter Lust begleiten.

Herr über Zeiten, Tag und Jahr,
Herr, bebe nunmehr anzusegen,
Und laß auf dieses Hohe Paar,
Nur Ströme des Vergnügens regnen,
Laß deiner Gnaden Sonnenschein,
Vor Ihnen nie verdunkelt seyn,
Sey Ihres Hauses Schirm und Stütze,
Erfülle es mit Ueberfuß,
Du weist wie ferne der Genuß
Von deinen Gütern Ihnen nütze.

Ich weiß, mein Flehen ist erhört,
 Der Himmel saget Ja und Amen,
 Ich weiß, daß Euch kein Unglück stört,
 Weil Ihr gewiß in Gottes Nahmen
 Ein so erwünschtes Bündniß schließt,
 Woraus nur lauter Wohl entsprißt,
 Und also schließ ich meine Lieder,
 Doch dieses hab ich schon bedacht,
 Wenn etwas weint — wenn etwas lacht,
 so lach ich mit — so sing ich wieder.

(Breitenburg Bibliothek, Ranzoviana 604).

FØDSELSDAGSGRATULATION TIL
 BARON ADAM CHRISTOPHER HOLSTEN FRA HANS BØRN 1782

Den 18. Sept.

Anno 1782

Hirt, nimm unsern Vater an;
 Haupt, mach Ihm zu deinem Gliede;
 Himmelsweg, zeig Ihm die Bahn;
 Friedensfürst, schenck Ihm den Friede;
 Weinstock, gib, daß dieser Rebe
 vest im Glauben an dir klebe!

Segne, Segne,
 Ihn aus freyem Trieb,
 und begegne
 Ihm, du ewge Lieb'!

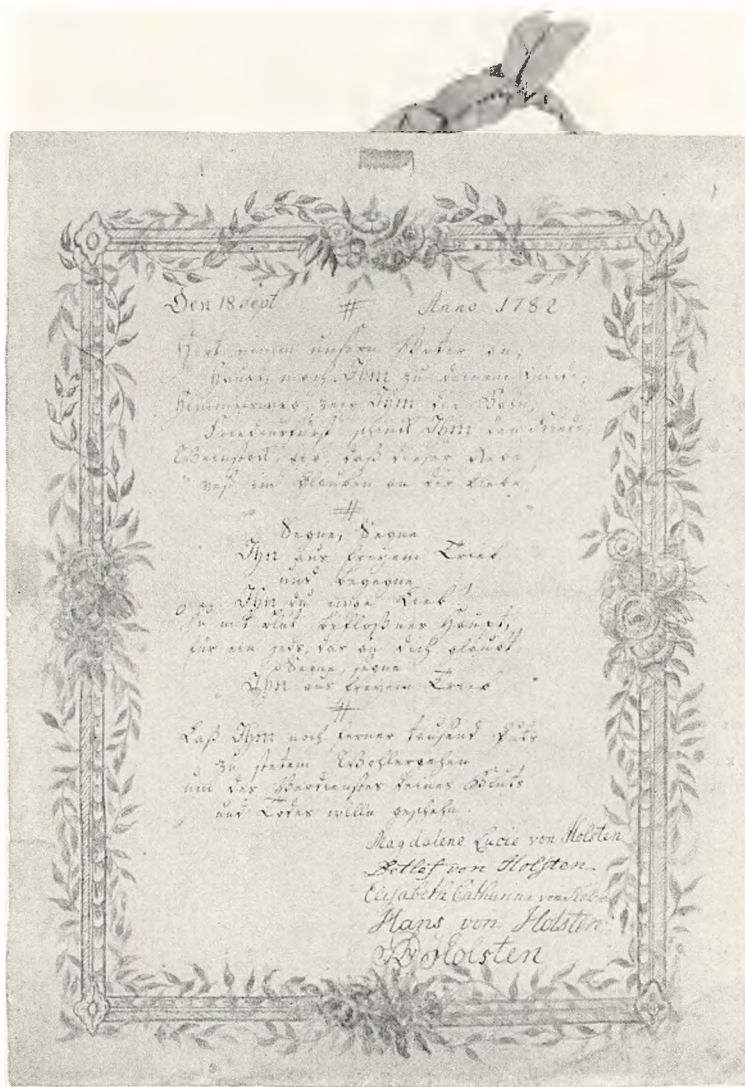
Du mit Blut befloßnes Haupt,
 für ein jeds, das an dich glaubt:
 Segne, segne
 Ihn aus freyem Trieb.

Laß Ihm noch ferner tausend Guts
 zu stetem Wohlergehen
 Um des Verdienstes deines Bluts
 und Todes Wille geschehn.

Magdalene Lucie von Holsten
 Detlef von Holsten
 Elisabeth Catharina von Holsten
 Hans von Holsten
 S. D. v. Holsten

(Digtet er skrevet paa et Stykke Papir, foroven forsynet med et blaåt Silkebaand, saaledes at det kan ophænges. Digtet staar i en rødmalet Ornamentramme. Underskrifterne er egenhændige.

Bladet er 1937 foræret Lehnsbaron H. Berner Schilden Holsten af Fru Købmand PETRA RASMUSSEN, Ballen paa Samsø, hvis Oldemoder ANNA LARSDATTER var Stuepige paa Holstenshuus i Gehejmeraad Holstens Tid).

Den 18 Sept # Anno 1782

Gebornen unserm Vater zu,
Herrn, Herr, Herr zu seinem Vater,
Herrn, Herr, Herr zu dem Vater,
Herrn, Herr, Herr zu dem Vater,
Herrn, Herr, Herr zu dem Vater,
Herrn, Herr, Herr zu dem Vater,
Herrn, Herr, Herr zu dem Vater,
Herrn, Herr, Herr zu dem Vater,

#

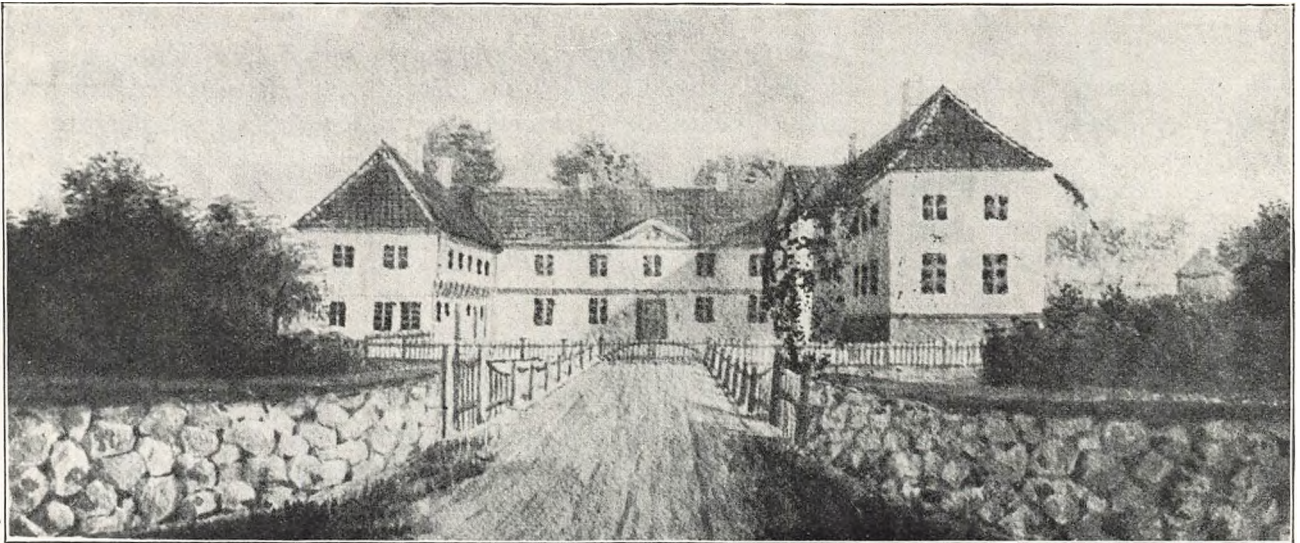
Da nun, Da nun
Herrn, Herr, Herr zu dem Vater,
Herrn, Herr, Herr zu dem Vater,
Herrn, Herr, Herr zu dem Vater,
Herrn, Herr, Herr zu dem Vater,
Herrn, Herr, Herr zu dem Vater,
Herrn, Herr, Herr zu dem Vater,
Herrn, Herr, Herr zu dem Vater,

#

Das Kind noch immer bei uns
zu sein, und es zu sein,
mit der Herrschaft des Herrn,
mit der Herrschaft des Herrn,
mit der Herrschaft des Herrn,
mit der Herrschaft des Herrn,
mit der Herrschaft des Herrn,
mit der Herrschaft des Herrn,

Magdalene Jacie von Helten
Katharina von Helten
Elisabeth Catharina von Helten
Hans von Helten
Hilmar von Helten

Fødselsdagsdigt den 18. September 1782

Holstenshuus. Akvarel fra ca. 1840 paa Holstenshuus

SKIFTET EFTER GEHEJMERAADINDE ADELHEID BENEDICTE BARONESSE HOLSTEN, FØDT RANTZAU.

Af H. Berner Schilden Holsten.

Det nedenstaaende er udarbejdet paa Grundlag af en Skifteprotokol paa 344 Foliosider, der opbevares i Arkivet paa Langesø. En tilsvarende Protokol findes i Arkivet paa Holstenshuus.

Den 7. Marts 1794 mistede den gamle Gehejmeraad Holsten sin Hustru, der i en Alder af 63 Aar døde i Odense, hvor Familien paa det Tidspunkt boede i Baronens Ejendom paa Nørregade. 10 Dage senere — den 17. Marts — fulgtes Gehejmeraadinden i Graven af sin ældste Datter, Baronesse MAGDALENE LUCIE HOLSTEN, der var født 8. September 1750 og saaledes blev 44 ½ Aar gammel.

Skønt Gehejmeraaden i Henhold til Bevilling af 23. April 1751 havde Ret til at sidde i uskiftet Bo efter sin Hustrus Død, har han dog skiftet med sine fem Børn, tre Sønner og to Døtre, der alle var myndige, idet det yngste Barn, Datteren SOPHIE DOROTHEA, var født 5. Juni 1768 og saaledes var godt 25 Aar gammel. De to Døtre havde hver for sig under 17. August 1792 erholdt kongelig Bevilling til at være deres egne Værger og raadige over deres Arvemidler under Curatorers Tilsyn. Deres Fader var deres Curator, men til den forestaaende Skifteforretning var som Curator valgt Baronessernes »Cousin og nærmest paarørende paa møderne Siide S: T: Hr. Kammer Junker og Ritmester HANS VON RANTZAU« (den senere Baron RANTZAU LEHN), der den 19. Marts dertil havde faaet Konstitution af Stiftsbefalingsmanden, Kammerherre BUCHWALD.

I et Pro Memoria, dateret Odense den 22. Marts 1794, udnævner og befuldmægtiger Gehejmeraad Holsten Borgmester MICHAEL SEIDELIN og Birkedommer HANS JØRGEN TROJEL, begge af Odense, til at foretage Boets Registrering og Vurdering samt Inddeling i Lodder.

I denne Skrivelse udtaler Enkemanden, at han har betænkt, »at det kunde være mine kiære Børn nyttigt med frie Raadighed at nyde og bestyre deres møderne Arv, i sær da de alle have viist Prøve paa at være gode Huusholdere«.

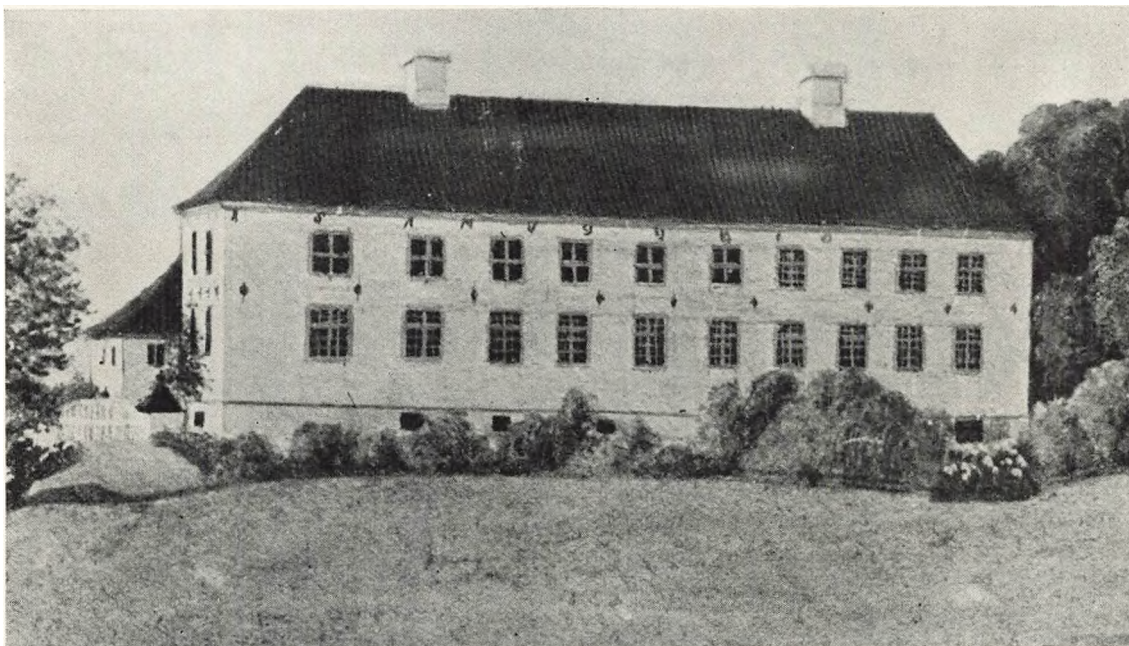
Han har derfor efter Overlæg med dem besluttet at skifte efter Loven og sin Disposition af 18. September 1785.

Der tages dog naturligvis det Forbehold, at Baroniets Lehngodser med Besætninger paa Hovedgaardene og Produkter af Korn og Fedevare, Restancer paa Bøndergodserne og »de i Værelserne findende Familie-Skilderier med alt, som tilhører Leinet, forstaaelig forbigaaes«.

Der skal forlods udtages 2.500 Rdl., som tilhørte den nylig afdøde Datter og nu var tilfaldet ham, og disse skænkes Sønnen HANS VON HOLSTEN.

Dette Beløb hidrører utvivlsomt udelukkende fra den Faddergave, som Baronesse MAGDALENE LUCIE HOLSTEN havde faaet af sin Moders Faster Landraadinde MAGDALENE LUCIE BUCHWALD, født RANTZAU

(død 1773), efter hvem hun var opkaldt. Denne Faddergave var i Omslaget 1774 blevet udbetalt af Boet efter Landraadinde Buchwald i Henhold til hendes Testamente af 19. September 1759. Af Omslagsregnskaberne for Aarene 1764—75, som nu ligger i Baronesse Magdalene Lucie Holstens Papirer i Arkivet paa Langesø, og som er ført af CAI RANTZAU til Gaarz og Güldenstein, hvem Forvaltningen af Pengene var betroet, ses det, at Renten (4 %) af de 1.000 Rdl., som udgjorde Faddergaven, allerede i Landraadindens Levetid aarligt er blevet udbetalt. Af et Brev af 6. Februar 1754 fra Landraadinde Buchwald til Adelheid Benedicte Holsten — som gengives andetsteds, — fremgaar det, at hun allerede dette Aar har givet sin Niece en Obligation paa Faddergaven »vor meiner kleinen Luhte«, og at det var hendes Ønske, at Renten

Holstenshuus fra Nord

Detail af Gouache paa Holstenshuus. Paa første Sal har en Del af Vinduerne endnu Renæssancepræg. Under Tagskægget ses Bogstaverne J. S. og A. M. V. G. (Jørgen Schult og Anna Margrethe v. Getzen).

skulde oplægges, indtil Barnet var myndigt; at dette er blevet iagttaget ses af de nævnte Regnskaber, hvoraf det ved Tilbageberegning fremgaar, at Forrentningen er begyndt 1755. (Skifteakter i Langesø's Arkiv.)

»Ligeledes udtages af Boen og til enhver i sær af mine Børn overleveres de Kiister med Linnets, som ere dem tiltænkte, og hvorpaa eenhvers Naun findes, og bliver min salig ældste Datters saaledes afsatte Part overladt og givet min kiære Sviger-Datter REGISA SOPHIA VON HOLSTEN, fød KAAS.«

I Skrivelse af 27. Marts giver Gehejmraaden Ordre til, at »den grønne Eege Kiste i Fadebordet, hvorpaa staaer L:H:, skal, da den er Baron Hans skiænket, sendes ham til Kiøbenhavn; skulde den blive for tung at føre, da kunde der tages Linned derud af og pakkes i en stoer sort Læders Kuffert«.

At denne Ordre er efterkommet, fremgaar af en Indførsel i Protokollen, hvor der staaer: »den grønne Eege Kiste, mærket med den salig Baronesses M:L:H: Navn [er] foranstaltet ved Skibsleilighed fra Faaborg til Kiøbenhavn tillige med Nøglen under vores Forsegling.«

Denne Kiste er uden Tvivl den samme, som den der i 1937 er kommet til Langesø; den staaer nu i Egetræets naturlige Farve. Den har smukke Metalbeslag, og paa Forsiden er malet Vaabenerne Holsten og Rantzau og over disse Bogstaverne A. C. V. H. og A. B. V. R., altsaa Adam Christopher von Holsten og Adelheid Benedicte von Rantzau.

Under Vaabenerne staaer der:

17 M L V H 63

der betyder Magdalene Lucie von Holsten.

Den her nævnte Kiste har Godsejer Iacob Estrup set paa et Pulterkammer i Store Kongensgade 77, hvis 1. Sals Lejlighed dengang beboedes af Baron Fritz Holsten Lehn Carisius, som var Søn af Baronesse Regitze Sophie Holsten, til hvem Kisten, som nævnt, var blevet skænket.

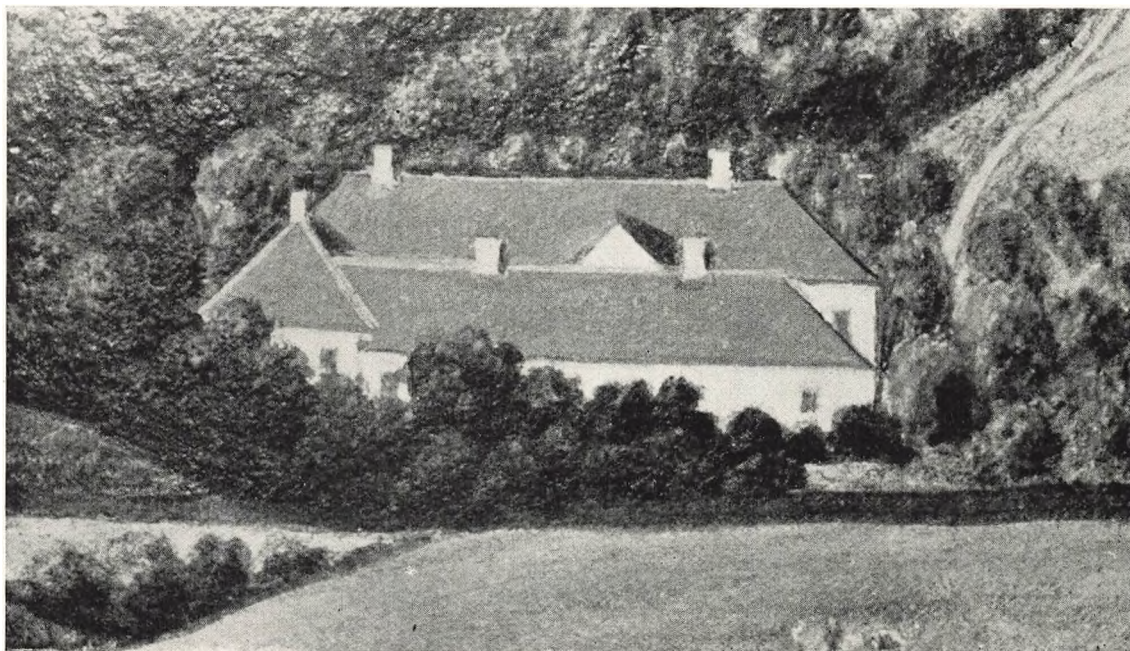
Paa Løsøreauktionen i 1889 efter Baron Holsten Lehn Carisius' Død købte Godsejer Iacob Estrup

Kisten, der var malet spanskgrøn. Godsejeren lod den restaurere og havde den i sit Hjem paa Toldbodvej, hvorefter den i 1896 kom til hans Søster, Hofjægermesterinde JACOBINE NEERGAARD, efter hvis Død i Marts 1937 den købtes tilbage til Langesø.

I det nævnte Pro Memoria fastsattes, at Allodial Godset og Gaarden i Odense skulde tildeles Enkemanden paa hans Lod.

Dokumentet er underskrevet af Gehejmeraaden, hans fem Børn og Baronessernes Curator Hans Rantzau.

Allerede den 29. Marts paabegyndtes Skifteforretningen paa Holstenshuus med Snedker PETER LAVE

Holstenshuus fra Syd
Detail af Gouache paa Holstenshuus — gengivet Bind I, Side 210

TAUSEN og Guldsmed JOHAN HENRICH MØLLER, begge Borgere i Faaborg, som Vurderingsmænd.

Fuldmægtig BERNT HANSEN afleverede »et lidet Ege Skriin og Nøglen dertil, hvorudi skal være adskillige Nøgler til Meublerne herpaa Gaarden, hvilket Skriin og Nøglen dertil Hansen tilkiendegav at være ham af salig Frue Geheime Raadinde von Holsten leveret i Bevaring den Gang den salige afdøde sidste Gang reyste fra Holstenshuus i afvigte Aars October Maaned, med den Ordre, at naar Stue Pigen herpaa Gaarden ANNA LARS DATTER forlangte nogle af Nøglerne udleveret, skulle hun have dem, og i den Tiid har bemeldte Anna Lars Datter tvende Gange udtaget og igjen indlagt Nøgler i for omtalte Skriin«.

Det er morsomt andetsteds fra at kunne se bekræftet, at den afdøde har besøgt Holstenshuus i Oktober 1793. I en Jagtbog for Holstenshuus for Aarene 1792—95 anføres nemlig:

1793 Oct. 1 Da Geheime Raadjnden var her 1 Hare
10 ligesaa imedens Geheime Raadjnden var her 3 Agerhøns.

I samme Jagtbog finder man:

1794 Marts 28 til Huusholdningen 1 And
29 1 And, 1 Smaafugl, 1 Agerhøne
Apr. 4 til Huusholdningen 1 Hare.

Hermed er sandsynligvis de Herrer Seidelin og Trojel blevet trakterede under Skifteforretningen, der paa Holstenshuus varede fra 29. Marts til i hvert Fald 12. April.

Den omtalte Bernt Hansen kaldes i Folketællingen 1787 Fuldmægtig ved Amtet, og var da 46 Aar og ugift. Den Anna Larsdatter, der aabenbart var en meget betroet Person, da hun havde Adgang til Nøglerne til Møblerne, kaldes ved samme Folketælling 2den Stuepige og var da 30 Aar gammel. Hun blev døbt i Diernisse Kirke 10. Søndag efter Trinitatis 1757 (14. August) og var Datter af LARS GUNDER-

SEN i Diernisse og MAREN CHRISTIANSDATTER. Senere i Skifteforretningen siges det, at Anna Larsdatter »har været og er u-undværlig i at gaæ til Haande og giøre Paaviising«. Hun nævnes flere Gange og havde bl. a. en Del Huslinned, Lærred og Garn i Forvaring.

Hun var meget afholdt af sit Herskab, hos hvem hun var i 17 Aar. Den 4. November 1795 blev hun

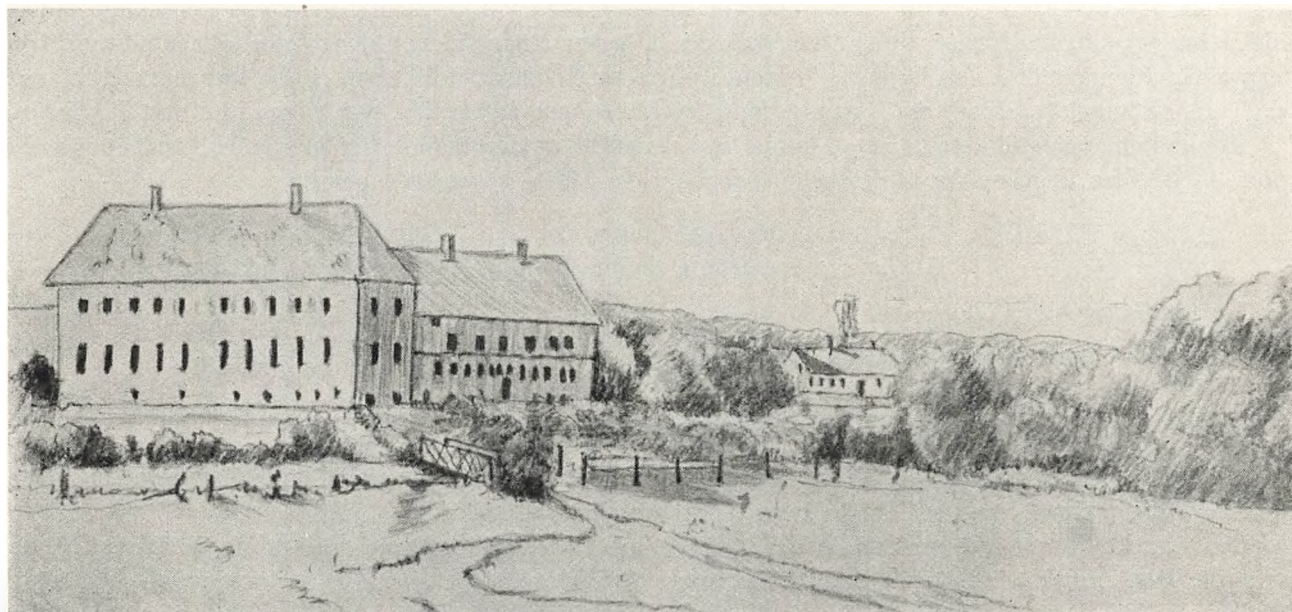

Blyantstegning af Baronesse M. Holsten f. Schilden

Holstenshuus fra Syd

Fra lille Album, tidligere Ravnholt, nu paa Langesø

i Diernisse Kirke gift med JØRGEN JØRGENSEN MØLLER, der var Søn af en Skrædder i Diernisse, og som Aaret efter blev Fæster af Saugmøllen under Holstenshuus Gods. Som Udstyr fik Anna Larsdatter en Del Huslinned med Adelheid Benedicte Holstens Navnetræk, og flere af disse Stykker findes endnu i hendes Efterslægt, der bevarer dem med stor Veneration.

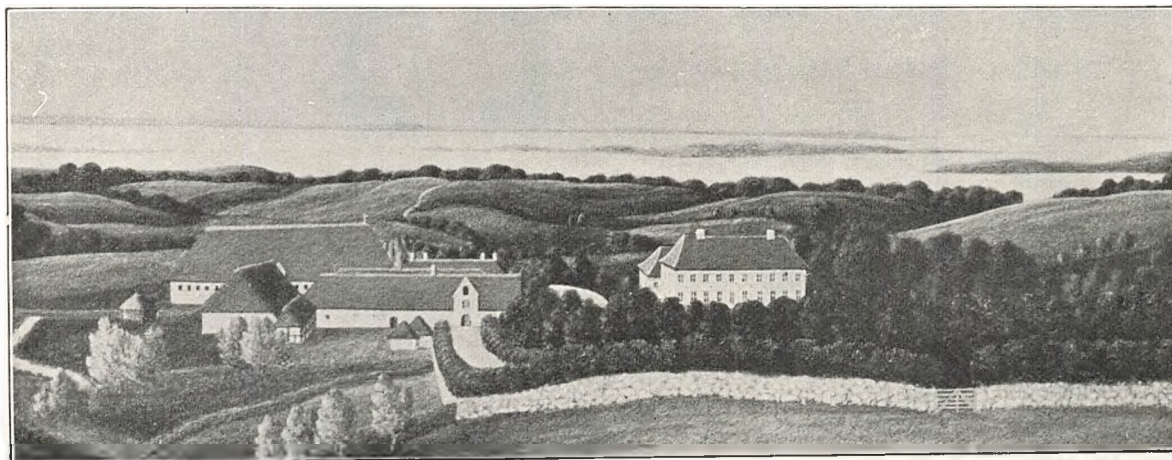

Blyantstegning af Baronesse M. Holsten f. Schilden

Holstenshuus fra Nordvest

Fra lille Album, tidligere Ravnholt, nu paa Langesø

»I førnevnte Anna Lars Datters Hos- og Overværelse« begyndte Registreringen i Borggaardbygningens øverste Værelser, og først nævnes Dagligstuen, hvori fandtes en 4-Etages Jærn Kakkelovn med Tud, vurderet til 18 Rdl. og dertil en Ildklemme og Skuffe. Endvidere bl. a. 2 store Spejle med brune Rammer til 30 Rdl., 2 indlagte Dragkister med Messing Beslag til 28 Rdl., 1 engelsk 8-Dages Stueur med Futteral til 34 Rdl., 4 brune Lænestole med rødt og hvidt Lærredsbetræk, 8 Stole med Carduansbetræk, 1 indlagt Ege-Chatol og derpaa en Skænk med Spejlglass, 4 grønne Raskes Rullegardiner, 1 blaat og hvidt Porcelæns Thebord med to Vaaben til 5 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$, utvivlsomt det Rococo Bord med blaa og hvid Fajance Plade og Vaabenerne Holsten og Rantzau, der endnu findes paa Langesø.

Gouache fra ca. 1840

Udsigt fra Dyrehaven

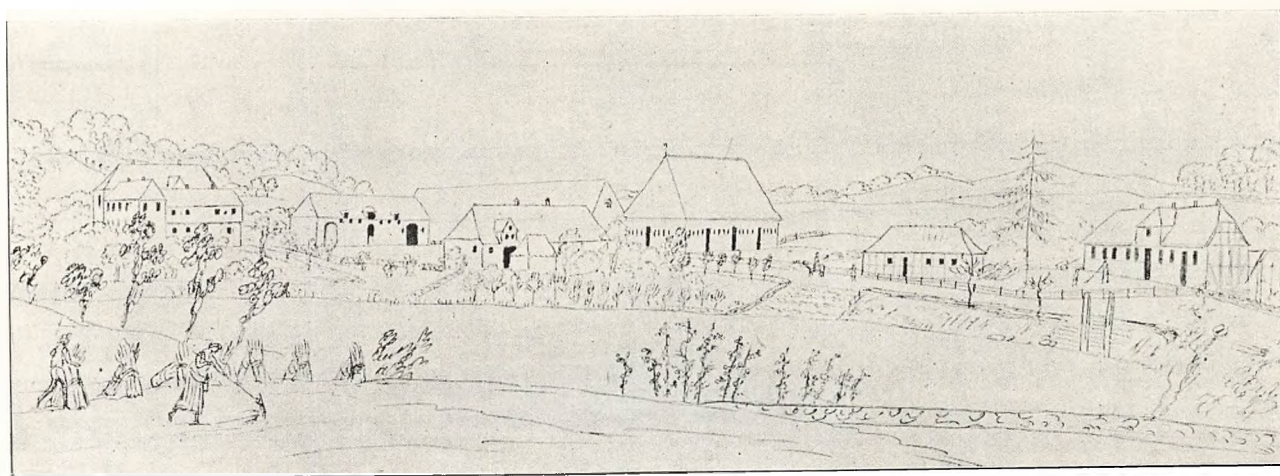
Nationalmuseet

I salig Gehejmeraadindens Sovekammer var der en 2-Etagers Jærn Kakkelovn med Tud og Tromle til 20 Rdl., 1 Spejl med forgyldt Ramme, 1 indlagt Chatol med Skab til 30 Rdl., 1 perlefarvet Fyrre Dragkiste til 3 Rdl., 1 Kommode af Mahogni Træ til 13 Rdl., 2 brune Lænestole med Lærredsbetræk, 4 engelske »Skinder Stoele«, 1 lidet Skab til Nøgler, 1 lidet Rejsechatol, 1 lidet Pengeskrin af Jærn, 1 gult Stentøjs Vandfad og Kande, 1 indlagt Skrin m. m.

I Gehejmeraadens Kammer var der en Jærn Kakkelovn med Tud og Tromle til 12 Rdl., 1 Ege Chatol med Skab til 16 Rdl., 1 Porcelæns Skrivetøj, 1 Lyseskærm med Fod, 2 Messing Lyseplader med Sakse, 1 Barometer, m. m.

I Baronesse E. v. Holstens Kammer var der en 2-Etagers Jærn Kakkelovn med Tud til 12 Rdl., 1 hollandsk brunt indlagt Skab med Fod til 10 Rdl., 1 lidet indlagt Chatol til Papirer, 1 Vandkande og Fad af Stentøj, et Par grønne Raskes Gardiner, m. m.

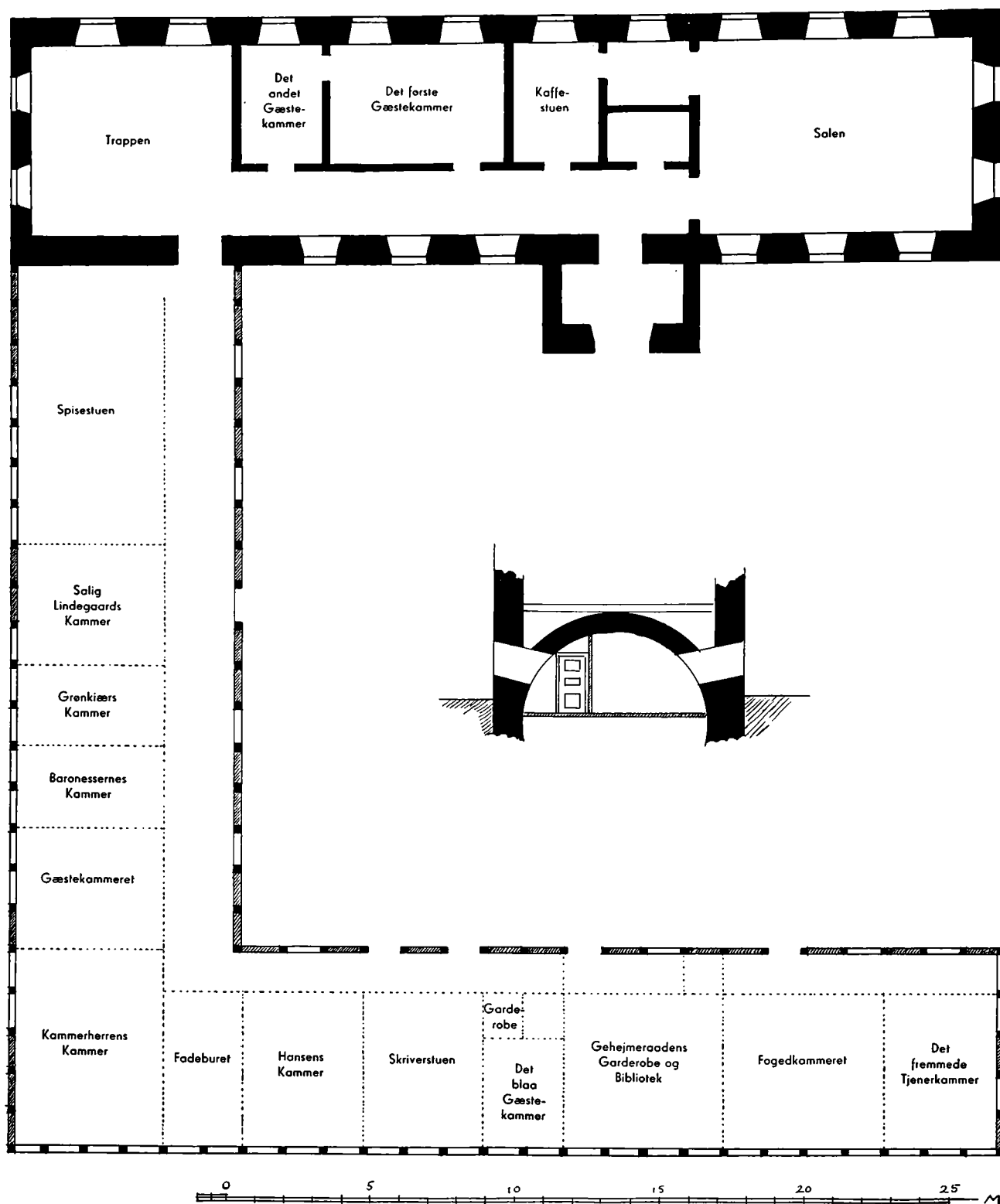
Derefter nævnes Kabinettet, Garderoben, »Jomfruers Kammer«, Gangen udenfor — hvor der bl. a. stod »et Perle mahlet Duckeskab med forgyldne Lister og derudi Ducker« — og det gule Gæstekammer.

S. L. Lange 1800

Holstenshus fra Syd

Det kongelige Bibliotek

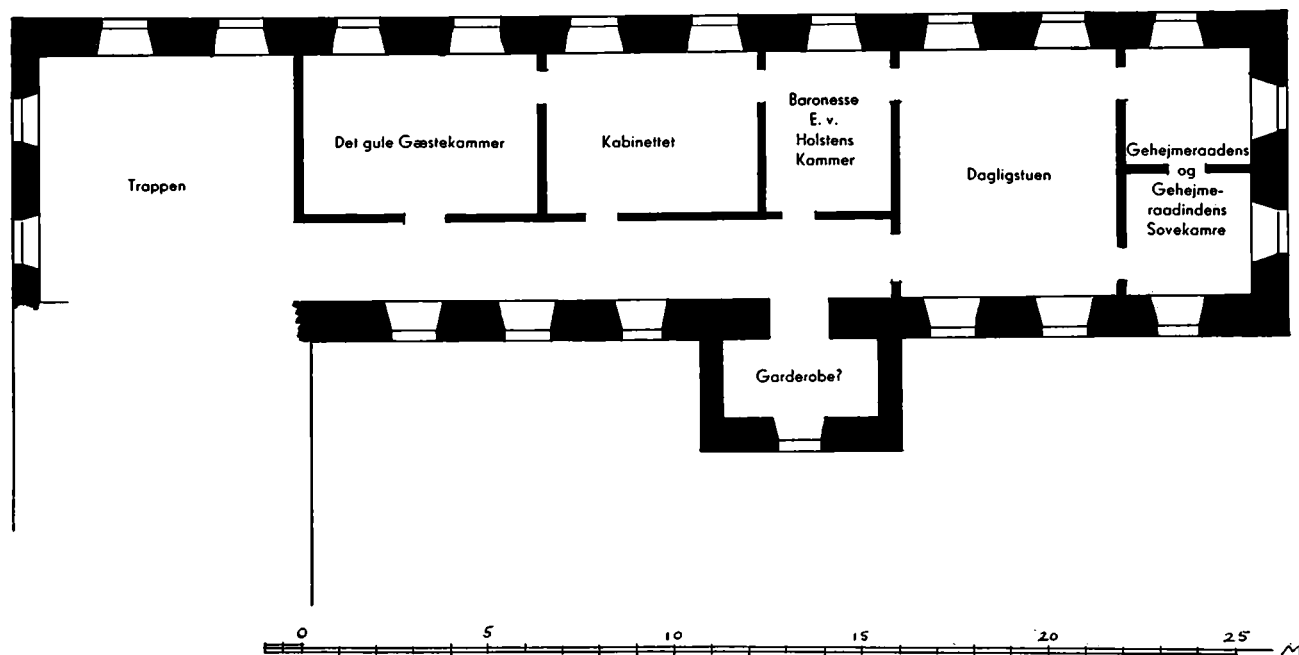
Rekonstruerede Planer af det gamle Holstenshuus med Angivelse af Rummenes formodede Benyttelse, udarbejdet paa Grundlag af Skifteforretningen a 1794 under Medvirkning af Hr. Ebbe Berner og Arkitekt Mogens Clemmensen.

Paa denne Side ses nordre Flojs Stueetage og den antagelig i et lidt højere Niveau liggende 1ste Sal i Vestflojen og Sydflojen. Paa den modstaaende Side ses nordre Flojs 1ste Sal.

Der var Kælder under Nordflojen og under den vestligste Del af Vestflojen. I disse Kældere og i Vestflojens og Sydflojens underste Etage har der sandsynligvis været efternævnte Rum, som opregnes i Registreringen:

Det gamle Mejeri, Rullestuen, Strygestuen, Mælkestuen, Spisekammeret, den lille Mælkekælder, Jomfru Ferslews Kammer, Sengekammeret næst ved, Spindestuen, Saltmadskælderen, Borgestuen, det første Tjenerkammer, Sovekammeret, det inderste Kammer, Køkkens Kammer, Bødkerkammeret, Køkkenet, Spisekammeret, Bryggerhuset og den store Kælder.

De paa Planerne anførte Benævnelser paa Værelserne skulde i det væsentligste være rigtige, idet man har støttet sig til den Rækkefølge, Vurderingsmændene har fulgt i 1794 og sammenlignet med Registreringen i 1801 efter Gehejmeraadens Død.

Dog maa det bemærkes, at der inden det gule Gæstekammer nævnes: Jomfruers Kammer med 2 Rullegardiner, og dette Værelse nævnes sammesteds i 1801, uden at det har været muligt at finde dets Plads i denne Etage, idet der efter Billeder af det gamle Hus kun har været 10 Vinduer i Nordsiden, og disse svarer til de paa Planen angivne Værelser.

Det Værelse i Nordfløjens 1ste Sal, der bemænes Dagligstuen, var ogsaa Dagligstue i Excellencen Holsten Carisius's Tid, og indtil Branden i 1908 kaldtes det stadig »gamle Dagligstue«. Øst for denne var der indtil 1908 to smaa Værelser, ganske som her angivet paa Planen.

Ved Husets Ombygning i 1863 flyttedes den gamle Trappe fra Husets nordvestre Hjørne hen midt i Huset.

Kammerherren, hvis Værelse laa i Husets sydvestre Hjørne, var Gehejmeraadens ældste Son, Baron Ditlev Holsten. Den »salig Lindegaard«, der havde sit Værelse ved Siden af Spisestuen, var ved Folketællingen 1787 Husholderske og var da 61 Aar. Ved Siden af hende boede Kirstine Grønkjær, der i 1787 var 45 Aar og Fruerpige. Hansens Kammer ved Siden af Skriverstuen beboedes antagelig af Bernt Hansen, der 1787 var 46 Aar og ugift og var Fuldmægtig ved Amtet.

Tingstuen synes at have været paa Avlsgaarden, for i Protokollen anføres: »Den 2den April continuerede Forretningen igien og blev da begyndt udi Ladegaarden. I Tingstuen.»

Sammesteds nævnes ogsaa Rustkammeret.

Her forlades øjensynlig den øverste Etage, da der nu nævnes: »Paa Trappen« og dernæst: »I den underste Gang ved Sahlen«.

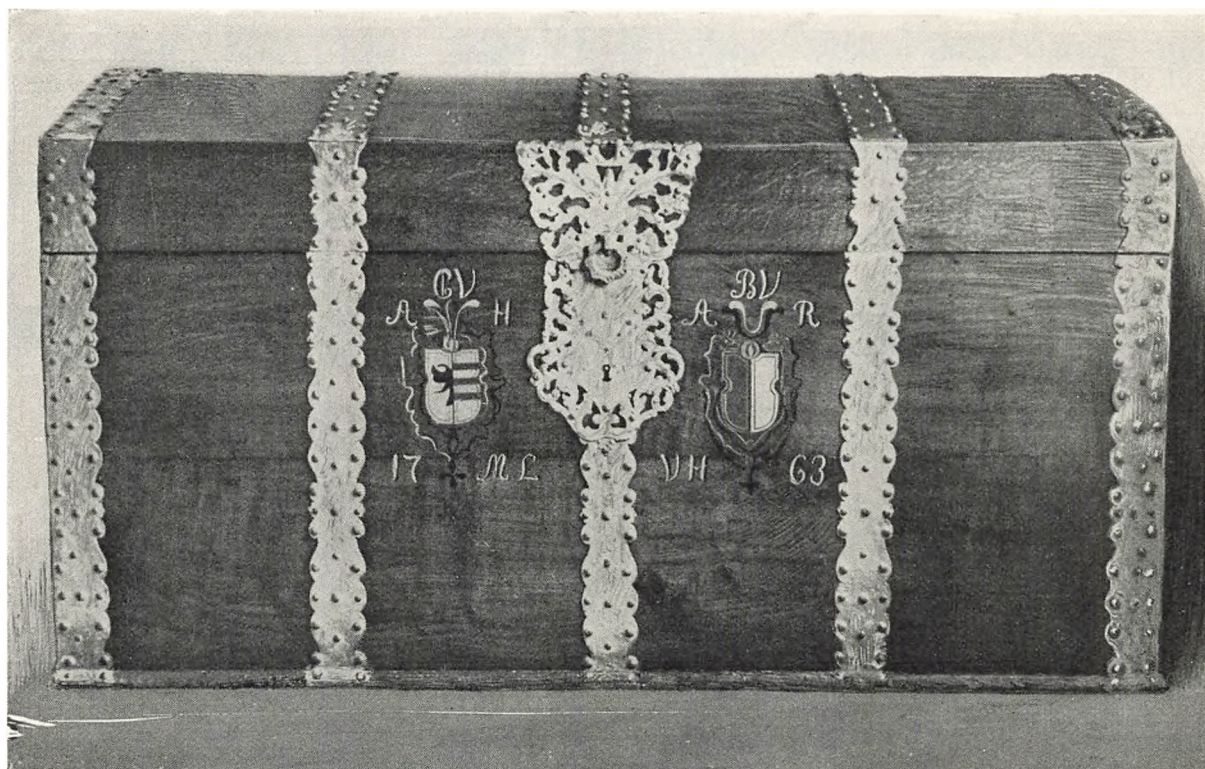
Paa Trappen stod: »et meget stort Skab af Valdød Træ med to Skuffer under, og aatte Gibs Ducker derpaa« — 50 Rdl. Dette er maaske det store Barokskab af Valdødetræ med to Skuffer under, som nu staar paa Langesø. Af Gibsdukkerne er der dog intet Spor.

Ved »Trappen ved Huus Døren« anføres: »toe store mahlede Ege Kister med Jern forgyldet Beslag« — 16 Rdl., maaske de 2 store — nu umalede — Egetræskister med forgyldte Beslag og Rantzau-Vaabenet, som staar i Flisegangen paa Langesø.

Herefter registreres i Salen:

En 3-Etagers Jærn Kakkellovn med Tud og Tromle — 18 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$, 1 Ildklemme og Skuffe, 8 Lampetter med forgyldte Rammer og Arme, 10 Rdl. 4 $\frac{1}{2}$, 1 indlagt Chatol med Skænk 14 Rdl., 1 dito med »blomsnider« Arbejde 15 Rdl., 2 røde Konsol Dragkister 16 Rdl., Portræt af Frederik V med begge Dronninger 7 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$ — saadanne tre store Portrætter i Pilos Stil hænger nu i Spisestuen paa Langesø — Kronprinsens (Frederik VI) og Kronprinsessens Kobberstykker med forgyldte Rammer 2 Rdl., 12 Stole med sorte Hesthaarsbetræk 16 Rdl., 1 Potpourri Krukke 5 $\frac{1}{2}$, 3 Lærreds Rullegardiner 2 Rdl., 2 Konsolborde med Marmorplader 16 Rdl., 1 Skænkebord 1 Rdl. 2 $\frac{1}{2}$, 1 stort blaat og hvidt Porcelæns Thebord 7 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$, 1 lidet blaat og hvidt Thebord 1 Rdl. 1 $\frac{1}{2}$, 1 brun indlagt Skænk 7 Rdl., deri en stor Pokal med Laag og Vaaben 2 Rdl., 3 mindre dito med Familievaaben 2 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$, to dito uden Vaaben 1 Rdl. o. s. v. og endelig en Del Smaating, mest Glas og Porcelæn.

Efter Salen kommer Kaffestuen med en 2-Etagers Jærn Kakkellovn med Tud til 14 Rdl. og Ildklemme og Skuffe, 1 udsyet Skærm, 1 smalt højt Spejl med forgyldt Ramme 16 Rdl., 2 forgyldte Lysearme, 1 Konsolbord med Marmorplade og forgyldt Fod 8 Rdl., 1 Hjørnebord, 1 8-Dages Slagur med blaa og hvidmalet Futteral 22 Rdl., 12 brune Stole med rødt Lærredsbetræk 26 Rdl., 1 Canapé med samme Betræk

Tidligere hos Hofjægermesterinde J. de Neergaard, f. Estrup, nu paa Langeso

over og Sølvmor under 6 Rdl., 1 Fodtæppe derved 1 Rdl. 2 $\frac{1}{2}$, 122 Kobberstykker alle med Rammer og nogle med Glas 29 Rdl., 1 Theskrin med Skuffer som en Bog af Udseende.

Herefter følger det første og det andet Gæstekammer, og dernæst Spisestuen med en 4-Etagers Kakkellovn med Tud til 18 Rdl. og bl. a. et Spejl med Glas Ramme 7 Rdl. 2 $\frac{1}{2}$, Kong Christian den 4des Skilderi i Legemsstørrelse 5 Rdl. — der som tilhørende Baroniet hang paa Holstenshuus, indtil det brændte ved Husets Brand den 29. December 1908, hvorefter Assurancesummen derfor, vist 900 Kr., indbetaltes til Fideikommiskapitalen — Kejser Peter den 3die af Rusland 2 Rdl., »et stort mahlet Skriver Pult med Skuffer, Stool og Blik (Blæk) Tøye« 8 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$, 5 brune og 2 perlemaalede Spiseborde 5 Rdl. 5 $\frac{1}{2}$, et halvt Slagbord, 12 Stole med rødt Plydses Betræk 16 Rdl., 1 Lænestol med grønt Betræk, 1 blaa perlefarvet Skænk med en Del Indhold, 1 24-Timers Stueur med indlagt Futteral 12 Rdl.

Hertil naaede Forretningen den første Dag, hvorefter der Mandag den 31. Marts fortsattes i »salig Lindegaards Kammer« og Grønkiærs Kammer. De to paagældende var i 1787 henholdsvis Husholderske — 61 Aar — og Fruerpige — 45 Aar.

Saa kom man til Baronessernes Kammer, Gæstekammeret og Kammerherrens Kammer og »Paa Gangen udenfor«, hvor der stod 4 Kister og 6 Skabe. Paa Fadeburet stod der nogle Kister, nogle Tønder og en Mængde andre Ting.

Dernæst følger Hansens Kammer, paa Gangen, Skriverstuen, det blaa Gæstekammer, Garderoben næst ved, Gehejmraadens Garderobe og Bibliotek (2 Posthorn og 3 Valdhorn), Fogedkammeret, det fremmede Tjenerkammer, Gangen udenfor disse tvende Kamre. Herefter kommer man til det gamle Mejeri, Rullestuen, Strygestuen, Mælkestuen, Spisekammeret, den lille Mælkekælder, Gangen, Jomfru Ferslews Kammer, (Jomfru FERSLEW nævnes ikke ved Folketællingen 1787 og er maaske blevet Husholderske ved »salig Lindegaard«s Død), Sengekammeret næst ved, Spindestuen (her nævnes ingen Rokke), Saltmads Kælderen, Gangen til Haugen, Borgestuen, hvori der var 1 Bilægger Kakkellovn, 1 stort Egebord, 4 Bænke, 1 Jærnlampe og et 2-Dages Stueur med Futteral til 10 Rdl.

Nu følger det første Tjenerkammer, Sovekammeret, det inderste Kammer, Kokkens Kammer, Bødkerkammeret, »I Jægerens Bevaring« (to Rævesakse 8 Rdl.). Paa det store Hus' Loft, i Kammeret næst ved, paa Husholdnings Loftet, hvor der bl. a. var en Lyseform af Kobber med Tilbehør, tre Hækkebure og fire smaa Fuglebure.

Næste Dag, den 1. April, begyndtes i Køkkenet, hvor man kan fremhæve 1 Morter med Støder af

Messing 2 Rdl., 1 Rivejern 1 Rdl. 1 $\frac{1}{2}$, 1 Messing Kedel 1 Rdl. 4 $\frac{1}{2}$, 1 Stegevender med 2 Bukke og Spid (af Jærn) 6 Rdl., 1 Vaffeljærn og 1 Krumkagejern, hver til 1 Rdl., 1 Jærngryde 2 Rdl., 5 dito og en gammel 2 Rdl. 2 $\frac{1}{2}$, 3 Kedelkroge, 1 Sennepskugle, 1 Ibenholts Træmorter, 16 »Spækfielle« store og smaa, 1 Træmorter, 1 stort Køkkenbord med 3 Skabe, 2 Rdl. 2 $\frac{1}{2}$, 1 stort Porcelæns Skab 4 Rdl.

I Spisekammeret noteres kun 1 Fyrrebord med Fod og 1 Ræk med Fjælde.

I Bryggerhuset var der Ølkar, Øltønder, Ballier, Trug, 1 stor Bryggerkedel paa 2 Td. til 20 Rdl.

Derfra kommer man til den store Kælder, Kammeret paa Loftet, og noget, der var i Stuepigens Forvaring.

Og saa anføres: Da Dagen var forløben, og Vejrliget ubekvent til at foretage noget af det udvendige, saa beror Forretningen til i Morgen den 2den April.

Næste Dag begyndtes i Ladegaarden, og man registrerede først, hvad der var i Tingstuen, nemlig: 1 Jærnkakkelovn med Tud 8 Rdl., 1 firkantet Fyrrebord, 1 Ruslæders Stol, 3 røde Træstole og 1 hvid dito. — Det var det hele, der nævnes ingen Skabe eller Reoler.

Herefter kommer Rustkammeret, hvor der kun nævnes 1 beskadiget Jærn Kakkelovn til 2 Rdl. og 12 Kornsække, hvorefter tilføjes: det øvrige, som befandtes i dette Rustkammer blev anslaaet af Værdi 5 Rdl.

I Tærskekarlenes Spisestue var der en Jærn Bilægger Kakkelovn til 8 Rdl. Derfra kommer man til Ladefoged Kammeret og Sager, der var i Ladefogdens Bevaring, Staldkammeret og Sager i Staldkarlenes Bevaring.

I Stalden nævnes kun en stor Lygte og 1 »Høye Buer«, og i Vognporten kun 1 stor Jagtvogn til 10 Rdl. og 1 liden Tørvevogn til 3 Rdl. Saa kommer, hvad der var i Mejerskens Bevaring, bl. a. 220 store Sibøtter til 36 Rdl. 4 $\frac{1}{2}$.

Saa kommer Ostekammeret og Sager i Tærskerens Bevaring, i Røgterens Bevaring og i Gartnerens Bevaring, — 3 Gravespader, 2 Kobber Vandkander, 8 Skuffejærn, 10 Lugejern, 24 Mistbænkvinduer, 1 Mostpresse, 2 Plove, 2 Harver, 2 Hjulbøre, 4 Jærnriver, 3 Hypejern, 1 Maalestok- og Vaterpas, 1 liden Baad, 1 stort Fiskervaad med Reb og 2 mindre m. m.

I Lysthuset var der 1 Thebord med Voksdug, 1 grøn- og hvidmalet mindre dito og 12 Lænestole med Skindsæder, og i Grotten det røde Bord med Sten Skive, som endnu for nylig fandtes der og nu staaer i Haven, samt 6 rødt anstrøgne trebenede Stole.

Derpaa nævnes en Jærn Vindovn i Forpagterhuset.

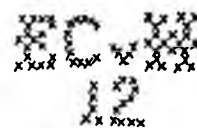
I Diernisse Kirkestol var der 1 Jærn Kakkelovn med Kobbertud 12 Rdl., 6 gamle Ruslæders Stole, 2 Lænestole og 1 Fodskammel.

I Skabene udi Væggen i Herskabets Spisestue var der et meget stort Antal Glas og 4 Blomsterkurve af Voks, samt 12 Stykker Dukker til et Spisebord.

Næste Dag vurderedes Sølv, hvoraf der var ikke mindre end 3.621 Lod 2 Quintin.

De to flotteste Stykker var Plat de Menagerne,¹⁴¹ der vejede henholdsvis 509 $\frac{1}{2}$ Lod à 4 $\frac{1}{2}$ — 339 Rdl. 4 $\frac{1}{2}$, og 300 Lod à 4 $\frac{1}{2}$ — 200 Rdl. Den største bestod af et Brædt med Sølv Foder — en Opsats med 4 faste Arme, 4 løse Arme og 6 Skaale — 2 Sukkerbøsser, 1 Peberbøsse, 1 Sennepsbøsse med Ske, 2 Glas til Olive og Eddike med Sølv Charnering og 2 Sølv Laag, og den har udentvivl været et Pragtstykke.

Af andre større Genstande kan nævnes 1 Terrin med Fad 246 Lod — 164 Rdl., 1 Spølkedel 178 Lod — 118 Rdl. 4 $\frac{1}{2}$, 1 stor Spølkom 160 Lod — 106 Rdl. 4 $\frac{1}{2}$, 1 Vandkande med Fad 100 Lod — 66 Rdl. 4 $\frac{1}{2}$,

Navnetræk (Elisabeth Cathrine Holsten) paa en Brudesærk af hollandsk Lærred, som ejes af Pastorinde Esther Fangel i Vridsted, f. Rasmussen, fra Ballen paa Samsø, der har faaet den af sin Moster, Fru Ravn.

Bord med Fajance Plade med Vaabenerne Holsten og Rantzau i blaåt og hvidt. — Nu paa Langeso. Maaske det blaa og hvide Porcelæns Thebord med to Vaabener, der 1794 stod i Dagligstuen paa Holstenshuus.

4 Lysstager 96 Lod — 64 Rdl., 2 Præsenter tallerkener 88 Lod — 58 Rdl. 4 $\frac{1}{2}$, 4 Thepotter med Fade 86 Lod — 57 Rdl. 2 $\frac{1}{2}$, 1 Kande med Barberfad 80 Lod — 53 Rdl. 2 $\frac{1}{2}$, 1 Vandkande med Fad 76 Lod — 50 Rdl. 4 $\frac{1}{2}$, 1 stor Kaffekande med Fad 74 Lod — 49 Rdl. 2 $\frac{1}{2}$, 2 Sauceskaale 70 Lod — 46 Rdl. 4 $\frac{1}{2}$.

Af Spiseredskaber var der 36 Sølvspiseskeer og 12 Theskeer, 13 Par Knive og Gaffer, deraf 8 Par med Vaaben paa Siden, 10 Knive og 11 Gaffer med 2 Grene, forsynet med Vaaben paa Enden, og desuden endnu et Par Stykker af forskellig Art, og 20 sorte Knive.

Blandt Sølvet registreres ogsaa »Salig Frue Geheime Raadindens Natbord¹⁴¹ udi et Skriin«, som er et Toiletgarniture og bestaar af: Sølvrammen til Spejlet 30 Lod — 20 Rdl., Vandfad og Kande, Skaal med Fad, 1 stor Æske med en Nøgle, 1 dito, 2 mindre dito, 2 mindre dito, 1 Par Lysstager med Saks, 1 stor

og 1 liden Børste, 1 stort Bæger med Laag, 1 Røgelseskar, 1 Klokke, 1 lidet Fad til Knappenaale, 1 Guldring, 1 Fad til en Lysesaks og 1 Øllebrøds Potte.

Der er en stor Overensstemmelse mellem de her opregnede Toiletgenstande og en Del Sølvsaager, der nævnes i en gammel, uindbunden Foliant paa 222 Sider i Holstenshuus' Arkiv.

Denne indeholder en Inventarieliste fra 1747, udentvivi fra en af de Holstenske Gaarde, og nævner lige efter hinanden iblandt Sølvgenstandene: »1 Haan-Bekken med Giße Kande, 1 Speigel med Sølv Ramme, 2 smaa Skrinne med Laas

og Nøgel, 2 større Edsker, 2 mindre ditto, 1 Bakke til Knappenaale, 1 stoer Børste, 1 ditto mindre, 1 Klokke.«

Man vil nemt genkende alle disse Sager fra Gehejmerraadindens Toiletgarniture, og de nævnes endda i omtrent samme Rækkefølge, saa man maa formode, at det drejer sig om de samme Genstande i 1747 og i 1794.

Man bestyrkes yderligere i denne Formodning, naar man ser, at af de Sager fra 1794, som man savner i ovenstaaende Fortegnelse, genfindes flere andetsteds blandt Sølvet i Listen fra 1747:

»1 Par ditto (Lybestagger) (der nævnes ialt 3 Par), 1 Lybesax (der nævnes ialt 3), 1 Begere med Dekkel og Fad.« Dette Fad er maaske identisk med »1 Fad til en Lysesax« fra 1794, idet her nævnes »et stort Bæger med Laag«, men uden Fad.

Der mangler saaledes kun: 1) Skaal med Fad, men det kan være: »1 forgylt Spølkommen med Fad«. 2) 1 Røgelseskar, der kan være et af de 3 i 1747 forekommende Fyrfade, hvoraf det ene benævnes »med Lampe«, 3) 1 Øllebrøds Potte, som kan være »1 Suppe Skaal med Dekel«, og 4) en Guldring, der synes at være det eneste, der ikke fandtes i 1747.

Af andre Sølvting, der maaske er de samme paa begge Lister, kan nævnes — udover mere almindelige Sager — 1747: 1 Biscop Skee — 1794: en Punse Skee; 1747: 1 Marv Graver — 1794: en Marvskee.

Det kan maaske have sin Interesse at nævne, at der i 1747 registreredes 1 Biscop Terinne med Fad og i 1794 en blaae og hviid Biskops Skaal med Laag.

Af Spisestel var der et Service af sachsisk Porcelæn, der bl. a. bestod af: 1 Plat de Menage med 3 Kan- der og Laag, 1 Sukkerbøsse og 4 smaa Muskat Skaller (10 Rdl.), 2 store Terriner med Laag, 2 mindre

Blaa og hvid Fajance Plade med Vaabenerne Holsten og Rantzau

dito, 2 runde Terriner med Laag og Fade, 4 Dessert Kurve, 2 Sauceskaale, 23 og 1 Dusin dybe og 5 Dusin og 4 Dusin flade Tallerkener og mange Fade.

Et Service af gult Engelsk (Sten) Tøj, bestaaende bl. a. af 1 Opsats af 4 Fade, Sukkerbøsser, Sennepskander, Saltkar og Peberbøsser (6 Rdl. 4 $\frac{1}{2}$), 6 Frugtkurve med Fade, 4 Terriner med 3 Laag, en Del Fade, 2 Dusin og 3 Stk. dybe og 7 Dusin og 10 Stk. flade Tallerkener.

Endvidere »adskilligt andet Porcelain og Steen-Tøye«, hvoriblandt den nævnte Biskops Skaal med Laag (2 Rdl.), 1 grønt Kaalhoved med Fad, 1 Smørkande som en Ærteskok, 4 blaa og hvide Potpourri Krukker, 5 dito og en Del Tallerkener.

Den 4. April vurderedes Tinnnet, hvoraf der var 521 $\frac{1}{2}$ Pund. Der nævnes 3 Suppekedler, 4 Terriner, 1 Spand med 2 Laag, mange Fade, 40 dybe, 156 flade og 23 engelske Tallerkener, der oftest vejede godt 1 $\frac{1}{2}$ Stykket. Tinnets Værdi varierede mellem 1 Mark og 1 $\frac{1}{2}$ 8 β Pundet. Der var 37 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ Messing til 1 $\frac{1}{2}$ pr. Pund. Heraf kan nævnes 1 Pande til at varme Castanier udi 2 $\frac{1}{2}$ — 2 $\frac{1}{2}$.

Af Kobber var der 291 $\frac{1}{2}$, og Værdien var 24 Skilling Pundet. Der var flere Suppekedler, 2 Destillerkedler, mange Kasseroller, 1 Æbleskivepande, 21 smaa Forme og meget andet.

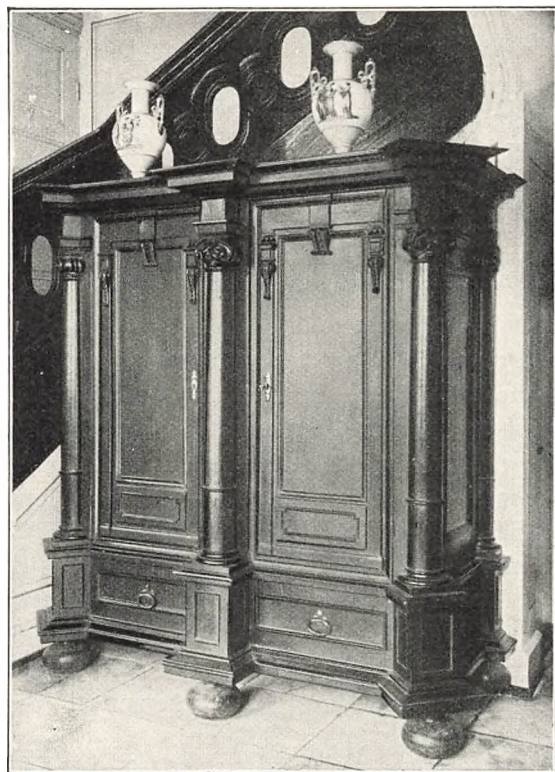
Den Omhu, hvormed Registreringen foretoges, kan ses af følgende Indførsel i Protokollen:

»Løverdagen den 5te April blev anvendt ved Hielp af Hr. Inspecteur Hansen og Pigen Anna Larsdatter til at eftersee i dette vidtløftige Huus om noget meere af Møblerne maatte forekomme, som kunde være overseet og undgaaed vores Opmærksomhed i sær formeedelst Møblernes Sortering paa de forskellige Stæder, og da intet viidere i saa Maader forrefandtes, end hvis allerede var bleven iagttaget, anført og vurderet af dislige, til at udregne og opsummere det hidindtil specificerede i forregaaende Forretning, da det ogsaa var Birke Rettens sædvanlige Tingdag, og bemeldte Anna Larsdatter, som har været og er u-undværlig i at gaae til Haande og gjøre Paaviisning, havde endeel andet ved Ugens Udgang i Huuset at tage i Agt og forrette der blev og tilskrevet tvende fornuftige Koener i Faaborg, nemlig Frue [W. H.] TROJEL [der var født SCHMALTZ] og Madame [E. M.] BRANDT, og anmoedet om at komme til os paa Mandag for at vurdere det efterstaaende, nemb: Linnnet og Senge Klæder her paa Gaarden, da man om dem har den sickre Formoedning at have den beste Indsigt herudi her i Egnen, og hvis Løfte om at paatage sig samme ogsaa fra dem erholdtes. . . .«

Optællingen af Dækketøj viser en ganske forbausende stor Forsyning heraf. Der forefandtes ialt paa Holstenshuus 280 Duge og 1861 Servietter, deraf af Damask 29 Duge og 264 Servietter og 55 Folkeduge, og Gaardens Lager af Hørlærred havde en saa imponerende Størrelse som 8.024 Alen.¹⁴² Der var ogsaa en meget stor Beholdning Garn, saa de 14 Spinderokke og 8 Garnvinder, der registreredes, har været flittigt benyttede, og der er nok noget sandt i den Overlevering, der fortæller, at Gehejmerraadinde Holsten holdt sine Piger til Arbejdet, selv om det vel er en Overdrivelse, at hun har ladet dem spinde til Kl. 9 Juleaften, som Traditionen siger.

Der synes ikke i Registreringsforretningen at være Tegn til, at der har været vævet hjemme paa Gaarden; det ses tværtimod, at der har været sendt Garn ud af Huset til Bearbejdelse hos Omegnens Vævere.

Anna Larsdatter opgiver nemlig, »at hun hafde udleveret til at væve efter salig Frue Geheime Raadindens Ordre, nemlig:

Maaske det meget store Skab af Valdnod Tre med to Skuffer under, som i 1794 stod paa Trappen paa Holstenshuus

Langeso

1. til FRANDS MORTENSEN Væver i Ulbølle
 - a: 2 L \bar{x} 3 \bar{x} Blaargarn til Folkelagen
 - b: 1 L \bar{x} 2 \bar{x} Hørgarn til Lærred og
 - c: 1 L \bar{x} 1 \bar{x} dito til et Støcke dito — samt
 - d: 13 \bar{x} dito til et Støcke dito,
2. til JØRGEN Væver i Nye Hauge
 - 1 L \bar{x} 12 \bar{x} Blaargarn til Vidske Klæder — og
3. til MAREN RASMUS DATTER i Wester Aabye
 - 2 L \bar{x} 7 \bar{x} Blaargarn til Folkelagen.«

Anna Larsdatter erklærede, at deraf endnu intet var afleveret af Væverne.

Det er ikke blot Antallet af Duge og Servietter, der opnoteres med stor Omhu, men ogsaa Mønstrene anføres særdeles ofte. Af disse kan nævnes: Brædtspils Mønster, Ducat og Rosen Mønster, Pillar eller Bjælke Mønster, endvidere Kranse, Citron, Taarne, Hjule og Tavle, Skillings, smaat og større Rosenobel, Vinranke, stribet Edderkop, Bergamot, Brombær, Gaaseøje, Nellike, Tullipan og Peking Mønster.

Der nævnes Kastekieps Mønster, Fruens- og Degnekonens Mønster og Baronesse M. L. Mønster. Dette sidste var altsaa benævnet efter den nylig afdøde Datter. Særlig fortjener at nævnes 2 Duge med Kameler paa, 1 Dug med 12 Servietter forestillende Adam og Eva, 1 stor og 1 liden Dug med 24 Servietter, hvorpaa en Jagt (60 Rdl.), 1 Dug og 12 Servietter med det »Rommerske Vaaben«, 86 Alen Drejl »Forgismeinik Mynster« til Duge à 2 \bar{x} 6 β — 34 Rdl. 4 β , og endelig det mest interessante af alt Dækketøjet, 1 Dug med 12 Servietter, hvorpaa »sees Soelen stillestaaende i Gibion« (30 Rdl.). Dette blev udlagt til Arvelod Litra H, der sammen med Arvelod Litra I tilfaldt Baron Hans Holsten, hvis Sønnedatter, Baronesse REGITZE HOLSTEN, der ægtede Konseilspræsident ESTRUP, i Udstyr har faaet Dugen og de 12 Servietter, der endnu indtil 1941 fandtes paa Skaføgaard hos Fru Estrups Søn, Godsejer IACOB ESTRUP, hvorefter de er kommet til Langesø. I Mønsteret ser man en Sol mellem 4 Halvmaaner og Inskriptionen: SISTE SOL IN GIBEON ET LVNA IN VALLE IAALON, saa der er ikke mindste Tvivl om, at dette Dækketøj fra Skaføgaard er det samme, der nævnes i Gehejmraadinde Holstens Bo i 1794.

Ved nogle Stykker af Huslinnedet anføres de Bogstaver, hvormed det er navnet. Saaledes registreres paa Langesø: »3 Par breede gandske fiine Gieste Lagener med 6 Pudes Vaar mk. E. S. K.« (26 Rdl.), som altsaa stammede fra Gehejmraadens Moder, ELISABETH SOPHIE KNUTH. Sammesteds er der 4 Par ældre Lagener, mærkede A. B. R. (ADELHEID BENEDICTE RANTZAU), og 18 Par Folkelagener mærkede A. H. (formodentlig Adam Holsten).

Paa Holstenshuus var 8 Par gamle Lagener mærkede A. B. H. og 6 Pudevaar mærkede A. R. og nogle Lagener er mærkede D. Ø. R. og D. Ø. L. og stammer altsaa fra Gehejmraadindens Faster DOROTHEA ØLLEGAARD RANTZAU, f. 1701, d. 1787, gift med Gehejmraad PAUL ALBERT BALTHASAR Friherre VON LILIENCRON til Putlos, f. 1692, d. 1765.

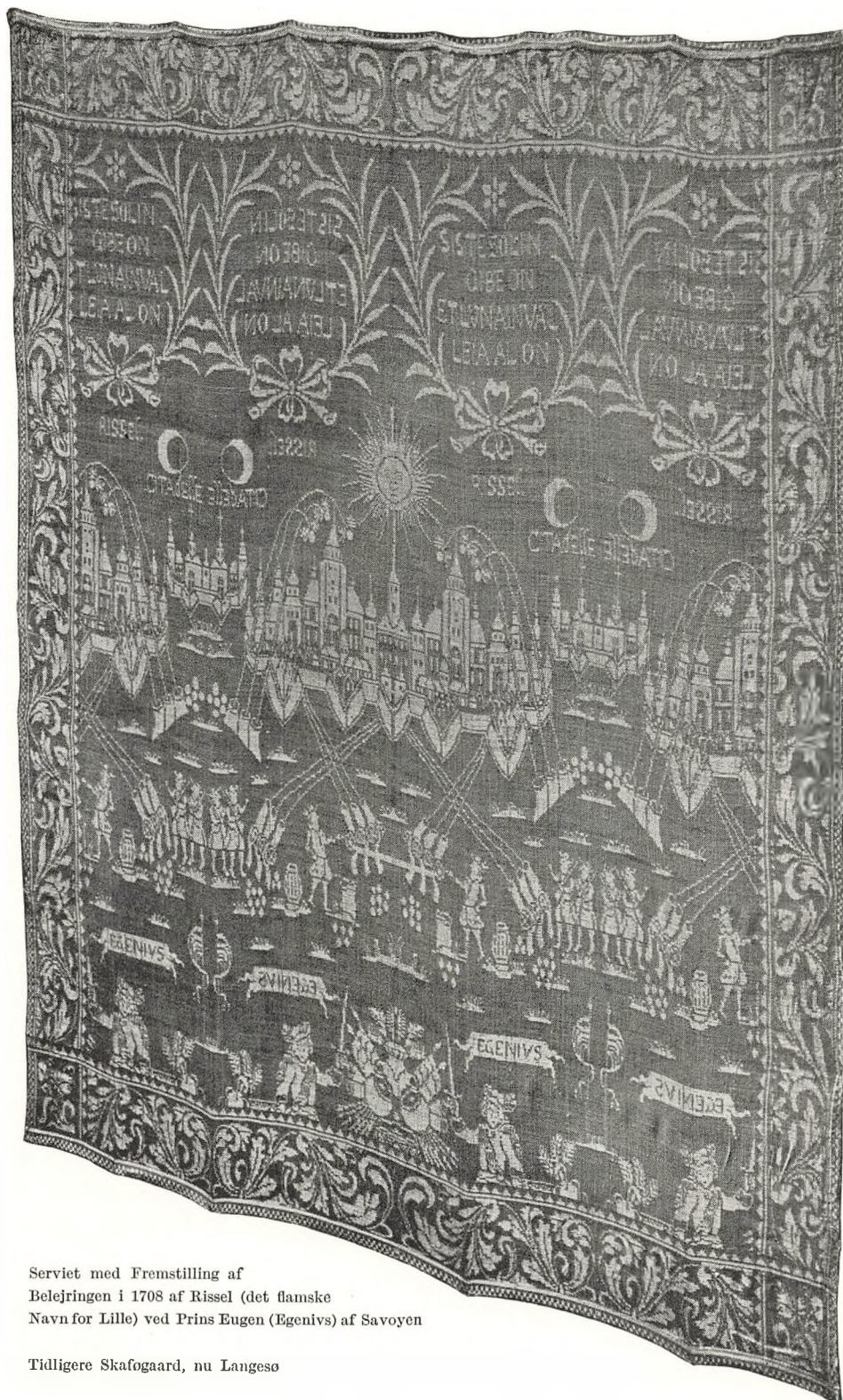
To Duge med tilhørende Servietter var mærkede L. v. B. og har saaledes sandsynligvis tilhørt en anden Faster MAGDALENE LUCIE BUCHWALD, født RANTZAU.

Indtil 1941 fandtes der ikke mere noget af dette Dækketøj, hverken paa Holstenshuus eller Langesø, men den 1. Maj 1862 var der, ifølge en Fortegnelse (Holstenshuus Arkiv XXXV, 5, Inventarieliste over Senge, Linned m. v. 1. Maj 1862) paa Holstenshuus 2 Duge og 29 Servietter mærkede A. B. H. og Krone, 1 Dug og 26 Servietter med A. B. H., Krone og 1763, 1 Dug og 24 Servietter med A. B. H., Krone og 1787, og 1 Dug og 12 Servietter, mærket 1778. Af dette Dækketøj var der tidligere paa Skaføgaard 23 Servietter fra 1763, hvoraf en er mærket N 36, alle de andre N 26, og 2 fra 1787, mærkede 24, og desuden en Dug mærket A. B. H. med Krone og 1757 N. 2, der alt nu er paa Langesø. Paa Ravnholt findes 17 Servietter fra 1763, mærkede N 39, og 8 fra 1787, mærkede 24, foruden 2 Duge uden gamle Mærker, der formenes at være fra 1763.

Der registreres nogle Viskeklæder og Gardiner, hvoraf der ikke var saa mange, deriblandt to Par lange, smalle til Lysthuset.

Der var mange Lagener, som Eksempler kan nævnes: et Par superfine hollandsk Lærredslagener med et Par Pudevaar — 18 Rdl., et Par dito med to Par Pudevaar fire Bredder — 30 Rdl., et Par dito med et Par dito — 26 Rdl.

Efter Huslinnedet og Garnet gik man over til at vurdere »Senge Klæder med Sengestæder og Omhæng«. At disse ikke er medtagne, naar de forskellige Soveværelser passeredes, skyldtes, at Mændene ikke

Serviet med Fremstilling af
 Belejringen i 1708 af Rissel (det flamske
 Navn for Lille) ved Prins Eugen (Egenivs) af Savoyen

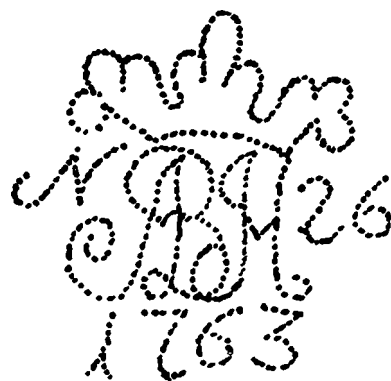
Tidligere Skafogaard, nu Langesø

Navnetræk fra en Dug
Tidligere Skaføgaard, nu Langeso

har anset sig for kompetente til at bedømme dem, men — efter Sædvane — overlod Vurderingen deraf til Kvinder.

I Gehejmeraadindens Kammer var der »et grønt mahlet Fyr Sengested med grønne Dammaskes Omheng — 16 Rdl. Derudi: en Matras — 6 Rdl., en blaaestribet Linnet Underdyne — 5 Rdl., en dito — 5 Rdl., en blaae og hviid Olmerdugs ditto — 3 Rdl. 3 ½, en blaaestribet Hoveddyne — 1 Rdl. 3 ½, en dito — 1 Rdl. 3 ½, toe Olmerdugs Træk Puder — 3 Rdl., en Nankins Overdyne med Dun — 4 Rdl., et Kattuns Teppe — 2 Rdl. 4 ½, et dito mindre — 1 Rdl. 2 ½«.

Navnetræk fra en Serviet
Tidligere Skaføgaard, nu Langeso

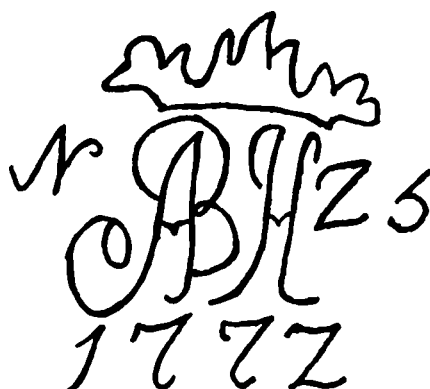
I Gehejmeraadens Kammer var der et ganske tilsvarende Sengested — kun var Omhængt af grønt Barkan. Denne Seng vurderedes ogsaa til 16 Rdl., men i den var der 4 Madrasser og kun 2 Underdyner. I Nankins Overdynen var der Edderdun, og den vurderedes til 10 Rdl. imod Gehejmeraadindens Dynes 4 Rdl.

Baronesse E. v. HOLSTENS Seng var »et blaat mahlet Fyr Sengested« med blaat og hvidt Lærreds Omhæng til 10 Rdl.

Den næste Seng, der nævnes, staar i Kammerjomfruernes Kammer, og er et Fyrre Sengested til to Personer med blaat Hvergarns Omhæng. Derefter følger i det gule Gæstekammer et stort »Thron Sengested« med sribet bengalisk Omhæng til 30 Rdl., og i den var der bl. a. en Krølhaars Madras til 12 Rdl.,

Har tilhørt den i 1938 afdøde Fru Købmand Rasmussen
i Ballen paa Samsø, der var Anna Larsdatters Oldebarn

Tilhører Fru Elise Qvist, f. Rasmussen, tidligere i Tolstrup paa Sjælland, der er Anna Larsdatters Oldebarn

Navnetræk paa to Servietter, som har tilhørt Anna Larsdatter, der var Stuepige paa Holstenshuus, og som fik Udstyr derfra

2 Bolsters Underdyner til 11 Rdl. for hver og en stor gul Taftes Overdyne med Dun til 20 Rdl. I det forreste Gæstekammer var der et grønmalet Fyrre Sengested med rødt og hvidt ternet Lærreds Omhæng og med to Madrasser og to Underdyner og et grønt Sirtses Tæppe, og en ganske lignende Seng stod i »det andet Gæste Kammer«.

I »salig Lindegaard«s Kammer stod et Himmelsengested med blaat Hvergarns Omhæng til 4 Rdl. og i Grønkiens Kammer et grønt malet Sengested med grønne Hvergarns Omhæng til 5 Rdl.

I Gæstekammeret stod et Himmelsengested med Kattuns Omhæng til tvende Personer til 6 Rdl., hvori der bl. a. var en til 1 Rdl. ansat blaa Lærreds Madras med Løv — altsaa antagelig, ligesom sandsynligvis de Blade Madrasser, der nævnes i flere af Sengene — stoppet med Blade, en hvid Sejldugs Madras med Krølhaar til 5 Rdl. og en rød Kattuns Overdyne med Edderdun til 14 Rdl.

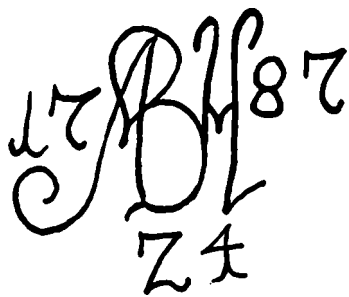
I Baronessernes Kammer var der to Sengesteder med blaaestribet Lærreds Omhæng, det ene var en Himmelseng, og i Kammerherrens Kammer et Sengested med gult Makeis Omhæng til 8 Rdl. og med et stukket Kattuns Tæppe.

I Hansens Kammer nævnes et Skab Himmelsengested med »trøcket« Omhæng af Lærred, og baade i det blaa Gæstekammer og i det fremmede Tjenerkammer var der Himmelsenge, i Fogedkammeret et Skab Sengested og i Spindestuen to Sengesteder. Saavel i Tjenerkammeret, Staldkammeret, Ladefogdens og Røgterens Kamre har der i hvert Kammer været to Senge, der formodentlig har været faste, da kun deres Indhold nævnes, men ved nogle af dem omtales Omhængene. Som Eksempel kan anføres, at i hver af Røgter Sengene var der: en gul og hvidstribet Underdyne, to dito Hoveddyner og en blaa og hvid Olmerdugs Overdyne. Som det vil ses, var der godt Sengetøj i Folkesengene.

I Kokkens Kammer og Bødkerkammeret var der kun een Seng i hvert Kammer, men i Mejeripigernes Kammer var der tre Senge og i hver af disse Underdyne, Overdyne og to Hoveddyner.

I Kister var der meget Reserve Sengetøj og nogle Stolebetræk, samt mange Alen Dynevaar, f. Eks. »et støkke blaat og hvidt smal stribet Bolsters Dynevaars Tøye — 59 Al: à Alen 2 ½ — 19 Rdl. 4 ½«.

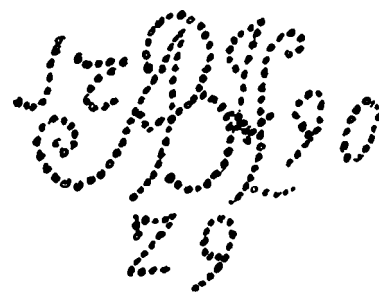
Til at stoppe i Dynevaarene var der i Kammeret paa Loftet 70 ½ Dun à 3 ½ pr. ½, deraf 8 ½ fra 1788, 9 ½ ½ fra 1789 og 6 ½ ½ fra 1793, og flere Lispund Fjer, f. Eks. »i en Sæk 1 L ½ 11 ½ fra 1792 — à ½ det 24 ½« — 6 Rdl. 4 ½ 8 ½, og »i en Sæk 10 ½ Rive Fier à ½ det 8 ½« — 5 ½.

Navnetræk fra en Serviet
Tidligere Skafogaard, nu Langeso

Navnetræk fra en Serviet
Ravnholt

Navnetræk fra Haandklæde, der tilhører Fru
Qvist, f. Rasmussen, tidligere i Tolstrup

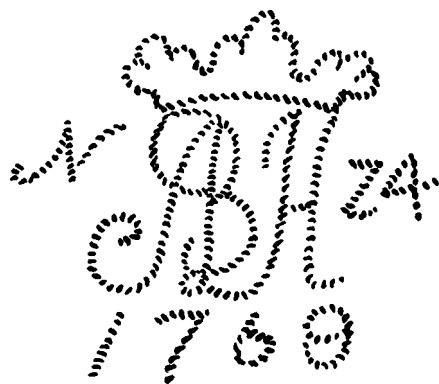
Herefter skrives der i Protokollen: »Da intet meere nu for Haanden forefandtes, og de i Gjemmerne forefundne og hos Folkene i Hænde værende Specificationer tillige nøye vare igiennemgaaede og igjen paa sine Stæder nedlagde og tilbageleveret, blev Forretningen for saavit ophæved, og de passerede Vurderinger af Frue Trøjel og Madame Brandt egenhændig med os undertegned, med Erklæring af dennem, at samme var saaleedes vedføyet efter deres beste Indsigt og Skiønnende, og i Hensigt til det vurderedes Beskaffenhed og Forhold med hinanden, da de icke have ansat samme til høyeste Værdie, men fornemmelig seet paa, at der over alt saavit mueligt kunde træffes en Middelpriis«.

Allerede den 27. Marts havde Gehejmerraaden sendt en Fortegnelse over, hvad der ikke skulde oplukkes eller vurderes, deriblandt to Dragkister i Dagligstuen, og ej Skrinene derpaa, slet ingen Dragkister, Skabe eller Skrin i Gehejmerraadindens Sovekammer, undtagen Nøgleskabet, ingen Chatol eller Skrin i Gehejmerraadens Kammer, ej de tre Kister i Fadeburet, de tre Baronesser tilhørende, ej Chatollerne, Skabene og Kommoderne i Salen, undtagen Skænken, hvilken oplukkes. »Kammer Herrens nedpakte

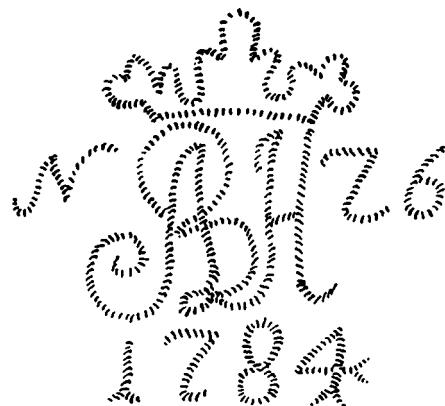
Sølv Natbord røres ey, dertil hører den mindste Sølv Kaffe Kande, som er i Bruug«.

»Salig Geheime Raadindens Sølv Natbord vurderes, hvad deraf findes nedpakket, da eendeel deraf er paa Langensøe, og maaskee noget paa Natbordet paa Holstenshuus, hvilket ey vides vist.«

Den 1. April skri-

Navnetræk fra en Serviet, der tilhører Statshusmand
Ravn, Schildenseje Mark ved Clausholm. Husmand
Ravn er Anna Larsdatters Tipoldebarn

Navnetræk fra en Dug eller Serviet. Falsters Minder,
Nykøbing F. Se Note til Side 152

ves, at naar Forretningen er forbi, skal Nøgleskrinet med Nøglerne forsegles og derefter med Nøglen leveres Husholdersken, til nogen af Herskabet kommer til Holstenshuus. Videre skrives: »Der behøves ingen Gjemmer eller Dørre at forsegles, naar de aleene vel tillukkes, og Nøglerne til Kister og Skabe kommer i Nøgle Skrinet, og Anne Stue-Pige beholder de Nøgler, hun pleier at have under Ansvar til Værelserne. Bibliothekvet og Skabene, hvori Archivet forvares, samt Skabene med Gods Papiirerne paa Skriver-Stuen og det hvide Skab paa Stengangen maae forbigaaes at skrives og vurderes.«

Værdien af alle de paa Holstenshuus vurderede 1910 Løbenumre blev efter »moderate Ansætninger« 11.592 Rdl. 5 \mathcal{L} 13 β .

Paa Grund af andre Forretninger og »indfaldende Paaske Helligt« udsattes Arbejdet til den 23de April, da der begyndtes i Gaarden i Odense, hvor Gehejmraaden selv var tilstede. Som Vurderingsmand var mødt Guldsmed THORN SCHIELLERUP af Odense.

Langesø. Maleri fra ca. 1790 paa Langesø

Af Sølvtojet bør nævnes: 1 The-maskine med Fad, Tang og Dækkel, vægtig 223 Lod à 4 Mark, — 148 Rdl. 4 \mathcal{L} , 1 Kasserolle med løst Laag og Kæde, vægtig 128 Lod — 85 Rdl. 2 \mathcal{L} , 1 Kaffekande med Fad, vægtig 83 Lod à 3 \mathcal{L} 8 β — 48-2-8, og 7 Par almindelige Sølv Lysestager.

Madamerne ESPE og OLSEN af Odense vurderede Huslinnedet, hvoraf der var en god Forsyning, men langt fra saa meget som paa Holstenshuus.

Ogsaa her i Odense nævnes foruden Excellencens Sovekammer Værelser for Kammerherren og hans to Søstre. Desuden for Jomfruene,

Forvalteren, der havde »en gammel Matrads af Lærred med kaagte Haar«, Tjeneren, Husholdersken, Gaardskarlen og endelig Staldkammeret. Af Værelser nævnes bl. a. Salen ved Trappen, den gule Sal, Dagligstuen, og den store Sal i øverste Etage.

Møblementet i den gule Sal bestod af: en 3-Etagers Jærn Kakkelovn med Ildklemme og Skuffe, 2 store Spejle med forgyldte Rammer, 8 dito Lampetter, 2 Konsolborde med Marmorplader, 1 Sofa betrukken med rødt ternet Lærred, samt 12 Stk. Lænestole (60 Rdl.), 1 lidet gibset Portræt af Frederik V, 3 Stk. Rullegardiner af Rask, og 1 Brændekasse.

Excellencen havde i sit Sovekammer 1 rundt Forstørrelsesglas i sort Ramme og »et Barometrum eller Vejrglas«.

Blandt Husets Møbler kan iøvrigt nævnes: 1 Clavein, og 1 Natskrin med Ruslæders Betræk og Kobber Bækken.

Spisestellet her i Odense var af blaat og hvidt »Kiøbenhavn's Fabrique«, og der var 2 Dusin dybe og 10 Dusin flade Tallerkener. Der var en violet Porcelæns Biskopsskaal og en blaa og hvid Punchebolle.

Inventaret i Odense vurderedes til 3.251 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$ β , og Forretningen sluttede her 28. April og fortsattes paa Langesø den 8. Maj, og der var Vurderingsmændene Guldsmed THORN SCHIELLERUP og Snedker RASMUS THOMASSEN af Vigerslev. Det bemærkes, »at det hertil hørende og til dels brugende Sølv udi Gaarden i Odense er registeret og vurderet«.

Da Hovedbygningen paa Langesø, der er opført 1775 af Gehejmraad Holsten, endnu er næsten uforandret baade i Ydre og i Ruminddeling, har det en særlig Interesse at se, hvorledes Huset var beboet og møbleret af den Mand, der havde bygget og indrettet det 19 Aar tidligere, og der vil derfor her blive gjort mere udførligt Rede for Inventaret.

Man begyndte »I Borgegaards Bygningerne dens Værelser« og vurderede først i Herskabets Spisestue, hvor der fandtes 1 brunmalet Spisebord med Klappe og Fløje, 1 dito uden Fløje, 1 stort brunmalet

Spillebord med grønt Klæde betrukket, 1 indlagt Skrivepult uvurderet som Fideikommis. Dette var Oberst GODSKÆ DITLEV HOLSTENS Skrivebord, som hans Søn havde gjort til Fideikommis. 1 Mahogni malet Sekretær, 1 8-Dages Urværk med perlefarvet malet Futteral, 12 Stk. Stole med rundagtige Sæder og Ruslæders Betræk, 1 Kobberstykke af Kejser Joseph den Anden, 1 dito af Leopoldus den Anden, 1 dito af Franciscus uden Ramme, 3 Stk. Landkort, 1 Spejl med forgyldt Ramme, 2 Sejldugs Rullegardiner med Stokke, 1 Jærn Kakkellovn med tre Tromler, Tud og to Riste, 1 Ildklemme og Skuffe, 1 Ildpuster, 1 Kobber Spølkedel. »Udi Skienken« var der en Del Glas og andre Smaasager.

»I Sølv Skienken er Sølvet som for meldet forhen vurderet«, men der stod ogsaa her nogle mindre Ting og 2 Themaskiner og 2 Kaffekander.

Der kan næppe være Tvivl om, at den daværende Spisestue er den samme, der endnu den Dag i Dag (1942) bruges som daglig Spisestue, og man maa undre sig over, at der ikke i det meget rummelige Hus fra først af har været indrettet en virkelig stor Spisestue i Stedet for denne, hvor der højst kan spise 20 Personer. Men man maa formode, at Husets Bygherre, ligesom man senere har maattet gøre, har spist i en af Salene ovenpaa, naar der holdtes større Selskab.

Efter Spisestuen nævnes Dagligstuen, der altsaa maa være den nuværende Dagligstue til Gaarden. Her fandtes, antagelig paa Pillen mellem de to Vinduer, 1 stort Spejl med forgyldt Ramme, dernæst 1 liden Kommode med Marmor Plade, 1 Taffelur (28 Rdl.), 1 blaamalet The-

bord med smaa Fliser, 1 lidet brunmalet firkantet Bord med Skuffe, 1 lidet rundt Bord med fire Skuffer og Voksdugs Overtræk, 1 Kanapé med udsyede Sæder og blaastribet Lærreds Betræk, 10 Stk. Guldlæders Stole, 1 Lænestol med Pude og blaåt Plydses Betræk, 1 stor 3-Etagers Jærn Kakkellovn med Tud og Laage (30 Rdl.), 1 Jærn Ildklemme og Skuffe, 1 Jærn Alen, 1 Barometer, 2 Stk. Sejldugs Rullegardiner, 2 Stk. Messing Lysearme, 1 Kobberstykke, forestillende Kronprinsen med flere, med forgyldt Ramme og Glas.

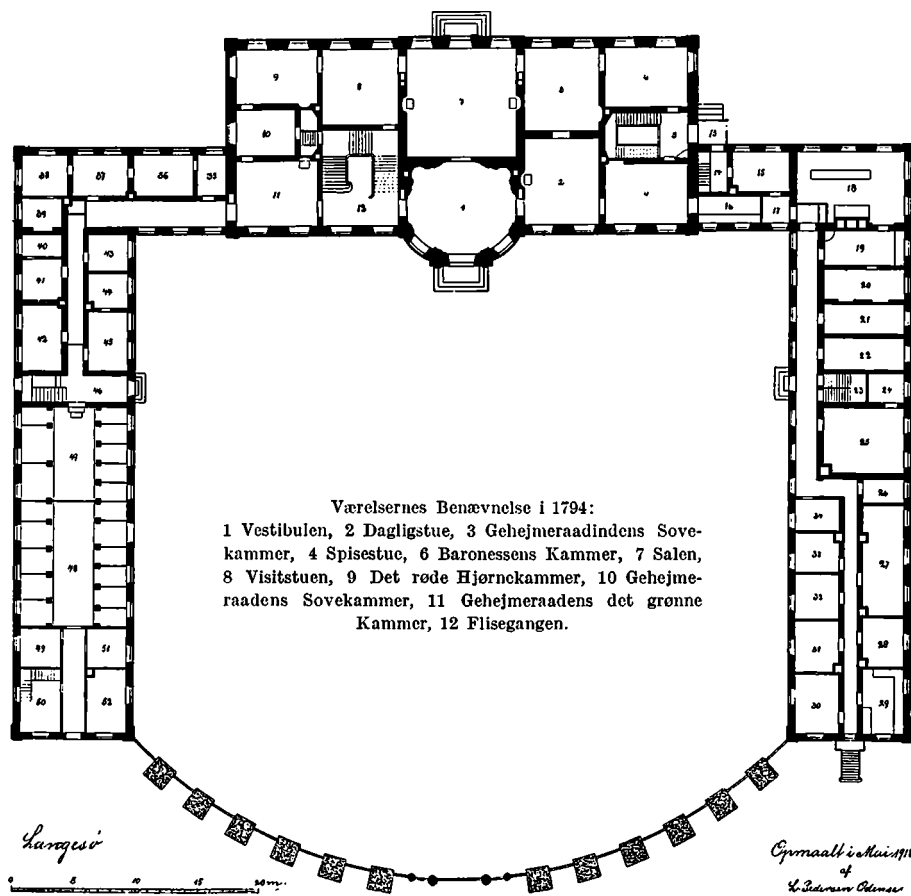
Til Slut nævnes en Del Sager, bl. a. 1 Dusin blaa og hvide Porcelæns Theskaale og 2 Par fine Porcelæns Thekopper med »H« i Skabet, skønt der ikke har været nævnt noget Skab i Stuen.

I Vestibulen, der altsaa benævnedes ganske som den Dag i Dag, stod et stort perlefarvet Bord med to Fløje og Fod, 8 Stk. Stole med Guldlæders Betræk (8 Rdl.). Tvende Buster af Kong Frederik V og Dronning Juliane Marie med dertil hørende »Piedestaler« blev som Fideikommis uvurderet.

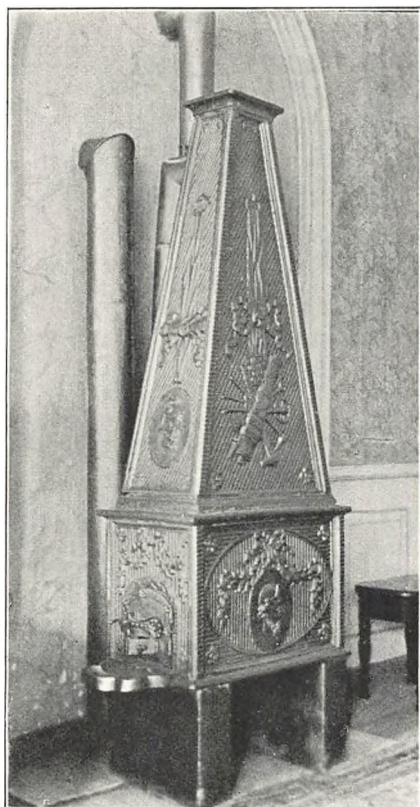
Disse Buster staar endnu paa deres Piedestaler i den runde Sal lige over Vestibulen.

Desuden nævnes 1 stort blaåt uldent Dørgardin med Jærnstang, 2 Stk. Rullegardiner af Sejldug, 1 Gulvtæppe, der kun har været daarligt, det ansattes til 2 $\frac{1}{2}$, 2 blaa anstrøgne Spiseborde, 1 Glas Lysekroner med Zirater (20 Rdl.).

I Flisegangen og den store Trappe var der 1 stor Glaslygte, 1 Ugle paa en lang Stang og en Støvekost, 1 Kiste med Ruslæder betrukket og Messing Beslag, 6 Stk. smaa Træ Armstole, 1 perlefarvet Spisebord, 1 stort firkantet Bordblad med 2 Fløje.

Langesø. Grundplan af Stuetagen 1918

C. (Clausen) Bærums Jern Werk 1774

Saa nævnes det lille Kammer paa Trappen, der maaske har været et Rum imellem Etagerne, som endnu findes i Husets nordlige Gavl. Helt lille har Kammeret ikke kunnet være, da det bl. a. rummede en liden Kakkelovn med Tud og et Kunst Drejelad med alt Tilbehør, ansat til 40 Rdl.

Herefter nævnes det lille Pulterkammer ved Dagligstuen, og »salig Geheime Raadindens Garderobe«, der vel maa være smaa Rum i Nordgavlen.

Det er derimod ikke nemt at stedfæste »Kramkammeret ved Jomfruernes Kammer«, der havde to Rullegardiner og saaledes skulde være et af de større Rum. Deri fandtes bl. a. en Jærn Pyramide Kakkelovn, der maaske er den meget ejendommelige Bærum-Ovn fra 1774, der endnu findes paa Gaarden.

Den næste Stue, der nævnes, er Gehejmerraadens det grønne Kammer, og dette er øjensynlig den to Fags Stue i underste Etage ved Siden af Flisegangen.

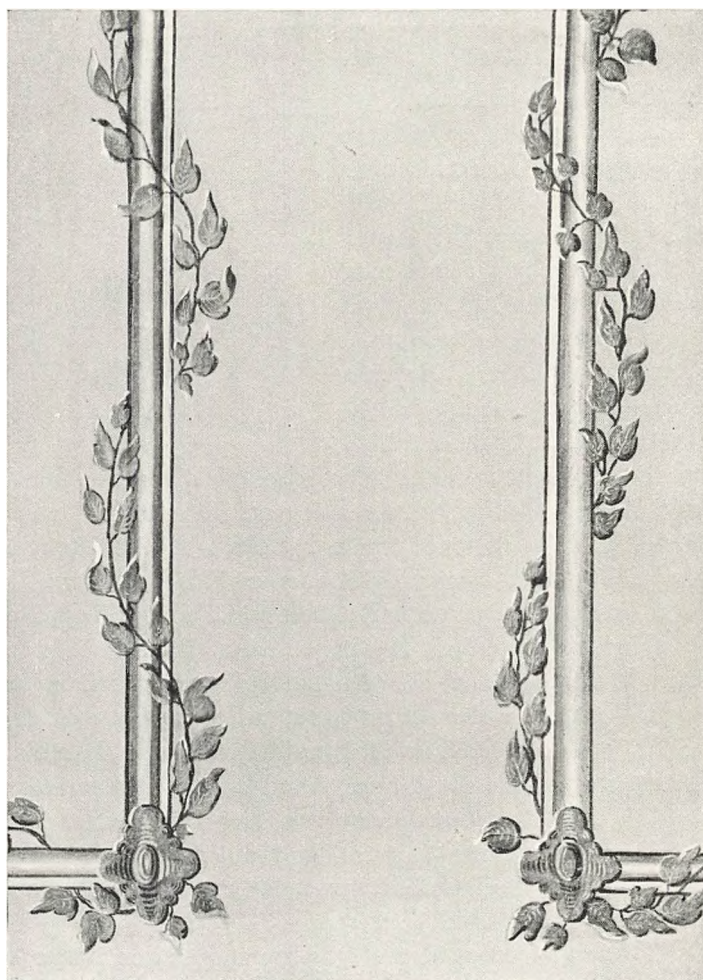
Her fandtes et Spejl med forgyldt Ramme, 1 rundt Slagbord, brunmalet, 1 stort brunmalet Spillebord betrukket med grønt Klæde, 1 grønmalet Skrivebord med Skab og Skuffer, 6 Stole med sort Carduans Betræk og grønnet Lærredsovertræk, 1 3-Etagers Jærn Kakkelovn med Vaser (34 Rdl.), 1 Ildklemme og Skuffe, 2 Sejldugs Rullegardiner, 1 Gulvtæppe — atter kun vurderet til 2 $\frac{1}{2}$ — udenfor Dørene ved begge Sider 2 Stykker Gulvtæpper (3 $\frac{1}{2}$), 1 grønmalet Skrivepult med Skuffe og betrukket

med grønt Klæde, 1 Lænestol med grønt Plydses Overtræk og Pude, 1 Motions Maskine (16 Rdl.), 1 liden indlagt Dragkiste, 1 Brændekasse.

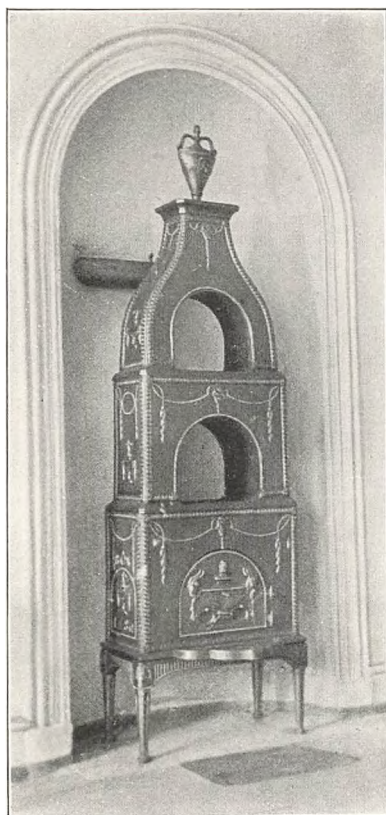
Ved Siden af denne Stue ligger der et 1-Fags Værelse, og det er uden al Tvivl det, som i 1794 var Gehejmerraadens Sovekammer, og som forøvrigt ogsaa var Soveværelse for hans Sønnesøn, Excellencen Holsten Carisius.

I dette Sovekammer stod der 1 blaamalet rundt Bord med Skuffe, 1 mahognimalet Nat-skrin med Messing Bækken, 6 blaamalede Stole med Hesthaars Betræk, 1 Lærreds Rullegardin, 1 liden Reol med blaat Gardin, 1 lille Spejl i Futteral, 1 stort jærnbunden Skrin (12 Rdl.), 1 lille Vaskebord med hvidt Kobberfad og Spyttekop, 1 Lænestol med Hynde og blaaternet Lærredsovertræk, 1 lille Taburet med grønt Sæde, 1 »Laadbænk« (Løj-bænk) med gult Plydses Betræk, 1 lille 2-Etagers Jærn Kakkelovn med Tromle, Tud og Laage, 1 Ildklemme og Skuffe, 1 lille rundt Bord med sort Voksdug, 1 Tin Vandkande med Fad, 2 Blik Lysestager med Staal Lysesaks, 1 hvid Sten Natpotte, 1 Taffelur (24 Rdl.).

Her anføres: »Geheimeraadens Garderobe forbigaaet«.

Vægdekoration
i »det røde Hjørne Kammer«

B. ♂ W. 1786 (Bærum)

Den næste Stue er »det røde Hjørne Kammer«, hvor der kun nævnes 2 Rullegardiner, saa allerede dengang har det Sydvindue været tilmuret, som blev aabnet for nogle faa Aar siden. At Stuen i 1794 kaldes rød, gør det næsten sikkert, at denne Stues røde Vægmaaling, der for faa Aar siden fandtes under flere Lag Tapet og Maling, er den oprindelige. Den røde Farve maatte dengang opfriskes, hvorimod de graa ornamentale Lister med Bladranker, der er malede som Rammefelter, var saa godt bevarede, at de saa at sige ikke behøvede at udbedres.

I dette »røde Hjørne Kammer« registreredes 1 Spejl med forgyldt Ramme, 1 forgyldt Konsolbord med Marmorplade, 6 Stole med Guldleders Betræk, 1 3-Etagers Jærn Kakkellovn med Vase, 1 Ildklemme og Skuffe, 2 Stk. Sejldugs Rullegardiner, 1 firkantet perlemalet Fyrrebord, 1 indlagt Chatol med Skab, 1 Natskrin med Tinbækken, 1 gul Stentøjs Natpotte.

I Visitstuen, som maa være den Stue, der nu kaldes den forreste Kongestue, var der 1 stort Spejl med forgyldt Ramme, 1 firkantet lakeret Bord, 1 Potpourri Krukke, 1 Mahogni Thebord med Messing Plade, 14 Par Porcelæns Thekopper med »H«, 1 dito Spølkom, samt 2 dito Thepotter med Fade, item 1 Mælkekande med Fad og en Sukkerskaal, alt af samme Sort, 1 rundt mahognimalet Bord med lakeret Plade, 1 Kanapé med blaat Damaskes Betræk, samt gult og hvidt Lærreds Betræk, 12 Stk. dito Lænestole, 1 liden 3-Etagers Jærn Kakkellovn, Ildskuffe og Klemme, 2 Stk. Sejldugs Rullegardiner, 1 Kobberstykke af Kong Frederik den Femtes Statue med forgyldt Ramme. Dette Billede med den forgyldte Ramme findes endnu paa Langesø.

I »Sahlen« var der kun 1 Glas Lysekroner med 6 Arme, 8 forgyldte Lysearme, 18 Stole med grønt Damaskes Betræk, 3 Sejldugs Rullegardiner (der er 2 Fag Vinduer og 1 Havedør), 1 3-Etagers Jærn Kakkellovn med Vase (34 Rdl.), i dito (34 Rdl.). Disse to Kakkellovne er muligvis de to 3-Etagers Bærum-Ovne med Vaser fra 1786, der nu staar i Nicherne i Billardsalen ovenover Havesalen. Endelig var der 1 Ildskuffe og Klemme.

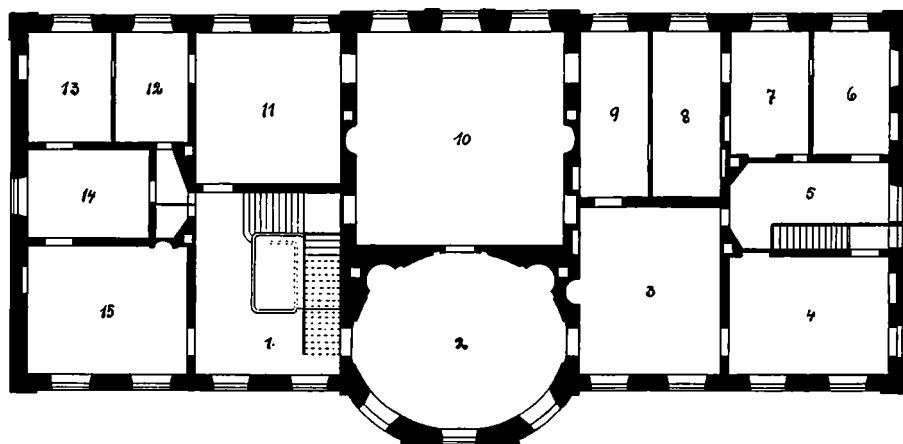
Fra Salen gik man ind i »salig Geheimeraadindens Sovekammer«, som er den nuværende Dagligstue til Haven. Her forefandtes 1 Spejl med forgyldt Ramme, 1 Natbord med hvidt Overtræk, 1 Natbords Spejl med Sølv paa Rammen, 1 Klædebørste, 1 Dragkiste med 4 Skuffer og Skab indlagt, 1 dito ligeledes indlagt med 3 Skuffer og Skab, 1 lille Mahognitræs Rejsechatol, 1 lille sort Skab, 1 lille Egebord med grønmalet Fod og sort Voksdugsbetræk, 1 rundt Mahognitræs Bord, 10 brune Stole med Straasæder og grønne Plydses Hynder, 1 Blik Lampe, 1 lille perlefarvet Reol, 1 Natskrin med Kobberbækken, 1 Vandkande med Fad af Fajance, 1 gul Stentøjs Natpotte, 1 3-Etagers

Vægdekoration
i »Kammerherrens Kammer«

Jærn Kakkelovn med Tud, 1 Ildklemme og Skuffe, 2 Sejldugs Rullegardiner, 1 lille Træskammel.

Hjørneværelset mod Nordvest var Baronessernes Kammer, og da her kun omtales to Rullegardiner, maa man formode, at det ene af Stuens tre Vinduer, nemlig det ud mod Nord, har været tilmuret, ligesom det tilsvarende Vindue i Rummet lige ovenover endnu er det.

Stuens Møbler var følgende: 1 Spejl med forgyldt Ramme, 1 firkantet Egebord med Skuffe, 1 lille Slagbord med Skuffe, 1 rundt Bord med sort Voksdugsbetræk, 1 Vaskebord med Sirtses Gardin, 1 Bogreol med Skuffe og grønt Gardin, 8 brune Stole med Straasæder, 1 gult Stentøjs Blæktøj, 1 Vandfad og Kande af Fajance, 1 hvid Stentøjs Natpote, 1 Natskrin med Kobberbækken, 1 3-Etagers Jærn Kakkelovn med Tud og Laage, 1 Ildskuffe og Klemme, 2 Sejldugs Rullegardiner og 1 brunmalet Bord med Skuffe.

Langesø. Grundplan af 1ste Sal 1918

Værelsernes Benævnelse i 1794: 1 Gangen udenfor Kammerherrens Kammer, 2 Billardstuen, 3 Gæstekammeret over Dagligstuen, 4 Baronesse Lices Kammer, 6 og 7 (dengang antagelig een Stue) sandsynligvis Jomfruernes Sovekammer, 8 og 9 (dengang een Stue) Jomfruernes Kammer, 10 Salen ovenpaa, 11 Det grønne Damaskes Kammer, 12 og 13 (dengang een Stue) Det Sirtses Hjørnekammer, 14 Det lidt grønne Kammer, 15 Kammerherrens Kammer

Opmaalt i Mai. 1918.

Nu gik Vurderingsmændene op i Etagen ovenover, og begyndte Forretningen i »Baronesse Lices Kammer oven paa«, der er Hjørneværelset mod Nordøst. Der var to Rullegardiner, saa det nuværende Nordvindue, der ikke er i fuld Højde, har formodentlig ogsaa dengang været tilmuret. Dette Rum er nylig delt i to Stuer.

Videre gik man ind i Gæstekammeret over Dagligstuen og derfra til Billardstuen, som er den nuværende runde Sal. Her stod der et Billard med alt Tilbehør komplet, ansat til 24 Rdl. Desuden var der 8 Guldlæders Stole og 8 Landkort over Sjælland og Fyen.

Man passerede dernæst Gangen udenfor Kammerherrens Kammer, som er den store Hovedtrappe, og kom derfra ind i Kammerherrens Kammer, hvor der atter kun var 2 Rullegardiner, saa det i nyeste Tid aabnede Sydvindue har naturligvis været tilmuret.

Det tilstødende 1-Fags Værelse kaldtes det lidt grønne Kammer, og næste Værelse var det Sirtses Hjørne Kammer, der nu i en lang Aarrække har været delt i to Stuer. Her nævnes som sædvanlig kun to Rullegardiner, men ogsaa her er Vinduet mod Syd først aabnet i nyeste Tid. I dette Værelse stod »toe Lehne Stoele og 6 Støcker Stoele med Rør Sæder og Rygstøcker — 4 Rdl. 2 ½«. Det er muligt, at disse 6 Stole er de 6 Rococo Armstole med Rørsæder og Rørrygge og lidt Udskæring i Ryggene, der nu staar ved 6 af Pillerne i Vestibulen, og som siges at være de eneste Møbler, som Excellencen Holsten 1826 forefandt ved sin Ankomst hertil.

Gennem det grønne Damaskes Kammer med 8 Lænestole med grønt Damaskes Betræk, kom man til »Sahlen oven paa«, hvori der var to 2-Etagers Jærn Kakkelovne med Tud og Laage (altsaa ikke de 3-Etages Ovne, der nu staar i dette Rum, der i Nutiden kaldes Billardet). Her forefandtes en »stoer dansk Bibel i Folio med Sølv Beslag og Vaabner Fidei Commiss«. Denne findes endnu og har Vaabenerne Holsten og Rantzau i Sølv udenpaa Bindet.

Desuden »fire Støcker Familie Portraiter Fidei Commiss«. De to af disse har vel nok været Malerierne af ADOLPH HANS VON HOLSTEN og IDE RATHLOU, som endnu sidder i Væggen i smukke Rococo Kartoucher.

Forøvrigt nævnes der kun 2 firkantede Fyrreborde og 10 Guldlæders Stole til 10 Rdl.

Det næste Værelse, der i ny Tid er delt i to Rum, var Jomfruernes Kammer, og tilsidst kom man til Jomfruernes Sovekammer, der i en lang Aarrække har været delt i to mindre Værelser. Her nævnes kun 3 gamle Sivstole.

Udenfor denne Stue er der »paa den lille Trappe« 1 Glas Lampe, og i »Gangen ved Spise Stuen«, som maa være Rummet lige nedenfor den lille Bagtrappe, var der foruden 2 »Trapper« — altsaa Trappestiger — en Serviet Presse til 1 Rdl., maaske endda den samme, som den Dag i Dag staar i samme lille Rum lige udenfor en Dør til Spisestuen. Det er maaske ogsaa den samme, som den »Eege Preße til Dekke Tøy«, som nævnes i Inventariet fra 1747.

Herefter registreres en Del Sager paa Loftet, hvorefter man har begivet sig til »Coridor Gangen ved Geheime Raadens grønne Kammer«, hvor der bl. a. var en »Peruqve Blok paa Foed«. Nu er man sandsynligvis naaet til Gangen i den sydlige Forbindelsesfløj, og der nævnes »Sidel Kammeret« med »en Neptunus af Træ« og Gehejmeraadens Tjeners Kammer, Maler Kammeret, Forvalterens Kammer og Skriver Stuen. Sidstnævnte var vel det daværende Godskontor, og heri fandtes 1 Lampet med brun Ramme, 1 stort Skrivebord med Skuffe, 1 mindre blaåt anstrøget dito, 1 Papirs Reol med grønt Raskes Gardin, 1 Bogreol med gult Hvergarms Gardin, 6 Ruslæders Stole, 1 24-Timers Stueur med perlefarvet Futteral, 1 Messing Lyseplade med Saks, 1 2-Etages Jærn Kakkelovn med Tromle og Tud, 1 Ildklemme og Skuffe, 1 Barometer.

Saa kom man til »Kammeret næst ved Hansens Kammer kaldet det fremmede Tjener Kammer« og Stald Kammeret, hvorefter man gik over i den nordlige Mellemløj til »Coridor Gangen ved Spiise Stuen«. Derpaa nævnes Skabet mellem Dørene ved Spisestuen og Fadeburet.

Nu registreredes et Bordservice af blaåt og hvidt sachsisk Porcelæn bestaaende af 2 Terriner med Laag, 2 mindre dito, 20 større og mindre runde Fade, 8 aflange Fade, 7 runde Asietter, 4 aflange Saladiers, 4 Saueskaale, 8 Saltkar, 26 dybe Tallerkener, 67 flade Tallerkener, 1 Spølkom, 4 Lyseslager, hvoraf 2 beskadigede.

Endvidere fandtes 1 Par store ottekantede Skaale af kinesisk Porcelæn, 1 stort blaåt og hvidt Fad og 2 dito Salatasietter og adskilligt andet, der synes at være af gult Stentøj, bl. a. i alt 40 dybe og 121 flade Tallerkener, 1 Melon Form, 6 Terriner, 1 Opsats med 8 Æggeskaale og 4 Frugtkurve med Fade.

I Køkkenet var der ogsaa noget Stentøj. Der nævnes endnu »Glas foruden det, som er skrevet i Skienken udi Herrskabets Spiise Stue«. Blandt dette var der nogle Karaffer og 11 maadelige Glas med Vaaben.

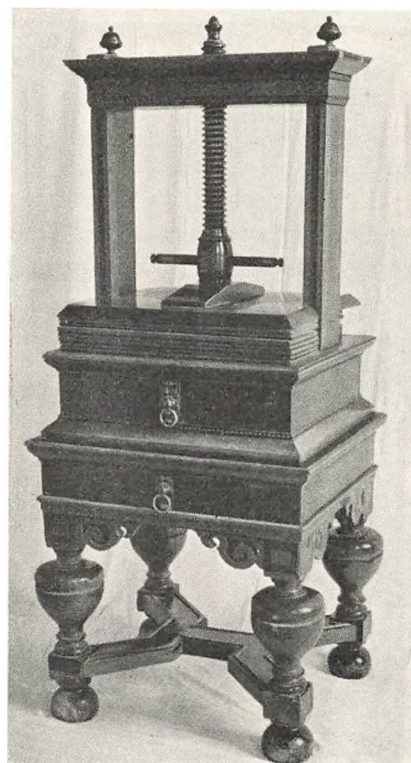
Køkkenet har uden Tvivl dengang som nu været i Nordfløjens nordvestre Hjørne og »Vasken ved Køkkenet« har været Rummet ved Siden af. Paa en gammel Grundplan, antagelig fra Begyndelsen af 1770'erne, er disse Rum betegne som »Küche« og »Aufwaschkammer«.

I Husholderskens Spisekammer, der antagelig er det næste Rum i østlig Retning, der paa Planen kaldes »Speisekammer«, registreredes mange Kobber Genstande, bl. a. en stor Kobber Tærtépande med Laag, der vejede 1 Lis-pund 6 Pund à 24 β, ialt 5 Rdl. 3 ½.

Der nævnes ogsaa noget Tin, f. Eks. 1 Dusin dybe og 4 Dusin flade Tallerkener.

Herefter kommer Registreringen til Kokkens Kammer, hvor der nævnes 2 Vinduesgardiner, hvad der kan passe med Grundplanens 2 Fags Værelse, der benævnes »Kammer-Tisch«. Dette Rum er nu delt i to 1-Fags Værelser.

De to næste Rum er »Borger Stuen« og »Kammer Bor-

Servietpresse,
maaske den samme, som nævnes Side 185

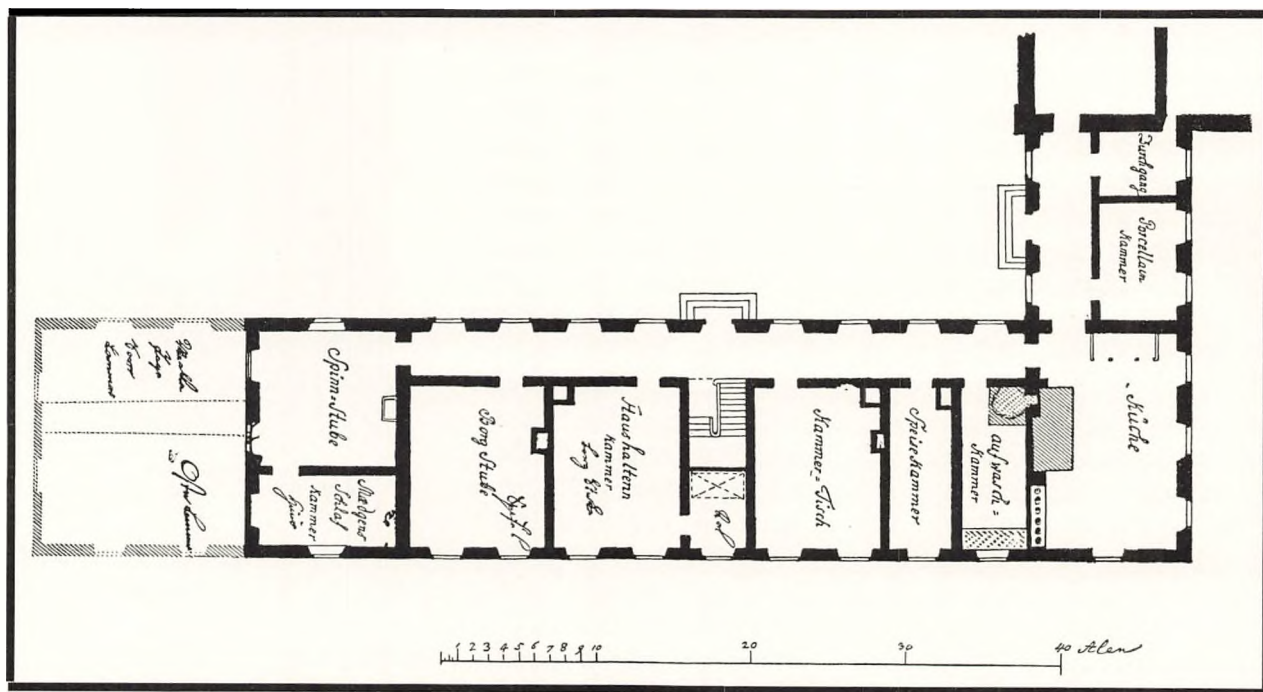
Rococo Armstol,
maaske en af de Stole, der nævnes Side 184

dets Spiise-Stue«, der svarer til de to 2-Fags Værelser paa Planen, der benævnes »Haushalterin Kammer« med senere Tilføjelse »Borg Stube«, og »Borg Stube« med senere Tilføjelse, der tyder paa, at det har været en Spisestue.

Paa den gamle Plan er der i det lille Rum bag Trappen, hvor der nu er Fadebur, skrevet »Kok«, saa der har Kokken maaske boet.

I Kammerbordets Spisestue nævnes 14 rødmaalede Træstole.

Dernæst opregnes »Kiød Kammeret næst ved«, Spindestuen, Husholderskens Kammer, Ostekammeret og Malkepigerens Kammer. Værelserne paa Grundplanen kaldes: Mædgens Schlaf Kammer, Spinnstube, Oste-Kammer og Malke Pige Sove Kammer. Denne Del af Fløjen er dog nu anderledes indrettet end

Langeso.

Gammel Grundplan af Nordfløjen. sandsynligvis fra Begyndelsen af 1770'erne. Der er adskillige Lighedspunkter med Bygningens nuværende Indretning

paa den gamle Grundplan, men der er en stor Overensstemmelse mellem denne og Inventarlisten fra 1794.

I den nævnte Spindestue var der 1 8-Dages Stueur i grønt malet Futteral, 9 Spinderokke, 2 dito finere, 10 Træstole, 1 gammelt Fyrrebord med Skuffe, 2 Træ Lysebukke og 2 Sakse, 1 Jærn Kakkellovn med Tud og Tromle og 1 Ildklemme og Skuffe.

Inventarlisten nævner 2 Vinduesgardiner i Husholderskens Kammer. Paa Grundplanen er der kun eet Vindue i Mædgens Schlaf Kammer, men de 2 Gardiner kan være Udtryk for 1 Fag Gardiner.

Den 12. Maj fortsattes Forretningen i Mejeriet, Mælke- og Smørkælderen, og disse Rum genfindes i Kælderetagen paa den gamle Grundplan.

Der fandtes bl. a. 196 Sibøtter og 48 gamle dito.

I Inventarlisten nævnes »I Rulle Kielderen« og »næst ved«, »i Brygger Kielderen«, »i den lille Kielder næst ved«, »i Malt Huuset«. »I den underste Gang og paa Trappen«, »i Huusholderskens Kieldere« og »I Kielderen under Kiøkkenet«, og de fleste af disse Rum ses ogsaa paa Grundplanen.

Til Brug ved Lysestøbning forefandtes »et Lyse Bord med tolv Brikker og en Form med Jern Giorde«.

Fra Kælderen gik man op paa Loftet over det søndre Hus, hvor der blandt Fiskeredskaber nævnes 1 stort Søvaad paa 30 Favne og derved 50 Favne Reb — 20 Rdl., 1 Damvaad med Reb, 4 nye Sætteruser, 6 Sipoer og 1 stor Fisketønde m. m.

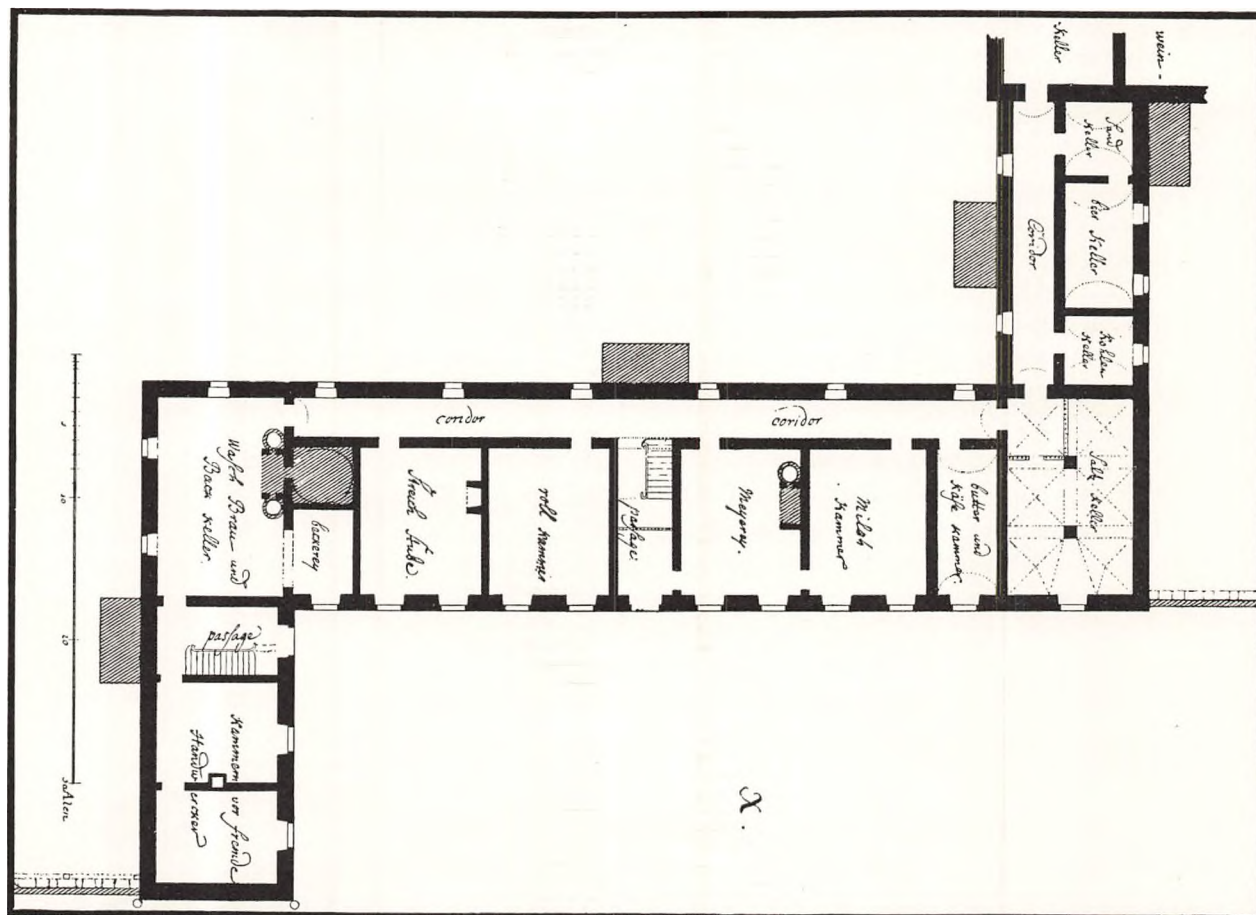
I Rustkammeret paa dette Loft var der 6 Metal Kanoner — 30 Rdl., 2 mindre dito paa Lavetter — 3 Rdl. og noget mere.

Derefter fortsattes i Stalden, hvor der først registreredes »et Sedle Tøj til 4re Hæste med Messing Beslag og fuld Behør af Kaabler, Tømmer og Linier[!] — 24 Rdl. Ditto til 2 Hæste, som bruges i Odense — 12 Rdl., et ditto uden Messing Beslag til fiire Hæste med Hampe Skauler, Linier og Tilbehør — 12 Rdl.«

Blandt meget andet nævnes 2 Staldlygter, bruges i Odense, nogle Strigler og Kardæsker, 6 trekan-

tede Messing Toppe, 6 hvide Kamelgarns dito, 6 grønne Kamelgarns Toppe, 6 Læder Grimer paa Holstenshuus med Jærn Tøjler, Gehejmeraadens Saddel med Sælskinds Skaberak og guldetnet Underdækken, samt Stænger — 10 Rdl., 1 Slæber med Opstander og Læder, som bruges ved Kareten til høje Banke, Hestetøj til 6 Heste med hvidt Beslag og Toppe, samt Hampe Skagler — 36 Rdl.

Der nævnes forskellige Genstande i Ladegaarden, og »under Urtemandens Bevaring« er der f. Eks. 14 Mistbænkvinduer og 8 Mistbænk Kasser, 1 Blikvandkande, nogle Spader, flere Jærnriver, 1 ny Havesnor med Stokke, 6 Jærnskuffer til Borgegaarden, 1 Jærnkniv til Aspargesstikning, 2 Ege Bænke, 20 Ler Urtepotter og 2 Hængelaase.

Langsø.

Gammel Kælderplan af Nordstøjen. Kælderens Indretning er nu noget anderledes end paa Planen

Under Skyttens Bevaring var der bl. a. en Oddersaks og 4 Rævesakse og »et complet Hønsetøj med Garn, Koe og Løgte« — altsaa til at fange Agerhøns med.

I Søen var der en Baad »med Mast og Seigl, Aarer og Stænger, Anker og Touge, samt 2 Støcker Jern til Baglast m. v. — 30 Rdl.

Endelig fandtes i »Wiggerslew Kirke Stoel« 6 sorte Læderstole og 8 grønne Raskes Gardiner, og i Borgegaarden var der en Klokke til at ringe til Bords med.

Den 20. Maj paabegyndtes Vurderingen af Linned og Sengeklæder af Madam K. M. ESPE, født EEG og Madame INGEBORG HANS OLSEN LINDEGAARDS.

Selvom Beholdningen af Dækketøj ikke var saa righoldig, som paa Holstenshuus, var der dog en overmaade god Forsyning: af Duge saaledes 138 og af Servietter 569. Endvidere var der 235 Haandklæder, 113 Par Lagener og mindst 65 Pudevaar. Der var 33 Gardiner, 154 Viskeklæder, 3 Askeklæder, 3 Rulleklæder.

Af spundet Garn i Stuepigens Bevaring var der 91 \mathcal{Z} og »Til at væfves er leveret til Væfveren« 30 $\frac{1}{2}$ \mathcal{Z} . Derefter vurderedes Sengene med Tilbehør rundt i de forskellige Værelser.

Om det grønne Himmel Sengested med grønt uldent Omhæng og Spredetæppe og med tilhørende

Sengeklæder, der stod i det lidet grønne Kammer, som er det 1-Fags Værelse mod Syd paa 1. Sal, hedder det: »hvilken Seng og Sengested er skienket til Salig Geheime Raadindens Kammer Pige, Jomfrue ANNE KIRSTINE GRØNKLÆR«.

Tilsidst vurderedes 2 Lispund 7 Pund Dun, 2 Lispund Fjer, 12 Pund Rivefjer og 7 Pund Andefjer.

Den 22. Maj vurderedes Vognene af Saddelmagemester JOHANNES LÆSCHERT af Odense og Hjulmand PEDER WILLADSEN af Sværup Gyde. Der var følgende Køretøjer:

En engelsk 4re-sædig Careth med laqueret Fadning, graat Klædes Betræk og Forskiær	150	Rdl.
En engelsk 2-sædig Careth, som hænger i Fjædre med laqueret Fadning, samt betrokken med hvidt Klæde, og dertil hvidt Klædes Buk-Dækken, er fra Hamborg	150	-
En engelsk Kareth til 2 Personer med hvidt Klæde betrokken, Bukdækken og Forskiær, er fra Kiel, hænger ligeledes i Fiædre	110	-
En stoer 4re-sædig blaae mahlet Careth med grønt Klæde betrokken	35	-
En engelsk Careth til 2 Personer med bruun Fadning og er med grønt Klæde betrukken	35	-
En 2 Sædes guul Careth ligeledes med grønt Klæde betrukken	15	-
En Chaise til 4 Personer med grønt Klædes Betræk	30	-
En Cane med Tilbehør af Stang, Hønder, 2 Biørne-Skind og et Skiærm af Staaltraad	30	-
En liden Jagt-Vogn med grønt Klæde betrukken, hvortil er et Chaise Skiul at sætte over samme	12	-
En gammel aaben Jagt-Vogn til 4re Persohner paa Holstenshuus, hvor den er vurderet og allerede beregnet for	10	-
En Rust Vogn med 3 Agestoele og fuld Tilbehør	25	-
En guul Post-Vogn med 3 Agestoele og fuld Tilbehør	10	-
En sort anstrøgen Post-Vogn, ligeledes med 3 Agestoele	11	-
En guul mahlet Post-Vogn med 3 Agestoele	30	-
En nye u-beslagen Post-Vogn med Hauger og 3 Agestoele	12	-
En saa kaldet svensk Slæde til at sætte under en Careth-Fadning	3	-

gjør . . . 658 Rdl.

Hermed var Registreringen afsluttet, og der anføres nu i Protokollen:

»Efter at Registering og Vurdering paa alle forbenævnte Gaarde over sammesteds befindende Prættiosa, Sølv, Linnet og Senge med øvrige Mobilier i alt var forrettet, findes sammes Vurderings Beløb tilsammen saaledes, nemlig:

Paa Holstenshuus Værdie i Penge til	11.592	Rdl.	5	ⷀ	13	β
I Gaarden udi Odense for	3.251	-	-	-	3 ½	-
Paa Langensøe Værdie til	4.762	-	3	-	3	-
De lukte og andre Vogne med Tilbehør i Odense og paa Langensøe ere tilsammen vurderet for	658	-	-	-	-	-
Hvortil endnu kommer for Garnet, som ved Forretningens Slutning paa Holstenshuus blev angivet at være under Væfning, anført under Løbe Nummer 1911, 12 og 1913, de siden deraf bekomne 6 Støcker Lærreder anslagen til Værdie	64	-	3	-	-	-

Summa . . 20.329 Rdl. - ⷀ 3 ½ β

Naar herfra drages Værdien af forskellige Effekter, der efter Overenskomst udgaar af Fællesboet	407	-	1	-	2	-
---	-----	---	---	---	---	---

bliver der til Rest 19.921 Rdl. 5 ⷀ 1 ½ β
som kommer til Deeling og noget deraf ved Lodkastning.«

Heraf tilfaldt der Enkemanden 12.253 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$ β , og de tre Sønner og to Døtre, samt den afdøde Datters Arvepart, ialt 9 Søsterlodder à 852 Rdl. 3 $\frac{5}{9}$ β , tilsammen 7.668-2-0.

Alt Løsøret er nummereret med fortløbende Numre, paa Holstenshuus fra Nr. 1 til Nr. 1913, i Gaarden i Odense fra Nr. 1914 til 2494, altsaa 581 Numre, og paa Langesø fra Nr. 2495 til Nr. 3830, altsaa 1336 Numre.

Værdien af de forskellige Kategorier af Løsøret i Familiens tre Hjem fremgaar af nedenstaaende Opgørelse:

	Holstenshuus	Odense	Langesø
Møblerne	2.077-2- 4	606-1- 4	2.432-3-12
Sølv	2.427-0- 9	1.849-5-14 $\frac{1}{2}$	
Porcelæn og Stentøj	147-5- 8	120-2- 0	101-4- 8
Tinnet	118-0- 0	13-3-11	20-4- 7
Messing	6-1- 8	5-5- 4	7-4- 8
Kobber	73-3- 2	18-2-10	49-5- 0
Linned, med hvad dertil hører	5.478-2-14	290-5- 0	937-1- 8
Sengeklæder og dets Vedkom- mende.....	1.264-2- 0	345-4- 8	1.212-3- 8
tilsammen...	11.592-5-13	3.251-0-3 $\frac{1}{2}$	4.762-3- 3

Man vil bemærke, at der intet Sølv nævnes paa Langesø, men dette er, som foran omtalt, registreret sammen med Sølvtojet i Odense.

Hvad der forbavser mest er, at Linnedet paa Holstenshuus repræsenterer næsten Halvdelen af hele Indboets Værdi, og mere end dobbelt saa meget som Værdien af Sølv.

Men Familien Holsten maa ogsaa have lagt Vægt paa at have velfyldte Linnedskabe. Beholdningen af Dækketøj var saaledes:

	Duge	Servietter
Paa Holstenshuus	280	1861
I Odense	70	349
Paa Langesø	138	569
Ialt ...	488	2779

Boets Formue opgjordes saaledes:

Obligationer og Gældsfor skrivninger	187.839 Rdl.	3 $\frac{1}{2}$	9 $\frac{1}{2}$ β
Allodialt Bøndergods	4.542	-	2 - 13 $\frac{1}{2}$ -
Gaarden i Odense (Indkøbsprisen)	3.000	-	- - -
Løsøret paa alle Gaardene	19.921	-	5 - 1 $\frac{1}{2}$ -

Summa Summarum

Boens fulde Formue og Indgiæld	215.303 Rdl.	5 $\frac{1}{2}$	10 $\frac{1}{2}$ β
Herfra droges 1.600 Rdl., som tilhørte Kammerherre, Baron DITLEV HOLSTEN, og 2.500 Rdl., som havde tilhørt den afdøde Datter og som Gehejmeraadens havde skænket Baron HANS HOLSTEN	4.100	-	- - -

Til Rest blev der herefter 211.203 Rdl. 5 $\frac{1}{2}$ 10 $\frac{1}{2}$ β

»hvoraf Enkemanden, Hans Excellence Herr Geheime Raad Baron von Holsten selv tilkommer det

halve som sin Boeslod	105.601 Rdl.	5 $\frac{1}{2}$	13 $\frac{1}{4}$ β
og paa hans kiære Børns og høye Medarvingers møderne Arve-Parter ligesaa meget, nemlig	105.601	-	5 - 13 $\frac{1}{4}$ -

Er ... 211.203 - 5 $\frac{1}{2}$ 10 $\frac{1}{2}$ β

Buste i Gips af Kong Frederik V.
Bagpaa signeret Rach, sandsynligvis Dominique Rachette
(1744—1809), der var Elev af Saly ved Akademiet i Kø-
benhavn, hvor han i 1762, 63 og 64 fik Medailler

Buste i Gips af Dronning Juliane Marie
Disse to Buster stod i 1794 i Vestibulen, og nu staa-
de i Nicherne i den runde Sal lige over
Vestibulen

af hvilke sidstmeldte halve Boes Lod 105.601 Rdl. 5 $\frac{1}{2}$ 13 $\frac{1}{4}$ β
falder paa eenhver af de 9 Søster Lodder, hvorudi
samme bliver at deele 11.733 Rdl. 3 - $\frac{5^1}{36}$ -
og altsaa paa en Broder — eller tvende Søster Lodder 23.467 Rdl. - $10^1/18$ β

Der var lavet 9 Ekstrakter af Vurderingsforretningen over »de Mobilier, som in natura skulle komme til Inddeeling paa Arve-Lodderne i Almindelighed, betegnede fra Litr. A til Litr. J inclusive«, og disse blev udtrukne af og for de enkelte Arvinger.

Hver af disse Arvelodder er indført i Protokollen med Specifikation over de enkelte Løsøregenstande og deres Værdi, og der er ogsaa indført Specifikationer over Udlodningen af Panteobligationerne.

Sluttelig er i Protokollen indført de fra Gehejmerraadens Børn udstedte Kvitteringer for deres mødrene Arv, og det anføres, at disse er læste baade ved Langesø's og Holstenshuus' Birketings Retter.

H. B. S. H.

Holsten, E. Holsten, K. Holsten, D. K. Holsten
E. K. Holsten, B. K. Holsten
Domi. Baronesernes con-
filierede Curator m.v.
H. Frankross. *H. Frankross, Trojel*

Underskrifter i Skifteprotokollen

A. C. HOLSTENS PROMEMORIA TIL KONGEN OM NEDSÆTTELSE AF EN KOMITE
INDENFOR LANDBOKKOMMISSIONEN

PRO MEMORIA

For at tilkiendegive min uforgribelige Meening haver jeg efter nøye Betænkning hos mig selv fundet nødvendig at erindre følgende Poster:

1.

Da den allernaadigst anbefalede Commission angaaende Land-Væsenets Opkomst og at see de Hindringer bortrydede, som hidtil til Deels haver lagt i Veyen, er af yderste Vigtighed: saa følger af sig selv, at alting, som skal foretages, forandres, besluttet og fastsættes, vil nøye overvejes og betænkes, og saadant kand umuelig skee af mig, det jeg reent ud maae tilkiendegive, naar jeg med Vished skal giøre og udlade mig, som jeg begriber, med mindre at ieg ordentlig efterlæber og overvejer forud alting, inden Forestilling skeer i Commissionen til paafølgende allerunderdanigst Forestilling til Hans Kongl. Mayt., eller og Commissionen giver Svar til vedkommende, for saavidt skee kand uden foregaaende kongelig Resolution.

2.

Hvis saadant skal skee, vil iagttages, for saavidt jeg skiønner, og kand tænke, at det som er indkommet eller herefter indsendes fra Amtmændene eller particulaire Jordegoeds Ejere til Oplysning, Efterretning eller Forespørgsel, ey alleene vorder extraheret og i Commissionen derefter forestilt til behørig Resolution, men samme vil forud i det ringeste af een eller toe af Commissionens Tilforordnede nøye eftersees for at giøre sig nøyagtig Ideer om alting, hvilket umueligt kand skee uden foregaaende Tiid, særlig hvad mig angaaer, da ieg gierne vil giøre efter mit beste Begreb, naar jeg kuns maa faae Tiid til at betænke mig, men i een Hast kand jeg dermed ey komme afstæd. Denne Erindring giør ieg med saa megen meere større Alvorlighed, saasom ieg paa den eene Siide best selv kiender min Tænke Maade, og paa den anden Siide indseer, hvor vigtig de forefaldende Casus kand være, ligesom og Commissionens gandske Hensigt indbefatter og angaaer mange Undersaatters sande Tarv, saavel i Almindelighed som og i Særdeleshed.

3.

Da de fleeste af Commissionens Herrer Tilforordnede ere omgivne med saa mange andre høyvigtige og magt paaliggende Forretninger, som betage dem fornøden Tiid til at igiennemgaae de fra Amtmændene, Jordegoeds Ejere eller andre indkommende Efterretninger, Forslag, Erindringer eller Forespørgseler, saa aldeles nøye forud, saasom samme unægtelig behøver Tiid, inden sligt kand skee med Vished: saa, siden ieg haver mindre at bestille og haver meere Tiid end nogen af de andre høye Herrer Tilforordnede, erbyder ieg at paatage mig et saadant Arbeide og derefter at conferere med Hr. Etats Raad BARCHMANN, som er betroet at føre Pennen i Commissionen, paa det alting derpaa i Commissionen kand vorde forestilt og med det samme forestilles tillige de Erindringer, som ieg mundtlig eller skriftlig kand have giort, alt til den samlede Commissions Tilforordnedes nærmere Betænkning, Overveyselße og endelig paafølgende Resolution.

4.

Som Commissionens Vigtighed udfordrer nøye Kundskab om een og anden Sammenhæng med Jordegoedbet og dets egentlige Omstændigheder i Jylland, i hvilken Provintz ieg ikke er saa aldeles vel kiendt som i de andre Provincer: saa indstiller jeg, om Hr. Cammer Herre MOGENS ROSENKRANTZ, som er lovkyndig og derhos kiender overalt Jordegoedbets Indretning i Jylland, hvor hand ligesaavel som i Fyen selv ejer Jordegoeds og i mange Aar haver boet paa sin Gaard Spøttrup, samt selv administreret alting, maae udsees til een Commissionens Tilforordnede, samt hand derom tillægges Kongl. Ordre, og naar dette Forslag kand finde Approbation, ønsker ieg, at hand maae blive den anden af Commissionens Tilforordnede, som med mig kand gaae forud alting nøye igiennem paa den Maade, som i foregaaende 2den Punct er erindret.

5.

Viidere indstiller ieg, om Hr. Etats Raad Barchmann, skjønt hand er betroet at føre Pennen i Commissionen, maae vorde udnævnt at være tillige med een af Commissionens Tilforordnede, paa det man med ham i den Qvalitet kunde saa meget bedre conferere og overlægge det fornødne, inden noget i Commissionen forestilles og besluttet.

6.

Hvad enten Hr. Etats Raad Barchmann vorder udnævnt til Tilforordnet i Commissionen eller ey, indstiller ieg, om de samtlige Høye Herrer maatte finde for got, eengang for alle at betyde ham, at hand Tiid efter anden betimelig skal sende mig til fornøden Eftersyn, alt hvad der indkommer til den høye Commission, de maae være i hvad casu og fra hvem det være vil, paa det ieg kand have behøvende Tiid og Leilighed til at igiennemsee alting nøye, og naar saadant er skeet samt før eller efter de mig tilstillende Documenter vorde tilbagesendte, skal bemelte Hr. Etats Raad Barchmann, naar jeg det begierer, dog paa beleilig Dag og Tiid for mig og ham, som imellem os nærmere kand blive bestemt, og derudi skal vj begge føye os efter hverandres Leilighed, træde i Conference med mig, inden Forestilling derefter skeer i Commissionen, i hvilken Maade, saavidt min Indsigt tilsiger mig, vil forfremme Arbeidet og forekomme de Vanskeligheder, som ellers gandske vidst vil møde, hvorved Hans Kongl. Mayts allerhøystpriibelige Intention kand, saavidt mueligt er, naaes og de høye Herrer Med Tilforordnede undgaae een Hob Arbejde og U-Vished.

7.

Jeg tænker og indstiller, at, naar og saa ofte Commissionens Tilforordnede finde nødig at holde ordentlig Session, bliver det den tryggeste og rigtigste Maade, at alting, som foretages, ordentlig i Commissionen lægges ad acta, og ellers strax ad protocollum tilføres alt, hvad i hver Session besluttet, der af Commissionens Tilforordnede saa mange som ere tilstæde, underskrives i Protocollen i forefaldende Tilfælde, som kand møde, skjønt de just nu ey sees.

Endelig

8.

alle Forestillinger, som gøres til Hans Kongl. Mayt., tænker ieg, bør underskrives af Commissionens Tilforordnede. Det samme meener ieg vil og i agttages i Henseende til de Breve eller Resolutioner, som i een eller anden Maade fra Commissionen udfærdiges eller gives.

Denne Post erindrer ieg saa meget meere, som ieg ikke endnu haver haft den Ære at faa noget til min Underskrift, uagtet jeg har været een af Commissionens Tilforordnede siden den 18de Augt. 1758, da den til mig ergangne høy kongl. allernaadigste Befaling findes dateret, hvorefter jeg stedse som Tilforordnet haver indfundet mig i Commissionen.

Disse Erindringsposter, som af mig i een god Intention og for god Ordens Skyld er forfattet, indstilles, overleveres og underskrives af

A. C. v. Holsten

Kiøbenhavn
den 5. Martij 1760

(Egenhændig underskrevet Koncept eller Afskrift i Holstenshuus Arkiv, X, Nr. 34 Memorialer og Betænkninger indkomne til Landbocommissionen 1760—63).

INDBERETNING OM REFORMERNE PAA BARONIET

PRO MEMORIA

I Følge Rentekammerets Pro Memoria af 12te Februar 1785 giver jeg mig den Ære herved ærbødigst at indsende Efterretning om de Forbedringer, som i afvigte Aar ere skeedte paa mit Baroni Holstenshuus. Jeg har ikke villet opholde samme efter Jordegodsejernes Indberetninger udi de mig allernaadigst anbefædte Amter, som, saasnart de tilsammen ere indkomne, skulle vorde indsendte.

Holstenshuus, den 18de Januar 1786.

v. Holsten.

Til
Det høikongelige Rentekammer.

FORKLARING

over de Forandringer, som udi afvigte Aar 1785 er foregaaet paa Baroniet Holstenhuus, deels ved Fællesskabets Ophævelse, deels ved andre nyttige Indretninger til Gaard og Godsets Forbedring.

A.: Ved Hovedgaardene Holstenhuus og Langensøe

a) Er der kasted nye Vandrender udi adskillige af Hovedgaardens Marker for at afleede det Vand, som enten kunde beskadige Ager eller Eng.

b) Til deels planted, til deels opfretet og tillige saaet Agern, Bog og Nødder til Over- og Underskovens Fremvæxt og Forbedring. Desuden har jeg til et Forsøg ladet saae Gran og Fyr for at erfare, om disse Træ-Arter her ville slaae an, hvorom skal blive givet fuldstændigere Underretning, naar det først erfares, hvorledes Vexten vil blive.

c) Ved min Hovedgaard Holstenhuus udi Diernisse Bye har jeg ladet bygge paa egen Regning tvende nye grundmuurede Huuse, opførte af Kampsteen, hvorudi 11 Indsiddere have frie Bolig og foruden Almisse nyder frie Ildbrand, saaledes indrettet, at hver Familie haver sit for sig selv, eller og 2 gamle Enker bor tilsammen. Ved denne Leylighed ere alle Værelser, som tilforn vare indrettede i og ved Bøndergaardene, aflagde, og Bonden herved befriet for at holde dem ved lige, saavel som ey udsadt for Fare og ulykkelig Ildsvaade, som ofte og paa mange Stæder foranlediges af deslige Værelser, der ikkuns heel maadelig ere indrettede med Ildstæder og deslige, og som oftest anbragte i Bondens Gaard nær ved hans Korn eller Høelod. Foruden, dette er det endog til gamle skrøbelige Folks Hielp og Nytte, da den eene læt kan komme den anden til Hielp, tiilig og sildig, siden de boer sammen i et Huus.

d) Udi den eene af forommeldte Huuse har jeg ladet indrette en Spindeskoele, ligeledes en paa Øen Lyø, som begge ere forsynede med Spinderinder, jeg har ladet lære ved Fabrikken ved Brahe Trolleborg, saa at begge Skoeler nu er i fuld Drift og Arbejde.

e) Et Fattighuus har jeg ladet bygge udi Fastrup Bye ved Langensøe, hvorudi er 8te Familier. Dette agter jeg at fortsætte, indtil jeg i enhver Bye, hvorudi jeg er Lods-ejer, faaer et slikt Indsidders Huus opbyggt.

f) I Nærheden af Langensøe Hovedgaard har jeg ligeledes paa min egen Regning ladet opbygge en anseelig stor Smede, hvorudi forarbeides Leer, Skiære-Knive, Øxer, Sauge, Knive med flere Reedskaber, som hører til Landmandens Bruug, som og fiint Staal-Arbeide, der er i fuld Drift og har god Afsætning. — Smeden har jeg ladet bygge

Rentekammeret. Landvæsenskottoret. Diverse Sager. Rigsarkivet.

ved et Aaeløb, og agter i dette Aar at lade tilbygge endnu et stort Verktæd og udviide Indretningen saaledes, at det grove Arbeide kan skee ved Vand, saavel som Slibning. De tvende Smede, som forestaaer dette Værk har jeg ladet lære, hvorledes ovenmeldte forfærdigedes, saa at deres Arbejde har opnaaet en høj Grad af Fuldkommenhed.

B.: Paa Bønder Godset.

Wierne By. Derudi 3 Gaarde og 2 Boelstæder, samt 1 Huus. Af Hartkorn 14 Tøndr. 1 Skp. 2 Alb. I denne By er Elved Gaards Eier tillige Lodseier.

1) I afvigte Aars September Maaned blev Fælledskab i denne By aldeles ophævet.

2) Mine 3 Gaarder har nu deres Jorder for sig selv indhegnet og indeelt udi 5 Læg eller Lykker.

3) De tvende Boelsmænd ligeledes.

4) Til Huset blev henlagt 3 Tdr. 2 Skp. Land med sit Hartkorn, saa at Beboeren nu Sommer og Vinter kan græsse og føere en Ko og avle det meste af hans Brød- og Øll-Korn.

5) Overskoven er ikkuns ubetydelig, men Under-Skov haves paa dette Stæd det fornødne.

Flere Stæder er dette Aar Udskiftninger ei foregaaet. Men i Almindelighed paa Bøndergodset følgende Forbedringer skeet:

a) Skadelig Vand fra Ager og Eng, samt af Tørvemoserne afgravet, og de gamle Vandløb oprensede.

b) Steen opbrudt og deraf sadt Steengierder.

c) En anseelig Deel Piile plandt foruden Vier og Elle paa sumpige Stæder.

d) Kleversæden udvidet til Bondens sande Vel og Fordeel, saasom de nu næsten alle paa begge Godserne haver hver sin Jord for sig selv.

e) De overflødige Bæster afskaffet og i det Stæd holdes meere Quæg til større Fordeel for Bonden.

f) Faare Aulen forbedret med Tillæg af det saa kaldede engelske Slags.

g) Nogle af Husmændene begyndt med Stald Foeringen om Sommeren.

Holstenhuus, den 18de Januar 1786.

v. HOLSTEN.

UDDRAG AF A. C. HOLSTENS BREVE TIL CHRISTIAN MARTFELT.

Velædle og velb.

1.

Meget ærede H. Justitze Rhaad.

Holsth. den 24. Aug/ 1773.

Deres Velbhds. meget ærede af 21. Aug. har ieg rigtig modtaget og forsikrer, at saa nøie jeg indseer Nyttens og Nødvendigheden i at bestemme Priserne paa de vigtigste og fornødenste Levnets Midler, andre Vahre samt Arbeyds Lønnen, saa ubehageligt er det mig at fornemme, Aspecterne ere saa slette, at Deres Velb. maa formode, Deres Tanker om det eene og det andet vil blive lidet betydende; da det dog i Sandheden, som De mælder, at førend det eengang skeer, kommer umuelig nogen ret Orden udi Næring og Biering i Staten. Med hvad skal man sige? Alting har sin Tiid, og vi danske ere uden Tvivl af en utidig Forsigtighed, gemeenlig meget seendragtige i at see og skiønne paa, hvad der tiener til vor Beste. Det er vel saa en national Syge. Hvad den nye Hoveriets Forordning angaaer, har ieg ikke udladt mig med mine

Tanker om den for noget Menneske, men ved dens Giennemlæsning faldt mig ind: Om ieg selv havde været [i] Raadstuen med, kunde ieg ikke have gjort alle til Pas. Her er alting ufuldkommen.

Iøvrigt er ieg med virkelig Høyagtelse

Til
Hr. Justitz Raad Martfeldt.

Deres Velbhds.
tienstskyldigste Tiener
v. Holsten.

2.

Pro Memoria

Odense d/ 15de Martii 1777.

Indlagt følger 20 Rdr. i 2de 10 Rdrs. Banco Sedler, som er min Søns og min Contingent til Land Huusholdnings Selskabet, som ieg vil anmode at afgive til Cassereren og ved Leilighed derfor sende mig Qvittering.

Hr. Justitz Raaden er jeg mangfoldig obligeret for Deres U-Leilighed i Henseende til mine Katterøe Bønder, som erholdte en Præmie af 50 Rdr. Det opmuntrer mangfoldig deslige Folk til ydermere at legge Haanden paa Arbejdet, hvoraf de selv høster saa god og ønskelig en Fordeel, baade nu og i Fremtiden.

Bemeldte Præmie blev sidstleden 12te hujus uddelt iblandt ommeldte Byers 12 Gaardmænd af Sogne Præsten Hr. KANNEWORFF. Men da ieg i Dag faaer just Brev fra min Foged ved Holstenshuus, hvor han iblandt andet melder mig, at da han ved Uddelingen talte [med] Præsten, bad han ham at forelæse Bønderne det Brev, han hafde faaet med Præmien, undslog han sig derfor, ej heller vilde eengang viiße Fogeden det. Jeg ønskede desaaarsag, at MHR. Justitz Raad vilde behage at underrette mig, hvad Brevet til Hr. Kannevorff hafde til Indhold, om der skulle være noget, Bønderne eller Præmien betræffende, siden ieg dog icke kand begribe af hvad Aarsag, Præsten legger Skiul derpaa. For indeværende Aar feiler vel icke, at der ligeledes bliver udsat Præmier for Steen og levende Gierder m. v. Jeg har paa begge mine Godser endnu fleere Bønder, som sandelig har viist og endnu daglig viißer sig derudi vinskibelige, og disse ønskede ieg ligeledes een Belønning til videre Opmuntrelse.

Det skal ved alle Leiligheder glæde mig at erfare Deres Velbyrdigheds Velbefindende og ieg forbliver

Deres tienstskyldige Tiener
v. Holsten

Høyædle og velbaarne
meget ærede Hr. Etats-Raad.

3.

Holstenshuus d/ 11. Aug. 1781.

For Deres Velbhds. tvende Skrivelser til mig og min Søn og derhos fulgte Landhuusholdnings Selskabs Lister er ieg Dem meget forbunden, saa og for Deres forhen under 17de Julii til mig indløbne Skrivelse, som ieg ligeledes rigtig har modtaget. Selskabets saa anseelige Tilvext kan ey andet end glæde enhver, som indseer, hvor vigtig sammes Indflydelse er paa det almindelige Beste.

Blandt de mangfoldige roes-værdige Priis-Materier, som for indeværende Aar ere udsatte, er ieg ved Giennemlæsning især falden paa den Præmie, som udsættes for den Proprietair, som giver de fleeste af hans Bønder enten fuld Ejendom paa deres Gaarde eller Arvefæster etc. Jeg kan ikke nægte, ieg jo gjerne ønskede at vide, hvem egentlig har givet Anledning til denne Præmie, da det noksom er bekjendt, at denne Sags Iverksettelse ey kan skee uden et Godsdes anseelige Tab og Ruin, hvorpaa vi har Exempler paa de Jorde Gods Ejere, som allerede paa deres Godser har foranstaltet samme Indretning, hvorved de saa betydeligen har tabt i deres Revenuer, og desuden forringet Godsdes Priis og Værdie for bestandig. At indrette Arve-Fæstere paa et Gods har alletider den Vanskelighed i Følge med sig, at Børnene ey bestandig kan være eller blive gode og duelige Beboere, og naar Faderen er en slet Beboer, som tit og ofte indtreffer, er det sielden Gaardens Gavn, at Sønnen faaer samme, siden han ey har været opdraget eller tilholdt til Arbejde og Vinskibelighed. Det bør alletider være en af Proprietairernes største Omsorg at forsyne sine Gaarde med duelige Beboere, men naar han har overdraget dem fuld Ejendom, eller de ere Arve-Fæstere, er han jo saa aldeles bunden, at han paa ingen Maade kan disponere derover. Men det er en blot Skiebne og Lykke, om de udfordrende Qualiteter hos en god og retskaffen Bonde tillige ere arvelige, thi ellers vilde det nødvendig stride imod Godsdes Beste og Ejerens sande Interesse. Disse Grunde, troer ieg, har Overvægten over det, som derimod kan anføres, nemlig at en Fader anvender større Fliid og Bestræbelse, naar han veed, at Gaarden efter hans Død tilfalder en af hans Børn, dog troer ieg alletider, det er ligesaa kraftig en Drive-Fiær for ham, naar han veed, det staaer i Proprietaires Magt enten at overlade samme til en Fremmed eller til een af Børnene, saasom den Uvished just forvolder, at han søger at vinde sit Herskabs

Yndest ved Flittighed og anvendt Bestræbelse paa Gaardens Melioration. Disse Tvivl, som ere mig indfaldne imod det ommeldte Priis-Materie, har ieg vildet forebringe min Hr. Etats Raad, saasom De ere best i Stand til at løse samme, og at give mig den egentlig hermed havende Hensigt tilkiende, som ieg mueligen forfeiler, dog ey rettelig indseer, hvorom ieg desaarsag tjenstlig vil have Dem ombedet.

Hvad angaaer Lyng-Gaarden og de Træer, som De dertil ønskede at erholde, da skal ieg med megen Fornøjelse herudj være Dem til behagelig Tienneste, naar De have den Godhed at tilstille mig Forteignelsen over samme. Imidlertid maae ieg dog forsikkre Dem, at ieg troer, der vil udfordres lang Tiid, inden Gaarden, som har saa ganske udyrkede Jorder, kan komme i behørig Stand og Drift til Græsning for Faar, især af udenlands Art. Træerne vil ikkun faae en langsom Vext, saasom ingen Lye kan blive for dem, men de maae staae i frie Mark, aaben for Vind og Vejrlig. En god Avls Karl er vel nødvendig, ligesaa og et Par Stude, hvormed Pløjningen kan forrettes, dog vil Jordens Forbedring Tid efter anden ei kunde have den Fremgang, som i Fald der var Hovnings Bønder til samme, som paa en kort og beleilig Tiid forrettede det behøvende Arbejde, eller og samme beboedes af en Fæster, som ved at fremme Gaardens Drift tillige fremmede sin egen Velstand. Vel taledede ieg [med] Hans Excellence Hr. Grev MOLTKE¹⁴³ et Par Gange, men fik ingen Leilighed til at anbringe noget om Lyng-Gaarden, formedelst andre indløbende Ting, dog skal ieg saa snart Leilighed gives, skriftlig tilkiendegive ham mine Tanker derom, forblivende stedse

Deres Velbaarenheds tjenstskyldigste Tiener
v. Holsten.

Højædle og velbaarne

4.

Høystærede Herr Etatz Raad.

Holstenshuus d/ 22. Aug. 1781.

For Deres Velbaarenheds gode Skrivelse af 13de hujus er ieg Dem særdeles forbunden, samt for den Maade, hvorpaa De behage at yttre Deres Tanker over mine Betænkninger i Anledning af Lyng-Gaarden og den af Landhuusholdnings Selskabet udsatte Præmie for Arve-Fæstere og Ejendoms Bønder. Hvad det første angaaer, saa ønsker ieg ikkun, Udfaldet maatte blive efter Haabet og geraade min Hr. Etatz Raad til Ære og Berømmelse. Desaarsag har ieg taget mig den Frihed at tilkiendegive Dem mine Tvivl og de Hindringer, ieg formeente være i Veyen til at naae Hensigten og bringe Jorderne i den Stand, at de kunde være bequemme til det Brug, hvortil de ere bestemte i Tiden, og anseelige derpaa anvendende Bekostninger vil først give disse aldeles udyrkede Jorder den Grad af Frugtbarhed, at de kunde afgive gode Græsgange og frembringe behøvende Foering. Imidlertid er ieg overbevist om, at intet, som dertil kan være beforderlig, vil blive forsømt eller efterladt af Deres Velbaarenhed, men alting paa det Beste iagtaget efter Deres bekiendte Indsigter. Dog formener ieg, at Arbeydet ey saa hastig vil fremmes, som ifald der var en Jordbruger paa Stedet, som enten var Eier eller Fæster. Og til at gjøre Forsøg med Faar af udenlands Art ville en liden vel cultiveret Herre Gaard, hvortil var fornøden Hovningsbønder, samt Engbund og Løvbrud, have været bedre skikket. Men nu maae Tingene tages, som de ere, og da vil det fornemmelig ankomme paa en god Avls Karl, og om Deres Velbaarenhed vente at kunde skille sig af med den der værende Familie, som paa de Vilkaar samme beboer Gaarden, neppe vil see meget til dens Gavn.

Hvad ieg iøvrigt herved kan være Dem til nogen behagelig Tieneste, igientager ieg paanye at ville efterkomme, lige som det skal glæde mig, dersom det kan have nogen gode Følger, at ieg herom har tilkiendegivet hans Excellence Hr. Grev MOLTKE mine Tanker.

Betreffende den anden Post, nemlig Arve-Fæster og Eiendoms-Bønder, da tilstaaer ieg gierne, at det i enkelte Tilfælde af Frue DESMERCIERES¹⁴⁴ og Hr. Grev MOLTKE¹⁴³ med fleere kan være practiseret og er at ansee som en Velgierning og Godædighed imod dem, som det tilstaaes, men aldrig vil sligt blive noget Exempel til Efterfølge for det almindelige, og de faae Proprietairer, som udi det heele have iværksadt det paa deres Godser, fortryde med deres Tab et Skrit, som ey meere kan omgiøres. Hvoriblandt ud i Siælland er mig Hr. Kammerherre LINDENCRONE¹⁴⁵, hvis Fader skal have givet Bønderne paa hans Gods Eiendom¹⁴⁶. Sønnen, bemeldte Hr. Kammerherre skal have søgt en Bevilling, at det igien maatte gaae tilbage, men det er bleven afslaaet, som og var det retteste. Paa det Plessiske Gods ved Nestved er samme Indretning skeet, men Godsets Revenuer formindskedes strax det første Aar ved 2000 Rdlr.

Med Fornøjelse modtager ieg Deres Velbaarenheds gode Tanker og indsigtfulde Bedømmelse over disse og andre Materier, hvormed De ville behage at bæere mig, bedende alleene, at De vil behage at adressere Brevene pr. Odense, saasom de ellers ligger i Nyborg en Postdag over, forblivende stedse og uforanderlig

Deres Velbaarenheds tjenstskyldigste Tienner
v. Holsten.

Originaler i Det kongelige Bibliothek, Ny kgl. Samling 1348 Fol.

UDTOG AF BREVE FRA A. C. HOLSTEN TIL FREDERIK DE LØVENØRN OG
HANS SØN DITLEV DE LØVENØRN

TIL FREDERIK DE LØVENØRN

1.

Kjøbenhavn d/ 24. Jan: 1760.

..... Kammerjunker VON KROGEN¹⁴⁷ med hans Broder Kammer H.¹⁴⁸ er reist j Forgaars til Søeholt for at holde Jaord med voris Niesse LÜTZOV¹⁴⁹. Moderen afstaaer strax j mod et vist aarlig, som er 800 Rd., til samme Datter hendes Godser, og hun, Datteren, gjør Egtepacten med den, hun forlover sig med — alt til sammens er ordentl. og lovlig skreven og underskreven reguleret, da jeg nu j Julle Hellig Dagene var derovre, saaledis at die alle erre fornøjet, derved er og j agtaget, at de 24000 Rd., som Søster FICKE¹⁵⁰ har inbragt hennes sl. Mand efter mine sl. Forældres Testament bør komme hennes Arvinger til Skifte og Deling efter Loven j Fall hun, Fique, døde uden Livsarvinger, som er j Fall Datteren døde jnden Moderen.

2.

Holstenshuus, d/ 18. April 76.

..... Min Kone er igien af og til slet. Hendes Svaghed holde Doctorerne for at være Anstød af Mave Krampe og er foreenet med nogle gichtiske Tilfælde, som forarsage hende Brækning. Herren af Naade bevare hende til min og mine Børns Glæde og Trøst.

3.

Holstenshuus, d/ 24. May 1776.

..... Med min Kones Helbred er det Gud bedre igien kuns maadelig. Paa en 8te Dags Tiid havde hun dog nogen Lise, saa at hun kiørte en liden Tour ud. Men Mave Krampen har for et 2 Dage paa nye indfunden sig, dog ikke i saa stærk en Grad som den forrige Gang. Hvad mig angaaer, saa er jeg, Gud skee Lov, allerede frie for den fornemme Syge [et Anfald af Podagra, som H. har omtalt i et tidligere Brev] i det mindste for denne Gang og har ikke siden fornummet noget Anstød deraf.

Monsieur,

4.

Mon très honoré chère Frère.

Holstenshuus, d/ 5. Jun: 1776.

Chère Frères ærede under 1ste hujus har jeg rigtig imodtaget og er Dem meget forbunden for deres oprigtige og velmeente Ønsker for min Kones Helbred. Hun befinder sig for nærværende Tiid bedre og sidder oppe og har temmelig god Appetit. Gud veed om det bliver af meere Varighed, end det har været de forrige Gange, thi hun pleyer gierne saaledes en 8te Dags Tiid at kunde være mestendeels gandske frie for Mave-Krampe, og naar den saa kommer igien, holder den ved et Stød, ja af Begyndelsen var hun frie i længere Tiid. Det staar alleene i Guds Haand at velsigne Midlerne, hun bruger, at de, om det var mueligt, kunde hæve Krampen og hjælpe hende til hendes Helbred.

Om og hvorledes Kammer Herre von Kroghen har funden Udveye at sælge Ulrichsdall er mig aldeles ubekjendt, saasom det skal være skeet underhaanden, lige saa lidet som jeg kand viide, hvorledes han har faaet Skøde paa Gaarden.

..... Min Søster Fru Lützow, som hun selv har sagt og skreven mig, har gandske rigtig faaet og endnu faaer hendes Pension, saa at hun paa ingen Maade klager eller besværger sig, men er vel tilfreds og fornøjet. Og er der nogen af Med Arvingerne, der enten ved Protest eller i anden Maade vil søge at forekomme eller hindre Ulrichsdal[s] Salg, staaer det dem frit for. Jeg for min Deel finder mig ikke autoriseret dertil, i det mindste er det mig juridice ikke vitterligt, mens alleene en Fortælling.

TIL DITLEV DE LØVENØRN

Monsieur,

5.

mon très chère cousin.

Langensee den 3. Jun: 1784.

Jeg har bekommet chère cousins sidste Skrivelse og indsluttede Forslag af Herr Kammerherre von Krogh. Mine Tanker om sammes Antagelse følger og herved; han maae i det mindste give os Caution for disse

6000 Rdr. Betaling til en vis Termin, saasom Pante Obligationen efter 70.000 Rdr. Prioritæt ikke giver stoer Sikkerhed. Mine Grunde hvorforfore ieg ønskede et Forlig ere fornemmelig, at det er uvist, om vi vinder Prioritæten, og det kommer mig for som Kammerherre von Krogh har nogen Faveur, hvilket ieg siunes at kunde slutte af den Forandring, at Commissionen ey skal holdes paa det først bestemte Sted, og tillige lader det og i sidste Tilbud, som han beder for sig, at han ikke uden sin største Ruin kan gjøre meere. Mig kommer og i Sinde, om Kammerherre von Krogh ved de tilbudne 6000 Rdr. har tænkt paa dem af Famillien, som har anogcert, eller det er alleene os, der forfølger Processen, som tilbydes dem, da de andres Deel kunde anvendes til de alt havde Omkostninger ved Sagen, eller og Bekostningen fradrages det heele, og saa det øvrige deeles.

Deres kiære nærværende Sødskende beder ieg hilse paa det kiærligste. Chèr Cousin forstaaer dog, at i Fald De ikke er eenig med mig i at antage von Kroghs Tilbud, vil ieg ingenlunde entrere, og forbliver

Monsieur

mon très chère cousins
tout à vous

Holsten.

NB Et maur Forlig er alle Tider bedre enn een fed Proces.

6.

Monsieur,

mon très-chère et très honoré Cousin.

Odense d/ 21de Nov. 1784.

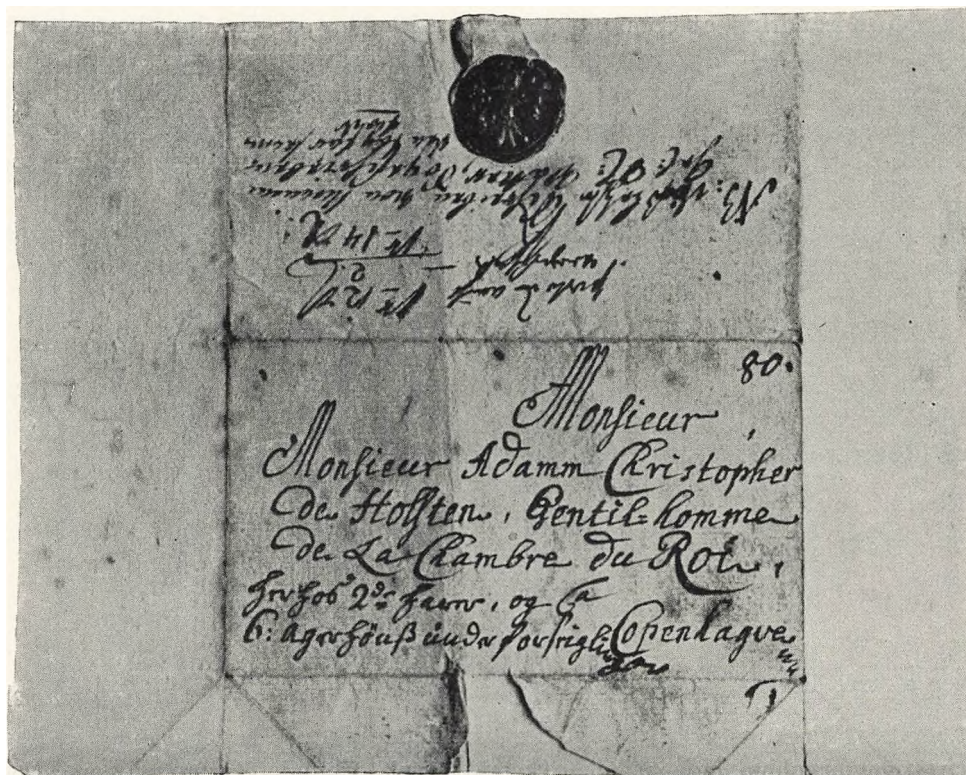
Deres meget ærede og kierkomne Skrivelse under 16de denne Maaned haver jeg med vedlagde afskrevne 4re Documenter rigtigen erholden, og er jeg chère Cousin meget forbunden for den Umage, De har paataget sig, at underrette mig saa nøye om denne Sags Bielæggelse. — Overmaade kiært er det mig, at Tingen er kommen saa nær til Endelighed, og at de 6400 Rdlr. kan erholdes, dog ved denne Andledning tillader chère Cousin mig for Deres egen Sikkerheds Skyld at gjøre følgende Erindring. — Den almindelige Enke Casse tilstaaer at betale de 6400 Rdlr., imod at Cammerjunker v. KROGH¹⁵¹ giver dem Iste Prioritet i Sæholt og Seedinge, men Spørgsmaalet er, om de kan bekomme samme, thi efter Breve, jeg har, er der af Enke Cassen alt laant 45.000 paa Iste Prioritet, 2d. og 3die Prioritet tillade ey, at Iste Prioritet bliver forhøyet, aldsaa seer chère Cousin læt ind, at der ey er fuldkommen Sikkerhed, uden at Enke Cassen betaler alle øvrige Prioriteter og desuden de 6400 Rdlr. imod Iste Prioritet i ovenanførte Gaarde. Alt dette kommer an paa den Convention, som er eller sluttet imellem Cammerj: Krogh og Enke Cassen, og hvorm jeg meener, chère Cousin kan faae Underretning om [sic.] hos Bogholderen. — At denne Sag bliver bielagdt er mig saa meget kiærere, fordie da min sal. Fader oprettede dette Codicil, var min sal. Søster ugift og svagelig, saa han troede ey, at hun nogensinde begav sig i Ægteskab, for nu at hun ey skulde ved Disposition fornærme nogen af hendes Arvinger efter Loven, saa oprettede han ovennævnte Instrument, som efter Testators Intention ey skulde gaae viidere, end til hun giftede sig, men som i Codicillen staaer uden Livsarvinger, saa har vi dog fuld Rett at fordre Summen; jeg, som vidste min Faders Hensigt, vilde derfor ey gierne strengere [o: stringere] Debitor, helst i hans ømme Omstændigheder, og ønskede Sagen afgjort i Mindelighed, følgelig og meget fornøyet, naar den lovede Summe til 11te Junii 1785 uden Vanskeligheder udbetales. — Nu Sagen er til Ende, tilkiendegiver jeg chère Cousin Aarsagen til min Eftergivenhed, dog beder jeg, at samme bliver imellem os. — Geheimeraad BRAEM¹⁵² forsikkrer jeg mange venskabelige Hilsener, og samme formeldes Dem og kiære Sødskende fra mig og min Familie. — Dersom chère Cousin med et Par Ord kunde faae Leylighed at bes[v]are min ovenmeldte Erindring, hvorm De vist nok er underrettet, forbinder De meget

Monsieur mon très chère Cousin

Votre très-humble serviteur
Holsten.

Originaler i Fr. og Ditlev de Løvenørns Privatarkiv, Rigsarkivet.

DIVERSE BREVE

1.

OBERST GODSKE DITLEV VON HOLSTEN TIL A.C. HOLSTEN

Langensee d/ 24. Novembr. 1745.

Mein Sohn.

Dein Begehrendt zu folge sende anbei 2 Haßen und 6 Rebhüner, welche gestern geschossen und abgestochen sindt. Wann Du oder LÖVENØRN¹⁵³ hinführo einige Haßen verlanget zu haben, so könnet Ihr Euch frey an LETH und JEPPE SCHÜTZ adressiren, als an welche ich die expresse ordres beigeleget habe, daß sie alle die Haßen, welche sie bei Holstens-huus kriegen können, sollen sie an Euch übersenden, dann ich verlange keinen eintzigsten von da anhero zu haben. Wonechst ich stetz verharre

dein alter Vatter

G. D. V. HOLSTEN.

Segl paa det sidste Brev fra Godske Ditlev Holsten

Udskrift: A Monsieur, Monsieur ADAMM CHRISTOPHER DE HOLSTEN, Gentil-homme de la Chambre du Roi à Copenhagve. Her hos 2de Harer og 6 Agerhøns under Forseglingen.

Paaskrift: NB daß letzte Schreiben von meinem gel[iebten] s[e]l[igen] Vatter, so geschrieven den Tag for seinen Tod.

Original i Arkivet paa Langesø.

Marie Dose,
 Dieu begesurudt zu folgen, sendt auch
 2: Faßru und 6: Rößlein, welche gespon
 gesponnen und abgesponnen sind.
 Wenn du den Löwenörn fünfsto
 ricige Faßru verlaugst zu Faßru,
 so kommt Ihr Kauf zum an Lethen
 Jeyre Besatz adressiren als an
 in die Expresse Ordres beiglegt hat,
 daß dir alle die Faßru, welche die
 bei Hoffens. hier Können Können,
 sollen dir zu Kauf überkommen, dann
 in verlaugt Können richtigsten, wenn
 da außer zu Faßru, wenn ist in daß
 vnfant Die alte Wahn,
 Langensee d: 24 November G. Hoffen
 = 1745 =

2.

LANDRAADINDE MAGDALENE LUCIE VON BUCHWALD, FÖDT RANTZAU TIL ADELHEID BENEDICTE HOLSTEN

Meine liebe Dixgen!

Kiel, d: 6ten Febr: 1754

Die vielfältige Abhaltung des Umschlags sindt Schuld daran, daß nicht eher dir geandwohrtet. Ich bin indeßen durch dein letzteres Schreiben recht erfreuet worden, daß du dich Gott lob mit deinem gantzen Hause noch wohl befindest. Neues kan dich hier auß den Umschlag nictes melden, man höret von noch keine weittere Verlobung als mit der 3ten Frl. BREYERN und einem gewissen Officier mit Nahmen PORTCAMMER, ob nun noch mehrere in ersten (?) merckt eclatt werden, mag man sehen. Meine neue Schwiegerin¹⁵⁴ empfehlet sich benebst ihrem Manne bestens, sie leben beyderseits Gott lob über auß vergnügt und wohl, versprechen auch behderseits, recht ernstlich darauff bedacht zu seyn, daß deine kleine Luhte¹⁵⁵ nicht soll ungedultig werden, wegen des jungen Pferdes läset mein Schwager¹⁵⁶ wissen, daß er selbiges vor 100 [?] Rth. abstehen wolle, fals es deinem Manne davor anständig, so erwartete er nur Nachricht, wo es solte hin geschickt werden. Die 2 ☿ Thee, wovor vielmahls dancke, und wovon daß eine ☿ insonderheit sehr guth ist, habe wohl erhalten, und bitte mir nur den Preiß wissen zu laßen, so will es zu allen Dank richtig machen. Ich habe auch nicht unterlaßen, mich wegen deine unechten Steine alle Mühe zu geben, zusammen und auf einer Stelle wahr es aber keine Möglichkeit sie an zu bringen, ich suche also sie einzeln und stuck weiß anzubringen, ob ich aber zu den gesetzten Preiß komme, davon kan noch keine gewisse Nachricht geben, weilen noch nicht alles verkaufft, Dein Bruder DETLEFF¹⁵⁷ ist etwan 8 Tage hier gewesen, und helt sich noch in Lübeck auff, alwo er orders wegen auff Werbung liegt, und vors ehrste auch noch wohl etwaß verbleiben wirdt. Deinen lieben Mann grüße vielmahl und küße dich und deine Kinder in Gedanken. Schreib mir doch, wie lange du noch in Coppenhagen verbleiben wirst. Adieu, liebe Dixgen, leb wohl und vergiß mich nicht, ich bin von gantzem Hertzzen deine

treu ergebene Tante und Dienerin

M. v. Bouchwaldt.

Mit der beykommenden Obligation vor meiner kleinen Luhte wirst du mir zu Liebe, es nach der genommenen Abrehde halten, nemlich daß allemahl die einkommenden Renten biß zu ihrer Mündigkeit jährlich vor ihr auff gelegt werden, damit wenn so vieles wieder zusammen, daß es 100 R. außträgt, es so gleich zu Capital geschlagen und belegt werde. Meine liebe Dixgen, da ich auch vor einigen Tagen deinen genehten Schirm, welcher noch in meiner Verwahrung gefunden, als bitte mir selbigen zu einen Present auß, in meinem neuen Hauß, mit deren Meubelirung ich anietzo beschäfftiget bin, es würde mir umb so viel lieber seyn, weilen es von deiner Handt genehet.

(Original i Arkivet paa Langesø).

3.

OBERST NIKOLAI VON BRÜGGEMANN TIL BARON DITLEV HOLSTEN

Flensburg d/ 26. Febr. 1783.

Monsieur mon très chère cousin.

Efter Forlangende følger hermed Optegnelsen, vad Tid jeg blev gift og mine Børns Navne og Fødselsdag. Jeg Oberste Bruggemann af Infanteriet blev gift den 24. Juny 1765.

Min elste Søn FRIDERICH LUDVIG CHRISTIAN blev født d/ 12. Aprill 1767.

Min yngste Søn ULDRICH ANTON FRIDERICH blev født d/ 7. Aprill 1772.

Min Datter FRIDERICKA EDEL BENEDICTHA fød d/ 25. Martz 1777.

Min Konne med mig aflegger voris Compliment til Deris Forældere og øvrige Søkende, Dem selv iligemaade, forbliver med all Høyagtelse

mon très chère Cousin
tjenstskyldige
Tjæner
v. Bruggemann.

Udskrift: An dem Herren Baron und Cammerherre von Hollsten à Langesøe par Odense i Fyhn.

4.

NOTITS, FORMENTLIG AF AMTMAND DITLEV V. PENTZ

Udateret.

Fru Kammerherreinde ØLLEGAARD RODSTEEN VON PENTZ, fød SEHESTEDT, er fød af Forældrene H: Oberste MALTHE SEHESTEDT og Fru SOPHIA AMALIA RANTZAU d/ 25de Augusti 1738 og gift med Kammerherre, Amtmand DETLEF VON PENTZ den 25de September 1767; har havt een Datter, som blev fød d/ 12te July 1768 og døde samme Aar 20de Nov., og som blev kaldet MATTHINE SOPHIE.

5.

NOTITS AF OBERSTLØJTNANT JOHAN FREDERIK VON BARDENFLETH

Udateret [1783].

Jeg JOHANN FRIDERICH V. BARDENFLETH er fød den 7de October 1740.
Mine Børn ere:

1. JOHANN FRIDERICH, fød den 19de Augusti 1772.
2. POUL CHRISTIAN DETLEV, fød den 22de Martz 1774.
3. HANS PHILIP, fød den 27de Augusti 1775.
4. SOPHIE ELISABETH, fød den 9de Dec. 1778, død den 21de April 1779.
5. JENS CARL, fød den 26de Febr. 1780.
6. FRIDERICH LØVENØRN, fød den 15de July 1781.
7. DETLEV, fød den 18de September og død den 25de December 1782.

6.

GENERALINDE ANNA MARGRETHE V. FIRCKS, FØDT V. PENTZ TIL BARON ADAM CHRISTOPHER HOLSTEN

Nyeborg d/ 2den Marts 1783.

Monsieur mon très chère honorée Oncle.

At ieg giver mig den Frihed at besvare mon chère Oncles bærede Skrivelse til min Mand, haver ieg udbeedet af ham for selv at have den Fornøjelse at give Efterretning angaaende vores sl. Datter; hendes Navn var

FRIDERICHE LOUISE CAROLINE, født d/ 3de Januari 1772, død d/ 31. July 1772.

Min Søster saavel som min Mand med mig aflægger vores Respect til kiære Tante og Oncle og mange kiærlig Hilsen til samtl. Cousins og Cousine, vi haaber og øndsker, at die allesammen befinder dem ved godt Helbred og udbeder os altid Deres bestandige Bevaagenhed og Vendskab forsikret, hvornæst ieg har den Ære at kalde mig

Monsieur,

mon très chère honorée Oncle

Votre très humble et très obeyssante

Niece et Servante

A. M. P. v. Fircks.

7.

MAJOR DITLEV LØVENØRN TIL BARON ADAM CHRISTOPHER HOLSTEN

Katholm d/ 25/3 83.

Votre Excellence

Très honoré et très chère Oncle.

Nogen Tiids Fraværelse har foraarsaget Forhalingen af mon chère Oncles respective Skrivelses Besvarelse; mine Børn ere følgende:

1. DITLEVINE ØLLEGAARD fød d/ 2den August 1777.
2. PETER OTTO d/ 15de Novbr. 1778.
3. EWA MARGARETHA 3die Jan. 1780.
4. FRIDERICH LUDWIG CHRISTIAN PENTZ, fød d/ 13de Octbr. 1781.

De med Forældrene anbefaler sig mon chère Oncles, den naadige Frue Tantes og øvrige Familles Gunst og venskabelige Erindring, især ieg, der med sand Ære-Frygt tegner mig

høy-respective H. Oncles
underdanige Tiener
Løvenørn.

Originaler i Arkivet paa Langesø.

OM FRIHERRESKABETS EREKTION

A. C. HOLSTENS PRO MEMORIA TIL DANSKE KANCELLI

Holstenshuus, den 23. September 1778.

Pro Memoria

For det respective Collegii gunstbehagelige Tilkiendegivelse under 19de denne Maaned af den kongelige allernaadigste Beslutning, at tilstaae mig og Afkom dansk friherrelig Værdighed, ligesom og at mine Godser Holstenshuus og Langensøe maae ophøyes til et Baronie, er jeg det respective Collegium allerskyldigst forbunden. — I Følge bemeldte meget ærede Skrivelses viidere Indhold har jeg med Dags Posten tilskreven Commissionairen MAURITZ FRYDENSBERG at lade den forlangte Beskrivelse paa Latin over det jndsendte Vaaben forfærdige efter Heraldickens Regler, saaleedes som maatte udfordres, saasom jeg jngen Copie af bemeldte Vaaben har beholdt, og samme strax at indlevere tilliige med de 500 Rd. til Patentets og Erections Brevets Stempling samt andre Udgifter.

v. Holsten.

Danske Kanc. 4. Dept. Christian VII's Friherrepatenter B. 5.

Baron Holsten Friherre-Patent
Fredensborg, 4. September 1778 Kong Christian VII

Langesø

DESIGNATION

over Bekostningerne paa Hans Excellence Hr: Geheime
Raad Baron von Holstens Friherlige Patent.

Pergamentets Stempling	200 Rdr.		
Hospitalet	200 «		
Sportlerne	352 «	1	— 8
Pergament og Skriver Guld	12 «		
for Skrivningen	21 «	1	— 8
for Vaabenet at mahle	15 «		
det store Seigl med Capsel	24 «		
Sølv Litzen med Qvaster	20 «		
Myndtmesteren	6 «		
Indbindingen	10 «		
Cancellie Buddene	6 «		
Blik Cassen med viidere	3 «	3	
den tilstaaede Douceur	50 «		
	920 rd		
herpaa er betalt...	470 «		
	igien...	450 Rdlr.	

Hvilken Summa af Hr: Mourits Frydensberg er bleven
betalt og hvorføre qvitterer.

Kiøbenhavn d: 24 December 1778.

P. Mørk

ad Nota: de 30 rd. som endnu er
betalt er til Erections
Patentet anvente og maa
der endnu med første til
samme gøres et Forskud
af 200 rd.

Sammen med denne Designation ligger i Langesø Arkiv (II D d: Adam Christopher Holsten) en tilsvarende Opgørelse uden Datering, som viser lidt andre Tal; Slutsummen paa denne, der sikkert maa anses for et Overslag, andrager 884 Rdlr. 3 $\frac{1}{2}$, hvortil kommer 635 Rdlr. 3 $\frac{1}{2}$ for selve Erectionsbrevet. Opgørelsen vedrørende sidstnævnte Patent ser saaledes ud:

ERECTIIONS OG LEHN BREVET

Stemplingen	200 Rdl.	
Sportlerne	346 «	1 — 8
Skrivningen.....	21 «	1 — 8
Guldet.....	10 «	
Pergament 5 à 6 Stk.....	9 «	
Sølv Capsel.....	15 «	
Litzen	20 «	
Indbindingen	8 «	
Cancellie Buddene	6 «	

635 Rdl. 3 #

De samlede Omkostninger ved Ophøjelsen i Friherrestanden og Baroniets Erektion blev saaledes anslaaet til 1520 Rdlr.

PAPIRER VEDR. MAGDALENE LUCIE VON HOLSTEN OG VALLØ STIFT

BREV FRA ABBEDDISSEN PAA VALLØ TIL M. L. V. HOLSTEN DAT. WALLØ D/ 18. JUNII 1777.

Høy Velbaarne

Kiære Stiftsfrøcken!

Herhos sænde vi nu vores kiære Stiftsfrøcken Deres Diploma, som hidindtil er bleven opholdet over dend dertil feyle[n]de Capsul til Seiglet; for hvis Udfærdigelse Stiftsskriver Froms Rettighed er 10 Rdr. i Croner, hvilket vi, efter Deres Hr. Faders Begiæring, og herved ville mælde; men Stifts Statutterne beholde vi derimod tilbage, indtil De selv maatte ankomme til Stiftet, efterdj sammes Medsændelse ikkun ville koste dobbelt Postpenge og dog jndtet viidere kunde nytte Dennem til udenfor Stiftet, end vi alt forud haver formældet, at De ikkun ved Fraværelsen have at i agt tage. Hvorimod De strax maae sende os Deres Pligt Revers i Eeds Stæd, skreven med egen Haand, samt underskrevet og forseiglet, efter dend hosfølgende Forskrift dertil, og under Dato af 11. Maj sidstleden, som dend Dag, Deres Inscriptions Penge bleve betalte, og Vi sændte Deres Hr. Fader Deres Stifts Orden, og fra hvilken Dato og Deres halve Hæving tager sin Begyndelse, som alt er beordret, saa længe De forblive fraværende af Stiftet, skøndt Deres Diploma først er udfærdiget Dagen derefter; alt i følge dend allernaadigste Stifts Fundations Forskrift og Anordning derom; og vi med Lykønskning til denne Deres virkelig erholdte Plads, forbliver med ald Tilbøyelighed

Vores kiære Stiftsfrøckens

venvillige Tiennerinde

Louise Sophie Friederique P. z. S. H.

Abesse de Walloe

BREV FRA ABBEDDISSEN TIL SAMME DAT. VALLØ D/ 26. JULII 1777.

Høy Velbaarne

Kiære Stiftsfrøcken!

Da vores kiære Stiftsfrøcken, i følge Deres Hr. Faders til vores Hof Mester, Oberste von Bielcke, under 12. hujus, afladte og os nu forreviiste Skrivelse, igientaget begiære at maatte faae Deres Stifts Statuter, fordj De ellers drage i Betænkning at skikke os deres Pligt Revers, før De deraf have seet, hvortil De egentlig skulle forbinde sig; saa sænde vi Dennem da nu og herhos samme Deres Statutter in originali udj et dertil forferdiget Futteral, paa det de ellers ikke ved Overførselen af dend agende Post skulle komme til Skade, da her er ikkun et Exemplar til hver Stifts Dame, og det ville koste formeget paa dend Fald at lade samme trykke paa nye igjen; hvilke Statutter De da og nu maae beholde hos sig for ikke at betale dobbelt Porto deraf, da det uden Tvivel vil fortryde Dennem at ud give saameget derfor eengang; hvorimod vi da med neste Post efter sammes Erholdelse forvænte Deres Pligt Revers, som maae dateres Dagen for Deres Diplomes Dato, se[ilicet] d/ 11. Maj, siden vi efter Foundationen da alt skulle have dend forud, som dend Dag, da vi sændte Dennem Stifts Ordenen, og hvorfra De nyde Deres Hæving.

Hvorned vi befale Dennem Gud og hans Naade og forblive

Vores kiære Stiftsfrøckens

venvilliege tiennerinde

Louise Sophie Friderique P. z. S. H.

Abesse de Walloe

Langesø Arkiv, II, C. b.

OM JAGTEN PAA HOLSTENSHUUS

af H. BERNER SCHILDEN HOLSTEN og G. AHLEFELDT-LAURVIG-BILLE

Bog over Vildt, som skydes og fanges ved Holstenshuus
indrettet den 1ste Januarii 1792.

Holstenshuus Arkiv XXXV Inventarium Nr. 2.

1792	INDTÆGT	Dyr	Harer	Ænder	Valdsneppe	Bekkesin	Smaa Fugle	Agerhøns	1792	UDGIFT	Dyr	Harer	Ænder	Valdsneppe	Bekkesin	Smaa Fugle	Agerhøns
	Udi Aaret 1791 var fanget og indsat paa Kammer, som endnu er i Behold							24	Jan. 4	Til Kiøckenet		2					
Jan. 4	Ved Peirup skudt		2						7	Til dito		1					
7	Ved Aabye		1						9	Til Odense sendt	2						
9	I Øxenhaugen	2							12	Til Dito		4					
12	Ved Hansesaade		4						22	Til Kiøckenet		1					
18	Ved Aabye . . . Een Buk	1	2						24	Til Odense sendt	1	1					
31	I Pipstorn . . . Een Buk	1							Febr. 1	Sendt til Odense	1						7
Febr. 8	I gl: Koe Hauge	1							8	Mada: Jacobsen i Faaborg	1						
	I Pibstorn	1							11	Forbrugt i Kiøckenet sendt til Odense	1	1					
	I den unge Peder Krogs Mark		1						12	Død paa Kammer							3
22	Ved Aabye		4						16	afstucken og sendt til Odense							4
23	I gl: Koehauge	1							18	Fløjet ud af et Vindue sendt til Odense		4					7
26	I Nørschou		1						23	til birkedommer Busch i Faaborg		1					3
28	Ved Aabye		3						25	sendt til Odense	1						
29	Ved Kallekoe			2					26	Til Auditeur Dédlou i Faaborg		1					
Marts 7	Ved Dito			2					29	Sendt til Odense		3					
9	Ved W. Schierninge . . .			2					Marts 4	Sendt til Odense			2				
	Ved Kallekoe			1					8	Sendt til Odense			2				
11	Ved Kallekoe			2					9	Til Justitz Raad Bekker i Svendborg		2					
12	Ved Aabye			2						Forbrugt i Kiøckenet			1				
22	I Nye Hauge				1	4			13	Til Hans D: Brandt . Kammer Herre Schumacher		1					
24	I Skov Dyre Haugen og Nye Hauge		1		2				17	Forbrugt i Kiøckenet			2				
Ap: 2	I Spaane haugerne				1				23	Sendt til Odense				1		4	
11	I Katherøe Hauger	1	1						27	Forbrugt i Kiøckenet				1			
12	Ved Stranden			1		2	2		28	Sendt til Odense				1			
13	Ved aabye		1	2					Apr: 3	Sendt til Odense				1			
16	Ved Stranden			3					12	sendt til Odense	1	1					
	I Øxenhaugen						4		14	forbrugt i Kiøckenet			1		2	2	
Maj 8	Ved Stranden						16		15	Forbrugt i Kiøckenet		1					
11	Ved Peirup		1						16	Forbrugt i Dito			2				
15	Ved Aabye	1	1				3			Forbrugt i Dito			3			4	
19	Ved Svanninghuse			2					Maj 9	Sendt til Odense						16	
23	Ved Aabye			1					11	Sogne Præsten Hr. Clausen i Svandinge		1					
31	paa Lyøe						8		17	Sendt til Odense	1	1				3	
Junj 5	Ved Diernesse		1				1		19	Kiøbm. Hans D: Brandt i Faaborg			2				
15	Ved Aabye		2				1		24	Forbrugt i Kiøckenet			1				
	I Kallekoe Møllelam . . .			1					Junj 2	Sendt til Odense						8	
28	I Øresøen			7					5	Sendt til Odense		1				1	
Julj 3	I Dito			6													
5	Ved Svanninghuse		1														
6	I Øresøen			2													
10	I ditto			6													
	Ved Diernesse		1														
12	Ved Peirup			2													
19	I Øresøen			4		2											

1792	INDTÆGT	Dyr	Harer	Ænder	Valdsneppe	Bekkesin	Smaa Fugle	Agerhøns	1792	UDGIFT	Dyr	Harer	Ænder	Valdsneppe	Bekkesin	Smaa Fugle	Agerhøns
Julj	24 I ditto [Øresøen].....			5					Junj	19 Sendt til Odense		2	1				1
	27 I Sundet.....			2					28 Sendt til Lgsøe				7				
	30 I Sundet.....			3					Julj	5 Kamerherre Schuma- cher		1					
Aug.	3 I Jomfrue Moesen			1					8 Sendt til Lgsøe			1					
	6 Skudt i Enemærke en Buk	1							10 Forbrugt til Kiøckenet				8				
	8 Ved Aabye.....			4					13 Sendt til Lgsøe			1	2				
	17 Ved Peirup		1						23 Sendt til dito				4		2		
	31 Ved Ditlefsholm		1			4			24 Forbrugt i Kiøckenet				1				
Stb.	3 Fanget og sadt paa Kamer.....							12	25 sendt til Langensøe ...				4				
	4 ligesaa fanget							11	28 forbrugt i Kiøckenet				2				
	5 ligeleedes fanget							10	31 sendt til Langensøe .				3				
	10 Skudt ved Peirup		1						Aug.	4 Forbrugt i Kiøckenet			1				
	12 fanget							6	6 Sendt til Langensøe ..	1			4				
	18 fanget							8	10 Sendt til Ditto				1				
	19 Skudt i Dyre Haugen i Øxenhaugen	1							19 Forbrugt i Kiøckenet			1					
	25 fanget							12	Stb: 1 Forbrugt i Dito			1			4		
	26 fanget							11	11 Forbrugt i Dito			1					
Oct.	4 i Øxenhaugerne		1		2				18 Død paa Kameret ...								4
	6 i Dito				3				19 Sendt til Langensøe ..	1			1				
	9 ved Aabye				1	1			Forbrugt i Kiøckenet								
	10 ved do.			4	1				Oct.	3 afstucken og forbrugt i Kiøckenet							2
	11 i Rødkildoure				2				6 sendt til Kherre Schu- macher				1				
	13 i Do.				1				7 Sendt til Langensøe ..				4				
	15 ved Katherø		2						8 forbrugt i Kiøckenet			1					
	18 skudt paa Lyøe		13						12 sendt til Langensøe ...			4	4	1			
	19 i Nyehauge		1		1				16 sendt til Do.				1				
	23 i Øxen haug:.....	2			1				Til Hr. Clausen i Svan- ninge			2					
	26 i Dyre Haugen	1			1				18 Presten paa Lyøe....			1					
Novb.	1 ved Schierninge		1						19 sendt til Odense.....			12					
	2 ved Aabye			3					23 sendt til do.				1				
	10 Ved Faaborg		1						til K.herre Schumacher			1					
	15 I Rødkildoure buk... paa Lyøe	1		12					26 sendt til Rødkilde ...	1							
	27 ved Svaningh:.....			2					27 sent til Lgsøe	2			2				
Dec.	4 I Dyre Haugen.....	1							Nov.	2 sendt til Justitz Raad Bekker og Lands- dommer uldal i Svendborg			2				
	10 ved Faaborg		1						3 sendt til Lgsøe				2				
	13 I den lille Rødkildoure i Hjorth.....	1							10 sendt til Amtmandens Fuldmægtig i Faa- borg				1				
	18 i gl. Teillad			2					16 sendt til Langsøe ...	1							
	24 ved Katterøe		1						23 sendt til Odense.....	1		10					
	27 i Dyre Haugen	1							Nov.	23 Forbrugt i Kiøck. ...			1				
	ved Aabye			1					25 Forbrugt i do.				1				
	1793								28 sendt til Odense.....				2				
Jan.	10 Paa Lyøe		14						Dec:	6 sendt til do.	1						
	13 i Øxenhaugen		1						død								2
	17 Ved Schierninge			2					11 forbrugt i Kiøckenet				1				
	18 I nye Hauge	1							16 sendt til Odense.....	1							
	I Ennemærke	1							19 sendt til do.				2				
	25 I Dyr Haugen	1							26 forbrugt i Kiøck:				1				
Febr.	12 ved Peirup		1						28 sendt til Odense.....	1		1					6
	23 ved Dito.....			1					1793								
	27 ved Aabye			2					Janv.	11 sendt til Odense.....			12				
Marts	5 Ved Dito			1					Forbrugt i Kiøckenet				1				
	7 I Ennemærke	1															
	13 Ved Aabye.....			2													
	I Øxenhaugen, 1 buk..	1			1	1											
	19 I Sundet.....			3													
	21 ved aabye			1													

1793	INDTÆGT	Dyr	Harer	Ænder	Valdsneppe	Bekkesin	Smaa Fugle	Agerhøns	1793	UDGIFT	Dyr	Harer	Ænder	Valdsneppe	Bekkesin	Smaa Fugle	Agerhøns
Ap. 4	Ved Aabye.....				3				Jan. 11	Presten paa Lyøe....		1					
5	i Ennemærke.....						3		13	Amtmanden i Faaborg		1					
13	i lille Rødkiloure i Daa	1							16	sendt til Odense.....							6
19	ved aabye		4						19	sendt til do.	1	2					
										til Amtmanden i Faaborg	1						
									26	sendt til Odense.....	1						
									28	Doctor Ejchel i Odense							3
									29	sendt til Odense.....							6
									Febr. 4	Forbrugt i Kiøckenet							2
									16	til Amtmanden i Faaborg		1					
									20	sendt til Odense.....							4
									25	ved Jomfru Lindegaards begravelse forbrugt i Kiøckenet							3
									28	sendt til Odense.....	1	2					
									Marts 6	sendt til Faaborg til Farver Kierungaards Begravelse			1				
									8	sendt til Odense.....	1						4
									15	sendt til dito.....	1			1	1		
										til Hr. Fog i Faaborg til Amtmanden ibid..		1					
									20	sendt til Odense.....			3				
									22	sendt til dito.....	1						
									April 6	sendt til dito.....				3		3	
										til Amtmanden i Fbg.							2
									8	sent til Odense							6
									15	Til Kiøbm. Jørgen Ploug i Faaborg	1						
									17	sendt til Odense.....							6
									20	til Amtmanden i Fab. død paa Kammeret .		2					2
									21	forbrugt i Kiøckenet		1					1
									22	fundtes død p: kam:.. forbrugt i Kiøck:....							3
									24	ligesaa		1					2
									28	ligesaa							3
									29	død							1
									30	sendt til Odense.....							2
	Til 1' Maj 1793	25	113	60	21	10	42	94		Til 1' Maj 1793	25	113	60	21	10	42	94

Af de 94 Agerhøns var de 24 overført fra 1791.

Naar der anføres: sendt til Odense, betyder dette sandsynligvis, at Vildtet skulde bruges i Husholdningen i Gaarden i Odense, hvor Familien Holsten undertiden boede.

OVERSIGT

over leveret Vildt i hver enkelt Maaned i de 4 Aar, i hvilke Bogen har været ført, uddraget af de fortløbende Fortegnelser.

1792

	Dyr	Harer	Ænder	Valdsnep.	Bekasiner	Smaaafugle	Agerhøns	Skovduer	Ialt
Januar	4	9							13
Februar.....	3	10	2						15
Marts.....		5	5	3		4			17
April.....	1	2	6	1	2	6			18
Maj.....	1	4	1			27			33
Juni.....		3	8			2			13
Juli.....		2	30		2				34
August.....	1	2	5		4				12
September....	1	2					70		73
Oktober.....	3	21		13	1				38
November.....	2	19							21
December....	3	5							8
Ialt ...	19	84	57	17	9	39	70		295

1793

	Dyr	Harer	Ænder	Valdsnep.	Bekasiner	Smaaafugle	Agerhøns	Skovduer	Ialt
Januar	3	17							20
Februar.....		4							4
Marts.....	2	4	3	1	1				11
April.....	1	4		3		3			11
Maj.....		2	2			3			7
Juni.....		1	16						17
Juli.....	1	1	22						24
August.....		2	6			10			18
September....		7					84		91
Oktober.....	2	4	2			3	55		66
November.....	1	4	1						6
December....	2	20							22
Ialt ...	12	70	52	4	1	19	139		297

1794

	Dyr	Harer	Ænder	Valdsnep.	Bekasiner	Smaaafugle	Agerhøns	Skovduer	Ialt
Januar	1	15							16
Februar.....		8	2						10
Marts.....	1	7	2	1		2	1		14
April.....	1	4	4						9
Maj.....	1	7	7			1			16
Juni.....	1		12			6			19
Juli.....		2	43						45
August.....		2	17				11		30
September....		2					81		83
Oktober.....	2	8	1	1			9	2	23
November.....	2	12	1				2		17
December....	1	25	1						27
Ialt ...	10	92	90	2		9	104	2	309

ved November staar: skudt en Høg.

1795

	Dyr	Harer	Ænder	Valdsnep.	Bekasiner	Smaaafugle	Agerhøns	Skovduer	Ialt
Januar		8							8
Februar.....	1	2							3
Marts.....		1							1
April.....		6	1	2				1	10
Maj.....	1	5	3					1	10
Juni.....		3	4					17	24
Juli.....	1	8	30						39
August.....	3	10	10			6	10		39
September....	1	5					107		113
Oktober.....		8	2	1					11
November.....	1	6	1			1			9
December....		8							8
Ialt ...	8	70	51	3		7	117	19	275

skudt i Aar 3 Rovfugle, 6 Hunde og 22 Katte.

Disse Oplysninger om nedlagt, indfanget, forbrugt og bortforæret Vildt paa Holstenshuus i de 4 Aar fra 1. Januar 1792 til 31. December 1795 er indført i en Bog i lille Kvart Format. Der er ikke fundet nogen saadan Journal for Tiden efter 1795.

Indførselerne for de første 16 Maaneder indtil 30. April 1793 er sammentalte under eet, og er her aftrykte i deres Helhed som Prøve paa Bogens Indhold og Opstillingsmaade.

Af Stednavne, der ikke er nævnt i det her gengivne, kan der fra Vildtbogens senere Aar være Grund til at nævne: Biørnøe, Stejlemae, Priises Hage, Falsleed Lykker, Bruunmose Hauge, Kielbriis, Polakken, Saugmøller Dammet.

Paa »Udgiftssiden« anføres bl. a.:

1793 Oct.	1	Da Geheime Raadjnden var her	1	Hare
	2	ligesaa og sendt til Lsøe	10	Agerhøns
	10	ligesaa imedens Geheime Raadjnden var her	3	Agerhøns
	14	Til Lsøe	6	Agerhøns

1794 Aug.	1 til Huusholdningen, da Baronesserne var her	1 Hare
	2 til ditto	2 Ender
	3 til ditto	1 Hare 1 And

De to Døtre har sandsynligvis været paa Holstenshuus i Anledning af Opgørelsen af deres Moders Bo.

1793	staar der ved Sammentællingen for Oktober og November paa Indtægtssiden ved Rubrikken for Agerhøns	129
	derfra er draget, som staar paa Udgiftssiden	19
	og saa staar der: »Paa Kammeret	110«

Dette Agerhønseskammer, hvor altsaa Agerhønsene gik i et Slags Hyttefad, indtil de blev »afstukken« — altsaa slagtede og forbrugt — nævnes 1798 paa Holstenshuus som et af de Rum, der tiltrængte indvendig Kalkning. Et Agerhønseskammer nævnes paa Clausholm i en Smederegning fra 1761, og endnu i Slutningen af forrige Aarhundrede benævnedes to af Gæsteværelserne paa Dragsholm Agerhønseskamrene. (Se forøvrigt herom Dansk Jagtleksikon Side 13).

H. B. S. H.

Grev Gregers Ahlefeldt Laurvig Bille har velvilligst knyttet nedenstaaende Bemærkninger til Om- talen af denne gamle Jagtjournal:

De foran angivne omhyggeligt førte »Vildtbogs-Oplysninger« fra Holstenshuus har betydelig jagt- historisk Interesse paa adskillige Omraader.

For det første kendes der overordentlig faa bevarede Jagtregnskaber for private Revierer fra et saa tidligt Tidspunkt, enten har saadanne — sandsynligvis — ikke været ført, i hvert Fald for Smaaavildt, eller de er gaaet tabt, de færreste nu bevarede Jagtregnskaber gaar længere tilbage end til henimod Mid- ten af forrige Aarhundrede. Derimod kendes en Del Klager, Bestemmelser og Oplysninger fra Tiden fra de Kongelige Vildtbaner, dog mest om stort Vildt. Da Bønderne 1730 klagede over Vildtskade paa Als, resolverede Kongen, at der skulde sælges 100 Stk. Hjortevildt m. m., og Prisen fastsattes til 4 Rdl. for en Raabuk og 16 Sk. for en Hare foruden Skydepengene (henholdsvis 16 og 4 Sk.). Den »høje« Pris umulig- gjorde imidlertid Salget og reduceredes derfor 1749 til 8 Sk. for Harerne (Skydepenge uforandret). Ved den store Nedskydning i Nordsjælland efter 1780 var Prisen for en stærk Kronhjort i August 7 Rdl., efter August 6 og for en Gold- eller Smalhind 4 Rdl. 3 Mark!

Det er dog næppe rimeligt, at større Dele af Vildtet paa Holstenshuus er blevet solgt. Den paa »Udgift- siden« oftere anførte Bemærkning »sendt til Odense« betyder sikkert, at Vildtet har været brugt i Hushold- ningen i den Gaard i Odense, hvor Familien Holsten undertiden boede.

Derimod er det en almindelig kendt Sag, at Vildtet blev anset for en Delikatesse, hvilket de mange Antegnelser om »Forbrugt i Kiøkkenet« og Gaverne til »Amtmanden«, ved »Begravelser«, naar der var pro- minente Gæster o. lign., vidner om.

Dernæst giver Jagtregnskabet et Fingerpeg om Vildtmængden og Normaludbytte i Tiden. Arealet, der jagedes paa, var vældigt i Forhold til Nutidens Jagtrevierer. (Se Kort fra 1835 Side 226-7. Der skal dog bemærkes, at Nakkebølle Gods ikke hørte med i Aarene, Jagtregnskabet omhandler).

Udbyttet er sikkert nogenlunde normalt, da det største Udsving i den 4-aarige Periode ialt kun andrager 34 Stk., og ogsaa for de enkelte betydende Vildtarter er Udbyttet forbavsende konstant, bortset fra en saa lunefuld Trækgæst som »Valdsneppen«.

I meget grove Træk kan Arealets Størrelse og vel ogsaa Karakter sammenlignes med det nærliggende nuværende Horne Sogns Totalareal, og en Sammenligning med Vildtudbyttet her i vore Dage kan maaske derfor have Interesse.

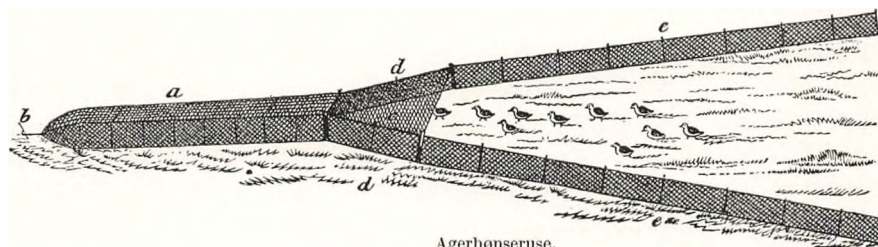
	Nyttevildt									Skadevildt				Ialt
	Dyr	Harer	Fasaner	Agerh.	Ænder	Vald Sn.	Bekas.	Smaaf.	Duer	Katte	Væsler	Krager	Div.	
Middel for Holstenshuus 1792-95 incl.	13	79		108	63	7	3	19	5	6			3	302
Middel for Horne Sogn 1935-37 incl.		296	377	503	161					2	33	22		1.394

En nøjere Gennemgang af Tallene giver Anledning til en Del Reflektioner.

Forskellen paa Middel-Totaltallet pr. Aar er betydelig, ca. 1000 Stk. mod 300, idet der maa ses bort fra Fasaner, der — omend det ikke var nogen ukendt Fugl — absolut ikke fandtes i vild Tilstand dengang.

Fasanen omtales ganske vist første Gang i Danmark allerede 1562 (en engelsk Falkoner faar Bevilling til at fange Falke mod at levere Frederik II et Par levende Fasaner), og det vides, at Peder Oxe havde Fasaner, men disse holdtes helt op til det 18de Aarhundredes Begyndelse som rene Prydfugle, idet de første Forsøg med vilde Fasaner vistnok gjordes paa Jægerspris 1771, medens det første egentlige Opdrætsfasaneri med Jagt for Øje paa Fyn anlagdes paa Ravnholt 1873.

Naar der tales om »Dyr« er det formodentlig Raavildt, selvom der muligvis kan være Tale ogsaa om Daavildt. Førstnævnte er Urvildt hos os, og om Daavildt »paa adskillige Smaaøer« tales der allerede i Kong Valdemars Jordebog (1231), og der fandtes i hvert Fald større eller mindre Dyrehaver paa mange

Agerhønsruse.

Efter Johannsen: Illustreret Jagtbog, 1871, S. 155

fynske Godser op til omkring 1900, hvorefter de alle er nedlagt paa nær Ravnholt og Wedellsborg. Holstenshuus Dyrehave blev først nedlagt saa sent som i 1920'erne, og det sidste Stykke Daavildt blev skudt 4. Marts 1928. Selv om der her ikke har været en Dyrehave i 1792—95, kan der meget vel være Tale om Streifvildt. Om Antallet af Harer er stort eller lille, er det vanskeligt at skønne, idet Historien viser, at netop denne Vildtart (saavel som Agerhønsene) har været ude for umaadelige Svingninger. Til Sammenligning i Tiden kan nævnes, at der fra det sjællandske Jægermesterdistrikt 1763 blev skaffet 625 Harer til Hoffet, hvilket omtrent svarer til een pr. 1000 Tønder Land. 1780 uddøde Haren fuldstændig paa Føhr. 1786 anslog Hofskytten Harernes Antal paa Amager til 2000, snart efter til 200 og 1834 optaltes kun 29 paa Øen. Agerhønsenes Historie viser, at man gennem de sidste 400 Aar gennem Udsætning har forsøgt at regenerere Bestanden, man holdt opdrættede »Kammerhøns« til Vinterens Forbrug (nævnes først paa Frederik II's Tid paa Hørsholm 1561), hvoraf nogle kunde udsættes om Foraaret. Dette har altsaa ogsaa fundet Sted paa Holstenshuus. Herom vidner Notitserne henholdsvis 16de og 18de Februar og 18de September samt 3die Oktober 1792. Det er smaa Tal, der omhandles, 7 Stk. er »døde paa Kammer«, 6 Stk. er »afstucken« (altsaa simpelthen slagtede, som i en Hønsesgaard!) og den kostelige Notits 18/2 92 tyder paa, at Skytten nok har været ubehændig, da han lod 7 Stk. slippe ud af Vinduet — formodentlig ved Panikken, da de 4 skulde »afstickest« til Leveringen i Odense. Ialt omtales 1792 70 Stk. indfangne Høns, hvortil kommer 24 Stk. »overførte« fra 1791. I Perioden fra 1ste Februar 1792 til 30. April 1793 nævnes en Afgang paa nøjagtig samme Antal (14 døde, 7 undvegne, 54 sendt til Odense, 7 antagelig brugt til Gaver og 12 forbrugt i Køkkenet = ialt 94). Det synes saaledes, at der i hvert Fald i 1792 aldeles ikke har været drevet Jagt ved Skydning, og selv om Afgangperioden dækker 4 Maaneder af 1793, er disse udenfor Fangstperioden, saaledes at der øjensynlig heller ikke har været Tale om Udsætning af levende Høns.

Indfangningen og Opbevaringen paa Kammer har udelukkende været med Slagtning for Øje.

De øvrige Nytte-Vildtarter hjemler ikke særlig Omtale ud over »Smaaafuglene«, der nok har været Kramsfugle, fangede i Doner og eventuelt Lærker i Net, begge Dele en stor Delikatesse. Morsomt er det under Skadevildtet at konstatere, at man i hvert Fald paa dette Felt (men sandelig ikke ved at skaane i Yngletiden!) har været inde paa en vis Vildtpleje og endog har skudt 22 Katte paa eet Aar. Strejfende Hunde (6 Stk. i 1795) har derimod altid været hadede lige fra Laalands Vilkaar 1446, og Hadet har affødet de mest barbariske Bestemmelser om Lænkning, Nedslagtning af Natmændene i Byerne og Lemning (Afhugning af det ene Forben). Først efter Jagtforordningen af 1840 skulde Hunde ikke mere lemnes, men det blev stadig forbudt at tage løse Hunde med i Marken og tilladt de jagtberettigede at skyde løse Hunde og Katte »i nogens Jagtdistrikt« — en Ret, man altsaa troligt har benyttet. Om Høgene og Rov-

fuglene skal bemærkes, at man her øjensynligt har været ret fremmelig, idet der først 1778 paa det sjællandske Jægermesterdistrikt begyndtes at give Skydepenge for saadanne (som et 2aarigt Forsøg) til Op-hjælpning af Agerhønsene, der da var i en stærk Nedgangsperiode.

Efter Gennemgangen af de enkelte Vildtarter skal kun til Sammenligning med Totaltallet fra Horne Sogn bemærkes, at der paa hele det vældige Holstenshuus Jagtdistrikt vel kun er bleven jaget af et ganske faatalligt Personale med primitive Forladere og langsomme Befordringsmidler, og at der maaske af Herskabet har været afholdt en enkelt Klapjagt, der erfaringsmæssigt i hine Dage gav meget lidt Udbytte, medens der i Horne Sogn i Aarene 1935—37 gennemsnitlig færdedes 80 aktive Medlemmer af Jagtforeningen foruden eventuelle uorganiserede Jagtkortløbere! Saavel som det kan undre, at der nu Aar efter Aar kan skydes lignende Tal i Horne, ganske vist en af Landets mest mønstergyldige Lokaljagtforeninger med glimrende Vildtpleje og Justits, og stadig være Vildt nok til den store Flok Jægere med moderne Vaaben og Cykler og Automobiles til Raadighed, saa maa det bemærkes, at Gennemsnitsudbyttet for de faa Jægere paa Holstenshuus for 150 Aar siden i Sammenligning med Gennemsnitsudbyttet paa den enkelte i Horne i Dag endog er meget betydeligt. — Det sidste og ikke mindst interessante Emne til Overvejelse er en Sammenligning mellem de Tider paa Aaret, hvor Vildtarterne er jagede, og Jagtlovgivningen.

I det af Holstenshuus's her omhandlede Vildtbogs Tidsrum, har man været underkastet Christian V Jagtforordninger af 1681—1683 og 1688, der med uvæsentlige Ændringer ved Forordningen af 1732 og andre gjaldt lige til 1840. Jagten var ved Enevælden gjort til Regale, og kun visse Personer fik Jagtfrihed, nemlig privilegerede d. v. s. Adelige og Ejere af Sædegaarde med mindst 200 Tdr. Hartkorn Bøndergods til. De havde Ret til at jage paa saavel Enemærke som paa de Fællinger, i hvilke de havde Lod, samt til at holde Skytte, medens baade privilegerede og uprivilegerede Ejere af Sædegaarde med mindre Bøndergods vel maatte jage paa deres Enemærker, men ikke paa Fællig, og der blev fastsat en Fredningstid for Daadyr og Raadyr, Harer og Agerhøns paa Fællig, medens det var tilladt at skyde alt Vildt Aaret rundt paa Enemærke.

Skytter, der overtraadte Forordningens Bestemmelser, straffedes med et til tre Aar i Jern paa Bremerholm, men jagede de i Kongens Vildtbane, straffedes de paa Livet o. s. v.

Det ses saaledes, at man i Virkeligheden ikke har været underkastet nogen Fredningsbestemmelser paa »Enemærke«, og Datoerne i Skydebogen udviser da heller ikke, at man af eget Initiativ har opretholdt særlige Hensyn, hvilket unægtelig falder i Øjnene i Betragtning af Nutidens strenge og humane Fredningsbestemmelser.

At Indfangningen, eventuelt Jagt, af Agerhønsene falder nogenlunde indenfor den nugældende Jagttid, er forstaaeligt, fordi det er den bedst egnede Aarstid, hvor Kuldene netop er fuldt udviklede, men endnu ikke for vilde og stærke.

»Dyrene« synes at have været mindst efterstræbt i Perioden, hvor der kan være Lam eller Kalve. Harerne har i 48 Maaneder kun haft Fred i een eneste Maaned (Juni 1794)!

Ænder er skudt i samtlige Maaneder udover Januar og September, dette maa for saa vidt undre, som September er en Maaned, hvor der i vore Dage skydes mange Ænder paa Træk, og Januar skulde synes at have givet Lejlighed til en Del Nedskydning ved aabne Isvaager og i Stranden. De fleste skydes ganske vist i Juli (hvor Ællingerne er store og kun en Maaned Tid før nugældende Jagttid), men relativt ikke saa faa (13 i 1792) falder i Marts-April, altsaa hvor der er ganske smaa Ællinger, som vel næppe har været efterstræbt, saa Fremgangsmaaden maa synes noget inhuman. Snepperne falder i den typiske Træktid Foraar og Efteraar.

Smaafluglene synes for en meget væsentlig Dels Vedkommende ligesom Ænderne at falde i en Tid, hvor Ungerne ikke kan forventes at være fuldt udviklede.

Foranstaaende er de Forhold, der umiddelbart falder i Øjnene ved Sammenligning mellem Holstenshuus' gamle Vildtbog og vore Dage. Iøvrigt henvises til »Dansk Jagtleksikon« (København 1943), hvorfra samtlige Oplysninger er hentede, mest paa Grundlag af Skovrider C. Weismanns Bidrag.

Statistikken for Horne Jagtforening skyldes dennes Formand, Gaardejer Rs. Milling.

Fjellebro Okt. 1942.

G. Ahlefeldt Bille.

FOLKETÆLLING 1787

SVENDBORG AMT, SALLING HERRED, DIERNISSE SOGN.

Baroniets Holstenshuuses Hovedgaard	Adam Christopher von Holsten	Husbonde og Herre	70	Givt første Gang	Gehejmeraad, Kammerherre, Baron, Amtmand Ridder.
Iste Familie	Adelheyda Benedicta v. Holsten fød Rantzou	Frue	57	Givt første Gang	Geheimeraadinde
	Ditlev v. Holsten	Deres Børn	36	ugivt	Kammerherre og Baron
	Magdalena Lucia von Holsten		37	ugivt	Baronesse og Stiftsdame af Walløe
	Elisabeth Cathrina v. Holsten		31	ugivt	Baronesse
	Sophia Dorothea v. Holsten		20	ugivt	Baronesse
	Bernt Hansen		46	ugivt	Fuldmægtig ved Amtet
	Lars Faaborg		26	ugivt	Forvalter ved Godset
	Niels Olsen		30	ugivt	Tiener
	Elias Jørgensen		27	ugivt	Tiener
	Frederik Munk		39	—	Kok
	Hendrich Asmussen		36	—	Tiener
	Thoer Hansen		20	—	Tiener
	Christian Johansen		33	—	Kudsk
	Jørgen Nielsen		25	—	Kudsk
	Peder Larsen		31	—	Staldkarl
	Niels Knudsen		26	—	Forrider
	Christian Hansen	16	—	Forrider	
	Niels Nielsen	35	—	Ladefoged	
	Ole Rasmussen	39	—	Bødker	
	Lars Knudsen	30	—	Tærdsker	
	Rasmus Knudsen	23	—	Røgter	
	Johanne Dorthea Lindegård	61	—	Huusholderske	
	Kirstine Grønkiær	45	ligesaa	Fruepige	
	Fridericha Printling	23	—	Frøkenpige	
	Anna Marie Hertel	21	—	Frøkenpige	
	Wibeche Østrup	19	—	Syepige	
	Charlotta Amalie Østrup	Pleyebarn	7	ugivt	
	Charlotta Lind		27	ugivt	Første Stuepige
	Anna Larsdatter		30	—	2den Stuepige
	Maren Bertels Dt.		21	—	Kokkepige
	Dorthea Rasmus Dt.		25	—	Bryggerpige
	Anna Dorthea Hen- drichs Datter	Tienstfolk	26	—	Meyerske
	Anna Hans Datter		23	—	} Malkepiger
	Maria Niels Datter		19	—	
	Sophia Mads Datter		24	—	
	Maren Rasmus Datter		22	—	
	Margretha Hans Datter		26	—	
	Anna Kirstine Hans Datter		29	—	
	Johanne Peders Datter		21	—	} Høsepige
	Anna Adamsdatter		18	—	

Af Navne paa Udflyttergaarde skal nævnes følgende: Holstens Prøve, Lucien Høy, Elises Minde, Sophien Lund og Ditlevs Holm.

Foruden de ovenanferte Stednavne, der ogsaa i Nutiden bringer Familien Holstens Navne i Erindring, kan følgende Stednavne nævnes:

Ved Holstenshuus: Adamshøj, Helenelund, Helenemøllen, Sophie Magdalenehøj, Regitzehøj, Emiliehøj og Hansesodde. I Vesteraaby Sogn er der Adamslyst og Helenehøj, og hvor Landevejen til Svendborg passerer over Hundstrup Aa, minder Navnet Adamsfald for neden af en stejl Bakke om, at Gehejmerraad Adam Christopher Holsten engang er væltet der.

Ved Langesø: Adamsminde, Ditlevsdal, Ditlevsminde, Regitzesminde, Regitzehøj, Emiliesminde, Emiliehøj og Holstensminde.

BARON A. C. HOLSTENS SKATTEANSÆTTELSE 1789

Beregning over Formueafgiften, som skal erlægges i Henhold til Forordningen af 11. Marts 1789.

Udestaaende Kapitaler:

Panteobligationer	97.797 Rdl.	2 $\frac{13}{4}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{3}{4}$	
Simple Obligationer	26.594	— 4 - 5	-
Veksler og andre Pengebeviser	195	» - »	-
Holstenske Obligationer	43.333	— 2 - -	-
	<u>ialt ...</u>	<u>167.920 Rdl.</u>	<u>3 $\frac{2}{4}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{3}{4}$</u>
Af bemeldte Kapital 167.920 skal svares 5 Rdl. af hver 1000	839 Rdl.	3 $\frac{9}{5}$ $\frac{3}{5}$ $\frac{3}{5}$	$\frac{3}{5}$
Af Holstenshuus Gods	616	— 1 - 8	-
Af Langesø Gods	420	— » - -	-
		<u>1.875</u>	<u>— 5 » 1 $\frac{3}{5}$ -</u>
For aarlige Reparationer fragaar	100	— - -	-
		<u>1.775</u>	<u>— 5 - 1 $\frac{3}{5}$ $\frac{3}{5}$ $\frac{3}{5}$</u>
Fraregnes for 11.000, som staar i Asiatisk Compagni	55	— - -	-
		<u>1.720</u>	<u>— 5 - 1 $\frac{3}{5}$ -</u>
Kontant haves 5.250 Rdlr.	26	— 1 - 8	-
Besætning paa begge Gaarde 4.000 Rdlr.	20	— - -	-
Heste 1.000 Rdlr.	5	— - -	-
Gaarden i Odense 3.000 Rdlr.	15	— - -	-
		<u>1.787</u>	<u>— - 9 $\frac{3}{5}$ »</u>
	tilføjes	13	— - -
	<u>at betale ...</u>	<u>1.800</u>	<u>— - 9 $\frac{3}{5}$ »</u>

Baroniet Holstenshuus' Indkomster beregnet for 1 Aar:

a: Af Holstenshuus			
a: Korn Indtægter	2.900 Rdl.		
b: For de fede Varer	1.100	—	
c: Fede-Svin	150	—	
d: Jordebogsindtægten	1.800	—	
e: Fæster, Aar om andet	300	—	6.050 Rdl.
Udgifterne			
1. Tjenestefolks Løn	750	—	
2. Aarlige Reparationer	50	—	
3. Staaende Udgifter	320	—	1.120 —
	<u>Igen</u>		<u>4.930 Rdl.</u>
Anset som Rente 4 pro Cent forrentes derved Kapital af 123.250 Rdl. à 5 R 1000 R er 616 R. 1 $\frac{13}{4}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{3}{4}$			
b: Af Langesø			
a: Korn Indtægter	1.970 Rdl.		
b: Fede Varer	900	—	
c: Fede-Svin	150	—	
d: Jordebogsindtægten	1.100	—	
e: Fæster, Aar om andet	200	—	4.320 Rdl.
Udgifterne			
1. Tjenestefolks Løn	340 Rdl.		
2. Reparationer	50	—	
3. Staaende Udgifter	570	—	960 Rdl.
			<u>3.360 Rdl.</u>

Anset som Rente 4 pro Cent forrentes derved Kapital af 84.000 Rdl. à 5 R. 1000 R. er 420 R.

(Langesø Arkiv. Vedlagt en Kvittering fra Zahlkammeret af 31. August 1789 for 1800 Rdlr. Beregningerne er gengivet med moderne Retskrivning.)

Kammerherre
Ditlev Baron Holsten
1751—1825
Miniatur Tidligere Skaføgård,
nu Langesø

HOVEDGAARDENES TAKSATIONER 1819

Taxationsforretning over Hovedgaarden Holstenshuuses Bygninger, saaledes som de for nærværende Tid findes:

A. BORGEGAARDEN

Nr.	Bygningernes Beliggenhed	Hvortil indrettet	Hvormange Fag Grund- mur	Fag Bindings- værk	pr. Fag Spec.	Summen Specier	For hvad Sum assureres
1	Norden	Værelser	29	—	150	4350	3.770
2	Vester	Ditto	—	22	145	3190	2.310
3	Sønder	Ditto	—	22	100	2200	1.800
4	Vester i Haugen.	Urte- og Kalkhus.....	—	8	20	160	120
						Tilsammen	<u>8.000</u>

skriver Otte Tusinde Specier

B. LADEGAARDEN

1	Norden	Hestestald	—	29	50	1450	870
2	Østen	Korn- og Tærskelade.....	—	70	55	3850	3.150
3	Sønden	Mejeriet	—	29	50	1450	870
4	Sønden for.....	Kostald	40	—	40	1600	1.320
5	Vester	Kjernehuus	—	5	6	30	20
Baggaarden:							
6	Østen	Bagstald og Brændehuus ...	—	17	20	340	170
7	Vesten	Tørvehuus	16	—	10	160	80
8	Norden	Material- og Svinehuus	—	9	20	180	90
9	Sønden	Hønseluus	—	4	15	60	40
Forpagterbolig							
10	Sønden	Værelser	—	25	60	1500	1.250
11	Østen	Ditto	—	5	30	150	100
12	Østen for.....	Kielder og Tørvehuus	—	10	5	50	40
						Tilsammen	<u>8.000</u>

skriver Otte Tusinde Specier

At denne Assurance Summa saaledes som forklaret er langt under Bygningernes Værdie, og at jeg stedse skal holde samme i forsvarlig Stand, samt forpligter mig til i Tilfælde af ulykkelig Ildebrand at stadfæste dette med Eed, naar og om saadant da af Directeurerne forlanges, og forventer jeg saaledes indbermeldte min Hoved Gaards Bygninger assurerede

under de Fyenske Hovedgaarders Brandassurance for den modererede Summe, nemlig Borggaarden for 8000 Specier og Ladegaarden for 8000 Specier, ialt 16000 Specier, skriver Sexten Tusinde Specier, hvorimod jeg herved forbinder mig til i Et og Alt at efterkomme Conventionen, affattet i December Maaned 1818 i alle dens Ord, Puncter og Clausuler; det tilstaaes herved under min Haand og Segl.

Langensøe den 13de October 1819

Holsten
(LS)

For LANGESØ efter samme Formular, underskrevet samme Sted og Dag.

A. BORGEGAARDEN

Nr.	Bygningernes Beliggenhed	Hvortil indrettet	Hvormange Fag Grund- mur	Fag Bindings- værk	pr. Fag Spec.	Summen Specier	For hvad Sum assureres
1	Vesten	Værelser	30	—	140	4.200	3.550
2	Norden	ditto	11	—	30	330	220
3	Sønden	ditto	11	—	30	330	220
4	Norden	ditto og Mejerie m. m.....	52	—	70	3.640	2.600
5	Sønder.....	Værelser og Hestestald	47	—	50	2.350	1.410
						Tilsammen	8.000

skriver Otte Tusinde Specier.

B. LADEGAARDEN

1	Sønden	Kostald og Vognremisse ...	40	—	90	3600	2.960
2	Østen	Korn- og Tærskelade.....	23	—	80	1840	1.380
3	Norden	ditto	—	30	80	2400	1.800
4	Vesten	Hestestald og andre Fæ- huuse samt Hovstue	19	—	50	950	760
I Baggaarden							
6	Østen	Malthuus, Kiernehuus og Svinestie	15	—	30	450	300
7	Vesten		—	10	8	80	50
8	Vesten for		—	4	20	80	60
9	ligesaa		—	16	20	320	240
Materialgaarden							
10	Sønden og Østen		—	22	20	440	330
11	Østen		—	8	10	80	40
						Tilsammen	8.000

Skriver Otte Tusinde Specier.

(De fyenske Herregaardes Brandsocietet. Sager 1771—1822, Odense Landsarkiv.)

SYNS- OG OVERLEVERINGSFORRETNING PAA BARONIET HOLSTENSHUUS
HOVEDGAARDE 1801

Anno 1801 den 1ste October haver vi underskrevet som Executoris [!] Testamenti efter sallig Geheime Raad ADAM CHRISTOPHER BARON VON HOLSTEN til Friherskabet Holstenshuus foretaget og begyndt den os udi den sallig afdødes Hoved Dispositions 12te § paalagte generale og korte Synsforretning over Baroniets Hoved-Gaarde, Kirkerne, Fattig Husene og Skovene, saaledes som samme nu befindes og til nærværende Lehns Besidder Herr Kammerherre DITLØF BARON VON HOLSTEN imodtages. Vi foretog da Forretninger over:

1. Holsteenshuuses Hoved Gaards Bygninger, som vi befandt saaledes:

A. Borge Gaarden

Nordre Længde Stue Huus, grund muuret, 2 Etagier med Kielder under og teglhængt, god Bygning uden Mangel og vel ved ligeholdt.

Vester Længde Stue Huus Bindings Værk 2 Etagier med Kielder under til den vester Siide, samt

teglhængt, er gammel Bygning, men godt vedligeholdt.

Sønder Længde Stue Huus ligeleedes Bindings Værk 2 Etagier uden Kielder, men teglhængt, er gammel Bygning, dog uden Mangel paa Vedligeholdelse.

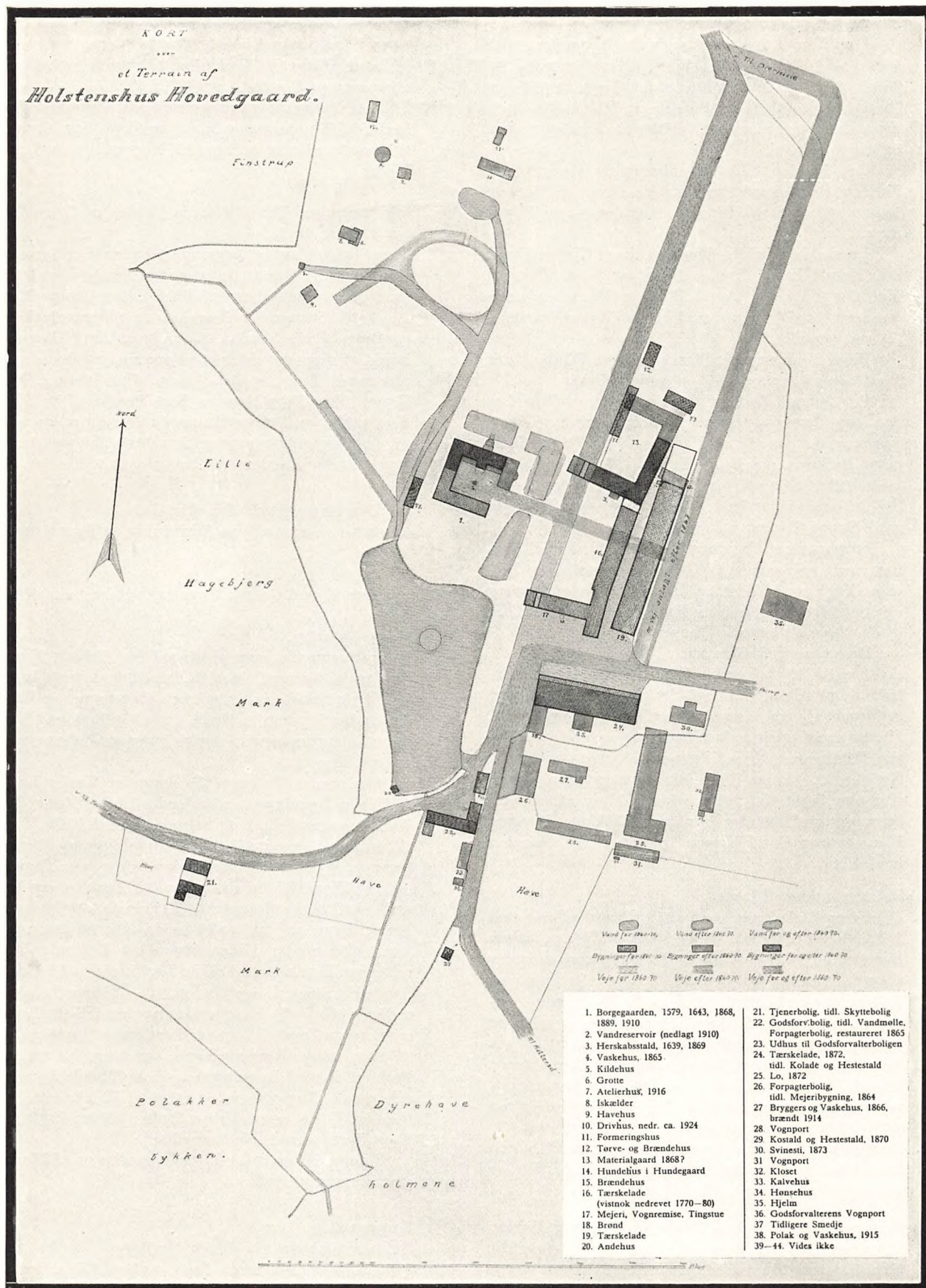
Brandt Muuren for Borge Gaarden er af Kampe Steen og Muur Steen til Borgegaarden afspækket med Kalk.

B. Lade Gaarden

Tærskeladen ligger Sønder og Nord, bestaaer af 29 Gulve, 2 Kaste Loer, 1 Avne Huus og 2 Korn Lofter.

Sønder Ende. Bygningen er Bindings Værk undertagen lidet Kampe Steens Muur i Sønder Ende, Taget er tækket med Straae. Bygningen i det heele vel vedligeholdt og uden Mangel.

Een Længde Øster og Vester Bindings Værk med Straae Tag indrettet til Mejeriet, Vogn Remise og Ting Stue med Korn Loftet over heele Længden,

samt Indkiørsel til Lade Gaarden fra Sønder. — Denne Længde er ligesaa uden Mangel.

Een Længde paa nordre Siide, ligger ligeledes Øster og Vester med Indkiørsel til Ladegaarden fra Norden, indrettet til Heste Stald, Vogn Remise og Bødder Værk-Stæd med Korn og Høe Lofte over, denne Længde er ligesom sidstnevnte Bindings Værk og uden Mangel.

Paa Norden Siide af sidstnevnte Længde udi Norden Bag Gaard een Længde Huus til Brænde Huuse og Bag-Stald, Bindings Værk og gammel Bygning.

Endnu i bemeldte Bag-Gaard eet Tørve Huus, eet Høns Huus, Sviine Huus og Vogn Port til Material Vognene, deels Bindings-Værk og deels Kampesteens Muur, alt med Straae Tag og i temmelig god Stand.

Uden for den synder Port eet Heste Kierne Værk i eet der til for sig selv opbygget Huus.

For Synder Ende af Tærskeladen er Koe Lade, som ligger og Øster og Vester, bygget af Kampesteens Muur med Høe Slyde over, toe Foeder Gange og Indkiørsel for begge Ender af Foeder Gangene samt Indretninger til fiire Ruder Quæg og een Hæste Stald i den Vester Ende — er ganske nye Bygning med Straae Tag og vel vedligeholdt.

Forpagterens Vaanings Huus liige for Mølle Dammet med Indkiørselen til Gaarden er een Etage Bindings Værk med Kvist og Straae Tag, nye Bygning og uden Mangel; ved dette Huus er desuden eet lidet Siede Huus og tvende Hauger.

Haugerne ved Gaarden er af aatte til 9 Tønder Lands Størrelse og indeholder Lyst Haugen, Frugt Haugen, Kiøkken Hauge og Humle Hauge, samt een Eng Plæt til Bleg Hauge, i bemeldte Hauger er foruden Bag Gravene fiire Fidske Damme, eet Lyst Huus med Grohte under, Is Kielder, et Hauge Material Huus og Ager Høns Kammer, samt een indplancket Kilde med [Skrut?] over, der ved Render fornerer Kiøkken, Brygger Huus og een Vand Kumme midt i Borge Gaarden med Vand.

2det. Holstenshuises Kirker.

- A. Diernøse Kirke, som over alt er Brandt Muur med 2 Klokker i Taarnet, Orgel Værk i Kirken, aaben Begravelse i Vester Ende og lugt Begravelse under Choret, lugt Stoel i Choret til Kirke Patronen og Polpituur over Alteret til de unge Karle, samt Gevelvter over heele Kirken. Denne Kirke er uden og inden over maade godt vedligeholdt og uden Mangel.
- B. Svanninge Kirke er af Kampe Steen og Muur Steens Brandt Muur, een Klokke i Taarnet, en lugt Begravelse under Choret og Gevelvter over heele Kirken og ligesom sidstnevnte meeget vel vedligeholdt.
- C. Lyø Kirke af samme Bygning som sidstnevnte, een liden Klokke i Taarnet og Fielle Lofte i Kirken, er vel ved lige holdt og uden Mangel.

3die. Holsteenshuises Gods Hospital og Fattig Huuse:

- A. Diernøse Bye Eet Hospital ved Skoelen, bygget af Kampe Steens Muur med Straae Tag indrettet til 8te Familier befandtes vel vedligeholdt og uden Mangel.
- B. I bemeldte Bye. Eet Fattig Huus af samme Bygning som sidstnevnte til aatte Familier nyt og i god Stand.

C. Endnu i bemeldte Bye et ditto af samme Bygning til fiire Familier og derudi een Vogn Port med Indkiørsel fra begge Ender.

D. I Katterød Bye eet ditto til aatte Familier af samme Bygning og Tilstand.

E. I Wester Aabye Bye eet ditto til aatte Familier ligeledes af Kampesteens Muur, nyt og uden Mangel; til disse fem Huuse er fornøden Hauge Rum og Tørve Kube.

4de. Holstenshuises Hoved Gaards Marker og Skove befandt vi at bestaae af

- A. Tyve Lycker og Indhegninger, hvorudi er foruden Engbund fiire Hundrede og sexten Tønder Agerland, samt fornemmelig i een af diise Marker, Steens Marken kaldet, betydelig Overskov og tilvoxende Eege og Bøge Skov, desuden Skove, som ere i Hegn og Freed og forsynet deels med gammel og deels med tilvoxende Eege og Bøge Skov. Skov Ouren, Nye Hauge, Skov-Dyre Haugen, Eene-Mærket, Pips-Torn Knabs Hauge, Priises Hauge og Nordskov, der til sammen lagt udgjør over eet hundrede halvtredsindstyve Tønder Land med Skov bevoxet.

Den paafølgende 3die October

fortsadtte vi denne Syns Forretning og forefandt da for det

5te Langensøe Hoved Gaards Bygninger at bestaae af følgende:

- A. Borge-Gaarden. Hovedbygningen, som er af god fast Brandt Muur, toe Etagier høi med Altan til Forsiiden, dobbelt Lofte og Taget belagt med glacerede Tagsteene og Kielder under den nordre Ende, der alt tillige med Vinduer, Ildstæder og alle øvrige Huusets Indretninger er nyt og godt.

Den nordre Fløy med Coridoren for Norden Ende af Hoved Bygningen er ligeledes Brand Muur, dog ikkun muuret i Leer og afspækket med Kalk, men alt sammen ligesom sidstnevnte nye Bygning. Denne Længde er ellers til For Siiden ikkun een Etage, men til Nord Siiden mod Søen to Etagier, og den underste Etage til denne Siide indrettet til Mejerie, Bryger Huus og Vadsker-Huus, da derimod den øverste Etage nu for Tiiden bruges til Hollender-Værelser og Herskabets Folkes Logie, samt Kiøkken, Spiise Kammer, Borgestue, m. v. — Denne Længde er ligeledes i alle Henseender nye med Korn Lofte over, samt Taget belagt med ordinaire Tagsteen.

Den sønder Længde med Corridoren for sønder Ende af Hoved Bygningen er i alle Maade ligesom sidstnevnte Længde og indrettet til Herskabets Bienters Logie, samt Heste Stald i Øster Ende og Korn Loft over heele Længden.

Brandt Muuren for Borge Gaarden er af Muursteens muuret Kalk.

B. Ladegaarden.

der ligger for sig selv Østen for Borge-Gaarden ved Søen bestaaer af Tærskelade og Koe Lade, der er sammen hængende udi trende Længder med 2 Vinckler, men muuret i Leer, derimod Tær[s]keladen Bindings Værk muuret med brændte Steen og een Siide

af samme til Bag Gaarden ligesom Koeladen Brandt-muur.

Endnu i Lade Gaarden een liden Længde Huus af brændt Muur, muuret i Leer, der ligeledes er nye Bygning og indrette til Giæste Stald, Vogn Remise, Kalve Huus, Borgestue til Tærse Karlene med videre og alle Lade Gaards Bygninger belagt med Straatag. Desuden er een liden Bag Gaard ved Mejeriet mod Søen og udi samme et Høse Huus og Høse Gaard, eet Malt Huus og ved samme Heste Kierne-Værk med Sviine Stie og Valle Kumme, eet lidet Tørve Huus og et Huus indrettet til Brænde-huus og Bødker Værksted.

Endviidere er ved Gaarden een Smeede opført af Kampe Steens Muur og teglhængt, hvori tillige er Urte Kielder. Eet Material Huus af Bindings Værk med Straae Tag belagt, een Tørve Kuube, nok en Reserve Vogn Remisse, samt i Kiøkken Haugen eet Hauge Material Huus, alle sidstnevnte med Straae Tag.

Haugerne ved Gaarden bestaaer blot af Kiøkken, Frugt og Hummel Hauge, da Lyst Haugen, hvortil Pladsen er Vesten for Hoved Bygningen, endnu ikke er anlagt.

6te Post Langensøe Gods Kirker bestaaer

- A. af Wigersløv Kirke, som er bygget af hugne Kampesteens Muur med toe Klokker i Taarnet, Polpitur i Kirken, lugt Stoel til Kirke Patronen, lugt Begravelse under Choret og Gevælvter over Kirken, samt Taget tækket med Blye over alt, undtagen paa Norden Siide af Taarnet, som er tejlhængt.
- B. Wøflinge Kirke ligeledes af Brandt Muur med toe Klokker i Taarnet, Gevælvter over alt i Kirken aaben Begravelse i Vester Ende af samme og lugt Begravelse under Choret, samt Tejl Tag over alt, begge disse Kirker er i meeget god Bygnings Stand og vel vedligeholdte.

7de Langensøe Gods Fattig Huuse

- A. Farstrup Bye. Eet Fattig Huus af Bindings Værk med Straae Tag indrettet til aatte Familier, og
- B. Eet ditto i Rue Bye ligeledes til aatte Familier og af samme Bygning som sidstnevnte, begge disse Huuse ere gandske godt vedligeholdte og der til fornøden Hauge Rum og Tørve Kuuber.

8de Langensøe Hoved Gaards Marker og Skove befandt vi at bestaae nemlig

Pløje Løcherne af 15 Indhegninger, der i alt foruden Engbunden indeholder fiire Hundrede sex og halvfirdsindstyve Tønder Land og i 3de af disse Løcher Aarlig Marcken, nye Enne Mærke Ulstrup Løkke er foruden Under Skov til Giersel over 60 Tønder Land bevoxet med Ege og Bøge Skov, deels med fuldvoxne Træer og deels til voxende Opfreading, der for uden er endnu i een Lycke Forreste Siørred Mark een Plæt Skov med Bøge bevoxet af ungefæhr sexten Tønder Lands Størrelse; desuden ere de indhegnede Skove, som er i Freed: Dyre Haugen med tilgrænsende Sviine Hauge og Tejl Værks Skov, Tejl Gravene, Mørke Moeßse, samt forreste og bagerste Blæs biærge Skove, hvorudi er saa vel ung som gammel Skov af Eege og Bøge og indeholder efter vores Skjønnende ungefæhr eet hundrede og halvtredsindstyve Tønder Land.

Saaledes troer vi at have opfyldt den os paalagte Pligt og til Lehns Besidderen S: T: Hr. Kammer Herre Baron Ditlev von Holsten overleveret alt forestaaende, ligesom samme findes anført. Actum ut supra.

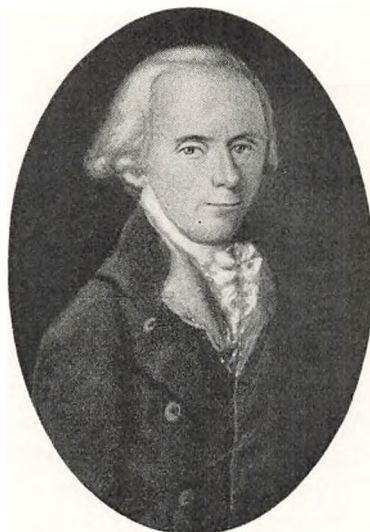
C. WILLEMOES

HANSEN

Saaledes som forestaaende Forretning indeholder hær ieg modtaget Lehnet, som herved tilstaaes af

D. HOLSTEN

(Original, indhæftet i Skifteprotokollen i Gehejmeraad A. C. Baron Holstens Dødsbo. Holstenshuus Arkiv).

Kammerherre
Ditlev Baron Holsten
1751—1825

Miniatur

Langensø

BESKRIVELSER AF GODSERNE

Jordebog over Langensø Hovedgaard og frie Hartkorns Jorder i Ruggaards Amt.
i Anledning af den befalede

Amt, Herred, Sogn, Gaardens og Ejerens Navn samt dens Hartkorn, frit og ufrit, af Ager og Eng og Skovskyld	Om Hovedgaarde og Markernes, Engenes og andre Jorders saasom Overdreve og desl., samt Skovenes Navne
<p>Ruggaards Amt, Skoubye Herred, Wiggerslev Sogn, under Baroniet Holstenschuus Langensø Hovedgaard, som besiddes af Kammerherre, Baron von Holsten, dens frie Hovedgaards Taxst er Ager og Eng 25 Tdr., 6 Skp., 3 Fd. Skovskyld 3 Tdr., 1 Skp., 1 Alb. Ufrie Hartkorn 25 Tdr. 2 Skp., 1 Fd. Skovskyld 1 Tdr., 2 Fd.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mølle Marken 2. Spelebjergsløkken 3. Ulstrupkrogen 4. Nellemose Marken 5. Nye Ennemærke 6. Smørske Løkken 7. Kalvehaugen 8. Fjelleberg Marken 9. Limkilde Marken 10. Forreste Sjøred og Stjerneberg Mark 11. Bageste Sjøred Mark 12. Rævebanken 13. Katshegne Mark 14. Kaspersholme 15. Koemoeseløkken eller den aarlige Mark 16. Dyrehaugen og Lyst Skoven 17. Tagmoesen 18. Ulstrup Enghave 19. Nellemose Maen 20. Bleghaven 21. Bageste Blesborg Skov 22. Forreste Blesborg Skov 23. Mørkemoese 24. Teglgrovne 25. Svinehaven 26. Leer Marken <p style="text-align: right;">Summa</p>

EFTERRETNINGER

Ved Langensø Jordebog som er indleveret ifølge det høje kongelige Rentekammers Pro Memoria af 18. December 1804 i Anledning af den befalede nye Matriculs Forfattelse.

FOR HOVEDGAARDEN

1. Hovedgaardens Jorder til Drift og Dyrkning er inddelt i syv Marker med Tillæg af Hielpeløkkerne, og saaledes drives disse i 3 Aar og hviler i 4 Aar foruden den under No. 15 anførte Koemoeseløkke eller aarlige Mark, hvorefter en Femte Part aarlig indtages, som drives i 2 Aar og hviler i 3 Aar — da alt er i Overensstemmelse med den med Hovningsgodset indgang[n]e Forening, hvor ingen Forandring foretages undtagen som nu nogle Aar har været Tilfældet for at faae Jorderne bedre giødet og dyrket, og som fremdeles attraaes til alle Jorderne en gang er overdyrket — at en tredie Part af Jorden ikkun tages under Drift og de to tredie Parter ligger til hvile, der er altsaa er 3 Aars Drift og 6 Aars Hvile. Korn Sæden er Boghvede, Rug og Haure, men Kløver Avl gives ingen, da Jorden dertil er utienlig.
2. Jordernes Beskaffenhed og deres Bestanddele angaaende da er Markerne Banker, Bierge og Dale, og Grus og smaa Stien er Jordens Bestanddele, saa der med Sandhed kan siges, at Eggen er en af de skarpeste i Landet, hvilket ogsaa bedst skiønnes deraf, at ingen Hvede eller Byg med nogen Visshed kan saaes, da der ikke er nogen leret eller sort Muld til Gaarden.

LANGESØ OG HOLSTENSHUUS 1805

Indleveret ifølge det høy Kongl. Rentekammers Pro Memoria af 18. December 1804 nye Matriculs Forfattelse.

frit Hartkorns Jord.				Om udskiftet og hvilket Aar	Om Kort og Beregning haves eller i hvis Værge de ere	Andre særdeles Omstændigheder og Anmærkninger
Indhold i Tønder Land, for saa vidt det efter Kort og Beregning vides						
af Markerne	af Engene	af andre Jorder saasom Overdreve og desl.	af Skovene			
Tdr. Land	Tdr. Land		Tdr. Land			
1. 47—7	9—6		0—5			
2. 14—2	2—3		17—7			
3. 3—	2—6		1—7			
4. 41—5	4—6		—1			
5. 10—7	20—7		21—2			
6. 22—1	5—6		—2			
7. 2—6						
8. 57—1	16—1		3—6	Er udskiftet for mange Aar siden.	Kort og Beregninger haves.	Paa denne nemlig Fjelleberg Marks Grund er 3de Huuslodder tillagt Fjelleberg, Nellemose og Steigs Huuse, af 12 $\frac{1}{2}$ Tønde Land, Agerland, Engbund og Skovgrund.
9. 60—4	9—4		2—4			
10. 60—7	12—2		17—4			
11. 45—6	6—2		—1			
12. 6—2						
13. 56—	16—5					
14. 7—5	2—1					
15. 28—7	17—4		20—4			
16.	11—5		114—1			
17.	21—6					
18.	3—3					
19.	5—4					
20. —3	—6					
21.	3—2		28—1			Paa Katshegne Mk. er 2de Huuslodder tillagt Rødeleed og Katshegne Huuse af 6 $\frac{1}{8}$ Td. Ager og Eng.
22.	4—7		26—6			
23.	3—6		23—2			
24.			1—7			
25.	—6		6—4			
26. 6—1						
467—	182—2		287—			

Langensøe, den 20. Januar 1805.

D. Holsten.

- Engene, hvoraf ikkun haves 3de, der for sig selv er indhegnet, foruden de, der ligger adspredt omkring i alle Gaardens Marker, Skove og Indhegningen, ere ikkun af maadelig Beskaffenhed og ringe Bestanddele, de kunde vel for endeel blive til at sætte under Vand, men for nærværende Tid haves dertil ingen Indretninger, hvis Bekostningen ogsaa formodes at ville overgaae de deraf flydende Fordele. Af alle Engbundne til Hovedgaarden saavel de samlede som adspredte, frembringes der sædvanlig Aar om andet 250 Læs. Der er ingen af dem vanskelig at høste, undtagen naar der indtræffer et vaadt Aar, og der maae vades i Vand for at faae Høet afslaaet, som ofte indtræffer, da der er de Engpletter i Hovedgaards Markerne, hvor Vandet meget vanskelig kan afledes i vaade Somre.
- Af Skovene er bestemt til bestandig Opfredning No. 16 Dyrhaugen, No. 21 bageste og No. 22 forreste Blesberg, 23 Mørkemose, 24 Teglgravene og 25 Svinhaugen, hvilke alle er og virkelig i mange Aar har været fredet.
- Der er ikke nogen Gaard efter Kongelig Bevilling nedlagt for at anvendes til Skovfredning.
- Af ovenmeldte indfredede Skove bruges ingen til Græsning enten for Hovedgaarden eller Bøndernes Kreaturer, men blot de deri værende Eng Pletter til Høeslet. —
- Der er ingen Skov bestemt til Afdrivning eller Rydning, thi naar nogen Skovpletter afryddes, der alleene skeer af de Pletter, der ligger omkring i de af Markerne, hvor ingen Skovfred er — indtages

der igien i det Stød lige saa meget og som oftest mere igien til Skovsød og Plantning samt til bestandig Fredning.

8. Til Hovedgaarden ligger 3de. Søer og adskillige Fiske Damme, men ingen af Søerne kan lægges tørre ejheller af Fiskedammene, undtagen for saa vidt disse sidste udtappes for deri at fiske og igien straks opstemmes.
9. Hovedgaarden tilligger ingen Overdrev, Græsnings Jorder, Heeder eller deslige.
10. Af Hovedgaardens Jorder er ingen solgt.
11. Hovedgaarden er ikke udparcelleret, undtagen de faae Lodder, der er overladt Huusfæstere i Leie, som i Tabellen for Hovedgaardens Jorder paa sine behørige Stæder er anført.

Langensøe den 20. Jann. 1805.

D. Holsten.

EFTERRETNINGER

Ved Langensøe Godsens Jordebog som indleveres ifølge det høykongelige Rentekammers Pro Memoria af 18. December 1804 i Anledning af den befalede nye Matriculs forfattelse.

FOR BØNDERGODSET

Vigerslev Sogn, Skousgaarde og Farstrup Bye. 12 Gaarde og 6 Huusmænd.	1. Gaardmændene har deres udskiftede Lodder paa 3de Steder tildelte foruden Giersel og Englodder.
	2. Huusmændene har deres Lodder paa et Sted tildelt foruden deres gamle Hauger ved Huusene og en Giersellod, som de alle har i Samling.
	3. Gaardene haver saavel som Huusene lidt Gierselhugst til høy fornødenhed og Gaardene desuden ubetydelig Tørveskiær, men Huusene intet, ellers intet særdeles Tilliggende.
Aagaarde, Ditlevsdahl, Adamsminde, Sophieshøi. 4 Gaarde.	1. Har deres udskiftede Lodder paa et Stød tildelt.
	2. De haver lidt Giersel, Skov til høy Fornødenhed, og ligeledes Tørveskiær, men intet at kan afhænde eller sælge.
Hauglykke og Kiellebyhuus.	1. Haver deres tildelte Jorder paa 2de Stæder og Hauglykke har lidt Gierselskov, men Kiellebyhuus intet.
Rue By. 11 Gaarde og 5 Huuse.	1. Gaardene har deres udskiftede Lodder paa 3de Steder tildelte foruden Giersel, Eng og Tørve-Lod.
	2. Huusene haver deres Jorder paa et Sted tildelte foruden deres gamle Hauger samt en Tørve og Giersellod.
	3. Gaardene have god og tilstrækkelig Tørveskiær, men ikkun Giersel til høy Fornødenhed.
Rue Lundsgaarde. 2 Gaarde.	1. Haver deres Jorder paa 2de Steder tildelte.
	2. har desuden Giersel og Tørveskiær ligesom ved Rue Bye anført.
Rue Søgaard. 1 Gaard.	1. Har sine Jorder samlet omkring Gaarden undtagen Englod og Tørvelod, hvilken denne Gaard haver ligesom Rue Byes Beboere.
Svennekjær og Høvedskou. 2 Huuse.	1. Har deres Jorder samlede paa et Sted ved Huuset, og desuden lidt Giersel og Tørveskiær til fælleds med Rue Byes Huusmænd.
Birkegaard og Ulstrupgaard. 2 Gaarde.	1. Disse tvende Gaarde har deres Jorder, den første paa tvende og den sidste paa et Sted, undtagen Englodder, som de begge haver hver for sig aparte.
Rueheede, Bredberg og Nykiøbing. 7 Boesteder.	1. Haver deres Jorder hver paa 2de Steder tildelte, samt lidt Gierselskov men høyst ubetydelig Tørveskiær.
Røde Mølle.	1. Har sine Jorder paa 2de Stæder tildelte.
	2. Har fornøden Giersel, men ubetydelig Tørveskiær.
Steishuus.	Har Jorderne til Hartkornet i 2de Hauger tæt ved Huuset, men desuden en Jordlod af Hovedgaardens Mark Fjelleberg, som er anmærket i Hovedgaardens Jordebogen.
Brunsvig. 3de Boesteder.	1. Har deres Jorder sammenhængende ved Stæderne, hvor de tillige har Giersel og Tørveskiær til Fornødenhed.
Taagerod Bye. 6 Gaarde, 1 Boestød og 4 Huuse.	1. Gaardene har deres udskiftede Jorder paa 2de Stæder tildelte saa og Boestædet, men Huusene har deres Jorder hver for sig paa et Stød.
	2. Har alle Giersel og Tørveskiær til Fornødenhed.

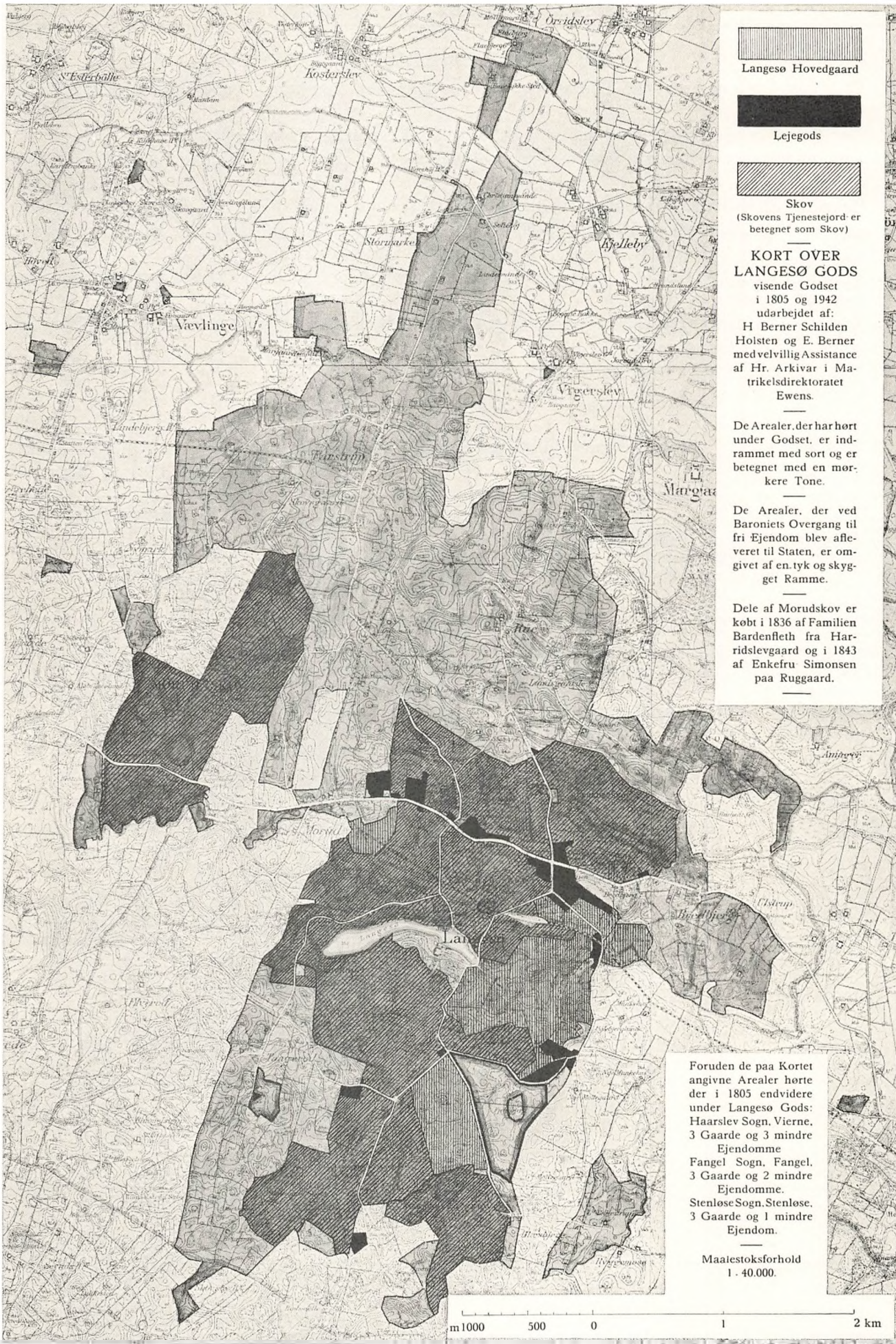

Charte Over det Adelige Stammhaus Holstens Hvvs Som hans Excel: Herr Cammer Herr og Amtmann von Holsten med det dertil liggende Jorder og underliggende Bønder Gods i Aar 1770 haver ladet opmaale ved Lieutenant og Kongel: bestalder Landmaaler S. I. Pauli. Holstenshuus

Blæsborg. Et Boestæd, Haugsted. Et Boestæd.	Har sine Jorder paa 2de Stæder samt Giersel og Tørveskiær til Fornødenhed. Har sine Jorder samlede ved Stædet og har fornøden Giersel, men ingen Tørveskiær.
Blesberg Huus, Lim- kildehuus, Jydekrogen, Bredberg Banke og Haureheeden. 14 Huuse.	Har deres Jorder hver for sig udi særskilte Lodder paa et Stæd samlet til Huusene.
Smørvraae, Hauglands- huus og Tinghuuset. 3 Huuse.	Ligesom sidstnævnte har disse Jorder hver for sig ved Huusene.
Digemose. Et Boestæd.	1. Har sine Jorder tildelt paa 2 Stæder. 2. Har fornøden Giersel og Tørveskiær.
Morud. En Gaard. Morud Mølle.	Har sine Jorder samlet ved Gaarden tilligemed fornøden Giersel og Tørveskiær. Har sine Jorder paa 2de Stæder og derpaa fornøden Giersel, men ingen Tørveskiær.
Morudgaarde.	Har sine Jorder samlet omkring ved Gaarden tilligemed fornøden Giersel, men ingen Tørveskiær.
Wøffinge Sogn og Bye. 1 Gaard og 3de Huuse.	1. Gaarden har sine Jorder paa 2de Stæder tildelt og desuden 2de Skovlodder, men ingen Tørveskiær. 2. De 2de første Huuse har foruden hver en liden Tofte ved Huusene, hver en Lod Jord tildelt i Marken. 3. Det 3die Huus har sine 2 Skp. Land udi Fællesskab i en anden Husmandsløkke. 4. Disse 3de Huuse har hverken Giersel eller Tørveskiær.
Hesthauge og Kiøbe- schou. 2de Boestæder.	Har deres Jorder samlet ved Stæderne og derpaa lidt Giersel og Tørveskiær.
Haarslev Sogn, Vierne Bye. 3 Gaarde og 3 Huuse.	1. De 2 første Gaarde har deres Jorder paa 2de Stæder tildelt. 2. Den 3die Gaard har sine Jorder samlet paa et Stæd. 3. Huusene ligeledes deres Jorder samlet ved Stæderne. 4. Saa har de og alle Giersel Lodder og Tørveskiær, aparte.
Søndersø Sogn, Ørrits- lev. En Gaard.	Har sine Jorder samlet omkring ved Gaarden, men slet ingen Giersel eller Tørveskiær.
Vissenberg Sogn. 1 Huus.	Har sine Jorder samlet omkring ved Huuset og derpaa noget Tørveskiær og Giersel.
Serslev Sogn, en Lod Jord af Kosterleev Byes Grund.	Denne Lod ligger samlet paa et Stæd tæt ved Haugelykke Boestæd i Viggerslev Sogn, til hvilket Stæd det er købt og henlagt.
Korup Sogn, lille Peder- strup. En Gaard.	Har sine Jorder omkring ved Gaarden og derpaa Giersel Skov, men ubetydelig Tørveskiær.
Krutlykke. Et Hus.	Har sine Jorder samlet ved Huuset, men derpaa ingen Giersel eller Tørveskiær.
Fangel Sogn og Bye. 1 Gaard, 2de Boestæder og 2 Huuse.	1. Gaarden har sine Jorder paa 2de Stæder foruden en Giersellod, men ubetydelig Tørveskiær. 2. Boestæderne har deres Jorder samlet paa et Stæd foruden Giersel og ubetydelig Tørveskiær. 3. De 2de Huuse har deres Jorder hver for sig samlet paa et Stæd.
Steenløse Sogn og Bye. 3 Gaarde, 1 Huus.	1. Gaardene har hver for sig deres Jorder paa 2de Stæder tildelt og desforuden Skovlodder og Englodder. 2. Huuset har sine Jorder udi en Lod, som er Huuset fraliggende, men har desuden en liden Tofte ved Huuset.

ad Kortet S. 223. Beregnet med Planimeter efter omstaaende Kort udgør Arealet for de under Langesø ¹⁾ i Aaret 1805 og ²⁾ i Aaret 1942 hørende Jorder (incl. Søen) henholdsvis ¹⁾ 2270 ha = 4115 Td. Land (heri dog medregnet de i 1836 og 1843 indkøbte Dele af Morudskov, tilsammen 155 ha = 281 Td. Land) og ²⁾ 910 ha = 1650 Td. Land.

Efter de af Langesø Godskontor foretagne Beregninger udgør Godssets Areal i 1942 kun 857,6 ha = knap 1560 Td. Land, men heri er ikke medregnet Søen, der anslaaes til at dække 31 Td. Ld.

Langesø Hovedgaard

Lejegods

Skov
(Skovens Tjenestejord er betegnet som Skov)

KORT OVER LANGESØ GODS

visende Godset
i 1805 og 1942

udarbejdet af:
H Berner Schilden
Holsten og E. Berner
med velvillig Assistance
af Hr. Arkivar i Mat-
rikelsdirektoratet
Ewens.

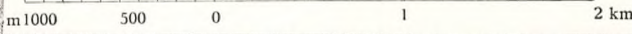
De Arealer, der har hørt
under Godset, er ind-
rammet med sort og er
betegnet med en mør-
kere Tone.

De Arealer, der ved
Baroniets Overgang til
fri Ejendom blev afle-
veret til Staten, er om-
givet af en tyk og skyg-
get Ramme.

Dele af Morudskov er
købt i 1836 af Familien
Bardenfleth fra Har-
ridslevgaard og i 1843
af Enkefru Simonsen
paa Ruggaard.

Foruden de paa Kortet
angivne Arealer horte
der i 1805 endvidere
under Langesø Gods:
Haarslev Sogn, Vjerne,
3 Gaarde og 3 mindre
Ejendomme
Fangel Sogn, Fangel,
3 Gaarde og 2 mindre
Ejendomme.
Stenløse Sogn, Stenløse,
3 Gaarde og 1 mindre
Ejendom.

Maalestoksforhold
1 : 40.000.

ALMINDELIGE EFTERRETNINGER

1. Gaardene har ingen særdeles Tilliggende, enten af Søer, som kan lægges tørre, Græsning, Heede eller deslige.
2. Der findes ingen uindfredede Skove, som bruges til Græsning eller Høebierring.
3. Der bruges ikke ved nogen Gaard nogen ualmindelig god eller nogen ualmindelig slet Dyrkningsmaade.
4. Gaardens sædvanlige Dyrkningsmaade er 3 Aars Drift og 4 Aars Hviile, og da Egnene overalt falder skarpe og grusede, saa saaes der først Boghvede —, derefter Rug og sidste Aar Havre, men ikkun til faae Stæder Byg og slet ingen Hvede, da Jorderne dertil er utienlige.
5. Der er ingen betydelig Forskiel paa Gaardenes Tilliggende, som gjør nogen Gaard fortrinlig god eller ualmindelig slet.
6. Der er ved Udskiftningen ikke udlagt nogen Jord til Bønderne, hvorpaa staar Skov med Forpligt, at den skal befries for Skov.
7. Der er ingen Gaarde solgt fra Godset.

Jordebog over Holstenshuuses Hovedgaards frie Hartkorn og Tilliggende Jord
af 18. December 1804 til Brug ved

Amt, Herred, Sogn, Gaardens og Eierens Navn samt dens Hartkorn, frit og ufrit, af Ager og Eng og Skovskyld	Om Hovedgaarde og Markernes, Engenes og andre Jorders, saasom Over- dreve og desl., samt Skovenes Navne
<p>Svendborg Amt, Salling Herred, Diernisse Sogn, Holstenshuus S. T. Herr Kammerherre, Baron v. Holsten. Frit Hartkorn Agger og Eng 40 Tdr., 6 Skp., — — — 1 Albom og Skovskyld 13 Tønder.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Forreste Rødkilde Oure 2. Lille Ditto 3. Bageste Ditto 4. Gamle Teillade 5. Nye Ditto 6. Kulle Lykke 7. Klappe og Steenlands Lykker 8. Nederste Pung 9. Øverste Ditto 10. Den lille Dyrehauge 11. Thehauge 12. Svinehaugen 13. Steinsmarken 14. Rauneberg 15. Haugberg Lykke og Mae 16. Pollakken 17. Kielbergriis 18. Den største Kalvehauge 19. Den mindre Ditto 20. Nalleberg 21. Skov Ouren 22. Nordschou 23. Nyehauge 24. Skov Dyrehaugen 25. Ennemærket 26. Pibstorn 27. Knapshauge 28. Priiserhauge 29. Paa Faaborg Kiøbstads Marker
	Summa

8. Hvad Gaardene ansees for at være værd efter Priserne paa Jorder her i Egnen, da er samme vanskelig at bestemme, siden Priserne formedelst den hyppige Udparcellering paa Strøegodset her i Egnen, er saa forskiellig og uforholdsmæssig til den Priis, der kunde obtineres af en Fæste Gaard, hvor Fæstereis Besiddelses Ret hindrer Salg af Gaardene med frie Hænder, desaaarsag anseer ieg den vigtigste Bestemmelse at være den, som er sadt af Skatte Commissionen til at svare Skat efter ifølge den allernaadigste Forordning af 1. October 1802, der er 300 til 400 Rdl. per Tønde Hartkorn.
9. Der er ingen Tvistighed om Markeskiel med Paastødende.
10. Der hører ikke til Byen eller Stæder nogen Jord eller tilforn har hørt, som ikke findes afsadt paa Karterne over Jorderne.

Sluttelig anmærkes det som i sig selv er en Sandhed, at Gaardene ikkun haver ringe og skarpe Jorder og lidet Jord til Hartkornet, især Rue Bye med Tilliggende Lundsgaarde, Søegaard, Birkegaard og Ulstrupgaard.

Langensøe den 20. Jan. 1805.

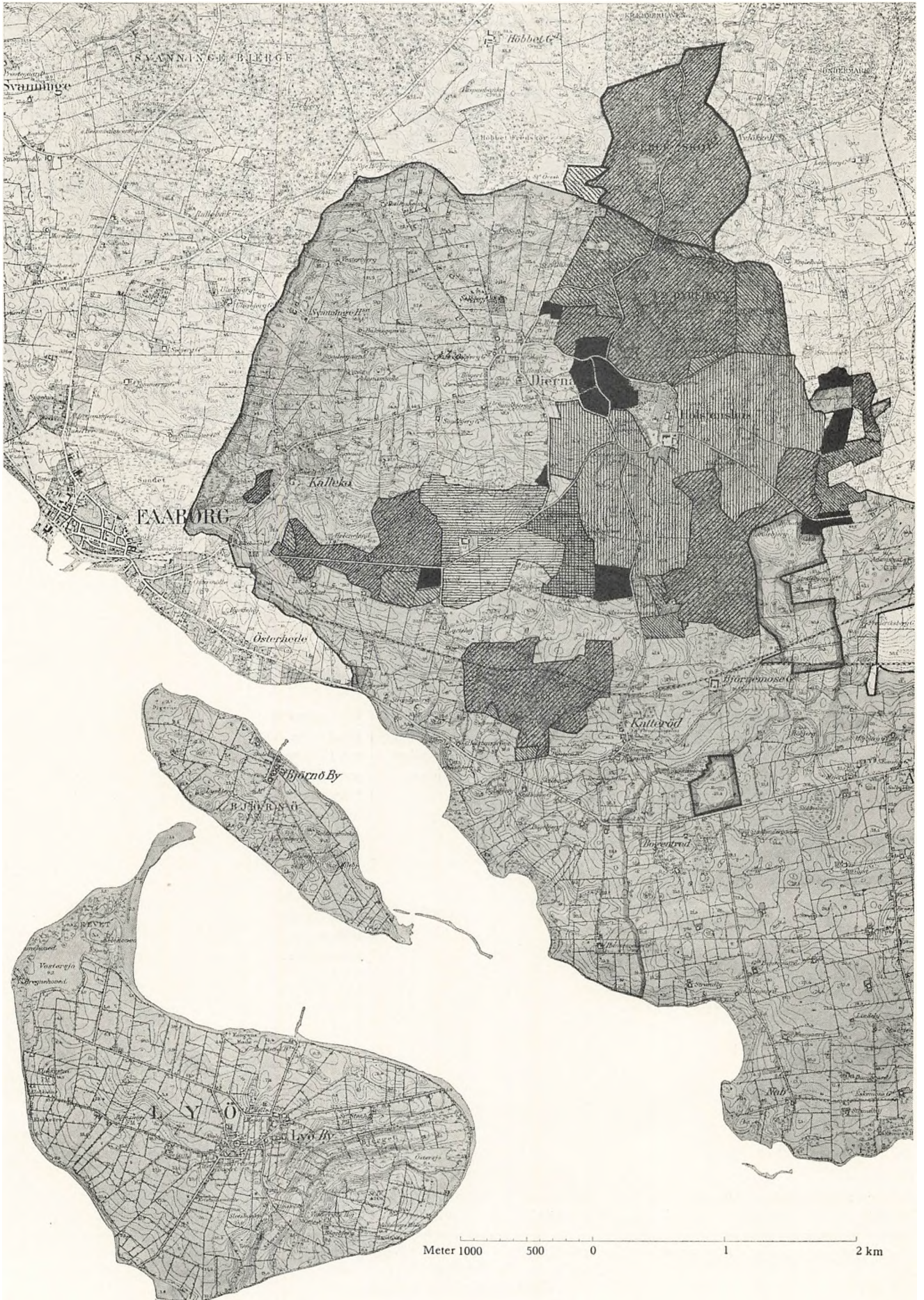
D. Holsten.

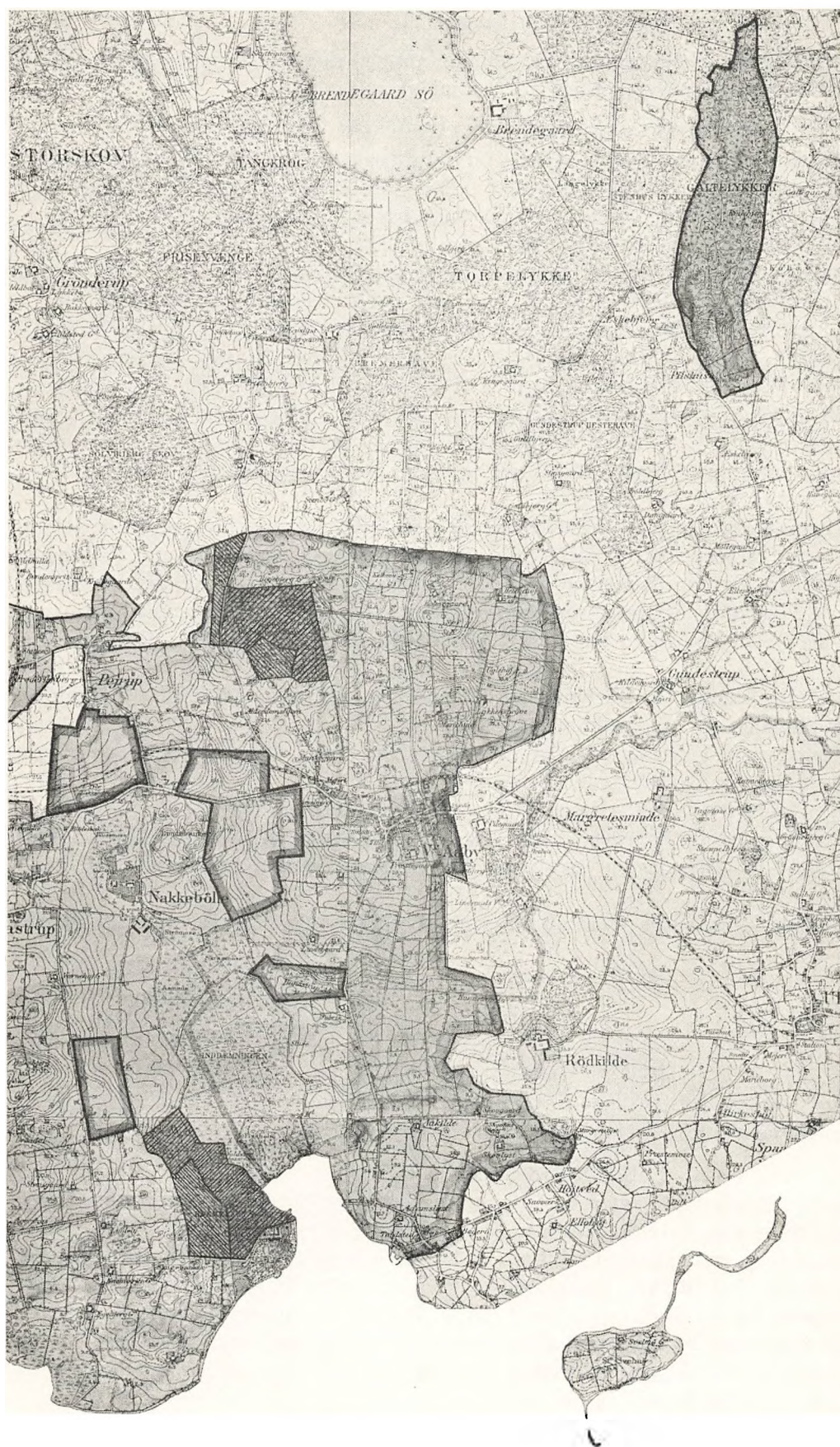
i Svendborg Amt. Indleveret ifølge det høy Kongelige Rentekammers Resolution den befalede nye Matriculs Forfattelse.

frit Hartkorns Jord.				Om udskiftet og hvilket Aar	Om Kort og Beregning haves eller i hvis Værge de ere	Andre særdeles Omstændigheder og Anmærkninger
Indhold i Tønder Land, for saavidt det efter Kort og Beregning vides						
af Markerne	af Engene	af andre Jorder saasom Overdreve o. l.	af Skovene			
Tdr. Land	Tdr. Ld.	Tdr. Land	Tdr. Land			
1. 40—2				Har været udskiftet fra uhuskelige Tiider.	Et gammelt Karte fra Aaret 1770 haves over heele Diernisse Sogn, hvorpaa Hovedgaarden Holstenshuus med tilliggende Jorder og Grunde tillige ere betegnede.	
2. 6—5 ¹ / ₂						
3. 14— -						
4. 40—3						
5. 20—3						
6. 38—6	Uden alle forbemeldte Marker, Skove og Indhegninger findes desuden, hvor paa ingen speciel Maal haves.					
7. 44—1 ¹ / ₂						
8. 31—5 ¹ / ₂						
9. 17—7						
10. 4— -						
11. 6—6	86 ¹ / ₄	Ingen	347 ³ / ₄			
12. 1— -						
13. 35—3 ¹ / ₂						
14. 13—1 ¹ / ₂						
15. 39—6						
16. 25—4 ¹ / ₂						
17. 23—3						
18. 3—5						
19. 2—7						
20. 6—2						
21.						
22.						
23.						
24.						
25.						
26.						
27.						
28.						
29. 2—6						
418—6	86 ¹ / ₂	— — — —	347 ³ / ₄			

Holstenshuus, den 20. Jan. 1805.

A. Hansen.
Fuldmægtig ved Godset.

Holstenshuus Hovedgaard

Barnehøjgaard

Agermosegaard

Lejegods

Skov
før 1835 og nuSkov
plantet efter 1835
(Alle Skovens Tjenestehuse er beteg-
net som Skov)

**KORT OVER
HOLSTENSHUUS GODS**
visende Godset i 1835 •
og 1942
udarbejdet af E. Berner.
Et Godskort fra 1835 har dannet
Grundlaget for Angivelsen af God-
sets Udstrækning i 1835.

De Arealer, der har hørt under
Godset, er indrammet med sort og
er betegnet med en mørkere Tone.

De Arealer, der ved Baroniets
Overgang til fri Ejendom blev
afleveret til Staten, er omgivet af
en tyk og skygget Ramme.

Skoven Galtelykkerne blev i 1866
mageskiftet med Baroniet Brahe-
trolleborg mod en Del af Gærup
Skov, der i den nordligste Del
af Kortet er indrammet af en
tyk sort Linie.

Øerne Lyø, Bjørne og Svelmø er
af pladmæssige Grunde lagt ind
paa dette Kort.

Præstegaardsjorden paa Lyø er
først erhvervet sidst i det
19de Aarhundrede.

Maalestoksforhold
1 : 40.000.

Beregnet med Planimeter efter ovenstaaende Kort udgør Arealet for de under Holstenshuus ¹⁾ i Aaret 1835 og ²⁾ i Aaret 1942 hørende Jorder (incl. Indsøer) henholdsvis ¹⁾ 4990 ha = 9046 Td. Land og ²⁾ 960 ha = 1740 Td. Land.

EFTERRETNINGER

Ved den indgivne Jordebog fra Holstenshuus i Svendborg Amt til den nye befalede Matriculering i Følge høy kongelig Rentekammers Resolution af 18. December 1804.

FOR HOVEDGAARDEN HOLSTENSHUUS

1. Dyrkningsmaaden af Hovedgaardens Jorder er fiire Aars Drift og fiire Aars Hvile, saaledes at den halve Deel altid besaaes, og den anden halve Deel skal hvile til Græsbeed og Kløver Avl. Jorderne er inddeelt i 8te Kaabler eller Indtægter, hvor af de fiire altiid drives med Kornsaed. Neml. først Boghveden, derefter Ruug, siden Byg og det sidste Aar Havre med Kløver.
2. Agger Jordernes Bestanddele ere til deels skarpe og sandige, til deels noget leerede, men ikkun med ringe Part deraf af den saakaldede Muldjord, da Egnene i det heele er banket og bjergagtig.
3. Engene, hvor af der ingen reele og for sig selv indhegnede, gives under Hovedgaarden, men haver alleene Eng Pletter liggende omkring i Hovedgaards Markerne og Skovene, hvoraf ingen kan sættes under Vand, og da deres Bestanddele ikkun er ringe og af maadelig Bonite, saa giver de ikkun aarlig en ringe Afgrøde i almindelighed avles der ikkun til Hovedgaarden aarlig af alle Engene 200 Læs Høe. Iøvrigt er der ikke nogen Vanskelighed ved at høste Engene, naar undtages at disse formedelst deres ringe Bonite ere ujevne og til Deels med Tidsel og Siv er bevoksede, hvorpaa Græsset ikke er saa got at afslaae, som paa god jevn Engbund.
4. Af Skovene under Hovedgaarden er virkelig allereede og i mange Aar har været under bestandig Opfredning alle de, som i medfølgende Jordebog over Hovedgaarden staar anført under Nummer fra 21 til 28 begge inclusive, og som indbefatter cirka 300 geometriske Tønder Land, derimod findes nogen Skovgrund i adskillige af de øvrige Hovedgaardens Marker, der bruges til Græsning for Hovedgaardens Kreaturer, men Godsets Bønder har ikke Rettighed til nogen Græsning eller Hæslet i Hovedgaardens Skove.
5. Der er ingen Skovstrækning bestemt til Afdrivning og Rydning, thi naar nogen Skov Pletter afryddes, plantes og saaes der alletider en Ligestrækning igien.
6. Til Hovedgaarden ligger ingen Fiskedamme eller Søer, som kan lægges tørre, uden forsaavidt de udtages, medens deri fiskes, og hvorefter de igien opstemmes.
7. Hovedgaarden tilligger ingen Overdrev, Græsning Jorder, Heeder eller deslige.
8. Af Hovedgaardens Jorder er intet solgt eller udparcelleret, da samme ere Fidei-Commis, hvis Aarsag ey heller nogen bestemte Efterretning om Hovedgaardens Tilliggende Ejendommens Værdi kand meddeees.

Alleene kan i almindelighed anmærkes, at af Hovedgaardens Tilliggende er Skovene af den betydeligste Værdie.

Holstenshuus, den 20. Jan. 1805.

(sign) A. Hansen.

Fuldmægtig ved Godset.

EFTERRETNINGER

Ved den indgivne Jordebog fra Holstenshuus i Svendborg Amt til den nye befalede Matriculering i Følge høy Kongelig Rentekammers Resolution af 18. December 1804.

FOR BØNDERGODSET

1. De udskiftede Jorder er Bønderne tillagt paa et, to, tre og høist fire Stæder, undtagen den Gaard i Falsleed i Svanninge Sogn, som haver sine Jorder paa sex Stæder.
2. Vesteraabye Bye, som ikkuns er udskiftet Godsviis, der ligger Godsets 12 Gaard Beboere i Fælledsskab og haver deres Jorder i sex Marker, hvoraf de tre aarlig drives, og de andre tre ligger til Græsning og Hæslet. Derimod har en Boelsmand paa 1 Td. 4 Skp. Hartkorn, og en Huusmand paa 1 Skp. 2 Fdk. i samme Bye deres Jorder hver for sig uden Fælledsskab med Gaardmændene.
3. Øen Biørnø ligger endnu i Fælledsskab, er hverken opmaalt eller udskiftet, og hvilken Øe drives i fire Marker, hvoraf de to aarlig besaas, og de to hviler.
4. Der er ingen af Godsets Beboere, der haver noget særdeles Tilliggende, saasom Søer, der kan lægges tørre, Græsninger eller Heeder, men alle i Almindelighed Gierselhugst til Fornødenhed.
5. Der findes ikke paa Godset til nogen Bye eller enkelt Gaard nogen U-indfredet Skov, som bruges til Græsning eller Høebierring.

6. Godsets Dyrkningsmaade i Almindelighed er at besaa Jorden trende Aar og lade den hvile i fire Aar, naar undtages Westeraabye Bye og Øen Biørnø, som foran beskreven er, og er der ikke nogen enkelt Gaard mig bekjendt, der bruger nogen ualmindelig slet eller ualmindelig god Dyrknings Maade.
7. Der er heller ingen betydelig Forskiel paa Gaardenes Tilliggende, som kunde gøres nogen Fortrinlig bedre eller slettere frem for andre.
8. Der er ikke ved Udskiftningen tillagt nogen Bonde paa heele Godset Jord, hvorpaa staaer Skov med Forpligtelse at samme skulde afryddes.
9. Der er ikke fra Godset bortsolgt noget, da samme er Fideicommiss.
10. Hvad Gaardene paa Godset sammes Værdie, efter Priiserne paa Jorder i Egnen angaar, da formenes en 300 Rdl. per Tønde Hartkorn at være den højeste Priis, der kunne obtineres, naar Godset skulle sælges.
11. Der eksisterer ingen Tvistigheder eller Uvished om Markeskiel paa heele Godset.
12. Til Byerne eller eenlige Stæder paa Godset hører ikke nogen Jorder, andre end de paa Karterne findes afsadt.

Flere Efterretninger end Ovenanførte kan jeg ikke hensigtsmæssig meddele om Holstenshuuses Gods, naar undtages det som ieg Overensstemmende med Sandheden maa tilføje, at der i Almindelighed er lidet Jord paa Hartkornet, og at Jord Arterne ere ringe besadte med en stor Mængde Kampestene, der betager megen Fordeel, som ellers kunde høstes af Jorderne, og at Jordbrugerne ellers ikke have nogen Tilliggende enten af betydelig Tørveskiær eller Gierselhugst, hvoraf der kunde høstes nogen Fordeel, som kunde bødde paa de ringe Jorder og det lidet Tillæg, som haves paa Hartkornet. Dog maae ieg herfra undtage Øerne Lyøe og Biørnø, som i Forhold til deres Hartkorn ikke kan siges andet end at have tilstrækkelig Jord og Grund.

Holstenshuus den 20de Jann. 1805.

A. Hansen.

Fuldmægtig ved Godset.

Afskrift af de til Brug ved Matriculens Udarbejdelse forlangte Indberetninger fra Godsejerne for saa vidt angaar Hovedgaardenes privilegerede og contribuerende Hartkorn. Matriculsarkivet.

FORTEGNELSE

over de Epitaphier og Inscriptioner, som ieg ved nøyeste Efftersyn har befundet udj Wigerslew og Wøflinge Kirker.

1. I Wigerslew Kirke.

Derudj findes

- a. Een smuk udarbejdet Brød-Æske af Sølv med 2de Vaabener paa.
- b. Kalk og Disk er af Sølv forgyldt og unden paa Brød-Tallerkenen staaer antegnet disse Bogstaver A.C.v.H
DAABEN er een stoer udhuggen Steen af Skikkelse som eet Bægere, derudj et Meßing Fød med nogen Inscription, som er gandske u-læselig.

PRÆDIKE-STOELEN er af meget smuk Billedhugger Arbejde, derpaa staaer needen om med forgyldte Bogstaver disse Ord:

Eet er fornøden, Maria har udvalt den beste Deel, som ikke skal tages fra hende. Luc. 10, derunder igien 1616.

I Choeret ved Daaben

er i Gulvet lagt een stoer udhuggen Steen med dette Epitaphium:

Inttac[!] Tumba Tumulatus est Nobilis Discretusque vir ANTHONIS BRYSCKE de Langensø Qvondam Regi Danno: Otthoniensis 1566 ex hac vita degessit[!].

NB: Herved er at mærke, at den neederste Ende af Steenen er lagt under Knæfaldet ved Alteret og som ventelig derpaa er meere Læsning, saa er samme dog ikke at see, førend Knæfaldet bliver optaget.

I Herskabets aabne Begravelse under Choeret.

Derudi befandtes Kiisterne at være meest forraadnede uden Vaaben og Inscription, undtagen paa een liden Kiiste laae een løs Meßing-Plade, som har været forsølvet, med denne Inscription:

Ligsten i Vigerslev Kirke over Rigskansler Antonius Bryske † 1566

forfornemme CHRISTEN ANDERSEN BRYLLE og levede med ham i 31 Aar, døde 1724 den 24de April i hendes Alders 82 Aar og er her begravet. Gud give dennem med alle troe Christne een glædelig og ærefuld Opstandelse. Denne Steen er bekostet af CHRISTEN ANDERSEN BRYLLE 1724.

I Gangen needen for Prædike Stoelen:

er en lukt Begravelse med Træ-Ramme, derudj lagt een graae Fliise, hvorpaa er udhugget følgende Epitaphium:

Her under hviiiler MAREN HANS DAATTER LINDSCHOU, fød Aar 1693, kom i Ægteskab Aar 1722 med Capellanen for disse Meenigheder Hr. THOMAS REUTZE, som døde 1766 i hans Alders 94 Aar, levede med ham 44 Aar, var Moder til 11ve Børn og saligen hensov Ao. 1768 udj sit Alders 75de Aar.

Needer i Gangen mod den stoere Kirke-Dør

findes ligeleedes een lukt Begravelse med Træ-Ramme, derudj lagt een graae Fliise. Skriften er reent udslidt, men paa Rammen er udhuggen diße Ord:

Her under hviiiler ærlig, agtbare, nu salige Mand OLUF LAURITZEN, som boede og døde i Morudgaarde Ao 1675 d/ 6te Aprilis. Gud give hannem det ævige Liv. Amen.

I Wigerslev Kirkes Taarn

findes 2de Klokker, een stoer og een liden.

1. Paa den stoere Klokke er denne Inscription:

Soli Deo Gloria Me fecit MICHAEL CARL TROSCHEL Hafniæ Anno 1760.

2. Paa den liden Klokke denne Inscription:

Dum Trahor Audite Voco Vos Adgaudeum Vitæ REINHOLD BENNING Me Fecit Lübeca Anno 1610.

Hier under ruhet das in Gott seelige Kind DETLEV VON HOLSTEN [o: HOLSTEIN], dessen Eltern waren der hochwohlgebohrne Herr, Herr DETLEV VON HOLSTEN, Ihro Königl. Mayts zu Dannemark, Norwegen, hoch bestalter General Major von der Infanterie, wie auch Commendant der Vestung Nyburg, und die hochwohlgebohrne Frau, Frau JACOBINA ERNESTINA VON KNUTHEN, ist geboren Anno 1715 den 17ten Febr., gestorben Anno 1716, den 17ten März. Gott verleihe ihm ein sanfft und seelige Ruhe und am jüngsten Tag ein fröhliches Auferstehen umb seines auferstandenen Sohnes Jesu Christi Willen. Amen¹⁵⁸.

I det sønden Capel paa Muurens vestre Side findes indsadt en sort Steen-Tavle med udhuggene og forgyldte Bogstaver efterskrevne Epitaphium:

Her under hviiiler den høyagtbare og velfornemme Mand, salig JØRGEN FÆDDERSEN, barnføed i Tønder 1611, den 11. Novbr., kom først i Ægteskab med den dydædle og gudelskende Møe, nu salig Matrone MAREN ANDERS DAATTER, levede med hende i Amager fra 1642 til 1663, siden i et kierligt og af Gud velsignet Ægteskab med een Søn og 2de Døtre med den hæderbaarne og gudelskende Møe, nu salig Matrone MARGRETHE PEDERS DAATTER FALSTER, fød i Ste Hans Præstegaard i Ottense 1642 og levede med hende i Amager og i Sverupe i 27 Aar, døde 1691 i sit Alders 81 Aar. Derefter begav hun sig i eet andet Ægteskab med den høyagtbare og vel-

Oblatæske af Sølv i Vigerslev Kirke.

2det. I Wøflinge Kirke

derudj findes

En Kalk og Disk af Sølv forgyldt:

a. Paa Kalkens nederste Rand uden om staaer denne Inscription:

Anno 1661 er denne Kalk og Disk forferdiget og givet til Wøflinge Kirke

b. Under Bunden derpaa staaer 2de Vaabener, over det første diße Bogstaver J. K. M. S., og over det andet Vaaben: M. C. V. B.¹⁵⁹.

c. Paa de midterste Knapper af Kalken disse Bogstaver J. H. E. S. U. S.

d. og paa Brød-Tallerkenen staaer J. H. S. og et Kors.

DAABEN er een stor udhuggen Steen af Skikkelse som eet Bægere, derudj eet Møsing Fad med nogen Inscription, som er gandske u-læselig.

PRÆDIKE-STOELN er af ordinair Snedker-Arbejde.

Blaae mahlet med røde Lister, derpaa 2de Vaabener. Over det første O. B. og over det andet B. B., der needen under Anno Domini 1572¹⁶⁰.

I Choeret ved Skrifte-Stoelen:

findes i Muuren indsadt een stoer udhuggen Steen ziiret med adskillige Vaaben, derpaa findes beskreven allerøverst i rød Grund med hviide Bogstaver diße Ord:

Alzeit Frölich Ist Nicht Möglich.

Begge Siider deraf forsynet med 4re Vaaben, derunder paa den høyre Side een Engel med denne Inscription:

Stat op I Døde

og paa den venstre Side ligeledes een Engel med diße Ord:

Kommer for Dommen.

I Midten af diße Engle findes Christi Opstandelse og ved den høyre Side deraf er en liden Tavle med sort Grund og forgyldte Bogstaver denne Inscription:

1. Thessal. 4. Dersom Vii troe, at Jesus er død og opstanden, saa skal og Gud føre dem frem med hannem, som sove ved Christum.

Paa den venstre Side een dito Tavle med diße Ord:

Job. 19. Jeg veed, at min Frelser lever, og hand skal herefter opvække mig af Jorden.

I Midten af Steenen 3de Corpus, derunder Døden med et Tiime Glas. Herunder i sort Grund med forgyldte Bogstaver denne Inscription:

Denne Steen lod ærlig og velbyrdig Mand AXEL BRAHE til Elved i sin Velmagt udhugge Ao. 1591, sig og begge sine Hustruer, ærlig og velbyrdig Frue METTE GØE, salig FALCH GØES Daatter til Schiersøe sum døde Ao 1584, d/ 14de Novbr. og ærlig og velbyrdige Frue KIRSTEN HARDENBERG, W. ERICH HARDENBERGS Daatter til Mattrup.

Allerneederst ligeledes i sort Grund med forgyldte Bogstaver:

Vii troer Legemets Opstandelse.

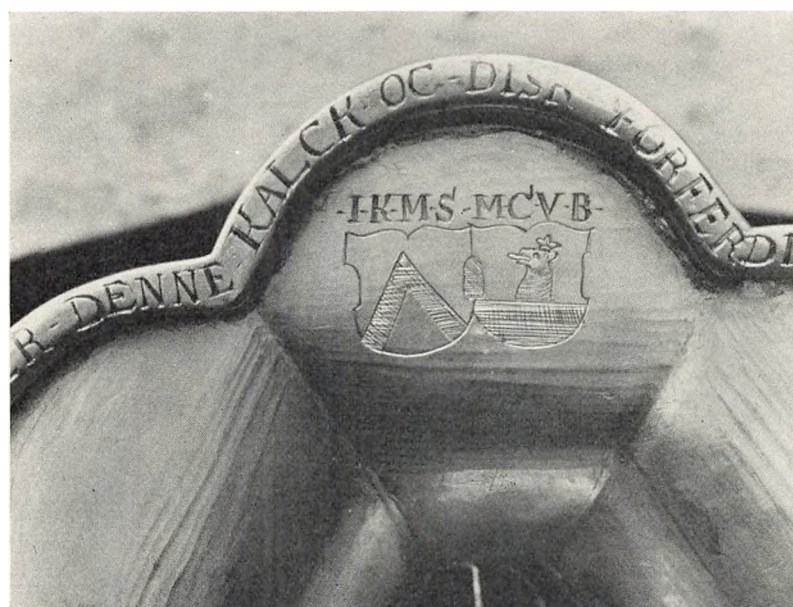
Ligsten i Vevlinge Kirke over Axel Brahe, Mette Gøye og Kirsten Hardenberg

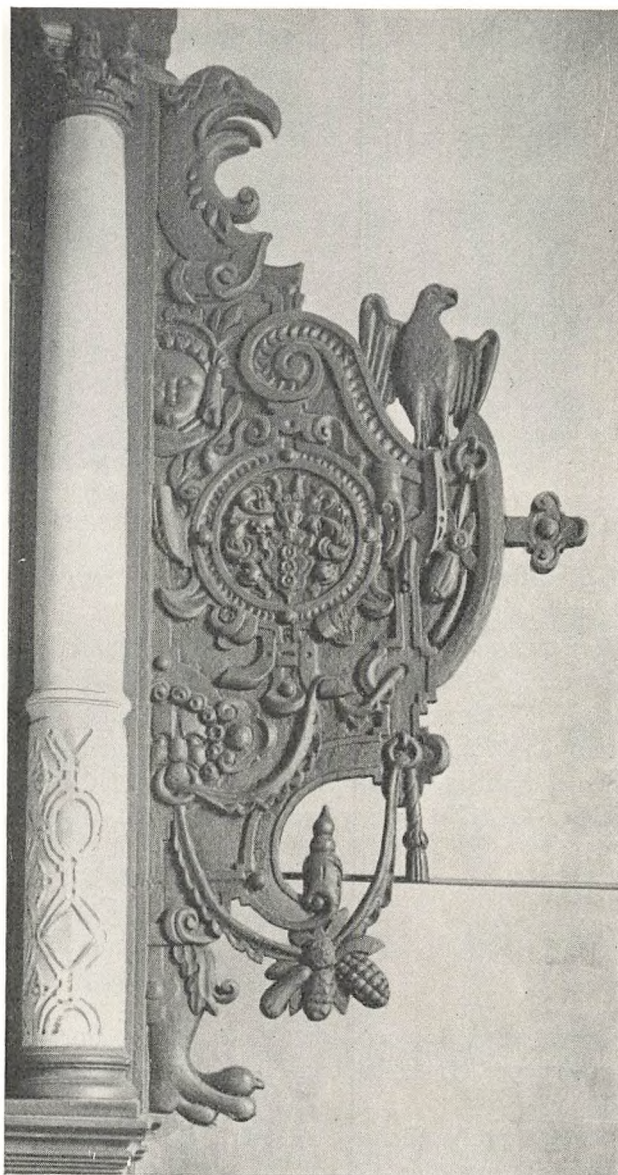
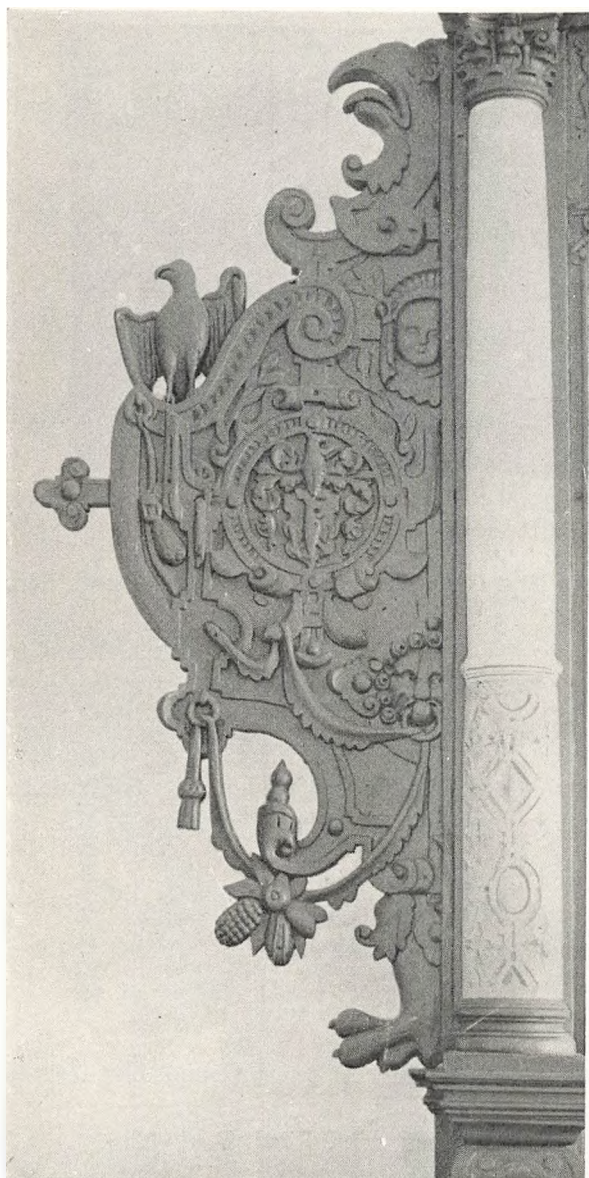
Oberstløjtnant Henrik Juell, faldt 20. Oktober 1712 ved Gadebusch, g. 16. September 1701 m. Edel Rodsteen Dyre til Elvedgaard

Fra Prædikestolen i Vevlinge Kirke
Otto Brahes og Beate Billes Navne og Vaabener

Fra Alterkalken i Vevlinge Kirke.
Jørgen Kaas Mogens Søn, Lensmand paa Ruggaard 1653—
Margrethe Cathrine von Buchwald

Fra Altertavlen i Vevlinge Kirke.

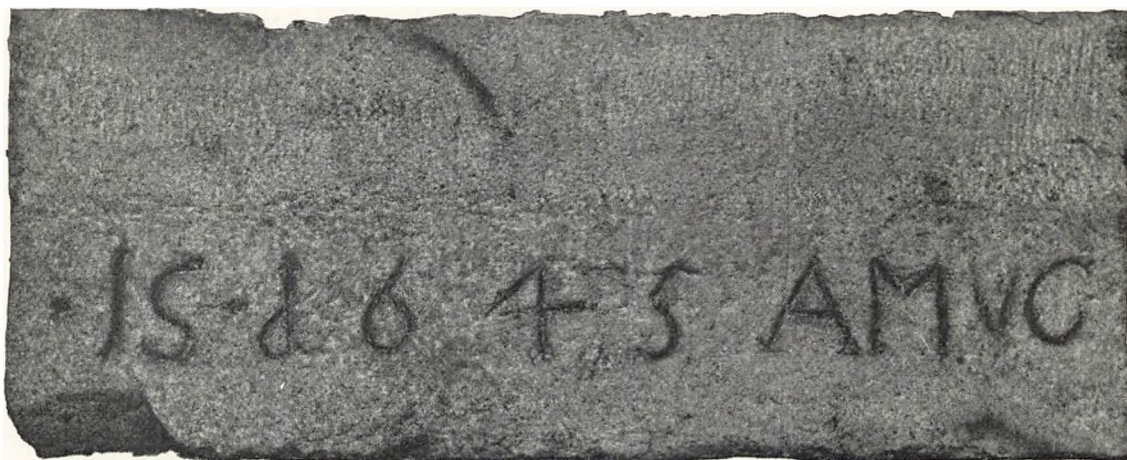
Vaaben Ulfeld. Corfitz Ulfeld til Bavelse Lensmand paa Ruggaard
1605—1614

Vaaben Brockenhuus. Elisabeth Brockenhuus til Egeskov

Fra Alterstagerne i
Vevlinge Kirke.

Axel Brahe til Elved,
† 1616 og Mette Gøye,
† 1584

Jørgen Schult 1645, Anna Margrethe v. Götzen.
Kampesten, fundet i Kælderen paa Holstenshuus efter Branden 30. Dec. 1908 nu indsat i Hovedfløjens Sydмур

Neden for Choeret ved den liden Kirke-Dør er een lukt Begravelse, hvorpaa er een stoer Steen, derudj huggen følgende Epitaphium:

Her under hviler den i Livet gudfrygtige og dydige, nu hos Gud salige Madame LOVISA CHARLOTTA NELLEMAN, nee DE KIELBERG, som saa denne Verdens Lys Ao. 1725, holdt Bryllup paa Sorøe Accademie, d/ 8. Julj 1746 med MOGENS NELLEMAN, Forpagter paa Elved. Aaret derefter AO. 1747 d/ 13de Novbr., da hun var 22 Aar gammel, forlod Verden igjen paa Elved, efter at hun d/ 25de September havde fød til Verden een velskabt Daatter, som blev kaldet IDE SOPHIA MARIA, der og ved Døden blev bortkaldet d/ 11te May Ao. 1748 og needsadt hos hendes salige Moder her under samme Steen i Wøflinge Kirke.

For tidlig døde hun	for Mennesker at sige
Mens ikke for Vor Gud	hand vilde i sit Rige
Der hende have hiem	med sin velsigned Noer
At nyde Himmel Fryd	iblandt Guds Engle Choer.

Needen i Kirken mod den stoere Kirke-Dør
een udhuggen Træ-Tavle, som hænger paa Væggen, derudj findes allerøverst i sort Grund med forgyldte Bogstaver.

De Retfærdige Siæle er i Guds Haand og der skal ingen Piine røre dem. Viisd. B. d. 30te.
Der needen under

Her under hviler i Herren, ærlige og velagte, nu salige hos Gud PÆDER IBSØN, som boede i Kiøbeschou og døde 1676 med sin kiere Hustrue METTE HANS DAATTER, som døde 1689 samt een deres Daatter KAREN PÆDERS DAATTER, som boede i Bing[!] 1662 med een hendes Søn DINES HANSEN, som døde i Kiøbeschou i sit Alders 7de Aar. Gud give dem med alle troe Christne een glædelig Opstandelße.

Derunder

Hvo som troer paa mig skal ikke døe.
Allerneederst Ao 1692. Resten er gandske u-læselig.

Sandsten med Vaabenerne Holsten og Rantzau.
Tidligere over Hovedindgangsdøren paa Holstenshuus, nu indsat i østre Sidefløjs Ostmur

I Wøflinge Kirkes Taarn findes 2de Klokke een stoer og een liden:

1. Paa den stoere Klokke er denne Inscription:

In nomen Domini Benedictum
MATHIAS BENNINCK Me Fecit Ao.
1651.

2. Paa den liden Klokke denne Inscription:

Ao. 1653 NILS LYCKE F. MAG-
DALENE GYLDENSTIERNE. ¹⁶⁰ a.

(Udateret Afskrift (efter 1750)
i Arkivet paa Langesø).

Vaabenerne Venstermand og Lunge og Aarstallet 1579. Knud Venstermand til Findstrup (det nuværende Holstenshuus), † 1606, og Kirsten Lunge, begravet 1577. Der var tre saadanne Udskæringer, der brændte paa Holstenshuus den 30. December 1908

Paa Holstenshuus befindes følgende Inscriptioner

1. Paa nordre Lengde Huuß udj Muuren indsadt følgende Jern Bogstaver: J. S. [JØRGEN SCHULT] A. M. v. G. [ANNA MARGRETHE VON GÖTZEN] G.G. B. I. A. og Aarstal 1643 (se Billedet S. 166).

2. Over Indgangen i denne Hoved-Bygning er følgende Bogstaver hucken i Sandsteen H. og R. samt Aarstal 1749 paa begge Sider det Holstenske og Rantzouske Vaabner.

Vaabenerne Holsten og Rantzau, som de sad i Portalen paa den Bygning, der ombyggedes i 1863

3. Over Indgangen i den vestre Fløye paa en Portal øverste, Det Schultiske og Götziske Vaabner, samt Naune JØRGEN SCHULT og ANNA MAGARETHA VON GÖTZEN 1643.

Needen under forestaaende det Holstenske og Rantzouske Vaabener med Navne ADAM CHRISTOPHER VON HOLSTEN og ADELHEIDA BENEDICTA VON RANTZAU, mellem disse Naun: Renovatum Ao. 1749.

4. I denne Fløye et Slag Verck, som tilige viiser imod Borre- og Ladegaarden, paa Skiven Aarstal 1756.

5. Paa den sønder Fløye over 4re Dørre følgende Bogstaver

a: øverste J. H. S., needen under

b: 2de Vaabener, for ved hver Vaaben K. W. og K. L.¹⁶¹.

c: needen under 1579.

6. I Lade-Gaarden. Paa Port-Hammeren i den nordre Længde-Huuß Aarstallet 1639 udhucket.

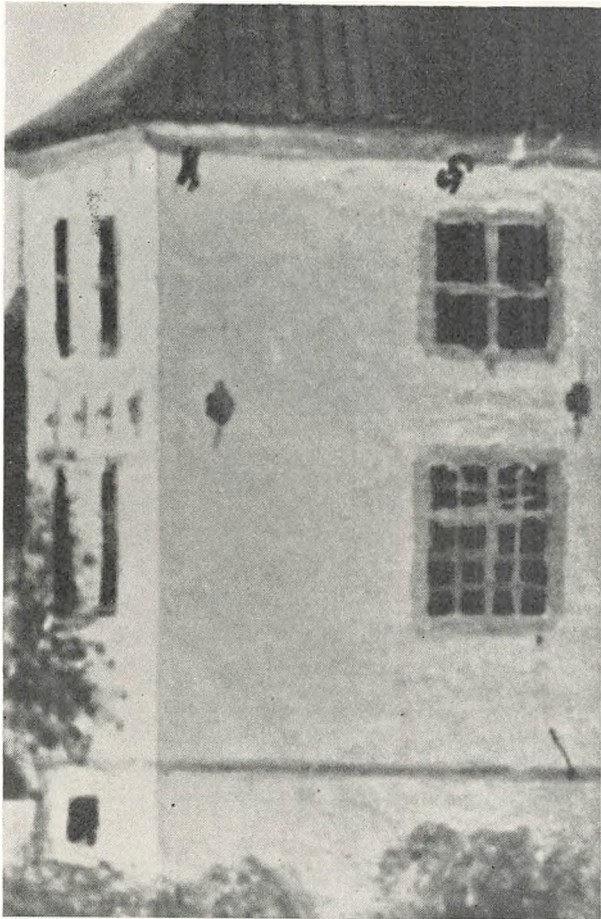
NB. Birke Tinget holdes udj sidstmeldte Fløye udj dertil indrettet Stue, hvorved befindes et aparte Værelse, hvor Vidner og Parter kand opholde sig, naar de af Dommeren anmodes at træde af for Retten. Det holdes hver Løverdag.

(Udateret Afskrift, sidste Halvdel af 18. Aarh., i Langesø Arkiv).

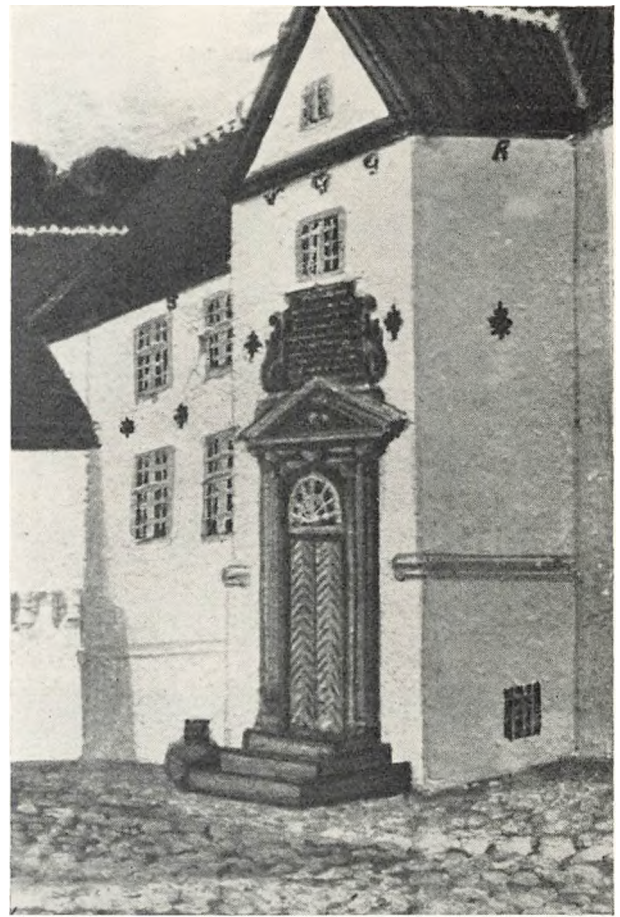

Udskaaret Træplade fra det gamle Holstenshuus.

I sin Tid købt af Etatsraad Gustav Lotze i Odense og af dennes Svigersøn, Apoteker Neergaard, givet til Lehnsbaron og Lehnsbaronesse H. Berner Schilden Holsten til deres Sølvbryllup, den 3. December 1929

Holstenshuus.
Nordfløjens nordøstlige Hjørne. Detail af Gouache paa Holstenshuus.
Under Tagskægget ses Bogstaverne J. S. (Jørgen Schult). Under Bogstavet S ses et Renæssancevindue

Holstenshuus.
Hovedindgang i Taarnet. Detail af Gouache paa Holstenshuus, gengivet her Side 118. Over Portalen ses den Plade med et langt Vers, som indtil Branden i 1908 sad indvendig i Taarnet

INSKRPTIONSPLADE PAA HOLSTENSHUS

Da Gehejmerraad HOLSTEN havde afsluttet Reparationsarbejderne paa den gamle Hovedbygning paa Holstenshuus, lod han til Minde herom indmure en Tavle af rød Ølands Sten udvendig over Hoveddøren; ved Ombygningen 1863 blev Tavlen anbragt indvendig, og efter at den var blevet ødelagt ved Holstenshuus' Brand i 1908, blev en nøjagtig Kopi opsat i Hallen i den nye Bygning. Inskriptionens Vers er forfattet af TØGER REENBERG.

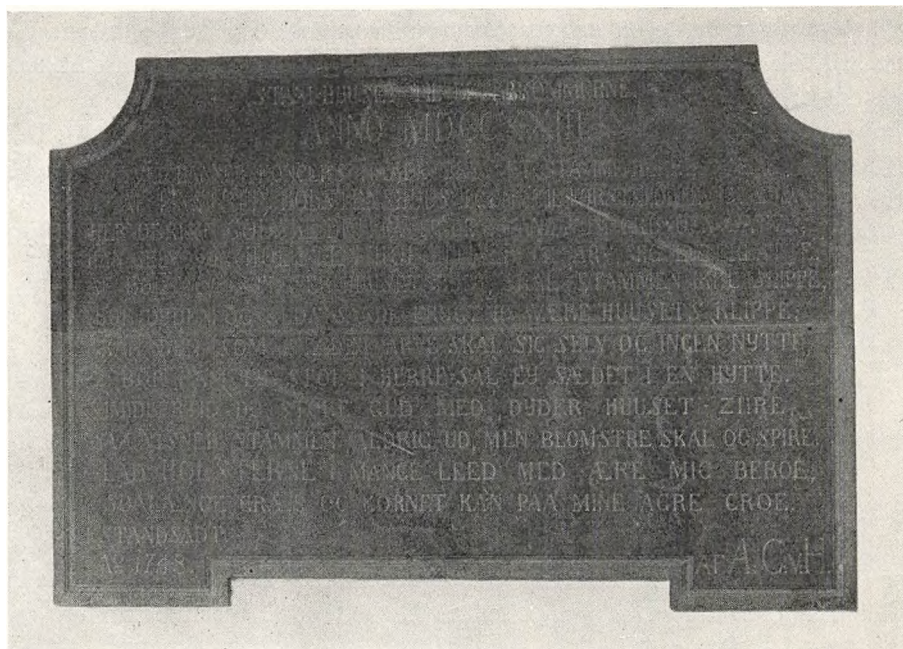
STAM-HUUSET TIL EFTERKOMMERNE

ANNO MDCCXXIII.

Ved Danner Kongers Naade-Brev et Stamme Herres Sæde
Af Finstrup, Holstenshuus ieg blev til Førstefødtes Glæde.
Her Obrist Godske Detlev er den Mand, som Grunden satte,
Han selv von Holsten Holstener til Arv mig efterlatte.
Af Holt og Sten er Huuset bygt, skal Stammen ikke slippe,
Bør Dyden og Guds sande Frygt io være Huusets Klippe.
Kan den som Stædet arve skal sig selv og ingen nytte,
Bør ham ey Stol i Herre-Sal ey Sædet i en Hytte.
Imidlertid Du store Gud med Dyder Huuset ziire,
Saa visner Stammen aldrig ud, men blomstre skal og spire.
Lad Holsterne i mange Leed med Ære mig beboe,
Saalænge Græs og Kornet kan paa mine Agre groe.

I Standsadt
Ao 1748.

af A: C: v: H.

Inskriptionspladen paa Holstenshuus

OPLYSNINGER OM NOGLE LØSØREGENSTANDE

der i Henhold til Gehejmerraad Holstens Disposition har tilhørt Baroniet Holstenshuus.

Sall. Gehejmerraadens orriginal Disposition og sidste Villie, af Dato 6. December 1798.
2den §.

. . . . C. Alle i Værelserne forefindende Skillerier af Familie Stykker, skal følge med Lehnet uden Betaling, og bestandig forblive paa Gaarden, over disse er og vedlagt en Specification under min Haand Sub Litr. D;

D. Liigesaa skal paa Langesø Hoved Gaard, bestandig forblive tvende Buster af Salig Kong Friderich den 5te, og Dronning Juliane Maria, som staaer i den Ovale Sahl, og trende der indmurede Skillerier, Kong Christian den 7de, Kron Printz Friderich og hans Gemahlinde, samt det Kaaberstykke af Salig og Høylovlig i Hukommelse Kong Friderich den 5tes Statue paa Amalienborg-Plads i Kiøbenhavn, som hænger i Kaffestuen. [Alt det her anførte findes endnu paa Langesø]. Et Eege indlagd Skriverpult, som staaer i Spisestuen, der har tilhørt min Salige Hr. Fader, samt en stor Bibel in Folio, med Sølvbeslag og Vaabener, som staaer i et Fouteral paa den store Sahl i 2den Etagie, hvorudi foran er indført min Familie [Bibelen findes, men ikke Futteralet], samt de 2de store Spejle, som ere hæftede i Muren udi Dagligstuen, og Kaffestuen, alt uden Betaling for bestandig at følge Lehnet.

Bielaget Litr. D. Fortegnelse

over de Familie Portraiter som skal stedse følge med Lehnet, og tilhøre Lehnsfølgeren.

1. Gehejmerraad Baron Holstens
2. Gehejmerraadinden Baronesse Holsten
3. Baronesse M: L: v: Holsten
4. Kammerherre Ditlev Holsten
5. Baronesse E: C: Holsten
6. Kammerjunkker Hans Holsten
7. Baronesse Sofia Dorethea Holsten
8. Oberst Godske Detlef von Holsten og Frue
9. Hofmarskalk og Iegermester Friderich v: Holsten
10. Oberst Christ: Adolph v: Holsten
11. Den Holstenske Stamtavle med alle Familiens Vaabener,
illumineret
12. Adolph Hans v: Holsten og Frue Ide født Ratlou — fastgiort i
Sahlen paa Langensø Langensø den 10d Junii 1794
Holsten

Conform med Originalen testerer Holsten.

Af disse Familieportrætter er de sidstnævnte endnu fastgjorte i Billardsalen paa Langesø i smukke Rococo Kartoucher af Stuk. Nr. 1 og 2 er utvivlsomt de paa Holstenshuus værende Malerier af Brünniche, og Nr. 3 er samme Malers paa Langesø værende Maleri.

Paa Holstenshuus hænger der Malerier af Kammerherre Ditlev Holsten, Oberst G. D. Holsten og Frue og Oberst C. A. Holsten, medens der paa Langesø hænger Malerier af Hofmarskalk Fr. Holsten og en af Gehejmeraad Holstens yngre Døtre. Maleriet af den anden af disse Døtre, der var afmalet i en blaa Kjole, ødelagdes ved Holstenshuus' Brand i 1908, ligesom et Maleri af en ung Mand i en blaa Uniform, der utvivlsomt var Admiralen som ung, og vel nok var det ovenfor under Nr. 6 anførte Portræt.

Den som Nr. 11 omtalte Stamtavle hænger paa Holstenshuus og er en farvelagt Vaabenahnetavle for Oberst Godske Ditlev Holsten med dennes 32 Ahnevaabener.

Foruden de i Fortegnelsen nævnte Familieportrætter findes der i Familiens Eje efternævnte ældre Malerier:

Paa Holstenshuus A. H. Holsten og Ide Rathlou, der kan være kopierede efter 1794 efter Malerierne paa Langesø.

Det Maleri af A. H. Holsten, der hænger paa Langesø, er noget anderledes, end de to andre kendte Billeder af denne Mand, saa man maa formode, at det har foreligget før 1794. Portrætterne af W. S. og G. D. Holsten, der findes paa Langesø, kan være Kopier af de tilsvarende Billeder paa Arreskov og Holstenshuus, skønt det ikke er rimeligt, at man i senere Tid skulde have ladet kopiere et Billede af Wulf Siegfred Holsten.

Det er mærkeligt, at Fortegnelsen ikke nævner det Ungdomsbillede af Gehejmeraaden, der nu findes paa Langesø. Derimod er det rigtigt, at den ikke nævner det lille ovale Profilbillede af Gehejmeraaden, da dette har tilhørt hans anden Hustru, hvis Datter af andet Ægteskab har testamenteret det til Familien.

Det af Fuchs i 1777 malede Portræt af Gehejmeraaden, som hænger paa Skaføgaard, nævnes heller ikke; men det har sikkert været bestemt for Generalmajor Ditlev Cai Holsten, da dennes Søn, Stiftamtmanden, har ejet det. Det tilsvarende Maleri paa Langesø er antagelig en Kopi efter Skaføgaard Billedet.

Det Miniatur af Gehejmeraadinde Holsten, der efter Fru Alexandra Treschows Bestemmelse efter hendes Død kom til Langesø, og som har tilhørt Baron Fritz Holsten Lehn Charisius, er ikke nævnt i Fortegnelsen; men det har vel været for lille til at indlemmes i Lehnets Familiegalleri.

H. B. S. H.

OPLYSNINGER, NAVNLIG VEDRØRENDE BOGSAMLINGEN, FRA SKIFTET EFTER BARON DITLEV HOLSTEN

Skønt Kammerherre, Baron DITLEV HOLSTEN 9. April 1825 var død i Kiel, blev hans Skifte først foretaget Aaret efter af Birkedommeren i Langesø Birk, Herredsfoged i Lunde, Skam og Skovby Herreder Justitsraad M. KNUTZEN, der 10. August 1826 fik kongelig Bevilling til at udstede Proklama. Dog var der allerede i de sidste Dage af Juni Maaned 1825 afholdt Auktion over en Del af Løsøret paa Langesø, som ialt indbragte 4.158 Rdl. 5 $\frac{1}{2}$ 5 β , hvoraf Baron ADAM CHRISTOPHER HOLSTEN (8/3) dog købte en Del, nemlig for ialt 1.787 Rdl. 5 $\frac{1}{2}$ 7 β , foruden for 46—5—4 Korn. Bohavet fra Baronens Gaard i Odense blev solgt i Dagene 30. September og 1. Oktober 1825 og indbragte 773 Rdl. 5 $\frac{1}{2}$ 8 β , endvidere afholdtes endnu til Boets Fordel en Skovauktion paa Langesø 9. December s. A., som indbragte 206 Rdl. 2 β , og endelig blev der i Dagene 27.—29. September 1825 ved Auktion bortsolgt en stor Del af Biblioteket. Bogauktionens samlede Beløb var 2.317 Rdl. 4 $\frac{1}{2}$ 13 β , saaledes at der altsaa ved samtlige Auktioner var indkommet 7.456 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$ 12 β .

Auktionskatalogen over Bøgerne omfatter ialt 5.479 Numre, af hvilke langt det største Antal, nemlig godt 2000 udgøres af Bind eller enkelte Hæfter af Tidsskrifter; den næststørste Gruppe omfattede henvend 850 Numre Æstetik, Lingvistik, ældre og nyere Litteratur, af hvilke især den franske klassiske Litteratur var godt repræsenteret, ligesom forøvrigt den moderne danske Litteratur. Omtrent 800 Numre var historiske, statistiske og kameralistiske Værker, og godt 500 Bind omhandlede Geografi, Topografi og Rejsebeskrivelser, altsaa en meget righoldig Samling. De følgende Grupper — efter Størrelsen — var Have-, Forst- og Landvæsen med 250 og Jura og Pædagogik (samt Anthropologi og Encyclopædier), begge med

over 200 Bind, af filosofiske og moralske Skrifter fandtes henved 160, af Naturfagene 100 og af religiøs, opbyggelig Karakter 112.

Medens det for den egentlige Litteraturs Vedkommende — saavel den danske som den franske — klart fremgaar, at en stor Del maa være anskaffet i Baron Ditlev Holstens Tid, gælder det om Størstedelen af den øvrige Litteratur, at den har været i Langesø's Bibliotek allerede i Gehejmerraad A. C. HOLSTENS Tid. Dette gælder store Dele af den juridiske Litteratur, der naturligvis indeholdt Christian V's Danske Lov, Forordningerne, Reskripterne, Kofoed Anchers Lovhistorie og Stampes Erklæringer; det gælder ogsaa for en Del af den historiske Afdeling, medens en anden Del, væsentligst omhandlende den franske Revolution og Napoleonstidens Historie, var af nyere Dato. Scriptorer manglede ikke, og af Adelshistorie og Personalhistorie kan nævnes Lexicon over adelige Familier, Magasin til den danske Adels Historie, en fransk Ligprædikensamling fra 1555, Ligprædiken over Cardinal de Fleury (1743), af danske kun en over Kammerjunker von Reitzenstein, samt Hübners genealogiske Tabeller. Af Pragtværker kan nævnes Thura's Danske Vitruvius og en Del af Svecia Antiqua & Hodierna, og af Sjældenheder Erasmus Rotterdamus: Hadriani Junii etc., men iøvrigt har det gamle Bibliotek været et udpræget Brugsbibliotek, saaledes som ogsaa en tidligere omtalt Katalog fra Gehejmerraadens Tid bekræfter. Landbrugslitteraturen indtager som nævnt en ikke ringe Plads, dog er mærkværdigvis Fysiokraterne ikke repræsenteret; bemærkelsesværdigt er det, at Havebrugslitteraturen væsentlig beskæftiger sig med engelsk Havestil — Haven paa Langesø var jo overvejende engelsk præget, og den franske Stil, som kendetegnede Holstenshuus' Have i Midten af det 18. Aarhundrede, maatte ved senere Ændringer stedse give mere Plads for den naturlige, frie engelske Stil.

De statsretlige og moral-filosofiske, saavelsom pædagogiske Forfattere fandtes i rigt Maal. Fénelon's Aventures de Télémaque, Montesquieu's Oeuvres, Pecquet: L'Esprit de maxime politique pour servir de suite à Montesquieu l'esprit des lois, og Paine's Droit de l'homme, oversat fra Engelsk; Essai d'éducation nationale (1763), Rousseau's Emile og hans Contrat social manglede naturligvis heller ikke.

Af den religiøse Litteratur skal blot nævnes Guldbergs Oversættelse af Testamentet, Mendelsohns Oversættelse af Salmerne og Bastholms Jødiske Historie; et Par ældre Bibler blev solgt ved samme Lejlighed ligesom en stor Del opbyggelige Skrifter.

Som det var at vente, har Familien saa godt som intet købt paa Bogauktionen, idet man naturligvis kun har stillet den Del af Biblioteket til Salg, som man ønskede at skille sig af med. Den eneste af Familien, der købte noget, var Baronens Enke, der tilbagekøbte »Dix années d'exil, oeuvre posthume de Mme la Baronne de Staël, publié par son fils«, Paris 1821; Segur: Les femmes i 3 Bind, (1803); Collin d'Harteville: Théâtre et poésies fugitives i 4 Bind (1805) og Histoire de Sir Charles Grandison i 7 Bind, oversat fra Engelsk (2. Udg. Leyden 1764).

Af Kobberstykker solgtes samtidig en Del, som dog ikke er nærmere beskrevne, der nævnes kun Orlogsskibet Phønix i Glas og Ramme og et Stik af Slaget paa Rheden. Desuden solgtes en Del Musikalier, en komisk Operette »Der Holzhauer« af Bend og Heller's »Der lustige Schuster«, en Klaversonate af Haydn, et Par Ting af Galeotti og Boieldieu, samt den ældre Hartmann; Hovedparten var dog almindelige Salonstykker.

Endnu skal nævnes, at der i Bogsamlingen fandtes 15 Numre Haandskrifter, der kun opnaaede meget ringe Priser, og efter Titlerne at dømme heller ikke har indeholdt Ting af særlig Betydning. De var væsentlig af juridisk og historisk Art, som en Skildring af den skaanske Krig og en hel Pakke Manuskripter om Frankrigs Styrelse og Finanser.

Endelig skal det omtales, at der i Biblioteket fandtes tre af ADOLPH HANS VON HOLSTEN'S Arbejder nemlig »Defensio disputationum ethicarum XI mæ de humanitate«, trykt i Sorø 1649, »Discursus juridico politicus de religione«, Wittenberg 1652 og »Defensio Thesum Justianearum de patria potestate«. ligeledes trykt i Wittenberg 1652. Bøgerne er ikke optaget i Auktionskatalogen, men findes i den nævnte Katalog fra Gehejmerraadens Tid og maa saaledes antages at være blevet bevarede som Stamfaderens Arbejder; nu synes de at være gaaet tabt og da formentlig ved Holstenshuus Brand i 1908, hvad der er saa meget mere at beklage, som to af dem ikke kendes andet Steds fra.

I Worms Lexicon anføres tre Værker af Holsten, nemlig »Discursus de religione & summi magistratus circa eam juris«, Wittenberg 1652 i Kvart, sikkert identisk med den ovennævnte, endvidere »Minervalia Sorana. S. Plausus votivus honori & eloquentiæ Augustæ Christiani Augusti Ducis Holsatiæ, simulacrum Palladis publica oratione memoriter illustrantis, datus dicatusque« Sorø 1657 i Folio og »Diss. de occulta Principum in Insidiis periculisque Majestate ac fortuna«. Man kender saaledes Titlerne paa fem af A. H. v. Holstens Værker, men intet af dem synes bevaret til vor Tid.

FAMILIEBIBLERNE PAA LANGESØ

Den ene af Familiebiblerne er en tysk Bibel, trykt 1653 i Nürnberg af Wolfgang Endter d. Æ. med kursachsisk Privilegium og tilegnet Dronning Christina af Sverige, af hvem der findes et Kobberstik efter Titelbladene. Biblen er indbundet i et samtidigt Læderbind og har været forsynet med Spænder, som nu mangler. Paa det forreste, i rødt og sort trykte, Titelblad har ADOLF HANS VON HOLSTEN skrevet sit Navn:

Adolph Hanss von H[olsten]
Anno 1661 [.....]
Hamburg [.....]

Der findes to hvide Forsatsblade med følgende Indførsler:

Blad 1 a.

Anno 1741 d/ 25te Augusti
habe ich diese Bibel an meine liebe Tochter
ANNA MAGRETHE VON HOLSTEN geschenckt
G. D. HOLSTEN

Gnade, daß er möge wachsen und zunehmen an Alter und Gnade bey Gott und den Menschen um Christi Jesu willen. Amen.

Anno 1670 d/ 16. Septembr. des Abends 3 Viertel auf 8 Uhren ward unsere Tochter ANNA MARGARETA auf Gielschou zur Welt gebohren, der barmhertzige Gott lasse sie aufwachsen ihm zur Ehre und unß zur Freude, um seines Nahmens willen. Amen.

Anno 1672 d/ 23. Novembr: Abends um 4 Uhr, ward unser Sohn WULF SIVERT auf Gielschouf gebohren, es segne ihm Gott unser Gott, es segne ihm Gott und gebe ihm was ihm nützlich und seelig sein mag an Leib und Seel, um Jesu Christi Barmhertzigkeit willen. Amen.

Anno 1674 d/ 23. Febr: des Morgends gegen 6 Uhr ward GOSCHE DETLEFF auf Gielschouf gebohren, Gottes Gnade und Segen walte über ihm reichlich und erhalte ihm zum ewigen Leben, um Christi Jesu willen in Kraft des heiligen Geistes. Amen.

Anno 1682 d/ 1. April des Morgends um 7 Uhr ward unser Sohn FRIDERICH auf Gielschouf gebohren, der barmhertzige, grundgütige Gott stärke, segne, bewahre und erhalte ihm um Christi Jesu willen, daß er aufwachsen möge ihm zur Ehre, uns zur Freude und sich selbst zu zeitlichen und ewigen Wohlfart. Amen.

Blad 2 a.

Anno 1674 d/ 23. Februarii deß Morgends um 6 Uhr

Blad 1 b.

Anno 1666 in Novembr: ward mirh ehelich vertraut zu Itzeho in des H. Closters Vorbitter, in Gosche von Buchwalts Hause, die wohlgebohrene J: ANNA MARGRETA VON POUDEWELS, des wohlgebohrnen Hr. DIJONISIJ VON POUDEWELS, Königl. Geheimter Rath und Hof Marschalk, wohlgebohrnen Frau CATHERINE HEDWIGH VON AHLEFELD ehelibliche Tochter. Welche Anno 66 an die Kinder Blattern wieder sel. von Gott dem Herrn aus dieser Sterblichkeit gefodert wurde, g. s. i. s. g. und verleihe ihr eine seelige Aufferstehung U. I. W.

Anno 1668 d/ 25. Septembr: hielte ich auf Geerbye in Holstein Hochzeit mit der Jungf: IDE RATHLAWEN, seel. WULFF SIVERT RATHLAWEN auf Geerbye und Frau BARTIE CATHRINE gebohrnen RUMOHREN VON OLPENITZ ehelibliche Tochter. Gott der allerhöchste verleyhe uns eine glückliche, friedliche Ehe um seines Nahmens Willen. Amen.

Anno 1669 d/ 23. Junii des Abends um halb 7 Uhr wardt unser Sohn CHRISTIAN ADOLPH gebohren auf Gielschouf in Fühnen. Gott gebe ihm seinen heiligen Geist und seine

Anno=1741 d/ 25te Augusti,
hab ich diese Bibel, an meine Liebste Tochter
Anna Magrethe von Holsten geschenkt.
G. D. Holsten

bin ich GOSCHE DETLEFF VON HOLSTEN auf Gielschau geböhren und meine liebe Ehefrau ELISABETH SOPHIA VON KNUHT ist auf Aasmarck geböhren d/ 15 Septembr: Anno 1685.

Anno 1709 d/ 1 Martii hielte ich Hochzeit in Copenhagen mit der Fräulein ELISABETH SOPHIA VON KNUHT des seel: EGGERT CHRISTOPHER VON KNUHT, Ritter, Königl. Geheimer Rath, und Erbherr zu Aasmarck, Meltz und Haverlücke eheleiblichen Tochter. Gott der Almächtige und Stifter deß Ehestandes der gesegne diesen unsern Stand, erhalte uns in Friede und Einträchtigkeit, und gebe durch seine milde Güte waß unß an Leib und Seel möge nützlich seyn. Amen.

Anno 1710 d/ 16. Septembr: des Morgends um 6 Uhr, wardt unser Sohn ADOLPH EGGERT auf Langesöe geböhren. Gott der Schöpffer aller Dinge der regiere ihm durch seinem wehrten heiligen Geiste, und führe ihm auf seinen Wegen, daß er hier zeitlich und dort ewig wohl seyn möge, durch Jesum Christum. Amen. Ist d/ 16. Febr: 1712 todes verblichen, seines Alters ein Jahr und 5 Mohnaten.

Anno 1711 d/ 31. Augusti abends um 7 Uhr, ward unsre Tochter ANNA MARGRETHE auf Langesöe geböhren, und starb daß liebe Kindt d/ 26. Martii Ao 1712 ihres Alters sieben Mohnat.

Anno 1712 d/ 14 Octobris Nachmittags um 4 Uhr ward unser zweiter Sohn EGGERT CHRISTOPHER auf Langesöe geböhren und verschied auß dieser Zeitlichkeit am 3ten Maii des 1714ten Jahrs seines Alters ein Jahr 6½ Mohnat.

Anno 1714 d/ 22. Febr. Nachmittags um 4 Uhr ward unsre zweyte Tochter IDE MARGRETA auf Langesöe geböhren und ging wider mit Todt ab d/ 1. Januarii Ao 1716 ihres Alters 1 Jahr 10 Monahit und 6 Tage.

Anno 1715 d/ 9. Febr: morgens um 5 Uhr ward unser dritter Sohn EGGERT CHRISTOPHER auf Langesöe geböhren. Ist gestorben in Pretz Ao 1717 d/ 22. Januarii, liegt auch da begraben.

Anno 1716 d/ 30. April Morgends um 2 Uhr ward unser vierter Sohn CHRISTIAN ADOLPH auf Langesöe geböhren. Starb Ao 1717 d/ 22. Decembr.

Anno 1717 d/ 18. Septembr. ist unser fünffter Sohn ADAM CHRISTOPHER auf Gielschau geböhren, der Herr unser Gott segne und erhalte ihm, daß er wachsen und zunehmen möge an Alter, Weißheit und Gnade bey Gott und Menschen um Christi willen. Amen.

Anno 1718 ist unsre 3te Tochter FRIDERICA SOPHIA geböhren.

Anno 1719 d/ 26. Decembr: ist unsre 4te Tochter ANNA MARGRETA geböhren.

Anno 1722 d/ 4 Octobr. ist ANNA SOPHIA geböhren.

Medens Dedikationen paa Blad 1a er skrevet af G. D. Holsten selv, er Blad 1b og 2a skrevet, vistnok i eet Stræk, af en Skriverhaand. De fölgende Indførsler paa Blad 2b

er skrevet med 3 forskellige Hænder, betegnet ved (A), (B) og (C).

Blad 2 b.

(A) No 2. Anno 1741 d/ 25 August: hielte ich Hochzeit auf Langesöe mit der Fräulein ANNA MARGARETHA VON HOLSTEN des Hr. Obrist VON HOLSTEN, Stambherr zu Holstenshuus und Langen-

Familiebibel paa Langesö

söe eheleiblichen Tochter. Gott der allerhöchste verleihe uns eine glückliche, friedliche Ehe um seines Nahmens willen. Amen.

(A) No 1. Anno 1716 d/ 10. Juny bin ich FRIDERICH LUDVIG CHRISTIAN VON PENTZ in Copenhagen geböhren und meine liebe Ehe Frau ANNE MARGARETHE VON HOLSTEN ist auf Langesöe geböhren Anno 1719 d/ 26. Decembr.

(A) No 3. Anno 1742 d/ 27. May des Nachmittags um 3 Uhr ward unsre Tochter ELISABETH SOPHIA auf Fiellebroe geböhren.

(B) No 4. Anno 1743 d/ 2. July des Morgens um 2 Uhr ist unsre Tochter WIBECKE MARLÆ auf Fiellebroe geböhren.

(C) No 5. Anno 1744 d/ 16. Decembr: des Morgens um 2 Uhr ist unser Sohn DETLEFF auf Fiellebroe geböhren.

(C) No 6. Anno 1746 d/ 16. April ist unser zweiter Sohn **GOTTFRIED** geböhren und starb daß liebe Kindt 8t Tage darnach.

(B) No 7. Anno 1747 d/ 7. September des Morgens um 7 Uhr ist unsere 3te Tochter **ANNA MARGARETHA** auf Fiellebroe geböhren.

Beslag og Ornamentter paa Familiebibelen, Langesø

(B) No 8. Anno 1749 d/ 12. Febr: des Morgens um 1 Uhr ist unsre 4te Tochter **IDE DOROTHEA** auf Fiellebroe geböhren.

(A) No 9. Anno 1750 d/ 10t. Juny des Morgens um 6 Uhr ist unsere 5t Tochter **FRIDERICA SOPHIA** auf Fiellebroe geböhren.

(A) No 10. Anno 1752 d/ 13. November des Morgens um 11 Uhr ist unser dritter Sohn **GOTTFRIED** auf Fiellebroe geböhren, und ging mit Todt ab d/22. Febr. 1753.

(A) No 11. Anno 1754 d/ 16t Januarii: des Morgens um 7 Uhr ist unser vierter Sohn **GOTTFRIED** auf Fiellebroe geböhren und verschied auß dieser Zeitlichkeit am 26te Mart: 1754.

(A) No 12. Anno 1757 d/ 15te October des Abends um 9 Uhr ist unsere 6te Tochter **EDEL BENEDICTA** auf Fiellebroe geböhren.

Den anden af Familiebiblerne er et Eksemplar af Christian IV's Bibel, Kbh. 1633, indeholdende Kongens Kobberstik, indbundet i samtidigt Læderbind, og forsynet med senere paasatte Sølvhjørner og Spænder, hvilke sidste dog nu mangler. Paa Forsiden er anbragt det friherrelige Holsten-Vaaben med Skjoldholdere og Hjelme, omgivet af Storkorskæden, og paa Bagsiden Familien Rantzaus Vaaben, holdt af to tilbageeseende Løver. Begge Beslagene er i Sølv. Foran Titelbladet findes to hvide Forsatsblade og desuden er senere indhæftet 6 hvide Blade, der i det følgende nummereres 1—2 og 3—8. Optegnelserne skyldes 9 forskellige Hænder som i Gengivelsen er markeret med smaa Bogstaver (a—i).

Blad 1 A.

Kort Efterretning om den adelige Holstenske Familie, udtrukken af de udførligere i Behold havende Familie-Documenter.

De fornemmeste Kilder, hvoraf disse Efterretninger ere tagne, ere følgende:

1. Een ved Stamhuset Holstenshuuses Erections-Brev vedhæftet skriftlig Efterretning om Familien med Forfædrenes illuminerte Vaaben, hvorved tillige er anført de Auctores udj hvilke man finder Efterretning og Oplysning om denne Familie.
2. Udi Wigerslef Kirke findes ligeledes paa Herskabets Kirke Stoel en temmelig udførlig Beskrivelse om denne Familie, ligesom og tvende Stamtræer, hvilket Oberst Godske Detlef v. Holsten haver ladet forfatte.
3. Tre genealogiske Stamtavler, som findes vedhæftet.
 - a. Den første Stamtavle gaaer fra den første Stamfader indtil Aaret 1743.
 - b. Den anden Stamtavle indeholder en Ahneprove for Frøken Anna Margretha von Holsten, en Datter af Adolph Hans von Holsten, da hun blev optaget udj det adelige Kloster Preetz.
 - c. Den tredje Stamtavle gaar indtil Aaret 1786, og indeholder udførlig heele Familiens Genealogie.

[De tre nævnte Stamtavler findes indhæftede bag i Bibelen.]

De efterfølgende Oplysninger udelades her, da de i flydigere Form findes i A. C. Holstens Indberetning til Ber-touch (se S. 248 ff.).

Blad 2 b.

VIII ADAM CHRISTOPHER VON HOLSTEN født den 18de Septbr. 1717 [senere tilført:] død den 6te Septem-ber 1801.

Under hans Bestyrelse blev det af begge Godserne Holstenshuus og Længensø forenede Stamhuus meget betydeligt forbedret, hvorefter det Aar 1777 blev ophøyet til et Friherligt Lehn, og den heele Stammen med alle ægte Descendentere optaget udi den friherlige Stand. Særdeles udmærker sig Hovedgaardens Forbedring ved de paa

samme, deels nye opførte, deels meget vel vedligeholdte Bygninger, saavel som Kirker og Bønder Gods. — Fra Ungdommen af befittede han sig paa Studeringer, deels ved Kiel som og ved det kiøbenhavnske Universitet, og efter at have fuldendt denne Plan, foretog han i Aaret 1738 først en Reyse til Norge og Sverrig og siden 1740 en Reyse til Tyskland, Frankrige og Holland udi tree Aar, hvorom den af ham selv forfattede Reyse Beskrivelse giver en meere udførlig Efterretning. — Ved sin Hiemkomst blev han udnævnt til Kammerjunker hos salig Kong Christian den VI, der-

giftede sig d/ 17. Novbr. 1790 med REGITZA SOPHIA KAAS. Foruden en Datter, som døde faae Dage efter Fødselen ere af dette Ægteskab:

1. ADAM CHRISTOPHER Bar. v. HOLSTEN født den 3. Decbr. 1793, gift med MAGDALENE SCHILDEN af Huset Haseldorff i Holsten
2. FREDERIC CHRISTIAN HOLSTEN født den 28. October 1796, gift med Baronesse PAULINE RANTZAU-LEHN.
3. CHRISTIAN EMIL HOLSTEN født den 10. December 1802, Lieutenant i Sæetaten.

Holsten Vaaben paa Familiebibelen, Langesø

Rantzau Vaaben paa Familiebibelen, Langesø

efter til Kirke Inspecteur udi Siælland og siden til Amtmand over Nyborg og Tranekjær Amter, hvilke Embeder han med en utrættelig Iver og Nidkiærhed forestoed, indtil han Aaret 1789 blev efter derom giordt Ansøgning formedelst hans høye Alder udi Naade entlediget. Han haver udi denne Tiid tient Kongen i 50 Aar, og er Tiid efter anden ophøyet til Kammerherre, Ridder og Geheime Raad. Aar 1749 giftede han sig med ADELHEIDA BENEDICTA VON RANTZOW af Huuset Pancker i Holsteen, der efter at have udi 45 Aar troeligen understyttet sin Mand i at fremme deres Børns Vel og Gavn, døde udi Odense den 7. Martz 1794. — Af dette Ægteskab ere følgende Børn

- VIII A. DETLEF BARON VON HOLSTEN født den 10. Octbr. 1751, Kammerherre, giftede sig den 1. Octbr. 1794 med hans Moders Broder Datter SOPHIA MAGDALENA DOROTHEA RANTZOW [senere tilføjet:] † 1836.
- (c) 1.
 - 2.
 3. bisat i Veflinge Kapel.
- (b) B. FRIDERICH BARON v. HOLSTEN født den 30. Oct. 1753, død den 23. Decbr. 1756.
- C. HANS BARON VON HOLSTEN født den 17. Novbr. 1758, Kammerjunker og ansadt udi Søe Etaten,

Blad 3 a.

- (b) D. DETLEF CAY BARON VON HOLSTEN, Kammerjunker og ansadt udi Land-Etaten født den 30. April 1762.
- (i) gift den 28. Julj 1796 med Frøken SOPHIE ELISABETH KAAS. Den 3die August 1797 blev født en Datter, som blev kaldet ADELHEIDE BENEDICTE.
- (b) E. MAGDALENA LUCIA BARONESSE VON HOLSTEN, Stiftsdame udi Walløe Kloster, født den 8. Septbr. 1750 og døde udi Odense den 17. Martz 1794.
- F. SOPHIA DOROTHEA BARONESSE VON HOLSTEN født den 3. Julj 1755, død den 21. Febr. 1768.
- G. ELISABETH CATHRINE BARONESSE VON HOLSTEN født den 27. Sept. 1766. Chanoinesse udi det adelige Kloster Wemmetofte.
- (i) H. SOPHIA DOROTHEA BARONESSE VON HOLSTEN født den 5. Juni 1768, Chanoinesse udi det adelige Kloster Roskilde.
- (a) Udi Aaret 1796 den 30. Martz indtraadte Herr Geheime Raad BARON HOLSTEN udi Ægteskab med Comtesse CLARA CHARLOTTE TRAMPE, en Datter af Herr Greve af TRAMPE til Løysmose.
- (d) X C. HANS BARON VON HOLSTEN f. 17. Novbr. 1758 d. 9. April 1849 arvede Baroniet ved den ældre

Broders Død. Han var Viceadmiral, Kammerherre, Ridder af Elefanten, Storkors af Dannebrog, Dannebrogsmænd og paa Grund af sin Tapperhed i Slaget paa Rheden den 2den April 1801 decoreret med Fortienstmedaillen i Guld. Han kommanderede her Fregatten »Elven« paa 10 Kanoner mod det engelske Linieskib »Glat-tow« paa 54. Med 2 Grundskud og kun 5 brugelige Kanoner satte han Fregatten paa Land for at undgaae at stryge Flaget, og blev i FISCHERS Rapport anbefalet til Kronprindsens Opmærksomhed. — Han var 17. Novbr. 1790 bleven gift med REGITZE SOPHIE KAAS f. 5. Januar 1769, d. 3. Septbr. 1841. Datter af Admiral FREDERIK CHRISTIAN KAAS og SOPHIE ELISABETH CHARISIUS af Huset Constantinsborg.

- D. DETLEF CAY BARON VON HOLSTEN f. 30. April 1762, d. 16. Novbr. 1834. Kammerherre, Generalmajor, Storkors af Dannebrog, gift 28. Juli 1796 med SOPHIE ELISABETH KAAS f. 28. Juli 1773 d. 18. April 1857. Datter af Admiral FR. CHR. KAAS (see ovenfor:)

[Tilføjelse af (e)] og EDELE SOPHIE KAAS. Børn:

1. ADELHEID BENEDICTE, f. 3. Aug. 1797 d. 3. Aug. 1832, ugift.
2. FREDERIK CHRISTIAN BARON VON HOLSTEN. Geheimeconferentsraad, Kammerherre, Storkors af Dannebrog, Dannebrogsmænd, Stiftamtmand over Lollands og Falster Stift f. 12. Mai 1804 d. 1. Septbr. 1885 ugift.
3. EDELE SOPHIE ELISABETH f. 17. Aug. 1812 d. 21. Mai 1882, ugift.

Blad 3 b.

(d)*

Samtlige ovennævnte under C. og D. ligge begravede paa Holmens Kirkegaard i Kjøbenhavn.

C. HANS BARON VON HOLSTENS Børn vare:

- XIA. ADAM CHRISTOPHER BARON VON HOLSTEN CHARISIUS f. 3. Decbr. 1793 d. 19. Octbr. 1879, bisat i Langesø Skovkapel. Geheimeconferentsraad, Kammerherre, Storkors af Dannebrog og Dannebrogsmænd, Commandeur af den svenske Nordstjerneorden, overtog nogle Aar efter sin Onkel Detlefs Død efter Overenskomst med Faderen Baroniet. 1851 arvede han det Charisiuske Fideicommiss, som var substitueret for Constantinsborg og antog Navnet Charisius, ligesom han førte denne Families Vaaben ved Siden af sit eget. 1873 rejstes ham en Mindestøtte i Holstenshuus Have af Venner og Beboere paa Baroniet. 1864 paabegyndtes Ombygningen af Holstenshuus og 1870 indviedes det af ham byggede Skovkapel ved Langesø, hvor hans Hustru og afdøde Søn ere bisatte. Han blev den 4. Aug. 1826 gift med MAGDALENE VON SCHILDEN af Huset Haseldorf i Holsten, født 16. Novbr. 1799, død 16. Juni 1846.
- B. FREDERIK CHRISTIAN BARON VON HOLSTEN LEHN CHARISIUS f. 28. Octbr. 1796, gift 3. Septbr. 1822 med Baronesse POULINE RANTZAU LEHN f. 23. Juli 1803 d. 1. Januar 1860.

Han arvede efter Broderens Død det Charisiuske Fideicommiss, ligesom han tidligere havde faaet Navnet Lehn, da hans Hustru arvede Baroniet af samme Navn, han førte begge Familiers Vaaben i Forbindelse med sit eget.

Ingen Efterkommere.

- C. CHRISTIAN EMIL BARON VON HOLSTEN f. 10. Decbr. 1802 død 7. Novbr. 1828, Leutenant i Søetaten, ugift, begravet paa Holmens Kirkegaard.
- A. ADAM CHRISTOPHER BARON HOLSTEN CHARISIUS havde 4 Børn:
1. HANS BARON VON HOLSTEN f. d. 3die Marts 1829, d. 8. Marts 1829.

Blad 4 a.

(d)

2. SOPHIE MAGDALENE BARONESSE VON HOLSTEN f. den 20. Juli 1830, gift den 3die December 1853 med Kammerjunkeren, Ritmester GUSTAV ALEXANDER VON BERNER f. d. 5te August 1823.
3. REGITZE CONRADINE CHARLOTTE ARMINIA BARONESSE VON HOLSTEN f. d. 21de August 1831, gift 3die September 1857 med JACOB BRØNNUM SCAVENIUS ESTRUP, Ridder af Elefanten, Storkors af Dannebrog, til Skaføgaard og Kongsdal, f. d. 16. April 1825.
4. EMILIE MARIE FREDERIKKE BARONESSE VON HOLSTEN, f. d. 4. Octbr. 1834 d. 6te Januar 1882, gift den 21de August 1860 med OVE SEHESTEDT JUUL, Kammerherre, Ritmester, Commandeur af Dannebrog og flere fremmede Ordener, til Ravnholt og Nislegaard, f. den 5te November 1830 d. d. 3die December 1882.
2. SOPHIE MAGDALENE BARONESSE VON BERNER SCHILDEN HOLSTEN arvede 8de August 1859 det v. Schilden jydsk Fideicommiss (Clausholm) og ved Faderens Død d. 19de October 1879 Baroniet Holstenshuus. I sit Ægteskab med GUSTAV ALEXANDER BARON VON BERNER-SCHILDEN-HOLSTEN, f. 5te August 1823 Kammerherre, Ritmester, Commandeur af Dannebrog, Dannebrogsmænd, havde hun 3 Børn, [senere tilføjet:] han døde d. 20de Juni 1889.
 - a. ADAM CHRISTOPHER BARON VON BERNER SCHILDEN HOLSTEN f. den 18. Juni 1855, gift den 6te November 1880 med LOUISE ELLA AUGUSTA FANNY CAROLINE QUAADÉ, f. 10de Marts 1856, Datter af Geheimeconferentsraad, Storkors af Dannebrog og mange fremmede Ordener G. J. QUAADÉ og CAROLINE AMALIE BARONESSE SELBY.
 - b. SOPHIE MAGDALENE POULINE BERNER SCHILDEN f. d. 9. Juli 1856, gift 3die Juli 1876 med AXEL FREDERIK LUDVIG AUGUST BARON REEDTZ THOTT til Biskopstorp, f. 12te October 1842.
 - c. ROSALIE ARMINIA REGITZE EMILIE ALEXANDRA BERNER SCHILDEN, f. 16de Januar 1860, gift 29de September 1879 med MICHAEL AAGAARD TRESCHOW til Sannarp i Sverrig, f. d. 17. September 1848.
- a. ADAM CHRISTOPHER BARON BERNER SCHILDEN HOLSTEN, Hofjægermester.

* d er utvivlsomt Hushovmester Hans Rasmussens Haand (Om ham se I. Bd. S. 133).

1. HANS HEINRICH ADAM BARON VON BERNER SCHILDEN HOLSTEN f. d. 18. Juli 1881.

Blad 4 b.

- (g) 2. JØRGEN ALEXANDER ADAM BERNER, født den 30te August 1886.
- (h)* 3. EBBE HELMUTH ADAM BERNER, født den 18de September 1894.
- a. HANS HEINRICH ADAM BARON BERNER-SCHILDEN-HOLSTEN, gift 3die December 1904, gift med MINNA SOPHIE LOUISE Comtesse KNUTH Lilliendal, født 26de Juni 1882.
1. SOPHIE MAGDALENE Baronesse BERNER-SCHILDEN-HOLSTEN, født 27de April 1906.
 2. REGITZE SOPHIE MINNA LOUISE [tilføjet af e: BERNER] født 14de Februar 1908.
- (e)** 3. GODSKE DITLEV BARON BERNER SCHILDEN HOLSTEN født 7. Marts 1911.
4. HENRIK ALEXANDER BERNER født 1ste Juli 1918.
- b. JØRGEN ALEXANDER ADAM BERNER, Stiftamtmand i Aalborg, gift 22de Mai 1931 med LOUISE Baronesse WEDELL WEDELLSBORG, født 27de December 1906.
1. ELISABETH MARGRETHE BERNER, født 1ste Marts 1932.
 2. LOUISE BERNER, født 3die Juli 1933.
 3. GUSTAV ALEXANDER BERNER, født 7de Oktober 1935.
 4. ANNA SOPHIE BERNER, født 8de April 1938.

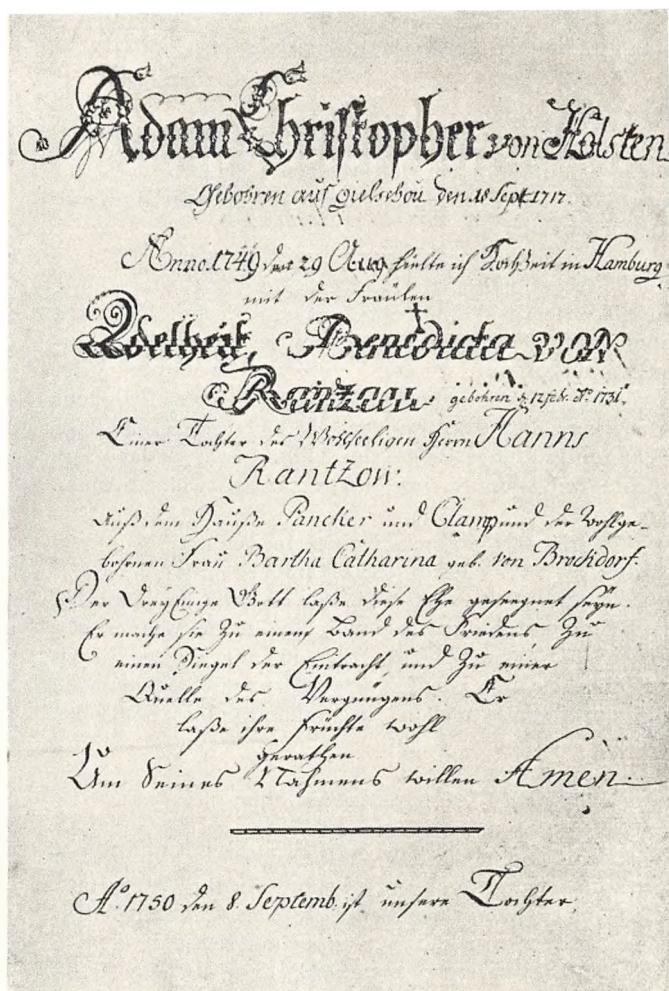
Den tredje af de Holsten'ske Familiebibler findes nu ogsaa paa Langesø, hvortil den er købt i 1937 af Boet efter Hofjægermesterinde Jacobine de Neergaard, f. Estrup og har tidligere tilhørt Hofjægermesterindens Moders Onkel, Gehejmekonferensraad Baron FRITZ HOLSTEN-LEHN-CHARISIUS, som formentlig har faaet den ved sin Fætters, Gehejmekonferensraad, Stiftamtmand FREDERIK CHRISTIAN BARON HOLSTENS Død i 1885. Biblen er trykt i Nürnberg 1736 med kgl. polsk og kurfyrstelig sachsisk Privilegium, udgivet paa Foranledning af Hertug Frederik III af Sachsen Gotha og forsynet med en Række Kobberstik af sachsiske Hertuger. Den er indbundet i et smukt samtidigt Læderbind og har foran Titelbladet 16 hvide Forsatsblade, af hvilke Siderne 4 a — 11 a er beskrevne.

Optegnelserne indledes med en — ikke bogstavret, men i det væsentlige uændret — Gengivelse af Indførslerne i den foranomtalte Dronning Christines Bibel, forsaavidt disse angaar Familien Holsten, dvs. Dr. Christines Bibel Blad 1b til 2a. De fylder her Siderne 4a til 7a og synes skrevne i eet Stræk, formentlig af en Skriverhaand; Afskriften bærer Præg af at være skrevet temmelig tidligt, og er da formentlig fra Tiden mellem 1736 (da Biblen udkom) og 1741, da Dronning Christines Bibel af GODSKE DITLEV HOLSTEN blev skænket Datteren ANNA MARGRETHE HOLSTEN i Anledning af hendes Bryllup med den senere Konferensraad FREDERIK LUDVIG VON PENTZ.

De følgende Optegnelser, der gengives nedenfor, skyldes dels Gehejmeraad ADAM CHRISTOPHER BARON HOLSTEN, dels hans Søn Baron DITLEV CAI HOLSTEN. Gehejmeraadens Optegnelser, der gaar fra Blad 7b til 10a, er sandsynligvis indført af en Skriver (A), og indtil Blad 9a inclusive skrevet i eet Stræk. Optegnelserne paa Blad 9b om de to yngste Børns Fødsel, henholdsvis 1762 og 1768, synes skrevet til forskellig Tid, altsaa formentlig nogenlunde samtidigt med Begivenhederne. I den første Del af Optegnelserne har en fremmed Haand (nedenfor betegnet B) gjort Tilførsler, sandsynligvis i 1768. Denne Haand er formentlig Gehejmeraadens egen. Baron Ditlev Cai Holstens Optegnelser er, som det fremgaar af deres Datering og Form, skrevet til forskellig Tid og af ham selv. Hans Haand betegnes i det følgende C. Endelig har hans Hustru (Haanden: D) et Sted skrevet sit Navn.

*) h er skrevet af Lehnbaron A. C. Berner Schilden Holsten.

***) e er skrevet af Lehnbaron H. Berner Schilden Holsten.

Blad i den Familiebibel, der har tilhørt Hofjægermesterinde J. de Neergaard f. Estrup. Nu paa Langesø.

Navnene er i den første Del af Gehejmraadens Indførsler kalligraferede, Gehejmraadens eget og hans Hustrus Navn i særlig smuk Udstyrelse.

Blad 7 b

(A) ADAM CHRISTOPHER VON HOLSTEN
gebohren auf Gielschou den 18. Sept. 1717.
Anno 1749 den 29. Aug. hielte ich Hochzeit in Hamburg
mit der Fräulen

ADELHEIT BENEDICTA VON RANZAU
gebohren d. 12. Febr. Ao. 1731

Einer Tochter des wohlseeligen Herrn HANNS RANTZOW
auß dem Hauße Pancker und Clamp und der wohlgebohren
Frau BARTHA CATHARINA geb. VON BROCKDORF. Der
drey einige Gott laße diese Ehe geseegnet seyn. Er mache
sie zu einem Band des Friedens, zu einen Siegel der Ein-
tracht und zu einer Quelle des Vergnügens. Er laße ihre
Früchte wohl geraten um seines Namens willen. Amen.

Ao. 1750 den 8. Septemb. ist unsere Tochter,

Blad 8 a MAGDALENA LUCIA
in Holstein auf Pronstorff abends um 6 Uhr gebohren.
Der Herr bewahre ihre Seele und gebe ihr die Kraft seines
Geistes. Er schmüke ihre Jugend mit seiner Furcht
und cröne sie mit Gnaden wie mit einem Schilde.

[Margintilføjelse med samme Haand:] d/ 8. Sept: Ao.
1750

Ao. 1751 den 10. Oct. ist unser Sohn

DETLEF

des abends um 5 Uhr auf Holstenshuus gebohren. Der
Herr segne seinen Lauf und bewahre ihn für Verführung.
Er laße ihn seyn wie einen Baum gepflanzt an den Waßer-
bächen, daß er Frucht bringe zu seiner Zeit.

[Margintilføjelse med samme Haand: d/ 10. Octbr.
1751]

Ao. 1753 den 30. Oct. ist unser 2ter Sohn

FRIDERICH

des Morgens um 5 Uhr in Copenhagen gebohren. Starb

Blad 8 b

den 23. Dec. 1756 auf Holstenshuus morgens um 7, seines
Alters 3 Jahre 1 Monath, 3 Wochen und 2 Tage. Er liegt
nunmehr auf dem Bette der Verwesung. Der Herr hat
seine Seele herausgerißen aus der Hütte des Elendes,
denn sie gefiel ihm wohl. Er erwartet den fröhlichen Augen-
blick bey der seeligen Auferstehung als ein Erstling vor
seinen geliebten Eltern zu jauchzen.

†

Anno 1755 den 3ten Jul. ist unsere 2te Tochter

SOPHIA DOROTHEA

abends um 11 Uhr auf Holstenshuus gebohren. Der Herr
laße ihr Gebet tügen wie ein Rauch-Opfer, und ihrer
Hände-Aufheben, wie ein Abend Opfer. Er tränke sie
mit dem Strom des lebendigen Waßers, daß sie schme-
ken und erkennen möge wie freundlich der Herr sey.

(Tilføjelse med B's Haand)

Sie die seelige Seele ist nun in Gottes Hand und keine
Qual rühret sie an, ob sie wol für den Menschen viel
Leidens hatte, so ward sie in Friede eingenommen, den[n]
Gott versuchte sie, und in dem Er fandt sie, das[s] sie
sein werth war, nahm er sie an wie ein völliges und Ihm
angenehmes Offer aus dieser Zeitligkeit den 21. Febr.

Ao. 1768, seines Alters 12 Jahr, 7 Monath, 2 Woche und
5 Tage, des Abends um 8½ Uhr.

(A)

Ao. 1756 den 27. Sept. ist unsere 3te Tochter

Blad 9 a

ELISABETHA CATHARINA

des Mittags um 1 Uhr auf Holstenshuus gebohren, der
Herr schenke ihr die wahre Freude, die um seinen Thron
ist. Er laße sie gedenken an ihren Schöpfer und fröhlich
seyn in ihrer Jugend. Er mache sie zu einer hellschein-
den Lampe und unterhalte sie mit dem Öl des Glaubens
um J. C. willen.

Ao. 1758 ist unser dritter Sohn [senere tilføjet med
A's Haand: den 17. Nov.]

HANNS

des Abends um 7 Uhr auf Gründal bey Copenhagen ge-
bohren. Herr, laß seinen Gang gewiß seyn in deinen Wort,
und laß sein Herz sich freuen des Wegs deiner Zeugniße.
Bereite ihm die Bahn, die er laufen soll, und wehre seinem
Fuß alle böse Wege, deke ihn mit den Fittigen deiner
Gnade, behüte ihn, denn du bist sein Schirm, um Jesu
Xti willen, Amen.

Blad 9 b

Anno 1762 den 30te April ist unser 4ter Sohn

DETLEF CAJUS

des Morgens um 1 Uhr auf Holstenshuus gebohren. Gott
gebe ihm viel Gnade und Freude durch das Erkenntniß
Gottes und Jesu Christi, unsers Herrn. Der Herr selbst
behüte ihm vor allem übel, er behüte seine Seele. Der
Herr behüte seinen Ausgang und Eingang von nun an
bis in Ewigkeit.

Anno 1768 den 5ten Junii ist unsere 4te Tochter

SOPHIA DOROTHEA

des Abends um 8½ Uhr auf Holstenshuus gebohren.

[med B's Haand]:

Der Herr Himmels und der Erde sey ihre Sonn und
Schild, Er laße ihre Seele in seinen Augen theur geachtet
und für ihm ins Bündlein des Lebendigen gebunden seyn.
Er beschütze sie wie einen Aug-Apfel und laße sie erwach-
sen mit vieler Segen im unverrückten Kräften des Leibes
und der Seele. Er erfülle sie mit seinen reichen Güthern
und lasse auf

Blad 10 a

sie ruhen den Geist des Herrn, den Geist der Weisheit
und des Verstandes, den Geist des Raths und der Stärcke,
den Geist der Erkenntniß und der Furcht des Herrn.
Der unerschöpfliche Brunqvell alles Guten laße auf ihre
Haupt fließen, thauen und heroben ab regnen Trost,
Vergnügen und Gnade um Jesu Christi willen. Amen.

(C)

Denne Bibel er bleven mig skiænket af min Fader og
derefter af mig bestemt til at antegne de vigtigste Begiven-
heder for mig og mine, som jeg ønsker maatte blive erin-
drede, hvilket er Hensigten dermed.

Detlef Caj Holsten.

Den 28. Julii 1796 indtraadte jeg udi Ægteskab med SOPHIA ELISABETH KAAS [Blyantstilføjeelse, vistnok med C's Haand: fød 28. Juni 1774, 22 Aar] og bleve vi viede af Provst HØYER ombord paa Flagskibet Kronprinsesse Marie, liggende her paa Rheden, hvor min Sviger Fader, Vice Admiral KAAS, som kommanderende Admiral for den danske Flaade var. Lovgyldigheden af denne Foreening er anmeldt for Sogne Præsten ved den danske Garnisons Kirke her i Byen, hvor samme, naaer det skulde giøres nødig, kan erholdes til Legitimation. Almægtige Gud, udbreed stedse Din Velsignelse over denne Foreening og lade os fremdeles erkiændtlige imod Dig for den Lykke, der herved blev os til Deel, leve for hinanden til Din Velbehag og vore Medmenneskers Gavn. Lad Formaalet af vore Handlinger være vores giesidige Lyksalig-

til denne Hensigt. Derom bede tvende ved fælles Kiærlighed lykkelige Forældre

Kiøbenhavn, skrevet udi Februari 1798
Detlef Cay Holsten (D:) Sophie Elisabeth Holsten
født Kaas.

Udi October 1799 blev denne vores kiære Datter indpodet Børnekopperne, som hun lykkelig og vel overstod, hvilken Velgierning af Forsynet stedse af os taknemmelige Forældre vil erindres, ligesom vi herudi som i alle vores Foretagender siden vores lykkelige Foreening have havt saa mange Prøver paa Guds naadige Beskiærmelse og Bestyrelse. Fremdeles er denne vores Datter i Juny 1800 indskrevet i Gissenfeldt Kloster og nyder strax de ved Fundazen for samme tilstaaede Rettigheder, — skrevet i Septbr. 1800.

*Sophie Elisabeth Holsten
fød Kaas* *Detlef Cay Holsten*

hed, og saaledes vilde vi anbefale os til dit vise Forsyn nu og i Evighed.

Kiøbenhavn, skrevet i Februari 1798 af Detlef Cay Holsten.

Den 3die August 1797 om Morgenen Kl. 1 slet blev vores lykkelige Foreening forøget ved Fødselen af en Datter, som den 8de Septbr. 1797 blev udi den danske Garnisons Kirke her ved Daaben helliget til det viise Forsyns Bestyrelse og indlemmet udi den christelige Meenighed, hvor hun blev opkaldet efter en afdød dydig, agtet og elsket Moder.

Blad 10 b

ADELHEIDE BENEDICTE

Fruent. Fad: Vice Admir: EDEL SOPHIE KAAS, fød KAAS og Frue Baronesse REGIZE SOPHIE HOLSTEN, fød KAAS.

Mands-Fad: Vice Admiral FR. CHRST. KAAS, Kammerherre og Cont. Admir. ULRIC KAAS, Kammerherre, Obstlieutnant VON DER LÜHE ved Garden til Fods, Kammerjunkere, Captain STAMPE i Sø Etaten, Gen. Adj. Captain LÖWENÖRN i Sø Etaten, Gen. Adj. Captain KIRKHOFF i Land-Etaten, Captain RÖMLING i Garden, Fændrik KAAS, ligeledes ved Garden tilfods.

Lykkelige ved det vise Forsyns Velgierninger imod os anbefale vi denne vor førstefødte Datter til Dig, O! Almægtige Gud, Du, hvis Beslutninger ere overensstemmende med Menneskernes Lyksalighed, hvis Veyledning allene udbreder sand Held, Velsignelse og Trøst over Mennesket, styrk vore Evner, giv os Mod og Standhaftighed til at danne denne vores Datter at blive dydig, retskaffen og menneskekierlig. Lad vore Bestræbelse[r] svare

Blad 11 a

skrevet 9. Juli 1804. Døbe Acten blev forrettet af Pastor THYE ved Garnisons Kirken, hvor den findes antegnet.

Den 12 May 1804 blev vores lykkelige Ægteskab forøget ved Fødsel af en Søn om Aftenen Kl. 8 slet, som den 25. Juny næstefter ved Daab hiemme i vores Bopæl blev indlemmet i den kristelige Meenighed og kaldet FREDERICH CHRISTIAN efter vores agtværdige, gamle Fader, hvis Dyder og sieldne fromme Liv vi ønske at maatte tiene ham til Mynster.

Fr. Fadd: Admiralinde [tilført med fremmed Haand: FREDERICKE AMALIA] KAAS, fød CARISIUS og K.herde. KI[R]STEN STAMPE, fød KAAS.

Mands Fadd: Gh.Rd. Grev ROSENKRONE, Oberste VON LEMMING, Kjuncker, Capt. HANS BAR. HOLSTEN, Lieutnant HOPPE.

Taknemmelige for de Velgierninger, vi nu udi de 8 Aar af vores Ægteskab have nydt af det vise Forsyn, paaskionne vi denne Forøgelse af vor huuslige Lykke. O!, at vi stedse maatte kunde mod vores tvende Børn opfylde de os paa-liggende Pligter og derved danne disse uskyldige til gode og fromme Mennesker. Gud velsigne fremdeles vor Foreening, lad Din beskiærmende Varetægt hvile over os. Giv os Tilfredshed, giv os Mod til at giennemgaae den Modgang, Din viise Haand maaske har tilberedet os, og hvorfore Du hidertil befriede os, udi vores Bøn og Tak til Dig indslutte vores tvende velsignede Glutter. Tak, Lov og Priis være Dig i Evighed. [senere tilført] — Udi December 1804 blev denne vores kiære Søn vaccineret, som han lykkelig og vel overstod, endskiøndt han var temmelig syg derved, som maaskee ogsaa var en Følge af Tænder, han paa samme Tiid fik. [senere tilføjet] I Aaret 1806 havde denne vores kiære Søn Kighosten, som han lykkelig overstod, skiøndt den var meget langvarig og meget haard.

HISTORISK EFTERRETNING OM DEN ADELIGE HOLSTENSKЕ FAMILIE FRA DENS OPRINDELSE IND TIL VORE TIDER

§ 1

Dens Oprindelse, indtil den nedsatte sig i Holsten.

Den har sin Oprindelse fra Franken af det Huus Wernfels, der formodentlig er Slottet Wernfels ved Floden Retzat i Høystiftet Eichstedt, som købte det Aar 1284, see Büschings Erdbeschreibung, 3 Theil, 2 Band p. 2514.

Den første af Familien, som findes, og fra hvilken man har Efterretning i nedstigende Linie indtil vore Tider er:

1. RUDOLPH VON HOLSTEN af det Huus Wernfels i Franken. Han var gift med N: N: von Schönberg, deres Søn var:
2. BERNHARD v: HOLSTEN udi Franken, som var Obristlieutenant ved Kreds Tropperne og gift med ELLEN MARGRETHE v: DASSEL af Grevskabet Oldenburg. Sønnen var:
3. JOHAN v: HOLSTEN, Obrist under Keiser Carl den 5 og havde til Ægte ANNA VON WELHAUSEN udi Franken, en Datter af MARQUART v: WELHAUSEN, Raad hos Biskoppen af Bamberg, og CLARA CHRISTINE VON MANDELSLOH af Stiftet Bremen. En Søn af disse kom til Holsteen.

§ 2

Familiens Ankomst til Holsteen, hvor den bliver bo-siddende.

1. ARENDT v: HOLSTEN, en Søn af Johan v: Holsten og Anna von Welhausen, var den første af Slægten, som nedsatte sig i Holsteen og boede der paa sin Gaard Winsen. Han tiente den spanske Krone som Obrist i den nederlandske Krig, da han med flere af den holsteenske Adel havde forstrakt den berømte Stad Antwerpen en stor Sum Penge og reiste derhen for at indfordre disse Capitaler, døde han sammesteds og blev der begravet. Han var gift med MARGRETE v: HALLE af Grevskabet Oldenburg. Hendes Fader var JOHANN v: HALLE, grevelig oldenburgsk Cantzeler, som med flere overgav den Augsburgiske Confession paa Rigsdagen og indsatte den første evangeliske Biskop i Bremen, hvorfor ham og Arvinger blev givet Godset Dutbergen frie for Paalæg. Hendes Moder var MARIA v: WEND af Westphalen. Deres Søn
2. CLAUS v: HOLSTEN til Bötternhofen ved Hohenwestedt i Rendsborg Amt var først Major i Svensk Tieneste, da han 1630 laae som commanderende Officer i Lübeck og 1634 bivaanede Slaget ved Nordlingen, derefter tiente han som Obristlieutenant under Kurfyrst Georg Wilhelm til Brandenburg i den polske Krig, men tilsidst som Obrist under Kong Christian den 4de. Ved de Svenskes Indfald udi Holsteen 1643 blev han tilligemed sin Tiener af de Svenske paa en mordersk Maade ihjelskudt paa sin Gaard og er begravet i Hohenwestedt Kirche. Hans Frue ELISABETH v: HÖNEN af Huset Nordmohr i Ostfriesland var en Datter af EVO v: HÖNEN til Nordmohr, grevelig ostfrisisk Obrist og Commandant i Essens og Stickhusen, og CATHARINE v: LANGEN af Westphalen fra det Huus Kreyenburg. Troelig fulgte hun sin Mand og var med ham i Lybeck, Brandenburg o. s. v., men da han var dræbt, maatte hun med sine Børn flygte til Hamborg. Følgende 4 Sønner bragte hun til Verden:

1. DETLEF v: HOLSTEN, Obristlieutenant ved det Jydske Regiment til Fods, hvilket han i 2 Aar forestod som Obrist og blev skudt i den svenske Krig 1676. Med hans Frue VON DRACHENFELS efterlod han sig tvende Sønner og een Datter.

- a. CLAUS v: HOLSTEN var Capitain og blev skudt i Ungern.
- b. BURCHARD v: HOLSTEN døde paa den danske Flode til Spanien.
- c. CATHARINA ØLLEGAARD v: HOLSTEN, fød Aar 1670, hun opholdede sig nogen Tid hos sin Farbroders Søn Hr. Obrist GODSKE DITLEF v: HOLSTEN paa Holstenshuus, men siden i Odensee, hvor hun døde i en høi Alder den 18. Maji 1753 og er begravet i Dalum Kirkes Chor. I Hjørnerne af Ligsteenen ere hendes fæderne og møderne Vaaben udhugne. Oven for er paa Muuren fæstet en sort Træ Tavle, hvorpaa sees samme Vaaben med Aarstallet 1753 og følgende Paaskrift med forgyldte Bogstaver: »See, Læser, et Billede, som vidner om en adelig Stamme, af hvilken denne salige her under hvilende udspirede, men det Guds Billede, der prydede hendes Siæl og yttrede sig i hendes Levnet, var det, der gjorde hende til en Jesu Brud, hvilken Ære hun ansaa som sin høieste Adelskab. Det første gjorde hende anseelig for Verden, det sidste behagelig for Gud; men saa lidet som det eene formindskede hendes Sorrig i dette Livs Møisommeligheder, saa meget forøgede det andet hendes Glæde i Dødsens Bitterhed, derfor vare disse Davids Ord hendes daglige Mundhæld i Livet, hendes dyrebare Trøst i Døden, Ps. 17, 15, Jeg skal beskue dit Ansigt etc.
2. ADOLPH HANS v: HOLSTEN var Claus v. Holstens anden Søn, hvis Levnet findes strax herefter.
3. BURCHARD CLAUS v: HOLSTEN, den tredje Søn, var Hof Cavaleer ved det svenske Hof og Capitain ved Garden, døde i Eisleben, ugift.
4. HIERONYMUS CHRISTIAN v: HOLSTEN, den fjerde Søn, var Ritmester og døde den 2. Juli 1692, ugift.

§ 3

Familiens Nedsættelse i Fyen.

ADOLPH HANS v: HOLSTEN, en Søn af Oberst Claus v: Holsten og Frue Elisabeth v: Hönen, kom i kongelig dansk Tieneste og kort derefter var den første af Slægten, som udvalgte sig en Boepæl i Fyen, da han der købte Gielskow, en adelig Sædegaard i Egnen ved Faaborg, hvis forrige Eyere var MOGENS BILLE og Frue MARGRETHE LUNGE. Det af ham selv beskrevne Levnet, som gaaer til 8 Aar for hans Død, lyder saaledes:

[A. H. v. Holstens Autobiografi udelades her, idet den vil blive gengivet i hans egen Biografi efter den endnu paa Langesø bevarede Original].

Saavidt gaaer Adolph Hans v. Holstens Levnet af ham selv forfattet. Han melder, at han dels ved Sorø Academie, dels udenlands har peroriert fire Gange og disputeret sex Gange og altsammen er trykt. Deraf opregnes tvende Stykker i Molleri Cimbr. lit. og J: Worms Lexicon over danske, norske og islandske lærde Mænd.

Paa samme Steder siges ogsaa, at han Aar 1653 blev Medlem udi det frugtbringende Selskab i Tydskland under Navn af DER GELIEBTE.

Adolph Hans v: Holstens første Frue ANNE MARGRETHE v: POUDEWELS, fød den 2. Junii 1645 var en Datter af Herr DIONYSIUS v: POUDEWELS til Gramsgaard, Christ. 4des Geheimeraad og Printz Christian 5tes Hof Marskal, og CATHARINA HEDEWIG v: AHLEFELDT af Huset Søegaard, Hofmesterinde. Hun opnaede kun en Alder af 21 Aar 10 Uger og 3 Dage og ligger begravet i S. Peders Kirke i Kiøbenhavn. Grav-Skriften læses i Resenii Inscript. Hauniens: pag. 225 og 226. Hans anden Frue IDE RATHLAU var en Datter af WOLFF SIGWERT v: RATHLAU til Guerebuy og BIRGITTA CATHARINA v: RUMOHR af det Huus Olpenitz, som overlevede ham. Adolph Hans v. Holsten døde paa Langesøe den 2. Jan. 1694 i sit Alders 63 Aar, 6 Maaneder og nogle Dage og blev begravet i Wigerslew Kirke. Saa længe hans efterladte Frue levede, besad hun baade Gielskow og Langesøe. Den 24. Dec: 1700 døde hun i hendes Alders 56 Aar og hviler hos hendes Herre i Wigerslew Kirke. Deres Børn, nemlig 4 Sønner og 1 Datter vare:

1. CHRISTIAN ADOLPH v: HOLSTEN, som siden omtales.
2. WULF SIGFRID v: HOLSTEN til Gielschow, fød den 18. Nov. 1672, blev Major ved det danske Infanterie og tiende som General-Adjutant ved de danske Tropper, som Aar 1703 gik til Ungern. Efter sin Moders Død blev han Ejer af Gielschow Aar 1701, da han og Brødre ventelig kastede Lod, og Gaarden derved tilfaldt ham, ligesom det siden skedte med Langesøe, som paa den Maade kom udi hans Broders Godske Ditlef v: Holstens Eye. Samme Aar 1701 indgik han Ægteskab med IDE SCHEEL, hvis Fader var Etaatsraad JØRGEN SCHEEL til Broeholm og Arreskov og Moderen ELISABETH BILLE, en Datter af Danmarks Rigets Marsk ANDERS BILLE og SOPHIE ROSENCRANTZ. Han døde paa Gielschow den 29. Julii 1713, men hun levede til Aar 1749 og forinden afstod 1742 Gielschow og Arreskov, hvilken sidste Gaard hun forhen havde arvet efter sin Broder ERIC SCHEEL, til sin Søn ERIC SCHEEL v: HOLSTEN. De havde tilsammen 5 Sønner og 6 Døttre, af hvilke 3 Sønner og 1 Datter døde unge, men de syv, som levede, vare:

- a. ERICH SCHEEL v: HOLSTEN til Gielschow og Arreschow, fød Aar 1710, blev den 3. Sept: 1734 Secretair i det danske Cancellie, den 19. Dec: 1739 Vice Landsdommer i Fyen og Langeland og endelig Konferenzraad faa Aar for sin Død, som indfaldt Aar 1772. Han havde ingen Børn, uagtet han var givt tvende Gange, først med SOPHIA v: FINECK, Oberst GYNTHER DIDRICH v: FINECKS til Dallund og Frue CLARA v: LEVETZOWS Datter, som døde 1761, siden med BIRTE KIRSTINE REETZ, som efter hans Død kom i Ægteskab med Hr. Geheimeraad Grev SCHAFFALITZKY DE MUCKADELL.
- b. CHRISTIAN ADOLPH v: HOLSTEN, fød 1711, blev Lieutenant og døde ugift i Odense.
- c. ELISABETH v: HOLSTEN, gift med Geheimeraad MOGENS ROSENCRANTZ til Spøtterup i Jylland, som døde Aar 1778, hun døde 1738 og hendes Børn findes paa Stamtaflen.
- d. IDE v: HOLSTEN, fød Aar 1705 gift med Etatsraad, siden Cammerherre JENS JUEL til Lundsgaard og

Jershavge, som døde den 6. Dec: 1774, men hun 20 Aar tilforn, nemlig 1754(a), deres eeneste Barn ELISABETH JUEL lever i Ægteskab med General-Major, Ridder og Cammerherre H. CHRISTIAN AHLEFELDT, Greve til Laurvig, Langeland og Rixingen, hvis Børn findes paa Stamtavlen.

- e. SOPHIA v: HOLSTEN, gift med ERIC CHRISTIAN SEHESTED til Bjørnemose, som var Capitain ved Grenadeer Corpset til Aar 1743, da han den 15. April tog sin Afskeed med Bestalling som Oberstlieutenant af Infanteriet, hun døde først, nemlig Aar 1753, og han 1757 uden at efterlade dem Børn.
 - f. BIRTE SKEEL v: HOLSTEN, død 1767, gift med KNUD BILLE til Steenalt, Etatsraad og Landsdommer i Jylland, død 1785. Om deres Børn og Børne Børn findes Efterretning paa Stamtavlen.
 - g. ANNA MARGARETHA v: HOLSTEN, Chanoinesse i Preetz Kloster, hvor hun er død.
3. GODSKE DITLEF v: HOLSTEN, Adolph Hans v: Holstens tredje Søn, hvis Levnet herefter anføres.
 4. FRIDERIC v: HOLSTEN, Adolph Hans v: Holstens fjerde Søn, fød den 1 April 1682, blev Hof Marskal og Jægermester ved det biskoppelige, fyrstelige Eutinske Hof og kjøbte siden udi Aaret 1730 Søebyesøegaard i Fyen, hvor han Aar 1752 døde i ugift Stand. Efter hans Testamente skulde Gaarden oprettes til et Stamhuus kaldet Holstensgaard og kom den saaledes 1752 til Geheimeraad MOGENS ROSENCRANTZS ældste Søn WOLFF SIGFRID ROSENCRANTZ, men da han døde 1755 til hans Broder Major AXEL ROSENCRANTZ (b)
 5. ANNA MARGARETHA v: HOLSTEN, Adolph Hans v. Holstens eeneste Datter, fød den 16. Sept. 1670 blev efter at hendes 16 Ahner vare tilbørligen oplyste, saaledes som vedfølgende Stamtavle udviser, for det holstenske Ridderskab antaget og kom ved Hertugen af Holsteens Prim. Precum i det adelige Stift og Kloster Preetz, hvor hun er død.

§ 4

Den første af den Holstenske Familie, som eyede Finstrupgaard.

CHRISTIAN ADOLPH v: HOLSTEN, den ældste af Adolph Hans v: Holstens og Frue Ide Rathlaus Sønner, var den første af Slægten, som blev Eyer af Holstenshuus, da Finstrup kaldet. Han var fød den 23. Junii 1669. Fra Ungdommen opofrede han sig til Krigs Tieneste og stod først ved Fod-Guarden i Kiøbenhavn, men da Kong Frideric den 4de overlod 12.000 Mand i Engelsk og Hollandsk Sold imod de Franske, gaves ham og andre danske Officeerer, som anførte samme, Leilighed til at vise deres Mod. Han var da Oberstlieutenant ved Livregimentet Curasserer i Brabant, hvilket han som Chef commandede. Stor Manddom viiste han i Slaget ved Oudenarde og kort derefter et uforfærdet Mod i Leiren ved Fretin, hvor han engang havde Forvagt, da Fienden nærmede sig og fyrede. Han forlod ei sin Post, og da han blev var, at en Cornet, som ei stod langt fra ham, frygtede og drog sig tilbage med 24 Mand af Vagten, gik han ganske roelig efter ham, tog ham ved Armen og trak ham frem igjen paa sit forrige Sted. Imidlertid streifede Kuglerne dem forbi, Holsten blev endog truffen i Armen, men da Kuglen var

- a) See Lundsgaards Beskrivelse ved Boesen, pag. 76 til 79.
- b) See danske Atlas Tom. 6, pag. 637.

mat, fik han ingen Skade(a). Ved hans Hiemkomst blev han beskikket til Oberst over det kongelige Livregiment Dragoner.

Som hans Broder Godske Ditlef v: Holsten ved Lodkastning blev Eyer af Langesøe, ligesom den anden Broder Wulff Sigfrid formodentlig paa samme Maade bekom Gielskow efter deres Forældre, og han saaledes fik sin Arv i Penge, men intet Jordegods, saa tragtede han dog efter at bekomme ligeledes en Herregaard i Fyen, hvor nu hans 2de Brødre allerede havde hver sin Boepæl, og naaede sit Ønske udi Aaret 1707, da Frue ARMGAARDT SOPHIE v: GABEL, Geheimeraad SCHULTZES Encke, overlod og solgte ham Findstrup Gaard og Gods. Skiedet er udstædt samme Aar den 11. Martii og Gaarden blev siden kaldet Holstenshuus. Paa den Tid var han Oberstlieutenant, men ikke længe derefter blev han udnævnt til Oberst, hvorpaa han snart tilsatte Livet imod Rigets Fiende og derved beseglede sit tappre Mod og troe Tieneste for sin Konge og Fædernelandet. Saa snart Krigen med Sverrig i Aaret 1709 udbrod, og Kong Frideric den 4de agtede at gøre Landgang paa Skaane, var Oberst v: Holsten ligeledes færdig med sit anbettede Regiment og indfandt sig ved Armeen sammensteds. Da nu følgende Aar 1710 den 10de Martii forefaldt det for Danmark ulykkelige Slag ved Helsingborg, og han med et uforsagt Mod anførte sit Regiment, blev han for samme skut til døde, da han med Ære havde tient i Krigen udi 23 Aar og ikke endnu opnaaet sit Levnets 41 Aar. At han faldt i det første Angreb, sees af en ved Trykken bekjendtgjort Underretning om dette Slag, hvor det strax i Begyndelsen heder: »Som da Herr General-Lieutenant RANTZAU formærkede, at Fienden gjordte Miner at falde med sit Rytterie ind paa os paa Siden, er han med Rytteriet af den høire Fløi gaaet imod Fiendens venstre Fløi, da han saa hart og tapper angreb, det han strax der kuldkastede Fiendens den første Linie og tog den svenske General Lieutenant BURENSKIOLD, som førte den svenske Armees venstre Fløi, tilligemed en svensk General-Adjutant og en Ritmester fangen, desligeste erobrede 8 Standarter af Fiendens, derimod paa vores Side Oberste Holsten ved Liv-Regimentet Dragoner og Oberste SPRENGEL ere bleven osv.« Oberst von Holstens Legeme blev vel paa Valpladsen eftersøgt, men fandtes ikke. Paa et haandskrevet Papiir er fundet, at af hans Regiment vare kun 9 fangne og blesserede, men deres Antal, som ved en ærefuld Død fulgte deres troe Anfører nævnes ikke.

Som nu Oberst Christian Adolph v: Holsten var død i ugift Stand, bleve hans 3 Brødre og een Søster Arvinger, og den næst yngste Broder Godske Ditlef v: Holsten bekom ved Deeling efter Udløsning Finstrupgaard, nu Holstenshuus.

§ 5.

Den første som besad baade Finstrupgaard og Langesøe, og deraf oprettede et Stamhuus.

GODSKE DITLEF v: HOLSTEN, Adolph Hans v: Holstens og Frue Ide Rathlaus tredie Søn, fik først Langesøe efter sine Forældre, og siden tillige Findstrupgaard efter sin Broder Hr. Oberste Christian Adolph v: Holsten, hvilken tvende Gaarde fra den Tid have været samlede og ere af ham oprettede til et Stamhuus. Han blev fød den 23. Febr. 1674 paa sin fædrene Gaard Gielskow. I hans Alders 16.

a) Mallings Store og Gode Handlinger, pag. 341. Man kan ikke tvile paa, at Christian Adolph v. Holsten forstaaes ved den der nævnte Holst.

Aar, imedens hans Fader endnu levede, forlod han sine Forældres Huus. Hans Lyst stod til Krigsstanden, hvori han først blev Cadet og derefter Lieutenant. Aar 1700 afstod Capitain VON DER OSTEN ham sin Capitains Plads, hvilken Afstaaelse Kong Frideric den 4de stadfæstede. Aar 1701 gik han med de danske Hjelpe Tropper, som bleve overdragne i Engelsk og Hollandsk Sold, til Brabant og Flandern. Udenlands gjordte han Krigs Tieneste i de følgende 9 Aar, da han udstod alle de Strabadser, som derfra ere uadskillige [sic.], og ei allene forhvervede sig Velstand, men og indlagde sig Berømmelse af en duelig og kiæk Officer. En lykkelig Legems Constitution og Lyst til hans Stand gjorde, at han med Iver søgte at udmærke sig ved forefaldende Leiligheder. Belejringen af Trarbach (a) i Hundsrük forskaffede ham samme. Denne Fæstning havde de Franske indtaget, men maatte igien forlade og bleve med megen Mandighed forfulgte. I Spidsen af hans commanderede Compagni paa 100 Mand gjorde han Storm paa samme Fæstning, men med et Tab af 84 Mand blev han nødt til at gaae tilbage, efterdi der paa Spioners falske Beretning til Generalerne var blevet angrebet paa en Side, hvor den ikke kunde indtages. Hvorfor man saae sig nødsaget til at forandre Angrebet, og da blev Fæstningen siden udi Aaret 1704 med Storm indtagen, efterat v. Holsten var bleven lægt af de bekomne Blessurer og havde tiltraadt sin forrige Post. Prindsen af Hessen, siden Konge i Sverrig, som da førte Commando, viiste den Naade at forære ham alt, hvad udi Fæstningen fandtes, Krigs Munitionen undtagen, tre eller fire hundrede Oxehoveder meget god Rhinsk og Mosler Vin var hans Bytte, hvorfor han indløste en temmelig anseelig Sum Penge. Følgende Aar 1705, 3. Febr. blev han udnævnt til Major ved Siælandske Bataillon. Des uden var han i andre Actioner ligeledes lykkelig og deelte overalt med de øvrige Officerer den Ære og Berømmelse, som de danske Tropper indlagde sig i denne Krig. Imedens Krigsluen endnu hisset blussede, gjorde han en Reise hiem til sit Fæderneland og henvendte sine Tanker til Frøken ELISABETH SOPHIA v: KNUTH, en Datter af EGGERT CHRISTOPHER v: KNUTH til Meltz og Aasmærk, nu Grefskabet Knuthenborg i Laaland, som var Geheimeraad, Ridder og Amtmand over Friderichsborg og Cronborg Amter, og efter nogen Tid blev han forloved med hende. Hun var fød den 15. Sept. 1685, dog fulgte han endnu fiire Aar sin Skiæbne i Feldslage og Belejringer, indtil omsider Tropperne bleve kaldte tilbage, da han giftede sig den 1. Martii 1709, Aaret derefter blev hans Fornøielse ikke lidet formindsket ved Tabet af hans ældste Broder, Oberst Christian Adolph v: Holsten, med hvem han havde levet i et nøie Venskab. Ofte var han i samme Fare med ham, hvorfra Forsynet til den Tid reddede dem begge, ligesom og deres Broder, der tiente ved de danske Hjelpetropper i Ungern. Men dette Tab bragte ham paa den Beslutning at leve i Rolighed og at begive sig paa sine Godser, og blev han derefter Oberst. Hans ugifte Broder, som saaledes havde sadt Livet til for sit Fæderneland, efterlod Finstrup Gaard og Gods til Deeling imellem ham og Med-Arvinger. Ved Skif[t]e-Foreningen blev afgjort, at Godsche Ditlef v: Holsten skulle modtage bemeldte Gaard og Gods, da Kong Friderich den 4de i Aaret 1717 reiste igiennem Fyen og kom forbi Langesøe, hvor han boede, havde Hans Majestæt den

a) som ligger ved Mosel Strømmen i Grevsk. Sponheim var forud en god Fæstning, som blev forstærket ved Slottet Grevenburg, men baade Stadens Fæstningsværker eroberte og ødelagde [Resten bortskaaet ved Indbindingen].

Naade for ham igien at antage ham i Tienesten og at overdrage ham det første vacante Regiment. Men da dette siden blev et langt fraliggende i Norge, begav han sig til Kiøbenhavn og gjorde allerunderdanigst Forestilling for sin Konge, som antog samme og i Naade entledigede ham derfra. Gud, som alletider havde bevaret ham i Farer, velsignede hans roelige Bestræbelser, og han satte sin Ærelyst deri, at opdrage sine Børn og at forsørge samme paa en Maade, at de kunde være i Stand til at vedligeholde sig med Ære og med Nytte at tiene deres Konge og Fæderlandet, derfor besluttede han med sin Frue at oprette et Stamhuus af Finstrup Gaard og Gods. Dette Forsæt fuldførte han udi Aaret 1723, da han under 20. Martii forfattede Erections Brevet, indleverede samme til Kong Frideric 4 med allerunderdanigst Ansøgning om dets Confirmation, som og paafulgte den 30. April nestefter med den allernaadigste Bevilling, at Stamhuset herefter maatte bære det Navn Holstenshuus, desuden fastsatte han ved Testamente af 10. Febr. 1740, at Langesøe Gaard og Gods skulde indlemmes under Stamhuset Holstenshuus og derpaa efter hans Død søges kongelig Confirmation. Nu behagede det Livets og Dødens Herre at bortkalde fra Verden først hans Frue, dette for ham sørgelige Dødsfald skedte den 3. Sept. 1742 udi hendes Alders 57 Aar, hendes Lig blev hensadt i Diernisse Kirke ved Holstenshuus. Selv levede han ej længe derefter, thi han døde den 25. Nov. 1745 i sit Alders 71 Aar og er nedsadt hos sin Frue udi samme Kirke i det Begravelse, som han der havde ladet indrette.

Hans Frue havde bragt ham 12 levende Børn, af hvilke 8 døde i deres Barndom, men fiire, en Søn og tre Døttre overlevede ham:

1. ADAM CHRISTOPHER V. HOLSTEN, som nu strax skal omtales.
2. FRIDERICA SOPHIA V. HOLSTEN er fød den 4. Jan. 1718 og gift 1740 med FRIDERIC DE LØVENØRN, Ridder af den Brandenburgske røde Ørn, fød den 9. Jan. 1714, en Søn af den berømte General PAUL LØVENØRN, han var først opofret til Søe Krigsvæsenet, hvor han udmærkede sig i adskillige Søeslag, som nogle malthesiske Skibe har holdt med Tyrken. I sit Fæderneland forfremmedes han den 4. Martii 1740 fra Capitain til Commandeur Capitain og blev endnu samme Aar Deputeret udi Søe Etatens General Commissariat, samt tillige virkelig Etatsraad. Siden blev han beskikket til Amtmand over Antvorskov og Corsøer Amter og derefter til Conferentsraad. Han døde 1779, men hun den 31. Julii 1774 forhen. Deres Børn findes paa Stamtavlen.
3. ANNA MARGARETHA V. HOLSTEN, fød den 26. Dec. 1719, gift 1741 med FRIDERIC CHRISTIAN LUDWIG V. PENTZ til Fiellebro og Skowsgaard i Fyen, som blev Hofjun-

cker den 13. May 1735, virkelig Etatsraad den 2. April 1743 og derefter Conferentsraad, begge døde udi Aaret 1770, og om deres Børn gives Oplysning paa Stamtavlen.

4. ANNA SOPHIA V. HOLSTEN fød den 4. Oct 1722. Gift 1744 med General Major CHRISTIAN FREDERIC V. LÜTZOW til Søeholdt, Ulrichsdal og Sædingegaard i Laaland, som døde udi Aaret 1759. Hun selv døde 1782 og havde Børn, som anføres paa Stamtavlen.

§ 6.

Den første Friherre af den Holstenske Familie til Frihersekabet Holstenshuus.

ADAM CHRISTOPHER V. HOLSTEN, fød den 18de Sept. 1717, da han var 15 Aar, sendte hans Fader Herr Oberst Godske Ditlef v. Holsten ham hjemme fra og lod ham fuldende sine Studeringer og adelige Øvelser til Kiel og Kiøbenhavn. Udi Aaret 1738 gjorde han en Reise til Norge og Sverrig, 1739 blev han Capitain af Infanteriet og foretog derpaa en udenlands Reise til Tydskland, Frankrig og Holland udi 3 Aar til 1742. Efter Hiemkomsten blev han udnævnt til Cammer Junker, den 7. Jan. 1755 blev han allernaadigst udnævnt til Kammerherre og 1764 beskikket til Amtmand over Nyborg og Tranekier Amter, den 29. Jan. 1767 blev han benaadet med Ordenen de l'union parfaite og den 30. Jan. 1768 med Dannebrog's Ordenen. Aar 1777 blev han udnævnt til Geheimeraad og optaget næstfølgende Aar den 4. Sept. i den friherlige Stand. Herpaa fulgte den 15. Sept. 1779 Stamhuset Holstenshuus og Langesøe Hovedgaarders og Godsers allernaadigste Ophøjelse til et Frihersekab og friherligt Lehn under det Navn Holstenshuus. Herr Geheimeraad Baron v. Holsten indlod sig den 29. August 1749 i Ægteskab med Frøken ADELHEIDE BENEDICTE V. RANTZAU af det Huus Pancker i Holsteen, fød den 12. Febr. 1731. Deres Ægteskab er velsignet med 8 Børn, hvorom gives Oplysning paa Stamtavlen.

[Foranstaaende skrevet med Skriverhaand, talrige Rettelser viser, at det er konfereret med et Forlæg. Gehejmeraad A. C. v. Holsten har derefter tilføjet:]

At denne Beskrivelse om den adelige Holstenske Familie med de tvende til Oplysning tienende, derved følgende og med mit Segl betegnede Stamtavler, ere overensstemmende med de i Hænde havende Familie Efterretninger og Documenter, saadant bevidnes hermed under min Haand og Segl.

Holstenshuus, d/ 29. Septbr. 1786.

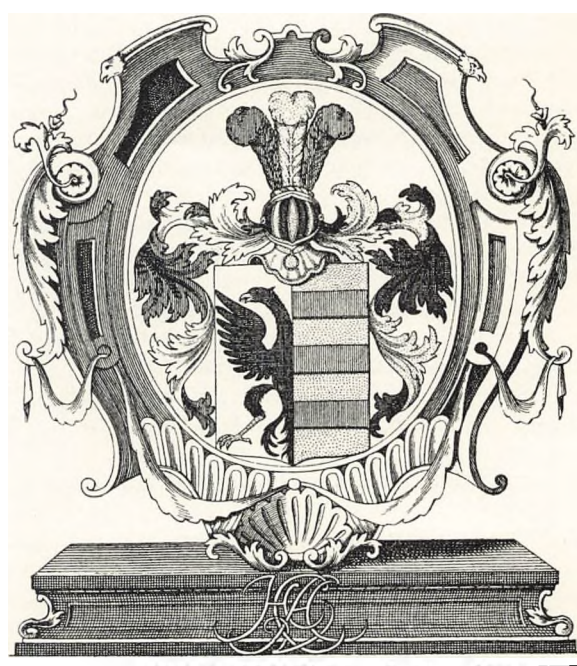
Holsten.

L. S.

(Original i Genealogisk-Heraldisk Selskabs Samlinger, Fol. 33 A., Bertouchs Korrespondance med Adelen).

A. C. HOLSTENS GENEALOGISKE ARBEJDER

Som det vil være klart af det foregaaende, nærede Gehejmeraad A. C. HOLSTEN en levende Interesse for Familiens Historie, som han da ogsaa til Stadighed kan ses at have været beskæftiget med. Herom vidner ikke blot de foran nævnte Familiebibeler, af hvilke de to er anlagt af ham, den ligeledes i det foregaaende omtalte »Historisk Efterretning om den adelige Familie Holsten«, som A. C. Holsten indsendte til Bertouch, da denne paa Genealogisk-heraldisk Selskabs Vegne samlede Materiale til Adelens Genealogi og Historie, og de maled

Andreas Reinhardt Filius sculpsit: a Franckfurt. A° 1741.

Titel- og Vaabenkartoucher fra Godske Ditlev von Holstens Ahnetavle. A-Trykket.

»Ahnetræer« fra 1746 i Diernisse Kirke, men først og fremmest de foreliggende Publikationer om Familien, som vel ikke direkte siges at være udarbejdet af ham, men som dog efter alt det foreliggende maa tilskrives hans Pen.

Det første af disse Arbejder er »Stamm-Tafel des Hauses von Holsten wie solche bey annehmung zweyer Freylein von diesem Geschlecht in dem adelichen Closter Pretz vor dem Corpore Nobiliu[m] Holsatiae ist erwiese[n] worden«, en 28,5 Gange 42,5 cm stor kobberstukken Ahnetavle for GODSKE DITLEV VON HOLSTEN, hvortil Pladen endnu opbevares i Arkivet paa Holstenshuus.

Af denne Ahnetavle eksisterer to forskellige Tryk A og B, af hvilke A er signeret »Andreas Reinhardt, Filius sculpsit, a Franckfurt. Ao. 1741«, medens B kun har Signaturen »Andreas Reinhardt, Filius, sculpsit«. B adskiller sig foruden ved en Del Tekstkorrekturer fra A ved, at saavel Titel- som Vaabenkartouchen er forsynet med Bundskravering, hvortil kommer, at Vaabenkartouchen i B er udstyret med en Staffage af Kanoner og Faner, Lanser og Partisaner. Af den Maade, paa hvilken Tekstkorrekturen er foretaget, idet manglende Bogstaver i A er klemt ind paa den meget sparsomme Plads i B, og af Maalene — saaledes f. Eks. Afstanden mellem Kartoucherne og mellem Forbindelseslinierne — kan det fastslaas, at samme Plade har været benyttet til begge Tryk, og altsaa af A. C. Holsten er forlangt rettet.

Som nævnt er Tavlen forsynet med to udprægede Rococco-Kartoucher, begge i højre Side, den øverste rummer den lange Titel; den nederste med Holsten-Vaabenet er placeret paa en Konsol, der bærer Initialerne A. C. v. H. i en smuk S sammenslyngning.

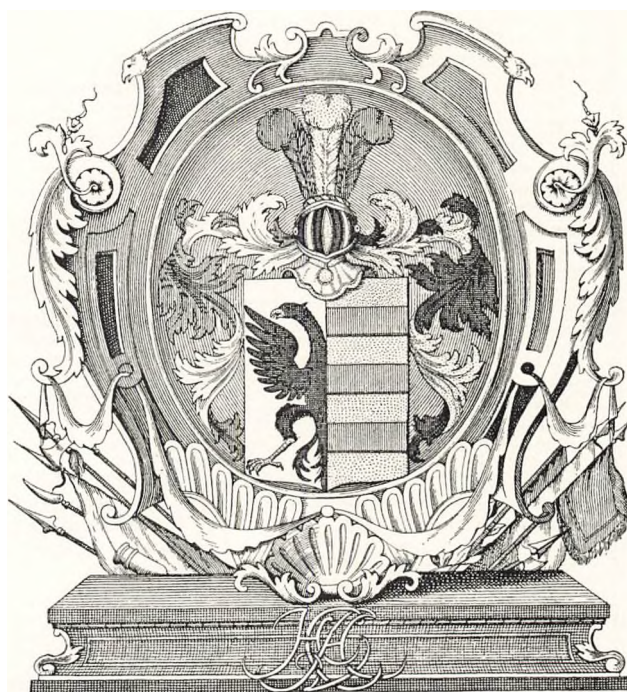
Ahnetavlen giver Oversigt over Godske Ditlev von Holstens 32 Ahner, men meddeler for det store Flertal af Personerne kun Navn og Besiddelse, samt for 32-Ahne-Rækkens Vedkommende tillige Litteraturhenvisninger. Opstillingen er en Oversigtstavle, sideordnet saaledes, at Probanden er anbragt yderst til højre, og Tavlen læses fra højre mod venstre. Som andet Steds berørt maa den her anvendte Form karakteriseres som den mest anskuelige skematisk Opstilling, der kendes, blot med det Forbehold, at Tavlen burde have været orienteret omvendt, med Probanden yderst til venstre, hvorved man havde opnaaet dels at læse Tavlen den rigtige Vej, dels at faa Mændene placeret til venstre for Hustruerne.

Af Interesse ved den foreliggende Ahnetavle er det at konstatere, at der ikke i de 32 Ahner foreligger Indgifte og saaledes heller ikke forekommer Ahnesammenfald, de 32 Ahner i øverste Række repræsenteres af 32 Personer.

Endelig knytter sig til det foreliggende Arbejde den genealogisk-historiske Interesse, at Godske Ditlev von Holstens Ahnetavle er den anden i Rækken af danske Ahnetavlepublikationer — den første var Rostgaards Ahnetavle for Storkansleren Grev CONRAD REVENTLOW.

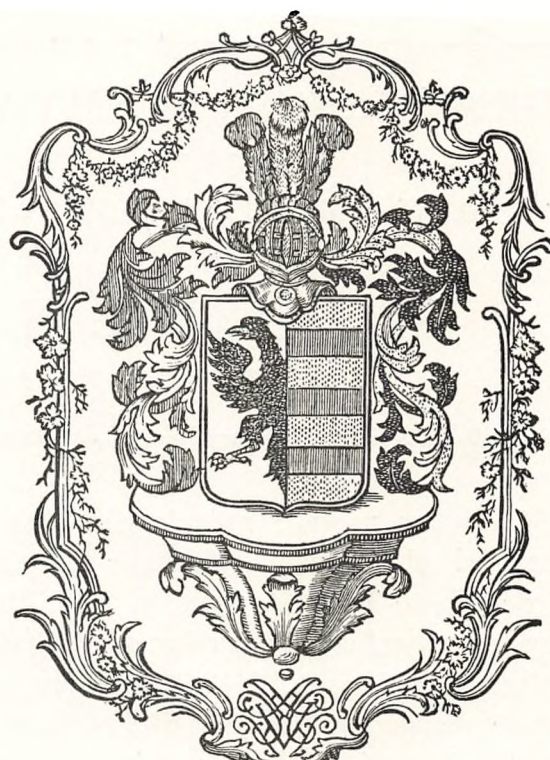
Medens Formaalet med Opstillingen af denne Tavle utvivlsomt har været, som angivet i Titlen, at præstere den til Optagelse i Preetz Kloster nødvendige Ahneprøve, saa skyldes A. C. Holstens næste Arbejde, ligesom vel iøvrigt selve Mangfoldiggørelsen af Ahnetavlen sikkert historiske og Pietets-Hensyn.

Endnu samme Aar, eller maaske allerede i Slutningen af 1740, lod Holsten — ogsaa i Tyskland — fremstille en kobberstukken »Stamm-Tafel des Hauses von Holsten«, som føres tilbage til Rudolph von Holsten »Herr zu Wernfels in Francken« og bringer Descentoriet ned til Claus von Holsten, hvis agnatiske Efterkommere derpaa anføres. Ved Fremstillingen er Tavleformen benyttet, og Tavlen er forsynet med en yndefuld Kartouche, hvori Holsten-Vaabenet er anbragt paa en Konsol. Denne Stamtavle er dog sikkert aldrig blevet færdig, men kendes kun i 2 Korrekturer, af hvilke den første ikke tidligere har været opbevaret i Arkiverne paa Holstenshuus og Langesø, hvorimod Det kongelige Bibliotek fra gammel Tid ejer et Aftryk. I Juli 1940 har imidlertid Kammerjunker O. B. von Munthe af Morgenstjerne til Familiearkivet paa Langesø skænket et Eksempplar, som var fundet blandt hans Faders efterladte Papirer, men hvis Proveniens iøvrigt er ukendt. Dette Stykke, der saaledes var en velkommen Erhvervelse, har yderligere familiehistorisk Interesse ved paa Bagsiden at være forsynet med A. C. Holstens egenhændige Anvisning til Kobberstikkeren om Aftrykkenes Forsendelse. Hans Paaskrift, der lyder saaledes: *Le meilleur est de mettre ces épreuves à plat au fond d'une malle [ø: malle] & le cuivre par dessus; sinon il faut en faire un rouleau bien serré de peur quelles ne se froissent. — Cette épreuve ci & la dernière sont des épreuves*

Vaabenkartouche fra Godske Ditlev von Holstens Ahnetavle.
B-Trykket

manquées», viser, at der kun har været Tale om Korrekturtryk (epreuves). Teksten bærer tydeligt Spor af, at Kobberstikkeren ikke har evnet at læse Forlægget, saaledes er Navnet Ide to Steder gengivet som Jele, og yderligere er Wulff Sigfred og Godske Ditlev von Holstens Børn blevet slaaet sammen til eet Kuld ved en fælles Streg omend med to Spidser. Tavlen maa antages at være blevet fremstillet sidst i 1740 eller i Begyndelsen af 1741, idet FRIDERICA SOPHIE VON HOLSTENS Ægteskab med FREDERIK LØVENØRN, som fandt Sted 4. November 1740, er angivet, medens der intet findes oplyst om IDE BIRGITTE VON HOL-

Titel- og Vaabenkartoucher fra Stamtavlen af 1743.
Stokken til Titeltkartouchen findes paa Holstenshuus

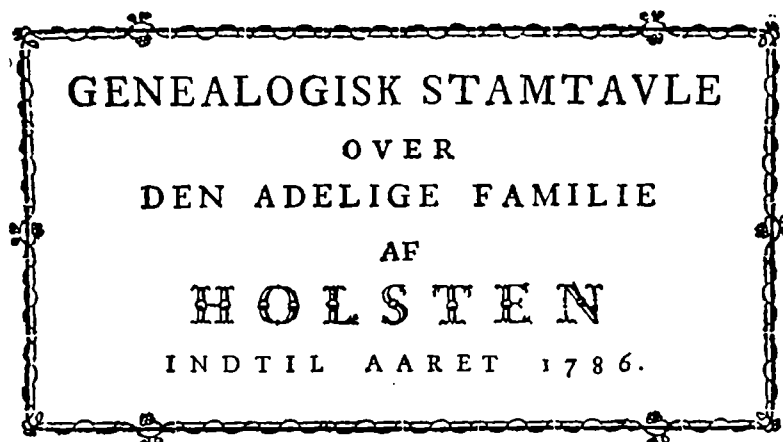
STENS Ægteskab med JENS JUEL eller ANNA MARGRETHE VON HOLSTENS Bryllup med FREDERIK LUDVIG VON PENTZ, der fandt Sted henholdsvis 5. Maj og 25. August 1741.

Paa et senere Tryk af denne Plade, som fra gammel Tid opbevares i Arkivet paa Langesø, er Navnet Ide rettet de to nævnte Steder paa Pladen og med Blæk har A. C. Holsten foretaget yderligere Korrekturrettelser, blandt andet Tilføjelse af Ide Birgitte Holstens Ægteskab med Jens Juel, hvoraf det saaledes fremgaar, at Korrekturen er rettet efter 5. Maj 1741. Den Kendsgerning, at denne Korrektur endnu foreligger paa Langesø, og at der ikke kendes flere end de nævnte to Tryk (i 3 Eksemplarer), gør det sandsynligt, at der ikke er blevet taget noget rigtigt Oplag, men at Pladen er blevet kasseret.

Det var da naturligt, at A. C. Holsten kaldte sin næste Publikation for »Richtige Stamm-Tafel des Hauses von Holsten bis aufs Jahr 1743«; denne Oversigtstavle, der indholdsmæssigt kun adskiller sig fra 1740—41-Stamtavlen ved at udelade nogle som smaa afdøde Børn og ved at være ført à jour til 1743, er i Modsætning til de foregaaende trykt og efter al Sandsynlighed fremstillet her i Landet. Den er forsynet med to træskaarne Kartoucher, som tydeligvis er udført med 1740—41-Stamtavlens Kartouche som Forbilledet, men rigtignok i en temmelig tung og uelegant Udførelse. De to Kartoucher, der rummer henholdsvis Titelen og Vaabenet, er ens og adskiller sig kun fra Forbilledet ved forneden at have indflettet Initialerne A. C. H. i Spejlmonogram. Vaabenkartouchen synes at være signeret K. R.

Fyrretyve Aar senere genoptog A. C. Holsten Arbejdet med Familiens Stamtavle; han var jo i 1779 blevet optaget i Friherrestanden og kunde vel nok ønske at faa fremstillet en fornyet Udgave, hvoraf dette kunde fremgaa, men hertil kom sikkert ogsaa den almindeligere Udbredelse af den genealogiske Interesse i Tiden, som bl. a. førte til Dannelsen af Genealogisk-heraldisk Selskab. Af den bevarede Korrespondance, som er gengivet i det foregaaende, ses det, at A. C. Holsten og hans ældste Søn i 1783 har skrevet rundt til Familiens nærmere og fjernere Paarørende for at samle Oplysninger, og 1786 offentliggjordes dette Materiale

under Titlen »Genealogisk Stamtavle over den adelige Familie af Holsten indtil Aaret 1786«, som i Modsetning til de tidligere nævnte paa Tysk affattede Arbejder fremkom paa Dansk. Ligesom Stamtavlerne af 1740—41 og 1743 føres ogsaa denne tilbage til Rudolph von Holsten og bringer Stamrækken ned til Claus von Holsten; derefter bringes hans Børn og Børnebørn, hvis kognatiske Descendens ligeledes meddeles.

Af de her nævnte genealogiske Arbejder findes Stamtavler 1743 og 1786 samt et B-Tryk af Ahnetavlen indhæftede i den foran omtalte sølvbeslagne Bibel, de øvrige Tryk, saaledes de to Korrekturtryk af 1741-Stamtavlen, 1786-Stamtavlen, B-Trykket af Ahnetavlen og et enkelt Eksemplar af A-Trykket, ligger nu i Arkivet.

Slutstenen paa A. C. Holstens familiehistoriske Produktion danner den i det foregaaende gengivne Historisk Efterretning, der ikke blev trykt, men som indsendtes til Bertouch i et af en Skriver udført, men af Gehejmraaden selv gennemrettet, signeret og forseglet Eksemplar. I et familiehistorisk Arbejde som det foreliggende er der god Grund til at mindes A. C. Holsten som den første, hvis Interesse for Familien satte sig Spor i Litteraturen, og tillige som en af vore faa private genealogiske Publicister fra det 18. Aarhundrede.

BARON ADAM CHRISTOPHER HOLSTENS SELVBIOGRAFISKE OPTEGNELSER

Frå Gehejmraad A. C. Holstens Haand foreligger en Række til forskellig Tid nedskrevne Optegnelser om hans Ungdomsrejser i Skandinavien, Frankrig og Tyskland; nemlig:

1. et lille i kulørt Papir indbundet Hæfte i Oktav, hvis Titelblad bærer hans Vaaben-Exlibris og Titlen: »Extrait des Mémoires iusqu'à l'année 1743«, som indledes med en Oversigt over Familien Holsten med biografiske Optegnelser svarende til de fra de trykte Stamtavler, Familiebiblerne m. v. kendte Meddelelser, og indeholdende dels Optegnelser om hans Uddannelse og Studier, dels om hans Rejser 1738 og 1740—42. Beretningen er affattet paa Fransk.
2. En fragmentarisk tysk Koncept i Dagbogsform om Rejsen i Sverige 1738 med Titelen »Journal von meiner svedischen und norwegischen Reise«.
3. »Mémoires depuis 1740«, et Manuskript i stor Kvart, i sin nuværende Form omfattende 127 Sider, hvoraf nogle enkelte er blanke, idet Forfatteren har ladet Plads aaben til Suppleringer; det er dog øjensynligt, at enkelte Blade hist og her er gaaet tabt, ligesom et helt Læg (formentlig 16 Sider) er forsvundet. Manuskriptet, der som de øvrige maa betegnes som en Koncept, er ret bredt anlagt og skildrer paa Fransk hans Rejse fra Afrejsen fra Langesø i Januar 1740 til hans Ophold i Lyon, hvortil han ankom i Juni Maaned 1741.
4. En fransk Koncept i Kvart omfattende 110 (egentlig kun 109) beskrevne Sider; Manuskriptet maa betragtes som en Fortsættelse af »Mémoires depuis 1740« og behandler hans Ophold i Frankfurt fra Efteraaret 1741 med udførlig Omtale af Kejservalget.
5. Forskellige mindre Koncepter til de under 3 og 4 anførte sammenhængende Skildringer.

Medens den ovenfor under Nr. 2 omtalte tyske Koncept til Sveriges-Rejsen synes udarbejdet paa et forholdsvis tidligt Stadium af hans Liv, maasko endda tildels under selve Rejsen — herfor taler baade Optegnelsernes temmelig tilfæl-

dige Karakter og store Ufuldstændighed, ikke mindre det over al Maade slette og ubehjælpsomme Sprog, i hvilket den er affattet — synes de øvrige Koncepter om Rejsen i Frankrig og Opholdet i Frankfurt udarbejdet paa et betydeligt senere Tidspunkt, uden at det dog vil være muligt med Sikkerhed at udtale sig om, hvornaar. — En Del af de under Nr. 5 nævnte spredte Optegnelser synes skrevet af en anden efter Forfatterens Diktat, Skriveren synes at have været mindre fortrolig med fransk Ortografi, hvorfor A. C. Holsten har maattet gennemrette Koncepterne.

Saa vel den lille ovenfor nævnte »Extrait des Mémoires« som adskillige Enkeltheder i de bredere Koncepter tyder afgjort paa, at A. C. Holsten har haft Tanker om at offentliggøre en Del af disse Memoirer — en Hensigt, som dog ingen sinde blev virkeliggjort.

Nedenfor meddeles forskellige Uddrag af dette Materiale, som nu opbevares i Arkivet paa Langesø.

Af »Extrait des Mémoires«:

[Om WOLFF SIGFRED VON HOLSTEN] Il épousa IDE de la famille DE SCHEEL, fut longtêms malade et mourut sur ses terres en Fyonie, laissant 2 fils et 5 filles.

[Om GODSKE DITLEV VON HOLSTEN] [1701] Dans toute cette guerre il essaya les fatigues qui en sont inséparables, une heureuse constitution et du goût pour son métier lui firent chercher avec empressement à se distinguer dans les occasions. Le siège de Trarbach lui en fournit une; il monta le premier à l'assaut à la tête de cents grenadiers et avec perte de quatre vingt quatre fut obligé de se retirer. La Forteresse sur un faux rapport de l'espion fait aux généraux ayant été attaqué du coté où elle étoit imprenable on fut contraint de changer d'attaque.

Etant guéri de ses blessures il conserva son poste après la prise de la place, qui fut emportée d'assaut. Le Prince de HESSE, aujourd'hui Roi de Suède, qui commandoit, eut la grâce de lui faire présent de ce qui s'y trouvoit à l'exception des munitions de guerre; trois ou quatrè cens tonneaux d'excellent vin du Rhin et de Moselle, dont il tira une somme assés considérable pour un capitaine plus brave que riche furent sa récompense, moins flat[t]euse pour lui que l'avancement dont elle fut ensuite accompagnée. D'autres actions lui furent pareillement favorables, dont je fais abstraction vu la meilleure connoissance des officiers ses camerades, qui partagèrent ensemble l'honneur et la gloire que les troupes danoises s'acqui[è]rent dans cette guerre.

[Under Omtalen af sin Audiens hos den svenske Konge, skriver A. C. Holsten:] Lorsque je Lui eus nommé mon père, Sa Majesté le Roi dit qu'il l'avoit connu particulièrement et cita l'affaire de Trarbach dans les termes, dont j'ai fait mention ci-dessus. Il me parut que Sa Majesté parloit de cette guerre avec plaisir, comme d'une époque qui Lui rappeloit la mémoire de ses exploits et la fleur de ses premières années

. . . . A Delmenhorst j'ai fait un séjour court chez Monsieur DE WITZLEBEN³⁴, mon oncle. Delà je m'en retournai à Hamburg et dans ma patrie, j'eus la satisfaction de trouver mon père et ma mère en parfaite santé quoiqu'avancés en âge, le contentement que j'en recevois fut bientôt troublé par la mort de ma feu mère, qui par une mort heureuse paya le tribut que nous devons tous à la nature, ce qui se fit au mois de Septembre de l'année 1742.

Af »Journal von meiner svedischen und norwegischen Reise:

1738

d. 20/9. May kahn ich nachmittags um 4 Uhr in Stockholm glücklich und wohl an in Gesellschaft des Barons ERENSTRAL¹⁶² Sobald wier nun in der Stadt gekommen waren, sahe ich gleich, das die Stadt nach der Nathur des Landes gelegen wahr, indem daselbst sehr hohe Berge, Hügel und Felsen sind, da die Heuser baldt hoch, bald nidrig auf gebauet, zimlich weit von einander ligen, doch sind die Straßen meistens grade, aber sehr uneben; es war zu Südermalm, da ich hineinkahm, daselbst ich abtrath um mein Quatir, so vor mir bestellet wahr, erfragen zu laßen, welches ich den erfuhr, so beynahe eine ½ Meille davon aus ligen, ich passirte von dem Südermalm durch den Theil, so die Stadt gena[n]dt wirdt, über unterschiedene Brücken, nach dem Nordermalm, alwo es ungefehr in der Mitte liget auf der Drodnings Gade, so »Det Goldene Hoppet« heist, i. e. die goldene Hofnung.

d. 21/10. May speißete ich bey dem dänischen Envoié Hr. Grafen LINAR¹⁶³, alwo ich überdermaßen wohl empfangen wurde, sie waren beyderseits der Hr. Graf und die Frau Gräfin¹⁶⁴ sehr genig und obligant, und waren so gütig und offerirten mich freien Acces in ihrem Hause und an ihr Tafel beständig zu speisen, so das ich mich bey solchen unvermutende acceuil eben so erfreuet als unverhoft befand, so ich den mit viellem Vergnügen und Danckbahrkeit empfinde. Selbigen Tages nach dem Eßen fuhr der Hr. Graf Linar mit mich 1) zu Graffen HORN¹⁶⁵ und introducierte mich daselbst bey der Gräfin¹⁶⁶ sowohl als bey Graffen, welche beyderseits sehr gewogen sich bezoignen. Er ist der erste und äldste Reichs Rath, und folglich

auch in der Regierung und nach dem König der erste, ein Mann in übrigen der grose Meriten haben soll, wo von inskünftige zu erwehnen wohl Gelegenheit sein wird; 2) zum Marechal DYBEN¹⁶⁷, dehm ich einen Brief von seinen Schwieger Sohn den schwedischen Envoié in Copenhagen übergab¹⁶⁸. Darauf er den mit mich nach Hoffe fuhr, und wurde ich daselbst sowohl vom Hofmarechal als auch von dem Hr. Graffen Linar beydes Ihro Majestæt dem König und der Königin presentiret. Es wahren beyderse[i]ts Ihro Majestæten sehr gnädig, frugen mich um unterschiedenes, insonderheit Ihro Majestæten der König, welcher sich meines Vatern gnädigst erinnerte.

d. 22/11. May speisete ich Mit[t]ag bey dem Herren Grafen Linar und Nachmittags fuhr er mit mich nach dem Reichs Rath DE LA GARDIE¹⁶⁹, BUNDE¹⁷⁰, und andere mehr, wie auch des Abends zum französischen Ambassadeur Comte SAINT SEVERIN, alwo wir zum Eßen blieben.

Ex-libris.
Skal være stukket af Tuscher

[Uden Dato, mellem 1. og 5. Juni incl. ny Stil] Wahr ich mit dem Herren Secretair WILDE nach der A[n]tiquitets Cammer gefahren, alwo der Secretair HELIN wahr, an dem ich von dem Hr. J[ustitz] R[at] GRAM einen Brief mit hatte, welcher da bey dem Appartement von dem Antiquitet Collegio ist. Er zeigte mich so viel dieses mahl, die Zeit verstattete unterschiedenes, es wahr da aber wenig remarquables und auch in keiner guten ordnung. Von dänischen Sachen ist da nichts als eine ziemliche Anzahl Gesetzbücher, sowohl von Sehland und Jüdland wie auch von Norwegen, worunter das isländische das älteste ist. Es ist aber davon, wie von dem übrigen, keine complaite oder rechte Sammlung.

d. 10. [Juni] /30. [May]. Vormittags gelesen, Nachmittags mit der Post geschrieben an Lunde und an Mama, nachgehens in der Comedie.

d. 2. August/22. July fuhr der Landshöfting ROHLAM mit mir zu seinem Schwager und Oncle den Resident vom Berg Collegio ROHLAM hin und machte mich daselbst bey ihm bekandt, welcher ein Mann von 68 Jahr ist, der vielle galante Studien besitzt, vorneml. aber in der Historie, Antiquitet-, Berg- und Müntzwesen sehr versiret, und der da das gröste, schönste, ordentlichste und complaiteste Müntz Cabinet hat, von swedischen Medaillen und allen Müntzsorten, auch dasjenige alles was der schwedischen Historie angehet.

[Uden Dato] Aufen Antiquites Collegien findet sich unterschiedene alte dänische Gesetzbücher, wie vorhin ist erwehnet worden, unterandern [e]in altes geschriebenes Jordebuch von Danne~~z~~ und zu hörende Provintien, wornach die Contributionen sind bezahlet worden zu König Waldemari Zeiten.

Af »Mémoires depuis 1740«.

[Holsten og Baron DEHN ankom til Slesvig By 18. Januar 1740]. Le jour ensuite il me fit le plaisir de me mener au château; j'y fut présenté à Madame la Markgrave¹⁷¹, j'y dinai ce jour là. Le Markgraaf¹⁷² se trouva à la chasse avec les Princes de BEVERN¹⁷³ et de GLUCKSBURG¹⁷⁴, le soir à leur retour j'eus l'honneur de leur être présenté et celui de souper avec eux.

Le 22 [Janvier 1740] J'allai à Pretz visiter ma Tante paternelle¹⁷⁵ et ma cousine¹⁷⁶, toutes deux chanoinesses de Couvent et qui me témoignèrent beaucoup d'amitié et de tendresse. Le 23. je retournai à Kohof¹⁷⁷, terre très considérable, que Monsieur DEHN avoit affermée, il y a un édifice de fort bon goût tout à la françoise, que lui même a fait construire.

[Efter Ankomsten til Braunschweig 14 Februar 1740:] . . il y a aussi un riche chapitre, nommé St. Blaise, dont le Duc ERNEST FERDINAND DE BEVERN¹⁷⁸ est chef et le Comte de DEHN¹⁷⁹ Doien. Monsieur le Baron de DEHN ainsi que le Comte son frère ont été employés à cette cour sur tout pour le ministère des affaires étrangères. Ils y ont acquis l'un et l'autre une estime universelle [Holsten deltog i et Maskebal] j'eus l'honneur de faire ma cour à la Duchesse Douairière¹⁸⁰ qui me combla

de politesse; sa gouvernante Madame DE RANTZAU¹⁸¹ me prit en amitié, dont je fus principalement redevable à la connoissance qu'elle avoit eue de mes parens maternels.....

Le 23. [Février 1740] nous poursuivîmes notre route de Brunswig par Hanover, Minden et Munster, sans nous arrêter, les chemins en ce païs de Westphalie sont ordinairement impraticables par les eaux et l'étoient cette année par la quantité prodigeuse de neige, de glace et un froid si excessif que les fourrures les plus impénétrables avoient peine de nous en garantir, jusques là que la respiration même des domestiques et postillons exposés à l'air se trouvoit gelée, de sorte qu'il étoit impossible de voiajer pendant quelques heures du jour, celles du grand matin et du soir étant impraticables. Quant aux auberges il est difficile de trouver des expressions qui marquent au juste la malpropreté qui y regne, et qui semble y avoir établi son thrône; il n'est pas question de distinguer les appartemens differens, la cuisine, la cave, la chambre à coucher, le grenier et l'étable n'en faisant qu'un où le maître, les valets et les bestiaux ont tous l'avantage de recevoir et de regaler les étrangers qui y arrivent.

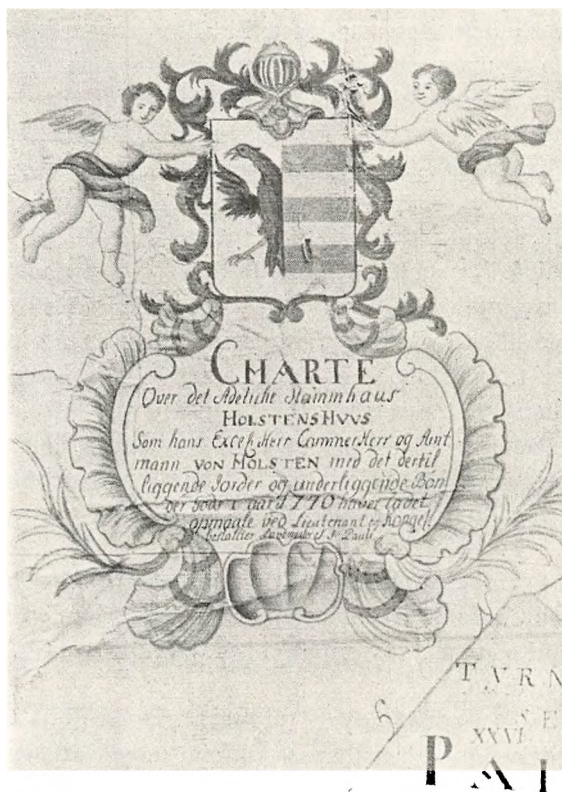
[Under en Omtale af franske Forfattere efter Ankomsten til Paris 9. Marts 1740] Parmi les excellens auteurs modernes j'avoue que VOLTAIRE est infiniment de mon goust; j'ai lu la pluspart de ses ouvrages avec un plaisir infini, son Henriade, le seule poëme épique qui ait paru en françois est rempli de grandes beautés, ses Lettres Philosophiques sont curieuses et savantes, plusieurs de ses tragédies sont tous les jours représentées avec succès et cedent guerre à celles de Racine et de Corneille; il me paroît digne en un mot des plus grands éloges, quoique quelques pieces fugitives, injurieuses au gouvernement l'aient banni de sa patrie, mais ailleurs il a été très gracieusement acceuilli et il fait actuellement les délices d'un grand Prince de l'Europe aussi connu par son courage que par la protection qu'il accorde aux sciences¹⁸².

L'Opéra peut être regardé comme le premier, soit pour la magnificence des décorations, soit pour la somptuosité des habits, soit pour la beauté du coup d'oeil, soit pour la grandeur des dépenses; le Prince DE CARRIGNAN¹⁸³ en est directeur et en retire annuellement des profits considérables; les plus belles voix s'y font entendre avec plaisir, entre autres celle de l'incomparable Mademoiselle LE MORE, première actrice; Mademoiselle PELISSIER merite aussi de grands éloges pour la beauté de sa voix; la symphonie y est parfaite, les meilleurs instrumens étant employés à flatter agréablement l'oreille des spectateurs, qui sont toujours en grand nombre; on y voit, sur tout le vendredy, une grande quantité de dames desquelles on peut dire ce qu'Ovide disoit des Dames Romaines

Spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipsæ.

La danse fait un des principaux ornemens de l'Opéra, les meilleures danseurs du Roiaume y étant employés, qui sans contredit l'emportent sur ceux de quelle nation que ce soit; tout cela ensemble doit composer un divertissement des plus complets, aussi n'y a-t-il que l'Opéra d'Italie pour la musique et les voix qui du sentiment de plusieurs connoisseurs puisse être mis en parallèle ou préféré à celui de France.

Quant à la Comédie Française rien selon moi ne lui est comparable, les meilleurs acteurs de l'univers y représentent les pieces inimitables de Corneille, de Racine, de Molière et d'autres excellens auteurs; dans toutes ces belles tragédies pleines des grands sentimens le vice est toujours puni et la vertu couronnée; les comédies remplies d'une excellente morale où l'on jouë si agréablement. Les differens ridicules des hommes font un amusement aussi graciux qu'instructif et les casuistes outrés ont beau déclamer contre les spectacles, ils sont toujours remplis des plus honnêtes gens du Roiaume. La Comédie Française est pensionnée de la Cour où elle jouë certains jours de la semaine; elle est composée d'une très grande quantité d'acteurs et d'actrices qui n'ayant point de directeurs font une espèce de petite république à part. Ils avoient

Fra et Godskort paa Holstenshuus Godskontor

le malheur autrefois d'être excommuniés par le Pape, mais depuis quelque tems la sévérité de la Cour de Rome s'est radoucie à leur égard, de sorte qu'actuellement on les ensevelit en terre sainte et ils sont même admis aux sacremens. Independamment de l'agrément qu'un étranger trouve dans la fréquentation du théâtre français il en retire encore une utilité considérable par rapport à la langue que l'on y parle et prononce dans une grande pureté.

La Comédie Italienne dans un goust très différent de la françoise est moins fréquentée, elle est peut-être plus amusante, mais je n'oseroi pas affirmer qu'elle fut aussi chatiée; les licences qui y regnent, semblables à celles que l'on trouve communement dans les comédies allemandes, me paroissent plus propre à alarmer la pudeur qu'à fortifier la vertu; ce que l'on peut pourtant dire en général, c'est que dans une grande ville, sur tout comme Paris, les spectacles sont un heureux preservatif ou contre des dépenses excessives ou des débauches honteuses; l'utilité de ces sortes de spectacles paroît encore très visiblement par la quantité de troupes différentes dispersées dans les principales villes du Roiaume, où aucune ne peut s'établir sans être autorisée par Sa Majesté; il seroit à souhaiter, ce me semble, que dans tous les païs de l'Europe les mêmes divertissemens fussent établis et encouragés, rien n'étant plus propre à délasser agréablement l'esprit et occuper innocemment les oisifs; on trouve dans les bonnes pièces de théâtre une image naïve des moeurs, une critique fine des défauts et pour tout dire en un mot un tableau parlant de la vie humaine. Ceci étant incontestablement vrai, n'est-il pas surprenant que les François aient attaché une espèce d'ignominie à un métier, dont le but est de les instruire en les amusant? — métier dont la perfection est plus rare que celui d'auteur? — que l'on ait presque refusé la sépulture à Molière, dont les pièces pleines d'une excellente morale et d'une fine critique des moeurs ont peut être fait plus de bien que tous les sermons de Bourdaloue¹⁸⁴ et de Flechier¹⁸⁵. Les Italiens et les Anglais pensent bien différemment; les bons comédiens sont estimés à Rome, et on voit le tombeau d'une excellente actrice en Angleterre parmi ceux des généraux et des rois; c'est ce mépris que l'on a en France pour les actrices qui pourroit bien en partie contribuer à leur faire aussi à leur tour mépriser la vertu; l'avisement des talens entraînant ordinairement avec lui l'avisement des moeurs.

.....

Une des plus belles cérémonies que l'on voit à Paris est la célébration de la Fête Dieu, ce jour là toutes les Cours Souveraines vont en procession, en habit de cérémonie et à pied pour accompagner l'archevêque qui sous un day superbe porte le St. Sacrement; l'archevêque dans la cathédrale et chaque curé dans sa paroisse.

Les personnes du premier rang se font un honneur d'être de cette procession. La Reine Douairière d'Espagne¹⁸⁶, malgré sa difficulté de marcher, accompagnoit celle de St. Sulpice, une des plus solennelles de Paris, soit par la quantité de Prêtres, soit par la richesse des encensoirs, soit par la magnificence des habits, soit par la quantité prodigieuse de personnes distinguées. La Fête Dieu est une Fête mobile et se celebre toujours le jeudi d'après le Dimanche de la Trinité.

.....

Faisons ici quelque reflexions sur la manière dont un étranger doit se comporter pour tirer tout le fruit possible de son voyage en France; je commence d'abord par poser pour principe qu'il lui convient de voir plutôt les provinces et cela non à la hâte et en poste pour ainsi dire, mais avec maturité et à loisir afin d'être moins neuf dans les moeurs et le langage de la nation en arrivant à Paris; je crois aussi l'hyver la saison la plus convenable pour voir cette ville superbe, tant parce qu'elle est plus déserte en été, que parce qu'en hyver les bals y sont plus fréquens, les sociétés plus nombreuses et les spectacles plus brillans: mais comme le principal avantage, à mon avis, est celui d'y profiter des manières polies de la nation, d'y apprendre l'usage du monde, à s'exprimer avec facilité et à acquérir cette aisance en tout que l'on peut dire particulière aux François, il ne convient pas de se livrer à solitude, comment pouvoir goûter ainsi les avantages de société dont je viens de faire mention, ni se livrer entièrement à l'étude, c'est déplacer un tems destiné à d'autres usages, ni à fréquenter les étrangers ce n'est pas le moien de connoître la nation, ni se livrer à des compagnies peu convenables, c'est enfouir ses talens, c'est vouloir perdre ceux que l'on a reçu, ni s'amuser à ne voir uniquement que des curiosités, c'est apprendre à parler de beaux bâtimens et non des belles choses, c'est préférer les pierres aux hommes.

Je ne m'étendrai pas d'avantage ici sur l'article de mon séjour à Paris ne voulant point entrer dans un inutile détail ni ne prétens décrire les superbes bâtimens, les nombreuses curiosités et les magnifiques objets qui frappent les yeux dans cette belle ville; mon principal but est de bien connoître le gouvernement, les moeurs, et la façon de vivre de la nation, comme étant l'utilité essentielle que l'on doit retirer

de ses voyages, et c'est de quoi je me propose de traiter un jour plus amplement lorsque j'aurai plus de loisir de donner à mes remarques toute l'étendue dont elles sont susceptibles.

[Faa Dage efter sin Ankomst til Paris besøgte A. C. Holsten Versailles, hvorum han bl. a. skriver:] — D'abord on y entre dans la salle des ambassadeurs qui n'a rien d'extraordinairement remarquable, on y voit au contraire une grande simplicité, c'est dans cette salle que l'on est à déjeuner du chocolat, du café, & en attendant le lever du Roi qui s'annonce lorsque les portes de la Cour, qui sont fermées avec des grilles dorées, s'ouvrent, pour entrer dans les appartemens du Roi on monte et traverse la salle des Gardes; on distingue deux sortes de lever, le petit et le grand lever du Roi, au petit lever, qui est quand le Roi sort du lit, ne sont admises que les personnes qui ont ce droit en vertu de leur naissance ou leurs charges; au grand lever sont admis tous les ministres étrangers, les seigneurs de la Cour, des étrangers connus ou introduits par les ministres et la principale noblesse.

Le Roi se couche et se leve ordinairement tard, après le petit lever il se rend dans l'appartement du grand lever, un Prince du Sang et en son absence le grand maréchal de la garde robe lui donne la chemise, on l'habille, ensuite il se met à sa toilette, un valet de chambre tient le miroir devant lui pendant qu'un autre lui accomode les cheveux; dans ce temps là toute la Cour est en cercle autour de Sa Majesté, qui alors parle souvent aux ministres étrangers ou aux seigneurs de sa Cour pour l'ordinaire de nouvelles ou de parties de plaisir comme la chasse par exemple; ainsi on doit bien distinguer ce que l'on dit, du silence que l'on prétend que Sa Majesté avoit coutume d'observer et différencier les premières années de Sa jeunesse d'avec les années suivantes dans lesquelles son affabilité s'est développée chaque jour; aussi est il d'un abord facile ce qui fait en partie la véritable grandeur du Souverain et entretient ses sujets avec une bonté qui plait dans un particulier et ravit dans un monarque.

Après que le Roi est habillé et coiffé il prend des reliques qu'il porte toujours, va à la ruelle de son lit et s'agenouille sur deux cavreux posés au devant du fauteuil près de son lit, prend de l'eau et prie Dieu; il entre ensuite dans son cabinet donne l'ordre aux gendarmes, indique l'heure qu'il veut dîner et ce qu'il veut faire la journée et toute la Cour se retire. Le dîner du Roi se distingue en petit et grand couvert; au petit le Roi dine seul dans son cabinet et reste peu à table, au grand en publicq avec la Reine seule dans les appartemens, la Cour présente ainsi que les ministres étrangers à qui comme à son lever il fait l'honneur de parler souvent; j'eus l'avantage de lier particulièrement connoissance avec Monsieur DE SAINTOT, l'introducteur des ambassadeurs, homme très aimable, des politesses du quel je ne sçaurois assés me louer pour lors en semestre et chargé de faire les honneurs de la table des ambassadeurs entretenue par S. M. une fois par semaine, savoir le lundi; il me fit l'honneur de m'y inviter ce jour là une fois pour tous et j'y ait toujours diné toutes les fois que je suis venu à la Cour.

Quelque jours après j'eus l'honneur d'être présenté à Sa Majesté par Monsieur DE SAINTOT dans la grande galerie, le Roi sortant de la Messe; ensuite j'eus celui d'être présenté à la Reine que l'on voit d'ordinaire les jours de Cour, lorsqu'elle dine seule dans son appartement, toutes les dames d'honneur présentes, dont la plupart sont Princesses et Duchesses qui ont le Tabouret; l'après midy il y a presque toujours grand jeu chés la Reine. J'eus aussi l'honneur de faire ma révérence à Monseigneur le Dauphin¹⁸⁷, Prince très aimable, fort dodu et extrêmement fait pour son âge, quoique d'une taille moïenne, les cheveux d'un beau noir, le visage rond et plein, il dine dans son appartement, son gouverneur à côté de lui, dans ce tems il n'y avoit à Versailles que deux des Dames de Frances, les autres étoient au Couvent de Fontevrault, la plus jeune me paroît la plus belle.

Le Roi à l'exemple de ses prédécesseurs est extrêmement adonné à la chasse et à cet égard ne leur cède en rien; aussi les charges en sont elles les premières du Roiaume, comme celles de Grand Veneur, de Grand Louvetier et de Grand Fauconnier, cet exercice si noble en lui même et si salutaire pour le corps plait tellement à S. M., qu'Elle ne manque jamais de le prendre au moins de deux jours l'un en dépit de tout mauvais temps.

Les soupers du Roi sont pour l'ordinaire dans les petits appartemens avec de jeunes et aimables seigneurs de la Cour avec lesquels il dépouille pour ainsi dire le Monarque afin de revêtir l'homme sociable, c'est là qu'à mesure qu'il sacrifie sa grandeur, il goûte une satisfaction d'autant plus vive qu'elle semble moins compatible avec le diademe, c'est là encore que le délicieux champagne a en quelque sorte la propriété de faire oublier pour quelques momens la prodigeuse distance qui se trouve entre le sujet et son Roi. Madame DE M. est des petits soupers, et se rend, dit on, plus agréables à S. M. par de vives saillies qui le divertissent que par une beauté régulière ou un esprit supérieur, Quant au coucher du Roi, pour l'ordinaire après minuit, il n'y a pour l'ordinaire point de cérémonie réglée qui s'y observe comme à son lever.

Rien au monde de si libre, de plus naturel, et de moins gêné dans les manières que la façon de vivre des courtisans; cela ne doit point surprendre, ils acquièrent cette aisance par l'habitude de l'exercer, ou par la force de l'exemple; continuellement avec ceux qui pour ainsi dire dès le berceau se sont fait un système de politesse engageante, aiant continuellement devant les yeux les plus parfaits modèles dans ce genre, est-il surprenant qu'ils y excellent eux mêmes? — d'ailleurs cette insinuante souplesse qui fait pour ainsi dire l'essence des courtisans ne les quittant jamais faut il s'étonner, si tous ceux qui les approchent se ressentent de leurs façons aisées; il y a entre un homme de Cour et un seigneur de ville à peu près la même différence qu'il y a entre ce dernier et un gentilhomme de campagne, qui, quelque génie qu'il ait, n'attrape jamais cet air dégagé, qui peut l'empêcher d'être reconnu campagnard, la Cour est donc le centre de la politesse, c'est là qu'il la faut chercher et là seul selon moi que l'on la trouve.

.....

[Efter Ankomsten til Bordeaux i November 1740] Il me semble que le récit des curiosités que l'on a vues dans un país soit par rapport aux bâtimens ou autres chose[s] de cette nature, est le moindre avantage que doit se proposer une personne qui veut voïager avec utilité; le caractère différent des nations, la diversités de leurs moeurs, la singularité de leurs penchans, la variété de leurs inclinations, voilà, selon moi, les principaux objets dignes de remarque.

Dans le nombre des différentes connoissances que j'ai faites à Bordeaux j'ai taché de donner la préférence à ceux dont la fréquentation pouvoit m'être les plus utile, soit du côté des moeurs, soit des talens; parmi ceux-là tiennent le premier rang Monsieur l'intendant BOUCHER, Monsieur le Commandant du chateau TROMPETTE DE SELIERS, Monsieur le premier président LE BRETON, universellement aimé et respecté, qui dans le tems que j'y étois eut le malheur de voir en peu d'heures toute sa maison reduite en cendres, Monsieur le président MONTESQUIEU, celebre auteur des Lettres Persanes, dont le fils marche glorieusement sur les traces de son père dans la carrière du sçavoir, et Monsieur le président BARBOT, extrêmement renommés l'un et l'autre par leur grande capacité et profonde érudition; un fréquent entretien avec des personnes de ce caractère fait que l'on s'oublie aisement et que l'on prolonge son séjour au delà du projet formé. Une autre raison encore qui a retardé mon départ est l'impraticabilité des chemins et une légère indisposition qui dans la fatigue du voyage auroit pu devenir plus considérable.

[Holsten ankom 22. April 1741 til Toulouse] Toulouse est une grande et belle ville, mais à proportion pas peulée à beaucoup près autant que Bordeaux, ce que l'on doit attribuer en partie au défaut de commerces, en partie à une quantité prodigeuse de vastes jardins au milieu de la ville, mais principalement au grand nombres de couvens de toute espèce tant d'hommes que de femmes, qui occupent assés inutilement un terroir immense, il est incroyable combien ces inutiles membres de la société foisonnent dans cette capitale du Languedoc et cela après tout n'est point surprenant, il est naturel de tâcher de l'établir dans un país où l'on est respecté, or, Toulouse et l'Espagne sur le chapitre monacal est presque la même chose, vous y voïés aux heures du repas des moines de toute espèce entrer dans les auberges et demander la charité à tout le monde avec un air d'assurance et d'effronterie qui feroit plutôt regarder leurs quêtes comme un tribut qui leur est deu [!] que comme une aumône que l'on leur fait; de sorte que munis déjà d'un front d'airain et encouragés par la foiblesse et l'imbécilité des autres ces pieux fainéans s'engraissent aux depens du publicq; à peine un Cordelier sort-il de sa faction gueusante qu'il est relevé par un Recollet et celui-ci par un Capucin qui a pour successeur un grand ou petit Carme, lequel cède sa place à un Augustin, et tout cela sous le spécieux prétexte de prier Dieu pour vous.

..... Les Cordeliers y ont un beau couvent remarquable par deux endroits, par une bibliothèque choisie ouverte à tout le monde trois jours de la semaine et par un caveau que tous les étrangers vont voir, dans lequel un grand nombre de cadavres se sont parfaitement conservés et en quelque sorte pétrifiés depuis plusieurs siècles, plusieurs ont encore leurs dents et leurs chevelures, ce spectacle est extrêmement touchant, très propres à faire faire de solides reflexions et est plus parlant selon moi que les discours du plus docte orateur.

[Under Opholdet i Montpellier i Maj 1741 saa Holsten hos Præsident D'AIGREFEUILLE en Medaillesamling:] Je vis entre autres curiosités chez Mr. d'Aigrefeuille un livre extrêmement rare, intitulé »Antiquités de Venise«, écrit en Italien et dédié à S. M. Danoise regnante, cet ouvrage ne faisoit que de sortir sous la presse, l'édition en est très belle et la gravure superbe. Messieurs SOULIÉ et LAMOURIER passent pour les deux plus habiles chirurgiens de M[ontpellier], j'eus beaucoup d'agrément de connoître ce dernier, homme très aimable, qui me montra bien des curiosités anatomiques.

..... De Montpellier à Nismes la dinée est au pont de Lunel qui n'est remarquable que par une des

auberges de France où l'on fait la meilleure chère à meilleur compte; le chemin qui y conduit est superbe, une seule chaussée parfaitement pavée et gravellée, tous les chemins bordés d'oliviers et de meuriers [o: mûriers] entremêlés de bleds magnifiques, et plus haut l'on aperçoit les plus rians vignobles; il faut de nécessité en être témoin pour juger sainement de la beauté du coup d'oeil, toutes les routes en général du bas Languedoc sont dans ce goust là, de sorte que cela produit le plus merveilleux effet du monde.

[Under Opholdet i Lyon i Slutningen af Juni 1741:] Une autre chose très remarquable à Lyon est le Collège de la Trinité occupé par les Jésuites, sur tout remarquable par une des plus magnifiques bibliothèques que j'ai vue de ma vie; le vaisseau sur tout en est superbe par sa longueur, sa largeur et sa situation, regnant sur le Rhône. Louis XIV y est représenté dans le fond, couronné par les mains de la Victoire, ce portrait est du celebre MIGNARD¹⁸⁸; dans le nombre prodigieux de beaux livres dont cette bibliothèque est composée j'y en ai vu plusieurs de très rares comme un Ciceron en 2-vol. in fol., imprimé à Milan par MINUTIANUS¹⁸⁹, les Oeuvres de Luther en 7-vol in fol., le Talmud, le Nouveau Testament par ROBERT ETIENNE¹⁹⁰, édition communément apellée par les libraires, O! Mirificam, en effet on ne peut rien de plus beau, le Bréviaire de Louis XIII, l'Histoire de Louis le Grand en medailles qu'il envoya lui même au Collège de Lyon, plusieurs magnifiques polyglottes, tous les Commentaires ad usum Delphini, sans compter une histoire générale de la Chine en 30-volumes, imprimés à Pekin en beau papier et beaux caractères chinois.

Ce qui distingue Lyon de toutes les villes de France est la richesse de son commerce et ses manufactures d'étoffes en or, argent, et soie, à quoi son heureuse situation par rapport aux rivières qui la bordent et son voisinage avec l'Italie et d'autres païs ne contribue pas peu. Ce commerce pendant long temps a été si florissant que plusieurs fabriquans ont fait des fortunes rapides et considérables, mais depuis deux ou trois ans les choses ont cruellement changé de face, plus de trois cens métiers sont à bas faute d'ouvrages, ce qui selon toute apparence a été causé par differens deuils dans le Nord et les désordres que les affaires critiques dans toute l'Europe occasionnent actuellement; plus de sept à huit mille familles se trouvent par là actuellement sans pain à Lyon ce qui n'a pas laissé de favoriser les officiers qui ont eu besoin de recrues; la nécessité aiant tenu lieu à plusieurs d'ardeur guerrière et de courage martial. Cela n'empêche pas qu'à Lyon il ne se fasse actuellement de grandes fortunes; cette ville étant presque la seule qui fournit non seulement à toutes les autres du Roiaume, mais à tous les païs étrangers, par où il est aisé de juger du nombre prodigeux de fabriquans et de métiers qu'elle doit entretenir; aussi lorsqu'un fabriquant est assés heureux d'imaginer quelque beau dessein d'un goust distingué il est comme assuré de gagner tout d'un coup des sommes immenses, de là une jalousie étonnante parmi les fabriquans et une méfiance sans pareille sur la communication des desseins que l'on ne veut point qu'ils transpirent jusques à l'ouverture des ventes, aussi y-a-t-il des peines très grieves contre ceux qui par subtilité tâcheroient de se les approprier et d'en faire leur profit aux dépens des inventeurs qui dans leurs magasins sont toujours attentifs à voir leurs ouvrages qu'ils ont souvent dessinés eux mêmes ou pour lequel ils ont des dessinateurs exprès.

Rien n'est si curieux que de voir tirer le fil d'or et d'argent; leur principe consiste d'abord en des barres d'argent que l'on fait passer par degrés par des trous de différente grandeur pour en amoindrer le volume; c'est à dire qu'une barre d'argent grosse comme le bras, par exemple, se trouve insensiblement réduite à la grosseur du poignet, ensuite à celle du pouce, du petit doigt et finalement à l'épaisseur du plus mince, le tout suivant la petitesse des trous par passe et dont il emprunte la configuration, de sorte qu'un seul marc d'argent réduit à sa minceur ordinaire pour l'emploi à quoi on le destine s'étendrait de la longueur de cent lieues et d'avantage; mais ce qu'il y a de plus surprenant encore est la façon dont se fait le fil d'or, qui dans son origine n'est autre chose que ce même argent, dont j'ai parlé, dont on couvre une barre grosse comme le poing par exemple d'une feuille d'or, dont on l'envelop[p]e plusieurs fois avec laquelle cet argent s'incorpore en quelque façon de sorte que quelque extension que l'on lui donne, l'or couvre toujours la superficie et paroît former un corps d'or pur, quoique le corps solide soit d'argent et que l'or n'en fasse pour ainsi dire que l'écorce.

Je ne puis point me résoudre à quitter la manufacture des métiers sans faire reflexion à la façon ingénieuse dont le travail s'en fait; après tout est il surprenant qu'un étranger n'y connoisse rien, puisque l'ouvrier lui même travaille à l'envers, et est guidé pour ainsi dire par ceux qui le dirigent, en tirant certains cordages qui font toute l'économie de son dessein, et lui tracent en quelque sorte le plan d'une exécution qu'il ignore lui même?

Les Lyonnais en général sont extrêmement adonnés au commerce et passablement avides de gain; leurs femmes ne sont point comme par tout ailleurs d'éternelles joueuses de médiateurs, plusieurs s'attachent

au négoce, et feroient d'excellens commis; la société y est assés bornée par cela même que le trafic fait pour ainsi dire le but principal; aussi le spectacle s'y trouve-t-il extrêmement negligé et les meilleurs acteurs après ceux de Paris sont obligés dans une des plus grandes villes de France de mourir de faim.

Af Fortsættelsen af Mémoires depuis 1740:

[Manuskriptet begynder med Holstens Afrejse fra Mannheim og Ankomst til Frankfurt 24. August 1741, herefter beretter han om en Række Fester hos de forskellige Ambassadører, og skriver saa om et Ophold i disse Festligheder:] Je profitais de ce relâche pour aller rendre visite à Messieurs les Comtes DE STOLBERG et D'ISEMBOURG qui ont leur residence à quatre et six mille de cette ville. Ces deux seigneurs qui sont Chevaliers de l'Elephant me reçurent avec une bonté sans égale et me firent un million de politesses, dont le souvenir me restera toujours, principalement le premier dont la conversation est douce et engageante ne se sentant en aucune manière de la hauteur qu'affectent les Comtes d'Empire qui la plus part du tems seroient des plus aimables, si un maudit cérémoniel, qu'ils ne violeroient pas pour toutes choses, ne les rendoit ridicules sans qu'ils puissent se corriger d'un défaut qu'ils avouent eux mêmes.

Ce comte a banni de sa maison ce démon bizarre et introduit à sa place cet air libre et enjoué qui fait l'âme de la société civile (il joint à ces charmes un esprit solide qui lui fait trouver la vie agréable, ce qui fait le bonheur de ceux qui ont le bonheur de le fréquenter)*) Madame son épouse lui est aussi d'un grand secours pour faire l'honneur de sa table et de sa maison. Elle est de la Maison de NASSAU¹⁹¹ et soeur de la Duchesse DES DEUX PONT. Je puis dire avec vérité qu'elle a par dévers tous les agrémens qu'on peut désirer. (Elle est d'une aimable figure et d'une vivacité si grande que ses pensées sont toujours assaisonnées d'un certain je ne sais quoi que plus on est avec elle, plus on désire d'y toujours être. Le séjour que j'y ai fait quoique près de quinze jours ne m'a paru qu'un seul instant et j'y aurois resté d'avantage si je n'avois pas craint de pousser un peu trop les bornes de la politesse, Je pris donc congé de ce couple charmant, non sans en regretter la possession pour me rendre à Francfort où j'arrivoi le vingt de septembre)*).

Il ne se passa plus rien de remarquable jusqu'au vingt d'octobre, si ce n'est que le bruit courut que l'Electeur de BAVIÈRE après avoir pris le serment de fidélité des vassaux de la Haute Autriche se disposoit conjointement avec les François, qui étoient en marche d'assiéger Vienne. Cette entreprise étoit des mieux concertées et je ne sai les raisons qui l'en firent desister. Vu que cette ville manquant entièrement des choses les plus nécessaires à soutenir un siège, la plus part des fortifications étant delabrées il n'y avoit point à balancer à l'entreprendre, ce qui eut forcé la Reine de Hongrie à s'accomoder avec les prétendans de la succession du feu Empereur.

C'étoit là le raisonnement de toutes les compagnies où je me trouvois et que je tâchois en même tems de pénétrer pour pouvoir les dépeindre au naturel. Je liai amitié avec ceux qui pouvoient la dessus me donner des instructions. Toujours curieux, toujours charmé d'apprendre quelque chose. J'ai tâché par les reflexion que j'ai faites que mes voyages puissent m'être un jour d'une grande utilité. J'ai eu à Francfort l'accès chez tous les ministres et dans les autres maisons de cette ville qu'on peut ranger en deux classes. Les nobles, les patriciens et les réformés: ce sont là les seules personnes qui se piquent de sçavoir vivre ou d'entendre la politesse. Je me suis trouvé chez les uns et chez les autres et je n'y ai rien remarqué qui fut capable d'amuser un homme solide et dont le bon goût demande autres chose que des grands rien. Je fais abstraction pour le présent des ambassadeurs et des autres princes où je me suis trouvé, dont je parlerai bientôt.

Mon but est de me renfermer dans la description de la bourgeoisie de Francfort dont la compagnie n'est point du tout agréable pour le grand nombre de cérémonies qu'il y faut observer et par une grande force d'esprit dont on doit se munir pour ne pas rire à chaque instant du ridicule qu'ils se donnent.

Les nobles que je joins aux patriciens, ces deux ensemble affectent la magnificence des princes sans en avoir leur manières ni leur affabilité. La moitié de leurs discours se perd en titres et l'autre en complimens de sorte qu'au sortir de chez eux on ne sçait où l'on a passé son tems à moins que de se mettre au jeu ou de regarder quatre statues qui pourroient aller de pair avec quatre fiers espagnols. Ceux qui ne sont pas du goût de perdre leur argent ou de considérer les remords intérieures que produit cette fatale passion ont un ample matière pour abhorrer ces sortes de compagnies où le bon goût est entièrement banni et que j'ai trouvé en France par ce que cette nation étant ennemie des complimens et portée d'elle même à la joie et à l'enjouement elle sçait rassembler l'utile et le badin.

*) (—) atter overstroget.

Quant aux personnes du sexe qui hantent ces sortes d'assemblées leur amusement seroient aimable si elle pouvoient annéantir cet air sérieux qui gâte totalement les charmes, ce qui fait que leur esprit ne se develop[p]e point avec la même facilité des Françoises.

Au reste je puis dire que leur entretien quoique dénué de ces qualités ne laisse pas que d'être gracieux. Ce qu'il y a de bon, elles n'entendent point ces détours de coqueteries si communes aux autres ainsi quand elles font tant que d'aimer elles aiment de bonne foi, il est vrai qu'avant qu'elles se livrent à la tendresse il faut passer par bien des classes, où entre autres choses il ne faut rien oublier de ce qui peut flatter leur goût et leur vanité. Les réformés à l'imitation des patriciens et des nobles, quoique la plupart issus de François, ont contracté les mêmes habitudes, il est vrai, que la hauteur de la noblesse et les titres fastueux qui en résultent sont ignorés dans leurs assemblées. Cependant il y regne un air si gêné et un tel cérémoniel que j'en ai été surpris plusieurs fois. Comme ils n'ont point comme les premiers aucune généalogie à s'étendre, en récompense les grandes richesses dont ils sont pourvus suppléent à ce défaut et font qu'ils s'estiment du moins autant que ceux-ci.

Leur femmes sont fastueuses au dernier point et je puis dire que balançant entre la coqueterie et la vanité, elles seroient d'une assez bonne composition si elles pouvoient s'imaginer ou se mettre dans l'esprit ce qu'elles sont pour paroître telles qu'elles devroient être.

Il est facile de voir par cette exposition que leur entretien ne peut être amusant vu qu'elles méprisent leurs égaux et qu'à ceux que la fortune a mis au dessus d'elles elles ne veulent céder en rien.

Le jeu est aussi la baze de ces compagnies bourgeoises et la seule chose qui puisse dédommager un cavalier de leurs manières hautaines. Si Molière étoit encore en vie et qu'il hanta ces sortes de compagnies il y trouveroit une ample matière pour donner au public la BOURGEOISE DAME DE QUALITE, qui seroit un morceau qui ne céderoit en rien au BOURGEOIS GENTILHOMME.

Il est facile de s'imaginer qu'une personne que l'éducation et le bon sens ont alternativement polis n'a pas lieu de s'applaudir de pareilles connoissances, mais qu'y faire, il faut passer son tems et quand on est obligé d'étudier le monde, il faut en visiter toutes les classes. Pour moi qui ai fréquenté les uns et les autres je n'ai point eu d'autre but et me suis livré volontiers à toutes leurs parties de plaisir pour en faire l'application que j'en fais. Au surplus ma condescendance m'a coûté bien des fois un si grand ennui que je me suis promis plusieurs fois de ne plus fréquenter ces matadores et de me choisir une compagnie qui fut de mon idée, c'est à dire, où je pourrois trouver le badin, l'utile, l'enjoué, je l'ai cherché par tout sans y pouvoir reussir. Je tombois sans cesse de Caribde en Scilla. Soit que je changeasse d'objets pour me livrer chez les ambassadeurs où à la vérité je découvrois des manières toutes opposées et digne de la véritable noblesse. Avec tout cela une personne qui aspire aux douceurs d'une conversation charmante ne peut y obtenir ce qu'il désire.

Je passe à l'entrée de l'Electeur de M[â]ence qui se fit le 21 d'octobre, je n'en ferai point une description puis qu'elle peut se voir dans les gazettes, tout ce que j'en puis dire, elle fut d'une magnificence sans égale, et convenable au rang de grand chancelier qu'il tient dans l'Empire, il est de la maison d'ELs, ancienne baronnie, et fut élué à la dignité électoral en 1729 dans un tems où il aspirait le moins à ce haut degré d'honneur. Il est agé de 79 ans, mais malgré ce grand âge il n'a pas laissé que de jouer un grand rôle dans la présente election¹⁹².

Quelque tems après cette entrée je fus à Darmstadt pour assister à une grande chasse au sanglier, dont le Prince¹⁹³ de ce nom prenoit le divertissement. Je puis dire, qu'il me reçut avec beaucoup de bonté et qu'il me parût être d'une conversation sociable, ce prince est haut et assez bien fait, la bouche un peu grande, l'oeil fendu et le nez long, c'est ce que j'ai pu remarquer dans un séjour de huit à neuf heures que je fis avec lui, dont plus de deux tiers fut consommé à voir tuer à coup de fusil des sangliers dont le nombre fut bien à près de trois cens, et j'eus la satisfaction avec l'agrément de ce Prince d'en coucher aussi quelques uns sur le carreau. Il arriva une histoire assez plaisante, un de ces animaux s'étant jetté en furie contre les retranchemens s'y fit un passage et de plus de cinquantes personnes de la nation qui y étoient, il n'élança sa fureur contre aucun d'eux, mais seulement contre un cavalier de l'ambassade françoise, qu'il prit par son habit avec ses defences en le jettant de l'autre coté des pallisades sans lui faire aucun mal. Cela donna sujet à bien des discours où chacun étaloit de son mieux la délicatesse de son esprit.

Pour moi je ne pouvois concevoir que le hazard eut pu produire une pareille aventure, et j'en cherchai la cause par une suite de raisonnemens, qui assaillirent tout à coup mon imagination et qui me montrèrent comme au doigt que cet animal dont les fibres ne se remuent que par les différentes molécules qui l'agitent

(organe de la sensation) avoit été plus pénétré des parties volatiles du François à lui inconnues que de celles des autres quoique cependant en plus grande quantité.

Après la chasse succéda un repas des plus magnifiques où la gêne fut entièrement bannie et chacun se sépara fort charmé des politesses du Prince.

Je revins à ce soir à Francfort où je m'occupai après mon retour de mes exercices ordinaires.

.....

Il ne se passa plus rien de remarquable de cette année si ce n'est un voiage que fit l'Electeur de Cologne à Hanau pour conférer avec le Prince de Hesse Cassel et que les Ambassadeurs Electoraux rendirent leur visite de cérémonie à l'Electeur de M[aience] qui leur fit les mêmes honneurs qu'aux têtes couronnées. Je fus aussi à Hanau ce même tems pour faire ma cour au Prince GUILLAUME DE HESSE¹⁹⁴, je trouvai en lui la même politesse que à son frère Roi de Suède¹⁹⁵.

Les affaires de l'Europe éprouvèrent au commencement de cette année [1742] de grandes crises. La Russie détrôna son souverain qu'elle renvoia avec son père et sa mère en Allemagne¹⁹⁶ et mit à sa place ELISABETH, fille de PIERRE I, dont le nom ne se perdra jamais aiant été le législateur de sa patrie où il a appelé la science et les beaux arts. Cette intrônisation arrêta les flambeaux de la guerre entre cet état et la Suède par une suspension d'armes de trois mois.

Le Parlement d'Angleterre toujours outré contre le chevalier de VALPOLE¹⁹⁷ au quel impute tous les revers de la nation demande pour la seconde fois sa dimission de sorte que la nation partagée entre deux cabales tente toutes sortes de moïens, les uns pour soutenir leur parti et les autres pour le faire échouer, d'où il resultera la paix ou la continuation de guerre avec l'Espagne. Les autres nations n'étoient pas moins troublées, l'Allemagne depuis sa fondation ne s'est jamais vue dans l'état où elle est, une nation étrangère lui donner des loix et la forcer de se donner un chef en depit d'elle même, la fille de feu Empereur délaissée de ses alliés et malgré cela resister avec un courage sans exemple à 5 monarques unis pour la détruire.....

Le roi de Prusse et de Pologne peu content des François ne fournir que des foibles secours pour soutenir l'Electeur de Bavière quoique le premier eut une formidable armée qu'il fit voltiger tant d'un côté et de l'autre et jouant avec les troupes de la Reine de Hongrie la tours de passe-passe sans en pouvoir pénétrer le motif. Quant à l'autre son coeur navré contre son compétiteur faire contre fortune belle apparence et cependant agir intérieurement au gré de son idée.

Je ne parle point de la Bohême dont les habitans se virent réduits par la force, ni des Hongrois qui vouloient exposer jusqu'à la dernière goutte de leur sang pour soutenir leur reine.

Pendant que ces choses [nemlig Forhandling om Kejservalget] se décidoient dans le Collège Electoral on se livroit aux plaisirs du bal public dont la comédie allemande fit l'ouverture le quatre janvier [1742] et qui continua jusqu'au Jeudi de Carême pour bien des personnes qui à l'ombre du masque tenta mille intrigues galantes.

(J'eus la curiosité d'y aller plusieurs fois avec une compagnie choisie, n'aiant jamais été d'humeur à me livrer comme un fou aux impertinances que produit le déguisement d'habit*.)

[18. Januar 1742 holdt Maréchal Belle Isle sit Indtog] Quant à moi je n'eus pas le plaisir de la voir étant parti de Francfort le 15 pour me rendre à Manheim afin d'y voir la solemnité du double mariage du Prince CLEMENT DE BAVIÈRE et du Prince DE SULTZBACH, héritier présomptif de l'électeur Palatin¹⁹⁸, avec deux Princesse[s] de ce nom.

Cette cérémonie fut des plus pompeuses, le nouveau Roi de Bohême, la Reine son Epouse, et le Prince Roïal y étant. Ce fut l'Electeur de Cologne¹⁹⁹, son frère, qui en fit la célébration (la quelle étant finie les deux nouveaux époux se retirèrent chacun dans leur appartement pour y goûter de bon heure des avantages de l'himenée; et y aiant resté jusqu'à près de neuf heures du soir il y eut une grande assemblée à la cour qui fut suivée d'un grand repas aux quels assistèrent les Serenissimes Personnes au nombre de quatorze à une table qui fut servie par les chambellans, il y eut outre cela plusieurs autres tables de cent cinquante couverts, où je n'eus pas le bonheur d'être admis, fortune que je partageai avec une quantité de cavaliers étrangers qu'on négligea furieusement. Sans cela je puis dire que cette fête eut pu passer pour accomplie*.)

Le surlendemain [24. janvier] se fit l'Electon de l'Empereur où j'assistai m'étant mis sous la protection de Hanovre pour en voir la cérémonie et pour n'avoir pas le même sort des étrangers qui furent obligés la veille de sortir de la ville. Ce qui avoit été annoncé à son de trompettes. Notre ministre fut obligé de s'absenter comme les autres.

*) (—) atter overstreget.

Monsieur le Maréchal de BELLE ISLE avoit voulu se dispenser de cette loi, étant aussi naturel de le laisser à Fr[ancfort] aussi bien que quarante mille hommes des troupes du Roi son maître répandus dans l'Allemagne, ce dernier article souffroit plus de diff[ic]ulté que l'autre, cependant pour ne point paroître aigrir la nation il se retira au jardin de Mons. l'Ambassadeur d'Espagne où Monsieur le Nonce du Pape et beaucoup d'autres de la première distinction s'étoient retirés.

Quant à moi qui m'étois mis sous la protection de l'Ambassade de Hanovre je me rendis dès sept heures du matin à cette cour où je pris rang parmi les autres cavaliers dont la suite défila une heure après pour se rendre à la Maison de Ville où l'Electeur de Cologne, de Maïence, et les autres Ambassadeurs se rendirent après que les chambellans de ces deux Princes eurent apporté leur épée et leur manteau électoral. Les Bourgeois s'étoient mis auparavant sous les armes aussi bien que la garnison, dès que la cloche qui sert à battre le tocsin eut cessé de sonner ce qui dura environ une heure.

Je vis ensuite Mons: DE PAPPENHEIM, maréchal héréditaire de l'Empire qui se rendit avec son cortège à l'Eglise Cathédrale, dont on avoit bouché la plus part des avenues et qui foisoit porter devant lui les clefs de la ville, enfermées dans une casette pour être déposées dans le Conclave, ensuite de quoi l'Ambassade où j'étois se rendit à l'Eglise suivie de celle de Brandebourg, de Saxe et de Bavière.

Venoient après cela le cortège des électeurs ecclésiastiques, sçavoir Trèves²⁰⁰, Maïence & Cologne.

Les ambassadeurs du second, troisième et quatrième rang avoient pris les devans s'étant rangés dans les places qui leur étoi[en]t assignées.

Après donc que la nombreuse suite de tous les Ambassadeurs et cavaliers fut passée parut l'Electeur de Maïence qui à cause de son grand âge s'étoit mis dans une chaise à porteur, l'Electeur de Cologne en manteau électoral venoit immédiatement, faisant comme l'autre porter les marques de sa dignité, il étoit monté sur un cheval fringant aussi que les premiers Ambassadeurs qui étoient habillés à l'espagnole, portant des manteaux courts et aiant sur leurs chapeaux de grandes pénaches de diff[é]rentes couleurs.

Etant entrés dans l'Eglise avec le clergé qui étoit venu au devant d'eux, Mons: le Comte DE PAPPENHEIM les reçut à la porte du coeur où chacun aiant pris place suivant son rang on y fit entrer de chaque ambassade 16 cavaliers, dont j'eus le bonheur d'être du nombre, et de ce nombre on en choisit cinq pour être les témoins des résolutions qu'alloit prendre le Conclave touchant l'élection du nouvel empereur.

Cela étant arrangé on chanta le VENI CREATOR SPIRITUS par une très belle musique, ensuite de quoi on dit la Messe. J'oublie de faire observer que les portes tant de l'église que du coeur étoient fermées et gardées en même tems par les trabans de Saxe et que le Conclave n'étoit autre chose qu'un caveau vouté fait en forme de chapelle et garni tant en dehors qu'en dedans de quelques tentures de tapisseries.

Les Ambassadeurs Protestans restèrent jusqu'à l'évangile après quoi il se retirèrent dans le Conclave jusqu'à l'accomplissement des principales cérémonies de l'église romaine, les quelles étant achevées les Ambassadeurs reprirent leur place ordinaire et on chanta pour la seconde fois le VENI CREATOR.

L'Electeur de Maïence fit ensuite un petit discours et insinua qu'en vertu de la Bulle d'Or, avant que de procéder à l'élection d'un Roi des Romains les électeurs présens ou les Ambassadeurs des absens étoient obligés de prêter le serment y contenu, que pour lui il étoit prêt d'y satisfaire ce qu'il espéroit aussi de l'electeur de Cologne et des autres Ambassadeurs, représentans leur maîtres, à quoi tous consentirent d'une voix unanime.

Sur cela les Electeurs prirent la formule du serment que le grand chancelier de Maïence leur présenta et tenant l'un après l'autre ce papier de la main gauche et posant deux doigts de la droite sur leur poitrine prêtèrent à voix basse le dit serment.

Les autres Ambassadeurs s'y conformèrent avec cette diff[é]rence que les séculiers posèrent deux doigts sur le livre des Evangiles, que leur présenta le chapelain et cérémonaire, et qu'ils jurèrent à voix haute et distincte la formule du serment à eux présenté. Cependant il fut impossible d'entendre ce qu'ils disoient la plus part l'aïant maché entre leurs dents à la réserve de Monsieur le Comte de SCHOEMBERG, Ambassadeur de Saxe, qu'on put facilement entendre.

Cette formalité aiant été observée les Electeurs en personne et les premiers Ambassadeurs entrèrent dans le Conclave avec les cinq témoins, dont j'ai fait ci-dessus mention. La porte en fut aussitôt fermée par le Comte DE PAPPENHEIM et ces derniers aiant resté un demi quart d'heure en sortirent pour laisser en liberté le Collège Electoral passer à l'élection d'un Empereur, en moins de huit minutes ils nommèrent d'une voix presque unanime CHARLES ALBERT, Electeur de Bavière pour Roi des Romains. On appela derechef les cinq témoins du nombre desquels étoient les ambassadeurs du second, troisième et quatrième rang, n'aïant d'autre prérogative dans cette cérémonie, si on en excepte des chaises de velours par où on

les put distinguer des autres cavaliers, les quels étant entrés on leur signifia les resolutions du Conclave, dont acte fut pris comme aussi de tout ce qui s'étoit passé auparavant par les notaires.

S. A. E. de Maïence demanda après cela s'il se trouvoit quelqu'un dans le Conclave qui eut plein pouvoir au nom de Charles Albert, Electeur de Bavière, et qui voulut jurer en son nom l'observation étroite et inviolable des pactes, dont il étoit d'usage de convenir, sur quoi l'Ambassadeur de Bavière répondit qu'il n'en avoit aucun; qu'à la vérité il y avoit un papier cacheté sur sa table, dont l'ouverture lui avoit été interdite jusqu'après l'Élection, qu'il étoit donc nécessaire de l'aller chercher avant toutes choses. Sur cela Monsieur DE KOENIGSFELD, son fils, sortit avec un autre cavalier pour ap[p]orter ce papier précieux à l'ouverture du quel l'acceptation s'étant trouvée il jura aussitôt au nom de son maître les conventions prescrites dans la capitulation, dont on se dispensa de faire la lecture et dont acte fut pris par les deux notaires pour rester dans leur protocole afin d'en expédier en cas de réquisition des copies collationnées.

La desus S. A. E. de Maïence au nom du Collège Electoral félicita l'Ambassadeur sur l'heureuse élection tombée sur S. A. E. de Bavière, son maître, et la dite excellence l'en remercia en peu de mots, mais en des termes fort polis.

Les deux Electeurs et les Ambassadeurs des absens retournèrent au coeur dans le même ordre qu'ils s'étoient rendus au Conclave et montrèrent sur une tribune dressée à l'entrée de la nef du côté du coeur qu'on avoit couvert de drap rouge, et sur lequel étoit le siège féodal de velours rouge galonné d'or, élevé de deux marches.

Les deux Electeurs et les Ambassadeurs étant assis on ouvrit les portes de l'Eglise et le grand Doïen de Maïence fit la proclamation du nouvel empereur, il faut remarquer qu'on fut près d'une demi heure avant de pouvoir passer à cette solennité, le peuple ne s'étant point pressé de venir, arrêté peut être par le trop grand nombre que la garde empêchoit, ou peu porté de voir cette cérémonie.

Il faut aussi observer que dans les titres que le Collège donna au nouvel empereur on y comprit point celui de Bohême. Mons: le Comte DE KOENIGSFELD eut beau alleguer mille raisons au Conclave pour le porter à traiter son maître de Majesté Roïale, on eut aucun égard à ces remontrances, on ne lui donna d'autre qualité que celle qu'il avoit avant qu'il s'empara de la Bohême.

La proclamation aïant été faite dans les formes usitées le bruit des cloches et du canon se firent entendre de toutes parts et le TE DEUM fut chanté au bruit des timbales et des trompettes, les Electeurs et les Ambassadeurs aïant repris leur place ordinaire après quoi Mons: le Comte DE PAPPENHEIM reprit les clefs de la ville qu'il reporta au Roemer et la suite des Ambassadeurs et des deux Electeurs aussi bien que leurs personnes se retira au Römer dans le même ordre qu'ils étoient venus.

Pour moi qui étoit de la suite de l'Ambassade de Hanovre, comme j'ai dit, qui est la dernière pour le pas, nous défilâmes en conséquence des premiers et j'eus la satisfaction de voir cette pompe avec toute l'aisance que je pouvois désirer; tout ce qui me frappa d'avantage ce fut d'y voir tant de richesses, il sembloit que le nouveau monde s'étoit depouillé de tous ses trésors pour en parer la nation allemande.

J'y vis aussi qu'il fut impossible aux premiers ambassadeurs d'aller uniment deux à deux, vu que le cheval que montoit l'Electeur de Cologne les empêchoit à chaque instant, cabriolant tantôt d'un côté et d'autre, ce qui mit ce cortège pêle mêle suivant le caprice de ce Buchephale.

Toute l'assemblée s'étant rendu au Roemer où je n'entendis point une seule fois crier »Vive le Roi«, chaque cortège regagna son hôtel dans le même ordre qu'il étoit venu.

Le soir Monsieur le Comte DE PAPPENHEIM partit pour Manheim afin de porter au nouveau Roi de Bohême la nouvelle de son élection, et il y eut tant aux hôtels de France, d'Espagne, et de Cologne des illuminations qui pouvoient passer pour belles.

Il y eut ensuite vers le onze du soir bal à la Maison de Ville, où la foule fut si grande qu'à peine pouvoit-on s'y remuer, il en a été de même de tous les autres, où j'ai assisté et qui n'ont point été de mon goût vu que l'affluence empêchoit de prendre la récréation que demande ces sortes de divertissemens. Il ne se passa plus rien de remarquable, si ce n'est que les conférences continuèrent toujours à la Maison de Ville, dont l'objet étoit seulement d'arranger le cérémoniel qu'on observeroit au couronnement de l'Empereur, et ce qui parut d'une conséquence plus importante que les réglemens de l'Empire pour le salut du public et dont ils ne purent venir à bout jusqu'au jour du couronnement que je renvoie à son lieu.

.....

Le lendemain [1. fevrier 1742] je me rendis au palais où une foule de courtisans l'environnoit chacun s'empressant de baiser sa main*) qu'il tendoit à quiconque vouloit jouir de cet avantage.

*) I Manuskriptet staar der ved en Fejlskrift „maison“.

Je n'eus jamais d'occasion plus favorable de considérer Sa Majesté, qui est d'une taille avantageuses et d'une physionomie très revenante. Elle a le front large, l'oeil bien fendu, la bouche un peu grande, la levre d'en bas un peu élevée et le nez des Césars. Voila son portrait quant aux qualités corporelles qui ne sont pas à comparer aux charmes de son esprit qui est vif brillant et qui ne trouve rien d'impossible.

Ce Monarque commença par bannir la fierté que les empereurs de la Maison d'Autriche affectoient à leur élévation et tellement inséparable de leurs personnes que la mort seule en interrompoit le cours.

Ce grand prince au contraire est d'un abord affable et il semble dépouiller de la grandeur souveraine pour en être plus sociable à ceux qui ont le bonheur de l'aborder.

.....

Ce fut là ce qui se passa jusqu'au jour du couronnement qui se fit le 12 de février et qui se seroit fait plutôt sans une incommodité dont l'empereur se ressentit par quelques accès de gout[t]e.

Sa Majesté s'étant enfin trouvé mieux on prépara huit jours auparavant tout ce qui étoit nécessaire pour une aussi grande fête, la Maison de Ville fut remplie d'ouvriers qui n'eurent aucun relâche, on fit sur la place des échafauts le long des maisons, on bâtit deux cuisines dont l'une étoit devant la Maison de Ville, ce fut dans celle là où les bouchers firent rôtir le boeuf dont un morceau devait être présenté à l'Empereur par le grand sénéchal de l'Empire. J'eus la curiosité semblable aux autres cavaliers d'entrer dans cette cuisine pour y voir cet animal qui tournoit devant un feu, qui n'étoit pas des plus vifs par le moien de deux roues de bois, que deux garçons bouchers faisoient agir.

Quoique cela ne méritât pas le moindre attention je puis dire qu'il en fallut acheter l'entrée soit par la difficulté qu'on rencontroit à y entrer, soit par le petit présents qu'il falloit faire à ceux qui avoient sacrifié leur tems pour en être le g[u]ardiens. Au sortir de là je fus voir la sal[l]e où devoit manger Sa Majesté Impériale. L'Electeur de Maïence et de Cologne chacun a une table à part, où on avoit dressé trois dais d'une magnificence sans égale. Mais cela n'étoit rien en comparaison des bufets tant de l'Empereur que des deux Electeurs et de ceux des autres ambassadeurs représentant leurs maîtres.

L'Empereur en avoit deux dont l'un étoit d'or moulu et l'autre présentoit à la vue des vases dont la rareté et le travail témoignoiient qu'ils devoient appartenir au Monarque qu'on venoit de mettre sur le trône.

Ceux des deux Electeurs étoient aussi d'une richesse qui correspondoit à la grandeur de leurs maîtres. Celui de Trèves étoit au milieu de ces deux et il ne leur cédoit en rien.

L'Ambassadeur de Saxe emporta le prix par ce que toutes les pièces se raportoient ensemble, et étoient placés telles que l'art le demande au lieu que ceux des autres ressembloit plutôt à un cabinet orné par la diversité de vases et de colifichets qu'à un bufet garni. Tel étoit celui de l'Ambassadeur Palatin, qui étala une quantité de pièces antiques et modernes. Celui de Hanovre étoit aussi fort magnifique et en pu passer pour accompli si les autres n'y eussent pas été.

Il n'y avoit que celui de Prusse qui se ressentoit de la modicité de nos anciens pères dont l'étalage ne consistoit point à faire parade de tant de pièces curieuses. Le Roi de Prusse à leur imitation avoit rassemblé seulement l'utile et rien au delà.

Tous les Ambassadeurs avoient aussi un dai dans cette sal[l]e quoiqu'ils n'eussent point y manger; on avoit pratiqué de l'autre côté un endroit pour eux et où ils se mirent à table après le couronnement. Ce fut la veille que je vis tous les préparatifs et le lendemain je me rendis à l'Eglise sur les huit heures du matin par le moien d'un billet d'entrée que j'eus de Monsieur le Comte DE PAPPENHEIM. Dans ma route je m'arrêtai au Roemer pour voir venir la pompe du Collège Electoral qui y étant arrivé, les Ambassadeurs furent dans la chambre de conférences pour y regler de certaines cérémonies qu'ils avoient apparemment obmises dans 31 assemblées qu'ils avoient tenues.

Ce qu'il y a de certain, l'Electeur de Cologne qui s'étoit rendu à la grande Eglise dès les neuf heures eut tout le tems de s'ennuier et de murmurer en même tems contre eux, aiant attendu S. M. Impériale jusqu'à onze heures et demie, qu'Elle entra au bruit de trompettes et des finfares et qui fut reçue par les deux Electeurs en habit pontificaux et par les autres Ambassadeurs, ensuite de quoi Sa Majesté Impériale vint se placer dans son Prie Dieu où on avoit élevé au dessus un dai, aiant à sa droite le Comte DE PAPPENHEIM, l'épée nue, en qualité de sous maréchal de l'Empire.

L'Empereur aiant resté environ une petite demi heure se dépouilla de ses habits électoraux et fut devant l'autel, qui étoit vis à vis de lui, où s'étant mis à genoux l'Electeur de Cologne, son frère, fit la fonction du sacré, assisté des évêques suffragans qui avoient aussi été à la rencontre de l'Empereur.

Pour moi qui étois curieux de voir toute la cérémonie il fallut que je l'achetasse fort cher par l'incom-

modité qu'il falloit essuier à cause de la trop grande foule qui aussi empressée faisoit tous ses efforts pour ne pas perdre le moindre chose du sacré.

Je ne rapporterai point tout le cérémoniel de l'Eglise Romaine qui y a été observé d'autant qu'on en peut voir une relation fort ample dans le Diarium. Je dirai seulement que la Cérémonie du sacre étant finie l'Empereur suivi des Electeurs et des autres Ambassadeurs se rendit dans le Conclave pour se revêtir des habits roïaux que les députés de Nuremberg lui mirent à genoux, cela étant fini S. M. I. revint derechef au pieds du même autel où l'Electeur de Cologne lui donna la bénédiction en récitant les prières usitées en pareil cas. L'Ambassadeur de Trèves lui présenta l'épée nue de Charles Magne et il reçut l'anneau, le sceptre et la pomme impériale.

Enfin les deux Electeurs et l'Ambassadeur de Trèves lui mirent tous trois au même instant la couronne impériale sur la tête, ensuite de quoi l'Empereur revint dans son prie dieu et entendit le reste de l'office, lequel étant fini il monta sur un trône élevée de quelques marches et l'Ambassadeur de Saxe lui aiant présenté l'épée nue de Charles Magne Sa Majesté frappa sur les épaules d'une trentaine de cavaliers, qui furent de cette sorte créés chevaliers du S. Empire, ce qui fut la conclusion de cette auguste cérémonie. Sa Majesté s'en étant retournée après cette première marque de sa souveraineté à l'Hôtel de Ville sur un pont couvert de drap, noir, bleu, jaune, & blanc, et portant les marques de sa dignité, sçavoir la couronne de Charles Magne sur la tête, le manteau, la robe, etc; au bruit des acclamations du peuple qui n'avoit point assez de voix pour marquer son contentement.

Sa Majesté s'étant ainsi rendue le drap sur lequel elle avoit passé fut donné au pillage et pris même auparavant.

J'oublois de dire que la marche se fit au pied au lieu qu'en venant à l'Eglise elle s'étoit faite en cavalcade. J'allois aussi passer sous silence que l'Eglise n'étoit point assez parée et que le trône où l'Empereur créa les chevaliers étoit peu proportionné à tant d'éclat que la nation fit paroître ce jour là.

Il sembloit que les richesses du nouveau monde se fussent rassemblées, de quel côté qu'on tourna la vue on ne voïoit qu'or et argent, il y avoit des tapisseries, où ces deux métaux reluisoient alternativement mais elles n'étoient pas en assez grand nombre. J'y remarquai à l'extrémité de quelques unes les armes de Bavière et du grand Duc de Toscane, ce qui me fit faire des réflexions d'autant plus justes qu'au sortir de l'Eglise S. M. I. reçut par un courier la triste nouvelle de la prise de la capitale de ses états et du progrès considérable que ses ennemies y faisoient. On peut bien dire, que si la grandeur du trône a ses charmes elle a aussi ses disgrâces, remarquai je aussi sur le visage de l'Empereur que malgré tant d'honneurs, dont il se voïoit accablé son coeur nageoit dans l'amertume, ce qui provenoit sans doute de la lenteur de ses alliés qui eussent pu, s'ils avoient voulu, préserver son pais de l'invasion des Autrichiens en portant leurs armes jusqu'à Vienne, comme je l'ai fait observer, puisque c'étoit la seule voie de tenir la Reine de Hongrie en échec.

Je passe de ces réflexions aux cérémonies qu'on observera après que Sa Majesté Impériale se fut rendue à pied à la Maison de Ville en habits roïaux sur un pont couvert de drap dif[f]érentes pièces noir, jaune, bleu, et blanc, dont la populace s'empara à mesure que S. M. Impériale fut passée, ce qui auroit été un sujet de récréation assez comique, si la confusion n'eut dégénéré en brutalité. La plus part de ces misérables étant devenus des camarades qu'ils étoient autant d'ennemis dont il y eut quelques uns qui se ressouviendront à jamais du jour du couronnement, du moins portèrent ils des marques qui pourront malgré eux leur en rapeller la mémoire, c'est assez s'amuser sur des objets dignes plutôt de pitié que de la moindre attention. Sa Majesté Impériale s'étant donc rendue à la Maison de Ville, vit des fenêtres qui donnent sur la place conjointement avec les deux Electeurs et les Ambassadeurs représentant les autres les fonctions des Archi Officiers de l'Empire comme il est prescrit par la Bulle d'Or et dont les Ambassadeurs s'acquittèrent en partie ou les officiers héréditaires et substituts.

Le Comte DE PAPPENHEIM, Maréchal héréditaire au lieu et place de l'Electeur de Saxe, Grand Archi Maréchal, commença le premier les fonctions de sa charge accompagné des trabans et trompettes de l'Empereur, qui consista à s'élaner avec son cheval dans un tas d'avoine dont il remplit un picotin d'argent, dont il racla la superficie avec un racloire d'argent et qu'il vuida aussitôt, cela étant fait ce Seigneur retourna au Roemer, devant lequel il mit pied à terre et remonta à la sal[l]e, le monceau d'avoine fut laissé au pillage, ensuite de quoi Mons: DE SCHWERIN fit les fonctions d'Archi Chambellan qui consiste à donner à laver à l'Empereur.

L'Ambassadeur Palatin en qualité de Grand Sénéchal d'Empire monta à cheval et se fit couper un morceau du boeuf qu'on voit rôti sur la place et le porta à l'Empereur sur un plat d'argent.

Le Comte DE STOLBERG fit la fonction du Comte DE SINTZENDORF en qualité d'Archi-Trésorier de Hanovre, dont son souverain est pourvu provisionnellement de l'office et qui consiste à jeter au peuple trois milles florins dont le tiers étoit en or.

Cet emploi fut le plus pénible de tous et je croi, que si ce comte eut réfléxi aux inconvéniens qu'il auroit à essuier il se seroit bien donné de garde de faire cette fonction, ou il auroit pris des mesures plus justes pour n'être pas la proie d'une populace attiré par l'argent, qui n'eut aucun respect pour lui, s'étant trouvé lui et le cheval sur lequel il étoit monté dans une telle presse, que ce seigneur s'imagina mille fois que c'étoit le dernier jour de sa vie, il eut beau prier et demander grâce à un peuple efréné, on eut aucun regard à ses raisons, il sembloit que la bourse d'or et d'argent dont il étoit le distributeur devoit reproduire sans cesse de nouvelle matière et voiant comme cela étoit impossible que ses mains ne versioient plus ce métal précieux qu'on inventa pour notre ruine on s'en prit à ses habits qu'on déchira, sans même en épargner les custodes et la housse de son cheval richement brodés.

La cavalerie de la ville qu'étoit pour le soutenir fut la première à mettre le désordre, il est vrai qu'elle fit tout son possible pour écarter la foule, mais c'étoit dans le but de s'approprier, ce qui étoit destiné pour le peuple, frapant à tort et à travers ceux qui avoient sans contredit plus de droit que ces chevaliers qui remarquant enfin qu'il n'y avoit plus rien à profiter tirèrent le comte d'embarras, qui courrut aussitôt chez lui pour ne pas paroître dans un aussi misérable équipage où l'arrogance d'une populace l'avoit réduit.

L'Empereur après avoir vu ce spectacle au quel je ne sçai quel nom donner, se mit à table et peu s'en fallat, qu'il ne fit un repas tel que celui qu'on donna à Sancho Pancha dans son gouvernement, par la dispute qui s'éleva parmi les comtes d'Empire, qui portent ordinairement les plats à l'Empereur, dont voici le sujet.

Monsieur le Baron DE WACHTENDONC, Ambassadeur Palatin, comme faisant les fonctions d'Archi-Trésorier choisit pour porter le globe impérial Monsieur le Baron D'ULNER qui jouit de cet avantage.

Les comtes prétendirent qu'au défaut des officiers héréditaires cet honneur leur apartenoit, mais heureusement la Bulle d'or aiant gardé un morne silence sur cet article, ceux-ci furent déboutés de leurs prétensions, droits qu'ils réveillèrent à la table de l'Empereur, protestant qu'il ne porteroient aucuns plats, si ce baron jouissoit de cet avantage conjointement avec eux. Après quelques débats ce baron aima mieux laisser manger tranquillement l'Empereur que de disputer sur des choses d'aussi peu d'importance, par là l'harmonie se rétablit et Sa Majesté Impériale mangea seul à une table au milieu des deux Electeurs qui en avoient aussi une séparément.

Les Electeurs absens avoient aussi la leur qui fut servie à plats vuides, car leurs Ambassadeurs s'assemblèrent ce jour là chez Monsieur le Comte DE SCHOENBERG, Ambassadeur de Saxe, qui leur donna un repas des plus magnifiques après quoi ils se rendirent vers l'Empereur, qui quelque tems après s'en retourna à son palais, accompagné des Electeurs et des premiers Ambassadeurs.

Ainsi finit cette auguste fête, au millieu des acclamations du peuple à qui deux fontaines de vin sur la place avoient donné de la force pour marquer avec plus d'empressement leur allégresse, qu'ils croioient derechef témoigner par le couronnement de l'Impératrice, qui devoit se faire trois jours après, leur espérance fut déçue, l'Empereur aiant senti des redoublemens de gout[t]e qui lui firent garder la chambre une huitaine de jours. Après quoi S. M. I. se laissa voir en public de sorte que le couronnement de l'Impératrice fut résolu pour le huit de Mars.

.....

[A. C. Holsten beskriver derefter Kejserindens Kroning og Ceremonien med Fyrsternes Edsaflæggelse til Kejseren]

Quant à moi qui n'avois plus rien à désirer dans cette ville, je songeai à en partir au plustôt pour mettre la dernière main à mes voïages, malheureusement je tombai malade, ce qui n'aïant point eu de suite, j'eus occasion de considérer jusqu'à mon entier rétablissement la manière dont le nouvel Empereur se comporta, qu'il est digne à jamais des plus grands éloges tant pour son affabilité que par une manière prévenante. Le cérémoniel qu'il fit aussi observer fut de peu d'importance, si ce n'est une longue perruque à la façon des Espagnols qu'il fallut porter pour être admis au palais. Le reste fut peu de chose et ne mérite aucune attention. Au reste ce monarque gagna tellement les coeurs que les princes ou comtes de l'Empire, qui lui firent sa cour ne purent s'empêcher de lui fournir des secours contre la Reine de Hongrie, dont les armes prosperoient à vue d'oeil.....

KILDER:

1. Hillerslev Kirkebog:
1717 Fredagen d. 24de Sept. var her i Kirken døbt Obrist Leutenant HOLST til Langesø og Finstrup hans Barn kaldet ADAM CHRISTOPHER, baa- ren af Viceadmiral GABELS Frue. Andre Daabs- vidner vare: Hr. GERSDORPH paa Bramstrup, Etatsraad ERIK SCHEEL til Arreschou etc., Obrist Leutenant KAAS til Bol[t]inggaard, Fru General- inde TRAMPE til Fiellebroe.
2. Begravelsen er hverken indført i Vevlinge eller Viger- slev Kirkebøger, hvad der vel skyldes en Forglem- melse.
3. Om Skiftet se Odense-Skovby, Lunde og Skam Herreders Skifteprotokol 1798—1813, Fol. 93b— 98b, jfr. S. 155 her. Over det egentlige Skifte er optaget en stor Protokol, som findes paa Langesø.
4. Marmorsarkofag i Vevlinge Kirkes Taarnkapel, se S. 159.
5. Auszug aus dem Traubuche der evangelisch-lutheri- schen Kirche St. Michaëlis zu Hamburg, Jahrgang 1667 ff. Nr. — S. 490. (Meddelt af Staatsarchiv der Freien und Hansestadt Hamburg):
Vor- und Zunamen des Bräutigams: Herr ADAM CHRISTOPHER VON HOLSTEN.
Gewerbe: Kammerjunker von Ihro Kgl. Maje- stät von Dänemark.
Vor- und Jungfername der Braut: Fräulein ADELHEIT BENEDICTA RANZOWEN. prævia sine proclamatione permissu superiorum Kopuliert den: 29. August 1749
von Herrn Pastor SCHRÖTTERING
Hochzeitenbuch der Wedde 1749 (Staatsarchiv, Hamburg, meddelt af Frau Hildegard von March- taler):
Hr. ADAM CHRSTN. v. HOLSTEN u. die Freul. ADELHEIT BENEDICTA RANZAU, sehl. HANS RANZ- AU, weyl. Erb Herr auf Panker hinterl. Freul. Tochter getr. bey die Gräffin BUCHWALTEN am Gensse Markt heute sub dato d. 29. Aug. absq. proclam. p. Hrn. Schrotering, Mich.
Wette Spez. Duc. Cammer Juncker bey Ihro 12 sch. königl. Maj. v. Dennemark
6. Lütjenburg Taufregister:
1731 Februar 13. Lassen H. HANS und BARTH CATHRIN RANZAUEN von Pancker I. Tochter taufen:
Inf. ALHEIT BENEDICT
Patr. ALHEIT BENEDICT RANZAUEN, Frau von Heiligensteten.
H. HENNING v. BUCHWALT Fulbrock(?)
Die Frau ALEFELTEN von Bothkamp.
7. Odense Set. Hans Kirkebog:
Begr. 1794.
16. Fredags Morgen Kl. 5 d/ 7. Mart. døde Ge- hejmeraadinde ADELHEIDA BENEDICTA Baronesse VON HOLSTEN, født VON RANZAU 63 Aar gl.
17. og 10 Dage efter d/ 17de Mart. om Aftenen Kl. 5 døde hendes Datter MAGDALENE LUCIE Baronesse VON HOLSTEN og Stiftsdame ved Walløe Stift, 44 Aar gl. Begge Liig bleve paa een Dag d/ 26de Martii indsatte i Kirkens aabne Begravelse, for derfra at bortføres til Vøllinge Kirke, som skede d/ 5te Maj. Til Kirken blev betalt for at ringe 2 Timer og givet et Par Lys.
Den af Pastor HENRIK MICHAEL ACHEN holdte Ligprædiken findes i Afskrift i Arkivet paa Langesø.
8. Skiftet findes i Holstenshuus Arkiv, se S. 165—90. Odense Amts Skifteprotokol 1789—94, S. 938, Nr. 163:
1794 den 9e Martii er tilkiende givet, at Geheime Raad ADAM CHRISTOPHER BARON AF HOLSTENS Frue, Frue ADELHEYDA BENEDICTA VON RANZ- OW til Holsteenshuus og Langesø er død i Odense, samt afleveret Notarial Afskrift af de 3de Døtters Myndigheds Bevilling, samt de 2de fraværende Søn- ners Declaration, at de intet Skifte forlanger.
9. Marmorsarkofag i Vevlinge Kirkes Taarnkapel, se S. 158.
10. Familien HOLSTENS Vaaben er beskrevet i Afsnittet om Vaabenet.
Familien RANZAU førte et af Sølv og rødt delt Skjold, paa Hjelmten et Sølv og et rødt Vesselhorn.
11. Danmarks Adels Aarbog, XLI, 1924, S. 455 (Holsten). Lengnicks Stamtavler: von Holsten.
Richtige Stammtafel des Hauses von Holsten, Frankfurt 1741.
Stamm-Tafel des Hauses von Holsten bis aufs Jahr 1743, u. St. o. A.
Danmarks Adels Aarbog XLVII, 1930, II, S. 123 (Rantzau).
Dansk Biografisk Leksikon, 2. Udg. X, 1936, S. 542 f.
M. Galschiøt: Landbrug og Landmænd i Danmark, S. 227.
Illustreret Tidende 1888, 6. Maj, Nr. 32.
Hirsch: Danske og norske Officerer V (Kgl. Bibl.).
H. Ehrencron-Müller: Forfatterleksikon IV, 1927, S. 136.
F. v. Krogh: De danske Majorater, 1868, S. 170 f.
Bloch: Stiftamtmand og Amtmand, 1895, S. 78.
Møller: Register over Rangspersoner (RA).
P. Bjørn: Ridderne, 1776.
Om HOLSTENSHUUS og LANGESØ, se de i 1. Bd. S. 22 givne Henviisninger. VIBYGAARD, Syv Sogn, Ramsø Herred, Københavns Amt, se Trap: Dan- mark, 4de Udg. II, 1920, S. 381 f.
12. A. C. Holstens Extrait des Mémoires iusqu'à l'année 1743, jfr. S. 256.
13. Gundlach: Das Album der Christian-Albrecht Uni- versität zu Kiel, S. 86, Nr. 4157.
14. Extrait des Mémoires.
15. Extrait des Mémoires.
16. (Svensk) Biographiskt Lexicon, VI, S. 93.
17. Herman Gram: Breve fra Hans Gram 1685—1748, S. 114.
18. Extrait des mémoires, se her S. 257.
19. Rockstroh i Dansk Biografisk Leksikon, 2. Udg., X, 1936, S. 546.
20. Journal von meiner svedischen und norwegischen Reise, se S. 256.
21. E. Kroman: Kong Valdemars Jordebog, 1936.
22. Journal von meiner svedischen.Reiße.
23. Extrait des Mémoires.
24. Extrait des Mémoires.

25. Originalbestalling i den i Odense LA deponerede Del af Holstenshuus Arkiv.
26. Mémoires depuis 1740, se her S. 258.
27. Mémoires depuis 1740 slutter med Omtalen af dette Ophold i Lyon.
28. Extrait des Mémoires.
29. Fortsættelsen af Mémoires depuis 1740, se her S. 266 ff.
30. Aage Friis: Bernstorfferne og Danmark I, S. 127.
31. Clausen og Rist: Memoirer og Breve, XXIX, S. 36.
32. Samme S. 40.
33. samme S. 45.
34. Gehejmekonferensraad, Overlanddrost i Delmenhorst ADAM LEVIN VON WITZLEBEN (1688—1745) var Søn af KURT VEIT v. WITZLEBEN til Hude og Elmeloh og ELEONORE MARIE v. KNUTH, Søster til ADAM LEVIN KNUTH — efter hvem Witzleben var opkaldt — og til EGGERT CHRISTOPHER KNUTH, A. C. Holstens Morfader.
35. Extrait des Mémoires, se her S. 257.
36. Original i den i Odense LA deponerede Del af Holstenshuus Arkiv.
37. Fynske Registre 1746—52, Fol. 63b. Nr. 30, 17. Marts 1747.
38. samme 1746—52, Fol. 77, Nr. 31, 17. Marts 1747.
39. samme 1746—52, Fol. 18, Nr. 33, 21. Oktober 1746. Højesterets Voteringsprotokol 1746, Litra A, S. 544—47.
40. Odense LA: Alfabetiske Sedler: Holsten (Efter Vedel-Simonsens utrykte 5. Bd. af Elvedgaards Historie, S. 790 f.).
41. Original Bestallinger i den i Odense LA deponerede Del af Holstenshuus Arkiv.
42. Holstens Promemoria herom af 5. Marts 1760 findes i egenhändig underskrevet Koncept eller Afskrift i Holstenshuus Arkiv, X, Nr. 34, Memorialer og Betænkninger indkomne til Landbokommissionen 1760—63, jfr. S. 189 f.
43. Overenskomst dateret Lykkesholm og Holstenshuus 2. December 1762, kgl. konfirmeret 21. Februar 1764. Kopi i Langesø-Arkiv.
44. P. Bjørn: Ridderne, 1776, S. 222.
45. Bernstorffske Papirer ved Aage Friis, III, S. 523.
46. Erektionsbrevets Original paa Langesø.
47. Hans Jensen: Dansk Jordpolitik 1757—1919, I, 1936. S. 36—47, passim.
48. se Promemoret S. 192.
49. Hans Jensen: anf. Arb., S. 41.
50. Rentekammeret, Danske Kammer, 4 Bureau, Indkomne Breve til jydsk og fynske Departement, 1771, ad Nr. 740, jfr. Hans Jensen: anf. Arb. S. 89 f.
51. Hans Jensen: anf. Arb. S. 93 f.
52. Holsten til Martfeldt 11. August 1781, jfr. S. 194.
53. samme til samme 29. Februar 1780.
54. N. Rasmussen-Søkilde: Holstenshuus og Nakkebølle, S. 83 og 171.
55. samme S. 83.
56. samme S. 84.
57. samme S. 85.
58. Fyenske Registre 1753—58, Fol. 539b, Nr. 113, 26. August 1757.
59. samme 1753—58, Fol. 599b, Nr. 9, 20. Januar 1758.
60. Historisk Beretning om de Indretninger, der er foretaget ved Holstenshuus og Langesø i den nuværende Besidders Tid fra 1745. Langesø-Arkiv. (Udateret, men sikkert fra Tiden omkring 1780, idet den 1779 paabegyndte Udskiftning i Vester-Skerninge omtales som værende i Gang.)
61. Sjællandske og Fyenske Registre 1771—73, Fol. 594b, Nr. 412, 27. August 1772.
62. Fyenske Registre 1766—71, Fol. 101, Nr. 77, 13. Juli 1767.
63. Sjællandske og Fyenske Registre 1771—73, Fol. 466, Nr. 184, 24. April 1772.
64. Fyenske Registre 1786—91, Fol. 39b., Nr. 80, 26. Maj 1786.
65. Schacks Fundatssamling, V., S. 280.
66. N. Rasmussen-Søkilde: Anf. Arb., S. 85.
67. Generallandvæsenkollegiets Journalsager, Indlæg ad 1770, Nr. 336. — Om JENS LANGE se Dansk Biografisk Leksikon 2. Udg. XIII, 1938, S. 564 f. og de der givne Henvisninger.
68. Luxdorfs Dagbøger ved Eiler Nystrøm, I, S. 400. (Samme Sted omtales et Sammenstød i Frederiksberg Allé 23. Juni 1770, hvorved Holstens Vogn, der var forspændt med seks Heste, væltede den spanske Gesandt Llano's Vogn).
69. N. Rasmussen-Søkilde: anf. Arb., S. 87.
70. samme S. 88.
71. samme S. 89.
72. samme S. 90.
73. samme S. 91f.
74. samme S. 92.
75. 28 Breve fra A. C. Holsten til Martfeldt findes i Ny Kgl. Saml. Fol. 1348, Kgl. Bibl.
76. jfr. særlig Brevene 28. Maj, 19. Juli 1774, 15. September, 29. September, 19. og 26. December 1781, 20. Februar, 17. April, 1. Maj og 8. Juni 1782.
77. Holsten til Martfeldt 20. Februar 1779.
78. samme til samme 30. December 1780.
79. Selskabets trykte Medlemsfortegnelser. Gehejmeraadens ældste Søn, Baron DITLEV HOLSTEN, var Medlem af Selskabet fra 1772.
80. Holsten til Martfeldt 5. Marts 1785.
81. Hans Jensen: anf. Arb. S. 190 f.
82. N. Rasmussen-Søkilde: anf. Arb. S. 97. Naar R.-S. S. 102 antager, at Hoveriet ikke blev ophævet paa Grund af Bøndernes Holdning har han næppe Ret; noget andet er, at deres Holdning ikke kunde medvirke til at gøre Holsten interesseret i Tanken.
83. samme S. 196.
84. samme S. 194.
85. samme S. 196.
86. samme S. 93 f.
87. Karl Hansen: Danske Ridderborge, S. 192.
88. samme S. 193.
89. samme S. 194.
90. Fyenske Samlinger II, S. 282 f.
91. Holsten til Martfeldt 22. Oktober 1774.
92. H. Berner Schilden Holsten: Holstenshuus i Danske Herregaarde ved 1920, S. 466.
93. N. Rasmussen-Søkilde: anf. Arb. S. 143.
94. samme S. 142.
95. Fyenske Herregaardes Brand-Societets Arkiv (Odense LA).
96. H. Berner Schilden Holsten: Langesøs Bygningshistorie i Aarvog for Historisk Samfund for Odense og Assens Amter, 1924, S. 354.
97. Synet gengives i Tillæg, S. 214 ff.

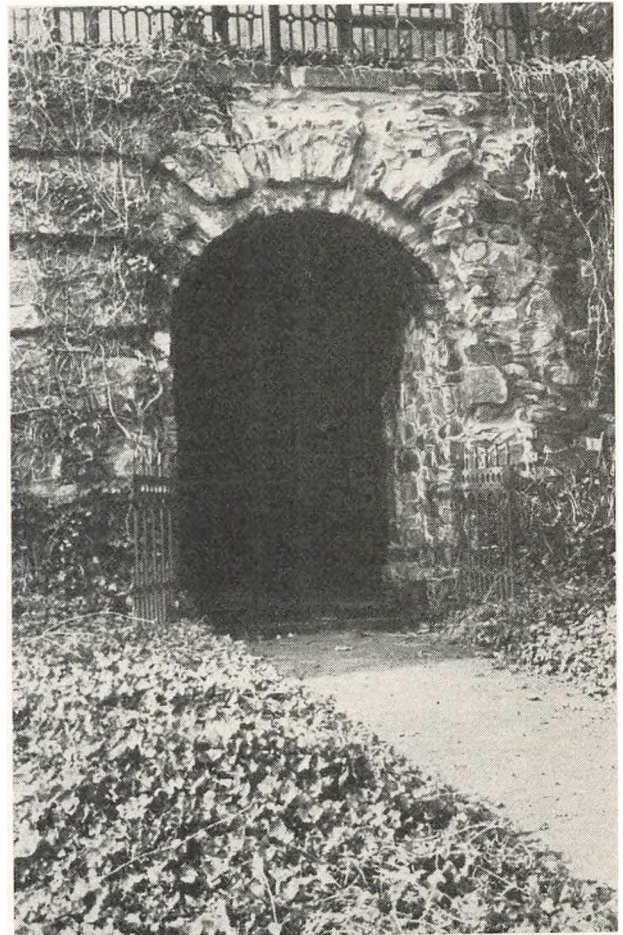
98. H. Berner Schilden Holsten: Langesø Bygningshistorie, anf. St. S. 348 ff.
99. Holsten til Martfelt 14. Juli 1781.
100. Brand-Societets Arkiv i Odense L. A.
101. Den originale Bevilling findes i den i Odense LA deponerede Del af Holstenshuus Arkiv.
102. Fyenske Samlinger, II, S. 289.
103. Det første af Holstens Breve til Martfelt, der er dateret Langesø, er af 19. Januar 1780.
104. Sjællands Landstings Skødeprotokol, Fol. 208b, læst 25. Juni 1755.
105. samme Fol. 417b, læst 10. Juli 1765.
106. samme Fol. 252, læst 7. Marts 1759.
107. Det er tvivlsomt, hvem der menes; maaske den senere Kammerherre, Amtmand, Gehejmekonferensraad LUDVIG WILHELM v. BÜLOW (1699—1785) og hans første Hustru ELISABETH HEDEVIG ROEPSTORFF; L. W. Bülow var dog paa dette Tidspunkt Major.
108. Fyenske Registre 1773—79, Fol. 286b, Nr. 100. 15. Sept. 1775.
109. Odense LA: Alfabetiske Sedler: Holsten (Efter Vedel-Simonsens utrykte 5. Bd. af Elvedgaards Historie.)
110. Ekstrakt i Arkivet paa Langesø: Akter vedr. Skiftet efter HEINRICH FRIEDRICH BROCKDORFF til Schinkel.
111. Ekstrakt samme Sted.
112. Ekstrakt samme Sted. De var ikke viede ved Ægtepagts Underskrivelse. Hendes Moder ELISABETH HEDEVIG JULIANE BARONESSE VON SELL, født WELTZIEHN gav et Udstyr paa 2.000 Rthlr.
113. Fortegnelse af 10. Maj 1765 over Legaterne. Arkivet paa Langesø. Akter vedr. Skiftet efter MAGDALENE v. BUCHWALD, født RANTZAU.
114. Skifteakterne samme Sted.
115. H. Hjorth-Nielsen: Danske Prokuratorer, 1935, S. 335 f. jfr. Udvalgte Digte af Peter Magnus og Peter Kofod Trøjel. Ed. Rahbek, I, Kbh. 1801, S. XVI f.
116. Korrespondancen mellem FREDERIK og DITLEV LØVENØRN og A. C. HOLSTEN findes dels i Arkivet paa Langesø (Papirer vedr. Arven efter ANNE SOPHIE v. LÜTZOW, født v. HOLSTEN), dels i Løvenørns Privatarkiv (RA).
117. Odense Set. Knuds Kirkebog 1742—97: 1796
d/ 30te Martij blev i (S. T:) Hr. Greve ADAM FRIEDRICH TRAMPES Huus copulered Hr. Gehejmeraad ADAM CHRISTOPHER VON HOLSTEN, Ridder, Baron til Baroniet Holstenshuus og Langesøe, med Comtesse CLARA CHARLOTTE TRAMPE. Forloverne for dette høyaadelige Brude-Paar vare Hands Excellence Hr. General HANS ADOLF VON AHLEFELDT og Hr. Greve ADAM FRIDERICH TRAMPE.
- 117 a. Resen Kirkebog 1755—82: 1774, die 28. Julij Kl. 1 Eftermiddag blev Hr. Grev ADAM TRAMP og Frue Grevinde GIERTRUD HOFFMANN DE POULSEN deres Datter født, og d. 29de af mig Hr. Wind døbt ved Nafn
CLARA CHARLOTTE
d. 4de Sept. Dom. 14 p: Trinit. i Kirken confirmeret her i Reesen.
118. Original Ægtepagt i Holstenshuus Arkiv XXIV, Nr. 25.
- 118 a. Sønder Alslev Kirkebog 1837—1879: 1851 [Dødsdagen:] d. 30. Septbr. [Begravelsesdagen:] d. 7. Octbr. [Den Dødes For- og Tilnavn:] CLARA CHARLOTTE SCHEEL, f. Contesse Trampe. [Stand, Haandtering og Opholdssted:] Enke efter afg. Major SCHEEL i Kjøbenhavn, død paa Corselitze Gaard, 82 Aar.
119. Fortsættelsen af Mémoires, S. 20.
120. samme S. 42.
121. Mémoires depuis 1740, S. 60.
122. samme S. 25.
123. samme S. 92.
124. Clausen og Rist: Memoirer og Breve VI, S. 212 f.
125. Odense LA. Alfabetiske Sedler: Holsten.
126. se eksempelvis Danske Kanc. Supplikprotokol 1765, I, passim.
127. Luxdorps Dagbøger ved Eiler Nystrom, I, S. 236. Danske Kancelli Supplikprotokol 1765, I, Nr. 430.
128. Kancelliets Brevbog 1765, Nr. 156.
129. samme 1783, Nr. 938.
130. samme 1781, Nr. 1220.
131. Holsten til Martfelt 8. Juni 1782.
132. Personalhistorisk Tidsskrift 6. Rk. III Bd., S. 201 f.
133. Schacks Fundatssamling IV, S. 149.
134. Original Fundats i Erik Skeel Holstens Privatarkiv (RA).
135. gengivet S. 248—51.
136. Breve herom i Akter vedr. Familien Holsten. Arkivet paa Langesø.
137. se S. 155.
138. Dansk Biografisk Leksikon, 2. Udg. X, 1936, S. 543.
139. Original Dispensatio matrimonialis i Holstenshuus Arkiv XXIV, Nr. 25.
- 139 a. I den ene af Familiebibelerne angives, at der har været tre Børn i Ægteskabet, uden dog at Navne eller Data er meddelt (jfr. S. 243); da det ikke er lykkedes at finde noget herom, og da den paagældende Tilførsel ikke er samtidig, maa man gaa ud fra, at der foreligger en Fejltagelse. I Odense Magistrats Registreringsprotokol 1834—38, S. 325 b findes indført en Notits om, at Boet efter Baronesse S. D. M. Holsten, f. Rantzau 27. Januar 1837 blev ekstraderet Frøken EMMA BOYESEN som Universalarving i Henhold til afdødes Testamente.
- 139 b. Ligtalen af CHRISTIAN BRORSON, Sognepræst ved Garnisons Kirke er trykt under Titlen: Til Minde om Baronesse Adelaide Benedicte Holsteen. Frem sagt den 6te August 1832.
140. Dansk Biografisk Leksikon, 2. Udg. X, 1936, S. 544.
141. Ved Skiftet efter Gehejmerraad Holstens Død i 1801 udlagdes til Enken, Baronesse Charlotte Holsten, født Comtesse Trampe, blandt meget andet Sølv-tøj, der ialt vurderedes til 1.374 Rdl. 1½ 3½^ø, en Plat de Menage, 460 Lod, og »Natbordet med Tilbehør« 531 Lod 3 q. — Skønt den angivne Vægt ikke helt passer med den i 1794 anførte, er det dog utvivlsomt de samme Sager, hvorom der er Tale i 1801, ved hvilken Lejlighed maaske enkelte af Genstandene ikke er fulgt med. Enkebaronessens Sølv-tøj er utvivlsomt blevet arvet af hendes Datter af andet Ægteskab, Gehejmerraadinde Classen, født Scheel. — Ved Forespørgsler har det vist sig, at intet af dette Sølv-tøj nu forefindes, hverken paa

- Corselitze eller i det Classenske Fideikommiss' Direktørbolig i København.
- Godsforvalter Valentiner paa Corselitze oplyser i Brev af 14. April 1938: »Paa Corselitze er der intet tilbage fra Classens Tid, hverken Sølvtøj eller Møbler«.
142. At denne Beholdning af Hørlærred i et privat Hjem var ganske overordentlig stor, kan ses ved Sammenligning med 1 Aars Produktion paa Kongs Fabrik i Sydsjælland, der var anlagt 1774, og hvis egentlige Linnedvæveri anlagdes 1783. Virksomheden udviklede sig til at omfatte Bygninger med 20 Væve, hvor der aarlig vævedes omtrent 10.000 Alen Linned af alle Slags, altsaa kun lidt mere end det Kvantum, som fandtes paa Holstenshuus. (Fyens Tidende 24. April 1938).
- Paa Langesø var der i 1794 138 Duge og 569 Servietter og i Gaarden i Odense 70 Duge og 349 Servietter, saa Familien Holsten har i dens tre Hjem ialt haft 488 Duge og 2779 Servietter. Til Sammenligning kan anføres, at der ved en af Taksatrice Fru Lund i 1911 foretaget Vurdering af det fra Enkelehnsbaronesse S. M. Berner Schilden Holstens Tid paa Langesø værende Inventar optales 201 Duge, deraf 38 af Damask og 82 Folke- duge, og 1015 Servietter, deraf 341 af Damask.
143. Greve ADAM GOTTLÖB MOLTKE (1710—92).
144. Gehejmekonferensraadinde ELISABETH SOPHIE DES-MERCIERES, f. Comtesse FRIJS (1714—99) til Grevskabet Frijsenborg.
145. Kammerherre JOHAN FREDERIK LINDENCRONE (1746—1817) til Gjorslev, Søholm og Erikstrup.
146. Etatsraad CHRISTEN JENSEN LINDENCRONE (1703—72) til Gjorslev m. m. ophævede 1767 Hoveriet og indførte 1769 Arvefæste, men da Fællesskabet ikke samtidig blev ophævet, var Resultaterne kun mistrøstige.
147. Kammerherre, Stiftamtmand GODSKE HANS VON KROGH (1726—1808).
148. Generallejtant, Kammerherre CASPAR HERMAN VON KROGH (1725—1802) til Oye og Mørk.
149. ANNA MAGDALENE SOPHIE VON LÜTZOW (1745—82).
150. A. C. Holstens Søster ANNA SOPHIE VON LÜTZOW; Kælenavnet »Fikke« for Sophie (Fie < Fikke) har aabenbart været benyttet i Familien Holsten, thi ogsaa Baron Ditlev Cai Holstens Hustru Sophie Elisabeth, f. Kaas, kaldtes Fikke (Tante »Fikke«).
151. Kammerjunker, cand. jur. GODSKE HANS VON KROGH (1763—90) til Søholt.
152. Gehejmerraad GOTTHARD ALBERT BRAEM (1710—88); til Baggessvogn.
153. G. D. v. Holstens Svigersøn, Konferensraad FREDERIK LØVENØRN (1715—79).
154. M. L. v. Buchwaldts Svoger HENNING VON BUCHWALDT (1705—60) til Pronstorf ægtede 1753 SOPHIE FREDERIKKE DOROTHEA REVENTLOW.
155. Kælenavn for MAGDALENE LUCIE BARONESSE HOLSTEN.
156. Sikkert ovennævnte Henning v. Buchwaldt.
157. Adelheid Benedicte Rantzaus ældste Broder Oberst DITLEV RANTZAU (1725—82).
158. Barnets Moder var Søster til GODSKE DITLEV VON HOLSTENS Hustru ELISABETH SOPHIE KNUTH, hvad der forklarer dets Bisættelse i Langesøes Sognekirke.
159. Initialerne henviser til Lensmanden paa Rugaard JØRGEN KAAS MOGENS SØN (1610—92) og MARGRETHE CATHERINE VON BUCHWALDT (1628—1701).
160. Initialerne henviser til Elvedgaards Ejer OTTE BRAHE (1517—71) og BEATE BILLE (1526—1605).
- 160 a. NIELS LYKKE (d. ca. 1683) til Skovsbo og Elved og hans tredje Hustru MAGDALENE GYLDENSTIERNE HENRIKSDATTER (f. ca. 1625).
161. Initialerne henviser til Findstrups Ejer KNUD VENTERMAND (d. 1606) og hans første Hustru KIRSTEN LUNGE (d. 1577).
162. Det er uvist, hvem der menes; formodentlig enten Friherre FRANS GUSTAF EHRENSTRAHL (1709—83) eller hans Broder Friherre CARL ADAM EHRENSTRAHL (1712—52).
163. Rigs greve ROCHUS FRIEDRICH LYNAR (1708—81).
164. Rigs grevinde SOPHIE MARIE HELENE REUSS-PLAUVEN (1712—81).
165. Statsmanden Grev ARVID BERNHARD HORN (1664—1742).
166. Grevinde MARGARETA HORN, f. Grevinde GYLLENSTIERNA (d. 1740).
167. Friherre ANDERS VON DÜBEN (1673—1738).
168. Major ANDERS SKUTENHELM (1688—1753), som fra 1734 var Sveriges Minister i København, var gift med Friherreinde FREDRIKA ULRIKA VON DÜBEN (1711—84).
169. Greve MAGNUS JULIUS DE LA GARDIE (d. 1741).
170. Greve GUSTAF BONDE (1682—1764).
171. Markgrevinde CHRISTINA SOPHIA AF BRANDENBURG-CULMBACH, f. Prinsesse af BRAUNSCHWEIG-BEVERN (1717—79).
172. Markgreve FREDERIK ERNST AF BRANDENBURG-CULMBACH (1703—62) var siden 1731 Statholder i Hertugdømmerne.
173. formentlig Hertug GEORG LUDVIG FREDERIK AF BRAUNSCHWEIG-BEVERN (1721—47).
174. Prins CARL ERNST AF HOLSTEN-SØNDERBORG-GLÜCKSBORG (1706—61).
175. ANNA MARGRETHE VON HOLSTEN (1670—1753). Hendes Privatarkiv findes i RA. og indeholder kun hendes Testamente, dateret Preetz 14. September 1744, hvorved hun som sin Universalarving indsatte sin Broderdatter ANNA MARGRETHE VON HOLSTEN, der var opkaldt efter hende, og som boede sammen med hende i Preetz; dog legerede hun sin Broder Jægermester FREDERIK VON HOLSTEN (1682—1752) til Søbysøgaard 1.000 Rthlr. Cour. og til hver af Broderen, Oberst GODSKE DITLEV VON HOLSTENS to ældste Døtre FREDERIKKE SOPHIE LØVENØRN (1718—74) og ANNA MARGRETHE VON PENTZ (1719—70) skænkede hun 500 Rthlr., samt 100 Rthlr. til sin Kusine CATHERINE ØLLEGAARD VON HOLSTEN (1670—1753), og endelig 600 Rthlr. til Klosterkirken i Preetz.
176. ANNA MARGRETHE VON HOLSTEN (1702—87), se foregaaende Note; hendes Ligsten findes i Gulvet i Klosterkirken i Preetz og er gengivet i 1. Bind S. LXXXIII.
177. Kohoved, nu Ludwigsburg ved Eckernförde.
178. Hertug ERNST FERDINAND AF BRAUNSCHWEIG-BEVERN (1682—1746).
179. Rigs greve CONRAD DITLEV VON DEHN (1688—1753).
180. Enkehertuginde ANTOINETTE AMALIE AF BRAUNSCHWEIG (1696—1762).

181. Uvist hvem det er; maaske Kommandanten i Lüneburg CHRISTIAN RANTZAU's (1678—1739) Hustru, f. VON HASSBERG. (DAA 1930, II, S. 119 f.).
182. Voltaire fandt som bekendt et — omend foreløbigt — Fristed hos Frederik II af Preussen.
183. formentlig Prins VIKTOR AMADEUS AF SAVOIE-CARIGNAN (1690—1741).
184. LOUIS BOURDALOUE (1632—1704), fransk Theolog.
185. ESPRIT FLECHIER (1632—1710), fransk Biskop.
186. Dronning MARIA ANNA AF SPANIEN (1667—1740), Enke efter Kong Karl II. (1665—1700).
187. Dauphinen LUDVIG, der døde 1765 (Ludvig XVI's Fader).
188. PIERRE MIGNARD (1612—95), fransk Maler.
189. ALEXANDRE MINUZIANO, italiensk Udgiver og Bogtrykker fra Slutningen af 15. Aarhundrede, udgav den første samlede Udgave af Cicero.
190. ROBERT ESTIENNE (1503—39) fransk Bogtrykker.
191. Fyrstinde HENRIETTE STOLBERG-GEDERN var Datter af Greve LUDVIG CRATO AF NASSAU-SAARBRÜCKEN.
192. Kurfyrstbiskoppen af Mainz var PHILIPP KARL Friherre VON ELTZ, der døde 1743. Han tiltraadte dog ikke 1729, men først 1732.
193. Landgreve LUDVIG VIII AF HESSEN-DARMSTADT (1691—1768).
194. den senere Landgreve WILHELM VIII AF HESSEN-CASSEL (1682—1760).
195. Kong FREDRIK I AF SVERIGE, Landgreve af Hessen Cassel (1676—1751).
196. Czar IVAN VI (1740—64), Søn af Prins ANTON ULRIK AF BRAUNSCHWEIG (1714—55) og ELISABETH CATHARINE CHRISTINE (russisk Navn: ANNA) Hertuginde af MECKLENBURG-SCHWERIN (1718—46). Hun var Regentinde af Rusland i Sønnens Navn fra 1740—41.
197. den engelske Statsmand ROBERT WALPOLE (1676—1745) blev endelig fordrevet i Februar 1742.
198. Kurfyrst KARL PHILIPP AF PFALZ, der døde 1742.
199. Kurfyrstbiskoppen af Køln var Prins CLEMENS AUGUST AF BAYERN (1700—61).
200. Kurfyrstbiskoppen af Trier var FRANZ GEORG VON SCHÖNBORN (1682—1756).

Lysthus ovenpaa Grøtten i Holstenshuus Have
Magdalene Holsten f. Schildens Skitsebog, tidligere Ravnholt,
nu Langeso

Grøtten i Holstenshuus Have 1940

NOTER TIL BILLEDERNE:

- Side 113. Gehejmeraadens Maleri er 77,5×61,5 cm. Øjnene er blaa. Dragten er af violet Fløjl. Bagpaa Lærredet er der foroven malet med gammel Skrift:
Her Cammer Herre vo [!] Holsten
født i Aaret 1717
og i højre Hjørne forneden med samme Skrift: ABrünniche
Pinxit in Ao 1768.
Gehejmeraadindens Maleri er 77,5×62 cm. Øjnene er blaa.
I Baggrunden ses en Herregaard, som menes at være Gehejmeraadindens Ungdomshjem, Pankør.
Bagpaa Lærredet staar der i øverste Halvdel med gammel Skrift:
Frue Cammer Herinde Holsten
født Rantzou. Natus [!] 1731
og i højre Hjørne forneden:
Pinxit
per ABrünniche
in Ao 1768.
Af disse to Malerier findes paa Langesø Kopier paa Kobber, 15,7×13 cm, malede 1902 af Lehnsbaronesse L. Berner Schilden Holsten f. Quaade. Begge Billeder har været gengivne i Danske Herregaarde ved 1920 i Artiklen om Holstenshuus.
- Side 115. Seglene er efter et trekantet Krystalsignet paa Langesø, paa hvis tredie Side der er et H omgivet af et Ordensbaand med Kors og med en Krone over.
Maleriet er 72×58 cm. Øjnene er blaa og ret lyse. Frakken er rød med Guld Galoner.
I venstre Hjørne paa Forsiden staar der malet:
Pict: 1735.
Æt: 18
- Side 116. (Maleri af Fuchs). Maleriet er 77×62 cm. Frakken er rød.
Sign. G. Fuchs 1777.
Godsejer Iacob Estrup skriver i Brev af 18. Oktober 1931 til Lehnsbaron H. Berner Schilden Holsten om dette Maleri:
»som Onkel F. [Baron FRITZ HOLSTEN LEHN CHARISIUS] ogsaa havde faaet efter Stiftamtmanden [Baron CHRISTIAN HOLSTEN], han var meget stolt af den fine Bedstefader, der hængte i hans Stue paa Maglegaard.«
Et ganske tilsvarende Maleri, 78×62 cm, hænger paa Langesø.
I dettes øverste højre Hjørne er der malet:
Adam Christoffer Holsten
Nat. 18 Sept. 1717. Denat. 6 Sept. 1801
Dette Portræt har været gengivet i Danske Herregaarde ved 1920 under Langesø.
- Side 117. Dette ovale Maleri er 22,5×17,5 cm. Øjnene er blaa. Frakken er rød.
Bagpaa Lærredet er der klæbet en Seddel, hvorpaa der staar skrevet:
»Min Moders gamle første Mand Geheimeraad Baron HOLSTEN til Holstenshuus og Langesø. At tilstilles [!] Baron CHRISTIAN HOLSTEN, Stiftamtmand paa Falster eller hans Søster eller Familien efter vor Død.
Corselitze 23 August 1872, F. Classen
f. Scheel«
Billedet har været gengivet i D. A. A. XLI. En Kopi heraf i Pastel findes paa Langesø.
- Side 120. Rasmussen Søkilde skriver i sin Bog om Holstenshus og Nakkebølle (1875) Side 136, at der i »Boosens Manuskript om Holstenshus, der er henved hundrede Aar gammelt, gives følgende Beskrivelse af Havon. «... Nærmest Bygningen er en jævn Plan sired med Blomster og Lystkvarterer og en vel anlagt Fontæne, hvor Vandet springer 8—10 Alen højt.« Det paa Tschirskes Plan fra 1753 angivne Springvand har altsaa været anlagt. Sammesteds skriver Boesen: »... Her lægges især Mærke til en prægtig Grotte, hvorpaa er anlagt et Lysthus, hvilket giver et meget artigt og imponerende Syn.«
- Side 126, Rasmussen Søkilde skriver i sin Bog om Holstenshus og Nakkebølle i Gehejmeraad Holstens 127 og 129. Tid, Side 88:
»I Løbet af 3—4 Aar var der saaledes opført over 2000 Favne dobbelte, foruden flere enkelte Stengærder, ...«
- Side 138. [Miniatur af A. B. Holsten f. Rantzau]. Billedet har været gengivet i D. A. A. XLI.
Under Miniaturen er anbragt en Seddel, hvorpaa der med gammel Skrift staar:
ADELAIDE BENEDICTE Comtesse [!] RANTZAU. —
Gift med Geheimer: HOLSTEN til Langesøe.
Naar dertil kommer, at Baron FRITZ HOLSTEN LEHN CHARISIUS sagde, at Billedet forestillede hans Farmoder, er der Grund til at tro, at denne Angivelse er rigtig, selv om den portrætteredes Frisure kunde lade formode, at Billedet forestiller en af Gehejmeraadindens Døtre. Miniaturen er arvet efter Bestemmelse af Fru ALEXANDRA TRESCHOW paa Sannarp. Om dette og andre Familiebilleder skriver Godsejer Iacob Estrup i Brev af 18. Oktober 1931 til Lehnsbaron H. Berner Schilden Holsten: »... Det er rart, at Du har faaet de Billeder fra Sannarp. Billederne af ADELHEID B. H., CAI DITLEV [HOLSTEN] og SOPHIE E. CARISIUS ... tilfaldt LALLA [Fru TRESCHOW] efter Onkel FRITZ [HOLSTEN LEHN CHARISIUS], der havde faaet de to førstnævnte efter Stiftamtmanden [Baron CHRISTIAN HOLSTEN] i 1884. ... Eksekutorerne i Onkel F.s Bo: JAK. HOLMBLAD og WINTHER, bad mig udlodde Onkel F.s Familiebilleder o. l. til mig selv og de andre 7 Arvinger: mine Søkende ÷ MAGDA [Lehnsgravinde MOLTKE], og Din Fader (der var kommet senere end vi andre ind i Testamentet) og hans Søstre (CHR. S.-IUVL var ikke Arving). — Efter Onkel F.s Ønske havde Eksekutorerne allerede givet min Moder Pastellet af Admiralinden og hendes Fader [er nu begge paa Langesø efter Godsejer Iacob Estrups Død], Onkel F. elskede sin Moder og min Moder var jo opkaldt efter hende. — Efter bedste Skønnende delte jeg saa Sagerne

i 8 Portioner og lod Arvingerne trække Lod. Jeg selv fik Miniaturerne af Admiralen og Kone [er nu ogsaa paa Langesø] og EMIL [ESTRUP] fik Fuchs' Maleri af Faa'jsi*), som jeg saa fik senere. — Din Fader, saa vidt jeg husker, de kolorerede Tegninger af Admiralen, hans Kone og 3 Sønner, samlede i en Ramme [findes paa Langesø; de er gengivne i dette Værk I, Side 383], der altid stod paa Onkel F.s Skrivebord i St. Kongensg. 77; samt det smukke Miniatur af EMIL H.[OLSTEN] [utvivlsomt den Miniatur af en ung Officer, hvilket Billede gik til Grunde ved Branden paa Holstenshuus den 30. December 1908, og som omtales i Bind I, Side 88] og Kobberpladen til Haas' Stik [af ADOLPH HANS HOLSTEN]. — Thorvaldsens Buste af Admiralen havde Din Fader faaet særligt iflg. Onkel F.s Testamente.«

Side 142 De to Billeder af Baronesse CHARLOTTE HOL-
og 143 STEN født Comtesse TRAMPE er gengivne efter to Fotografier, som for mange Aar siden er forærede til Langesø af Fru EBBA BECHSHØFT født Comtesse TRAMP, fra hvem ogsaa er modtaget et Hæfte, paa hvis Titelblad der staar:

»Charlotte Holsteen.

(Hvad jeg ved om hende.)

Til Baron og Baronesse Holsteen
paa Langesø

Februar 1925.«

Og paa næste Side staar der:

»Foran mig ligger en Pakke Breve, Malerier, Tegninger og Bøger. Det er altsammen Efterladenskaber efter den 1852 døde Majorinde Charlotte Skeel f. Trampe. Da jeg ved jeg kan glæde andre med at samle en lille Oversigt over Pakkens Indhold, vil jeg forsøge derpaa.

Charlotte Trampes Oldenièce

Ebba Bechshøft f. Tramp.«

Fruen lever nu i Amerika, saa det er ikke muligt fra hende at faa nærmere Oplysninger om de to Portrætter; men som Svar paa en Forespørgsel skriver Fruens Slægtning, Hofmarskal Grev C. Trampe d. 6. August 1942:

».... Jeg har for mange Aar tilbage købt et Maleri af Comtesse Clara Tr. ganske lignende det hoslagt tilbagefølgende (i Profil.) sammen med nogle andre Malerier fra Løgismose. Maleriet er formentlig malet af

*) Angaaende denne Betegnelse for Gehejmeraad Holsten skriver Godsejer Estrup i samme Brev:

».... Du spørger om en Forklaring paa Tilnavnet »Få'jsi« (Tryk paa »si«): det kommer, som det fremgaar af alle Anekdoterne om ham, af et Mundheld: enten har Manden haft for Vane at sige: »Faar jeg sige« = »Maa jeg sige« = »Som jeg maa sige«, eller slet og ret: »For jeg siger«, ganske som en Mand i mit Bekendtskab, der mange Gange i en Samtale, for at begrunde sin Tale, siger »For jeg mener«. —

Endnu i nyeste Tid har en stor Forretningsmand fra Odense ved et Besøg paa Langesø omtalt Gehejmeraad Holsten som Faa'jsi.

Portrætmaler Hans Hansen. (Se Rist: Memoirer og Breve Portrætmalerens Dagbog 1793—1797) mit Maleri af Comtesse er ikke signeret«. Maleriet er 22×17 cm, altsaa omtrent samme Størrelse som det paa Side 117 gengivne ovale Maleri i Profil af Gehejmeraad Holsten, saa man kan formode, at de to Billeder har været Pendant'er.

Grev Adam Frederik Trampe solgte i Aaret 1800 Løgismose, og i det ovennævnte Hæfte staar der, at »ikke alene gamle Møbler og Slægts-ting, men endog Familiebilleder solgtes til Bønderne paa Egnen. Saaledes kom Charlottes Billede, som Hans Hansen havde malet som Pendant til den gamle Gehejmeraad aldrig til Langesø, men i en Bondestue i Haarby. Der hang det indtil April 1925«. — Fru Bechshøft har i Hæftet ogsaa skrevet:

».... Da hun [Charlotte Trampe] var Moderens udtrykte Billede var hun muligvis ogsaa hendes Yndlingsdatter. I hvert Fald fik CHARLOTTE efter sin Mor de gamle Familieminder, som GERTRUDE TRAMPE [født HOFMAN DE POULSEN] havde fra sin Slægt bl. andet den gamle Slægtsbog og MATHIAS DE POULSSONS Adelspatent med Frederik d. 4des Underskrift. Døbefonten [Charlotte Trampe] blev døbt i den gamle Sølvdøbefont, som Gertrude Trampe havde medbragt fra sit Hjem« og en lille fin Læderbog med Sølvbeslag hørte med til Relikvierne som Gertrude T. gav sin Datter. I den lille Bog har Gertrude skreven et Vers til sin Datter.

.....

Under Moderens Vers har Charlotte skrevet: Ces mots sont de la main de ma mère, qui me donna ce livre à Langensøe en Fionie

C Holsteen

née Trampe.

Og efter Moderens Død skriver hun et Mindedigt over hende og tilføjer: C'était ma mère! Chers enfants, donnez une larme à ma mère, en pensant à la votre

C. C. Scheel

née Trampe.

.....

Den gamle Majorinde [Skeel født Trampe] døde hos Datteren Fanny og hendes Grav findes paa Tromnæs Kirkegaard ved Corselitze.«

Om det andet Maleri af Baronesse Charlotte Holsten skriver Grev C. Trampe i Brevet af 6. August 1942:

».... Maleriet af Comtesse »en face« blev af fhv. Kaptajn i det forenede Dampskibsselskab Grev Helge Tramp solgt med flere andre Familiemalerier ved Auktion hos Winkel og Mag-nussen i Kbhvn. den 27 Mai 1937, i Kataloget mærket »Juel?« Maleriet som W. & M. solgte var stort, ovalt, men i 4kantet forgyldt Ramme.«

Med Grev Trampes Brev fulgte et Fotografi af det samme Maleri, og bag paa Fotografiet var der skrevet:

Clara Charlotte Fanny Tr † 1852

gift 1) Holsten 2) Scheel.

Side 150. Baron DITLEV HOLSTENS Maleri er 77×62 cm. Øjnene er blaa. Frakken er blaa med Guldkanter. Da Billedet er malet 1768, samme Aar, som Brünniche malede tre andre af Familiens Medlemmer, er der en Mulighed for, at ogsaa dette Billede er malet af Brünniche. Baronesse SOPHIE HOLSTENS Maleri er 20,5×16 cm. Bagpaa dette staar der med gammel Skrift: Enkekammerherinde Baronesse Sophie Holsten fød Rantzov.

Begge disse Billeder har været gengivne i D. A. A. XLI og i Danske Herregaarde ved 1920 under Holstenshuus.

Baronessens Portræt er i Størrelse 78×62 cm, kopieret til at hænge paa Holstenshuus af Lehnsbaronesse L. Berner Schilden Holsten f. Quaade, der desuden i 1902 har kopieret denne Kopi og Baronens Maleri paa Kobber i Størrelsen 15,7×13 cm. Disse to smaa Billeder hænger paa Langesø.

Side 152. Miniaturen af Baron DITLEV CAI HOLSTEN er omtalt i Noten til Geheimeraadindens Miniatur paa Side 277.

Bagpaa Billedet staar den paagældendes Navn og Aarstal med nyere Skrift, og nogle Haarlokker er indfattede under et Glas.

Har været gengivet i D. A. A. XLI.

Maleriet af hans Hustru blev af Frøkenene INGEBORG, SOPHIE MAGDALENE, KIRSTEN og VIBEKE TRESCHOW givet til Lehnsbaron H. BERNER SCHILDEN HOLSTEN til hans 60 Aars Fødselsdag den 18. Juli 1941. Maleriet er 37×30 cm.

Af Baronessen findes et Portræt — Daguerreotypi — paa Musæet »Falsters Minder« i Nykøbing F., hvor der ogsaa findes tilsvarende Portrætter af hendes Søn (gengivet i Bind I, Side 231) og af den ene af hendes Døtre. De to Dameportrætter er ikke gode nok til at kunne gengives. Ifølge Brev fra Nykøbing af 11. Juli 1923 fra Frøken LAURA BOESEN, der var Driftsleder for Musæet, var der oprindelig 4 Billeder, men det ene af Damebillederne »var saa defekt, at det ikke godt kunde gøres i Stand«. Dette Billede har antagelig forestillet den anden af Døtrene. I samme Brev skriver Frøken Boiesen:

»... Af andre Ting fik vi en Dug mrkt. A. B. H. 1784. [I Brev, modtaget 12. November 1939 skriver Frøken Boiesen: »... Dugen er kun lille 95 cm. 85 cm, altsaa næsten kun en stor Serviet. Mønstret er med større og mindre Firkanter, hvori der igen findes et +. ...«] Tingene fra det Holstenske Hus har vi modtaget af en Fru Drejer Grote, hvis Moster, efter hvem hun arvede dem, i mange, jeg tror over 20, Aar har tjent hos Amtmand v. Holsten ...« I Brev af 14. August 1923 skriver Frøken Boiesen:

»... Fru GROTES Tante, ANNA ERIKSEN, tjente hos Stiftamtmanden som Stuepige indtil 1885, da Stiftamtmanden døde. ... Fru Grote selv tjente som Kokkepige hos Stiftamtmanden fra 1880—85 ...«.

Side 153. De tre af Gehejmeraadens Døtre, der blev voksne, har alle være malede, og disse tre Malerier hang paa Holstenshuus, hvor det ene af dem brændte, medens de to blev reddede og nu hænger paa Langesø. Det ene er 78,5×62,5 cm og bærer bagpaa Indskriften:

Frøicken von Holsten, fød i Aaret 1750.

Det forestiller altsaa MAGDALENE LUCIE HOLSTEN, der er født den 8. September 1750.

Hun har lyse blaa Øjne. Paa Bagsiden af Maleriet staar der fornedet:

A. Brünniche Pinxit in Ao 1768

altsaa samme Aar, som denne Kunstner malede hendes Forældre.

Det andet Maleri er 77×62 cm eller 29½×24 Tommer og har udover Holsten Vaabenet ikke nogetstomhelst Navn eller Aarstal, saa det ikke er nemt at vide, hvilken af de to andre Søstre det forestiller.

Paa Frederiksborg Musæet findes, blandt det indsamlede Materiale til E. F. S. Lund: Danske malede Portrætter, en udateret Indberetning fra Holstenshuus, hvori anføres,

at Nr. 16 er MAGDALENE LUCIA Baronesse VON HOLSTEN og er malet af Brünniche i 1768,

Nr. 17 er SOPHIE DORTHEA Baronesse VON HOLSTEN, formentlig malet af P. Christensen 1775,

Nr. 18 er ELISABETH CATHRINE Baronesse VON HOLSTEN, malet af Brünniche, Størrelse 30½"×25½".

Det Maleri, der brændte paa Holstenshuus, var ifølge Klædedragten, saavidt erindres, antagelig malet nogle Aar før det reddede Maleri, og man kan derefter formode, at det brændte Maleri forestillede Elisabeth Cathrine Holsten, f. 1756, men den portrætterede var utvivlsomt mere end 13 Aar paa Billedet og kan derfor næppe være malet af Brünniche, der døde 5. November 1769.

Det reddede Maleri er — efter en Udtalelse af 19. August 1942 af Musæumsdirektør Andrup — efter Kostumet malet ca. 1787, og Direktøren formoder, at det forestiller Sophie Dorothea Holsten (1768—1836), og at det er malet af en stedlig Kunstner (maaske den nævnte P. Christensen) i Slutningen af 1780'erne. Gehejmerraaen havde en ældre Datter, der ogsaa hed Sophie Dorothea, men hun døde i 1768 12½ Aar gammel.

Side 164. [Digt til 18. Sept. 1782]

Om det gamle Fødselsdagsdigt skriver Fru Købmand PETRA RASMUSSEN til Lehnsbaron H. Berner Schilden Holsten i et Brev dateret »Samsø i Jul 1937«:

»... Hermed følgende lille Mindeskraft har jeg fornylig faaet i Hænde, det har været i min Mosters [og Svigermoders] — Helenes — Eje. Desværre kender jeg ikke Aarsagen til, at ANNA LARSDATTER er kommen i Besiddelse deraf, medmindre det kan stamme fra hendes Afsked med Herskabet. ...«,

og i et Brev dateret Samsø d. 22—1—1938:

»... Ved Flytning fra den gl. Købmandsgaard fik ESTHER [Pastorinde FANGEL — se Note 26, Bind I, Side 24] nogle af de gl. Bøger og Protokoller med til Vridsted, og i en af disse laa Digtet, som hun omg. — altsaa da hun ved Juletid opdagede det — sendte mig med Forslag om at lade det gaa videre. Hvor det dog lønner sig at være god ved de gl. Ting. Var de nævnte Protokoller bleven brændte, var Digtet jo uhjælpelig gaaet tabt. ...«

I samme Brev skriver Fru Rasmussen:

»Kære Herr Baron! Maa jeg have Lov at sige mange Tak for de tilsendte Oplysninger ang. min Mormors: ANNE LISBETHS og min Morfars: Skytte KNUDSENS Forfædre.

Det er ikke alene mig, der siger Tak, men mine meget interesserede Kusiner og Niecer (det er stadig paa Spindesiden, Interessen er størst) er saa henrykte for hver Gang de faar nyt Stof. ...« Fru Rasmussens ovennævnte Mormor, ANNE LISBETH, var Datter af JØRGEN JØRGENSEN Møller i Saugmøllen ved Holstenshuus, døbt i Diernisse 1767, begr. i Diernisse 1801, og ANNA LARSDATTER, døbt i Diernisse 1757, gift i Diernisse 1795, begr. i Diernisse 1840. Anna Larsdatter var i 17 Aar og endnu i 1794 Stuepige paa Holstenshuus og har været meget afholdt af Familien Holsten, der som Udstyr gav hende en Del af Gehejmerraadindens Huslinned, hvorfra flere Stykker endnu er bevarede i hendes Efterslægt.

Hun har saa antagelig faact dette Digt til Minde om den Familie, som hun saa trofast havde tjent.

Datteren Anne Lisbeth, der stadig af Familien

omtales med stor Veneration, var hjemmedøbt den 24. Juli og fremstillet i Diernisse Kirke den 4. August 1799, og ægtede den 26. Oktober 1822 smstds. Skytte paa Holstenshuus, RASMUS KNUDSEN. De stod Familien Holsten meget nær, hvad der bl. a. fremgaar af, at de 4 af deres 5 Døtre opkaldtes efter Familien paa Holstenshuus, nemlig SOPHIE REGITZE, der ægtede Skibsfører MOGENSEN fra Ærø og boede i Faaborg og var Moder til Fru RASMUSSEN, — HELENA, der ægtede Købmand i Ballen paa Samsø LARS RASMUSSEN og var Moder til Fru Rasmussens Mand, der ogsaa var Købmand i Ballen, — og ARMINIA MAGDALENE DOROTHEA, og JØRGINE ADAMINE.

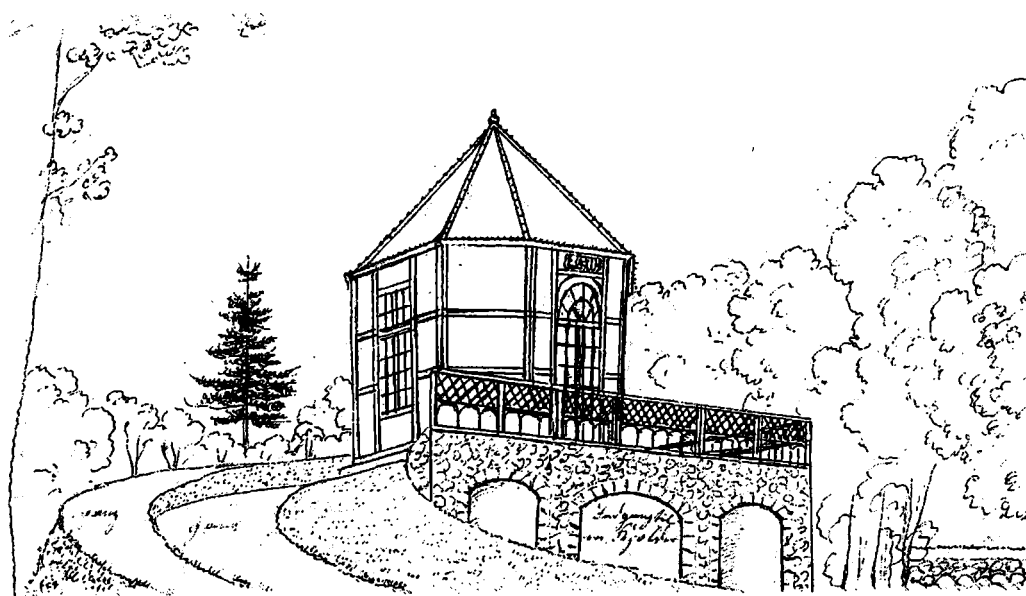
Side 213. Miniaturen af Baron DITLEV HOLSTEN er indfattet i en riflet Sølvramme. Frakken er rød. Dette Billede er af Gehejmerraadinde F. CLASSEN personlig givet til Fru REGITZE ESTRUP f. Baronesse HOLSTEN. Det mentes at forestille Gehejmerraadinde Classens Moders første Mand, Gehejmerraad A. C. HOLSTEN; men Godsejer Jacob Estrup mente, at det snarere forestillede dennes ældste Søn.

Dette lille Billede har Lehnsbaron H. Berner Schilden Holsten modtaget efter Godsejer Jacob Estrups Død i Henhold til dennes Bestemmelse.

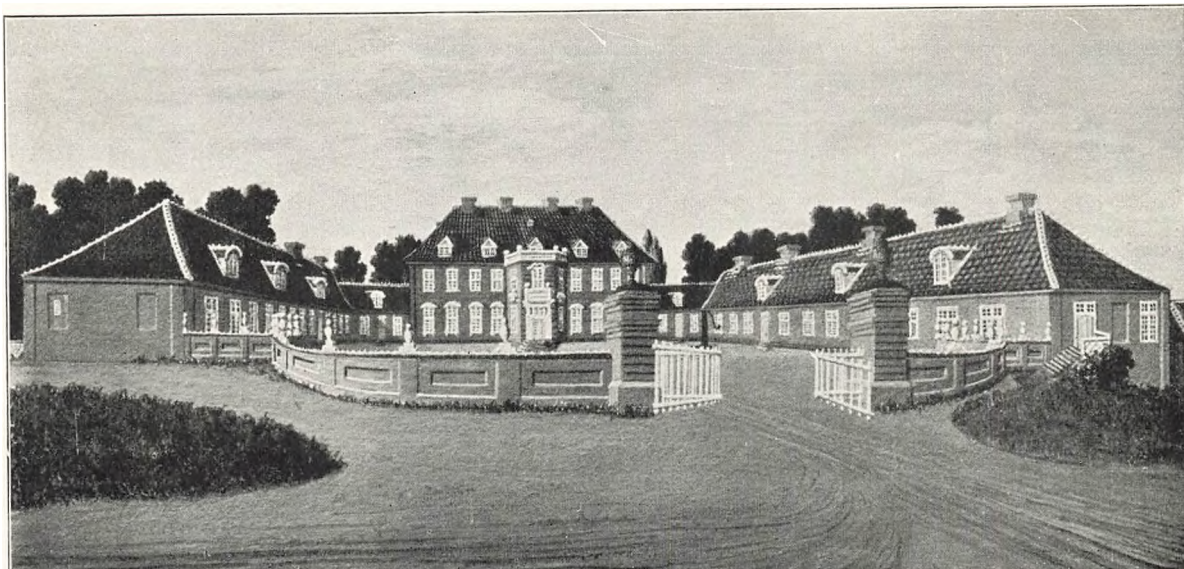
Side 217. Bag paa denne Miniatur af Baron DITLEV HOLSTEN er der fastklæbet en Seddel, hvorpaa der er skrevet med gammel Skrift:

Kammerherre
Baron Ditlev
Holsten til
Holstenshuus.

Frakken er blaa.

Lysthus i Holstenshuus' Have. Tegning af Niels Ringe.

Gouache fra ca. 1830

Langesø

Nationalmuseet

LANGESØS BYGNINGSHISTORIE

Af Professor Dr. phil. CHRISTIAN ELLING

Om det nuværende Langesøs Forgænger, ANTHONIUS BRYSKES Herregaard fra 1554, flyder Kilderne kun sparsomt. Det er saa meget desmere beklageligt, som dette Bygningsværk er blevet til i en af de mest fængslende Overgangsperioder i vor Arkitekturhistorie og er blevet opført af en Mand, Danmarks Riges Kansler, der kunde antages at have stillet betydelige Krav til sit Herresæde. Den endnu bevarede Vaabensten med Indskriften

ANNO DOMINI 1554 FIERI ME FECIT ANTHONIVS
BRYSKE EIVS TEMPORIS REGNI DANICI
CANDTZELLARIVS SVE ETATIS ANNO 54

er en af vor tidlige Renaissances prægtigste Arbejder i sin Art.

Vort sparsomme Kendskab til det gamle Langesø hidrører i alt væsentligt fra et Par Beskrivelser, noksaa nødtørftige, der er leverede af Folk fra Egnen og meddelte til Historikeren VEDEL SIMONSENS mangeaarige Medarbejder som Tegner og antikvarisk Samler, Maleren NIELS RINGE. I Aarene henved 1840 har denne flittige og af fyensk Topografi saa fortjente Mand faaet nogle gamle stedkendte Folk til at berette om Anthonius Bryskes Langesø, som det stod kort efter 1770; enkelte af Ringes Hjemmelsmænd har vel kunnet bevare et dunkelt Erindringsbillede af det. De vigtigste af disse Oplysninger har Vedel Simonsen benyttet i sin Bog om Rugaard (1843). Af selve Ringes Notater, der nu beror i Nationalmuseets Arkiv blandt Vedel Simonsens Papirer, og som ikke har været benyttet af den senere topografiske Forskning, skal her meddeles de vigtigste. De lyder følgende:

»Gamle Langesø var 3 Etager altsaa nok med Kjælderne. Stuehuset eller den betydeligste Længde laa fra Syd til Nord, saa at den nordre Gaul vendte ud til Søen, her var tæt ved et rundt Taarn med Spir paa, saa nær til Hovedbygningen neden ved i det mindste, at man gjennem en Dør gik fra Taarnet og ind i Hovedbygningen, om den anden Fløj var af Grundmur eller Bindingsværk har der hidtil været ulige Meninger, eller rettere man har været i Tvivl eller Uvished herom, men om Taarnet siger denne Fortæller, at det neden om var af Grundmur, men oven om af Bindingsværk, han siger og at man kaldte det Spiret, ventelig var der et Spir ovenpaa, og Strobæk siger jeg [mig?] og, at dette var dækket med

Bryske-Stenen fra det gamle Langesø med Bygherrens, Rigskansler Antonius Bryskes fædre og mødre Vaaben Bryske og Gyldenstjerne

Skiffer. Paa dette Taarn var en Indgangsdør, hvor igjennem man gik ind til de simplere Værelser som Skriverstue, Kjøkken m. m. Den store Sten, som nu er indmuret i Tærskeladen, hvor[?] om læses om en Bryske, skal have været anbragt paa dette Taarn, men om det var over Døren eller et andet Sted derpaa erindrer sig Fortælleren ikke nu. Sidefløjen stødte til Stuehusets sydlige Ende og laa fra Øst til Vest, iøvrigt var paa de andre to Sider Gaardspladsen, eller Borggaarden, omgivet af Linde eller Elme og Stakit, det var navnlig ud til Ladegaarden imod Øst og mod Søen i Nord, de Træer imod Søen staar der endnu, i det mindste dog nogle af disse. — Dette af en gammel Hospitalslem fra Farstrup kaldet **ANDERS GJØRTLER**.

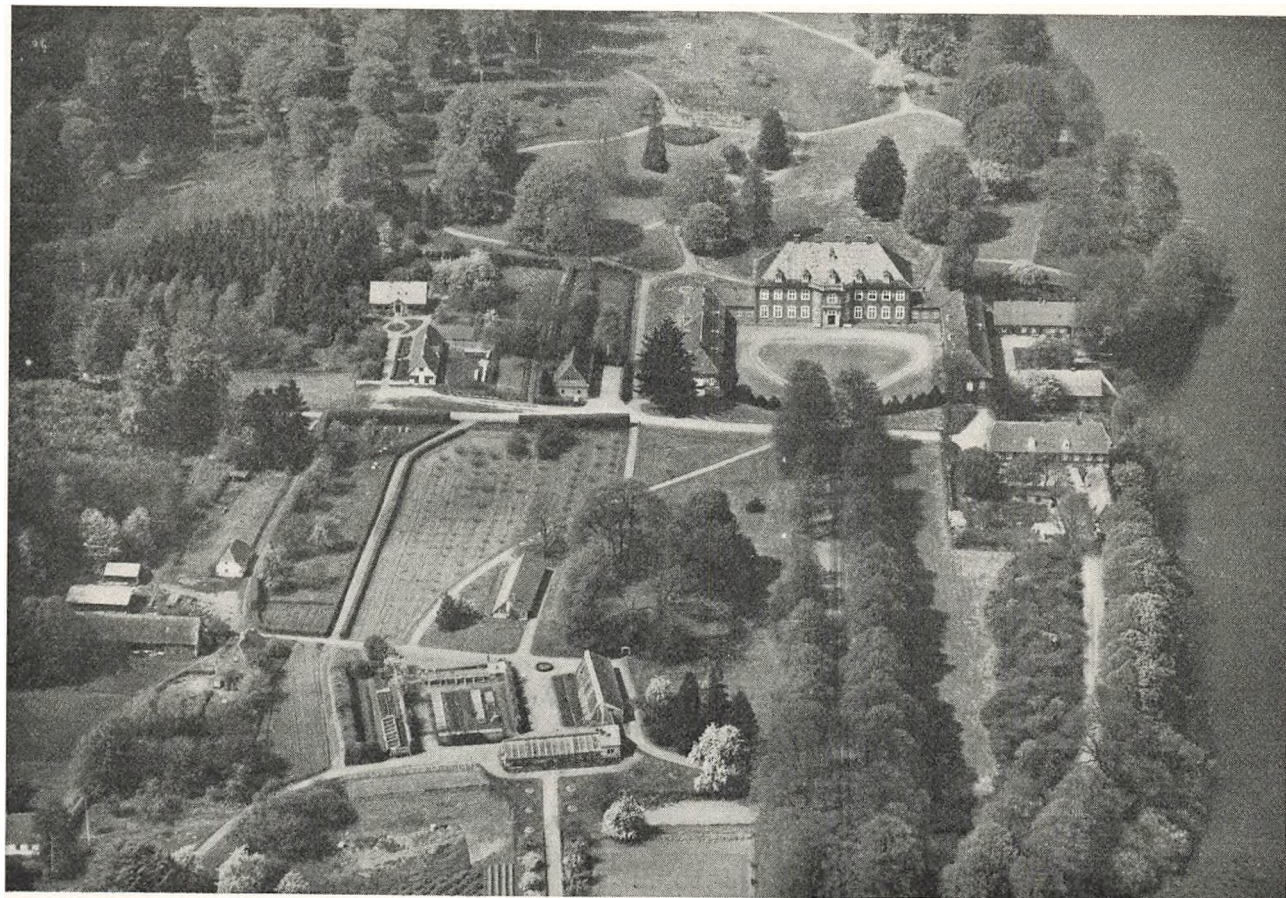
Et andet Sted lyder saaledes: »Gamle Langesøe var til Gaarden kun 1 Etage og ingen Kielder, men bag til imod Skove[n] var det to Etager. I Taarnet var ikke Vinduer med Glas i, men kun smaa aabne Huller. Side Fløjen var et fordums Stuehus, men som saa ud som et Duehus[!] eller sligt — i dettes nordlige Ende var Bryggerhuus, og Ovnens stod udenfor i den nordre Gavl, dog var den store Bryskestens indmuret deri.«

Om det gamle Langesøes Beliggenhed i Terrainet og i Forhold til de nuværende Bygninger giver den her meddelte, ikke tidligere publicerede Skitseplan, der ledsager den sidst anførte Beskrivelse, udmærket Besked — hvor tarvelig Tegningen end er. Den svarer i Hovedtrækkene godt til Opmaalingsplanen af 1767, paa hvilken de oprindelige Bygninger er ganske let indtegnede, og den bekræftes af et vigtigt Fund af Grundsten, dels udfør Vestsiden af »gamle Forpagterbolig« (afdækket 1937), dels mellem Køkkenfløjen og Stalden (undersøgt 4. Sept. 1940 af Museumsinspektør SVEND LARSEN, Odense). De ved den sidstnævnte Afdækning fundne store »Munkesten« hidrører altsaa fra det første Langesøes Hovedbygning, hvis Grund overskæres af det nuværende Langesøes nordre Sidelænge (Køkkenfløjen).

Det Billede, vi af de her citerede Beskrivelser kan danne os af Anthonius Bryskes Borgegaard, er ikke videre klart. Med nogen Forsigtighed kan vi dog nok rekonstruere den i grove

Omrids. Hovedhuset har været en Bygning, der paa Grund af sin Placering paa faldende Terrain ned mod Søen har rejst sig med to Stokværker udadtil, mod Nordvest, medens den ind mod Gaarden kun har haft eet Stokværk. Den har efter de bevarede Rester i Grunden at dømme formentlig været opført i Grundmur, af »Munkesten«. Mærkelig er det runde Taarns Placering. Vel har det fungeret som Indgangs- og Trappetaarn, men det er anbragt i Forhold til Huset paa en Maade, der synes at savne Sidestykke i Datidens Herregaardsarkitektur. Netop ved 1500-Tallets Midte dukker Trappetaarnet op (Hesselager ca. 1538; Borreby og Egeskov 1550'erne). Men medens det her ved disse Nyanlæg (ogsaa som Tilføjelse til ældre Bygning: f. Eks. Rygaard) ufravigelig anbringes saa nogenledes for Midten af Hovedhusets Langfaçade mod Gaarden, er det her paa Langesø skudt helt ud mod det ene Gavlhjørne. Et Trappetaarn af den snart gængse Art har dette Taarn — Langesøs eneste — ganske givet ikke været. Det synes at være mere i Slægt med det middelalderlige Borgtaarn, her skudt ud til Siden for at beskytte et saarbart Hjørne mod Søen. Har Anthonius Bryske 1554 opført dette Rundtaarn samtidig med Hovedhuset, har han ikke hørt til de fyenske Bygherrer, der hjalp til at bryde Banen for den moderne, mere regulære Arkitektur. Men det er vel ikke udelukket, at Taarnet er ældre end den tilstødende Hovedbygning. Taarnet maa senere være blevet forhøjet i Bindingsværk og prydet med et skiferdækket Spir. Bryskestenen har formentlig haft sin Plads over Taarndøren.

Oplysningerne om den søndre Sidefløj er særdeles gaadefulde. Vi ved end ikke med Sikkerhed, om den var af Grundmur eller Bindingsværk. Bemærkningen om, at den var »et fordums Stuehus« betyder muligvis hverken andet eller mere, end at den i Tidens Løb var blevet reduceret fra at være et Vaaningshus og paa sit sidste Stadium fremtraadte som en

Langesø 1930

Økonomibygning, i hvilken bl. a. et Bryggers var indrettet; Ovnene i den nordre (nordvestre) Gavl ses angivet paa Ringes Grundplan. — Om eventuelle oprindelige Grave findes ingen Oplysninger, ej heller er Spor af saadanne paastrufne. Søen har dog dækket til den ene Side.

En Sammenligning mellem den Ringeske Planskitse og Godskortet af 1767 godtgør, at den førstnævntes Oprids af den trefløjede Ladegaard har givet denne en altfor regulær Form. Men den meddeler os Oplysninger om Længernes Anvendelse — »Koeladen« midtfor, Hestestald mod Søen, modsat denne Tærskeladen — og den viser os, at Tilkørslen ikke, som man kunde have ventet, var ført igennem en Port i den store Kostald, men gik ind fra Syd mellem denne og Tærskeladen.

Om senere Ombygninger af Rigskanslerens Langesø er intet bekendt. Men sikkert er det, at Gaarden i Løbet af de to følgende Aarhundreder langsomt kom i Forfald.

Det nu staaende Langesøs Bygherre, Gehejmerraad ADAM CHRISTOPHER HOLSTEN, overtog da en højst ærværdig, men temmelig ubeboelig Gaard ved Faderens Død i 1745. Baade Holstenshuus, Hovedsædet i Stamhuset af samme Navn, og Langesø trængte i høj Grad til at erstattes med bedre Bygninger. Endnu i 1755 hedder det om Langesø i en Præsteindberetning, at det er »en gammel og elendig Bygning«, der et Par Aar i Forvejen kun var taxeret til 500 Rd. I sin første Besiddertid havde Gehejmerraad Holsten nok at skaffe paa Holstenshuus, hvis Hovedbygning han lod reparere, og hvor han opførte nye Ladegaardslænger. Vel hen mod Midten af 1760'erne kunde han afslutte Arbejdet her. Saa kom Turen til Langesø.

Gehejmerraadens vigtigste Arkitekt her var GEORG DIDRIK TSCHIERSCKE. Da denne dygtige Mand har øvet en betydelig Virksomhed som Bygmester for den fyenske Adel i anden Halvdel af det 18. Aarhundrede og er en vigtig Figur i Langesøs Bygningshistorie, skal der her gives en Udsigt over hans tidligere Liv og Arbejde. Det er selvsagt af Betydning at kende hans arkitektoniske Forudsætninger.

GEORG DIDRIK TSCHIERSCKE stammede fra Plön og var uden Tvivl Søn af den derværende fyrstelige Hofgartner GEORG TSCHIERSCKE. Navnefællesskabet gør det noget vanskeligt med fuld Sikkerhed i alle Tilfælde at holde de to Individualiteter klare af hinanden og sondre mellem deres Arbejder — ganske særlig i 1740'erne, hvor de begge samtidig var virksomme i Plön som Havearkitekter. Den ældre Tschierscke har dog vist udelukkende været Anlægsgartner, ikke egentlig Bygmester. Hans Hovedværk var Slotshaven i Plön, et storartet Anlæg, berømt i hele Monarkiet. Det kendes fra et fortrinligt Prospektstik, dateret 1749. Dette og et Stik af Haven ved Travendal er ganske vist forsynet med den yngre Tschiersckes — Georg Didriks — Navn, paa Travendal-Stikket ledsaget af Betegnelsen »Architect: Stud.«, hvorfor den holstenske Lokalforskning, med Haupt i Spidsen, har formodet, at denne sidste var Anlæggets Autor; ogsaa Peter Hirschfeld har fremsat denne Anskuelse i sit Skrift »Schleswig-Holsteinische Herrenhäuser, Gutshöfe und Gärten des 18. Jahrhunderts« (1935). Men den er ikke rigtig. Det vilde jo for en rent umiddelbar Betragtning være mærkeligt, om den yderst fordringsfulde Hertug FREDERIK CARL AF PLÖN vilde betro en »Arkitektstuderende« at give Tegninger til sine monumentale Haveanlæg. Paa Forhaand var det dog rimeligere at antage, at Georg Didrik, der i 1749 kun har været en ung Mand, alene navngiver sig paa Stikket som den, der havde leveret det tegnede Forlæg for dette. Prospektstikket af Plöner Haven, et aldeles brillant Blad, er udført af CHRISTIAN FRITZSCH i Hamburg, der ogsaa havde et betydeligt Klientel i Danmark og har stukket talrige Portrætter af Danske med HOLBERG i Spidsen (1731). Fritzschs egenhændige Kvitteringer for det Honorar, han oppebar for det, er endnu bevaret; den første lyder følgende: »Dass auf Verordnung Sr. Hoch Fürstl. Durchl: des Regierenden Herzogs zu

Schleswig-Holstein-Plön etc. in Abschlag derer für Höchst Deroselben Garten in Kupfer zu stechen veraccordirten Ein Hundert Rth. von dem Kaufman Jürgen Schultz an mir heute Ein Hundert Mark bezahlet geworden, bescheinige hiemit.

Hamburg d. 3. Junij 1749

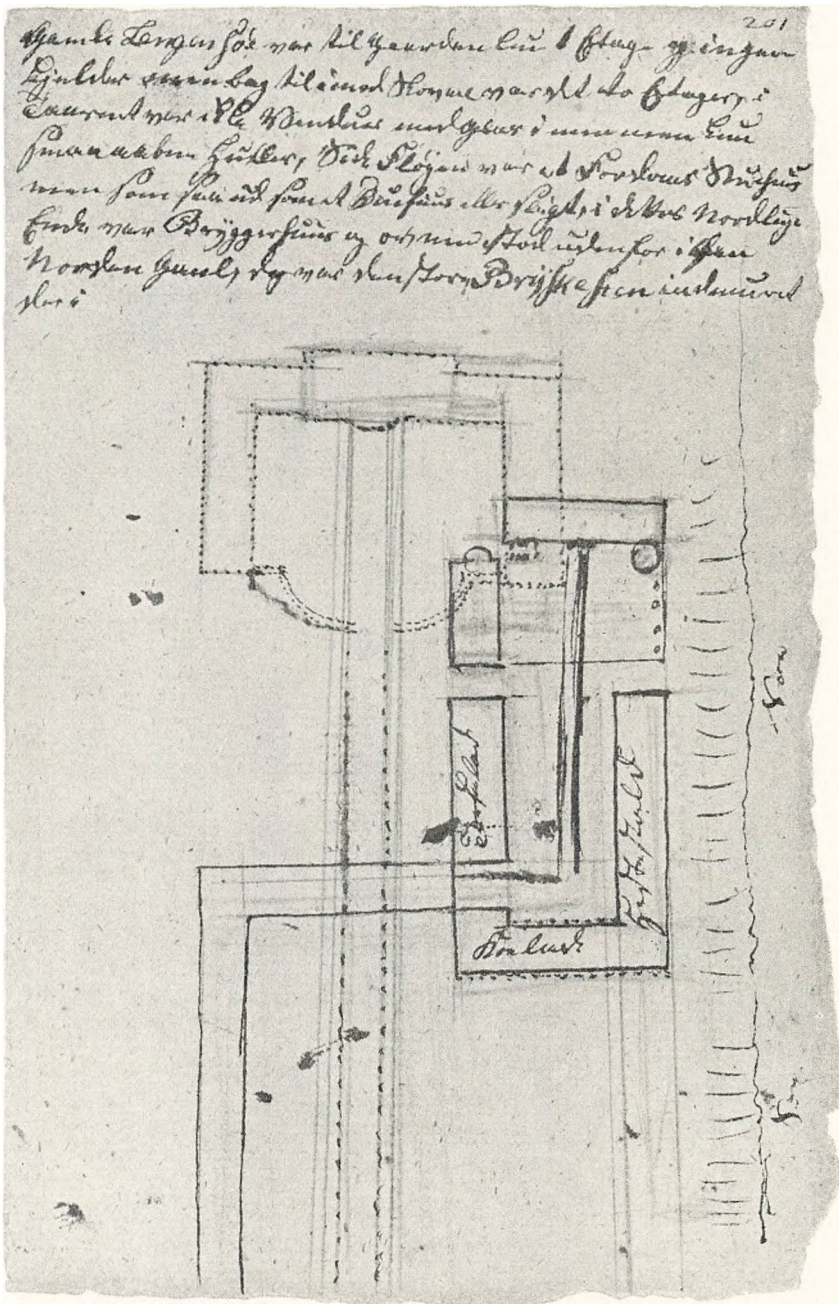
Christian Fritzsch.«

D. 19. September s. A. modtog han næste Forskud paa 75 Mk., 28. Oktober 60 Mark, 8. November 30 Mark, Restbeløbet, 35 Mark, blev ham udbetalt den 27. November 1749, hvormed de ham akkorderede 300 Mk. (100 Rth.) var ham helt udbetalt, og Stikket følgelig færdigt.

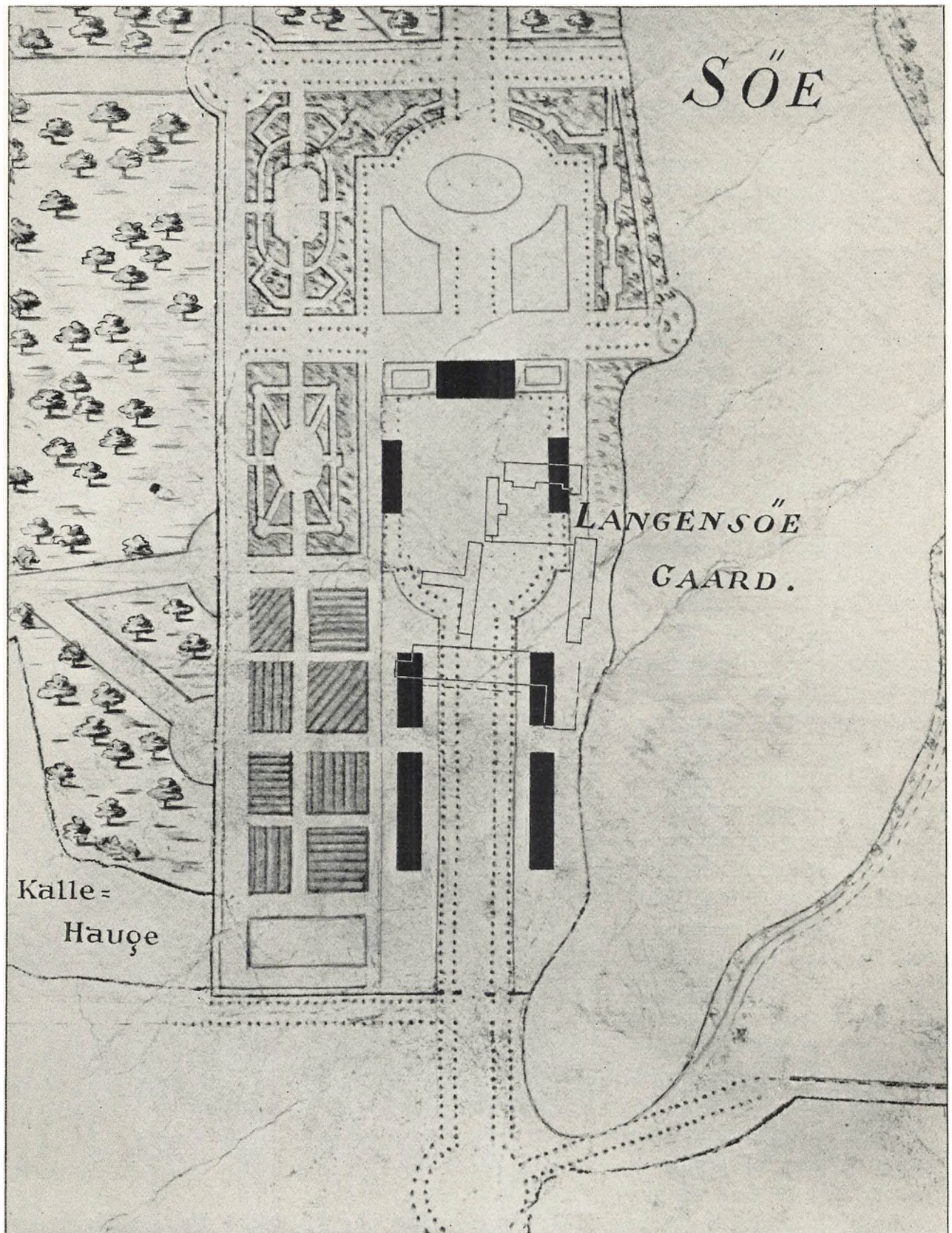
At det virkelig var den ældre Tschierscke, der havde givet Tegningen til selve Anlægelsen af Plöner Slotshaven, kan direkte bevises. I en Kontrakt af 10. Marts 1731 mellem det plönske Rentekammer og Entreprenøren H. J. BLOME »wegen Verfertigung des hiesigen Hochfürstl. Lustgartens« siges det udtrykkeligt, at Blome skal fortsætte det kontraherede Arbejde »nach dem von dem Gärtner Tschiersky verfertigten Dessenin«; sidstnævnte skal ogsaa »dirigere« Arbejdet, saaledes »dass der Entrepreneur Blome und seine Leute dessen Anordnung, es sey in Verfertigung der Fontainen, Canals und Hautb Allée durch den Thiergarten, oder worin es sonst bestehen mag, sich ohne Widerspruch gefallen lässt«.

»George Tschiersky«, vor Arkitekts Fader, øjensynlig en habil Mand i sit Fag, nævnes

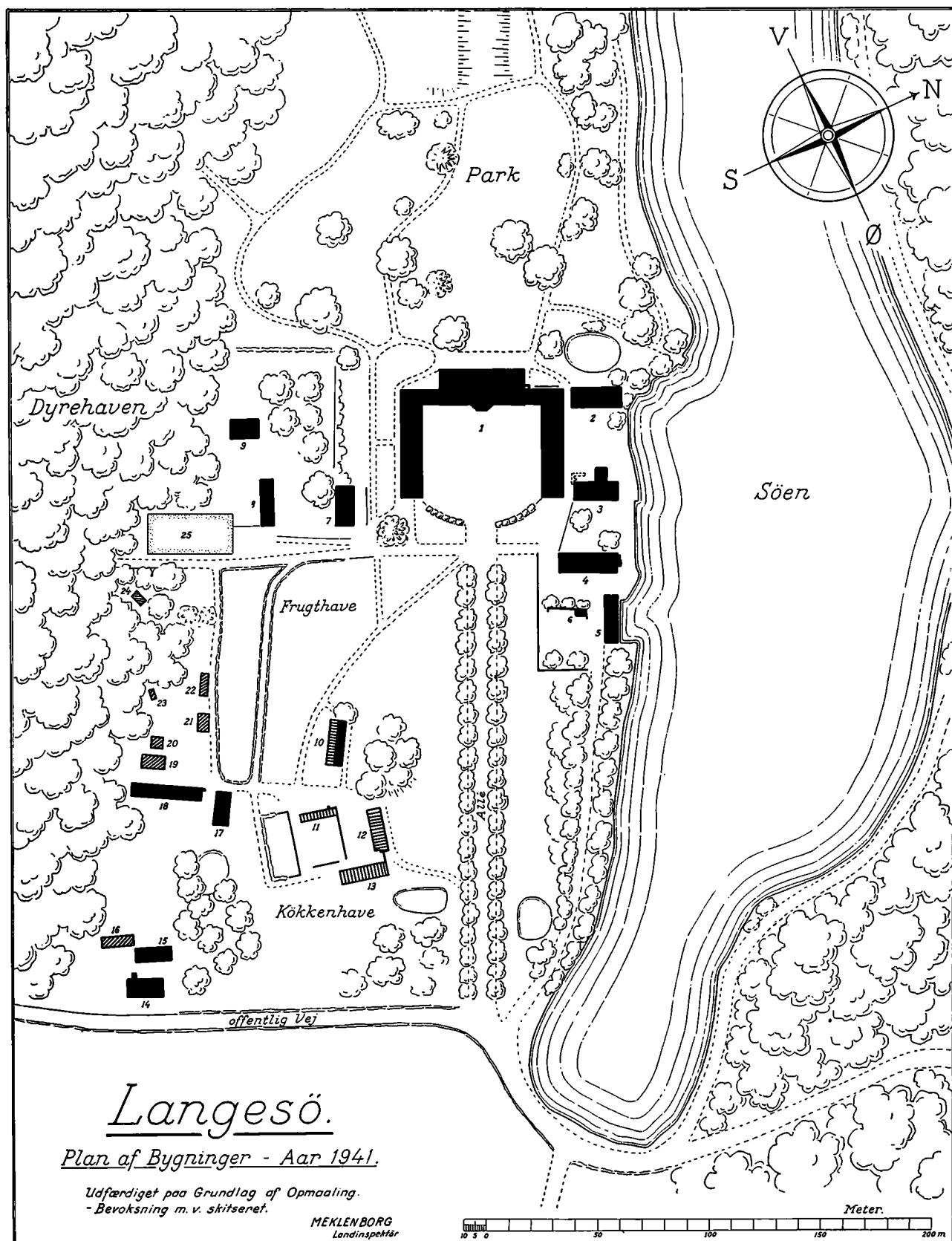
at være afgaaet som Hofgartner 1739, hvorefter han blev Husfoged. Det ses dog, at han ogsaa nu og da i de følgende Aar praktiserede som Havearkitekt i Plön jævnsides med den nye Hofgartner H. FELDTMANN, ja endogsaa saa sent som i 1748 faar han udbetalt Dagpenge for udført Arbejde i Slotshaven. Den nu nok aldrende Husfoged maa have været en ret anset Mand ved Plönerhoffet, hans Lønning er en Tredjedel højere end Hofgartner Feldt-

Skitseret Belliggenhedsplan af det gamle Langesø.
Med stiplede Linier er en Del af det nuværende Anlæg indtegnet.
Tegning af Niels Ringe Nationalmuseet

Langeso, Beliggenhedsplan 1767. Tschierskes Projekt indtegnet

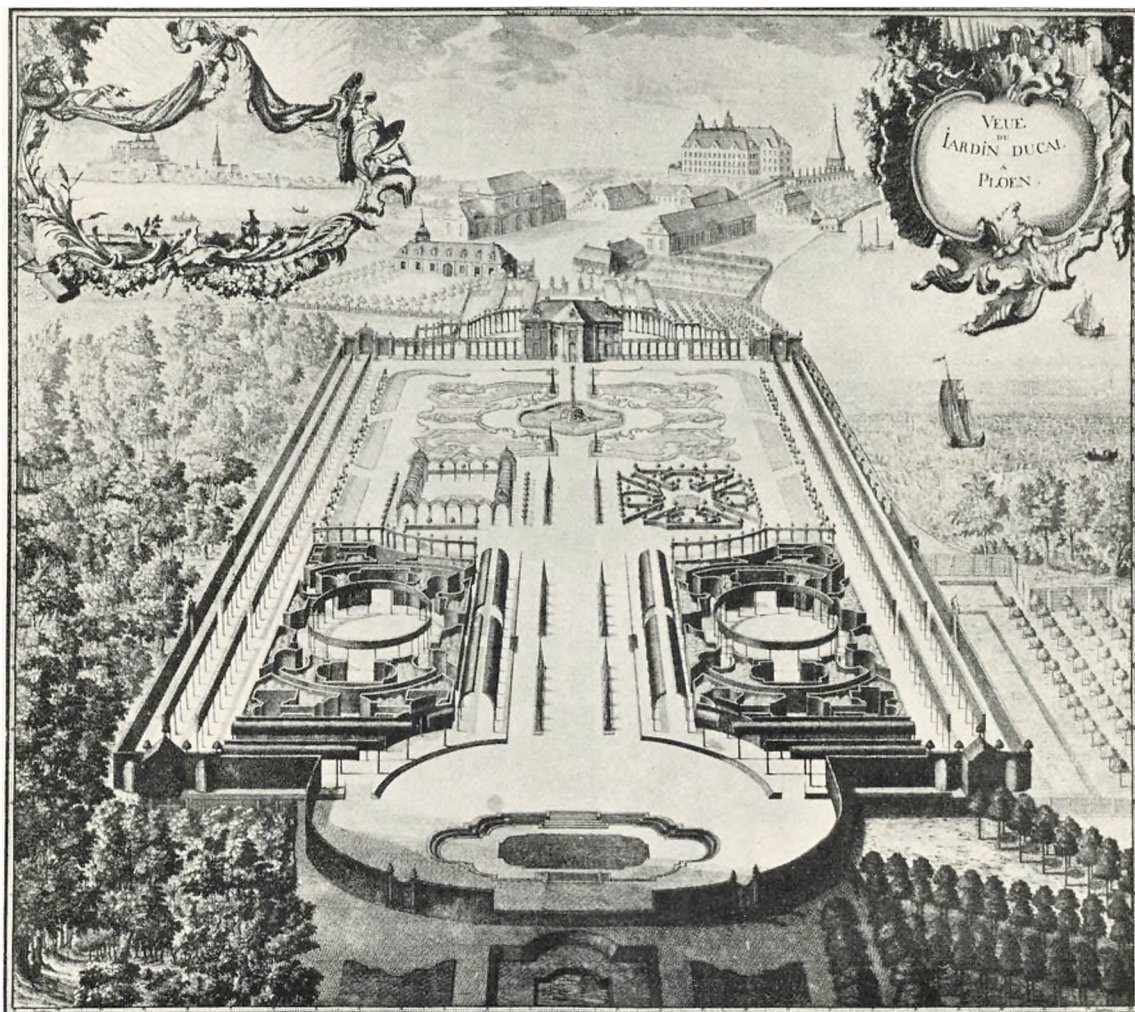

Langesø, Plan af Bygninger Aar 1941

1 Hovedbygning, 2 Forpagterbolig, 3 Heste- og Kostald (Den Vest for denne Bygning angivne gamle Grund svarer i Beliggenhed nøjagtigt til et Parti af en paa Tschierskes Kort fra 1767 antydet Bygning, der uden Tvivl er en Del af den af Antonius Bryske i 1554 opførte Hovedbygning), 4 Skovriderbolig, tidligere Forpagterbolig, 5 Svinestald og Brændehus, 6 Redskabshus, 7 Garage, 8 Værksted- og Materialhus, 9 Tidligere Kuskebolig, 10, 11, 12 og 13 Drivhuse, 14 og 15 Gartnerboliger, 16 Garage- og Brændehus, 17 Gammel Smedie, 18 Tømmerlager og Brændehus, 19, 20 og 21 Lagerbygninger — Nr. 21 var tidligere Malthus, 22 Tørvehus, 23 Sprøjtehus, 24 Brændehus, 25 Tennisbane

manns. paa Linje med en Hofraads og en Kancellisekretærs, og i Regnskaberne tituleres han »*Monsieur Ziersky*«. Hans Underskrift er *ikke* identisk med G. D. Tschiersckes, hvis Haand kendes fra talrige Dokumenter. I 1748 og Aarene deromkring er det ikke vanskeligt at spalte de to Tschierscke'r, den ældre og den yngre, fra hinanden.

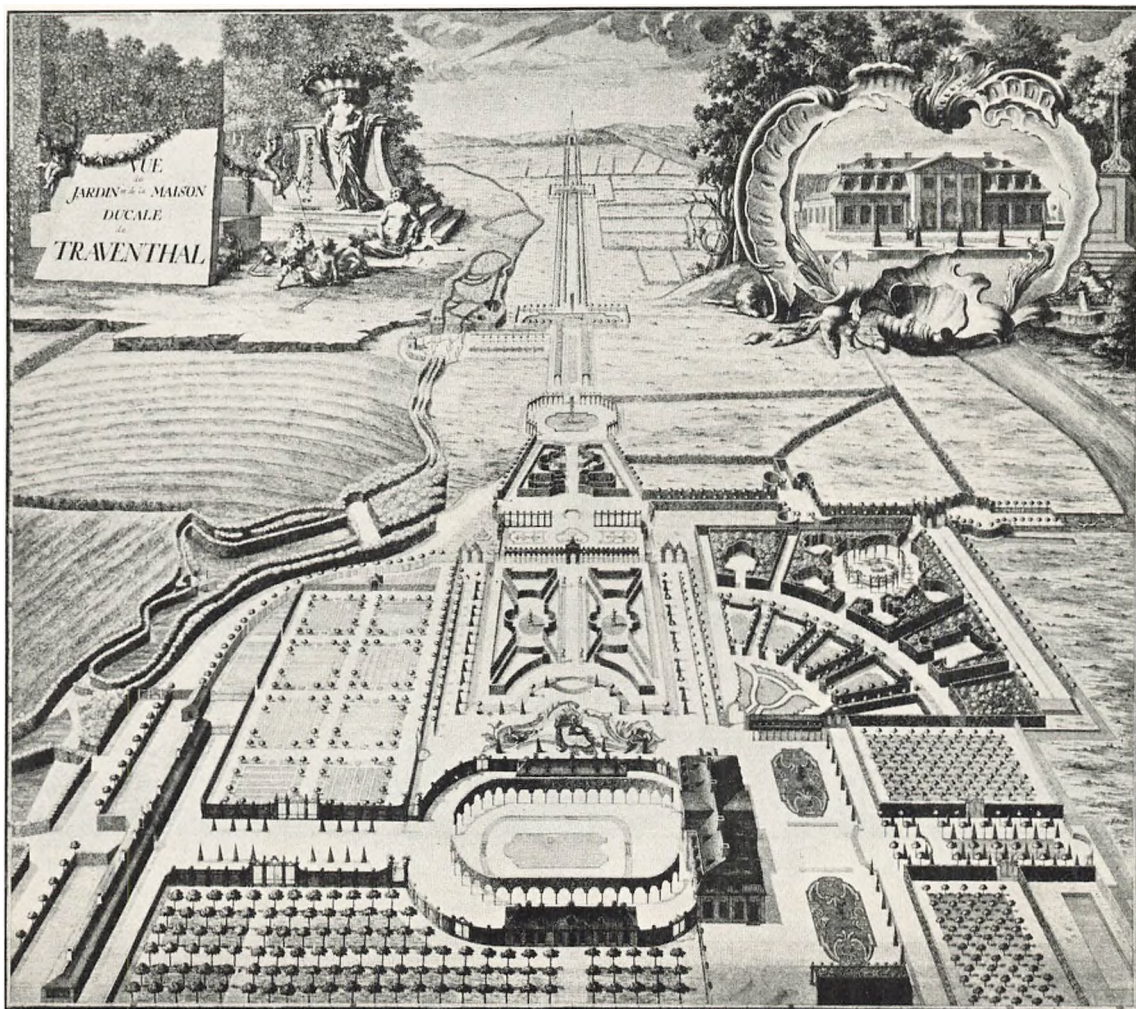
Ved denne Tid begynder den sidste, Langesøs Arkitekt (hvis Fødselsaar ikke er kendt), som allerede nævnt at gøre sig selvstændigt bemærket. Om han har faaet selvstændige Bygge-

Slotshaven i Plön
Stik af Chr. Fritsch efter Tegning af G. D. Tschierscke

arbejder, ved vi ikke, men i hvert Fald har han »studeret« i Haverne i Plön og ved Travendal, Hertug Frederik Carl af Holsten-Gottorp-Plöns Sommerresidens, hvis Hovedbygning blev opført i 1740'ernes første Aar (af JASPER CARSTENS), og det fine Havehus (fra ca. 1748) i Plön, et Værk i god fransk Rokokostil. Dettes Arkitekt er ukendt, rimeligst er det at tænke paa GOTTFRIED ROSENBERG, der 1749 nævnes som »Bau Director« i Plön. Den unge Tschierscke og Rosenberg er saaledes udgaaet fra samme Milieu, det kunstelskende lille Hof i Plön, de har øst af de samme Kilder (Mariette, J. F. Blondel, Briseux) og maa have kendt hinanden godt. Begge søgte og fandt de en større Arbejdsmark i Danmark. Først Rosenberg, der 1745 byggede Margaard i Fyen for General GUSTAV GRÜNER, 1746 Kokkedal i Nordsjælland for Gehejmerraad C. A. BERCKENTIN, og som efter 1752 udfoldede en betydelig Virksomhed i København (Berckentins, Bernstorffs og Dehns Palæer i Bredgade).

1753 dukkede saa G. D. Tschierscke op i Hovedstaden med en Anbefaling fra sin Landsherre til den almægtige Greve ADAM GOTTLÖB MOLTKE — og samme Aar leverer han et Haveprojekt til Holstenshuus, som han havde besøgt paa Vejen til København. Om Moltke har benyttet ham som Havearkitekt paa Bregentved, er uvist, men ingenlunde usandsynligt. Sikkert er det dog, at Tschiersckes eventuelle Virksomhed der kun kan have haft kort Varighed — de fyenske Herremænd lagde snart fuldt Beslag paa ham. Hvorledes har

Prospekt af Travendal
Stik af G. D. Heumann efter Tegning af G. D. Tschierscke

Gehejmerraad Holsten faaet Forbindelse med den unge Plöner Arkitekt? Der kan i denne Forbindelse erindres om, at Gehejmerraadens Fader, Oberst GODSKE DITLEV VON HOLSTEN stod GUSTAV GRÜNER paa Margaard meget nær og maa have haft nøje Kendskab til dennes af Rosenberg ledede Byggeri; der er jo ej heller lang Vej mellem de to Herregaarde. Det var ogsaa naturligt for ADAM CHRISTOPHER HOLSTEN at vende Blikket mod Hertugdømmerne, naar han søgte en Bygmester. Sydvestfyen var jo overhovedet for en stor Del kunstnerisk orienteret mod Holsten, med hvis Ridderskab Gehejmerraaden tilmed paa saa mange Maader var forbundet med Slægtskabsbaand. Hans første Hustru var jo en Datter af HANS RANTZAU til Panker, og hans Farbroder, FREDERIK HOLSTEN, der 1730 købte det senere til Stamhus oprettede Søbysøgaard i Fyen, havde været fyrstelig eutinsk Hofmarskal.

I 1753 havde altsaa Gehejmerraad Holsten ladet Tschierscke levere et Projekt — delvis

udført — til Haven paa Holstenshuus. Dette dygtige Arbejde i en elegant Rokokostil, beslægtet med Plöner-Anlægget, blev stukket i Kobber (se Afb. Side 120). Det er ikke helt urimeligt at antage, at Arkitekten ogsaa ved denne Lejlighed har givet et Projekt til en ny Bygning paa Langesø, og intet taler imod, at et saadant er identisk med de Udkast, der forelaa 1767 og som delvis blev bestemmende for den nu staaende Bygning.

Imidlertid — Adam Christopher Holsten gav foreløbig Afkald paa Bygmesterens Tjene-

Prospekt af Slots-Gaarden paa Thorsingø ud til Søen imod Langeland

Prospekt af Valdemars Slot

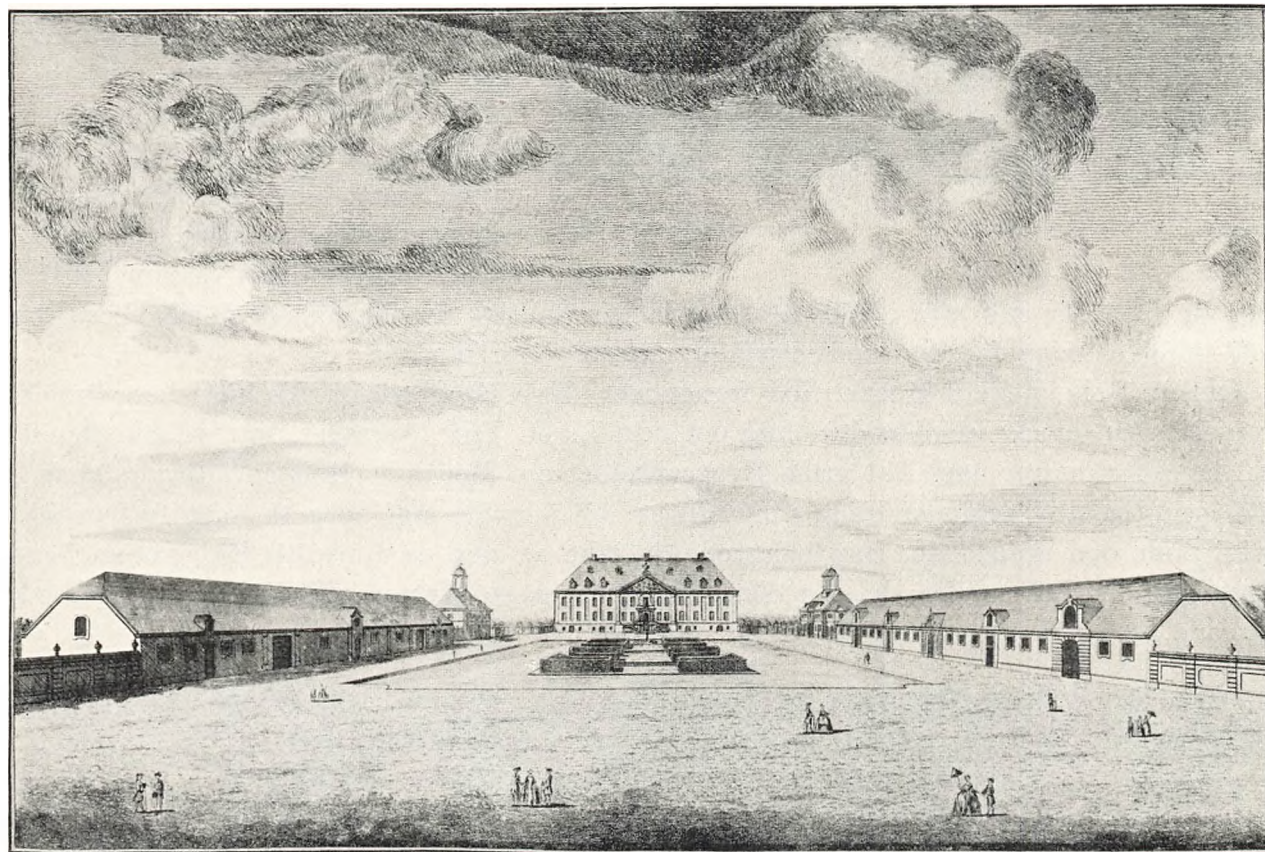
Stik af J. C. G. Fritzsch 1761 efter Tegning af G. D. Tschierscke 1760

ste; den unge Plöner blev saa engageret af Kammerherre NIELS JUEL til Taasinge som Arkitekt paa Valdemars Slot, hvis Ombygning og Udvidelse blev ham betroet.

Tschiersckes Virksomhed paa Valdemars Slot strakte sig over adskillige Aar efter 1753, afbrudt af et Ophold i Plön 1756—57. Han erhvervede sig et godt Navn heroppe, og da det lille holstenske Fyrstendømme 1761 kom under Danmark, slog han sig varigt ned i Fyen. Paa Løgismose havde Comtesse SOFIE HEDVIG TRAMPE haft Bud efter ham for at faa anlagt en moderne Have, og Greve CHRISTIAN DITLEV REVENTLOW paa Brahe-Trolleborg lod ham udarbejde Projekter til en Ombygning af Christianssæde, der dog ikke blev udført.

Endelig fandt saa Adam Christopher Holsten Tiden moden til at indlede sine Byggeforetagender paa Langesø. I Godsets Arkiv findes et Kort over Ejendommens Jorder, maalt og tegnet af Tschierscke i Aaret 1767. Paa dette Kort finder man, som nævnt, de gamle, dengang endnu staaende, Bygninger angivet, og tillige indtegnet et projekteret Nyanlæg. En heldig Skæbne har maget det saaledes, at ogsaa tre af Arkitektens Tegninger til dettes Hovedbygning er bevaret, nemlig Udkast til en Havefaçade og to Stokværksplaner. — Hel-

hedsanlæggets Plan er ejendommelig. Vi finder ikke den gængse Sammenstilling af Hovedbygningen i Forbindelse med en foranlagt trefløjet Ladegaard. Anlægget er ikke kompakt, lukket omkring en Gaard, men aabent og strakt, med de enkelte Bygninger isolerede og symmetrisk fordelt, omkring et dybt Axepropekt — foran Hovedhuset en aflang Plads, der modsat dette sluttes halvrundt og løber ud i en bred Tilkørselsallé. Den hele Komposition har en fri, landstedsagtig Karakter. Det rektangulære Hovedhus flankeres af Bassiner, de

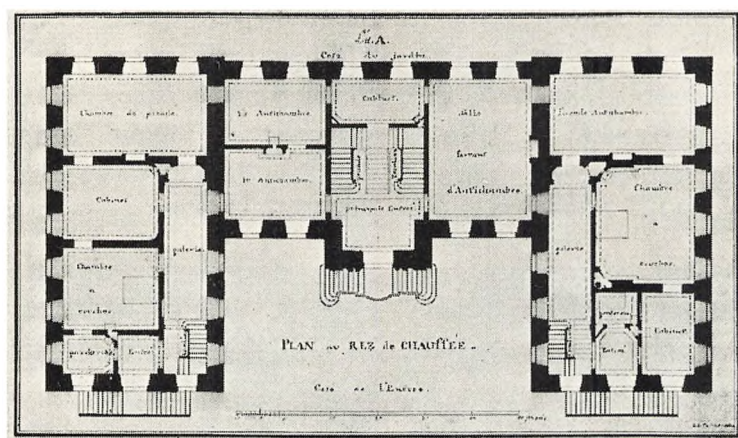

PROSPEKT af SLOTS GAARDEN UDODDET af HØILOVLIG KONG CHRISTIAN den FEMTE TIL HERR GENERAL ADMIRAL NIELS HELL SOLTE OG I SKIDET KALDTE WALDEMAR SLOT paa THORSINGELAND FRA SØE KANTEN

Prospekt af Valdemars Slot
Stik af J. C. Marois efter Tegning af G. D. Tschierscke

to Sidefløje i »Borggaarden« er som Kavallérfløje, kun bundne til Corps de Logis'et med dobbelte Trærækker fortsatte ud i den store Allé, langs hvilken Avslængerne strækker sig, to og to paa hver Side.

Som allerede antydnet, er denne Bygningsfordeling fremmed for Tidens danske Herregaardstraditioner. Det forholdsvis lille, fritlagte Hovedhus imødekommer den franske Rokokos Idealer — ikke en Godsejers »Herresæde«, men en Adelsmands »Lysthus« paa Landet. Avlsbrugets Bygninger er skudt bort fra Herskabets Bolig. De maa ikke (som endnu paa Krengerup og Frederiksgave) udgøre et stænget Komplex, en Forborg af svære Stalde og Lader, men forvandles til en Art rusticose »Pavilloner«, slørede af Træernes Kroner og sammenkædede af Stammernes Gitterværk. En saadan Bygningsgruppering, der indfatter to dybe og smalle Rum i samme Axe — »Cour d'Honneur« og bred »Avenue« — gaar indirekte tilbage til fransk Rokoko, direkte til et Par holstenske Anlæg — først og fremmest til Slottet i Travendal, af hvilket fine Anlæg G. D. Tschierscke jo har udført et stukket Prospekt. Og i Valdemars Slots Gaardparti finder vi en Analogi i det dybe, smalle Rum, de lange isolerede

Christiansrøde

Grundplan tegnet af G. D. Tschierscke

Arkivet paa Brahe-Trolleborg

Sidefløje — men tillige ogsaa Motiver, der er fremmede for Langesø-Projektet (Portpavilloner og Indkørsel i Tværxen).

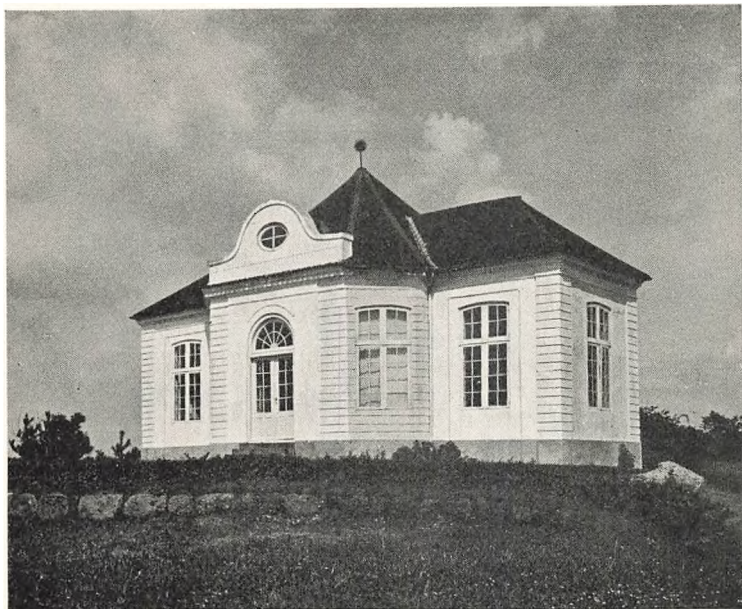
I sit Udkast til Hovedbygningen opfylder Tschierscke, hvad Optakten lover — en Løsning i den franske Stilmanér, der 1767 var forældet i København men endnu moderne i Fyen. Husets Type genfinder vi i lille Maalestok i det Plønske Havehus, endnu mere reduceret i Havepavillonen paa Valdemars Slot. Planerne er meget upersonligt sammenstillede

over de klassiske Mønstre i Blondels »De la Distribution des Maisons de Plaisance« (Paris 1737—38), og Havefaçaden spiller paa samme Skoles Themaer.

Om nu Gehejmerraad Holsten har fornemmet disse Svagheder i Tschiersckes Projekt, er uvist. Han opgav imidlertid at føre det ud i Livet. Ydre Aarsager, som vi ikke kender, kan have forhindret ham i at gribe Byggearbejdet an. Men hvis Holsten i Begyndelsen af 1770'erne tog de Tegninger frem, som han ca. 1767 havde lagt ad acta, maatte han uden Tvivl finde dem forældede. Han behøvede da ikke at gøre en Rejse til København for at komme til den Erkendelse; det var tilstrækkeligt at gæste Herrerne til Krengerup og Frederiksgave.

Langesø ca. 1923

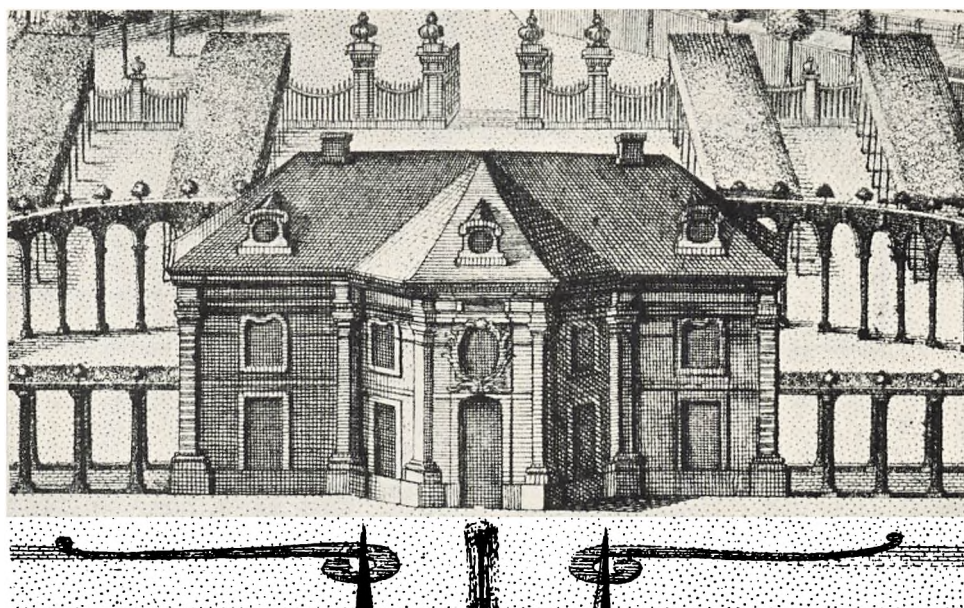

Havepavillonen paa Valdemar Slot

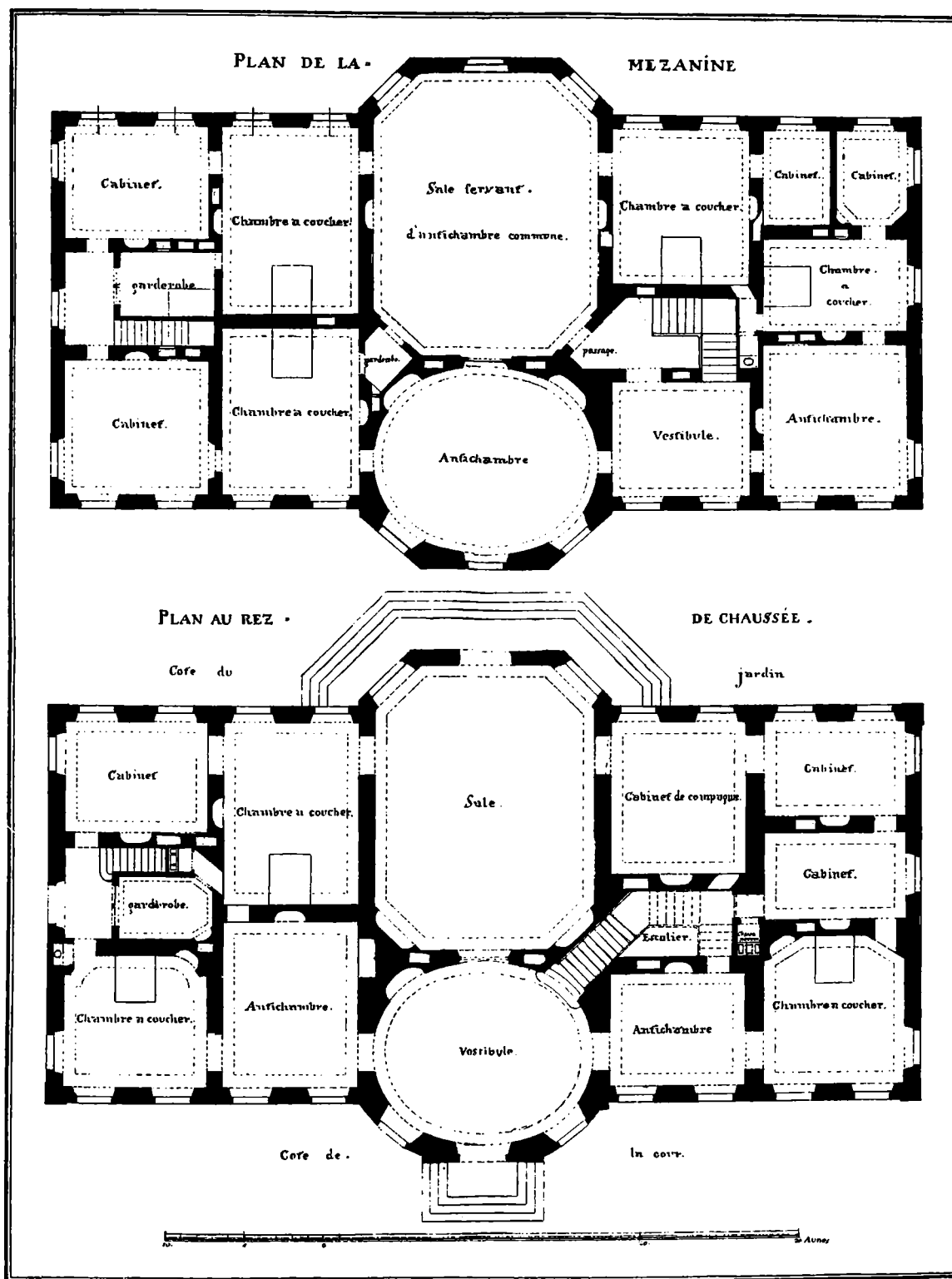
Saa henvendte han sig — et Par Aar efter 1770 — til en Københavner-Arkitekt, en Mand af Jardins Skole. Af ham fik han et nyt Projekt, af hvilket et Par Blade endnu bevares paa Langesø. Desværre findes ingen Stokværksplan af Hovedhuset. Alligevel kan vi konstatere, at de nye Udkast er blevet til paa Grundlag af de ældre, af hvilke de udgør en Korrektur — baade kunstnerisk og stil-mæssigt.

Holstens Arkitekt Nr. 2, der foreløbig maa være anonym (hans Tegninger er ikke signerede) har delvis respekteret det allerede foreliggende Projekt, hvad Husets Omfang an-

gaar, og har ligeledes bevaret Rumfordelingen i Hovedtræk. Man lægger dog Mærke til, at han har erstattet den dégagerede Trappe, der udgaar fra den ovale Vestibule, med en regulær treløbet Trappe, anbragt i et Rum til venstre for Vestibulen. Dette Indgreb er motiveret ved en Ændring af Huset som Helhed. Tschiersckes Bygning bestod kun af en Stueetage — der var Hovedstokværket — og en Mezzanin; en indvendig Trappe op til Halvetagen kunde ikke stille repræsentative Krav, paa god Rokokovis vinder den sig op i det dulgte. Men »Arkitekt Nr. 2« foreslog at forhøje Mezzaninen til et fuldt Stokværk, følgelig fik Trappen derop en anden Funktion i Husførelsens Økonomi og en dertil svarende, mere værdig Udformning. Dens Placering blev da som paa Bernstorff, hvis Stueplan det er lærerigt at sammenholde baade med Tschiersckes og vor ukendte Bygmesters Langesø-Planer. Grundlaget er tydeligt nok fælles for dem alle. Men medens Plöneren trofast afskriver det franske Forlægs sindrige Rumfordeling med den tætte og smidige Sammenføjning af lutter varierende Rumenheder, der synes at gøre sig det saa bekvemt i Fællesskab, har Jardin i Bernstorff (allerede 1759) foretaget en Udrensning af Rokoko-Skemaet, uden at bryde det, har regulariseret Rummenes Figurer, tilstræbt større Ligevægt og renere Former, og har endelig begrænset de to Rumsuiter klart mod hinanden. Hu-

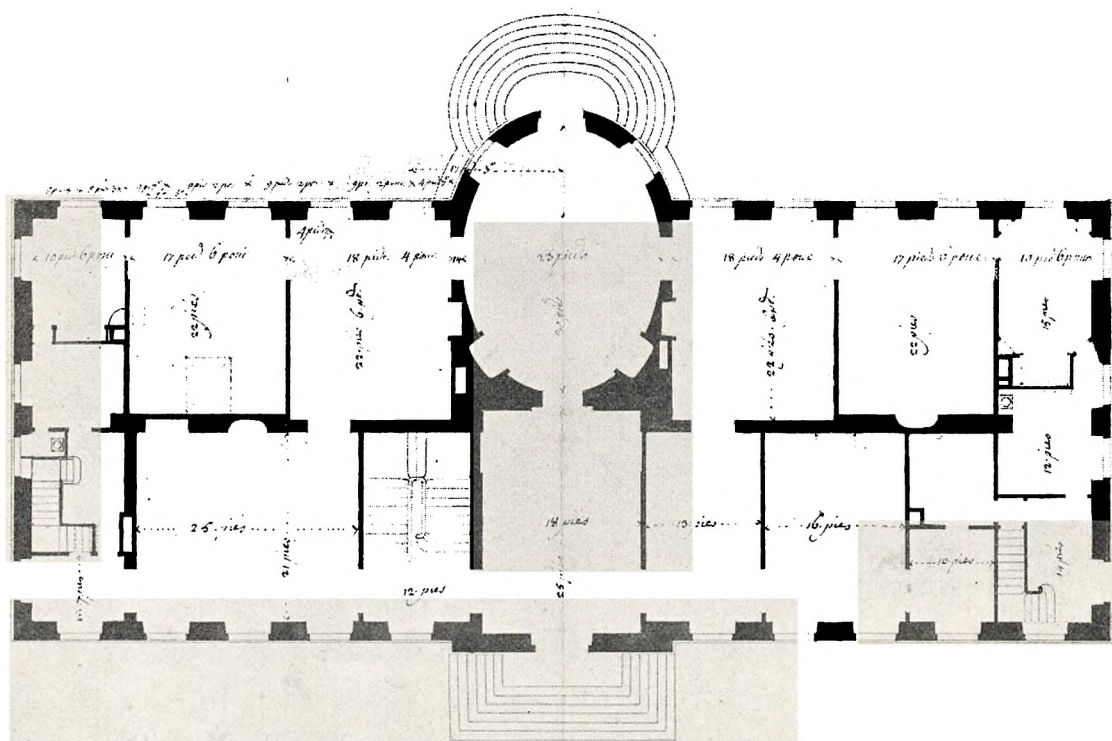

Havepavillon i Plan
 Detaille af det foran gengivne Perspekt-Stik

Grundplaner til Langeso, signerede G. D. Tschierscke

sets Tværaxe respekteres. Den ovale Salon faar da her en særlig Skønhed i Planen, fordi den er indkapslet i et System, hvor det rektangulære Rum — Celle ved Celle — er Normen, ogsaa fordi den udgaar fra en fast lineær Basis, udbredt vinkelret paa dens Bevægelsesretning. I den ældre Plan findes kun bløde Legemer og gives ingen Spændingsvirkninger, fordi alle Hemninger mangler.

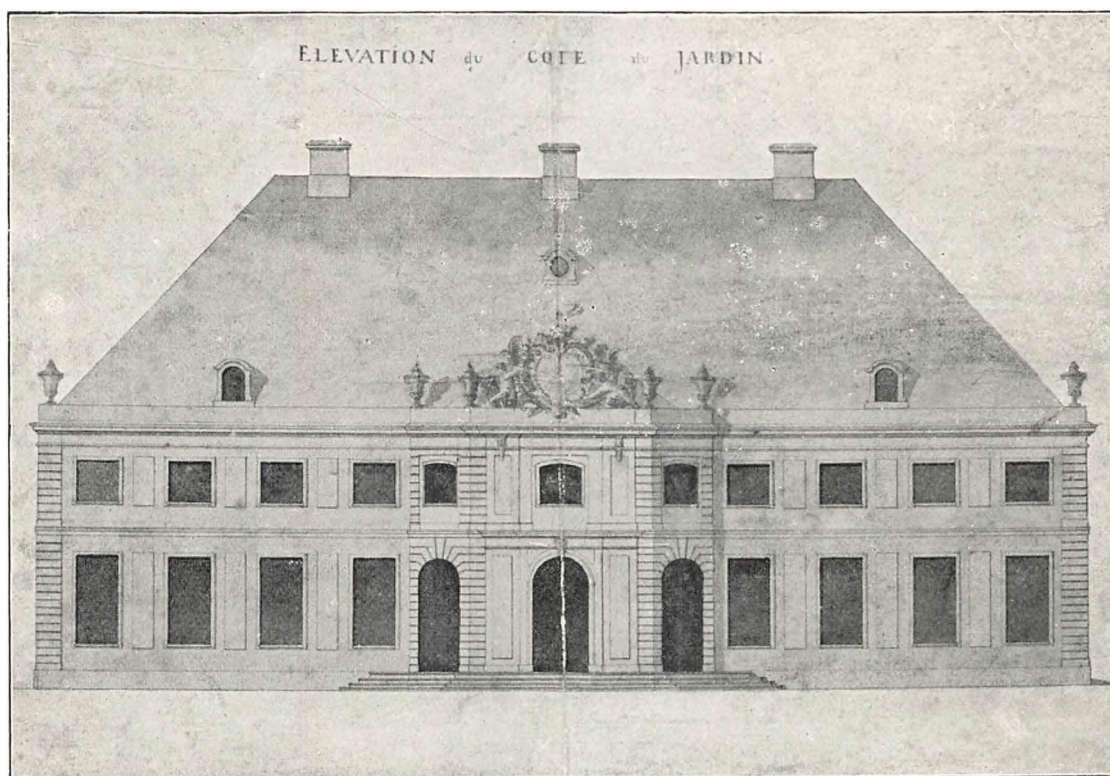

Jardins Plan af Bernstorff

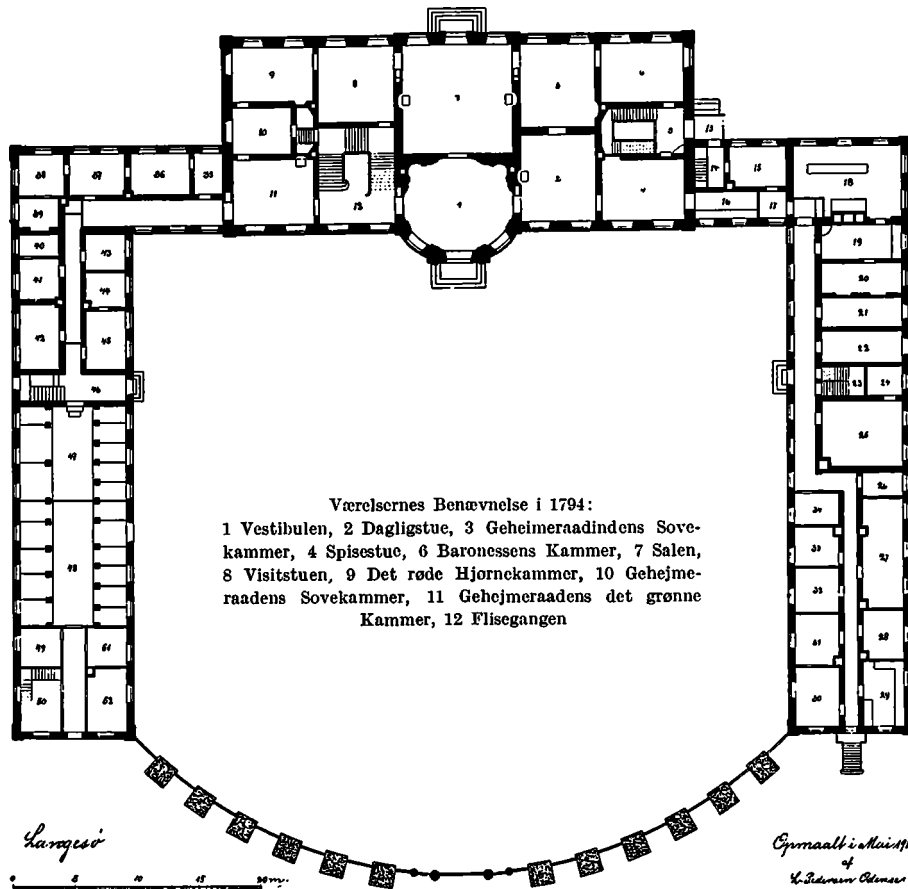
Nationalmuseet

Denne Jardins Korrektur af en Blondel'sk Palæplan — »klassicerende« i sin Tendens — ligger til Grund for Langesø-Planen fra 1770'ernes Begyndelse. En tilsvarende Stilface kommer til Syne i den bevarede Façadetegning, sikkert til Fronten mod Haven. Arkitekten har fundet, at een Façadeapsis — Vestibulens mod Gaarden — var tilstrækkeligt, og har derfor gjort Havefaçaden plan — altsaa det omvendte af Forholdet paa Bernstorff. Fra dette Landhus har ogsaa vor Bygmester laant sine Stilelementer — dem vi kender fra Frederiksgave, med hvilket Bygningsværk Langesø-Projektet overhovedet er meget nært beslægtet. Samme simple Form, samme vandrette Inddeling med en bred glat Kordongesims, samme Risalitbehandling og Fagdeling; en Detaille som den lille Lucarne i Taget er ganske ens i begge Arbejder. Men paa Langesø Tegningen er Taget højere og savner den bløde Kontur, Hjørnerne er indfattede i Rustikbaand, og Risalitten er vandret fuget. Det kunstneriske Anslag synes at være en Nuance kraftigere end i Frederiksgave. Den kan skyldes den bundne Opgave, sandsynligvis ogsaa den Omstændighed, at man opgav at lade Langesøs Hovedbygning ligge isoleret fra Sidelængerne. Som lange Udløberfløje blev de knyttet til Hovedhuset ved to korte Mellembygninger i dettes Forlængelse. En let Understregning af Midterbygningens Særeatens i Helheden vilde da føles naturlig. Et analogt Exempel finder vi i Jardins Projekt (fra 1771) til en fjerde Fløj paa Løvenborg.

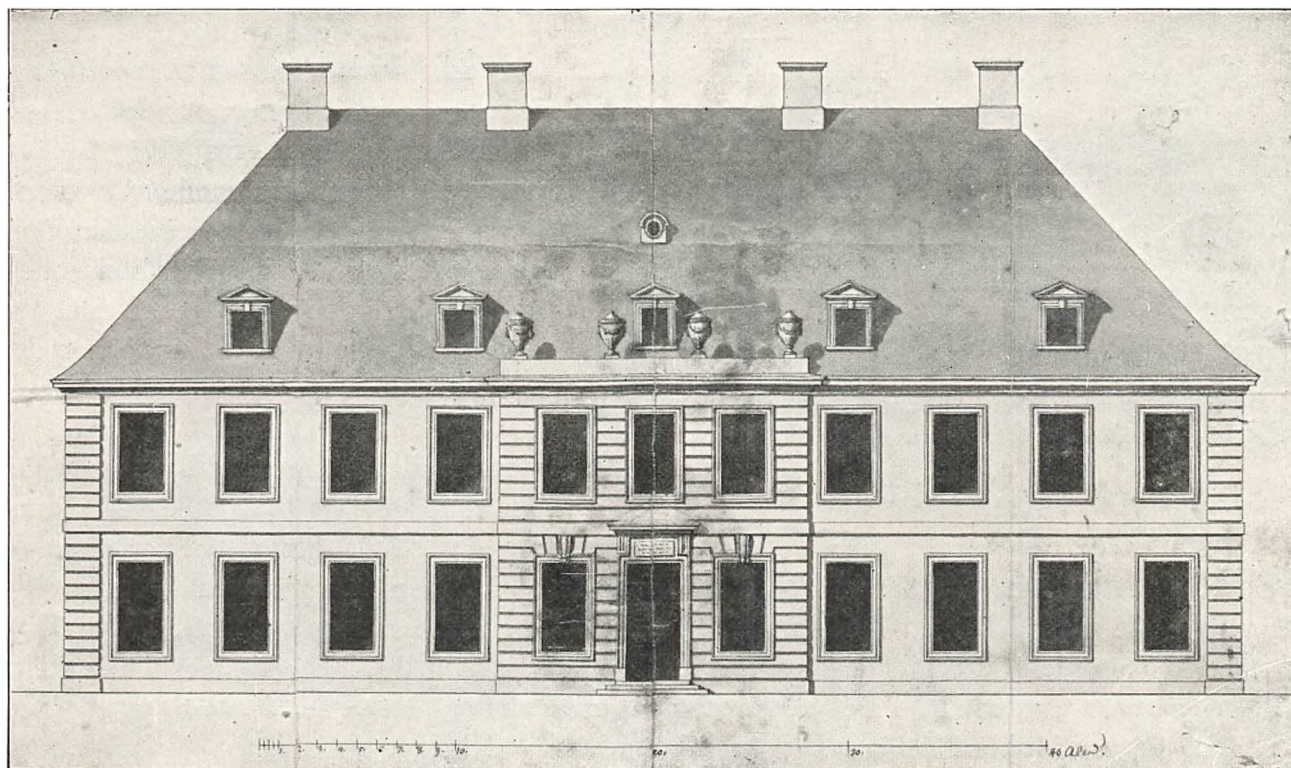
Naar man tager den nævnte Lighed mellem Frederiksgave og dette Langesø-Projekt i Betragtning, vil det være saare nærliggende at identificere Gehejmeraad Holstens anonyme Arkitekt med G. E. ROSENBERG. Det er ikke blot Projektets Stil, der viser os Vejen, for en Gangs Skyld kan en Undersøgelse af Udkastenes tegnemæssige Gennemførelse og af Paaskrifternes Karakter føre os til et sikkert Resultat. Vi er saa heldige at besidde nogle udmærkede,

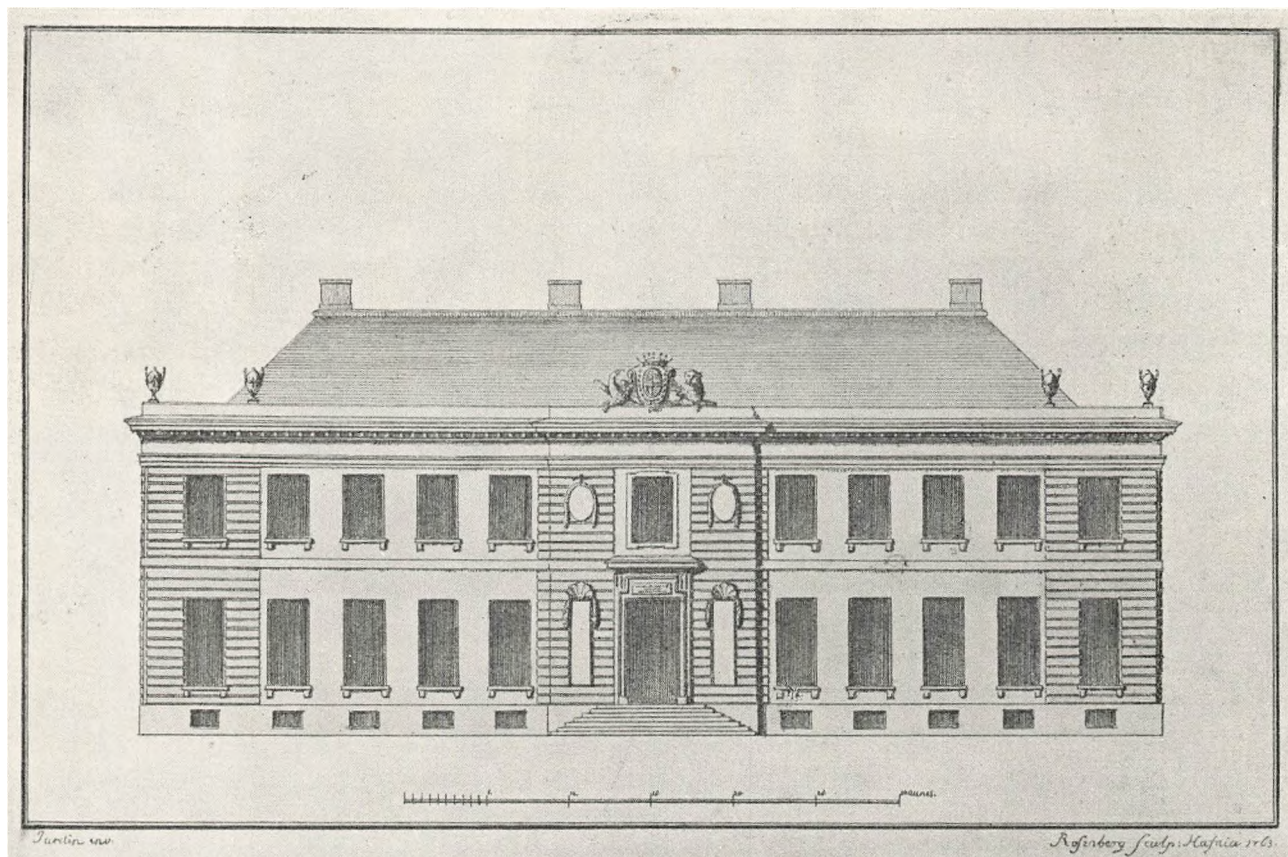
Langsø. Projekteret Façade mod Haven,
 tegnet af Georg Didrik Tschierscke
 Maalene i denne Tegning svarer nøje til Maalene paa de af Tschierscke signede Grundplaner

Langsø. Grundplan af Stueetagen 1918

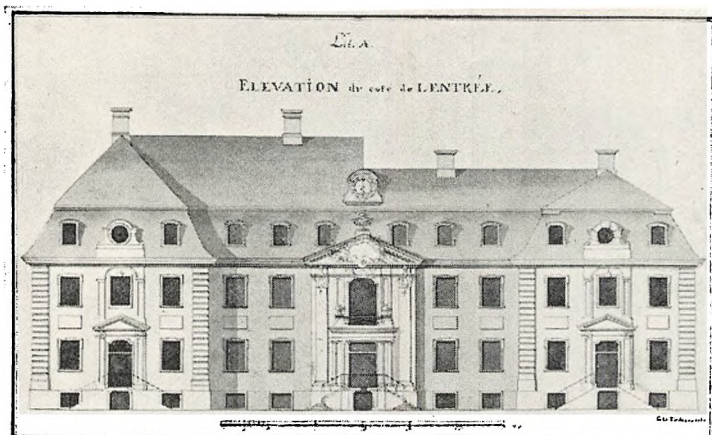

Langsø. Projekteret Façade, sandsynligvis mod Haven, tegnet af J. E. Rosenberg
 I Hovedtrækkene svarer denne Tegning til Bygningens nuværende Udseende
 Bag paa Tegningen findes følgende Paaskrift: Forevist ved Forretningen paa Langsø d. 6te Jan. 1776

G. E. Rosenbergs Stik af Bernstorffs Façade mod Gaarden

Nationalmuseet

Christianssæde
Opstalt af G. D. Tschierscke
Arkivet paa Brahe-Trolleborg

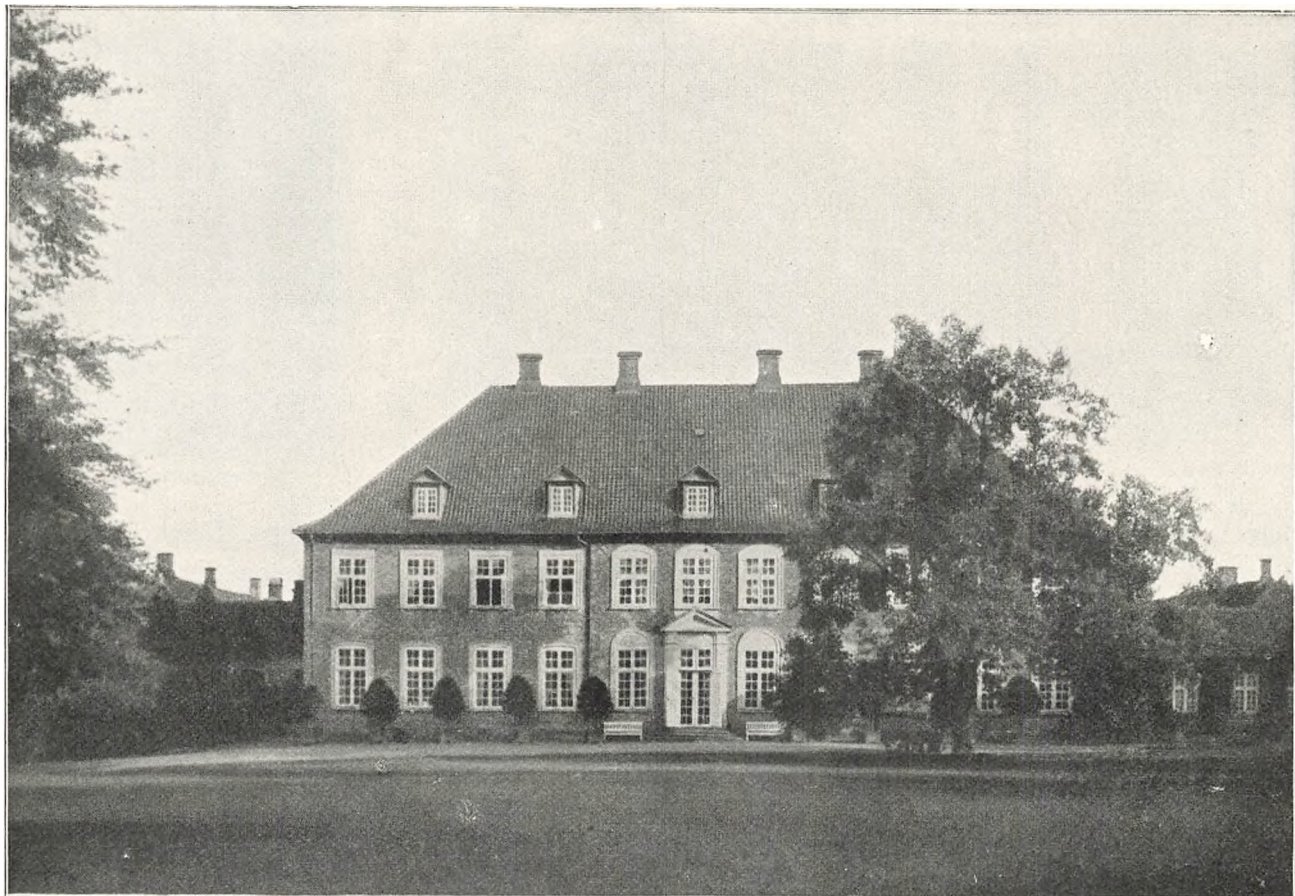
fuldt autentiske Tegninger af Rosenberg fra samme Tid som Langesø-Projektet. Sammenligner vi dette med Rosenbergs Udkast (fra 1775) til Hovedvagten paa Gammelholm, vil vi finde en slaaende Lighed i Behandlingen og absolut Overensstemmelse mellem Paaskrifternes »Hænder«. Det tør hævdes, at Rosenberg har tegnet det hidtil anonyme Projekt til Langesø. Det har foreligget i 1774 og været bestemmende for Holstens Byggearbejde, der rimeligvis er blevet begyndt samme Aar. Vedel-Simonsen, der gerne er

vel underrettet, skriver: »Fra 1774 til 1778 opførte Holsten den nuværende splendide Bygning paa Gaarden, ved hvilken Lejlighed de derværende mange og forskellige Slags Arbejdere besørgede deres egen Kost og indlogerede sig hos Bønderne i Omegnen, f. Eks. Gipsmesteren i Rødemølle«. Det stemmer godt med denne Datering af Arbejdets Begyndelse, at der i Oktober 1774 nævnes »en Teglmester ved Langesø«.

Imidlertid sker der det mærkelige, at Projektet bliver forandret under Bygningens Opførelse. Den Hovedbygning, der stod færdig 1778, var paa mange Maader forskellig fra Rosenbergs Tegninger. Grundplanen og Opstaltens Dimensioner er vel nogenledes de samme, men

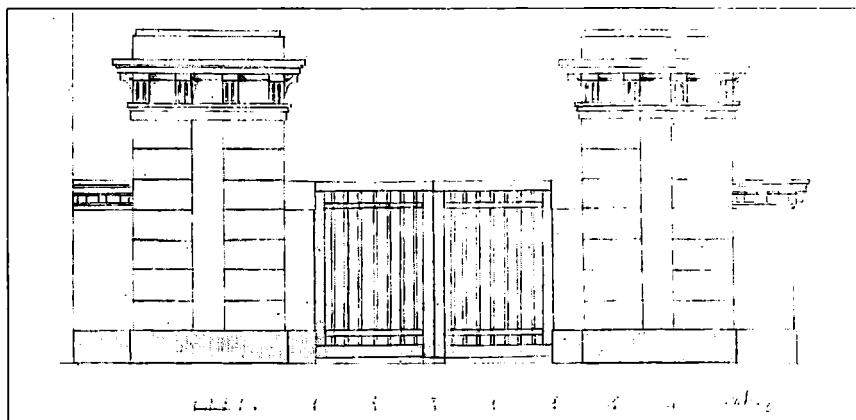
Langesø ca. 1920

Langesø ca. 1920

Façaderne er blevet behandlet paa en anden og mere barok Maade, som det fremgaar af vore Billeder. Den svungne Afdækning paa Balkonvinduet i Midtrisalitten, Vinduernes Rammeformer, Hjørnelisénerne og andre Rokokotræk (ogsaa i det Indre) er ganske fremmede for Rosenbergs fine Klassicisme; han kan umuligt have haft Ansvaret for dem. Hvorledes skal denne Sag forklares? Formodentlig har Rosenbergs Virksomhed indskrænket sig til at levere en Tegning. Her, som Tilfældet var paa Glorup, har en anden og mindre betydelig Arkitekt haft Ledelsen af Arbejdet og derved faaet Lejlighed til med Bygherrens Billigelse at foretage Ændringer efter sin egen Smag. Hvem kan denne Arkitekt mon være? Vi kan ikke tænke os nogen anden end Tschierscke. Mange Ting taler afgjort for en saadan Antagelse, først og fremmest den slaaende Lighed mellem Hovedportalen paa Langesø — med dens Balkon og Prydvinduet derover — og Portalen paa et signeret Projekt af Tschierscke til en Ombygning af Christianssæde. For at kunne bygge paa denne Iagttagelse er det naturligvis nødvendigt at godtgøre, at Tschierscke omkring 1775 har opholdt sig i Danmark. Hidtil kendte man intet til hans Existens efter 1760'erne, vidste end ikke, om han var i Live. Det er derfor vigtigt at kunne konstatere, at han blev gift den 19. Januar 1770 i Odense med Jomfru Henrica Lund og var i Arbejde paa Juelsberg 1774—75. Den plönske Bygmester har altsaa ikke blot givet Gæstespil, han har slaaet Rod i Fyen. Da Adam Christopher Holsten ca. 1774 havde Brug for en Bygmester, der kunde føre fast Tilsyn med hans Byggeri, var det da saare nærliggende for ham at skikke Bud efter sin gamle Bekendt i Odense. Betragter vi Sagen saaledes, finder vi en plavsibel Forklaring paa den barokke Retouche, som Langesø fik til Slut.

Hvornaar Tschierscke døde, vides ikke, men sikkert er det, at Gehejmeraad Holsten

sign. H. Næss

Langesø. Projekt til Indkørsel til Gaarden

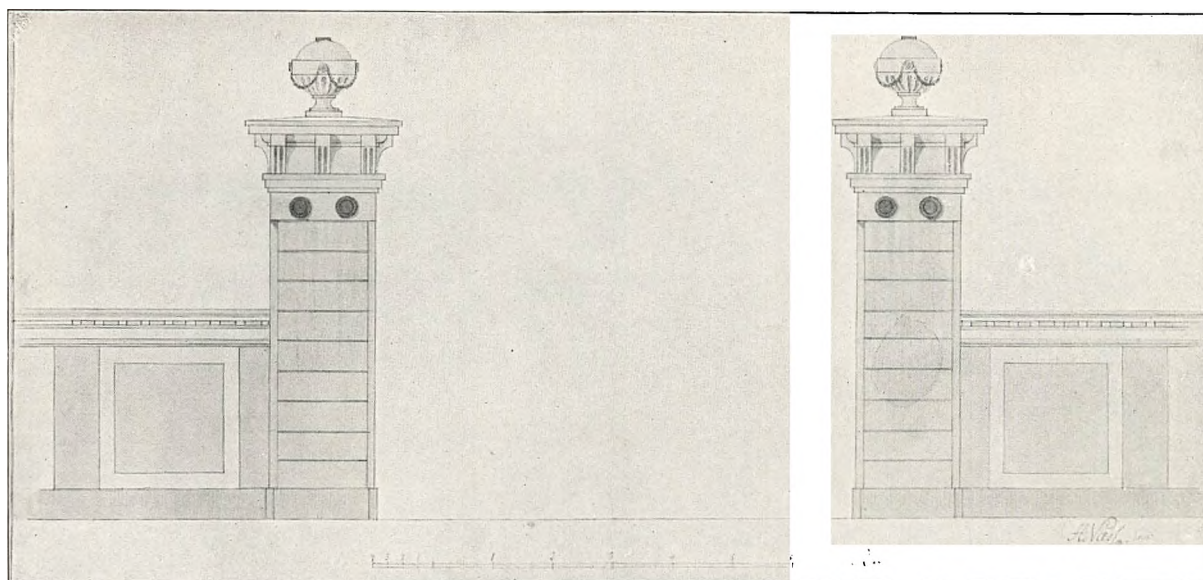
Langesø. Vinduesindfatning

har betjent sig af endnu en Arkitekt paa Langesø, nemlig HANS NÆSS. Formodentlig er han dog først kommet til paa et sent Tidspunkt. Det eneste — men ogsaa tilstrækkelige — Spor af hans Virksomhed er et Par signerede Tegninger i Langesøs Arkiv til en Indkørselsportal; efter gamle Prospekter at dømme, synes de dog ikke at være blevet benyttede. Men de ovale Medailloner med Gehejmeraad Holstens og hans Frues, f. Rantzaus Vaaben, der pryder Gaardapsidens Sidemure (afbildet Side 137), ligner rigtignok mere Hans Næss' dekorative Manér (jfr. Krengerup, Hindsgavl, Anthonistræde 9 i København) end Rosenbergs — og Tschierscke's.

Langesø er saaledes blevet til som Resultat af en successiv Proces, i hvilken flere Arki-

Langesø. Midtrisalit til Gaarden

sign. H. Næss

Langesø. Projekt til Indkørsel til Gaarden

tekter har taget Del. Det har dog ingenlunde skadet Bygningen som Kunstværk, den har tværtimod faaet en ejendommelig, meget individuel Charme derved.

Om selve Byggearbejdets Gang ved vi ikke meget. Egentlige Byggeregnskaber synes ikke at være bevarede. I Godsregnskaberne finder man dog for Aarene 1774 ff indført Udgifter for leverede Mursten, fremstillede paa et Teglværk ved Gaarden. Teglmesteren hed BADINA. Helt op til Sommeren 1778 ses mange Haandværkere at have været beskæftigede, men efter Aarstallet 1775 over Havedøren og en Synsforretning af 6. Januar 1776 at dømme, maa Langesøs Hovedbygning uden Tvivl i det væsentlige have været fuldført 1775. Derefter er nok Sidelængerne og Avlsgaarden blevet bygget.

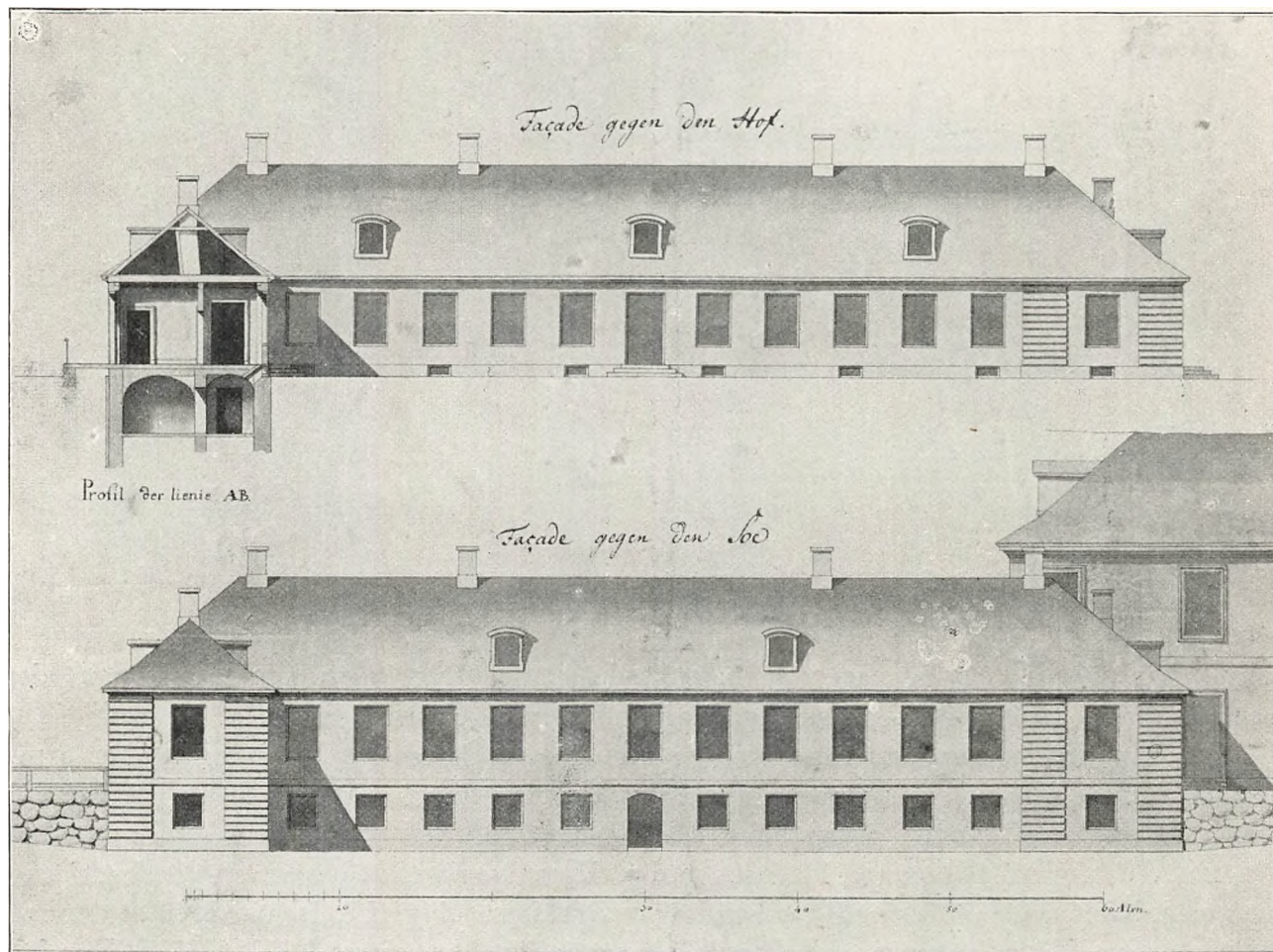
Blandt Ringes Notater i Vedel Simonsens Samlinger finder man ogsaa et lille Stykke om Byggearbejdet, der for en Anekdotens Skyld skal meddeles her — kun saare sjældent

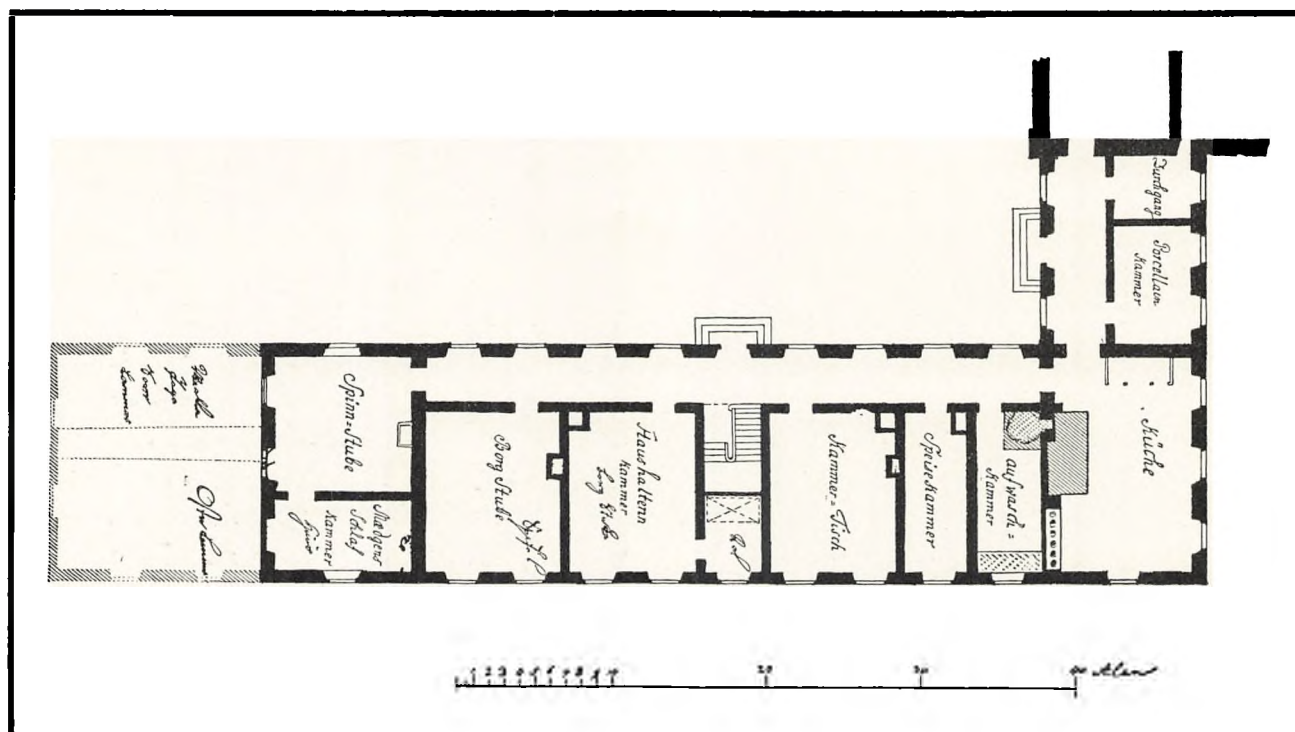
Holsten-Vaaben paa Langesø

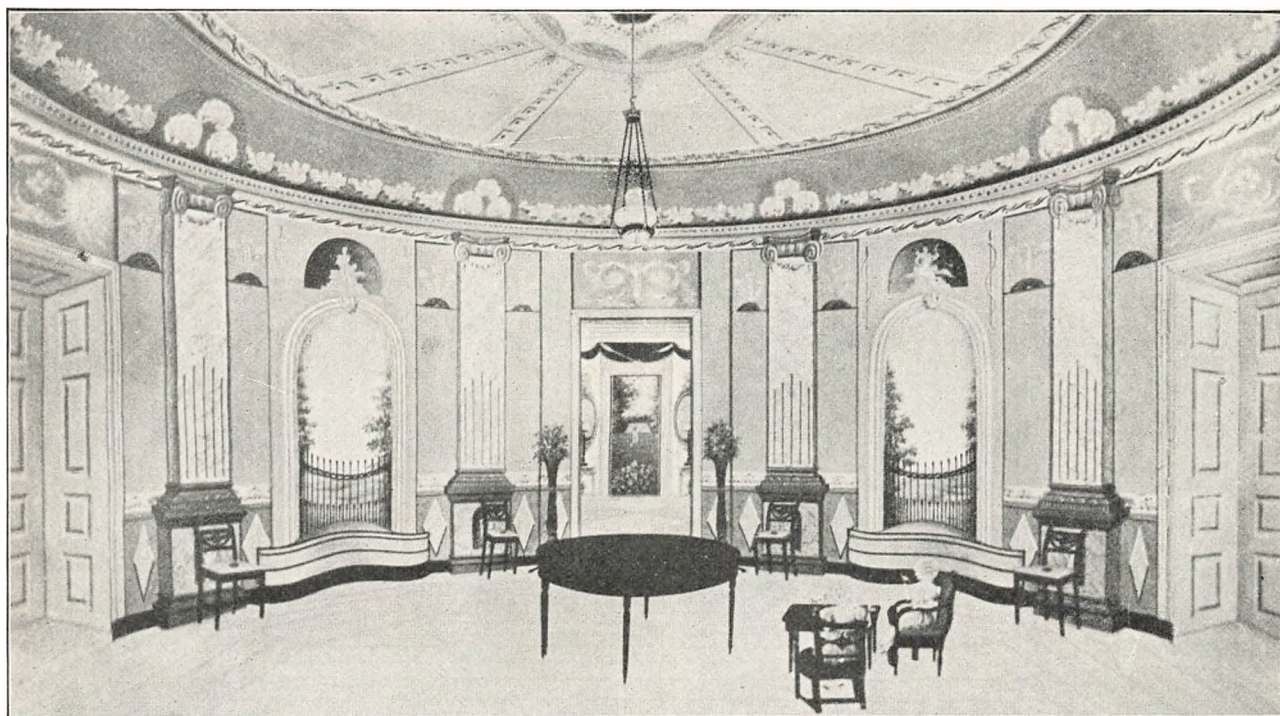
Fonss-Vaaben paa Hindsgavl

Langesø. Nordflojen fra Gaardsiden og fra Søsiden, tegnet G. E. Rosenberg

Langesø. Gammel Stueplan af Nordflojen

Akvarel fra ca. 1835 af Niels Ringe

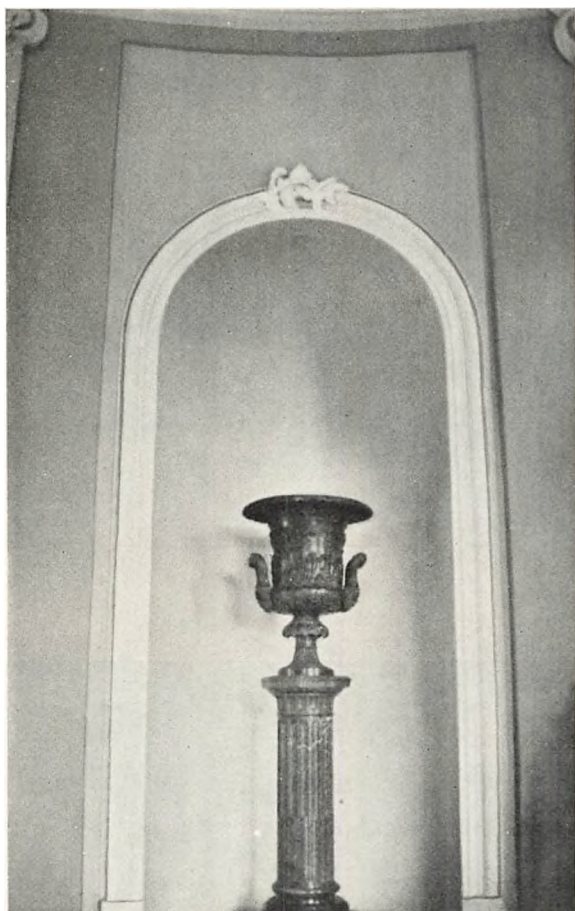
Vestibulen paa Langoso

Holstenshuus

Vestibulen ca. 1931

opnaar en Arkitekturhistoriker et saa fortroligt Indblik i svundne Tiders Byggeri paa Landet: »Da det nuværende Langesø blev byggt, arbejdede de derværende mange og forskellige Slax[!] Arbejdere paa egen Kost og indlogerede sig hos Bønderne, som ikke turde andet end imodtage disse af Frygt for de ubehagelige Følger, det muligt kunde have, om de undslog sig for at tage disse Arbejdere i Logi, de maatte ventelig og for Betaling skaffe dem Kaast, om det og faldt dem vanskeligt. I Rødemølle logerede en Gibsmester, denne havde

Langesø. Vægfelt i Vestibulen

Langesø. Kapitel paa Pilaster i Vestibulen.

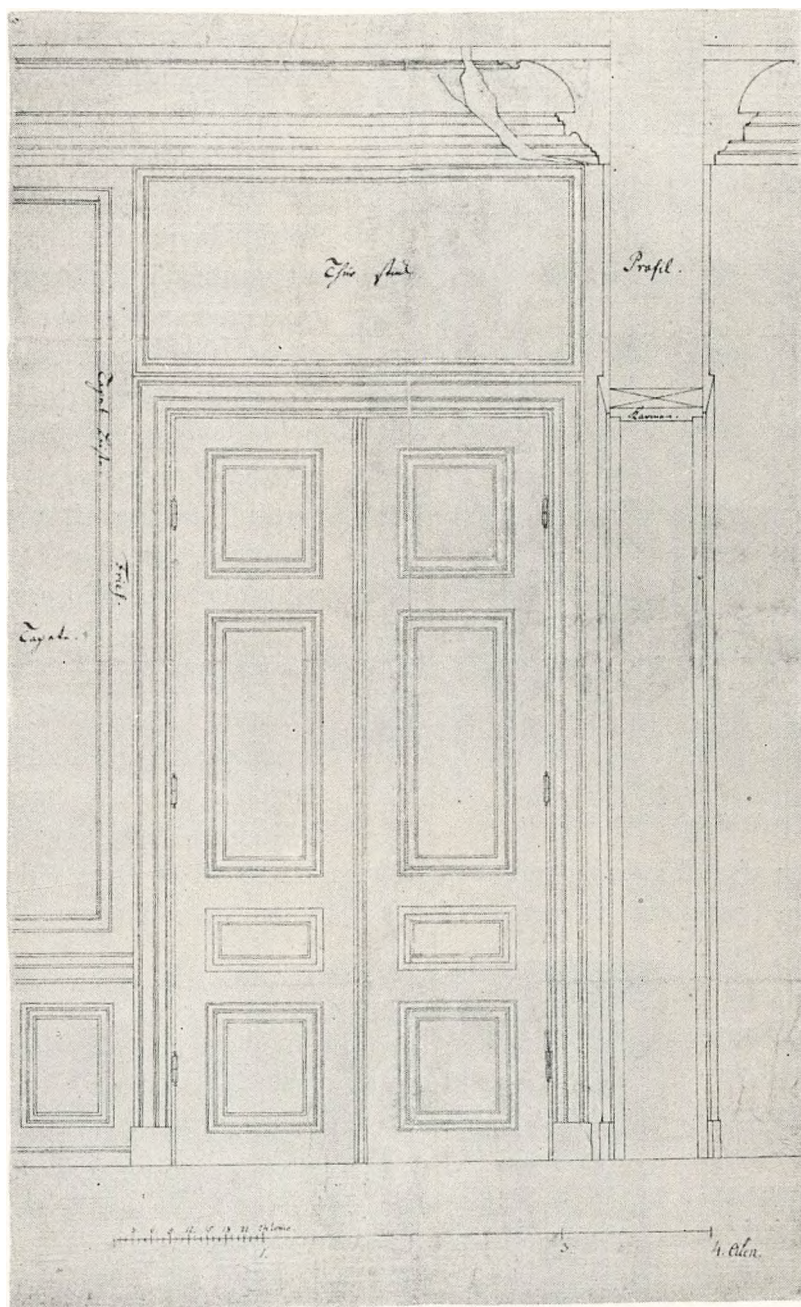
en Husmand der paa Godset til Haandlanger, som gav sig temmelig god Tid om Morgenens med at komme, hvorfor Mesteren, der undertiden, naar han syntes, at han tøvede for længe [sagde]: »Snart troer jeg, at Du maa være Mester, og saa vil jeg være Haandlanger.«

Maleren HANS HANSEN, der i 1796 besøgte Langesø for at male Portrætter af Herskabet, har i sin Dagbog fremhævet de rummelige og højloftede Stuer i Gehejmeraadens »nye Hus«. Med Rette — i Henseende til selve Rummenes Udformning indtager Langesø en meget fremskudt Plads i Datidens Herregaardsarkitektur. Alle Stuer er overordentlig velproportionerede. Bygherren har ikke lagt Vægt paa den dekorative Udsmykning, der er sparsom, men velovervejet og smagfuld; derimod har han stillet betydelige boligkulturelle Krav til sit Hus. Planen er ligesaa fortrinlig som Byggearbejdet er gediegent.

Langesø er den Dag i Dag et i sjælden Grad beboeligt Hus. Samtidig med, at de repræsentative Hensyn er imødekommet, modtager den Besøgende det stærke Indtryk af Intimitet, som Datidens Aristokrater meget bevidst ønskede at tilvejebringe i deres »maisons de campagne«.

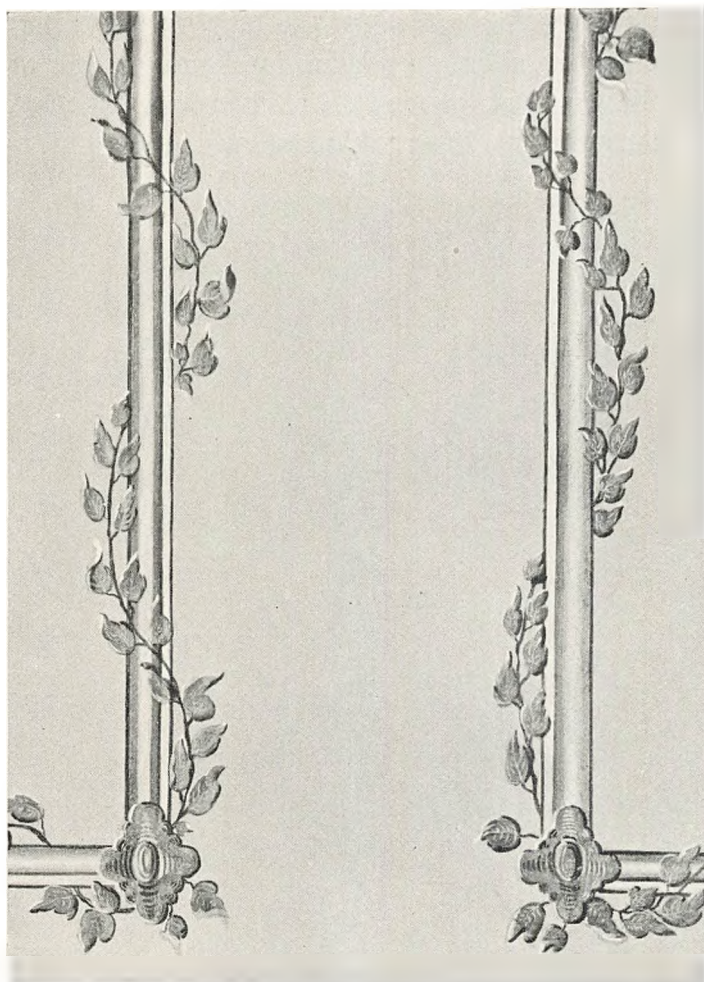
Det er, som antydet, et Særkende for Langesø, at Interiørrernes oprindelige dekorative

Udsmykning er meget tilbageholdende. Stukkaturerne har saaledes ikke haft større Lejlighed til at udøve deres Kunst, ej heller Dekorationsmalere; saaledes forekommer kun et enkelt Dørstykke i en beskeden dekorativ Manér. Det er endvidere karakteristisk, at alle Interiørernes Enkeltformer har et ret konservativt Præg. Nyklassicismen i sin Jar-

Langesø. Tegning til Flojddør. Formentlig fra Opførelsestiden.

din'ske Form er ikke trængt indenfor Langesøs Mure, hvilket ogsaa taler til Fordel for Teorien om, at Tschierscke har ledet Byggearbejdet. Rene Rokoko-Detailler forekommer, ja Husets Indre er overhovedet afgørende præget af vor hjemlige, meget diskrete Rokoko-Stil, omend i stærkt forenklet Skikkelse. Den aldrende Gehejmerraad Holsten har nok befundet sig bedst hjemme i Interiører, der havde den svindende Stilperiodes Holdning. Men han har forlangt solidt Haandværk, der er hverken sparet paa de bedste Materialer eller paa Arbejde. Husets dobbelte Tagstol er et Mesterværk af Tømmerkonstruktion, gjort af de

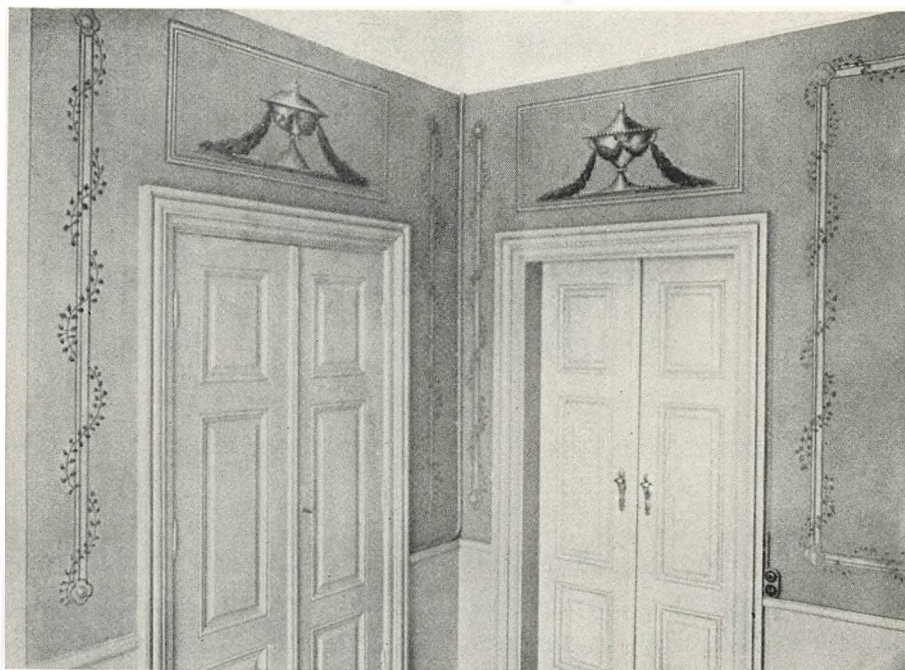
Vægdekoration i «det røde Hiørne Kammer»

sværeste pommerske(?) Bjælker, og de oprindelige Gulve af brede Egeplanker er imponerende.

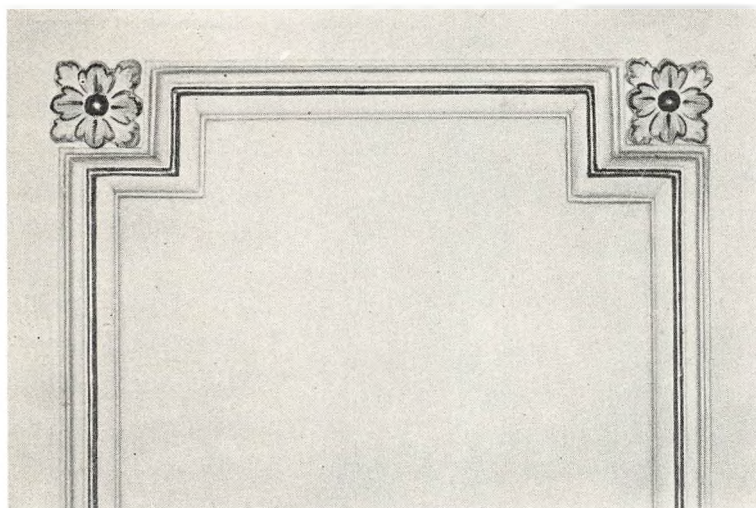
Den ovale Vestibule, et ædelt Rum, staar Rokokoen nærmere end Nyklassicismen. Kapitælerne paa de joniske Pilastre er smykkede med en lille Rocaille-Agraf midt paa Abacus og gratiøse Rosenguirlander mellem de halvt fremad-drejede Volutter; det er den joniske Kapitætype, der anvendtes paa Kunstakademiet i Eigtveds og Anthons Tid, og som var Harsdorff en Gru. Og Væggenes Blændinger accentueres øverst af Rocailer. Her i Vestibulen, som i Hovedbygningens andre Interiører, har Loftet glat Spejl over kraftigt hulkehlet, udekoreret Corniche efter gængs dansk Rokokotradition. Og Dørene med de fire rektangulære Fyldinger paa hver Fløj er af den kendte Type fra Eigtveds Skole, forbilledligt anvendt bl. a. paa Christiansborg, i Prinsens Palæ og i Havepaviljonen paa Hirschholm. En omhyggelig Tegning til en Langesø-Dør er bevaret i Godsets Arkiv og gengives her. Det

bemærkes, at der er afsat Plads og indtegnet Rammeliste til et Dørstykke.

I det rummelige Trappehus til venstre for Vestibulen staar Væggen i en lys graalig og rødlig Marmorering, svarende til den oprindelige, delvis fremdragne Bemaling. Den »italienske« Trappes meget svære Egetræs-Gelænder er gennembrudt i det saakaldte »rincaux-Mønster«, der — fransk af Oprindelse — blev indført i Danmark paa Christiansborg i Slutningen af 1730'erne og derfra bredte sig til københavnske Palæer, til moderne Herregaarde, fra omkr. 1750 at regne ogsaa til nye Patricierhuse i Hovedstaden. Langesø-Gelænderets

Vægdekoration i «Kammerherrens Kammer» («Schildens Stue»)

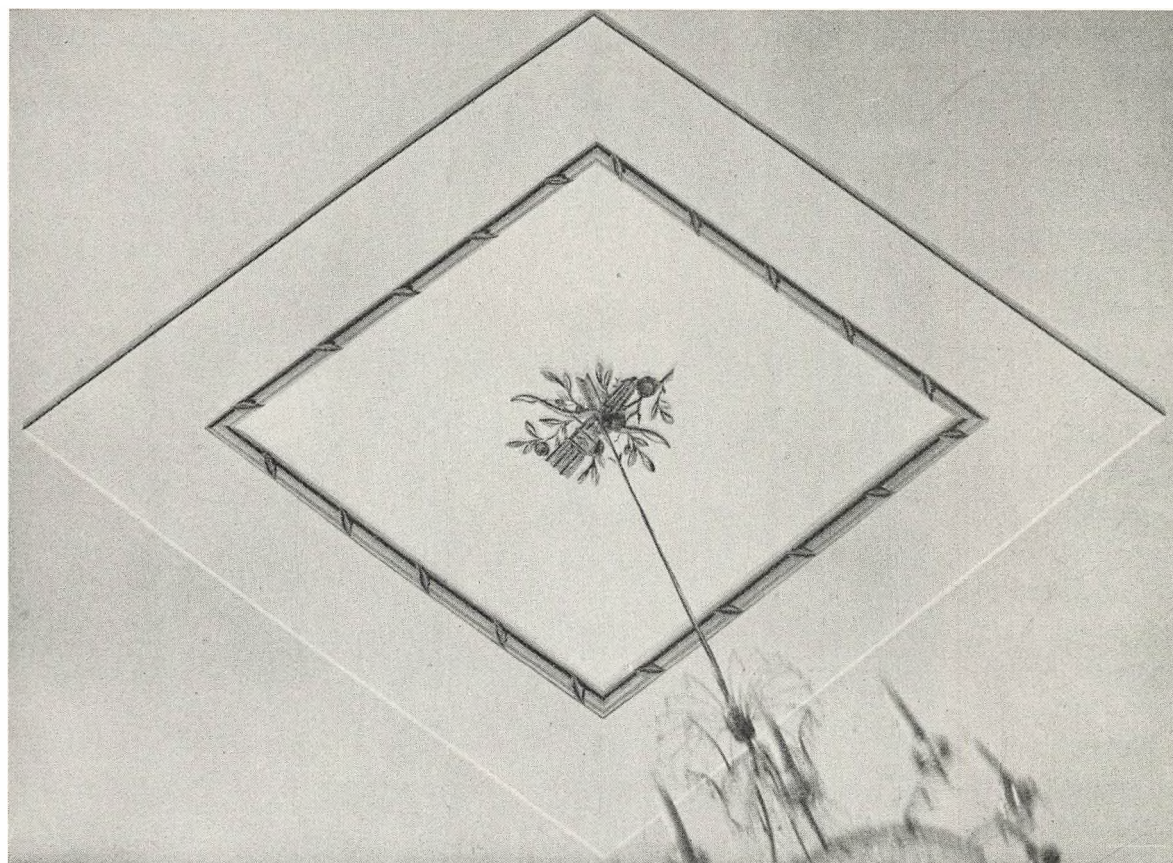
Vægfelt i Havesalen

Mønster afviger dog noget fra det normale, »Knuderne« mellem de gennembrudte Ovaler er mere fremtrædende end vanligt, og Profileringen overhovedet sværere. Det er uden Tvivl en lokal, i hvert Fald en ikke-københavnsk Snedker, der her har transponeret det fornemme Thema. Resultatet er meget karakterfuldt og særpræget.

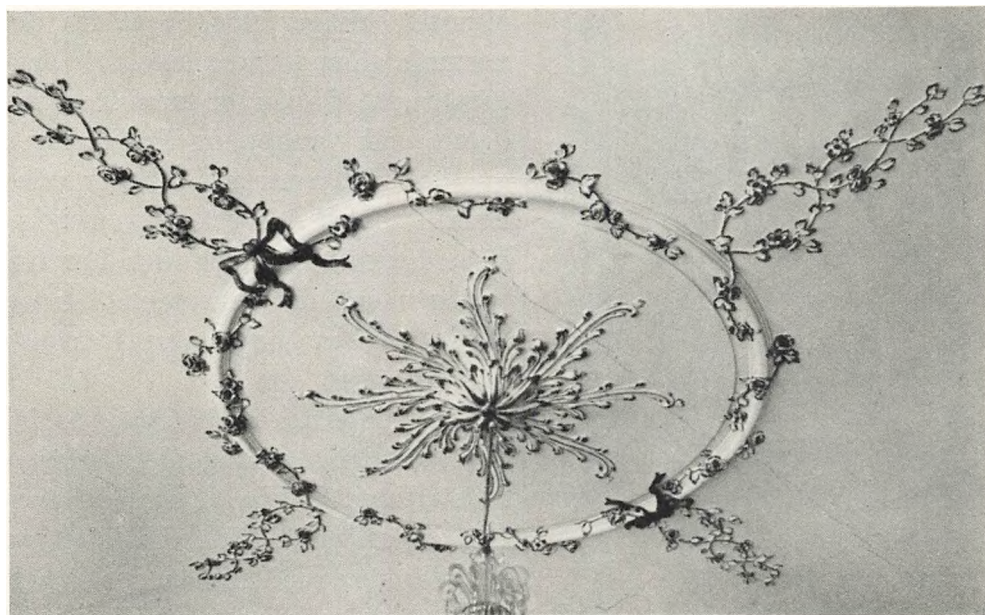
Det er særdeles betegnende for de oprindelige Langesø-Interiørers Stil stadium, at de oliemalede Portrætter af Adolf Hans Holsten og hans Hustru Ide Rathlou, der er ind-

fældede i Væggen i Stuen ovenpaa Havesalen, omfattes af stukkerede Rammer, kronet af Rokoko-Ornamentik. Det fortjener endvidere at bemærkes, at den elegante, flydende behandlede Midtroset i Havesalens Loft har ganske nøje Sidestykker paa Frederiksgave (opført 1774—76) og paa Glorup. Øjensynlig har samme Stukkatør arbejdet paa disse fyenske Herregaarde; hans Haand spores vistnok ogsaa paa Juelsberg, hvor Tschierscke vides at have virket, Interiørerne udsmykkedes her 1776 ff, altsaa samtidig med Langesøs.

I Stueetagens sydvestre Hjørnekammer (Planens Nr. 9), den saakaldte »bageste Kongestue«, er Væggenes gamle malede Dekorationer bevaret. Paa en lys terrakottarød Bund, der

Loft i bageste Kongestue

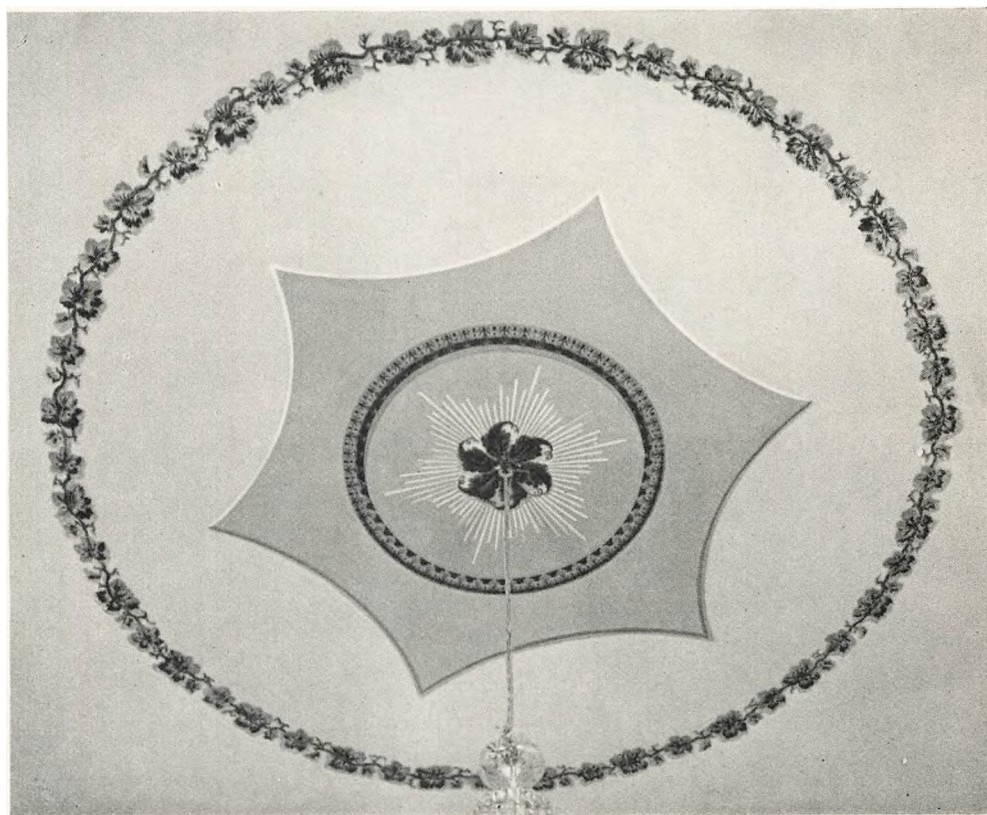
Loft i Havesalen

er opfrisket i moderne Tid, er malet grønne Rammelister, samlede i rektangulære Felter, omvundne med grønne Bladranker. Med denne noble Dekoration har Nyklassicismen holdt sit Indtog i Langesøstuer. Dener ældre end 1794, thi »det røde Hjørnekammer«, der nævnes i Gehejmeraadinde Holstens Skifte fra

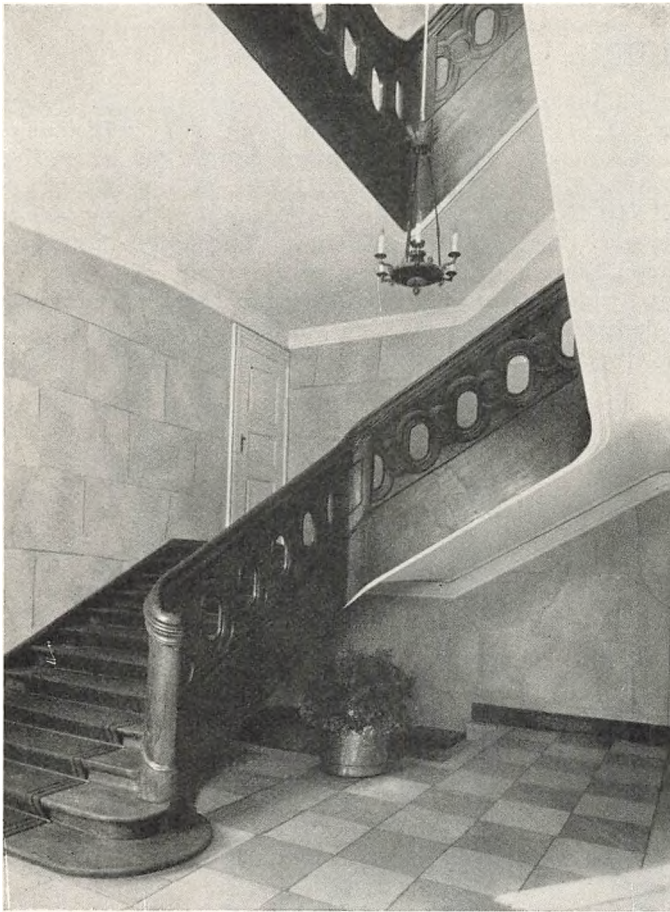
nævnte Aar, er uden nogen Tvivl identisk med »den bageste Kongestue«. Det er dog næppe sandsynligt, at denne Vægdekoration hidrører fra Langesøts tidligste Interiørudsmykning, altsaa fra 1770'erne. Vi finder en ganske lignende Vægdekoration med rankeomvundne Stave i »Schildens Stue« paa 1. Sal, opkaldt efter »Großmutter«, Kammerherreinde Schilden, født Rantzau (jfr. I, 440); i Felterne over de tre Døre er her malet Vaser, omhængte med Festons. Man bemærker paa Vasen over Døren ud til Hovedtrappen et Vædderhoved. Et helt tilsvarende findes paa den prægtige Ovn fra Bærum Værk, der staar ved Siden af Døren. Det er overvejende sandsynligt, at Maleren, medens han skildrede Dørfeltet, har kastet sit Blik hen paa Ovnen ved sin Side og derfra laant en saa karakteristisk Detaille som

Vædderhovedet; dette forekommer ikke i Felterne over de to andre Døre. Men medens han malede disse har han ej heller kunnet have Ovnen's Billede for Øje.

Da nu Bærum-Ovnen er dateret 1786, maa »Schildens Stue« antagelig være blevet dekoreret engang i Tiden 1786—94, hvilket passer meget vel med Dekoratio-

Loft i Forreste Kongestue

Hovedtrappen ca. 1931

dekoreret i ganske samme Maner. Gouachen kan dateres til ca. 1835, idet de paa Billedet gengivne Smaapiger Sophie Magdalene og Regitze Holsten er født henholdsvis 1830 og 1831. Excellencen A. C. Holsten-Carisius, der i 1825 overtog Langesø, ses at have interesseret sig levende for sin nye statelige Bolig (jfr. I, 209), og har vel ladet den istandsætte og modernisere i Anledning af sit Bryllup 1826. De nævnte Senempiredekorationer kan stamme fra denne Tid, i hvert Fald er de ældre end ca. 1835.

Saaledes har den ene Stilperiode i Tiden fra 1753 til 1835 stiltfærdigt rakt den næste Haanden. Værnet af sin pietetsfulde Besidder staar Langesø nu som et sjældent velbevaret Mindesmærke over den bedste danske Boligkultur fra den senere Enevældes Tid.

Februar 1943.

CHRISTIAN ELLING.

nens Stil, der er beslægtet med Væg- og Dørstykke-malerier paa Sandholt og Juulskov fra samme Periode. Denne Datering maa da ogsaa gælde »det røde Hjørnekammer«.

Fra et lidt senere Tidspunkt stammer de smukke malede Loftsdekorationer i samme Gemak og i den tilstødende »forreste Kongestue«. I den førstnævnte ser man et gult malet Kogger med Pile mellem Roser og grønne Blade som Midtgruppe i et rhomboidt Felt med en perspektivisk malet Rammeliste. I den anden Loftsdekoration er malet et sekskantet Hjørnefelt med svagt lilla Bund, i hvilket er indsat et graat Cirkelfelt med forgyldt Bladroset i Midten, omgivet af hvide Straaler — det hele samlet af en Krans af naturelt malet Vinløv, yderst en ligeledes lilla Bordure.

Baade Former og Farver er Senempirens. En Gouache (paa Holstenshuus) af Niels Ringe og en tegnet Forstudie hertil (i Nationalmuseet), forestillende Vestibulen, viser, at dette Rum har været

Trappegelønder

KILDER:

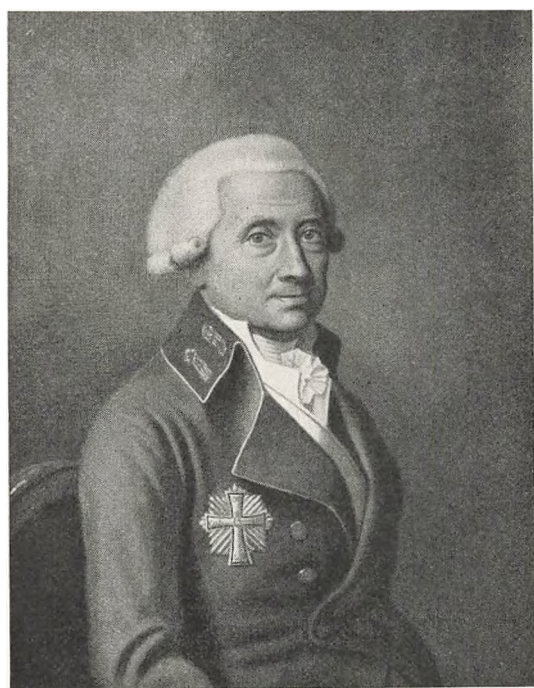
LANGESØS ARKIV. Bygningsregnskaber og Tegninger. — BRAHETROLLEBORGS ARKIV. Tegninger af G. D. Tschierscke. — NATIONALMUSEET. Antikvarisk-topografisk Arkiv. Vedel Simonsens utrykte Samlinger til Fyns Historie og Topografi. — STATSARKIVET I KIEL. Fyrstelig Slesvig-Holsten-Plonske Arkiv. — »Contracte mit den Plönischen Hof-Officianten« 1731—61; »Cammer-Cassa-Rechnungen« 1745, Bilag Læg IX Nr. 85, Læg XXIII Nr. 17, Læg XXV Nr. 9, 17, 18; 1748, Bilag Læg XXIII Nr. 6; 1749, Bilag Læg XXIII Nr. 6, 10, XXX, Nr. 3, 11; endvidere Kammerkasse-Protokollerne for nævnte Aar. — LANDSARKIVET FOR FYN M. V. Odense St. Hans Kirkebog (Tschiersckes Ægteskab); Stamhuset Juelsbergs Arkiv, Bygningsregnskaber; Stamhuset Thorsengs Arkiv (Bygningsregnskaber).

LITTERATUR. H. Berner Schilden Holsten: Langesøs Bygningshistorie (Aar bog for histor. Samf. for Odense og Assens Amter XII (1924), 333—72); Christian Elling: Klassicisme i Fyen (1939); Vedel Simonsen: Elvedgaards Historie II (1846), 68, 158; »Portrætmaleren [Hans Hansens] Dagbog 1793—97« (Memoirer og Breve, udg. af Jul. Clausen & P. Fr. Rist, VI (1907), 213).

Langesø ca. 1920

FREDERIK CHRISTIAN KAAS
OG
SOPHIE ELISABETH CHARISIUS

J. Juel p.

Nyso

J. Juel pinx. 1770

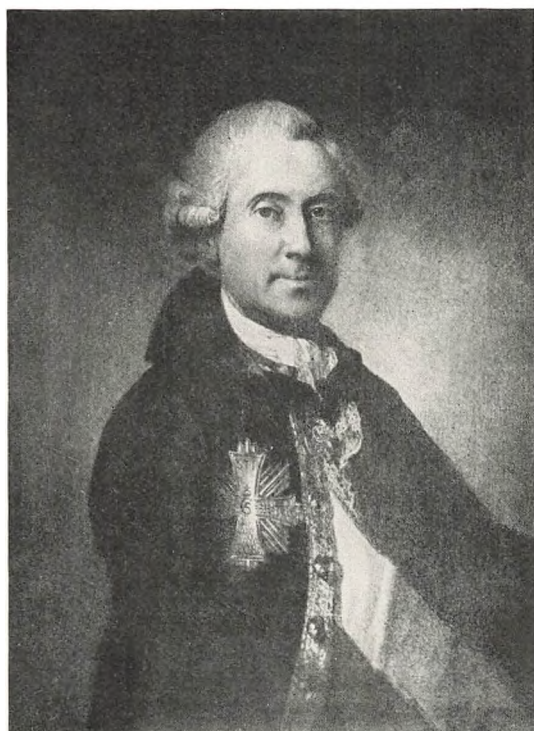
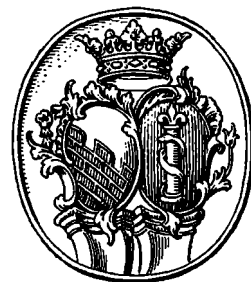
Nyso

FREDERIK CHRISTIAN KAAS

er født i København 1. December 1727 som ældste Søn af Admiral ULRIK KAAS til Øllufgaard og Sandviggaard og anden Hustru METTE SØRENSDATTER MATTHIESEN. Ved Daaben i Holmens Kirke 5. December fik han Navnene Frederik og Christian efter Kong Frederik IV, der var repræsenteret ved Overhofmarskal OTTO BLOME, og Kronprins Christian (VI), paa hvis Vegne Overkammerer JOHAN LUDVIG VON HOLSTEIN gav Møde. Barnet blev baaret til Daaben af Overhofmesterinde GRABOW paa Dronning Anna Sophias Vegne og Frøken DRADOUSKY holdt Huen for Kronprinsesse Sophia Magdalene.

Som flere af sine Brødre var Frederik Christian Kaas bestemt for Søvejen, og 16. September 1739 blev han ansat som Kadet reformé¹², 7. April 1741 blev han virkelig Kadet¹³, og som saadan blev han under 24. April 1745 beordret til at gøre Tjeneste paa Snauen »Vesuvius«¹⁴, 19. Marts 1746 blev han udkommanderet med Orlogsskibet »Oldenborg«, der skulde til Algier¹⁴, 2. April 1746 rykkede han op blandt de 12 ældste Kadetter med en aarlig Gage af 100 Rdlr.¹⁵. I Juli 1747 fik han Tilladelse til at rejse til Holland, men en samtidig Ansøgning om Løjtnantspas blev afslaaet, først 6. Oktober 1747 udnævntes han til Sekondløjtnant¹⁶.

Da der skulde udtages to Løjtnanter til at lære Skibskonstruktion, valgte Holmens Chef, Admiral ULRICH FREDERIK SUHM, KAAS og FREDERIK MICHAEL KRABBE, der 24. Fe-

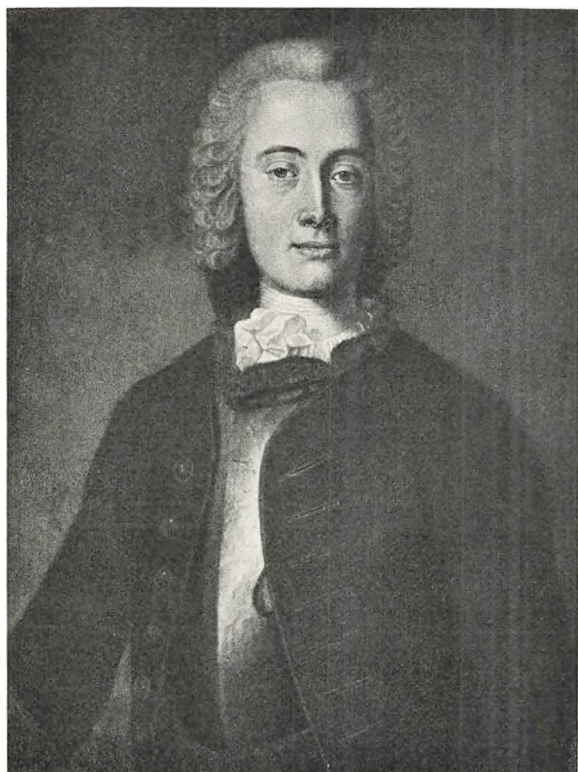
Tidligere Nedergaard

Langeso

bruar 1748 blev udnævnt til Auskultanter i Konstruktionskommissionen og befriet for at gøre Vagttjeneste i Land¹⁸. Kaas havde dog herunder midlertidig Tjeneste paa Fregatten »Dokken« i 1748 og 1750 under dennes Vagttjeneste i Sundet¹⁴. Foruden sin Gage som Sekondløjtnant fik han under 12. November 1750 yderligere tillagt 50 Rdlr. aarlig til Bøger etc.¹⁹.

Efter i et Par Aar at være undervist i Konstruktionslære af Skibsbygmester THURESEN blev han og Krabbe 20. April 1752 beordret paa en Udenlandsrejse for at fuldende Uddannelsen og samtidig — som det var Skik og Brug — hjemsende Rapporten om, hvilke Fremgangsmaader, der anvendtes ved de store Skibbygningscentre. Instruksen blev udfærdiget

Oreby

6. Maj¹⁴, og de afrejste derefter, ledsaget af Kvartermand, Tømmermand PETER CARL BIERRING, fra Helsingør med et engelsk Koffardiskib til London, hvortil de ankom i Juni Maaned. Overalt paa Rejsen betjente de sig, som naturligt, af Søvejen, ogsaa fordi denne Maade at rejse paa var langt den billigste. Til Rejsegodtgørelse fik de hver tillagt 600 Rdlr. aarlig, en Sum der dog ikke forslog²⁰, og Kaas havde desuden 200 Rdlr. aarlig som Premierløjtnant, hvortil han blev udnævnt 12. Oktober 1753²¹.

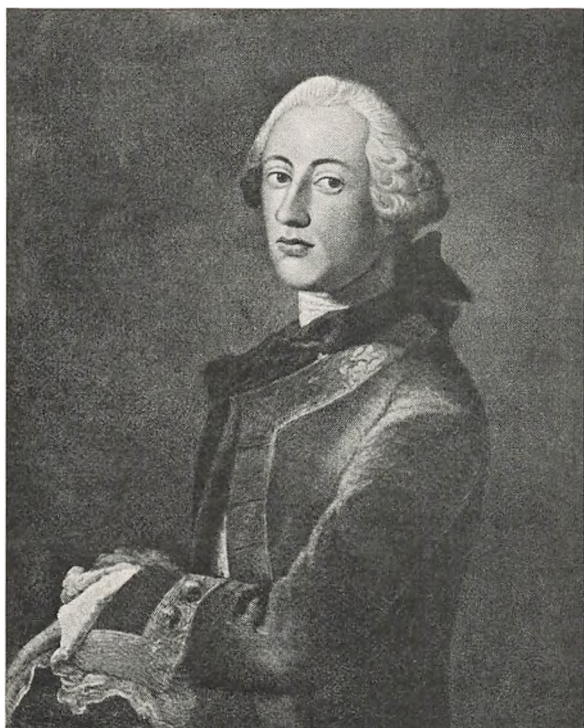
I England opholdt de sig et Aars Tid i Greenwich, hvortil de ogsaa vendte tilbage efter et kortere Besøg i Portsmouth og Plymouth. Da Adgangen til Værfterne omsider blev dem forment i England, rejste de i Foraaret 1754 til Frankrig, hvor de besøgte Skibsværfterne i Brest, La Rochelle og Toulon. 19. Juli 1755 blev Kaas under Rejsen udnævnt til Kaptajnløjtnant.

Da de mente at have set nok i Frankrig, fik de 19. Oktober 1755 Tilladelse til ogsaa at rejse til Italien, skønt dette var udenfor den planlagte

Rute, for at studere Galejbygning. Fra Pisa over Venedig og Neapel vendte de tilbage til Toulon, hvor de havde efterladt Kvartermanden Bierring. Han blev syg paa Rejsen og døde i Januar 1756 i Lorient af Svindsot. Kaas og Krabbe fortsatte nu til Holland, hvortil de ankom i August 1756 og besøgte Amsterdam, Rotterdam og Middelburg. 2. Oktober 1756 skrev de fra Amsterdam, at det hollandske Skibsbyggeri ikke stod paa Højde med, hvad de havde set i England og Frankrig, og at de derfor, da det var lige saa besværligt her, som andre Steder, at faa Tilladelse til at besøge Værfterne, holdt sig parat til at vende hjem²¹. Hjemkaldelsesordren blev udstedt 9. Oktober, og 6. November 1756 vendte de tilbage til København²².

Allerede 8. April 1755 fik de Lovning paa 300 Rdlr., udover hvad der var tilstaaet dem¹⁴, og ved Resolution af 19. Marts 1757 fik de yderligere eftergivet 476 Rdlr. 36 β og 394 Rdlr. 16β, som de havde overtrukket deres Tillæg med, foruden 250 Rdlr., som de havde udlagt for Bierring under hans Sygdom²³.

Kort efter Hjemkomsten blev de begge 27. November 1756 Kommitterede med Sæde og Votum i Konstruktionskommissionen²⁴, og de fik derefter Ordre til at give Tegning til en

Tidligere Nedergaard

Fregat paa 24 eller 30 Kanoner, for at det lærte straks kunde komme Søetaten til Nytte paa et Felt, hvor man netop var noget tilbage her hjemme.

FREDERIK MICHAEL KRABBE skriver i den Anledning i sine Erindringer: »Herom kunde vi da saa meget lættede foreenes, som vi vare enige i vore Principer, oprigtige Venner, og ingen Misforstaaelse havde havt Sted mellem os paa hele Rejsen«. De lavede dog hver sin Tegning, Kaas en Fregat paa 30 8- og 3-pundige Kanoner, og Krabbe en paa 24 12-pundige, men indsendte Tegningerne underskrevne i Fællesskab²⁵. Ved Resolution af 21. April 1757 approberedes Krabbes Tegning, væsentligst paa Grund af den ensartede Armering, og 24. April blev de da beordrede til at gøre Fabrikmestertjeneste paa Holmen og som saadanne overvaage Bygningen af denne Fregat, der siden fik Navnet »Christiansborg«¹⁴. En Ansøgning om Gageforhøjelse som

Medlemmer af Kommissionen blev afslaaet for ikke at skabe noget Præcedens, men det blev dem betydet, at de Instrumenter, der skulde bruges, fremtidig kunde indkøbes paa Kommissionens Regning²³.

Dette stille Arbejde passede imidlertid ikke Kaas, der havde til Hensigt at komme til Søs snarest muligt²⁶. 8. September 1757 blev han udkommanderet med »Neptunus«, der gik i Togt til Middelhavet og Konstantinopel. 1758 var han Tredjekommanderende paa Linieskibet »Island«, som han, efter at baade Chef og Næstkommanderende var døde undervejs, førte hjem. Han fik derefter 21. December 1758 sin Kaptajnsbestalling²⁷. 14. Oktober afleverede han »Island« og fik samme Dag Ordre til at deltage i Prøvesejladsen mellem »Christiansborg« og »Ditmarsken«¹⁴, hvorefter han 10. Januar 1759 blev Chef paa »Christiansborg«, med hvilket Skib han gik til Bergen for at convoyere nogle Transportskibe til København¹⁴. 12. April 1759 blev han Chef for 29. Kompagni Søfolk²⁸. 1761 førte han »Falster«, 1762 »Søridderen«, og 21. Maj 1763 blev han beordret med »Havfruen« til Marokko, hvor han dels skulde udrette en diplomatisk Mission, dels overbringe Presenter, hvorfor han fik Tilladelse til paa denne Rejse at føre Vimpel paa Hen- og Tilbage rejsen gennem Kanalen²⁹. Han vendte hjem 7. Maj 1764 og fik

Malet af Peder Als 1752

Frederiksberg

25. August eftergivet et Beløb paa 787 ½ Rdlr., som han havde brugt for meget³⁰. 6. August s. A. fik han Tilladelse til at rejse til Fyen i 3 Maaneder¹⁴, og efter 4. Oktober at have faaet Vielsestilladelse³¹, fik han to Dage senere Tilladelse til at forblive Vinteren over i Jylland¹⁴, hvor han vel har opholdt sig hos sin Svigerfader paa Constantinsborg. Sine Hvedebrødsdage fik han dog ikke Lov til at nyde ret længe, 4. Maj 1765 fik han Ordre til at holde sig rejsefærdig for at gaa til Marokko i »et vist Ærinde«³². Han rejste 17. Maj 1765, efter sit eget Ønske ledsaget af Kaptajnløjtnant ANDREAS HENRIK STIBOLT, og fik Tilladelse til at føre Vimpel paa det hollandske Koffardiskib, som Rejsen blev foretaget med³³.

Herfra vendte han hjem 25. Juli 1766, hvorefter han holdt Ferie i Jylland¹⁴.

9. December 1767 udnævntes Kaas til Kommandørkaptajn³⁴, og 17. Februar 1769 blev han Chef paa »Mars«, med hvilket han konvoyerede Hertugen af Gloucester fra Travemünde til København og tilbage 14. Juni og 26. Juli 1769³⁵.

Kaas blev nu i nogle Aar benyttet i Tjenesten i Land, idet han 10. Juli 1770 blev Chef for Kadetkorpset, hvorved han fik fri Bolig paa Akademiet³⁶, men den fulde Gage fik han dog først, da den tidligere Chef, Kommandør C. F. DE FONTENAY fik Division 6. Juli 1771³⁷. Dette Chefskifte blev vistnok modtaget med almindelig Tilfredshed. A. P. BERNSTORFF skrev saaledes 21. Juli til J. H. E. Bernstorff: »Il y a eu un changement dans la marine, auquel tout le monde applaudit. C'est que Mr. de Fontenai quitte les cadets, et que Mr. de Kaas, autrefois ambassadeur à Maroc, le remplace«³⁸.

Gisselfeld

Som Chef her fik han nu lejlighedsvis Sæde i forskellige Kommissioner, saaledes 1771 i Kommissionen angaaende Karantæneforanstaltningerne³⁹. 6. Januar 1772 udnævntes han til Kammerherre⁴⁰.

1773 blev han undtagelsesvis udkommanderet med »Island« i Eskadre under sin Fætters, Viceadmiral FREDERIK CHRISTIAN KAAS' Kommando⁴¹. 11. December 1775 fik han Kommandørkaptajns Gage og 27. December s. A. Kommandørs Titel⁴².

Helt fredeligt gik Samarbejdet mellem de Kommitterede ikke af. Kadetchefen beklagede sig saaledes 30. Maj 1778 over, at hans Fætter, Admiral FREDERIK CHRISTIAN KAAS (1725—1803) Dagen i Forvejen havde sagt, at Kadetterne blev opdragne til Uorden og Mytteri. Kadetchefen forlangte en Kommission nedsat til at undersøge hans Embedsførelse, og derefter Satisfaktion for den ærekrænkende Udtalelse. Admiral Kaas, der vel ikke benægtede sin Udtalelse, kunde slet ikke erindre at være fremkommen med den, men den maatte i saa Fald være fremsat i Hidsighed og Overilelse; han erklærede ikke at have haft til Hensigt at krænke Kadetchefens Ære eller kaste Skygge over hans Embedsførelse, og med denne Erklæring følte Kongen, der ikke mente, at Kollegiets Ære kunde taale en nærmere Undersøgelse, sig tilfreds. Udtrykkene blev derfor mortificerede, og Kongen gav Kadetchefen det Vidnesbyrd »altid vel og til Vores Fornøjelse at have baade til Lands og tilvands tient Os«⁴³.

Sagen fik dog et lille Efterspil, idet ADAM FERDINAND Greve MOLTKE med Hæftighed havde bebrejdet Admiralen de stærke Udtalelser. Admiralen anklagede derfor Grev Moltke,

Edle Sophie Kaas * 1746 † 1800
G. 1771 m. Frederik Christian Kaas
Tidligere Nodergaard

der kun var Kommandør, for Insubordination. Kongen afgjorde dog Sagen derhen, at de som Deputerede stod paa lige Fod, og at der saaledes ikke var Tale om Insubordination, men kun om »differente Meninger« imellem to Deputerede, selvom han »med Fornøjelse« havde set, at den tredje Militærdeputeret (Moltke) »havde imod den første yttret sig høfligere og forsigtigere«⁴³.

Sagen har dog formentlig været medvirkende til, at Kadetchefen fremkom med et Forslag til en Omordning af Kadetakademiet, til hvis Bedømmelse der 1. Oktober 1778 blev nedsat en Kommission⁴⁴.

Kaas, der 1779 og 1780 var paa kortere Togter med Fregatten »Jylland«, var 1779 i Kommission med SCHIMMELMANN og GULDBERG angaaende Koffardimatrosernes Forhold, og 20. April 1779 sammen med Schimmelman og flere andre i Anledning af, at Krudttaarnet ved Østerport var eksploderet⁴⁵. 2. Februar 1780 blev han sammen med Kammerherre FREDERIK MICHAEL

KRABBE Medlem af den Kommission, der var nedsat for at undersøge Søetatens Forhold⁴⁶. Samme Aar fik han under 28. Oktober det hvide Baand.

30. April 1781 udnævntes FREDERIK CHRISTIAN KAAS derefter til Chef for Holmen, en Post, hvortil man allerede tidligere (1778) havde anset ham for kvalificeret⁴⁷. Han afløste her Kommandør GERHARDT CHRISTOPHER WALTERSTORFF, men modtog efter sit eget Udsagn kun ugerne denne Stilling⁴⁸. Sandsynligheden taler for, at Kaas nu som tidligere havde foretrukket den aktive Tjeneste, hvortil han synes at have været fortrinligt egnet. Det Vidnesbyrd, Admiral CONRAD VON SCHINDEL gav ham, efter at han i 1780 havde gjort Tjeneste i Schindels Eskadre til Handelsens og Neutralitetens Beskyttelse i Nordsøen, vidner godt herom. »Han er en yppelig og fuldkommen Skibschef« — skrev Schindel. »Hos ham er den habile Sørlogsmænd forenet med en fuldkommen Indsigt i Metiéén, han kan bruges til alt, hvad Hs. Majst. vil fordre af hans Ærekærhed og Tjenestedygtighed«⁴⁹.

12. November 1792 nedskrev han — efter 1. Marts s. A. at være frattraadt Stillingen — en omhyggelig Redegørelse for de Forandringer og Forbedringer, som var blevet gjort ved

Pastel af Juel

Edle Sophie Kaas
* 1746 † 1800

Oreby

Holmen i hans Chefstid; bemærkelsesværdigt — og ikke helt i hans Favør — er det, at denne Redegørelse overhovedet ikke omtalte den berømte HENRIK GERNER, der fra 1772 var Fabrikmester paa Holmen, og som sikkert havde haft en væsentlig Andel i de Resultater, der var blevet opnaaet. De Besparelser, som de indførte Forbedringer havde medført, og som

Kaas omhyggeligt specificerede, opgjorde han til 99.734 Rdlr. i de godt ti Aar, hans Chefsperiode varede⁴⁸.

Han sluttede sin Beretning med følgende Ord: »Jeg er overbevist om, at jeg bør og kan gøre Rede for alle mine Handlinger som en redelig Mand, og at intet i min sidst havte Post er forsømt, Intet glemt eller tilsidesat, som kunde fremme min gode Konges og Statens Vel. Min bestandige Digten og Tragten, Attraa og Higen var at gøre saa meget Godt som muligt, hvor jeg ikke har kunnet opnaa Fuldkommenhed, haaber jeg dog at have lagt Grunden dertil. Jeg ønsker, at mine Bestræbelser maae have de bedste Følger, og de vilde have det, thi Øiemedet var kun eet, og det er ikke skiult, men ligger aabenbart for Nutid og Eftertid«⁴⁸.

Ved sin Afsked blev han sammen med den ligeledes afgaaende Ekvipagemester, Kammerherre ANDREAS HENRIK STIBOLT af Holmens faste Stok hyldet med den andetsteds gengivne Strofe⁵⁰.

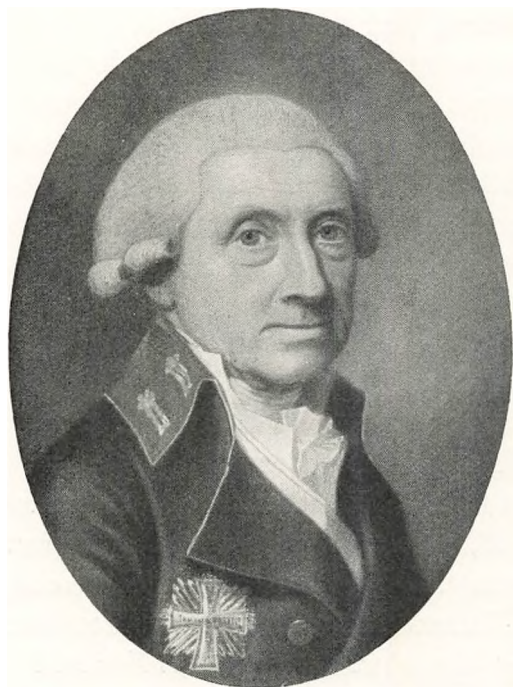
I sin Chefstid avancerede han 19. December 1781 til Kontreadmiral⁵¹ — Gagen som saadan fik han dog først fra 5. December 1794⁵² — og 31. Juli 1790 til Viceadmiral¹⁴, dog først med Gage fra 27. Oktober 1797¹⁴.

Som Holmens Chef havde han 1800 Rdlr. i Gage, foruden fri Bolig paa Gammel Holm⁵³. Ved sin Fratrædelse maatte han afgive Boligen og ligeledes fratræde sit Sæde i den permanente Havnekommission¹⁴. Han blev nu 3. Deputeret i Admiralitets- og Commissariatskollegiet og fik som saadan 2400 Rdlr. aarlig¹⁴. 1. Februar 1793 fik han godtgjort 1000 Rdlr., som han som Chef for Holmen havde udlagt ved nogle Munderingsforandringer⁵⁴.

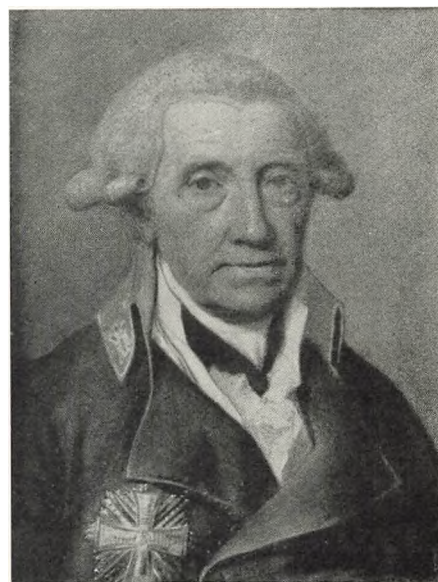
5. December 1794 rykkede han op til 2. Deputeret⁵⁵. Hans fulde Lønning udgjorde nu med 752 Rdlr.s Tillæg som Deputeret 2960 Rdlr.¹⁴.

9. Juni 1795 blev han, der i December 1792 havde siddet i Kommissionen angaaende Helsingørs Havn¹⁴, Medlem af den slesvigske Søindrulleringskommission⁵⁶, og 7. December 1796 blev han 1. Deputeret i Kollegiet og fik dermed Referatet til Kongen¹⁴. Det fulde Gagetillæg som 1. Deputeret fik han dog først fra 25. Januar 1799 med 1410 Rdlr.¹⁴.

De eneste Udkommandoer, han i denne Tid havde, var 1795 og 1796. Begge Aar var han Eskadrechef paa den

Gisselfeld

Pastel
Malet af JuellTidligere Skaføgaard,
nu Langesø

Flaade, der sammen med en svensk Flaadeafdeling krydsede i Østersøen. 1795 hejste han sin Stander paa »Kronprinsesse Maria«, hvis Flagkaptajn var Kommandørkaptajn OTTO LÜTKEN og med Premierløjtnant HANS BARON HOLSTEN (16/5) som Flagadjutant⁵⁷. Som Eskadrechef oppebar han hver Gang en Ducør paa 4000 Rdlr.⁵⁸.

24. December 1800 blev Kaas udnævnt til Admiral⁵⁹ med Gage fra 21. Januar 1803¹⁴. Ligesom ved tidligere Udnævnelser blev hans Bestalling tilstaaet ham frit⁶¹.

Admiral Kaas døde i København 28. Marts 1804 af Alderdom efter kun 24 Timers Sygdom, og blev 4. April bisat i Holmens Kirke. Herfra lod hans Datter JOHANNE HENRIETTE VALENTINE Grevinde DANNESKIOLD-SAMSØE 12. Juni Liget af ham og hans første Hustru føre til Gisselfeld Sognekirke. De blev Dagen efter begravede indenfor Kirkeporten ved den søndre Mur paa Braaby Kirkegaard.

Admiral Kaas var to Gange gift. Efter at hans første Hustru, som nedenfor skal omtales, var død 1769, indgik han 11. September 1771 i Bødstrup Ægteskab med EDELE SOPHIE KAAS, der som Datter af Generalmajor OTTO DITLEV KAAS til Nedergaard og SOPHIE DOROTHEA VON EICKSTEDT tilhørte Sparre-Kaasernes Familie.

Kaas, der 20. August fik Tilladelse til at rejse til Langeland for at holde Bryllup¹⁴, fornyede under samme Dato sit tidligere Indskud i Enkekassen med 500 Rdlr., hvorved han tilsikrede sin Hustru 400 Rdlr. aarlig Pension⁶¹, og 22. Oktober 1779 blev der yderligere ved Kabinetsordre tilsikret hende 500 Rdlr. aarlig af Staten⁶².

EDELE SOPHIE KAAS, der var født 10. Maj 1746 i Næstved⁶⁴, bragte sin Mand Stamhuset Nedergaard. Dette blev oprettet 1775 for hende af hendes Fader, og skulde gaa i Arv til Descendenterne, saaledes at ældste Søn og Mandslinie havde Præference for yngre og kvindelige Linier. Den tiltrædende Besidder skulde udrede en Indløsningssum til den afgaaedes Dødsbo, første Gang med 40.000, ellers med 30.000 Rdlr. Stamhuset udgjorde efter dets første Jordebog af 1777 48 Tdr. Hartkorn fri Hovedgaardstakst med 2 Tdr. Skovskyld og 250 Tdr. Bøndergods med 1½ Td. Skov- og Mølleskyld. Efter at Generalmajoren 6. Juli 1778 var død, tiltraadte Fru Kaas Stamhuset, efter at dets Erektion 14. August var blevet kgl. konfirmeret⁶⁵.

Her tilbragte Familien nu saa stor en Del af Aaret, som Admiralens Tjeneste tillod hans Fraværelse fra Hovedstaden. Adskillige Aar ses han at have faaet Rejsepas til Langeland, gerne for 2 à 3 Maaneder ad Gangen¹⁴.

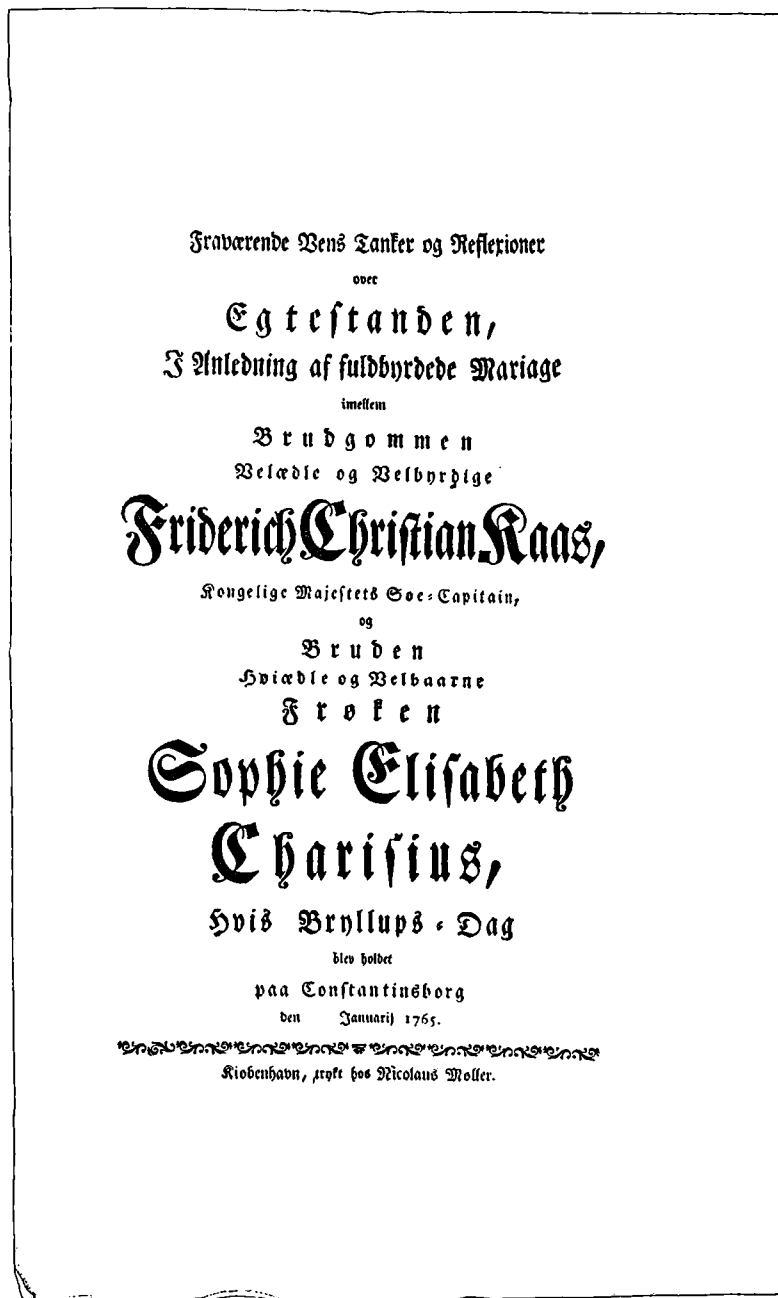
Admiral Frederik Christian Kaas's Storkorsskjold paa Frederiksborg

F. Kaas

Enkekassebilag g. 3006
Indskud 9/10 1764

Admiralinde Kaas døde 22. Oktober 1800 under et Besøg hos sin Datter paa Gisselfeld og blev 27. Oktober begravet fra Braaby Kirke⁶⁶.

Under 28. November 1779 havde Ægtefællerne faaet Bevilling paa, at længstlevende maatte sidde i uskiftet Bo og siden skifte med Samfrænder⁶⁷.

Ægteparrets Omgangskreds var i det væsentlige uforandret fra Kaas' og hans første Hustrus Tid, dog optræder selvfølgelig nu flere af hendes Slægtninge som Faddere ved Børnenes Daab. Omgangskredsen var naturligvis ellers bestemt ved Admiralens Embedsstilling og sociale Niveau. En stadig Gæst hos Familien var Kammerherre FREDERIK MICHAEL KRABBE, med hvem Kaas bevarede det i Ungdommen sluttede Venskab Resten af deres Liv. Blandt Fadderne skal iøvrigt nævnes Greve ADAM FERDINAND MOLTKE, der, som ovenfor omtalt, tog Kaas i Forsvar mod Admiral FREDERIK CHRISTIAN KAAS, der — som Fætter —

ogsaa forekommer i Fadderlisterne; Konferensraad FREDERIK CHRISTIAN SEVEL, Kammerjunker REEDTZ⁶⁸ og Kommandørkaptajn ANDREAS HENRIK STIBOLT, der jo som Kaptajnløjtnant havde været med Kaas paa den diplomatiske Sendelse til Marokko, og som senere havde været Ekvipagemester paa Holmen i Kaas' Chefstid; Svogeren Kammerherre, Gehejmeraad ANDREAS SKEEL til Birkelse, Kommandør DANIEL BILLE, Kommandørkaptajnerne FREDERICH WILHELM og HANS GEORG KROGH, General HANS HENRIK VON EICKSTEDT, Greve REVENTLOW, Generalmajor HIERONYMUS FRIEDRICH STANGE, Kammerherreerne CASTENSCHIOLD⁶⁹, BUCHWALD⁷⁰ ERNST ALBRECHT BERTOUCH og Baron CHRISTIAN FREDERIK GYLDENKRONE, og af Damerne Admiralinde KAAS, Gehejmeraadinde JUEL VIND, hendes Datter og Frøken REIERSEN, samt Gehejmeraadinderne ELISABETH SOPHIE DESMERCIERES, født Comtesse FRIJS, CHARLOTTE AMALIE SKEEL, født CHARISIUS og Gehejmeraadinde MOLTKE⁷¹.

Kammerherreinde Kaas bar eksempelvis Professor MATHIAS SAXTORPHS Datter CHRISTINE AMALIE SAXTORPH til Daaben i Nikolaj Kirke 11. September 1778⁷².

Før sit første Giftermaal boede FREDERIK CHRISTIAN KAAS sammen med sin Broder til Leje i Brandkasserer SILBERLOHS Gaard paa Kongens Nytorv (da Matr. Nr. 161)⁷³.

I September 1764 søgte han om Vielsestilladelse, og da Admiralitetet ikke havde noget at erindre, »som nu dette Partie for Capitainen er ganske anstændigt«, fik han 4. Oktober den fornødne kongelige Velsignelse. 9. Oktober indskød han 1000 Rdlr. i Enkekassen, hvorved han sikrede sin Hustru 400 Rdlr. i aarlig Pension⁶², og derefter rejste han til Jylland, hvor han 7. Januar 1765 paa Constantinsborg blev viet til

Miniatur

Tidligere Sannarp, nu Langeso

32/12

SOPHIE ELISABETH CHARISIUS

Hun var født paa Constantinsborg 25. Januar 1743 og blev efter forudgaaende Hjemmedaab fremstillet i Ormslev Kirke 5. Marts, som syvende Barn af Konferensraad CONSTANTIN AUGUST CHARISIUS til Stamhuset Constantinsborg og første Hustru KIRSTINE BARONESSE GYLDENKRONE.

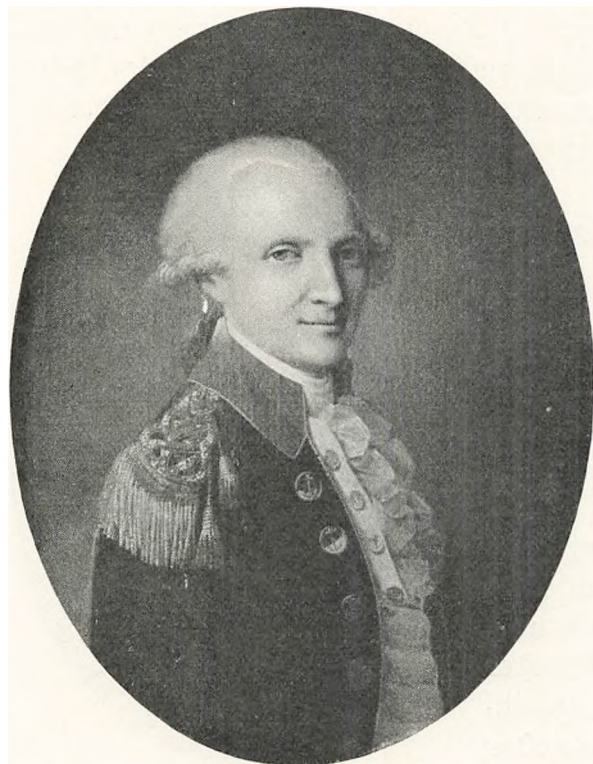
Ægteparret tog Bolig i Nyhavn i København⁷⁴.

Ægteskabet, i hvilket der var fire Døtre, blev imidlertid kun af kort Varighed. SOPHIE ELISABETH CHARISIUS døde 9. September 1769 af Kopper og i Barselseng. Det paagældende Barn var en Datter SOPHIE ELISABETH KAAS, som døde 12 Timer gammel.

Hun blev bisat i Holmens Kirkes Kor 14. September og over den lille Dør til venstre i Koret, nærmest ved Opgangen til Kapellet, blev der opsat en endnu bevaret Mindetavle over hende. Hendes Lig blev — som nævnt — 1804 flyttet til Braaby Kirkegaard.

13. September 1769 fik FREDERIK CHRISTIAN KAAS Tilladelse til at forblive i uskiftet Bo og siden skifte med Samfrænder⁷⁵ og 20. Juli 1771 afholdtes Samfrændeskiftet, der blev foretaget af Fr. Chr. Kaas selv sammen med FREDERIK MICHAEL KRABBE, hvis Forbindelse med Kaas var blevet yderligere styrket ved, at han 1766 ægtede Sophie Elisabeth Charisius'

ældre Søster, CHRISTIANE CHARLOTTE CHARISIUS. Skiftet overværedes endvidere af Krigsraad, Divisionskvartermester HANS BASTHOLM. Boet, hvis Beholdning ikke nærmere er specificeret, ansloges til en Værdi af 9.000 Rdlr., saaledes at hver af de tre levende Døtre fik 1500 Rdlr., for hvilke Summer der blev stillet Sikkerhed i en Obligation paa 9.700 Rdlr. udstedt af Amtmand, Kammerherre ANDREAS SKEEL til Birkelse mod 2. Prioritet i hans Gaard og Gods Langholt ved Aalborg⁸.

Malet af Erik Paulsen

Baron Holger Stampe,
* 1754 † 1827

Nysø

Kirsten Kaas,
* 1766 † 1842

Malet af J. Juel

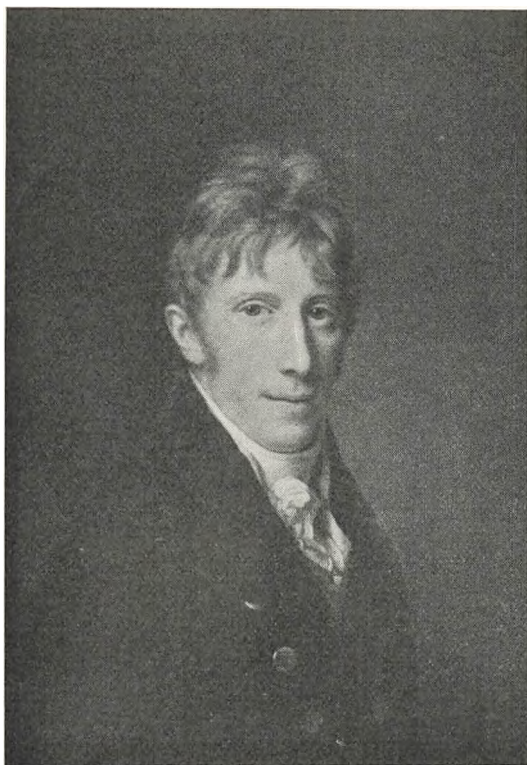
I første Ægteskab med SOPHIE ELISABETH CHARISIUS havde FREDERIK CHRISTIAN KAAS følgende fire Døtre:

1. KIRSTEN KAAS * paa Constantinsborg 3. Januar 1766, † København 29. Marts 1842. Indskrevet i Roskilde og (1770) i Vemmetofte Kloster.
~ København, Holmens Kirke, 22. Maj 1793 Kammerherre, Kommandør HOLGER BARON STAMPE til Stampenborg (F: Sognepræst FRANTZ THESTRUP STAMPE og DOROTHEA AMALIA OLIVARIUS), * 28. August 1754, † paa Nysø 12. September 1827.
OPTAGET I FRIHERRESTANDEN 1. SEPTEMBER 1810.
Fra dette Ægtepar nedstammer den friherrelige Linie af Slægten Stampe, der uddøde 1904 med Baron HOLGER FREDERIK CHRISTIAN STAMPE-CHARISIUS.
2. ULRIKKE MATHILDE KAAS * København 10. Juli 1767, døbt Holmens Kirke, † paa Vemmetofte 4. Januar 1850. Indskrevet i Vemmetofte 1770, Ejerinde af Fladsaa-gaard. — Ugift.
3. REGITZE SOPHIE KAAS * København 5. Januar 1769, døbt Holmens Kirke 11. Januar, † København 3. September 1841, begr. Holmens Kirkegaard 8. September. Indskrevet 1770 i Vemmetofte.
~ København, i Huset (Holmens Sogn), 17. November 1790 Admiral, Kammerherre,

Ridder af Elefanten HANS Baron HOLSTEN til Baroniet Holstenshuus og Nakkebølle, * paa Grøndal 17. November 1758, døbt Frederiksberg Kirke 20. November, † København 13. April 1849, begr. Holmens Kirkegaard 24. April.

se 16/5 og 16/6. — Portrætter, se ogsaa nærværende Bind S. 151.

4. SOPHIE ELISABETH KAAS, formentlig * omkr. 9. September 1769, † 12 Timer gammel.

Baron Otto Ditlev Kaas Lehn,
* 1772 † 1811

Oreby
Maledt af Grøger
Baronesse Christiane Henriette Kaas Lehn, født Barner
* 1788 † 1860

I andet Ægteskab med EDELE SOPHIE KAAS havde FREDERIK CHRISTIAN KAAS følgende ni Børn:

- a. OTTO DITLEV Baron KAAS LEHN til Nedergaard * København 3. Juni 1772, døbt Holmens K. 13. Juni, † København 21. December 1811, begr. fra Holmens Kirke.

28. DECEMBER 1804 OPTAGET I FRIHERRELIG STAND MED NAVN OG VAABEN KAAS-LEHN. Kammerherre.

~ Taars 1. September 1804 CHRISTIANE HENRIETTE BARNER til Baronierne Guld-
borgland og Lehn (F: HARTVIG GOTTFRIED BARNER til Barnersborg og MARGRETHE
KRABBE Baronesse LEHN), * paa Vedbygaard 1. Januar 1788, † paa Orebygaard 26.
Marts 1860. (Gift 2° 1. Juli 1820 HENRIK CHRISTIAN Baron ROSENØRN-LEHN (1782—
1847)).

Baron Kaas-Lehn's Ægteskab var barnløst. Gennem sit andet Ægteskab er Christi-
ane Henriette Barner Stammer til Baronerne Rosenørn-Lehn.

- b. SOPHIE ELISABETH KAAS * København 29. Juli 1773, døbt Holmens Kirke 4. August,
† Nykøbing F. 18. April 1857, bisat 25. April, begr. København, Holmens Kirkegaard.

~ paa Flagskibet »Kronprinsesse Marie« paa Københavns Rhed (Holmens Sogn)
28. Juli 1796 Generalmajor, Kammerherre DITLEV CAI Baron HOLSTEN (Broder til
ovennævnte Admiral HANS Baron HOLSTEN til Holstenshuus), * paa Holstenshuus 30.

April 1762, døbt Diernisse Dom. 3tia post Paschatos (2. Maj), † København 16. November 1834, begr. Holmens Kirkegaard 21. November.

Ægteparrets Børn efterlod sig ikke Livsarvinger. — Portrætter, se S. 151.

c. JOHANNE HENRIETTE VALENTINE KAAS * København 12. August 1776, døbt Holmens Kirke 21. August, † paa Gisselfeld 28. Juli 1843, begr. i Sophieshave 4. August.

~ København, Holmens Kirke, 30. November 1795 Amtmand, Gehejmekonferensraad CHRISTIAN CONRAD SOPHUS Greve DANNESKIOLD-SAMSØE til Grevskabet Samsøe,

Malet 1813 af Kratzenstein Stub
Greve Christian Conrad Sophus Danneskiold Samsøe,
* 1774 † 1823

Gisselfeld
Malet 1814 af F. C. Grøger
Johanne Henriette Valentine Kaas,
* 1776 † 1843

Holmegaard, Broksø, Næsbyholm, Bavelse, Ravnstrup, Nordfeld med Klosterskovgaard og Aalebækgaard, samt Rosendal (F: Gehejmemaal FREDERIK CHRISTIAN Greve DANNESKIOLD-SAMSØE til Grevskabet Samsøe m. m. og II Hustru FREDERIKKE LOUISE VON KLEIST) * København 11. Juni 1774, døbt Holmens Kirke 15. Juni, † paa Gisselfeld 6. Juni 1823, begr. Sophieshave 14. Juni.

Ægteparrets ældste Datter LOUISE SOPHIE Comtesse DANNESKIOLD-SAMSØE (1796—1867) var gennem sit Ægteskab med CHRISTIAN CARL FREDERIK AUGUST Hertug af SLESVIG HOLSTEN SØNDERBORG AUGUSTENBORG (1798—1869) Stammoder til den sidste, 1931 afdøde Hertug af SLESVIG HOLSTEN SØNDERBORG AUGUSTENBORG og til ligeledes afdøde Ekskejserinde AUGUSTA VIKTORIA af Tyskland.

Datteren HENRIETTE Comtesse DANNESKIOLD-SAMSØE (1806—58) ægtede 1829 FREDERIK EMIL AUGUST Prins af SLESVIG HOLSTEN SØNDERBORG AUGUSTENBORG (Prinsen af Nør) (1800—65).

CHRISTIANE Comtesse DANNESKIOLD-SAMSØE (1809—73) var i sit Ægteskab med Kammerherre, Hofjægermester GUSTAV CHRISTIAN Greve HOLCK-WINTERFELDT til Rosendal og Fjellebro (1802—85) Moder til den 1930 afdøde Ejer af Rosendal FLEM-

MING Greve HOLCK-WINTERFELDT (f. 1850), og til ANNA ELEONORE FREDERIKKE ELISABETH Comtesse HOLCK-WINTERFELDT (1841—1917), gift med FREDERIK CHRISTIAN JULIUS Greve KNUTH (1832—82) — hvis Søn Greve VIGGO CHRISTIAN KNUTH (f. 1875) 1942 fik Patent paa Navn og Vaaben som Greve KNUTH-WINTERFELDT — og CAROLINE AMALIA Comtesse HOLCK-WINTERFELDT (1842—1914), der var gift med Generalmajor, Ordensmarskal, Kammerherre CHRISTIAN ROSTGAARD VON DER MAASE (1831—99).

Af Sønerne var Lehns greve CHRISTIAN CONRAD SOPHUS DANNESKIOLD-SAMSØE

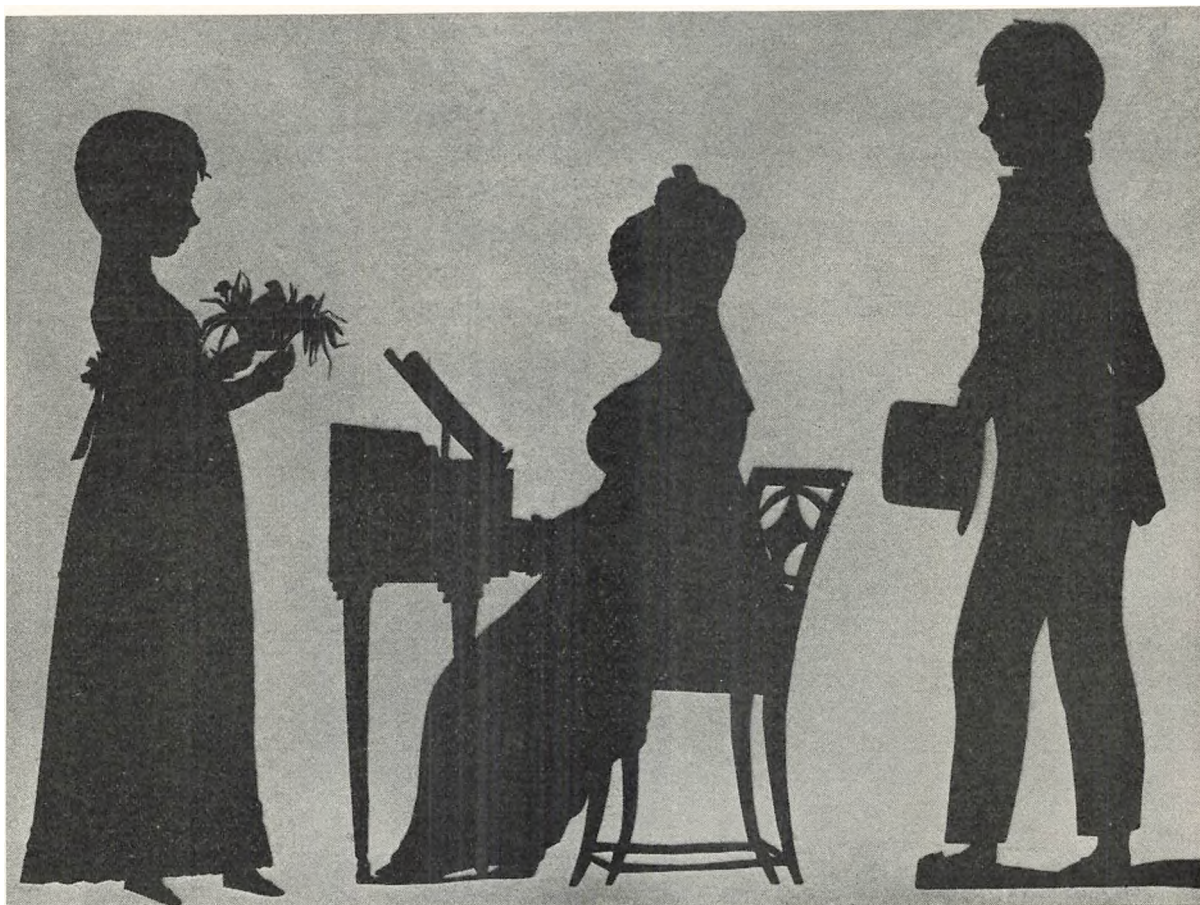
Birgitte Sophie Christiane Kaas til Grevensvænge,
* 1784 † 1850

Tegning

Hos Comtesse Henriette Knuth

(1800—86) til Grevskabet Samsøe m. m. i sit første Ægteskab med Lady ELISABETH BRUDENELL-BRUCE Bedstefader til den nuværende Besidder af Grevskabet, Lehns greve AAGE CONRAD DANNESKIOLD-SAMSØE. Greve OTTO SOPHUS DANNESKIOLD-SAMSØE (1804—94) var gennem sit første Ægteskab med FREDERIKKE MARIE VON LEVETZAU Ståmfader til de øvrige nulevende Grever Danneskiold-Samsøe.

- d. BIRGITTE SOPHIE CHRISTIANE KAAS, * 15. Marts 1778, † 28. Maj s. A.
- e. HENRIK VALENTIN EICKSTEDT KAAS til Stamhuset Nedergaard * København 1. Maj 1779, døbt Holmens Kirke 8. Maj, † paa Nedergaard 25. Marts 1857.
~ Longelse 15. August 1837 METTE ENEVOLDSEN.
Fra dette Ægtepar nedstammer den nulevende danske Linie af Familien Kaas (med Muren).
- f. BIRGITTE SOPHIE CHRISTIANE KAAS, * København 12. September 1780, døbt Holmens Kirke 16. Oktober, † København 25. Juli 1781, begr. St. Petri Kirke.
- g. FREDERIK KAAS, * København 19. November 1782, døbt Holmens Kirke 13. December, † København 23. Marts 1783, begr. St. Petri Kirke.

Grevinde Henriette Danneskiold-Samsøe, f. Kaas, med to af sine Børn, formentlig Greve Soplus og Comtesse Henriette, senere g. m. Prins Frederik af Nor

Hos Comtesse Henriette Knuth

- h. BIRGITTE SOPHIE CHRISTIANE KAAS til Grevensvænge, * København 15. Februar 1784, døbt Holmens Kirke 17. Marts, † 12. September 1850 paa Gisselfeld. Stiftsdame i Vallø.
- i. FREDERIK KAAS, * København 20. Marts 1785, døbt Holmens Kirke 4. Maj 1786 (sic), † 13. September 1831.

Kaptajn og Kompagnichef.

~ København, Helligejst Kirke, 7. December 1812 RIGBORG ELINA SCHIØTT (F: Fuldmægtig NIELS SCHIØTT og ANNA MARIE ANCHER), * 5. December 1792 i København, døbt St. Nikolaj Kirke 30. December, † 12. November 1875.

Af dette Ægtepars Børn var den ældste Datter IDA CONSTANCE KAAS (1813—75) i sit Ægteskab med Hofjægermester PETER FREDERIK VON POST (1803—78) til Broksø Stammoder til Familien VON POST paa Broksø.

MINDETAVLE I HOLMENS KIRKE TIL HØJRE I KORET OVER
SOPHIE ELISABETH CHARISIUS

Visdom: 4. Cap. 9 V:
Et ubesmittet Levnet
Er den rette Alderdom
Saa høy en Alder endog i Ungdoms Aar
opnaaede Hun, som ey naaede den Alder
Hun af Alle agtedes værdig til
Den Høyædle og Velbaarne, nu Salige
Frue SOPHIA ELISABETH CHARISIUS
Hvis iordiske Del her neden giemmes
Kommen til Verden D. 25 Januar 1743
Hiemfaren til Himmelen D. 9 September 1769
En dydig Ægtemage
for
Hr. Commandeur Capitain
FRIDERICH CHRISTIAN KAAS
En dyrebar Moder til 3 efterlevende Døttre
En Ziir for sit Kiøn og Slægt.
Iklæd de hellige Quinders Prydelse i Livet,
over klæd med Helgenes himmelske Bolig
i Døden.
Hendes Hukommelse skal være i Velsignelse
Og Hendes Arv blive herlig
I de Retfærdiges Opstandelse.

GRAVMÆLE OVER ADMIRALINDE EDELE SOPHIE KAAS

Paa Braaby Kirkegaard nær ved Indgangen til Vaabehuset staar der en Empire Gravsten med hvid Marmor Plade med Indskrift:

Admiralinde
Edele Sophie Kaas
født Kaas
død den 22 October 1800
i sit 50-de Aar

Hellig Fred om Graven hvile
Hvor en ædel Moder lagdes ned.
Saligt Haab til alle Gode smile
Ved den Frommes Hvilested.

Skønt Admiral Kaas og hans første Hustru ifølge Kirkebøgerne ogsaa hviler i denne Grav, er deres Navne ikke anbragte paa Gravstenen.

AF FAMILIEN KAAS' KORRESPONDANCE MED BERTOUCHE

1.

FREDERIK CHRISTIAN KAAS TIL BERTOUCHE.

Pro Memoria

Jeg er fød den 1. December 1727.

Var gift første Gang med Frøken Sophie Elisabeth Charisius, som var fød d/ 25. Januarij 1743 og døde d. 9 Septb: 1769.

1. Kirsten Kaas, fød d: 3 Januarij 1766
2. Ulriche Mathilde, fød d. 20. Julij 1767
3. Regitze Sophie, fød d. 5. Januarij 1769
4. Sophie Elisabeth, levede kun i 12 Tiimer.

Er nu gift med Frøken Edele Sophie Kaas

fød d: 10. Maj 1751

Otto Ditlev, fød d: 3. Junij 1772

Sophie Elisabeth d. 29. Julij 1773

Johanne Henriette Valentine fød d. 12. Aug. 1776

Birgitte Sophie Christiane fød d. 15 Martj 1778

død d. 28 Maj s. A.

Henrich Valentin Eichsted fød d: 1 Maj 1779

Birgitte Sophie Christiane fød d. 12 Septb. 1780

død d. 25 Julij 1781

Friderich fød d. 17 November 1782

død d. 23 Martij 1783

Birgitte Sophie Christiane fød d. 15. Feb. 1784

F. C. Kaas

Paaskrift af Bertouch: modt. 1/2 1786.

2.

ULRIK JOHAN GUSTAV KAAS (1762—1819) TIL BERTOUCHE.

.....

Herved antegnes det begierte efter min salig Farfader
Admiral Uldrick Kaas' egen Optegnelse.

Anno 1714 havde ieg Bryllupet i Kiøbenhavn med
Frøken Karen Sophie Rubring.

Ao 1715 blev min kiere Datter Birgithe Sophie fød

» -1716 blev min kiere Søn Jørgen Grube fød

» -1717 blev min kiere Søn Hans fød, som kort derefter døde.

» -1718 blev min kiere Datter Kirstine fød, som ligeledes døde.

» -1719 blev min kiere Datter Kirstine fød, som døde i sit 7de Aar.

» -1720 blev min kiere Søn Hans fød, som er min Fader Major Kaas

» -1721 blev min kiere Søn Malthe fød

udi andet Ægteskab med Enke Frue Eberlin

blev min kiære Søn Friderich Christian fød

blev min kiære Søn Uldrich Christian fød

blev min kiære Søn Friderich fød

blev min kiære Datter Sophie Magdalena fød

.....

Originaler i Genealogisk-Heraldisk Selskabs Samlinger, Generalia Folio, Nr. 33 A. Bertouchs Korrespondance med Adelen.

DIVERSE SKRIVELSER

1.

Jeg underskrevne Friderich Christian Kaas, hans kongl. Majestets til Danmark og Norge p. p. bestalter Sæ Capitaine og Chef for det 9de Compagnie Sæ Folk udi 3. Division, som med første agter at indtræde udi Ægteskab med høyædle og velbaarne Frøken Sophia Elisabet Charisius indskyder herved udi den allernaadigst oprettede Pensions Cassa for Land Militair Etatens Enker og Børn den Summa 1000 Rdr. skriver Eet Tusinde Rixdaler dansk courant paa den Condition, at bemelte min Kiæreste Frøken Sophia Elisabet Charisius efter min dødelige Afgang, saalænge hun lever og udi Enke Stand forbliver, aarlig af forbemeldte mit nu giorte Indskud, i Følge af den for bemeldte Pensions Cassa publicerede allernaadigste Foundation de dato Hirschholm d/ 22. Maji Ao 1739 til Pension nyder 40 pro Cento og saaledes hvert Aar tilsammen Fiire Hundrede Rixdaler, hvorimod ieg da dette mit giorte Indskud uden nogen min eller mines viidere Tiltale derpaa til meer bemeldte Pensions Cassa allerede at være forfalden herved declarerer.

Kiøbenhavn d/ 9. October Ao 1764 F. C. Kaas.
Enkekassens Bilag G. 3606 Rigsarkivet.

2.

Stormægtigste Konge
Allernaadigste Arve Herre

Fra Capitaine Friderich Christian Kaas er indkommen Ansøgning om Tilladelse at indlade sig udi Ægteskab med Herr Conference Raad Charisii Datter Frøken Sophie Elisabeth Charisius. Som nu dette Partie for Capitainen er ganske anstændigt, Vi alt-saa derimod ikke kunde have noget at erindre, saa indstille vi allerunderdanigst, om Eders Kongelige Majestæt ham til dette Partiis Fuldbyrkelse allernaadigst Tilladelse ville meddeele.

Vi bliver til vor Død

Eders Kongelige Mayestæts
allerunderdanigste troepligtskyldigste Tienere

F. Hoppe C. F. de Fontenay C. C. D. Laurvig
H. Rosenkrantz C. Fleischer

C. Fleischer

Det combinerede Adm. og Gen. Com.ts Coll.
d. 26de Sept. 1764

Søetatens kgl. Resol. 1764 4/10 Nr. 157. Rigsarkivet.

3.

Stormægtigste allernaadigste Arve Konge og Herre

Da det har behaget den Alviiße Gud den 9de hujus ved Døden at bortkalde min kiære Hustrue, salig Sophia Elisabeth Charisius, og efterladt mig i den bedrøvelig eenlig Stand med 3 smaae umyndige Børn — og det end ydermeere ville blive mig til stor Uroe og Sorg, om jeg nu efter Loven skulle skifte og deele med diße mine Børn, saa understaaer jeg mig i allerdybeste Underdanighed at beede, at Deres Kongelige Mayestæt allernaadigst ville forunde mig Bevilling til at blive besiddende i uskiftet Bo med oven meldte vores fælleds sammenavlede umyndige Børn, saa længe jeg i eenlig Stand forbliver, og, om jeg i sin Tid skulde finde tienligt at holde Skifte og Deeling med mine Børn, saadant Skifte saa at maae skee med Samfrænder. Jeg forventer allernaadigst Bønhøring og i allerdybeste Underdanighed forbliver

Kiøbenhavn
den 11te Septembr. 1769

Deres Kongelige Mayestæts
allerunderdanigste
troe Tiener
F: C: Kaas

Bevillingen af Dato 13. September er efter den sædvanlige Formular.
Søetatens kgl. Resolutioner 1769 13/9, Nr. 174. Rigsarkivet.

Gravsten paa Braaby Kirkegaard over
Fru Edele Sophie Kaas, f. Kaas

4.

I Anledning af Holmens Chef, Hs. Excellence og Vice Admiral Kaas samt Hr. Kammerherre og Equipagemester Stibolts Afgang fra Holmene er følgende underdanigst indsendt:

Vi takker Dig i Dag, Du Folkets Ven og Fader
 Den Tid Du leve maa, vi aldrig det aflader,
 At takke for alt godt, som Du indrettet har
 Du Faderløses Trøst og Enkers Forsvar var
 Thi Stjerner, Baand og Rang gjør Folkene ej lydig
 Men kun en Siæl som Din kan giøre Folket dydig.

* * * *

Da Kammerherren vi ej heller maa forglemme
 At vi Dig mistet har, vi alle maa fornemme
 Du Folkets Støtte var; Du var og Deres Ven
 Tak derfor begge to, vi takker Himmelen.

Af samtlig Holmens faste Stok.

Adresseavisen 1792 Nr. 78, 2. April.

UDDRAG AF MANDTAL OG FOLKETÆLLING

KØBENHAVNS EKSTRASKATTEREGNSKABER 1762. ST. ANNÆ ØSTER KVARTER, S. 307, NR. 161

Casserer Johannes Casper Silberloh's Gaard paa Kongens Nytorv.

.....

»Af Leyere eller Logerende er ingen fleere i mit Huus end:

1. Herr Capitajn KAAS og hans Broder,
2. Herr Capitain-Lieutenant KAAS,
begge ved Søe-Etaten.

KØBENHAVNS FOLKETÆLLING 1787. TILLÆG TIL BIND 1

Gammel Holm

FRIDERICH CHRISTIAN KAAS	Huusbonde	60	2 Ægte- skab	Kammerherre, Con- tre-Admiral og Chef over Holmene.
EDEL SOPHIE KAAS	Koene	37	1 Ægte- skab	Hofjunker
OTTO DITLEV KAAS	deres Søn	15	avlet med Man- dens 2det Æg- teskab og Koe- nens 1ste	
HENRICH VALLENTIN EICHSTED	ligesaa	8		
FRIDERICH	ligesaa	1		
KIRSTEN	deres Datter	21	ugift	
ULDRICHE MARTHILDA	ligesaa	20	ligesaa	
REGISSE SOPHIE	ligesaa	18	ligesaa	
SOPHIE ELISABETH	Datter	14	avlet med Man- dens 2det Æg- teskab og Ko- nens 1ste	
JOHANNE HENRICHITHE VALLANTIN	ligesaa	10		
BERGITHE SOPHIE CHRISTIANE	ligesaa	3		
HENRICH ERNST SEVERIN DOREN	opdrages som deres egne Børn	7		Faderen har været
MATHIAS VILHELM DOREN	og er fader og moderløse	5		Præst i Friderichs- vern.
MARIE KIRSTINE JULIS	Tjenestetyende	58	ugift	
JULIANE LOVISE POTTEVIG	ligesaa	25	-	
NANETTE MARIA LINTRUP	ligesaa	21	-	
KAREN FOLKERSEN	ligesaa	17	-	
BODIL MARIE LEMCHE	ligesaa	38	-	
DOROTHEA GRAAE	ligesaa	23	-	
MARGRETHA JENSDATTER	ligesaa	27	-	
ANE KIRSTINE	ligesaa	27	1. Ægteskab	Manden BENDZ
HANS NIELSEN	ligesaa	19	ugift	
CHRISTEN RASMUSSEN	ligesaa	39	ugift	
JOHAN GEORG FRESE	ligesaa	21	-	Matros 1. Div. 7 Comp. Nr. 49.
BERENT JOHANSEN	ligesaa	22	-	dito Div. dito Comp. Nr. 92.

KILDER

1. Bremerholms Kirkes Daabsprotokol 1722—28: »1727 Decembr. Maaned
d. 5 ditto Fad: Vise Admiral ULRICH KAAS, Strandstræde.
FRIDRICH Mod: Frue METTE KAAS.
CHRISTIAN
Hans Kongl. Mayts. j Steden Oberhofmarschalk BLOM, Cron Printzen, j Steden Ober Cammerer von HOLSTEN, Hendes Mayt. Dronningen, i Steden Ober Hofmesterinde GRABOE, Cron Printzesen, i Steden Cammer Frøcken DRADOUSKE, dend lille Princesse, i Steden Frøcken von OSTEN.
2. Bremerholms Kirkes Begravelsesprotokol 1761—1813:
1804
April
d. 4. Hs Excellence Admiral FRIDERICH CHRISTIAN KAAS, 77 Aar, død d. 28. Martii af Alderdom. Fra Østergade No. 51, bisat i Capellet ovenpaa til Forflyttelse. 10 Rd.
d. 12de Junii 1804 forflyttet til Broeby Kirke ved Gissenfeldt.
Braaby Kirkebog 1723—1814:
1804
d. 13 Juni Admiral FRIDERIK CHRISTIAN KAAS og hans første Hustrue S. E. CARISIUS — disse Lig bleve udførte fra Holmens Kirke (hvor det første nyelig var hensat, men det sidste har staaet siden 1769) og nedsatte paa Braaby Kirke Gaard ved den søndre Muur inden for Kirke Porten.
Berlingske Tidende 1804 Nr. 26. 30. Marts:
At vores kiære Fader, Admiral FRIDERICH CHRISTIAN KAAS, Deputeret i det Kongel. Admiralitets og Commissariats Collegium, er den 28de Marts efter 24 Timers Sygdom hensovet ved en stille Død, i sin Alders 77 Aar, bekendtgjøres herved sørgeligst af hans efterladte Børn.
Kiøbenhavn den 29de Marts 1804.
3. Bevilling til Samfrændeskifte se nedenfor 67. Skiftet findes ikke afleveret til Skifteretten i Kiøbenhavn.
4. Paa Kaas'erne Gravsted paa Braaby Kirkegaard findes en Sten over Admiralens anden Hustru, men ingen over ham selv, jfr. S. 327.
5. Viby Sogns Kirkebog 1740—1813:
1765
Dend 7de Jan. copulerede ieg høyædle og velbaarne Hr. Søb Capitain, Ung Karl FRIDERICH CHRISTIAN KAAS og velbaarne Frøcken SOPHIA ELISABETH CARISIUS, Pigen, paa Constantinsborg, Forlovere vare Capitainerne MALTHE og ULDRICH KAAS.
6. Ormslev-Koldts Sogns Kirkebog 1683—1757. Ormslev Sogn:
1743. Tiirsdagen d. 5te Martij blev læst over Hr. Justits Raad CARISII Daatter fra Constantinsborg. Barnits Nafn SOPHIE LISBT. Friherinden fra Wilhelmsborg bar Barnet, Faderne Stiftamtmanden fra Aarhus, Raad-Mand STER ibid. og Frøken OBELN fra Wilhelmsborg.
7. Bremerholms Kirkes Begravelsesprotokol 1761—1813:
1769 September
d. 14 d. Commandeur Capitain FRIDERICH CHRISTIAN KAAS Frue SOPHIA ELISABETH CARISIUS 27 Aar, af Kopper og Barselseng fra Nyhavn.
Adresseavisen 1769, Nr. 140. 12. September.
Dødsfald.
Kiøbenhavn. Frue Commandeurinde SOPHIE ELISABETH KAAS, fød CHARISIUS, Hr. Commandeur KAASES Kiereste død den 9de September i sit Alders 27de Aar.
Begravelsesbevillingen er af 15. September. Sjællandske Registre 1769/71 Fol. 272 sædvanlig Formular.
8. Samfrændeskiftet findes indført i Admiralitetets Skifteprotokol 1771/79 Fol. 158 b. Originalen er ikke bevaret som Bilag hertil.
9. Mindepladens Indskrift er gengivet S. 327.
10. Familien Kaas Vaaben er beskrevet i nærværende Værks I. Del, Bd. I, S. 418.
Familien Charisius førte i Henhold til Patent af 28. Marts 1659 følgende Vaaben: I rødt Felt en af en Sølv Slange omslynget Guld-Pille, der foroven bærer en Guld Lillie. Hjelmtegn: En Guld-Pille bærende en Guld-Lillie.
11. Danmarks Adels Aarvog XXXIV 1917, S. 239 (Kaas) og LVIII, 1941, II, S. 9 (Charisius).
Personalhistorisk Tidsskrift 1. V. 1884, 127 og 278.
Bricka: Dansk biografisk Leksikon, 2. Udg. XII, 1937, S. 284.
Th. A. Topsøe Jensen: Det danske Søofficerskorps 1801—1919, 197.
Topsøe-Jensen & Marquard: Den dansk-norske Søetat, I, 1935 S. 705—08.
Garde: Efterretninger om den dansk-norske Sømagt III passim, IV passim. Anciennitetsliste S. 660, Nr. 465.
Møller: Register over Rangspersoner. (R. A.)
Klingbergs Registratur (R. A.)
Anciennitets Liste paa Sø Etatens Overofficerer 1675—1769 (R. A.), S. 77.
U. F. Nissen: Efterretninger om Søofficerer (R. A.), S. 47.
Om Stamhuset Nedergaard, Bøstrup Sogn, Lange-lands Nørre Herred, se Trap: Danmark 4. Udgave IV, 852, og Danske Herregaarde ved 1920, II, S. 415.

12. Kgl. Resol. 1739 Nr. 201 (hvor Resolutionen, som her, er citeret efter Klingberg, anføres dette Navn i Parenthes).
13. Kgl. Resol. 1741, Nr. 60 (Klingberg).
14. U. F. Nissens ovenfor under 11. citerede Arbejde.
15. Kgl. Resol. 1746, Nr. 76 (Klingberg) og Nissen.
16. samme 1747, Nr. 188 (Klingberg).
17. F. M. Krabbe: Levnets Beskrivelse. Kbhvn. 1793, S. 16.
18. Kgl. Resol. 1748, Nr. 32 (Klingberg).
19. samme 1750, Nr. 142 (Klingberg).
20. F. M. Krabbe har skildret Rejsen i sine ovenfor citerede Memoirer. Jfr. iøvrigt de af begge underskrevne Rapporter, alle i Admiralitetets indkomne Breve, nemlig: dat. Pisa 9/1 1756, Neapel 15/5 1756, Amsterdam 2/10 1756, Kbhvn. 24/11 1756 og særlig Kbhvn. 9/12 1756.
21. samme 1753, Nr. 164 (Klingberg).
22. Den under 11. ovenfor citerede Anciennitetsliste 1675—1769.
23. Søetatens kongl. Resol. 1757, Nr. 40.
24. Kgl. Resol. 1756, Nr. 208 (Klingberg).
25. Krabbe: anf. Arb., S. 96 f.
26. Krabbe: anf. Arb., S. 98.
27. Kgl. Resol. 1758, Nr. 155 (Klingberg).
28. samme 1759, Nr. 57 (Klingberg).
29. samme 1763, Nr. 109 (Klingberg).
30. samme 1764, Nr. 136 (Klingberg).
31. jfr. S. 329.
32. Kgl. Resol. 1765, Nr. 63 (Klingberg).
33. samme 1765, Nr. 71 (Klingberg).
34. samme 1767, Nr. 268 (Klingberg).
35. samme 1769, Nr. 32, 114, 141 (Klingberg).
36. samme 1770, Nr. 171 (Klingberg) og Nissen.
37. samme 1771, Nr. 135 (Klingberg).
38. Bernstorffske Papirer ved Aage Friis I, 614.
39. Kgl. Resol. 1771, Nr. 103 (Klingberg).
40. Topsøe-Jensen: anf. St.
41. Kgl. Resol. 1773, Nr. 18 (Klingberg).
42. samme 1775, Nr. 183, 195 (Klingberg).
43. De herhen hørende Akter findes i Sø-Etatens Bestillingsmænds Arkiver. Admiral Frederik Christian Kaas' (1725—1803) Arkiv. Luxdorph omtaler kort Sagen i sine Dagbøger under 9/6 1778, udg. ved Eiler Nystrøm II, 152.
44. Kgl. Resol. 1778, 159 (Klingberg).
45. samme 1779, Nr. 93 (Klingberg).
46. samme 1780, Nr. 25 (Klingberg).
47. samme 1778, Nr. 246 (Klingberg).
48. Den paagældende Beretning kom fra Oversekretær ROSENKRANTZ, der 1784—88 stod i Spidsen for Søetaten, til Minister NIELS ROSENKRANTZ, og skænkedes af denne til Statsminister, Admiral BILLE, hvis Søn, Kammerherre, Kaptajn STEEN BILLE, meddelte den til Offentliggørelse i »Nyt Archiv for Søvæsen« II, 121 f.
49. Topsøe-Jensen & Marquard: anf. St. fra en Konduiteprotocol i Marineministeriets Arkiv.
50. jfr. S. 330.
51. Kgl. Resol. 1781, Nr. 132 (Klingberg).
52. samme 1794, Nr. 200 (Klingberg).
53. samme 1781, Nr. 8 (Klingberg).
54. samme 1793, Nr. 22 (Klingberg).
55. Garde: anf. Arb., IV, 122.
56. Kgl. Resol. 1795, Nr. 1 (Klingberg).
57. Garde: anf. Arb. IV, 331.
58. Kgl. Resol. 1795 Nr. 116, 1795, Nr. 102 (Klingberg).
59. samme 1800, Nr. 226 (Klingberg).
60. samme 1801 7/1 (Klingberg).
61. Enkekassebilag G. 3606, jfr. S. 329.
62. Kgl. Resol. 1779, Nr. 210 (Klingberg).
63. I Enkekassebilag G. 3606 findes følgende Skrivelse:
Pro Memorie
Til det kongl. Generalitets og Commissariats Collegium.
I Andledning den skeedte Publication i de offentlige Tiedender anmelder ieg herved, at min Hustru EDEL SOPHIE KAAS at være født i Aaret 1747 den 10 d. May og ieg at være født 1727 den 1ste Dec.
Kiøbenhavn d. 5. May 1772. F. C. KAAS.
64. Næstved Sct. Peders Kirkes Daabsprotokol:
1746 Mandag 16. Maj Ritmester v. KAAS og F[rue] af EICHSTEDT EDEL SOPHIE.
65. Danske Herregaarde ved 1920 II, 415.
66. Braaby Kirkebog 1723—1814:
1800
d. 27de Oct. Admiralinde Kaas fra Kbhvn., død paa Gisselfeldt, 50 Aar.
67. Sjællandske Registre 1778—79, Nr. 738 Fol. 673 sædv. Formular.
68. formentlig HOLGER REEDTZ-THOTT (1745—97).
69. formentlig den senere General JOACHIM MELCHIOR HOLTEN CASTENSCHILD (1743—1817) til Valbygaard.
70. sikkert Oberst JOHAN HUGO VON BUCHWALDT (1748—1808) til Fresenburg.
71. Faddere ved Børnens Daab i Holmens Kirke.
72. Luxdorphs Dagbøger, udg. ved Eiler Nystrøm II, S. 158.
73. Københavns Ekstraskattemandt 1762, St. Annæ Øster Kvarter 161.
74. Angives ved Børnens Daab i Holmens Kirke.
75. Søetatens Kongl. Resolution 1764, 4/10, jfr. S. 329.
76. HEINRICH ERNST SEVERIN DORN, døbt Frederiksværn 2. Marts 1780, † sst. 7. Marts 1819 som Kaptajn i den norske Marine og MATTHIAS WILHELM DORN, f. Frederiksværn 19. April 1781, † 25. Marts 1862 (~ 25. April 1806 med JULIE WILHELMINE WILKENS, og den eneste, der fortsatte Slægten), var Sønner af Garnisonspræst i Frederiksværn JENS PEDERSEN GUDHJÆLP DORN (1753—83) og FREDERIKKE CATHARINA LUNDE (d. ca. 1782). J. P. G. D. var yngste Søn af Mag. SØREN MATHIESEN DORN (1716—97) som var Halvbroder til Admiral F. C. Kaas.

NOTER TIL BILLEDERNE:

- Side 311. Godsforvalter Jespersen, Nysø, oplyser i Brev af 20. April 1933:
 Bag paa Maleriet af Admiral Kaas er skrevet:
 Fred. Chr. Kaas
 Admiral, Khrre.
 Ridder af Dannebrog
 & l'union parfaite
 født 1. Dec. 1727
 død
 [Den 12. Marts 1933 har Lehnsbaron H. Berner Schilden Holsten under et Besøg paa Nysø noteret:
 »foran sign. J. Juel p Mario Krohn har [i 1918] til Katalogen opgivet C. A. Lorentzen?].
 Bag paa Maleriet af Admiralens Hustru er skrevet:
 Fru Kaas
 født Carisius
 Juel 1770

 Forneden paa Forsiden findes følgende Signatur:
 J. Juel
 pinx 1770
 Skovrider Felding, Nysø, skriver i Brev af 20. August 1942:
 » . . . har jeg nu undersøgt Signaturen paa de to Billeder og skal herved meddele, at denne er meget utydelig og svær at læse paa begge, men at man dog kan se, at der paa Admiralens staar: J. Juel p og paa Admiralindens J. Juel
 pinx. 1770.«
- Side 313. Allianceseglet er fra R. A. Seglsamling og kan ogsaa have tilhørt S. E. Carisius's Søster, Frederikke Amalie Carisius, der var gift med Admiral Ulrik Christian Kaas, der var Broder til Admiral F. C. Kaas.
 Paa den brune Krukke bag Fru Kaas's højre Arm staar der:
 Sophia Elisabeth Kaas
 Nata Charisius
 Nata die 25 Januari Ao 1743
 denata 9 Septemb[?]ris Ao 176?
 [der synes at staa: 1760; skal være 1769].
 Ifølge Godsforvalter Jespersens ovennævnte Brev synes der at staa den samme Inskription paa den brune Krukke paa Maleriet paa Nysø. Saavidt erindres hang der et ganske tilsvarende Maleri af S. E. Kaas paa Nedergaard; Grunden til, at dette i sin Tid ikke ogsaa blev fotograferet, var, at der paa Langesø fandtes et lignende Billede. I det Brev, dateret Nedergaard 5—1—1911, hvori sendtes Fotografierne af Malerierne af F. C. Kaas og hans Forældre, skriver Frøken Emilie Kaas: »der staar ikke noget skrevet paa Malerierne.«
- Side 315. Direktør Andrup skriver i Brev af 19. November 1940:
 »De taler om Billedet af Chr. Frederik Kaas, malet af Peder Als og dateret 1752. Billedet hang ved Aarhundredskiftet paa Nedergaard som ubekendt, i Henhold til nogle Noter, jeg har. Hverken Konservator C. C. Andersen eller Familien vidste, hvem det forestillede.
 I Adelsaarbogen blev det pludselig gengivet som Ulrik Chr. Kaas, der ogsaa var Søofficer, og derfor kunde bære Uniformen, men han var 1751—53 med »Docquen« paa Togt i Middelhavet. Og den tredie Bror, Frederik Kaas, var 1751—54 i Ostindien, mens Frederik Christian netop 1752 fik Rejseinstrukser for en større Studierejse gennem Europa for at sætte sig ind i Skibsbygningskunsten.«
 Frederiksborg Musæet mener altsaa, at dette Maleri forestiller Frederik Christian Kaas.
- Side 316. Maleriet paa Gisselfeld af F. C. Kaas har været gengivet i D.A.A. L.
- Side 318. Pastellen af Juel har tilhørt Baron Fritz Holsten Lehn Charisius (se I. Bind Side 421 Note til Side 382) og blev efter Godsejer Iacob Estrups Død sammen med Juels Pastel af Admiralinde Holsten og andre Familiesager købt af Lehnsbaron H. Berner Schilden Holsten og findes nu paa Langesø.
- Side 321. Miniaturen af S. E. Kaas f. Carisius og to Miniaturer af henholdsvis A. B. Holsten f. Rantzau og hendes yngste Søn, Ditlev Cai Holsten, har tilhørt Baron Fritz Holsten Lehn Charisius, efter hvis Død den senere Godsejer Iacob Estrup delte nogle af hans Ejendele i Grupper, hvorom der blev trukket Lod. Disse tre Miniaturer tilfaldt Fru Alexandra Treschow, der har bestemt, at de to sidstnævnte efter hendes Død skulde tilfalde hendes Brodersøn, Baron H. Berner Schilden Holsten, der modtog Miniaturen af S. E. Kaas som Gave af Fru Treschows Datter, Fru Else Tham.
- Side 325. Tegningen af Frøken Christiane Kaas har tilhørt Comtesse Henriette Knuths Moder, Grevinde Elisabeth Knuth f. Comtesse Danneskiold Samsøe, hvis Moder var født Kaas og Søster til Frøken Christiane Kaas.

FRIEDERICH CARL VON FRICCIUS
OG
ANNA HENRIETTE EDLE VON SCHILDEN

Stik

Haseldorf

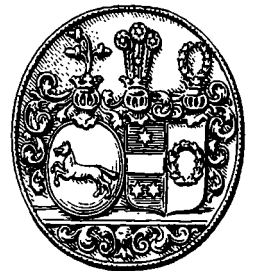
Haseldorf

FRIEDERICH CARL VON FRICCIUS

er født 24. Juni 1706 i Kiel som ældste Søn af Etatsraad, Landkansler i Hertugdømmerne CHRISTIAN HEINRICH VON FRICCIUS og CHRISTINE MARIA KORFEY. Han blev døbt Dagen efter hjemme (St. Nicolai Sogn) og har rimeligvis faaet det første af sine Fornavne efter Morfaderen, Dr. jur. FRIEDERICH KORFEY. Om Fadderne foreligger der intet oplyst.

Som naturligt efter Faderens Stilling blev FRIEDERICH CARL VON FRICCIUS og hans yngre Broder JOACHIM VON FRICCIUS uddannet med Embedsbanen for Øje, og 24. September 1725 blev de samtidig immatrikuleret ved Christian-Albrecht Universitetet i Kiel, hvor de begge studerede Jura¹². I 1729 afsluttedes deres Studier her,

for F. C. VON FRICCIUS' Vedkommende med, at han under Professor STRUVE disputerede »de Arresto«, hvorefter han »pro obtinendis summis in Jure honoribus« lod sig eksaminere, og »darüber ein rühmliches Zeugniß erhalten«¹³. Efter endt Eksamen sendte Faderen de to Brødre ud paa den Udenlandsrejse, der skulde sætte Kronen paa deres Uddannelse — han ansøgte 29. November om Rejsepas, der udstedtes 9. December s. A.¹⁴. Rejsen gik til Frankrig, England og Holland, men varede forholdsvis kort; før Februar 1732 var Friedrich Carl von Friccius tilbage i Kiel og var begyndt paa privat Sagførervirksomhed¹³.

Som en Frugt af Udenlandsrejsen — og tillige som en Forberedelse til den Embedsvirksomhed, han naturligt stilede imod — tør man formodentlig se et Skrift om Forstaaelsen af § 87 i Rigsafskeden af 1594, som han arbejdede paa i Begyndelsen af 1732¹³, og som i Løbet af Sommeren udkom i Altona under Titlen: *De jurisdictione immediata summorum in Imperio Tribunalium non fundata, ad decernenda mandata sine clausula, de relaxandis bonis immediatorum judicialiter arrestatis ad § LXXXVII Rec. Imp. de MDXCIV. Commentatio polemica, universam arrestorum constitutionem haud parum illustrans.*

Bogen, der var tilegnet Gehejmraaderne PLESSEN, ROSENKRANTZ og BLOME, var ledsaget af en smigrende Lykønskningskrivelse fra Professor juris J. E. HARTMANN i Kiel¹⁵. Den fyldte 10 Ark i Kvart og indeholdt en Fortale, hvori FRICCIUS fremstillede de tidligere Forfatteres Anskuelser, hvorefter han i 1. Afsnit gav en historisk Redegørelse for den paagældende Paragraf 87; i andet Afsnit gjorde han Rede for, hvad der havde bevæget ham til at gaa ind paa dette Emne, og opstillede her Problemet: »ob nemlich die unmittelbare Gericht-

barkeit der höchsten Reichs Gerichte begründet sey mandata sine clausula auf die Constitution von Arresten abzugeben, wann eines unmittelbaren Reichs-Standes in eines andern Standes Lande befindliche Güter von der Landes Obrigkeit auf Anhalten eines dritten also der Parthey gerichtlich bekümmert worden«. Dette benægtede han, og i de følgende tre Afsnit diskuterede han sin Afgørelse¹⁶.

Bogen skaffede ham vistnok nogen Anerkendelse i juridiske Kredse i Holsten; hvad han yderligere har skrevet, haves der ikke Oplysning om, men han omtales senere som »ein sehr gelehrter Jurist und der holsteinischen Rechte und Gewohnheiten wolerfahrner Statsman, welcher sich . . . durch einige wolaufgenommene Schriften, sonderlich de jurisdictione summorum in Imperio Tribunalium &c. in der gelehrten Welt bekant gemacht«¹⁷, og Hamburg-ische Berichte von neuen gelehrten Sachen for Aaret 1736 er tilegnet ham og Broderen JOACHIM samt FRIEDERICH CHRISTIAN VON FRICCIUS¹⁸.

Af Brødrene var JOACHIM VON FRICCIUS dog sikkert den, der nød højst Anseelse for sin juridiske Viden. Han har skrevet adskillige Skrifter vedrørende holstenske Retsforhold, saaledes kan nævnes en Afhandling om Indlageret, der paa dette Tidspunkt var afskaffet i Tyskland, hvori J. v. FRICCIUS imødegik den Anskuelse, at dettes fortsatte Bestaaen i Holsten var ærekrænkende for Adelen,¹⁹ han skrev om Kieler Omslag²⁰ og om Kirkeordinansen i Slesvig og Holsten²¹, og 25. Maj 1733 blev han højtidelig promoveret som Dr. jur. i St. Nicolai Kirke i Kiel²².

Da JOACHIM VON FRICCIUS 1741 udnævntes til Amtmand og Landfoged paa Femern, hilste Hamburgische Berichte dette med Glæde. »Es ist gedachter Herr VON FRICCIUS, sowohl als sein Bruder, der Hr. Landcanzler und Domprobst in Hamburg, eine Zierde von Holstein, und man wird nicht viele Beispielen finden, daß Männer von ihren Jahren solche wichtige Stellen bekleidet haben«²³. Det vakte derfor ogsaa Sorg, da han Aaret efter under et Besøg i Lübeck blev angrebet af en hæftig Kolik, og 3. April 1742 afgik ved Døden i en Alder af 35 Aar²⁴.

Kort efter sin Hjemkomst fra Udenlandsrejsen fik FRIEDRICH CARL VON FRICCIUS Ansettelse i Statstjenesten, idet han 10. November 1732 udnævntes til virkelig Kancelliraad og Regeringsraad i Glückstadt²⁵. Endnu samme Dag udgik der Ordre til Statholderen i Hertugdømmerne, Markgreve FRIEDERICH ERNST AF BRANDENBURG CULMBACH om at introducere ham hos Regeringen²⁶. Han traadte dog ikke straks i Funktion, men fik 6. December Tilladelse til at fortsætte sin Advokatvirksomhed, indtil han fik Gage som Regeringsraad²⁷.

Trods sin Lærdom maatte FRICCIUS dog vente nogen Tid med at træde i Funktion; om der har været en almindelig Modstand imod ham, eller hvilke Forhold, der har spillet ind, kan ikke nu afgøres. I 1734 var det paa Tale at adjungere ham hos Overadvokaten, Kancelliraad BENSEN, men denne Tanke blev igen opgivet, da den stødte paa bestemt Modstand fra Overadvokatens Side²⁸. Først efter Faderens Død, 25. Februar 1736, blev F. C. v. FRICCIUS 5. November udnævnt til Justitsraad og Landkansler i Hertugdømmerne²⁹, og Dagen efter kreerede ANDREAS HOIER ham som Doktor juris ved Københavns Universitet³⁰. Hans Efterfølger som Kancelliraad blev JOACHIM VON FRICCIUS, hvem det 17. December blev paalagt Statholderen at introducere hos Regeringen i Glückstadt³¹.

1737 og det følgende Aar søgte FRICCIUS om at blive Medlem af Fællesregeringens Landretskommission, men 19. April 1738 blev hans Ansøgning definitivt afslaaet,³² og lige saa uheldig var han med en Anmodning om at blive benaadet med en højere Rang, hvad der 31. Januar 1739 blev ham nægtet³³. Først 30. December 1743 udnævntes han til virkelig Etatsraad³⁴.

Da FRICCIUS' Svigerfader HEINRICH ANDREAS VON SCHILDEN 1755 afgik ved Døden — i hvilken Anledning Regeringen 19. April sendte ham en Kondolenceskrivelse³⁵ — overtog han paa sine Børns Vegne de udstrakte Schilden'ske Besiddelser, og for helt at kunne hellige sig Bestyrelsen af disse ansøgte han om at faa sin Afsked fra Statstjenesten, idet han samtidig udtalte Ønsket om at blive benaadet med Konferensraads Titel. Under 23. August meddelte man ham, at denne sidste var bevilget³⁶, og 29. August udfærdigedes hans Bestalling³⁷, medens Afskedsansøgningen først 11. August 1758 blev bevilget³⁸.

In recto Deus.

Friderich Carl von Friccius.

Fra Bibel paa Haseldorf

senheim'ske Sag³⁹, og endnu 18. Marts maatte han trues med Suspension, saafremt han ikke inden otte Dage indleverede sin Replik⁴⁰. 4. Marts 1752 fik han eftergivet en Bøde paa 250 Rthlr.⁴¹.

Under 24. Marts 1753 blev det overdraget ham at udarbejde et Forslag om Ændringer i Proceduren ved den holstenske Landret⁴², hvad der ogsaa synes at være trukket noget længe ud, i hvert Fald korresponderedes der endnu 8. Maj 1756 herom⁴³.

F. C. VON FRICCIUS overtog 1740 fyrstelig Oberforstmester VON PEEHL's Provisionalium paa Domkapitlet i Hamburg, men da en saadan Handel stred imod Kongens Rettigheder, fik han 29. Juli 1740 Ordre til at afgive det⁴⁴, og en Ansøgning om Tilladelse til at beholde det afsloges pure 10. September samme Aar⁴⁵.

1742 søgte han om Tilladelse til at modtage Embedet som Domprovst i Hamburg, hvad der ligeledes blev afslaaet 11. August 1742⁴⁶, men det endte dog med, at han 25. November 1743 alligevel fik Bevilling imod at betale 1000 Rthlr. til Tugthuset i Glückstadt⁴⁷.

Fra 1750'erne er der bevaret nogle spredte Oplysninger om hans Be-

stræbelser for at opnaa en Bekræftelse paa og Beskyttelse af Domprovsternes gamle Rettigheder⁴⁸. 1. Juli 1752 blev Envoyéen i Hamburg Etatsraad JOHNN anmodet om at afgive sin Betænkning herover⁴⁹, og en saadan blev ligeledes afæsket Regeringen i Glückstadt 5. August⁵⁰. FRICCIUS havde under 28. Juli (1752?)⁴⁸ ansøgt om Intervention hos den storbrittaniske Regering i Stade, og 5. August blev det ham meddelt, at den ansøgte kongelige Beskyttelse ikke skulde mangle, dersom han vilde nøjes med at paaberaabe sig Rettigheder, der kunde underbygges med til strækkelige Grunde⁵⁰.

FRICCIUS' økonomiske Forhold synes ikke at have været særlig gode. Efter Faderen har han næppe arvet store Sager, og i 1740'erne havde han i det mindste en Gæld paa 6000 Rthlr. I Boet efter Faderen var der det andetsteds omtalte Landsted i Flækken Braunschweig uden-

Contracten af den 19. Juli 1744.
 Anna Henriette de Schilden
 Friderich Carl von Friccius

Ægtepagt. Haseldorf Arkiv, V Nr. 1028

for Kiel, hvor FRICCIUS formentlig har boet, indtil han tog Ophold i Hamburg. JOACHIM VON FRICCIUS overdrog 25. December 1736 sin Part heri til F. C. VON FRICCIUS og Søsteren ALBERTINA FRIEDERICA⁵¹.

Med sine Slægtninge paa mødrene Side havde FRICCIUS nogle Arvestridigheder, i hvilke han imidlertid trak det korteste Straa. 30. Oktober 1735 døde hans Moster CATHARINA ELISABETH KORFEY i Hannover som Enke efter Kancellidirektør, Dr. jur. ELIAS AUGUST STRYCK, og da der ingen Børn var i Ægteskabet, havde hun Dagen før sin Død oprettet et Testamente, ved hvilket hun indsatte alle sin Søsterbørn som Arvinger til en Kapital paa 6000 Rthlr., svarende til, hvad hun havde arvet efter sine Forældre, og Resten testamenterede hun til sin ene Søsterdatter MAGDALENE HEDVIG SPENNER. Herimod protesterede de andre Søkendebørn med FRIEDERICH CARL VON FRICCIUS i Spidsen, men 4. Maj 1737 afsluttedes Sagen med, at de gik ind paa at nøjes med de i Testamentet udsatte 6000 Rthlr.⁵².

Gehejmerrådinde Frederikke Juliane v. Schilden Huitfeldt f. Huitfeldt. 1757—1819. Haseldorf

Om FRICCIUS litterære Interesser — bortset fra det rent juridiske Omraade — kan det iøvrigt oplyses, at han havde tilsagt sit Medarbejderskab ved et af Broderen JOACHIM VON FRICCIUS foreslaaet Selskab, der skulde bringe »gewisse Beiträge zu den Schleswig Holsteinischen Geschichten, Rechtsgelehrsamkeit, Geographie, Genealogie und andern diese Herzogtümern betreffende Sachen«⁵³. Det er dog ikke oplyst, om denne Plan blev til noget.

FRICCIUS CARL VON FRICCIUS døde i Hamburg 4. Januar 1761, kun godt og vel 54 Aar gammel, og blev 10. Januar bisat i Familiebegravelsen i Haseldorf Kirke.

2. Juli 1744 blev FRIEDERICH CARL VON FRICCIUS viet i Svigerfaderens Hus i Hamburg til

ANNA HENRIETTE EDLE VON SCHILDEN

der fødtes 3. November 1725 i Walsrode i Hannover som Datter af HEINRICH ANDREAS Edler VON SCHILDEN til Haseldorf m. fl.; i Daaben fik hun tillagt Navnet ANNA HENRIETTE HENRICHSOHN, og Moderens Navn angives i Kirkebogen at være ANNA CATHRINE BENECK [EN], hvad der efter al Sandsynlighed er urigtigt. HEINRICH ANDREAS VON SCHILDEN erklærede senere, at Moderen hed ANNA HELENE MÜLLER og var Datter af »un honnête bourgeois d'Hannovre«, men om

Gehejmerraad H. H. v. Schilden Huitfeldt. 1745—1816. Clausholm

Hans Heinrich Friccius v. Schilden
1745—1816

sign: Dessiné par E. H. d'Abelée 1772 Farvelagt Tegning
Haseldorf

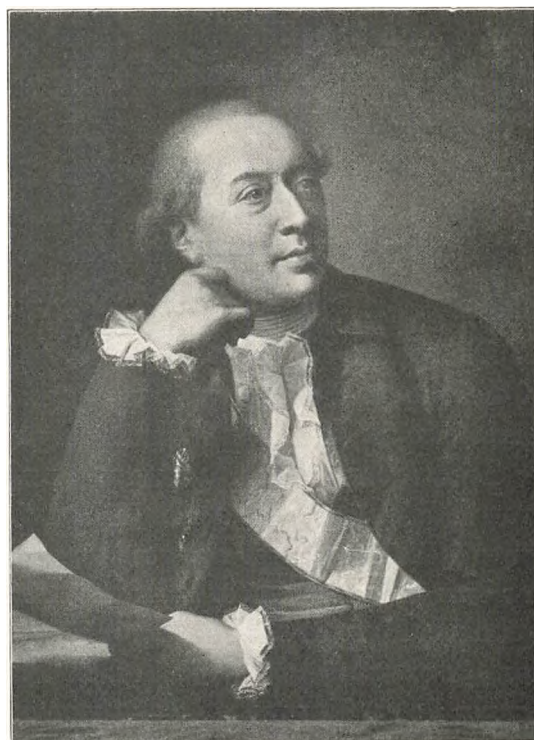
denne Angivelse er mere at lide paa, maa staa hen, omend der — som det andetsteds vil blive nærmere omtalt — maaske kan findes Støtte for en Antagelse af Rigtigheden heraf. Det er dog ikke lykkedes at finde nogen af dette Navn døbt i Hannover i den Tid, der kan komme i Betragtning⁵⁴.

Der hviler saaledes fortsat et Slør af Mystik over ANNA HENRIETTE VON SCHILDENS Oprindelse. I sit oftere citerede Arbejde om Familien Schilden har Freiherr Karl von Bothmer fremsat Formodningen om, at Moderen enten var »eine mit Namen bisher nicht bekannte Persönlichkeit in Hamburg, die später einen Kaufmann DE HERTOGEN heiratete«, eller, hvad der forekommer ham sandsynligere, en Frøken DE MONJOU, og han støtter denne sidste Formodning paa, »daß diese durch Heinrich Andreas im Testament als Miterbin eingesetzt wurde, daß sie die Anna Henriette erzog und, daß sie nach ihrem Tode in Hamburg in Haseldorf beigesetzt wurde«.

Bothmers Formodninger holder dog ikke Stik, dels har en nøjere Undersøgelse af Arkivalierne paa Haseldorf, end den af Fräulein Helene Höhnk i Marne for Baron Bothmer foretagne, givet det ovenfor fremsatte Resultat, dels har det vist sig, at Begrundelsen for Formodningerne om Frøken DE MONJOU ikke kan holde, idet den hviler paa et unøjagtigt Referat af Kilderne. LOUISE CATHERINE DE MONJOU er ikke indsat i HEINRICH ANDREAS SCHILDENS Testamente — alene af den Grund, at et saadant ikke har foreligget. Derimod forefindes der et Løfte fra SCHILDEN om en fast aarlig Pension til Frøken DE MONJOU, medens Datterens Indsættelse som Arving skete ved Legitimationsakten.

Tilbage bliver den Kendsgerning, at Frøken de Monjou opdrog ANNA HENRIETTE SCHILDEN fra dennes syvende Aar, og at hun blev begravet paa Haseldorf, men da Barnets Moder — i hvert Fald efter SCHILDENS Udsagn — døde tidligt, er det dog naturligt, at SCHILDEN antog en Dame til at tage sig af Barnet, og ligesaa naturligt, at han — tilfreds med den Opdragelse, hans Barn fik, og glad over den Kærlighed, Frk. DE MONJOU viste det — da hun havde været i hans Hus en Aarrække og lovede at blive hos ham Resten af hans Liv, da ogsaa sørgede for hendes Eksistens i Fremtiden. Der er i dette ingen tvingende Nødvendighed for at antage et intimt Forhold mellem SCHILDEN og Frøken DE MONJOU, og de bevarede Breve indeholder intet, der kan tydes i denne Retning.

Hvor F. C. VON FRICCIUS har lært ANNA HENRIETTE SCHILDEN — die schöne Henriette, som hun

Gehejmerraad H. H. v. Schilden Huitfeldt
1745—1816

sign: Juel pinx. 178-

Haseldorf

kaldes — at kende, er ikke klart, men vist er det, at han hurtigt vandt hendes Kærlighed, og at han i Frøken DE MONJOU fandt en god Forbundsfølge. Af den bevarede Brevveksling mellem Frøken DE MONJOU og FRICCIUS⁵⁵ fremgaar det, at SCHILDEN i Begyndelsen var imod Partiet. Han satte saa høj Pris paa dette sit eneste Barn, at det faldt ham meget svært at skulle give Afkald paa hende, og dertil kom FRICCIUS' økonomiske Forhold, der som nævnt ikke var gode. De andetsteds gengivne Breve giver et lille Indblik i den Kamp, der maatte til, før SCHILDENS Samtykke blev opnaaet.

Ægtepagten blev opsat i Hamburg 19. Juni 1744. Foruden det sædvanlige Udstyr gav SCHILDEN sin Datter en Medgift paa 6000 Rthlr., som skulde betales til Kieler Omslag 1745; Beløbet blev udtrykkelig givet til Dækning af den Gæld, FRICCIUS havde. Det blev derfor bestemt, at kun 2000 af denne Medgift skulde tilbagebetales, saafremt Bruden døde før sin Mand og uden Livsarvinger. Det bestemtes, at Ægteparret skulde bo husfrit hos SCHILDEN og spise ved hans Bord, foreløbig i et Aar, og dette skulde saa fortsættes, hvis ikke Forholdene talte derimod. SCHILDEN undgik derved at miste det daglige Samvær med Datteren. Hvad Bruden medbragte af Effekter, skulde tilfalde hendes Arvinger, dersom hun døde barnløs og ikke selv havde disponeret anderledes over dem. Kom der Børn i Ægteskabet, skulde disse efter Moderens Død arve deres Morfader. Endelig lovede FRICCIUS, saafremt han kom til Midler, at give Bruden 6000 Rthlr. til Gengæld for Medgiften, og endelig bekræftede SCHILDEN her sin Legitimation af Datteren.

ANNA HENRIETTE SCHILDEN testamenterede 12. Marts 1745 sin Mand alle sine Effekter⁵⁶.

Schildens Anerkendelse af Datteren ved en af Universitetet i Kiel udstedt Legitimationsakt af 24. December 1742 blev bekræftet af Kejseren 22. September 1744, og 20. September 1751 blev hun optaget i Rigsadelstanden, ligesom FRIEDERICH CARL VON FRICCIUS Ugedagen før — 13. September 1751 — havde faaet sin »gamle Adels« bekræftet.

Som Tilnavnet »die schöne Henriette« viser, berømmes ANNA HENRIETTE SCHILDEN for sin Skønhed. Navnet skal skyldes KLOPSTOCK, som i hendes Tid opholdt sig paa Haseldorf, i hvis Park Klopstock-Lindene endnu udpeges som det Sted, hvor han med Forkærlighed dvælede. I Folkemunde har man til vore Dage bevaret følgende Vers, som tillægges den yndede Digter:

Sie ist es wert, die schöne Henriette,
Daß man ihr süße Lieder weiht,
Und wenn sie auch nur halb die Schönheit hätte,
So hat sie mehr noch holde Freundlichkeit⁵⁷.

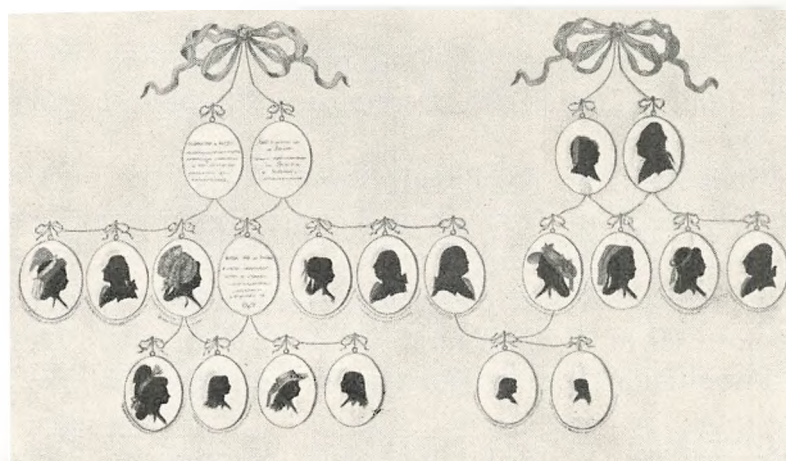
Die schöne Henriette døde 15. August 1752, kun knapt 27 Aar gammel, efter Fødselen af den yngste Datter; om hun er død paa Haseldorf eller i Hamburg vides ikke, men hendes Bisættelse fandt i hvert Fald Sted paa Haseldorf.

Forholdet mellem HEINRICH ANDREAS VON SCHILDEN og FRIEDERICH CARL VON FRICCIUS vedblev ogsaa efter ANNA HENRIETTE SCHILDENS Død at være udmærket, og FRICCIUS synes i det hele taget at være kommet godt ud af det med sin Familie. Før han blev gift, har han rimeligvis boet sammen med Søsteren ALBERTINA FRIEDERICA VON FRICCIUS, de ejede jo i Huset i Braunschweig ved Kiel i Fællesskab, og hun fik senere Ophold paa Haseldorf, hvor hun døde 1791. Ved sit Testamente af 8. Juni 1771 havde hun indsat Broderens Sønner HANS HEINRICH og CHRISTIAN FRIEDERICH FRICCIUS VON SCHILDEN (16/7) som Universalarvinger⁵⁸.

Der blev ikke foretaget noget særskilt Skifte efter FRIEDERICH CARL VON FRICCIUS, men 1768 opgjordes Boerne efter HEINRICH ANDREAS SCHILDEN, FRICCIUS og hans 1766 afdøde yngste Søn ERICH CARL FRICCIUS VON SCHILDEN under eet.

Derimod blev der ved F. C. VON FRICCIUS' Død 1761 optaget Inventarier over hans Efterladenskaber, der foruden de store Godser (som dog faktisk ikke tilhørte ham, men hans Børn) nævner Huset i Braunschweig, et Hus i Glückstadt og den fædrene Arvebegravelse i Kiel St. Nikolai Kirke, som blev overladt hans to Døtre. I Dagene fra 6. April 1761 blev der ved Auktion bortsolgt en Del Effekter, der tilsammen indbragte 10.520 R og 3 β .

1768 opgjordes Godsernes Værdi paa Basis af de sidste ti Aars Indtægter. Haseldorf og Haselau med Tilliggende havde i disse ti Aar givet ialt 115.916 Rthlr. 35 β 8 $\frac{3}{4}$ d. og med

Silhuetter paa Haseldorf

	Friedrich Carl von Friccius	Anna Henriette Edle von Schilden					Gisela v. Stammer	Ditlev Carl Rantzau		
S. C. Friccius v. Schilden	J. L. Fr. v. Preus- ser	Elis. Henr. Friccius v. Schilden	Detlef v. Pechlin	Fr. Jul. Huitfeldt	H. H. Friccius v. Schilden	Chr. Fr. Friccius v. Schilden	Louise Rantzau	Augusta Rantzau	Emilie Rantzau	Ernst Schimmel- mann
		4 Døtre Pechlin				Emma og Rosalie Friccius von Schilden				

en Rente af 4 $\frac{1}{2}$ pCt. p. a. kapitaliseredes de følgelig til 257.592 Rthlr., medens Landstedet ved Kiel paa samme Maade blev ansat til 1050 Rthlr. Godsernes Værdi var saaledes tilsammen 258.642 Rthlr., hvorfra gik Hæftelser til et Beløb af 80.625 Rthlr. 24 β , hvad der gav en Restbeholdning af 178.016 Rthlr. 24 β . Desuden var der udbetalt Arvingerne 50.379 Rthlr. 1 β og 3 d., saaledes at der blev ialt 228.395 Rthlr. 25 β 3 d til Deling mellem de i 1761 levende Arvinger efter FR. CARL VON FRICCIUS og HEINRICH ANDREAS VON SCHILDEN. Heraf fik de tre Brødre først Halvdelen, medens den anden Halvdel blev delt ligeligt mellem alle fem Søskende. ERICH CARL VON FRICCIUS' Arvelod — der altsaa udgjorde $\frac{4}{15}$ af hele Boets Masse — deltes derefter ligeligt mellem de fire efterlevende Søskende, saaledes at det endelige Resultat blev, at hver af de to Sønner fik godt og vel 76.000 og hver af de to Døtre godt 38.000 Rthlr.⁵⁹

I Ægteskabet var der følgende syv Børn:

1. HANS HEINRICH FRICCIUS VON SCHILDEN HUITFELDT til Haseldorf, Haselau, Hetlingen, Heustaken og Idenburg, * Hamburg 16. April 1745, † paa Haseldorf 31. Januar 1816, bisat i Familiebegravelsen paa Haseldorf.

Gehejmekonferensraad, Kammerherre, Hofjægermester, Storkors af Dannebrog.

~ paa Clausholm 1. November 1782 FREDERIKKE JULIANE HUITFELDT til Claus-holm og Sophie Amaliegaard (F: Gehejmeraad MATHIAS VILHELM HUITFELDT til Clausholm og II Hustru CHARLOTTE EMERENTZE RABEN), * 18. April 1757, † 23. Marts 1819, bisat i Familiebegravelsen paa Haseldorf.

Ægteparret havde ingen Børn. Ved Testamente af 4. August 1810 oprettedes til Fordel for hans Broderdøtre

1. det von Schilden-Holstenske Fideicommiss (af Haseldorf, Haselau, Heustaken, Hetlingen og Idenburg) og
2. det von Schilden-Jydske Fideicommiss (af Clausholm, Schildenseje og Sophie Amaliegaard).

2. CHRISTIAN HEINRICH VON FRICCIUS, * Hamburg 1. Juli 1746, døbt St. Marien K. 6. Juli, † Hamburg 16. September 1746.

3. CHRISTIAN FRIEDERICH FRICCIUS VON SCHILDEN, * Hamburg 27. Juni 1747, døbt St. Marien K. 30. Juni, † Itzehoe 22. December 1804, bisat i Familiebegravelsen paa Haseldorf 27. December.

Amtmand i Steinburg Amt, Landraad, Kammerherre.

~ 1° Glückstadt 21. Marts 1783 MARIE LOUISE HENRIETTE RIGSGREVINDE RANTZAU (F: Generalløjtnant, Kammerherre DITLEV CARL RIGSGREVE RANTZAU og CHRISTINA GISELA VON STAMMER), * Slesvig 8. Marts 1764, døbt 11. s. M., † Berlin 18. Juni 1830. Ægteskabet opløst. (Hun ~ 2° Essenrode 10. December 1804 sachsisk Overpræsident, Gehejmeraad FRIEDERICH AUGUST WILHELM VON BÜLOW, * 23. Februar 1762, † 4. September 1827).

~ 2° paa Breitenburg 11. April 1795 SOPHIE MAGDALENE RIGSGREVINDE RANTZAU, * Breitenburg 19. Marts 1766, døbt der 23. Marts, † Lübeck 11. December 1849, begr. St. Lorenz Kirkegaard.

Se 16/7 og 16/8.

4. ERICH CARL FRICCIUS VON SCHILDEN * Hamburg 6. Juli 1748, døbt St. Marien K. 10. Juli, † Tübingen 5. Juli 1766. — Ugift.

5. ELISABETH HENRIETTE FRICCIUS VON SCHILDEN, * 7. Juni 1750, † Uetersen 16. Juni 1837, bisat i Familiebegravelsen paa Haseldorf.

~ 1767 russisk Gehejmeraad og Minister for Holsten-Gottorp, Kammerherre DETLEF PHILIP RIGSFRIHEIT PECHLIN VON LÖWENBACH (F: Kansler JOHAN RIGSFRIHERRE PECHLIN VON LÖWENBACH og MARIE AMALIE VON FLOHR), * 11. September 1718, † Kiel 26. November 1772, begr. 3. December. (Han ~ 1° 8. August 1743 OTTILIANA CHARLOTTE BARONESSE VON MÖRNER (F: Oberstløjtnant CARL FREDERIK FRIHERRE VON MÖRNER og MARIA SOPHIA SPARFVENFELT), * 7. November 1720, † Kiel 9. Februar 1762, begr. sst. 12. Februar).

Ægteparret havde fire Døtre.

6. SOPHIE (CAROLINE) CHARLOTTE FRICCIUS VON SCHILDEN, * 10. Juli 1751, † Altona 17. Marts 1804, bisat i Familiebegravelsen paa Haseldorf.

~ 25. September 1767 Landraad og Regeringsraad i Glückstadt, Kammerherre JACOB LUDWIG FRIEDRICH VON PREUSSER (F: Storfyrstelig Konferensraad JACOB FRIEDRICH VON PREUSSER og MARGARETA ELISABETH HUDEMANN), * Slesvig 6. Januar 1742, † Glückstadt 24. September 1798, bisat i Familiebegravelsen paa Haseldorf.

Ægteskabet var barnløst⁶⁰.

7. CHRISTIANE HELENE FRICCIUS VON SCHILDEN, * Hamburg 3. August 1752, døbt St. Marien K. 6. August, † Hamburg 15. August 1753.

FRIEDRICH CARL VON FRICCIUS BIBELOPTEGNELSER

I en Bibel, som nu findes paa Haseldorf, trykt i 1711 med churfyrsteligt Sachsisk og Brunsvig-Lüneburgsk Privilegium, har Friedrich Carl von Friccius gjort følgende Optegnelser:

- 1744, d/ 2te Julii habe mit ANNA HENRIETTE VON SCHILDEN verheyrahtet.
 1745, d/ 16te April Morgens 1/4 nach 6 ist mein Sohn JOHANN HINRICH gebohren.
 1746, d/ 1ten Julii Abends um 9 Uhr ist mein Sohn CHRISTIAN HINRICH gebohren.
 d/ 16^t Sept. ist CHR. HINRICH gestorben und im Haseldorffer Begräbniß beigesetzt.
 1747, d/ 27te Juni Morgens frühe 18 Minuten nach 1 Uhr ist mein Sohn CHRISTIAN FRIDERICH gebohren.
 1748, d/ 6^t Julii des Nachts um halb zwölf ist mein Sohn ERICH CARL gebohren.
 1750, d/ 7^t Junii Morgens um halbsieben ist meine Tochter ELISABETH HENRIETTE gebohren.
 1751, d/ 10^t Julii des Morgens frühe 3/4 nach ein Uhr ist meine Tochter SOPHIA CHARLOTTA geboren.
 1752, d/ 3^t Aug. des Nachts um eilf Uhr ist meine Tochter CHRISTINA HELENA geboren.
 d/ 15^t Aug. des Morgens frühe um 6 Uhr ist meine liebe Frau selig in dem Herrn entschlaffen.

In recto Decus

Friderich Carl v. Friccius

TILEGNEELSE AF HAMBURGISCHE BERICHTE 1736 TIL
DE TRE HERRER VON FRICCIUS

Dem hochwolgebohrnen Herrn, HERN FRIEDERICH CARL VON FRICCIUS, Landcanzlern in dem Herzogthum Holstein, wie auch Königlich Dännemärkschen Justitz-, Canzlei- und Regierungsrath, Lehrern der Dänischen Rechte, wie auch dem wolgebohrnen Herrn, HERN FRIEDERICH CHRISTIAN VON FRICCIUS, Königlich Preußischen Hof- und Legations-Rath, wie auch Hochfürstlich Bischöflich Lübekischen Justitz-Rath und Oberamt-Inspektor zu Schwartau und Kaltenhoff, beider Rechten Doctori, wie auch dem wohlgebohrnen Herrn, HERN JOACHIM VON FRICCIUS, Königlich Dännemärkischen Canzeley- und Regierungsrath bey der Regierungscanzelei zu Glückstadt, beider Rechten und der Dänischen Gesetze Lehrern, Ihren hochgeneigten Herren und Gönnern

HOCHWOHLGEBOHRNER HERR, UND WOLGEBOHRNE GÖNNER

Ihr der Gelehrsamkeit geschickt' und edle Kenner
 Erlaubet, daß wir Euch durch ein gedrucktes Blat
 Das sich auch Eurer Gunst bisher zu rühmen hat,
 Nur den geringsten Teil der treu ergebnen Pflichten
 Womit wir Euch verhaft, von selbst zu entrichten,
 In Dankbarkeit bemühn. Verlangt doch diese Gunst
 (So weit erstreckt sie sich) hier keine Redner Kunst,
 So Eurer Tugend gleicht. Ihr tragt in Euren Busen
 Für Stat und Land und Recht und Policei und Musen
 Ein patriotisch Herz und redliches Gemüt
 Das seinen Ruf so gros als sein Bemühen sieht
 Und wolt doch, lebt ihr schon der Welt zum Nutzersprießen
 Bei ihrer Gegenpflicht nichts vorverdientes wissen,
 Das ist der Tugend Art. Allein wer kennt sie recht,
 Und ehrt sie nicht an Euch? Ihr EDELSTES GESLECHT
 Zwar uns, wie schwer es hält (um einzig zu bezeugen
 Was Eure Demut sucht) gebührt davon zu schweigen.
 Eins sagen wir dennoch, wer den Begriff nur hat,
 Daß es was wichtigs sey, dem Cancellariat
 In einem Landgericht, worin der Kern von Adel
 Und von Gelehrten sitzt, geschickt und ohne Tadel
 (Wie schwer es sonst auch hält das Recht zu übersehn
 Das oftmals so versteckt) doch gleichwol vorzustehn,
 Daß aber auch hiernechst der Purpur beider Rechte,
 Um dessen Schläffe sich als was verdientes flechte,
 Der solche Würdigkeit in schönen Schriften zeigt,

Die sein erhaltne Glück bei weitem übersteigt,
 Und daß der hohen Gunst ruhmwürdig zu erlangen,
 Mehr mit der Tugend selbst als ihren Titeln prangen,
 Vielmehr darauf zu sehn, was allen Nutzen schafft,
 Als was uns selber nützt, nur dahin Witz und Kraft
 Zu lenken, wie man stets durch Willen, That und Werke
 GOTT und dem Nächsten dient: Wer, hiernach Wehrt und Stärke
 Gepriesner Geister mist (wir wiederholens noch)
 Und Euch sonst gar nicht kennt, wird bei dem allen doch
 Schon in dem Schattenris, nach den gepriesnen Stücken
 Die DREI VON FRICCIUS ganz wesentlich erblicken
 Um desto grösser nun ist Eure Gütigkeit
 Von welcher unser Kiel fast bis auf diese Zeit
 Sich mancher Sätze rühmt, die unseren Papieren
 Durch Ihre Gründlichkeit mit vieler Anmut zieren,
 Und demnach eignen wir Euch diese Blätter zu,
 Wir wünschen, werdet alt, erlebet Glück und Ruh',
 Und was auf Tugend folgt. Doch haltet diesem Bogen
 Die Niedrigkeit zu gut und bleibt der Treu gewogen
 Nach der die bis im Grab und ihre letzte Nacht
 Euch

unterthänig seyn

so dieses Werk gemacht.

Hamburgische Berichte 1736.

HYLDESTDIGT TIL F. C. VON FRICCIUS VED HANS UDNÆVNELSE TIL LANDKANSLER I HERTUGDØMMERNE

SCHLESWIG. Auf die jüngst erhaltene Landkanzlerwürde des Hn. VON FRICCIUS, dessen Hn. Bruder, dem Doctori juris, von Sr. Königl. Majestet zu D. gar neulichst die ehestens in Besitz zu nehmende Stelle eines Kanzelei- und Regierungsrahts zu Glückstadt, allergnädigst ist zugetheilet worden, liest man hier ein noch ungedrucktes Gedicht von einer berühmten Feder, vermutlich des vortreflichen Hn. Prof. GOTSCHIEDS, das durch den Abdruck bekannter zu werden gewis verdienet.

Was sonst der alten Cimbrer Mut / Und unerschroknes Heldenblut
 Der Welt für Thaten aufgewiesen / Und wie am Po und Tyberstrom
 Das vormals nie besiegte Rom / Des Nordens Tapferkeit gepriesen
 Das liest man noch erstaunungsvol / In unvergänglichen Geschichten
 Und blos des Himmels Einfal sol / Ein so gerechtes Lob vernichten.
 Kaum hatten Sturm und Ocean / Den weiten Rachen aufgethan
 Das Land der Cimbrer zu verschlingen / so flieht sein Volk das wilde Mer
 So zieht ein ungezehlt Her / Und suchet Länder zu bezwingen
 Germanien wird schnell durchstreift / Die Alpen werden überstiegen
 Und Rom das bald zum Schwerdt greift / Rom siehts, daß diese Helden siegen
 Sie bitten Land, Rom schlägt es ab / Silans geübter Feldherrnstab
 Wird so, wie Carbo, überwunden / Auch Manlius verliert die Schlacht
 Auch Capions verstärkte Macht / Ist bei dem Rhodan ganz verschwunden
 Das Capitol besorgt den Fal / Dan hier ist grössre Noht vorhanden
 Als da es einem Hannibal / Jugurth und Pyrrhus widerstanden.
 O! Dänemark, dein alter Ruhm / Blieb ferner noch dein Eigentum
 Wan du zur Se und Land gestritten / Dein ROLLO brach in Frankreich ein
 Doch war die Normandie zu klein / Bald zwang der Dänen Schwerdt die Britten
 Canut beherrscht den ganzen Nord / Als König von drei grossen Reichen
 Wan er gebeut, so kan sein Wort / Aus England bis nach Schweden reichen
 Wie hoch hat Oldenburgs Geschlecht / Durch sein bewehrtes Erbschaft recht
 Der Dänen Krone nicht erhöheth? / Des Reiches Wolfahrt wächst und blüht
 Weil alles was das Auge sieht / Hof, Stadt und Land im Segen stehet
 Die freien Künste nehmen zu / Man sieht die Wissenschaften steigen
 So wird bei lauter Glück und Ruh / Dem Volke Heil und Wohlfahrt eigen

Wo Phoebus nach verstrichner Nacht / Noch in Aurorens Armen lacht
 Dahin geht Kopenhagens Handel / Dadurch erschalt das Christentum
 Der Europeer eigner Ruhm / Nach Malabar und Coromandel
 Da wird der Heiden Dunkelheit / Auf Dännemarks Geheis vertrieben
 So lernt der Erdkreis weit und breit / Den Schöpfer aller Dinge lieben
 Wie blüht nicht die Gerechtigkeit / Der Unschuld Schutz und Sicherheit
 In CHRISTIANS beglückten Staten? / Astreens unbestochne Hand
 Thut allen Lastern Widerstand / Und steuret allen Frevelthaten
 Sie wehlt sich Diener voller Treu / Die Redlichkeit und Tugend kennen
 Und sich von Geitz und Heuchelei / Mit Recht geschworne Feinde nennen
 Ein solcher war auch FRICCIUS / Ach! daß man ihn bedauern mus
 Nachdem ihn uns der Tod entzogen / Er hat wohl nie das Recht gebeugt
 Drum war ihm auch das Land geneigt / Und selbst des Königs Herz gewogen
 Sein hohes Amt solst du forthin / Du Sohn des grossen Vaters tragen
 Und wie vergnügt ist ieder Sin / Der nur ein Wort davon hört sagen.
 Glück zu! des Himmels milde Hand / Begnade deinen neuen Stand
 Mit allem was ihn kan beglücken / Es freuet sich so Land und Stadt
 Das Themis dich erkoren hat / Des Vaters Platz durch dich zu schmücken
 Sey ferner noch der Tugend Freund / So wie du es bisher gewesen
 So wird die Unschuld, die noch weint / Durch deinen weisen Spruch genesen.
 Hamburgische Berichte, 1737 26/3, Nr. 25, S. 196 ff.

GRAVMÆLER

1

Indskriften paa Friederich Carl von Friccius Kiste:
 Hie ruhet in seinem Erlöser der Hochwürdige und
 hochwohlgeborne Herr

Friederich Carl von Friccius
 Königl. dänischer Conferenz Rath, Probst des
 Hamburgischen Dohmcapittels, Landcanzler
 des Herzogthums Holstein, Erbherr von Haseldorff
 Haselau und Hetlingen, Er ward geboren in - —
 den 24. Juni 1706. Er lebte 54 Jahr als an christ-
 licher Weltweisheit und starb in Hamburg
 den 4t. Janr. 1761

Er war den Seinen zum Heil und Ruhm gegeben
 Aufrichtig dient er seinen Gott, ein Beispiel für
 die Welt war sein gerechtes Leben und wie
 Sein Leben war sein Tod. So lange Menschen noch
 Verstand und Großmuth haben, so lange Wahrheit
 reitzen kann, so lang erheben ihm mit dankbaren
 Trieben Kind, Schwester, Freund und Unterthan.

2

Indskriften paa Anna Henriette Edle von Schildens Kiste:

Hier ruhet und erwartet die fröhlige Auferstehung
 die hochwohlgeborne Frau, Frau

Anna Henriette Edle von Schilden
 vermählte von Friccius

geboren den 3t. Novbr. 1725 vermählt den 2t. Julii
 1744 gestorben den 15t. August 1752 Ihres Alters
 26 Jahre 9 Monate 12 Tage

Ihr Herr Vater war der hochwohlgeborne Herr
 Herr Heinrich Andreas Edler von Schilden
 auf Haseldorff und Haselau Erbherr, Ihr Gemahl
 der hochwohlgeborne Herr, Herr

Friederich Carl von Friccius
 königl. Dännemark. Etats Rath, Landcanzler
 im Herzogthum Holstein, Dohm Probst zu Hamburg
 Ihre Kinder

Johann Heinrich geb. den 16t. April 1745
 Christian Henrich geb. 1t. Julii 1746 gest. den 16. Sept.
 Christian Friederich gb. den 27. Juni 1747
 Erich Carl gb. den 6. Julii 1748
 Elisabeth Henriette gb. den 17. Junii 1750
 Sophia Charlotte gb. den 10t. Julii 1751
 Christina Helena gb. den 3te August 1752

Herr, vergelte Ihr nach deiner großen Barmherzigkeit
 alle Liebe und Treue die sie an uns erzeiget hat
 und erfreue sie vor deinen heiligen Angesicht.

Afskrift i Arkivet paa Haseldorf Acta V. Nr. 979.

FRIEDERICH CARL VON FRICCIUS' DISPOSITION

In Nahmen Gottes, Amen

Meine mit meiner hertzlich geliebten Ehefrauen Anna Henriette von Schilden erzeugte sämtliche Kinder so viel deren annoch im Leben als nemlich 1) Hans Hinrich 2) Christian Friderich 3) Erich Carl 4) Elisabeth Henriette und 5) Sophia Carolina setze zu meinen Erben ein, und zwar die Töchter nur allein in legitima, die Söhne aber in dem gantzen Nachlaß.

Zu Vormunder meiner Kinder erbitte und ernenne d. Hr. Etats Rahts WALTERS in Glückstadt und d. Hren Land Cantzler RACHEL in Kiel. Zum executore testamenti aber erbitte und ernenne Sr. Excellence d. H. Geheimen Rath VON BUCHWALD auf Borstel ohne dessen Vorwissen und Einwilligung nichts wichtiges von d. Hrn. Vormunder unternommen werden kann.

Und wie sie alle drey höchst gütigst versprochen, sich meiner Kinder aufs beste anzunehmen, so wolle sie der liebe Gott für alles gute, so sie meinen Kindern während ihrer Unmündigkeit erzeigen werden, tausendfältig segnen.

Arkivet paa Haseldorf Acta V. Nr. 917.

Hamburg d/ 24te Dec. 1760

Friderich Carl von Friccius

BEREGNING FRA OPGØRELSEN AF BOERNE

EFTER HEINRICH ANDREAS VON SCHILDEN, FRIDERICH CARL VON FRICCIUS OG
 ERICH CARL FRICCIUS VON SCHILDEN.

Berechnung

der nach dem von sammtlicher Erben beliebten und festgesetzten Principiis, daß der Wehrt der Güter und Ländereyen nach den jährlichen freyen Einkünften zu 4 ½ pro Cent gerechnet bestimmet und zum Grunde der Theilung gesetzt werden solte, einem jeden beykommenden Erb-Portion.

11591 Rthlr. 32 ß jährliche Revenues machen zu 4 ½ pro Cento ein Capital aus von. . . 257592 Rthlr.
 worzu noch kommt die jährliche Häuer von den im Flecken Braunschweig belegenen

Ländereyen, welche nach Abzug der jährlich davon zur Ausbesserung der Wege
 zu entrichtende 3 R. 32 ß, 42 R. 26 ß, und also zu 4 pro Cent gerechnet ein Capital von 1050 Rthlr.

258642 Rthlr.

die hierauf haftende Schulden betragen.....	80625	»	24	β
und bleibet mithin, wann selbige von vorstehende abgezogen werden, die Massa dividenda	178016 R.		24	β
Außer dieser annoch zu theilende Massa der 178016 rd. 24 β hat vigore des aus denen geführte Vormundschaftl. Rechnungen gezogenen Extractus				
der Herr Hof-Juncker empfangen	11950 Rth.		1	β
Der Herr Christian Friedrich von Friccius Schilden	13113	-	9	- 6
der verstorbene H. Erick Carl von Friccius Schilden	6006	-	29	- 8
die Frau Geheime Rächthin von Pechlin	8665	-	13	- 6 ½
die Frau Cammer Junckerinn von Preusern	10643	-	43	- 6 ½
	mithin zusammen		50379 Rth.	1 β 3
welche, wann selbige zu der Massa dividenda der	178016	-	24	-
adderet werden, eine Summa ausmachet von	228395	Rth.	25	β 3 d
Von dieser Summa wird zuförderst für die 3 Herren Brüder die Hälfte, nemlig ..	114197	Rth.	36	β
gerechnet und bekommt also davon ein jeder den 3ten Theil nemlich	38065	Rth.	44	β
Die andere Hälfte theilen sie mit ihren Schwestern zu gleichen theilen, und bekommt also davon ein jeder den 5te Theil nemlich	22839	Rth.	28	β
Mithin ist die ganze Erb-Portion eines jeden Sohns	60905	Rth.	24	β
Und einer jeden Tochter	22839	Rth.	28	β

In dieser einem jeden beykommenden Erb-Portion wird dasjenige hinwiederum gekürzt, was ein jeder vorangeführtermaßen bereits erhalten, und bleibet also die Erb-Portion

des Herrn Hof Junckers	48955	R.	23	sch.
des Herrn Christian Fridrich von Friccius Schilden	47792	-	14	- 6
des verstorbenen H. Erich Carl v. Friccius Schilden	54898	-	42	- 4
der Frau Geheime-Rächthin von Pechlin	14174	-	12	- 5 ½
der Frau Cammer-Junckerinn von Preusern	12195	-	30	- 5 ½

Da nun der Herr Erich Carl von Friccius Schilden verstorben und dessen Erbportion auf seine 4 Geschwister zu gleichen Theilen verabfället worden, so bekommt ein jedes Geschwister davon 13724 Rth. 34 β 7 d, so daß die völlige Erb-Portion außer demjenigen was ein jeder bereits bekommen

des Herrn Hof-Junckers	62680	R.	9	sch. 7
des Herrn Christian Fridrich von Friccius Schilden	61517	-	1	- 1
der Frau Geheime-Rächthin von Pechlin	27898	-	47	- ½
der Frau Cammer-Junckerinn von Preusern	25920	-	17	- ½

ausmachet.

Obige Berechnung agnosciren wir als richtig

Haseldorff den 30ten Julii 1768

H. H. von Friccius Schilden
E. H. Bar. de Pechlin geb. de Friccius Schilden
D. Ph. frh. v. Pechlin
in ehel. Curatel

C. F. v. Friccius Schilden
S. C. von Preuser geb. von Friccius Schilden
J. L. F. v. Preuser
in ehelicher Curatel

Arkivet paa Haseldorf Acta V. Nr. 972.

AF BREVVEKSLINGEN MELLEM LOUISE CATHERINE DE MONJOU
OG FRIEDERICH CARL VON FRICCIUS

1.

d'Hambourg
ce 28. de fevrier
1744

Monsieur,

Je suis incapable de vous exprimer toute l'obligation que nous vous avons, Monsieur, la frl. S: et moi de la peine que vous vous êtes donnée d'expliquer si clairement les articles nécessaires à notre repos. Le père est tout à fait convaincu que le plus sûr est de chercher la légitimation immédiatement de l'Empereur pour ne laisser point, après sa mort, la fille dans un cas douteux exposée à de longs procès et à mille chagrins. Il seroit encore charmé, Monsieur, de profiter des offres obligeantes que vous nous faites et vous prieroit même de prendre la peine sur vous d'écrire à votre ami de Franckf. pour savoir comment s'y prendre pour finir cette affaire au plutôt et le plus secret qu'il fut possible et pour savoir en même temps jusqu'où iroit les dépenses; mais il a peur de vous incommoder, Monsieur, sachant qu'à présent vous êtes surchargé d'affaires, mais si vous vouliez nous recommander quelqu'un qui pris cette peine nous vous serions bien obligés. Mr. S: a bien l'ambassadeur HUGO la (qui est son cousin) et encore l'Embassadeur de Prusse Mr. KLINGGRÄFE et l'agent Mr. DE GRÄVE, qu'il pourroient employer dans toutes autres occasions, mais dans celle-ci il ne le trouve nullement à propos; au contraire il souhaite fort que cela ne vienne à leurs connaissances avant la réussite: *Il seroit encore bien aise de taire le nom de la mère qui estoit fille d'un bon et honnête Bourgeois d'Hannovre*, mais s'il ne se peut autrement il le dira aussi. Mr. voilà où nous en sommes; ne trouvez vous pas que nous avons gagné beaucoup sur lui en peu de temps? nous vous en avons toute l'obligation, Mr., et je vous prie seulement de ne nous point refuser de nous assister encore de vos bons conseils. Il y a d'ici deux à Franckfort qui font les affaires de la ville, savoir FABRICIUS et MIDDELBOURG, je ne sais si vous les connoissez et s'il seroit bon de s'adresser à eux, vous aurez la bonté, Mr., de m'en dire vos sentimens: Du reste je n'ai voulu manquer de vous notifier la mort de Mad: DE BODE, qui est morte le 14. de ce mois en voyage en allant à Oppeln et elle a été enterrée le 15. à Crossen, vous pouvez vous imaginer la tristesse du mari, mais il écrit qu'il se résigne en tout à Dieu. Vous pouvez conter que je serai toujours

Monsieur
votre très humble
servante
de Monjo

Arkivet paa Haseldorf Acta V Nr. 912.

2.

à Kiel
ce 2. de mars
1744

Mademoiselle,

Vous m'avez fait beaucoup de plaisir en m'apprenant que mes réflexions n'ont pas déplu, la moindre bonne parole de la part de la frle. S: est pour moi d'un prix infini. J'avoue, Mademoiselle, que vous avez fait merveille sur l'esprit de Mr. de S: en peu de temps et cela me confirme dans l'idée que j'ai de l'équité et de la droiture de ses sentimens. J'aurai tousjours assez de temps pour m'employer dans une affaire où la frle. S: est intéressée, mais si Mr. de S: veut choisir entre Fabricius et Middelbourg, je crois qu'il fera bien de préférer le dernier. Je sais qu'il est fidèle, actif et capable de garder le secret. *Es kommt hauptsächlich darauf an, daß die Confirmation vom Kayser gesucht werde, 1) als wan die legitimation gleich vom anfang her vom Kayser geschehen were, und 2) zu mehrerer Bekräftigung der vom Comite palatino beschaften Legitimation, wie auch ad supplendos defectus, womit selbige wider Verhoffen etwa behaftet seyn mochte, 3) ad effectum succendi etiam ad intestato, in beweglichen und unbeweglichen Gütern, angeerbten und erworbenen, 4) zu allen Ehren und Rechten, adelichen Vorzügen, Nahmen und Wapen, darin eine ehelich erzeugte Tochter fähig seyn kan.* *La réussite ne sauroit manquer, si ce n'est que la silence sur le nom de la*

mère la retardera, s'il est vrai, que Mr. de S: lui a promis le mariage et qu'il l'aurait épousé, si elle auroit vécu ce seroit une circonstance qui donneroit un grand relief à la legitimation.

Madame de Bode a été belle dans sa jeunesse et riche pour une fille de sa sorte, elle auroit pu espérer un heureux sort, mais les flatteries de ses adorateurs l'ont gaté de bonne heure, tout le reste n'est qu'une suite de premier éligement de la vertu. Je crois que Bode auroit pu vivre content avec elle s'il avait été sage lui-même et s'il avoit eu asses de prudence pour la ramener doucement.

Mr. d'ALEFELD m'a fait des compliments de la part de Mr. de S: dans sa dernière lettre, je ne manquerai pas de le charger d'une pareille commission, mais au reste depuis le mois d'octobre il n'est plus dans ma confiance pour tout ce qui regarde la maison de S:

Je vous supplie Mademoiselle, de permettre que je rende ici mes respects à la frle. S: et de me faire la justice de croire que je suis avec une consideration très parfaite, Mademoiselle,

votre très humble et très obéissant serviteur

Arkivet paa Haseldorf Acta V. Nr. 916.

F. C. de Friccius

3.

d'Haseldorf

ce 2 de mai 1744

le soir à onze heure

Monsieur,

Vous me faites justice quand vous me croyez le coeur bon, c'est ce coeur qui est la cause que je souhaite d'avoir la Freulen auprès de moi comme elle n'avait que sept ans et il est encore la cause que je voudrois bien la garder toutte ma vie, mais s'entend avec un si aimable mari que vous, Monsieur. Oui, vous pourez être assurez que je ne souhaite rien plus au monde et on pourra vous dire un jour combien de larmes cela me coute; comme Mons. de Sch: ne sai rien de la lettre, que je viens de recevoir de vous étant déjà au lit, je puis vous écrire un peu plus ouvertement comme la dernière fois, où il étoit auprès de moi et lisois tout ce que j'écrirois. La pauvre freulen auroit bien souhaité y mettre quelques lignes, mais Mr. cachetoit lui même la lettre de son cachet comme vous l'aurez pu remarquer. Il m'a assuré qu'il vous estimoit infiniment et il n'y a encore qu'une seule chose qui le retient que j'espère aussi vaincre encore avec l'aide de Dieu, parceque les plus grand pas est fait, car il ne m'a demandé que votre retour pour répondre positivement, je vous puis assurer que la Fr. ne laisse échaper aucune occassion quand je parle de vous à Mr. en sa presence de lui faire remarquer l'estime qu'elle a pour vous, et comme son père ne l'en reprend point au contraire, qu'il la raille quelquefois sur votre chapître, j'en tire une bonne augure. Dieu veuille que je ne me trompe point. Je ne vous ai point écrit la perte de mes anciens amis pour m'en plaindre, point du tout, j'y gagne trop si leurs haines me fait un ami tel que vous, Monsieur, et je ne serai contente qu'après vous voir associez à notre compagnie. Du reste je me fait un plaisir infini de me pouvoir nommer

Monsieur

votre affectionnée

servante

de M.

Mons. je vous prie d'être un peu plus circonspecte dans vos reponses, afin que Mr. qui les pourroient surprendre ne sachent pas ce que je vous écrit.

[Tilføjelse med Anna Henriette Schildens Haand].

Mons: puisque vous me temoigner dans votre lettre que quelques lignes de ma main ne vous seroit point désagréable, je n'ai point voulu manquer de vous assurer que je l'ai reçu avec plaisir A.

Arkivet paa Haseldorf Acta V Nr. 912.

ÆGTEPAGT MELLEM FRIEDERICH CARL VON FRICCIUS OG
ANNA HENRIETTE VON SCHILDEN

Dem nach zwischen dem Herrn Land Cantzler Friederich Carl von Friccius und der hochwohlgebohrner Fräulein Anna Henriette Edle von Schilden mit Consens und Genehmigung ihres Herrn Vaters des hochwohlgebohrne Herrn Heinrich Andreas Edler von Schilden auf Haseldorf Erbherrn, eine eheliche Ver-

bindung geschlossen, und sie sich mit ein ander biß auf priesterliche Copulation verlobet haben, so ist dabey folgend in vim pactorum dotalium verabredet und stipuliret worden:

Erstlich giebet der Herr Vater außer einer standesmäßigen Außsteuer seiner Fräulein Tochter Sechstausend Rthlr. grob Courant zum Braudtschatz mit und zahlet selbige in Octavis Trium Regum des von Gott zu erwartenden 1745sten Jahres an den Herrn Land Cantzler zur Abtragung seiner specificirten Schulden gegen deßen Quitung aus. Anbeneben nimmt

zum andern derselbe beyde künftige Ehe Leute vors erste auf ein Jahr frey ins Haus und am Tisch und wird es nachgehens abvon dependiren, wie sie sich gegen ihren resp. Herrn Vater und Schwieger Vater bezeigen und sich mit ihm accordiren und vertragen können. Sollte

drittens die Fräulein Braudt und zukünftige Ehe Gemahlinne vor den Herrn Brautigam und zukünftigen Ehegemahl ohne Hinterlaßung ehelicher Leibes Erben versterben, so behalt derselbe von dem empfangenen Braudtschatze vier Tausend Rthlr., die übrigen zwey Tausend Rthlr. aber sollen an den Herrn Vater oder deßen Erben wieder zurück. Gleich denn auch

zum vierdten ihre Aussteuer und übrige mitgebrachte Paraphernalien, Mobilien, Jouwelen, Silber Zeug und Baarschaften, faß sie darüber nicht disponiret eben dahin wieder zurück fallen. Solten aber

zum fünften aus dieser Ehe Kinder erfolgen und selbige über kurtz oder lang nach der Mutter versterben ohne daß solcher halben eine großvaterliche und nach ihm mütterliche Disposition vorhanden, so sollen alle großväterliche auf die Tochter der Kindes Kinder vererbte Güther (außer denen in § 3 beregten 4000 Rthlr. welche auch in diesen Fall dem Vater verbleiben) an die großvaterliche hæredes ab intestato, welche als dann dazu die nechsten seyn werden, wieder zurück, im maßen der Herr Land Cantzler auf solche seiner Kinder Erbschaft auch den Pflicht Theil die legitimam davon nicht ausgenommen hiedurch bündigster maßen renunciiret also und derogestalt, daß weder er noch seine Erben auf solche großvaterliche Erbschaft und Nachlaß in vorberegetem Fall imgeringsten nichts prætendiren wollen noch sollen.

In welcher Absicht denn auch sechtens der Herr Schilden über seine Güther und Nachlaß plenam et liberam facultatem testandi seine Kindes Kinder unter sich und diesen wiederum andere zu substituiren auch quoad legitimam ausdrücklich Vorbehalt, welche künftige Disposition der Herr Land Cantzler von Friccius nebst seiner künftigen Frau Ehegemahlinne mit wissentlicher und wolbedächtlicher Begebung aller dawieder thuen etwa zu staten kommender Rechtswohlthaten zum voraus in allen vollenkommen gültig erkennen und etwas dawieder ein zu wenden nicht befügt sein sollen.

Zum siebendten verspricht der Herr Brautigam im Fall ihn Gott mit weltlichen Güthern und Mitteln gesegnet, der Fräulein Braudt hinwieder Sechstausend Rthlr. grob Courant Rückfalls Gelder, welche sie, wann aus dieser Ehe keine Kinder erzeuget werden, eigenthümlich behalten, bey deren Hinterlaßung aber nach ihrem Absterben auch selbige verfallen, gleich sie dann auch im beregtem Fall der Haubandes Gerechtigkeit zu genießen hat.

Schliesslich agnosciret der Fräulein Braudt Herr Vater dieses sein einziges Kind für seine ad plenarios effectus in specio succedendi ab intesta Nachlaß legitimirte Tochter, bekräftiget deren geschehene Legitimation nochmahlen und verspricht die Confirmation solcher Legitimation bey ihre keyserl. Mayestät zu suchen und so viel möglich je eher je lieber zu bewürken, schreibt[?] auch derselben und ihrem Herrn Brautigam Vollmacht und Gewalt diese keyserliche Confirmation, fals sie bey seinem Leben noch nicht erfolgt nach seinem Tode selber zu besorgen.

Welches alles solchergestalt fest und in verträglichen Inhalten der Fräulein Braudt ihr Herr Vater die Fräulein Braudt und der Herr Brautigam vor sich und ihre Erben unter Begebung aller jeder Außfluchten und Behelfe, wie die Nahmen haben, bereits erdacht seyn oder künftig erdacht werden möchten, nahmentlich der Rechts Regul, was ein allgemeiner Verzicht nicht gelte wo nicht ein besonderer vorhergegangen. Bey Verpfandung ihrer Güther wie auch für ihre Erben oder welcher sich dafür geriren [?] mochten bey Haltung eines landüblichen Einlagers, sich und ihre Erben hiedurch verbinden. Urkundlich ist dieser Ehepacte zweyfach ausgefertigt, unterschrieben und besiegelt.

So geschehen, Hamburg d/ 19. Junij 1744

L. S. Heinrich Andreas Edler von Schilden

Anna Henriette de Schilden

Friderich Carl von Friccius

L. S.

Original i Arkivet paa Haseldorf Acta V Nr. 1028.

KILDER

1. Kiel St. Nikolai Kirche, Taufregister (Kirchenkasse i Kiel):
1706 den 24. Jun. im Hauße getauft des Land Canslers FRICCI Söhnlein FRIDERICH CARL.
Fødselsdatoen kendes fra Inskriptionen paa Kistepladen, se S. 347.
2. Haseldorf Kirkebog 1703—63:
Gestorbene 1761
Jan. d. 10. ist der hochwohlgeb/ und hochwürdige Herr, H. FRIDR. CARL VON FRICCIUS, K. Dän. Conf. Raht, Dom Probst zu Hamb/ und Erbherr auf Haselau, Haselau und Hetlingen in 55 Jahre seines Alters nach einer gehaltenen Parent. und Leichen Pred. standes mässig in den Erbbegräbnisse alhier beigesetzt.
3. Samlet Opgørelse af H. A. VON SCHILDENS, F. C. VON FRICCIUS' og ERICH CARL FRICCIUS VON SCHILDENS Dødsboer findes i Arkivet paa Haseldorf, Acta V, Nr. 972. Se S. 348 f.
4. Inskription paa Kistepladen er gengivet S. 347.
5. Hochzeiten Buch de Anno 1743—46 (Staatsarchiv Hamburg, velvilligst meddelt af Frau Hildegard von Marchtaler):
1744
Herr FRIEDRICH CARL VON FRICCIUS, Duhm Probst Land Cantzler und Etats Rath mit die [sic] Freulein ANNA HENRIETTE, Edle von SCHILDEN, Herrn HINR. Procl. ANDS. Edler von SCHILDEN Freul. Tochter, die Zeit wird dato d. 30. Junij bey Herrn VON SCHILDEN.
Franco
Wette 1 Duc. Dr. 12 β
Vielsesdatoen angives i den trykte Litteratur at være 2. Juli, saaledes som den ogsaa opgives i Inskriptionen paa Kisten, der formentlig er Kilden hertil. Denne Angivelse følges ogsaa her, da den ovennævnte Hochzeiten Buch ikke er nogen ordinær Kirkebog, og Formen desuden synes at vise, at Datoen har været fastsat til 30. Juni, uden at der derfor kan være noget til Hinder for, at Bestemmelsen er blevet ændret.
6. ANNA HENRIETTE VON SCHILDENS Daab var forgæves eftersøgt i samtlige bevarede Hamburgske Daabsprotokoller, før det gennem Akterne paa Haseldorf konstateredes, at hun var født i Walsrode. Auszug aus dem Taufbuche der Parochie Walsrode, Jahrgang 1725, Lfde. Nr. 60.
Am 6 9br.
ist in des Herrn Diaconi Johann David Schädelers Hause am 3. 9br., mane um 10 Uhr niederkommen eine frembde Person, so sich einige Wochen her incognito aufgehaltten, welche dann eine junge Tochter um besagte Zeit gebahren, so am 6. 9br. 1725 in hiesiger Kirche getauft, von des Herrn Diaconi Schädelern Ehefrau zur Taufe gehalten, und ANNA HENRIETTE genannt worden. Der Herr Schädeler hat mir auferfordern, die Eltern anzuzeigen [und mir] folgendes schriftlich davon gegeben. Der Mann heist ANDREAS HENRICHSON, hat seine Bedienung und lebet von seinen reichen Mitteln, bürtig aus Flensburg, die Frau ANNA KATHARINE BENECKEN, bürtig aus Darchen in Mecklenburg, deren Eltern frühzeitig verstorben und sich allso viele Zeit bei ihres Herrn Vaters Verwandten in Hamburg aufgehaltten, bis sie mit ihrem jetzigen Manne 1722 zu Altona aus gewissen Ursachen getraut worden, wie seine [2 Worte unleserlich] lautet.
Zur Beglaubigung des Auszugs
Ausgezogen Schade
Walsrode, den 25. Juli 1932. Kirchenbuchführer.
Notiz vom österreichischen Bundeskanzleramte
27. Juni 1932:
Die Mutter der am 3. November 1725 geborenen Tochter des HEINRICH ANDREAS SCHILDEN, namens ANNA HENRIETTE HINRICHSON, hieß nach Inhalt der in der Gratiairegistratur des Bundeskanzleramtes (ehemals Adelsarchiv) erliegenden Legitimationsakten ANNA HELENE MÜLLERN.
Kilden til denne Oplysning er de i Arkivet foreliggende Dokumenter: Schildens Ansøgning til Kejseren og den af Universitetet i Kiel udstedte Legitimationsakt. I Ansøgningen til Universitetet i Kiel skriver Schilden:
Ew. Magnificence muß hie durch gehorsamst bekannt machen, welchergestalt ich mit einer gewissen guten Standes Persohn in eine so genaue Freundschaft undt Verbindung gerahten, daß ich Ao. 1725 mit derselben eine Tochter gezeuget, welche den 3t. Nov: d. A. zu Walsrode in Cellischen gebahren, da denn ihr der Nahme ANNE HENRIETTE HENRICHSON in der heyligen Taufe beygelegt worden, die Mutter aber nicht lange nachhero das zeitliche mit dem Ewigen verwechselt, so daß ich auch durch deren früh-zeitiges Absterben behindert worden, mich mit selbiger copuliren zu laßen.
Om Moderen skriver Frk. de Monjou 28. Febr. 1744 til Friedrich Carl von Friccius (se S. 350):
Il seroit encore bien aise de taire le nom de la mère qui estoit fille d'un bon et honnête bourgeois d'Hannovre.
Lehnsbaron H. Berner Schilden Holsten har under sit Besøg paa Haseldorf i 1910 (før Arkivet var ordnet) noteret, at Barnets Navn var Anna Henriette Hinrichsohn.
7. Haseldorf Kirkebog 1703—63:
1752 Beerdigte
Im August ist die hochwohlgeb/ Frau, Fr. ANNA HENRIETTE Edle von SCHILDEN, vermählte an d. H. Landkantzler von FRICCIUS, alt 26 Jahr 9 Monat 12 Tage in dem hiesigen Erbbegräbnisse standesmässig beigesetzt.
8. Der foretoges intet Skifte efter hende.
9. Inskription paa Kistepladen er gengivet S. 347.
10. Familierne Friccius og Schildens Vaaben er beskrevet i Afsnittet om Vaabenet.
11. Stammbaum der Familie Friccius von 1564—1913, zusammengestellt von J. C. Friccius, Wesselburen 1912.

- Louis Bobé: Reventlowske Familiepapirer, VI, 1903, S. 605.
- Danmarks Adels Aarvog XLIII, 1926, II S. 49 f.
- Kneschcke: Deutsches Adels Lexicon III, 1861, S. 350 (Friccius).
- samme: VIII, 1868 (Schilden).
- Karl Freiherr von Bothmer: Die niedersächsische Familie von Schilden (Schild, Schildt) (Vierteljahrschr. für Wappen-, Siegel und Familienkunde 1930) Særtryk S. 15 f.
- Møller: Register over Rangspersoner (RA).
- Desuden findes i Stadtarchiv, Flensborg, en af O. H. Møller opstillet Stamtavle over Familien Friccius. Om Haseldorf m. m., se Henvisningerne i I. Bd., S. 465.
12. F. Gundlach: Album der Christian Albrecht Universität zu Kiel, 1665—1865, 1915, Nrr. 3914 og 3915.
13. Hamburgische Berichte 1732, Nr. 12, 9/2, S. 95 f.
14. Patente 1729, 9/12. Som Indlæg findes Faderens Ansøgning.
15. Hamburgische Berichte 1732 1/7, Nr. 53 S. 445—47 her citeres følgende af den paagældende Skrivelse: *Legi commentationem tuam laboriosam & omnino spirantem sales, ea tamen dulcedine temperatos, ut illos ad dissentientium etiam palatum fore non dubitandum sit: quo ipso multum supra alios, qui animum ad id scribendi genus spinosum adjiciunt emines & c.*
16. samme 1732 23/2, Nr. 16, S. 131.
17. samme 1736, 9/11 Nr. 90, S. 811.
18. samme 1736, se Side 345.
19. samme 1732, 22/3 Nr. 24, S. 196.
20. samme 1732, 22/8 Nr. 68, S. 577.
21. samme 1733, S. 309 og 354.
22. samme 1733, S. 363, jfr. iøvrigt om hans Skribentvirksomhed 1733, S. 354, 1734, Nr. 93, 1737, Nr. 97 og 1740 Nr. 83.
23. samme 1741, 28/3 Nr. 25, S. 206.
24. samme 1742 27/4 Nr. 33, S. 269.
25. Patenten Extr. 10/11 1732. Originalbestalling i Arkivet paa Haseldorf Acta V, Nr. 909; jfr. Hamburgische Berichte 1733 23/1, S. 59.
26. Rescr. Extr. 10/11 1732.
27. samme 6/12 1732.
28. samme 6/2 og 2/3 1734.
29. Patent. Extr. 5/11 1736, jfr. Rescr. Extr. 13/10, 16/10, 20/10 og 5/11 1736. Den originale Justitsraadsbestalling findes paa Haseldorf, Acta V, Nr. 909. I Hamburgische Berichte omtales Udnævnelsen 1736, 9/11 Nr. 90, S. 811 og i 1737 26/3 Nr. 25, S. 196 ff gengives et, formentlig af Digteren JOHANN CHRISTOPH GOTTSCHED forfattet Hyldingsdigt i samme Anledning, se S. 346. Om GOTTSCHED se Allgemeine Deutsche Biographie, IX, 1879, S. 497—508.
30. S. Birket-Smith: Københavns Universitets Matrikel II, 1667—1740, S. 577.
31. Rescr. Extr. 17/12 1736.
32. Patent. Extr. 19/4 1738, jfr. Rescr. Extr. 16/4, 11/10, 1737, 4/1, 11/3 og 19/4 1738.
33. Rescr. Extr. 31/1 1739.
34. Patent. Extr. 30/12 1743, jfr. Rescr. Extr. 4/1 1744. Originalbestalling paa Haseldorf, V. 909.
35. Rescr. Extr. 19/4 1755.
36. samme 23/8 1755, jfr. 19/7 s. A.
37. Patent. Extr. 29/8 1755. Originalbestalling, Haseldorf, V. 909.
38. Patent. Extr. 11/8 1758.
39. Rescr. Extr. 17/1 1746.
40. samme 18/3 1746.
41. samme 4/3 1752.
42. samme 24/3 1753.
43. samme 8/5 1756.
44. samme 29/7 1740.
45. Patent. Extr. 10/9 1740.
46. Rescr. Extr. 11/8 1742.
47. samme 25/11 1743.
48. Christian Ludvig Steemanns Privatarkiv (RA) D. 6 Collectanea vedr. Hamburgs Domkapitel.
49. Rescr. Extr. 1/7 1752.
50. samme 5/8 1752.
51. Original i Arkivet paa Haseldorf, Acta V. 891.
52. Haseldorf Acta V. 862.
53. Hamburgische Berichte 1736 28/12 Nr. 103, S. 936 (ved Trykfejl: 934).
54. Der er ved Küster Franz Grünthal, Hannover, foretaget en Eftersøgning efter Anna Helene Müllers (resp. Anna Cathrine Beneckens) Daab i Marktkirken, St. Aegidien, Kreuz- og Neustädter Kirkeres Daabsprotokoller. Hun er heller ikke fundet i de samme Kirkers Begravelsesregistre, saalidt som der i Marktkirkens Legatenregister er fundet noget Spor af hende. Den eneste Daabsindførsel, der maa ske kunde angaa Anna Henriette Schildens Moder er ANNA MAGDALENE MÜLLER, der 6. August 1702 blev døbt og var Datter af en WILHELM MÜLLER, men noget nærmere herom foreligger ikke oplyst.
55. Arkivet paa Haseldorf, Acta V. 912.
56. samme V. 1030.
57. Bothmer anf. St.
58. Haseldorf V. 906.
59. se S. 348 f.
60. Bertouchs Korrespondance med Adelen i Geneal.-Herald. Selskabs Samlinger, Folio Nr. 33 A. Preußer.

NOTER TIL BILLEDERNE:

- Side 337. Segl med Friccius Vaaben, Arkivet paa Haseldorf Acta V 913.
Segl med Alliancevaaben Friccius og Schilden, Seglsamling paa Langesø.
- Side 340. Silhouetten af Gehejmerraadinde Schilden Huitfeldt findes iblandt en Række Silhouetter af Familiens Medlemmer, som er anbragt i Stamtavleform, jfr. S. 343.
- Side 341. Juels Maleri af Gehejmerraad Schilden Huitfeldt har været gengivet i D.A.A. XLIII.
- Side 343. En Del af Silhouet Stamtavlen med Billeder af Ægteparret Schimmelmann har været gengivet i Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede IV 224.

FRIEDRICH RIGSGREVE RANTZAU
OG
AMOENE GREVINDE CASTELL-REMLINGEN

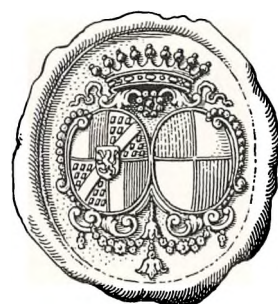
Breitenburg.

Breitenburg.

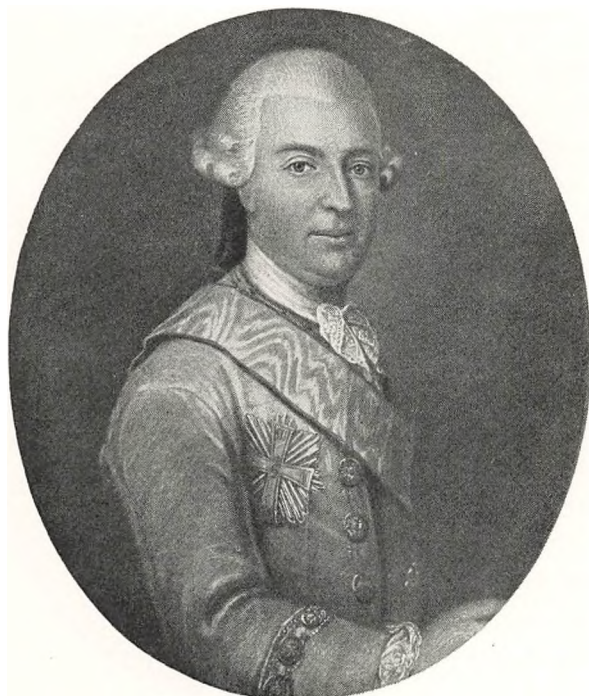
FRIEDRICH RIGSGREVE RANTZAU

er født paa Ahrensburg Tirsdag 6. September 1729 mellem Kl. 6 og 7 om Morgenen som sjette Barn af storfyrstelig Landraad, kejserlig Rigshofraad DITLEV Rigsgreve RANTZAU til Ahrensburg og hans første Hustru FREDERIKKE AMALIE RANTZAU. Han blev døbt samme Dag, og som Daabsvidner blev indskrevet Faderen, Mormoderen DOROTHEA MARGRETHE RANTZAU og Frøken DOROTHEA VON PENTZ.

Som det fremgaar af Grev Rantzaus andetsteds gengivne Optegnelser, kom han i Efteraaret 1741 sammen med sin ældre Broder Rigsgreve DETHLEF CARL RANTZAU til Berlin for at indtræde i preussisk Militærtjeneste som Kadet. 1745 blev han Fanejunker ved Hertugen af Beverns Regiment,

der i September s. A. forlod Berlin for at gaa til Schweinitz og deltage i Felttoget i Frederik den Stores anden schlesiske Krig; i Januar 1746 laa han i Garnison i Stettin, og 18. Maj 1747 avancerede han til Fændrik; Grev Rantzau ønskede imidlertid ikke at forblive i preussisk Militærtjeneste og søgte derfor sin Afsked, som dog først blev ham bevilget 3. December 1751. Vinteren over var han da uden Ansættelse, men i Maj 1752 rejste han til København, hvor han 7. Juli fik Tilladelse til at købe et Kompagni. Han købte derefter et saadant i Dronningens Livregiment, som laa garnisoneret i Glückstadt, og betalte det

Breitenburg.

Breitenburg.

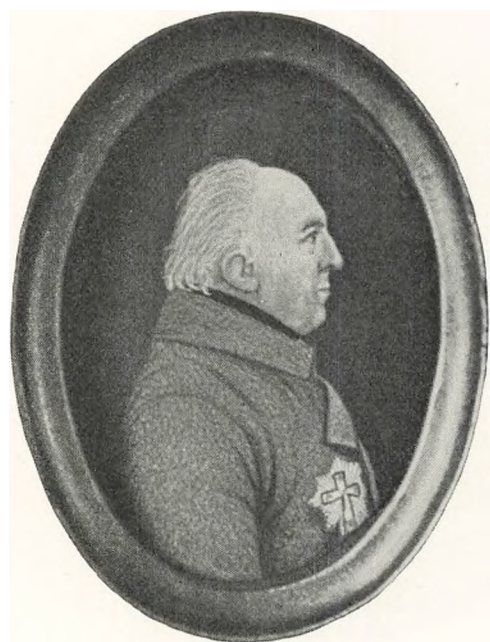
Miniatur.

Breitenburg.

med 4.500 Rdlr. d. Cour., hvorefter han 4. Oktober fik sin Bestalling som dansk Kaptajn¹². 12. December 1759 blev han udnævnt til Tertsmajor, og 6. Februar 1760 til Sekondmajor¹³.

31. Oktober 1761 fik Grev Rantzau Kammerherrenøglen, samme Aar giftede han sig, og da hans Hustru — efter sin Broder Greve ADOLF CASTELLS Død 10. Juli 1762 — tiltraadte Fideicommisset Breitenburg, har FRIEDRICH RANTZAU snart foretrukket at hellige sig Godsernes Bestyrelse. 21. September 1763 afsluttede han sin militære Karrière, idet der bevilgedes ham Afsked med Titel af Oberst af Infanteriet¹³.

Om hans Virksomhed som Godsejer er der kun overleveret sparsomme Efterretninger; naar hans Navn forekommer i Regeringens Akter er det hyppigst Forholdet mellem Breitenburg og Distriktets Beboere¹⁴, Oprensning af Mühlenau¹⁵, Bygningen af en Bro over denne¹⁶ og lignende Sager, det drejer sig om¹⁷. Enkelte Gange ses han at have ansøgt om Benaadning for en Straffefange¹⁸, eller Privilegium for en Bogbinder¹⁹. Der er ligeledes bevaret enkelte Oplysninger om Stridigheder, han har haft med Byen Itzehoe om Grænserne mellem Breitenburgs og Byens Jorder²⁰ og om Retten til at flytte et Brændevinsbrænderi²¹; men ingen af disse Sager er i Stand til at give noget-somhelst Billede af hans Administration, 1765 ses han at have hævdet Patronatsretten til Münsterdorf Kirke²², og denne Paastand synes ogsaa at være blevet taget til Følge²³; dog benægtede man, at han i Kraft heraf skulde have Ret til at udstede Proklamaer angaaende Gravstederne i Kirken²⁴. Som det senere skal omtales, indrettede Grev Rantzau et nyt Kapel paa Breitenburg, og han synes ogsaa at have interesseret sig for de sociale Forhold paa Godset. Et Ønske om at faa delt de til Fattighuset i Elmshorn liggende Præbender og om at faa Indflydelse paa Stiftelsens Styrelse blev afslaaet²⁵; derimod bifaldtes hans Nyordning af Skolevæsenet i Landsbyen Lohbarbek²⁶. 1766 og følgende Aar korresponderedes der

Miniatur af Gröger.

Breitenburg.

om det Rantzau'ske »Armenkapelle« i Segeberg, som Grev Rantzau ønskede at faa nedlagt²⁷; 1768 blev det meddelt ham, at de aarlige Ydelser, der tilkom ham heraf, fremtidig skulde blive rigtigt udbetalt²⁸, men allerede to Aar efter ses det, at Provst HASSE i Segeberg skulde overtage dette Kapel²⁹.

I Kraft af sin

Miniatur af Gröger.

Breitenburg.

Stilling paa et af Holstens største Godser maatte Grev FRIEDRICH RANTZAU naturligt komme til at spille en vis Rolle indenfor Ridderskabet, selvom hans Indflydelse ikke kom til at gøre sig saa stærkt gældende, som man maaske kunde have ventet. Den Tillid, man i Regeringskredse nærrede til ham, har utvivlsomt bidraget til at gøre ham suspekt i Oppositionens Øjne.

Breitenburg.
Miniatur fra et Armbaad.

Stemningen indenfor Ridderskabet var jo i Slutningen af det 18. Aarhundrede ikke Danmark særlig gunstig; efter at STRUENSEE havde omordnet Styrelsen af Tyske Kancelli, og det i 1773 var lykkedes A. P. BERNSTORFF at føre Forhandlingerne med Rusland om Mageskiftet til en heldig Afslutning, voksede Ridderskabets Misstemning til Uvilje mod den danske Regering, og det blev en af BERNSTORFFS Hovedopgaver i disse Aar, hvor han endnu kunde gøre sin Indflydelse gældende, at mildne dette Modsætningsforhold. Ved Ord-

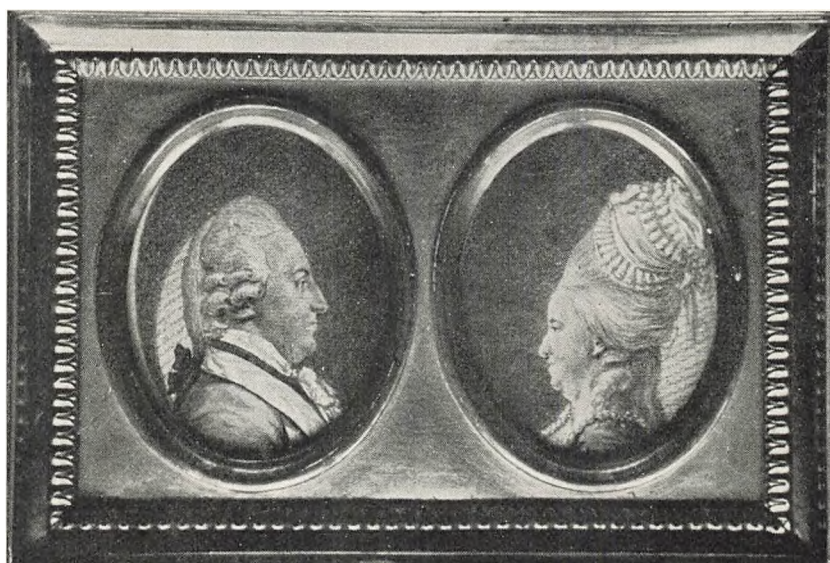
Breitenburg.
Miniatur fra et Armbaad.

ningen af Tyske Kancelli havde Ridderskabet været ilde berørt af, at dets Sager fremtidig skulde afgøres af væsentlig borgerlige Embedsmænd, og da Mageskiftet var en fuldbyrdet Kendsgerning, og den danske Konge dermed var Enehersker over hele den holstenske Adel, saavel over Ridderskabet som over de ikke reciperede Godsejere, frygtede man, dels at Kongen som udpræget dansk Monark skulde forfordele de tyske Dele af Monarkiet, dels at han som Enevoldshersker skulde træde Ridderskabets gamle Privilegier for nær³⁰.

I Anledning af Mageskiftet fik flere af den holstenske Adels Mænd det hvide Baand, blandt disse ogsaa Grev FRIEDRICH RANTZAU, der ved sin Udnævnelse 16. November 1773 valgte Devisen: »candide et constanter«³¹. For Udnævnelsen kunde han i første Række takke BERNSTORFF, der under 13. November skrev til DITLEV REVENTLOW: »Le C. te RANTZAU de Breitenburg est de ma façon. J'ai cru pouvoir me permettre de demander pour lui; comme il estoit un des plus anciens chambellans et seigneur d'une des plus belles terres du pay, j'ai cru la chose en règle et pouvoir éviter toute sa colère et celle de sa femme, qui comme vous le savés e[s]t tante de la mienne«³².

Kort efter at Mageskiftetraktaten var afsluttet, besluttede Ridderskabet at sende en Deputation til København for at overbringe den holstenske Adels Hyldest og Troskabsforsikring, og for tillige at forebringe en Række Ønsker.

Ved et Møde i Ridderskabet, som afholdtes i Kiel i Februar 1774, kom en meget kraftig Opposition til Orde. Man beklagede sig over, at Landdagene ikke havde været sammenkaldt siden Aarhundredets Begyndelse, og ønskede nu at faa en permanent Repræsentation, som kunde forebringe Regeringen Forslag angaaende

Miniaturer af Gröger.

Breitenburg.

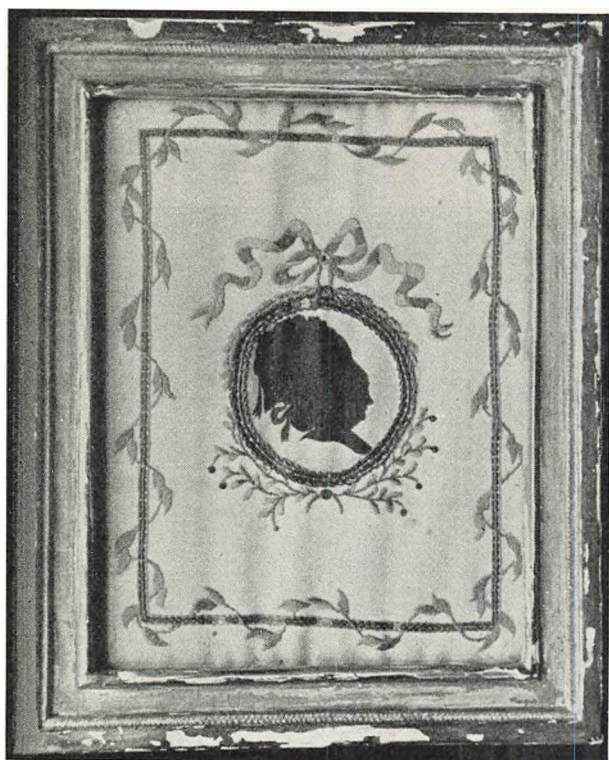
Klostrene og de adelige Godser. Som den nyere Tids Forskninger over Hertugdømmernes Forhold til Kongeriget har paavist, laa der bagved de — ikke særlig vidtgaende — Ønsker, som blev fremsat i Ridderskabets Andragende, særdeles store Krav om Korporationens Rettigheder, som utvivlsomt vilde møde den stærkeste Modstand hos den enevældige Monark. Oppositionen blev ledet af Gehejmeraad CAI RANTZAU til Gaarz og Güldenstein³³, der var Patron for Klostrene i Preetz og Slesvig, og han fulgtes af flere af Slægten. Grev FRIEDRICH RANTZAU — der var hans Næstsøskende-barn³⁴ — var dog ikke enig med ham, og den mere loyale Holdning, han saaledes indtog, har utvivlsomt været en Hovedaarsag til, at DITLEV REVENTLOW lagde sig i Selen for at faa ham valgt til Medlem af Deputationen sammen med Kammerherre, Grev CHRISTIAN ULRICH BROCKDORFF

Breitenburg

til Kletkamp³⁵. Grev Brockdorff var den eneste Holstener, som BERNSTORFF og REVENTLOW havde anset for kvalificeret til Posten som Direktør i Tyske Kancelli, og han var saaledes ogsaa velanskrevet ved Hoffet i København. Valget af disse to Mænd blev da ogsaa hilst med Glæde af BERNSTORFF, der i den Anledning skrev til REVENTLOW: »La choix de Mssrs. DE BROCKTORFF et DE RANTZAU m'a fait un sensible plaisir. Il n'y en a point que j'aurais préféré et j'en puis répondre à V. E. qu'ils seront bien reçus et bien traités et tant que j'existerai et que j'ai de l'influence, la noblesse ne regrettera pas que le Holstein est réuni sous un même Souverain et n'aura rien à craindre pour ses droits et pour ses privilèges«³⁶.

Resultatet af de her indledede og en lang Række efterfølgende Forhandlinger blev — som bekendt — at Ridderskabet 24. April 1775 fik sin »fortdauerende Deputation«³⁰.

Breitenburg.

Om Greve FRIEDRICH RANTZAUS Liv er der iøvrigt ikke store Ting at berette; bortset fra hans Deltagelse i de politiske Begivenheder, som ovenfor er skitseret, har hans Tid været optaget af Administrationen og af Børnenes Opdragelse.

Begge Dele har han taget sig meget af, og der foreligger, som berørt andetsteds, meget detaillerede Planer for Sønnernes Opdragelse, som viser, at han har lagt Vægt paa at have en fast Plan at gaa frem efter og megen systematisk Sans. Der foreligger en stor Samling Breve mellem ham og Sønnerne, som han selvfølgelig sendte ud paa Rejser, saasnt de var gamle nok til at kunne have Udbytte deraf³⁷.

Som Grev Rantzau saaledes paa bedste Maade sørgede for sin Slægts Fremtid, saaledes nærrede han en levende Interesse for dens Fortid. Med stor Iver og Interesse samlede han Minder om de store Navne, der var knyttet til det historiske Sted, hvor han — skønt det

Breitenburg.

ikke syntes sunget for hans Vugge — skulde sidde som Stamfader for en ny Rantzau-Breitenburg-Linie. Naar Breitenburgs Arkiv i Dag er saa stort og velbevaret, skyldes dette ikke mindst hans Pietet, hans Omhu for at værne om det overlevede og hans Iver for at forøge Samlingerne. I stor Udstrækning skaffede Grev Rantzau sig Afskrifter eller Originalhaandskrifter, hvorved han gjorde denne Afdeling af Breitenburg-Samlingerne til en Fundgrube af enestaaende Værdi, og ikke mindst Biblioteket nød godt af denne Interesse. Uden at dyrke noget specielt Fag, søgte han at gøre Biblioteket saa stort og alsidigt som muligt, og helst erhvervede han gamle Bøger, som forhen havde haft deres Plads paa Breitenburgs Boghylder. Det berømte Bibliotek, som Slægtens store Renaissance-skikkelse, HENRIK RANTZAU, havde samlet her, var jo af

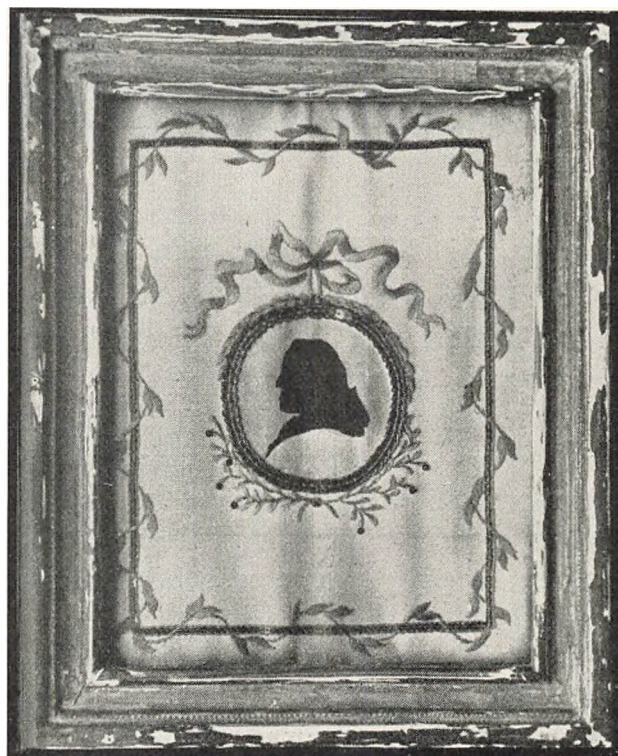
Wallenstein og hans Lejesvende splittet for alle Vinde, men de Smuler af det gamle Bibliotek, hvis Bind var prydede med Henrik Rantzaus Vaaben og Navn, som kunde fremskaffes, bragte han med Stolthed og Glæde tilbage³⁸. I flere af Bibliotekets Bøger har han gjort Notater om, naar og hvorledes han har erhvervet dem³⁹, en enkelt Prøve fra »Gülden Kleinod der Kinder Gottes oder Wahrer Weg zum Christenthum« af Emanuel Sonthom (Lüneburg 1682), hvis Sølvbind gengives her, viser hans Omhu for at hindre, at det, han havde samlet, paany skulde splittes.

»Am zweiten Ostertag als den 16to April 1770 ist von der Frau Kamerrherrin VON AHLEFELDT, eine gebohrne Contesse RANTZAU aus den Hause Rastorff⁴⁰ mir dieses Buch zu gesant und geschenck worden, mit den Verlangen, da das selbe nun so lange in der Familie gewesen wehre, ich derselben zu willen solches zu dem Ende conserviren möchte, so ich thun zu wollen versichern laßen und mir heilig vorgenommen habe, hierüber, das solches in der Familie bey behalten möchte, werde eine ordentliche acte verfertigen zu laßen, wen mich Gott Leben und Gesundheit verleihet, solte ich aber darüber hin sterben nach Gottes Willen, ehe ein solches geschehen ist, so bitte ich denen Nachbleibenden, dieses zu erfüllen, weil ich ein Verehrer der Alterthümer bin und solche gerne conservire.

Breitenburg

Friedrich Rantzau.

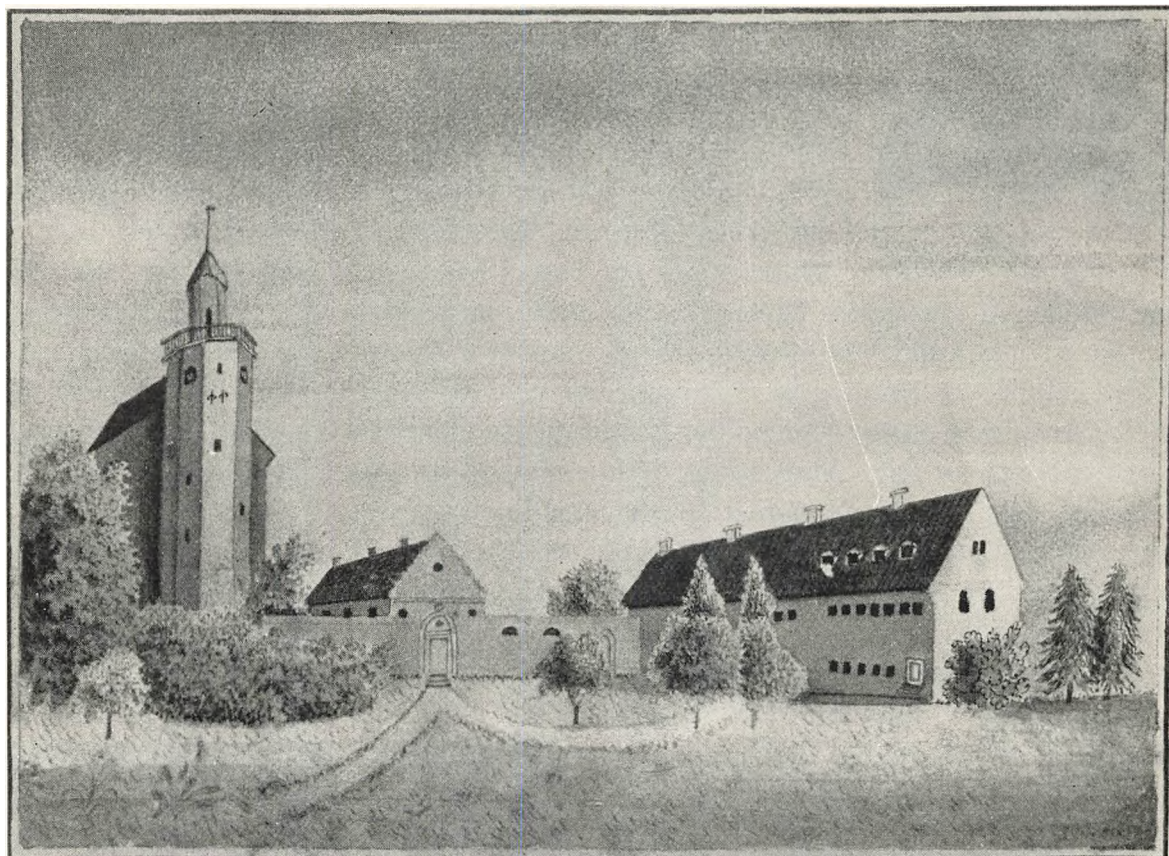
Som det andetsteds vil blive omtalt, var det Grevinde FRIEDERICA ELEONORE CASTELLS Hensigt at ombygge det gamle Breitenburg-Slot; denne Plan fik hun imidlertid ikke gennemført, og først under Grev FRIEDRICH RANTZAU blev den til Virkelighed. Han sluttede 25. November 1762 Kontrakt med Muurmester KUNTZE i Itzehoe om Nedbryd-

Breitenburg.

ningen af det gamle Renaissanceslot, hvis Forsvinden — omend Forfaldet maaske har nødvendiggjort den — dog maa beklages⁴¹.

Ved Ombygningen bevaredes vistnok en Del af de oprindelige Kældere under Sidefløjen, medens selve Hovedfløjen blev lagt vinkelret paa de gamle Bygninger, saaledes at Gaardfaçaden kom til at vende mod Syd. Det To-Etages og med Kvist forsynede Hus, der i Forhold til Højden forekommer rigeligt langt, er af ringe arkitektonisk Værdi. I sit Indre er Huset vistnok i Tidens Løb ændret paa forskellig Maade og er nu indrettet med velpro-

Tegnet af Baronesse Helene Holsten, f. Schilden.

BREITENBURG

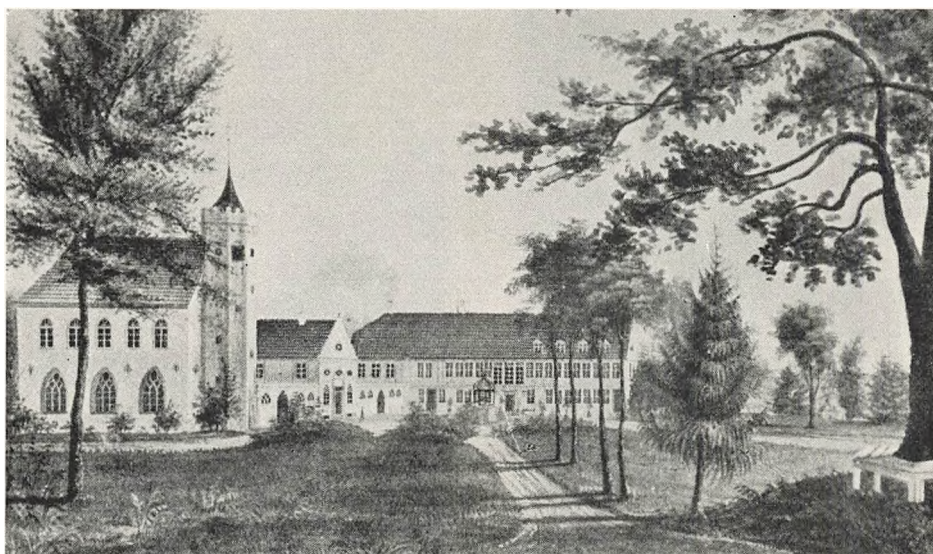
Tidligere Skaføgaard, nu Langesø.

portionerede Rum, der i første Etage — Husets Hovedrum, men i ældre Tid kun benyttet til Selskabelighed — er forbundne ved en lang Gang langs Ydermuren mod Nord, det saakaldte Thorvaldsen-Galleri, der siden Mæcenen Greve CONRAD RANTZAUS Dage rummer en Del Relieffer og Afstøbninger af Thorvaldsens Værker, og hvis sort og hvidternede Marmorflisegulv, ligesom en Del af Gulvet i Hall'en i underste Etage, stammer fra det nedrevne Renaissanceslot, idet det er Fliser, som HENRIK RANTZAU — imod god Betaling i holstensk Smør og Ost — har købt af Hertug FERDINAND AF TOSCANA. I den underste Etage, der saaledes oprindeligt har været indrettet til den daglige Beboelse, er i moderne Tid lavet en stor Hall, som gaar gennem hele Huset og fortsætter i en stor Veranda ud mod Voldgraven, hvor en Lysning i Træerne aabner et henrivende Udsyn over Engene langs Støren over imod de vidtstrakte Skove.

Paa de gamle Hovedfløjes Grund er — vist i Conrad Rantzaus Tid — opført en Sidefløj, der bringer Hovedhuset i Forbindelse med Kapelbygningen, til hvis Loft — det nuværende Arkiv, som tillige rummer adskillige Dele af et ældre Bibliotek — der herfra er Adgang. Foruden mindre Værelser, der bruges som Rustkammer, Skolestuer og Gæsteværelser, fin-

des her en kvadratisk Dansesal (Spejsalen), en meget stor Spisesal og et temmeligt stort Maleri-Galleri — forsynet med Ovenlys — der rummer adskillige gamle Billeder, og hvor ogsaa et Spinet, som har tilhørt MOZART, har fundet Plads. Endelig findes i en Tilbygning hertil det af Rigsgreve OTTO RANTZAU indrettede store Bibliotek. I Spisesalen, hvis Vægge er prydede med alle de store Familiebilleder, findes i Loftet en Frise med Alliance-Vaaben for samtlige Besiddere af Breitenburg fra JOHAN RANTZAU og ANNA WALSTORP til den nuværende Besidder, Rigsgreve HANS CASPAR RANTZAU's Forældre, Rigsgreve OTTO RANTZAU og ADELHEID LOUISE VON BUCHWALDT.

Breitenburg, der har en fortrinlig Beliggenhed lige paa Grænsen mellem Gest og Marsk, ligger tæt udenfor Itzehoe nær ved den bugtede Størflod, hvis brede Dal danner store Eng-

Gouache.

BREITENBURG ca. 1830

Breitenburg.

strækninger, hvor der er rigelig Græsning til det gode holstenske Kvæg, hvis Opdræt endnu i vore Dage udgør en stor Del af Bedriften. Over Engdalen hæver Terrænet sig med udstrakte Skove, der danner en henrivende Ramme om hele Breitenburgs Omraade. Af de mange smukke Udsigtspunkter skal her blot nævnes Amoenehöhe ved Landevejen fra Itzehoe, nu med sin Sommerrestaurant et yndet Udflugtssted for Itzehoes Borgere, dengang et af de stille, idylliske Steder, hvor Grevinde Amoene Rantzau, som Navnet viser, og som det endnu fortælles, med Forkærlighed dvælede.

Breitenburgs Kapel, der ligesom Fæstningen havde faaet Lov til at forfalde fuldstændigt, og som til Slut i en længere Aarrække havde tjent som Magasin⁴², blev genopbygget af Grev FRIEDRICH RANTZAU i 1770. Kapellet var blevet opført i 1588 af Statholderen HENRIK RANTZAU, og benyttedes som Uddelingssted for det af denne stiftede Legat for de Fatige. Denne Kapellets Bygmester mindedes paa den smukkeste Maade af Grev Rantzau, idet han i Grundstenen til det nye Kapel lod indmure et Eksempplar af den til Ære for Henrik Rantzau prægede Guldmedaille⁴³. 27. December 1771 fik han Tilladelse til fremtidig at benytte Kapellet til kirkelige Handlinger⁴⁴.

Ved Kapellets Genopførelse forbandt Grev Rantzau sikkert i det mindste tre Motiver; den maa betragtes dels som et Udslag af Slotsherrens naturlige Trang til at have et privat Kapel paa selve Slottet, hvor Slægten kunde samles i Live, som efter Døden; dels som Opfyldelsen af en Pligt, som Pieteten overfor Kapellets Stifter paalagde ham, og endelig som

en Følge af hans fromme Sind. Som det fremgaar af hans Optegnelser, var han sikkert en dybt religiøs Natur, utvivlsomt i ikke ringe Grad paavirket af Pietismen, og om hans Følelsers Ægthed og Dybde er der ikke Grund til at rejse Tvivl, omend de omstændelige Ønsker og Bønner, hvormed han ledsagede sine Optegnelser, kan have en noget — for vor Tid i det mindste — udvendig, næsten tiradeagtig Karakter. Hvorledes han har været i det daglige Liv, er det naturligvis svært at faa noget rigtigt Billede af, det synes dog, som om han

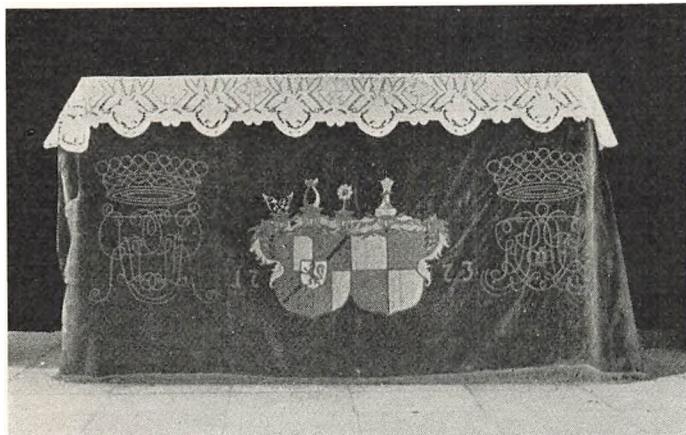
BREITENBURG KAPELLETS PORTAL

BREITENBURG BRØNDEN I GAARDEN
med Vaabenerne Rantzau og v. Halle.

har levet i et lykkeligt Ægteskab, og at han har bøjet af for den noget mere opfarende Karakter, som hans Hustru utvivlsomt havde i Arv fra sine temperamentsfulde Formødre. Morsomt fortælles det endnu paa Breitenburg, hvorledes han, naar hans »allerkæreste Hustru ikke i Dag var i slet saa godt Humør, som hun ellers plejer at være«, benyttede Lejligheden til at forvise sig om, hvorledes Kornet stod paa Rostorffs Marker.

Grev FRIEDRICH RANTZAU, der 1. Maj 1781 var blevet udnævnt til Gehejmerraad⁴⁵, forlod efter sin Hustrus Død i 1802 Breitenburg. Ved en Overenskomst med Sønnen Grev CONRAD RANTZAU — den senere Statsminister — som blev opsat paa Rostorff 1. Oktober 1802, gav Grev Rantzau Afkald paa alle de Rettigheder, der var tillagt ham ved Hustruens Testamente af 21. November 1796, saaledes at han kun forbeholdt sig fri Bolig paa Rostorff og visse Naturalydelse⁴⁶, og her tilbragte han da de sidste faa Aar af sit Liv.

Som det synes, har han det meste af Foraaret 1806 været plaget af Forkølelsessygdomme,

BREITENBURG KAPEL.
Alter med F. og A. Rantzaus Vaabener og Monogrammer, samt Aarstallet 1773.

i Maj Maaned laa han for en stor Del til Sengs, og Søndag 15. Juni fandt Kamertjeneren ham om Morgenen liggende paa Gulvet i Soveværelset. Han havde været oppe i Løbet af Natten, og Kræfterne maa da have svigtet ham, saaledes at han ikke har været i Stand til at rejse sig eller naa tilbage til sin Seng. 14 Minuter over 6 om Eftermiddagen sov han stille hen⁴⁷. Han blev omtrent 77 Aar gammel. Hans Lig blev ført til Breitenburg, hvor det 23. Juni blev bisat i Slotskapellet.

23. December 1761 blev Grev FRIEDRICH RANTZAU i Gehejmeraad VON JOHNN'S Hus i Hamburg (St. Michaelis Sogn) viet til

FRIEDERICA LOVISA AMOENE Grevinde CASTELL REMLINGEN
til Breitenburg og Arfrade

der er født paa Remlingen 24. Juli 1732 som yngste Datter af kongelig polsk og kurfyrstelig sachsisk Generalløjtnant, Guvernør i Leipzig CARL FRIEDRICH GOTTLIEB Greve CASTELL REMLINGEN og FRIEDERICA ELEONORA Grevinde CASTELL RÜDENHAUSEN, der var Arving til de Rantzau'ske Allodialgodser.

Hun blev døbt paa Remlingen to Dage senere — 26. Juli — Fadderne var Markgrevinden af ANSPACH og AMOENA FRIEDERICA SOPHIA Grevinde LÖWENSTEIN WERTHEIM.

Dagen efter Vielsen indskød Grev Rantzau 1.000 Rdlr. i Enkekassen — han var jo paa dette Tidspunkt Major i den danske Hær — hvorved han sikrede sin Hustru 400 Rdlr. aarlig, dersom hun overlevede ham⁴⁸.

Kort Tid efter Brylluppet overtog Amoene Castell Fideicommisset Breitenburg. Dette var efter Moderens Bestemmelser i Testamentet af 15. Juli 1750 tilfaldet den eneste levende Søn, Greve CHRISTIAN ADOLPH FRIEDRICH CASTELL REMLINGEN ved Moderens Død i 1760. Han var gift med Comtesse CHRISTINE SOPHIE HOLSTEIN af Linien Holsteinborg, med hvem han havde le-

BREITENBURG KAPEL
Altertavle med Portrætter af Henrik Rantzau og Christine v. Halle og Aarstal 1591.

vet i et barnløst Ægteskab, og efter hans Død 10. Juli 1762 kom det straks til Arvestridigheder. Ved det nævnte Testamente havde Grevinde FRIEDERICA ELEONORE CASTELL, saaledes som der paa sit Sted vil blive gjort udførligere Rede for, i høj Grad favoriseret sin Søn og sin Datter Amoene paa de tre ældre Søstres Bekostning, og disse, Grevinde CHRISTIANE CHARLOTTE FRIDERICA STOLLBERG STOLLBERG, FRANZISCA HENRIETTE ELEONORE BÜLOW og Grevinde CATHARINA HEDEVIG CASTELL CASTELL, gjorde nu Forsøg paa at blive restituerede. Efter forskellige Forhandlinger enedes endelig de tre af Søstrene — Fru von Bülow var fraværende — om et Forlig, hvis Hovedpunkter var følgende. Grevinderne Stoll-

1636.

BREITENBURG

Dagligstue med Møbler fra F. og A. Rantzaus Tid.

berg og Castell gav Afkald paa Breitenburg og indvilligede i, at Grevinde Rantzau af Fideicommisset legerede sin Mand 3000 Rthlr. aarlig, endvidere behæftede dette med hele den paa Moderens andre Godser hvilende Gæld og samtlige Pensioner (indtil 500 Rthlr.), samt at hun yderligere optog et Laan paa 29.000 Rthlr. — hvilken Sum skulde betales Søstrene i Affindelse — et Laan paa 10.000 Rthlr. til Nyopførelsen af Breitenburg, 8.000 Rthlr. til Bygningen af ti nye Møller, og endelig at det i Moderens Testamentes § 13 stipulerede Beløb af 4000 Rthlr., som Gælden aarlig skulde nedbringes med, nedsattes til 1000 Rthlr. Der indrømmedes endvidere Grevinde Rantzau Ret til at indrette Successionen, samt tage Bestemmelse om Udstyr og Alimentationer, som hun ønskede det. Derimod forpligtede hun sig til at betale en Andel af 1500 Rthlr. af den Pension, som var tillagt Etatsraad JOHNN — der havde været forlovet med deres Moder — og ellers betale alle Pensioner, herunder 400 Rthlr. aarlig, som var tillagt Fru von Bülow, endvidere til at overtage al den Gæld, som hvilede paa de øvrige Godser, forsaavidt den ikke var stiftet af Broderen, og til at betale sine Søstre 29.000 Rthlr. i Affindelse, for hvilken Sum der skulde udstedes en Obligation, som skulde forrentes med 5 pCt. p. a., og som kunde opsiges med et halvt Aars Varsel. Hun forpligtede sig videre til at benytte de 18.000 Rthlr., som det var hende bevilget at optage,

til de nævnte Formaal, og til paa Forlangende at dokumentere, at dette var sket, samt til at forrente hele Gælden og nedbringe den med 1.000 Rthlr. om Aaret.

Forliget indeholdt endvidere Bestemmelser om, at Grevinde Castell f. Holstein skulde betale sin afdøde Mands Gæld til Frøken AHLEFELDT paa Lammershagen og til Baron GELTING, samt en Overenskomst mellem de tre Søstre, hvorefter de 29.000 Rthlr., som udgjordes af Affindelsessummen samt 1000 Rthlr., som Grevinde Stollberg havde faaet tillagt af Moderen, skulde deles saaledes, at 10.000 Rthlr. skulde være et Præcipuum for Grevinde Castell — der havde faaet mindst — og de 20.000 skulde deles ligeligt mellem dem alle tre.

BREITENBURG

Dagligstue med Mobler fra F. og A. Rantzaus Tid.

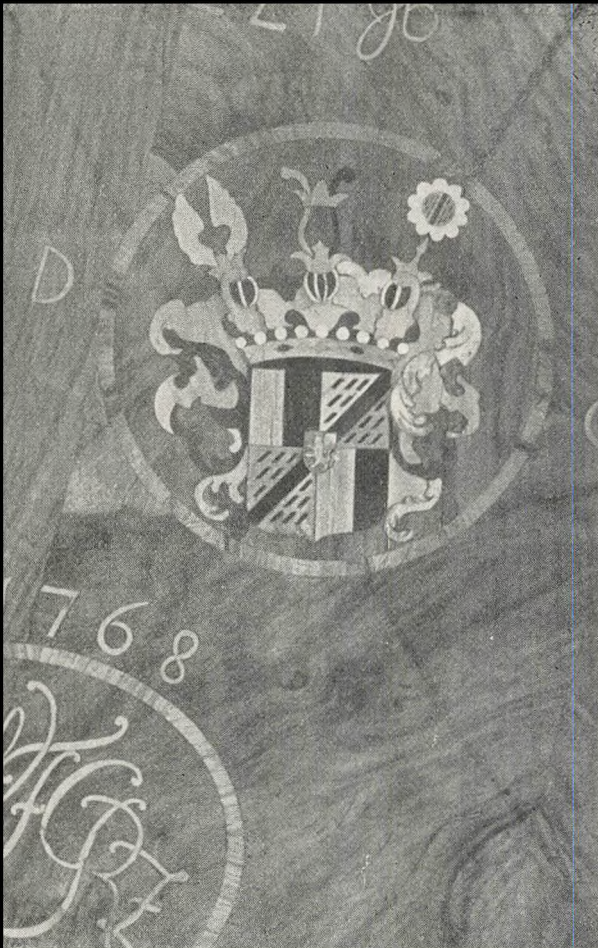
1036.

Forliget, der sluttede med Vedtagelsen af Fællesoptræden overfor Fru von Bülow, dersom hun ikke vilde tiltræde den nu trufne Ordning, er dateret 26. September i Glückstadt, 13. Oktober i København og 9. November 1762 i Hamburg og underskrevet af Søstrene, Grevinderne Castell-Castell, Stollberg-Stollberg og Rantzau, samt af Svigerinden Grevinde Castell Remlingen. Fru von Bülow tiltraadte det 8. Juli 1763⁴⁹.

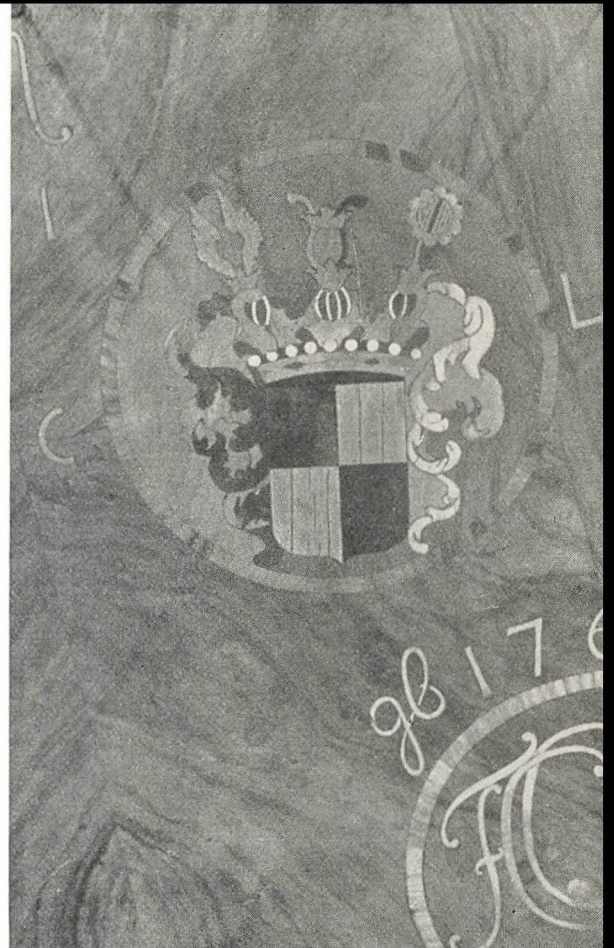
Formentlig samtidig med dette Forligs Afslutning solgte de tre Søstre den Del af Arf-rade, som ved Broderens Testamente af 10. Juli 1762 var tillagt dem, til Grev FRIEDRICH RANTZAU for 1.500 Rthlr. holst. Cour.⁵⁰.

Det var saaledes ikke nogen ren Benefice for Greve Rantzau og hans Hustru at overtage disse Godser, og der foreligger da ogsaa en hel Del Oplysninger om en Række Penge-transaktioner i disse Aar⁵¹.

Grevinde AMOENE CASTELL opsatte 8. Oktober 1763 — halvanden Maaned før hun fødte Sønnen DETLEF RANTZAU — en Disposition, hvori hun bestemte, at hendes — paa dette Tidspunkt — eneste Datter FRIDERICA CHRISTIANA MARIA RANTZAU efter hendes Død skulde have 1.000 Rthlr. aarlig fra det Øjeblik, hun førte selvstændig Husholdning eller giftede sig, og 6.000 Rthlr. i Udstyr i det sidste Tilfælde⁵².

RANTZAU VAABEN

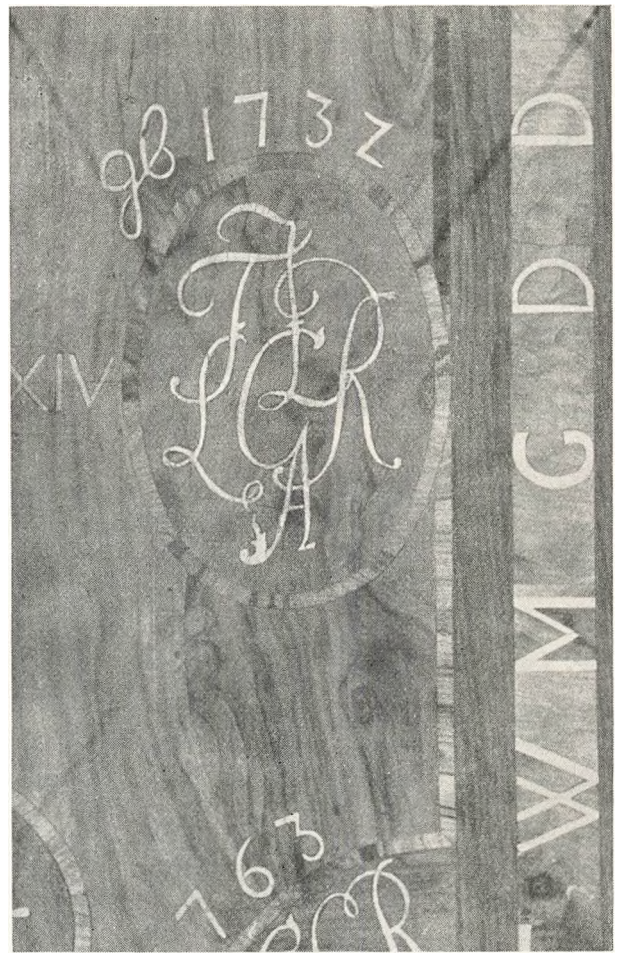

CASTELL VAABEN

F[riedrich] G[raf] z[u] R[antzau] geb. 1729.

L[ouise] F[riederike] A[moe]ne G[räfin] z[u] R[antzau] geb. 1732.

A[ndreas] C[onrad] P[eter] G[raf] z[u] R[antzau] geb. 1773.
S[ophie] M[agdalene] G[räfin] z[u] R[antzau] gb. 1766.

A[ugust] W[ilhelm] F[rantz] G[raf] z[u] R[antzau] geb. 1768.
F[riederica] C[hristiane] M[aria] G[räfin] z[u] R[antzau] geb. 1762.

19. April 1768 — atter under en Svangerskabsperiode — opsatte hun en ny Disposition, ved hvilken hun indsatte sin ældste Søn DETLEF til Successor og bestemte, at han skulde betale sin Fader 3.000 Rthlr. aarlig og Grevinde CASTELL, f. HOLSTEIN 1.000 Rthlr. om Aaret. Hun fastsatte forskellige Regler for de andre Børns Appanagering, saaledes at Sønnerne hver skulde have 1.000 Rthlr. aarlig fra deres 21 Aar og 6.000 Rthlr. til Etablissement, og tog iøvrigt Forbehold med Hensyn til Forandringer i Successionen. Endelig bestemte hun, at 1.000 $\%$ lübsk af hendes henlagte Naalepenge skulde legeres til en Fattigstiftelse⁵³.

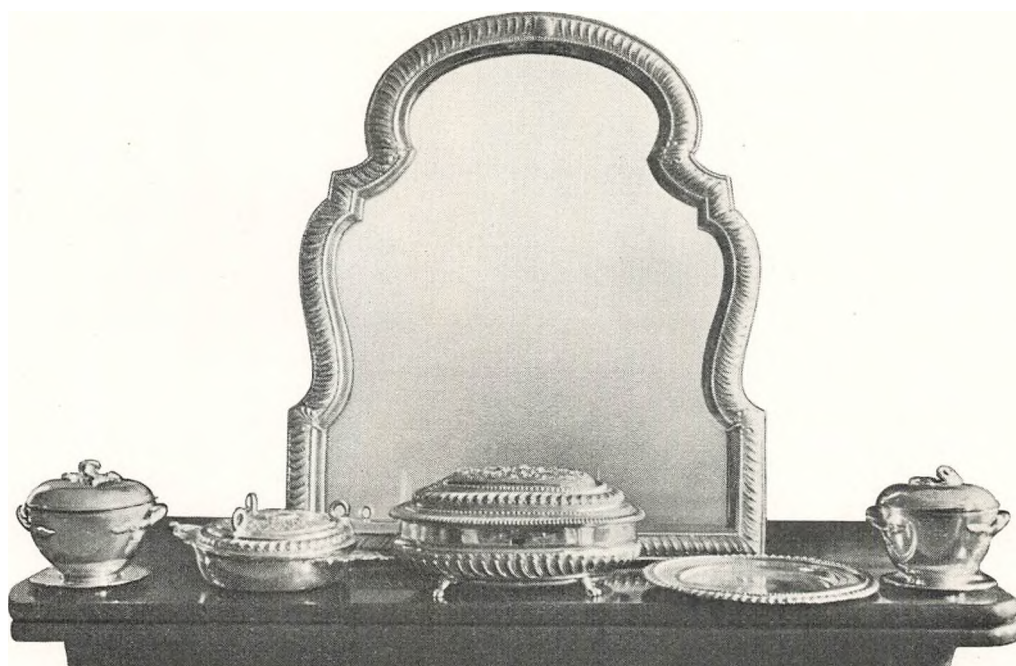
Den endelige Udformning af Grevinde AMOENE CASTELLS Testamente fandt dog ikke Sted før 24. November 1796 paa Breitenburg. Hun indsatte her først generelt sin Mand og sine

SKRIVEBORD MED TRÆINDLÆGNING

Breitenburg.

Børn som Arvinger, paaberaabte sig sin Dispositionsfrihed med Hensyn til Successionsordningen, men tog endnu paa dette Tidspunkt ikke endelig Bestemmelse om, hvilket af hendes Børn, der skulde overtage Fideicommisset, nu da den ældste Søn paa Grund af en Sindslidelse var udelukket derfra. Dersom Successor ved hendes Død ikke var fyldt 25 Aar, skulde han søge Myndighedsbevilling under Faderens Curatel, og Grev Rantzau skulde have de førømtalte 3.000 Rthlr. i Pension, saalænge han forblev ugift, samt usus fructus af Rostorff og alle dets Indkomster. Hvad Allodialia angik, skulde disse deles af Enkemanden og Børnene, Successor undtagen. Børnene skulde ved Indtrædelse i Ægteskab have 6.000 Rthlr. — dog forudsat, at de giftede sig fornuftigt og standsmæssigt og var 25 Aar. Denne Sum skulde udredes i tre paa hinanden følgende Aar i Kieler Omslag. Den ældste Søn skulde i Betragtning af den stadige Pleje, som hans Sygdom udkrævede, have 600 Rthlr. aarlig, de øvrige Sønner skulde hver have 480 og Døtrene 340 Rthlr. aarlig, dog skulde — naar de 6.000 Rthlr. Udstyrspenge kom til Udbetaling — disse Renter være inkluderet i de nævnte Summer. Dersom noget af Børnene døde før det fyldte 25 Aar, skulde Alimentationen falde tilbage til Fideicommisset. Der maatte ved Boopgørelsen ikke tages Hensyn til, hvad Ægtefællerne havde anvendt paa Forbedringer paa Breitenburg, ej heller hvad der var givet ud paa Børnenes Opdragelse. Endelig oprettede hun et Legat paa 1.000 $\%$ lübsk til et Fattighus og annullerede sine tidligere Dispositioner, dog med Undtagelse af det mellem Ægtefællerne oprettede reciprokke Testamente, dateret Glückstadt 19. September 1762. Endelig

GREVINDE AMOENE RANTZAUS SØLV-TOILETGARNITURE

Breitenburg.

fastsatte hun, at det af Børnene, som vilde bestride hendes Dispositioners Gyldighed, kun skulde have, hvad der efter slesvig-holstensk Ret ikke kunde nægtes det⁵⁴.

Grevinde AMOENE CASTELL, der 11. December 1764 havde faaet Enkedronningens Orden de l'Union parfaite, — som ogsaa Greven fra 29. Januar 1768 havde — døde godt tre Aar før sin Mand, 21. August 1802, hun var da lige fyldt 70 Aar. Bisættelsen fandt Sted i Slotskapellet paa Breitenburg 30. August 1802.

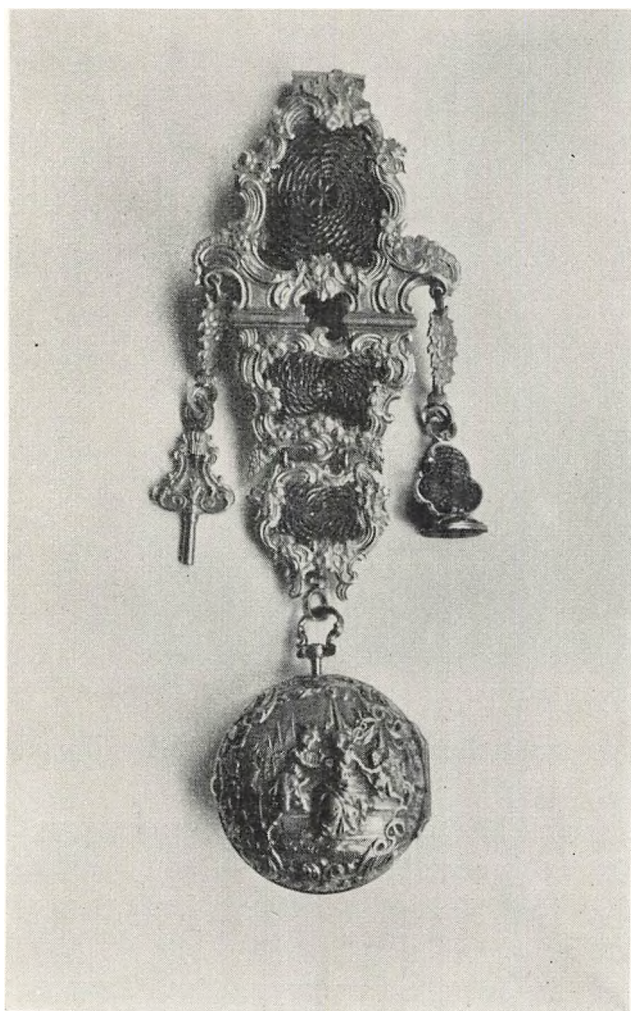
Efter Grevindens Død viste det sig, at hun havde indsat sin yngste Søn, Greve CONRAD RANTZAU, til at succedere Fideicommisset, hun havde endvidere efterladt sig nogle Bestemmelser om, hvorledes der skulde forholdes med hendes Ejendele, som i Henhold hertil blev fordelt 9. Februar 1803. Hun efterlod sig i Obligationer en Formue paa ialt 28.425 Rthlr. Smykkerne, der var testamenteret de to Døtre, blev delt i to lige store Portioner, om hvilke Kammerherinde SOPHIE MAGDALENE SCHILDEN (16/8) og Grev CONRAD RANTZAU paa Enkegrevinde FRIDERICA CHRISTIANE MARIE HOL-

Breitenburg.

KRUS MED MONOGRAM
F[riedrich] G[raf] R[antzau]

SØLVLAAG TIL KRUSET

Breitenburg.
GREVINDE AMOENE RANTZAUS CHATELAINE

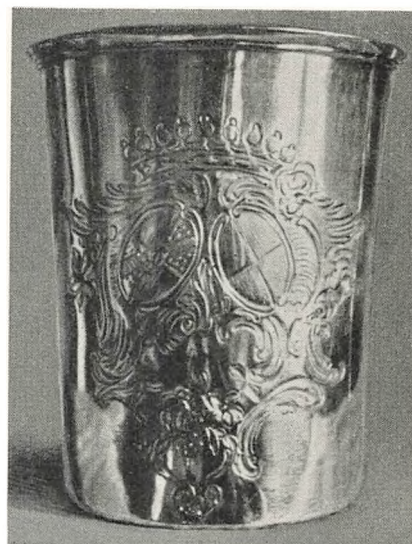
Holstenshuus.
SØLVDAASE

Langesø.
SØLVDAASE

sign. Paul Schröder, Kiel.
Breitenburg.
BENYTTET AF GREVINDE AMOENE RANTZAU SOM REJSEUR

DAABSÆGER AF SØLV
I Bunden er graveret: S. M. 1766.
Tidligere Holstenshuus, nu hos Hr. E. Berner.

SOLVBIND MED FORGYLDNING
Emanuel Sonthom: Wahrer Weg zum Christenthum. 1682.

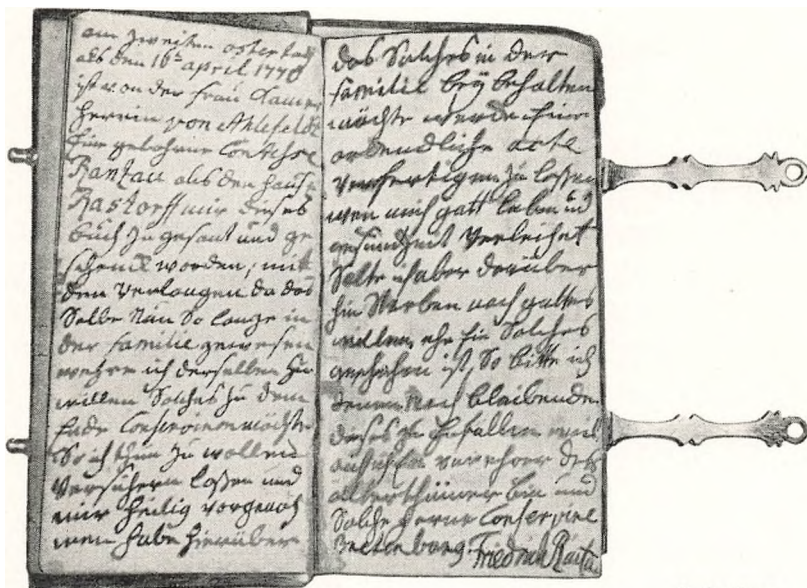
Breitenburg.

BÆGER AF SØLV
Tidligere Holstenshuus, nu hos Hr. E. Berner.

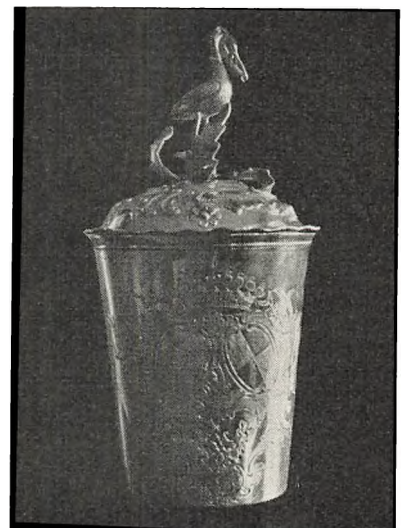

Breitenburg Kapel.
KLINGBEUTEL
med Rantzau-Castell Vaabener
og Datoen: Den 21ten July.

GREV FRIEDRICH RANTZAUS INDFØRSEL
i den ovenfor afbildede Bog.

Breitenburg.

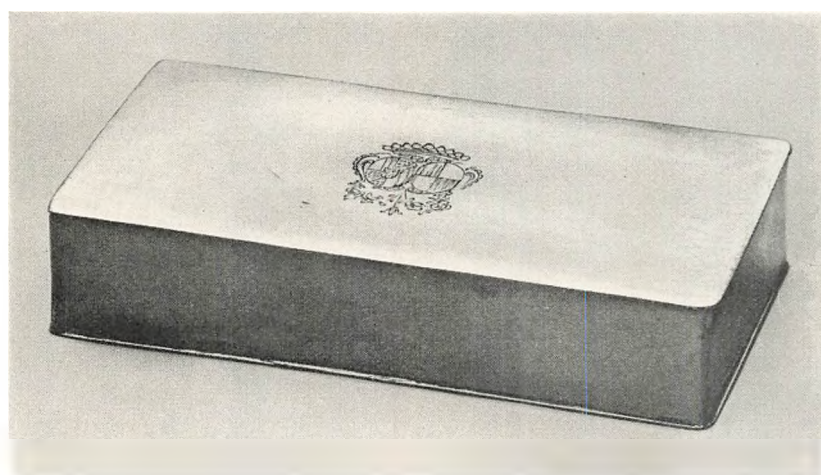
Breitenburg.
BÆGER AF SØLV
I Bunden er graveret: A. W. F. 1769.

STEINS Vegne trak Lod. Kammerherreinde Schilden fik desuden i Henhold til Bestemmelserne sin Moders Rejsetoiletgarniture — det er utvivlsomt herfra, at der findes Sølv-sager med Vaabenerne Rantzau-Castell hos den danske Efterslægt paa Langesø, Holstenshuus og Ravnholt — medens Sølv-tøjet for Størstedelen blev fordelt mellem Sønnerne. Nogle enkelte Stykker, hvorover der ikke var disponeret, blev delt imellem alle Børnene. Fordelingen af Bøgerne og en Del Inventar, som Sønnerne skulde have, blev udsat til senere⁵⁵.

Hvad Grev FRIEDRICH RANTZAUS økonomiske Forhold angaar, saa er det vanskeligt helt at faa Klarhed over hans Stilling før Ægteskabet. Arven efter hans 1746 afdøde Fader androg kun 269 Rthlr. 24 β ⁵⁶, til Gengæld havde han i Boet endnu 12.709 Rthlr. 44 β til

Gode af sin mødrene Arv⁵⁷, og Aaret efter fik han yderligere godt 700 Rthlr. i Arv efter Søsteren FRIDERICA AMALIE RANTZAU⁵⁸; hvormeget han har brugt heraf under sin — sikkert kostbare — militære Uddannelse, vides der intet om, men nogen stor Renteindtægt ved Siden af sin Gage, har han saaledes næppe kunnet have.

Efter hans Død blev hans Bo forseglet 16. Juni 1806, og 24. Juni paabegyndtes Registreringen. Det endelige Skifte er ikke bevaret, men af en Bereg-

SOLVDAASE
med Vaabenerne Rantzau og Castell.

Ravnholt.

ning over Aktiver og Passiver, som forefindes i Koncept, ses det, at Aktiverne kun har andraget 25.942 K 6 β , og at Passiverne herimod har beløbet sig til ikke mindre end 36.177 K 7 $\frac{1}{2}$ β , altsaa et klækkeligt Underskud. Hans Bibliotek paa Rostorff ansloges til 9.000 K , og Auktionen over hans Effekter indbragte ialt 23.872 K 14 β ³.

I Ægteskabet var følgende syv Børn:

1. FRIDERICA CHRISTIANE MARIA Rigsgrevinde RANTZAU (de l'Union parfaite), * Glückstadt 4. Oktober 1762, døbt der 6. Oktober, † Kiel 17. November 1831, begr. Ørslev K.

— paa Breitenburg 22. September 1781⁵⁹ med Kammerherre HEINRICH Greve HOLSTEIN til Grevskabet Holsteinborg, Farve, Waterneverstorff & Groß Colmar (F.: Generallojtnant, Gehejmerraad FREDERIK CONRAD Greve HOLSTEIN til Grevskabet Holsteinborg & Basnæs og LUCIA HENRIETTE BLOME til Farve & Waterneverstorff), * Farve 28. September 1748, døbt 1. Oktober s. A., † Holsteinborg 27. Juli 1796, begravet Ørslev Kirke.

Fra dette Ægteskab nedstammer Greverne HOLSTEIN til Holsteinborg.

2. DETLEF GEORG CHRISTIAN Rigsgreve RANTZAU, * paa Breitenburg 19. November 1763, døbt der 21. November, † paa Breitenburg 1847.

Kammerjunker. Ugift.

3. HANS HEINRICH AUGUST Rigsgreve RANTZAU til Louisenberg ved Kellinghusen, * paa Breitenburg⁶⁰ 8. December 1764, døbt der 11. December, † 24. April 1836, begr. paa Breitenburg.

Graf Ditlef Rantzau

f. 1763, † 1847.
Breitenburg.

Mecklenburgsk Hofjægermester, Generalkrigskommissær.

~ Christiania i Januar 1789 med LOUISE SKEEL (F.: Statsminister JØRGEN ERIK SKEEL og ANNA DOROTHEA AHLEFELDT), * Bergen 6. December 1766, † 27. Maj 1812.

Ægteparrets eneste Søn døde syv Aar gammel 1797, den yngste Datter ERNESTINE CAROLINE Rigsgravinde RANTZAU (1794—1872) var gift med Borgmester i Wunstorf, Dr. jur. PETER LUDVIG CHRISTIAN VON KOBBE (1791—1844).

Gräfin Lene

f. 1766, † 1849.
Breitenburg.

4. SOPHIE MAGDALENE Rigsgravinde RANTZAU, * paa Breitenburg 19. Marts 1766, døbt der 23. Marts, † Lübeck 11. December 1849, begr. der. ~ paa Breitenburg 11. April 1795 med Amtmand i Steinburg Amt, Landraad, Kammerherre CHRISTIAN FRIEDERICH FRICCIUS VON SCHILDEN, * Hamburg 27. Juni 1747, døbt St. Mariæ Kirke 30. Juni, † Itzehoe 22. December 1804, begr. paa Haseldorf.

(Han ~ 1° Glückstadt 21. Marts 1783 MARIE LOUISE HENRIETTE Rigsgravinde RANTZAU (F.: Generalløjtnant, Kammerherre DITLEV CARL Rigs greve RANTZAU og CHRISTINA GISELA VON STAMMER) * Slesvig 8. Marts 1764, † Berlin 18. Juni 1830. Ægteskabet opløst. Hun ~ 2° Essenrode 10. December 1804 sachsisk Overpræsident, Gehejmerraad FRIEDERICH AUGUST VON BÜLOW, * 23. Februar 1762, † 4. September 1827.).
se 16/7 og 16/8

5. AUGUST WILHELM FRANTZ Rigs greve RANTZAU, * paa Breitenburg 27. Maj 1768, døbt der 30. Maj, † 17. September 1849, begr. paa Breitenburg.

Fyrstelig Eutinsk Landraad, Amtmand over Schwartau Amt.

~ paa Breitenburg 6. September 1794 med SOPHIE JULIANE JOHANNE Rigsgravinde BOTHMER (F.: Gehejmerraad HANS CASPAR Rigs greve BOTHMER og MARGRETHE ELEONORE Rigsgravinde SCHWEIDNITZ), * Segeberg 20. Marts 1771, † Kirch Schönbach (Baiern) i Juli 1846, begr. i Castell.

Af dette Ægtepars fire Døtre var den yngste CLARA HENRIETTE LOUISE PETROWNA Rigsgravinde RANTZAU (1807—38) gift med LUDWIG FRANZ ADOLPH FRIEDRICH KARL Rigs greve CASTELL RÜDENHAUSEN (1805—49), der er Stamfader til den nuværende Besidder af Rüdenhausen, Slægtens Overhovede, samt til Linien FABER-CASTELL. Af de to Sønner

Malet 1810 af Gröger. Langsø.
ANDREAS CONRAD PETER RIGSGREVE RANTZAU
til Breitenburg, Statsminister, f. 1773, † 1845.

var den yngste, Landraad, Chef for det Rantzau'ske Frikorps CUNO HEINRICH CARL Rigsgreve RANTZAU til Rohlstorf (1805—82) Bedstefader til den nuværende Besidder af Fideicommisset Breitenburg HANS CASPAR KUNO FRIEDRICH Rigsgreve RANTZAU (f. 1876), der i sit Ægteskab med EMMA Rigsgrevinde RANTZAU af Rastorf har en Datter og seks Sønner.

6. FRIEDRICH CARL CHRISTIAN Rigsgreve RANTZAU, * paa Breitenburg 7. August 1769, døbt der 11. August, † 13. December 1847, begr. paa Breitenburg.

Oberstløjtnant, Kammerherre.

~ i Maj 1808 med CONSTANZE HENRIETTE FREDERIKKE Grevinde KNUTH til Grevskabet Gyldensteen (F.: Stiftamtmand, Gehejmerraad JOHAN HENRIK Lehns greve KNUTH og CONSTANTINA ALEXANDRINE Grevinde VON COSEL), * paa Gyldensteen 17. December 1772, † Lübeck 9. Juni 1828. (Hun ~ 1 1790 med Major, Kammerherre JOHAN HARTVIG ERNST Greve BERNSTORFF (1767—91); ~ 2 1800 med FRIEDRICH CARL AUGUST ALEXANDER HEINRICH Greve STOLLBERG (1769—1805); ~ 4 med russisk General APHANASI WANZOWITZ).

7. ANDREAS CONRAD PETER Rigsgreve RANTZAU til Breitenburg, * paa Breitenburg⁶¹ 2. September 1773, døbt der 6. September, † i Wiesbaden 3. August 1845, begr. paa Breitenburg.

Gehejmestatsminister, Kammerherre, Ridder af Elefanten⁶². Ugift.

Grev Friedrich Rantzaus Storkorsskjold paa Frederiksborg.

GREVE FRIEDRICH RANTZAUS SELVBIOGRAFISKE NOTATER

Den 21. Novbr. 1741 kam ich mit meinem Bruder DETHLOFF nach Berlin unter daß dortigen Cadeten Cohr, logirten und aßen aber in der Stadt vor Geld.

den . . . kam mein Br. von der Cohr Cadets, und ich bey dem Cap. v. Brericke im Hause, woselbst ich einge Monath daß hitzige Fiber hatte, nachdem aber

den 2t. Sept. 1745 von Berlin nach Schweidenitz [au]f Posto ging und bey dem Hertzogl. Beverschen Reg. untr. ward, da ich die ganze Campagne mit thadt als Fanen Juncker.

d. 2tn. Janu. 1746 rückten wir in Stetin in Garnisohn, da ich dennoch Untr. off. blieb biß

d. 18ten Maj 1747 da wart ich Fähnerich.

d. 6. Mertz 1746 starb mein Vatter.

NB. d. 18t. Juni 1736 starb meine Mutter.

d. . . . starb meine jüngste Schwester.

d. . . . verheiratete sich mein ältester Bruder.

d. . . . verheiratete sich Br. Dethloff.

d. 4t. Januar 1751 wart ich mündig.

d. 3t. Decbr. 1751 erhalte ich meinen lange gesuchten Abschied auß preus. Diensten.

d. 10t. Maj 1752 ging ich nach Copenhagen, kam da an d. 20t. Maj.

d. 7t. Julij 1752 erhalte ich die Erlaubniß eine Comp. zu kauffen.

d. 4t. Octbr. 1752 bekam ich als Capitaein eine Bestallung im Königlich Danschen Diensten unter der Königin Regimt., eine Comp. so in Glückstadt garnisoniert, und bezahlete an den Capitaein, der als Obristl. den Abschied bekam, die Compagnie mit vier Thausend fünf Hundert Rth. Dan. Cour.

(Original i Arkivet paa Breitenburg, L. Nr. 2, Læg 12.)

GREV FRIEDRICH RANTZAUS BIBELINDFØRSLER

Efterfølgende Optegnelser, der gengives i Uddrag, er foretaget af Rigsgreve Friedrich Rantzau til Breitenburg i en Bibel af sædvanligt Folioformat, udgivet af Johann Michael Dilherrn med kgl. polsk og churfyrst. sachsisk Privilegium, trykt i Nürnberg 1720. Bibelen opbevares i Biblioteket paa Breitenburg.

Paa Indersiden af Bindet:

1729, den 6ten Sepbr. Dinstages den zwölften Sontag nach Trinit. Morgens zwischen sechs und sieben Uhr bin ich zu Ahrensburg gebohren, und auch an den selben Tag von den S. T. Herrn Pastoren HENNING JOHAN HERMANN EICKE an der Woldenhorner Kirche daselbst auf dem Hofe Ahrensburg getauft. Meine Tauf Zeugen sind gewesen mein Vatter selbst, meine Frau Gros-Mutter mütterlicher Seiten MARGRETA DOROTHEA, verwitt: und gebohrne RANTZAU, und die Frölen DOROTHEA VON PENTZ.

Vide 2tes Bandt des Woldenhorner Kirchen Buchs auf der 63 Seite.

1732, den 26ten Julij ist den hochgebohrnen Grefen und Herrn CARL FRIEDRICH GOTLIEB Grafen und Herrn zu CASTEL, königl. Polnischen und churfürstl: Sächsischer Generahl Lieutenant, und deßen Gemahlin Frau FRIEDERICA ELEONORA, gebohrne und vermahlte Grefin zu CASTEL, gebohren die Contess FRIEDERICA LOUISA AMÖNA. Die Gefattern wahrn Jhro Durchlaucht, die Frau Margräfin zu ANSFACH, und Jhro Excellenz die Frau Grefin zu LÖVENSTEIN-WERTHEIM.

Vide Remlinger Kirchen Tauf Buch.

Extrahirt von
JOHAN MICH. FLEGLER.
Pred: zu Remling 1772

Nach einer Notice, die meine Schwieger Mutter eigenhendig notirt hatte, ist diese meine Frau, ihre tochter, d. 24ten Julj 1732 gebohren, kann dahero vielleicht ein Versehen sein, das der Pastor vorstehenden Extract gemacht hat und den 26ten als den Tauftag hat ansetzen wollen.

Den 23de December 1762. Giffiget i Hambourg.
 Den 4de October 1762. er fødte Frederique Louise Amone.
 Den 19de November 1763. er fødte Dethlef Georg Christian.
 Den 8de December 1764. er fødte Hans Heinrich August.
 Den 19. Mærk. 1766. er fødte Sophia Magdalene.
 Den 27de Maj 1768. er fødte August Wilhelm Franciscus.
 Den 1de August 1769. er fødte Friedrich Carl Christian.
 Den 2de September 1773. er fødte Andros Conradt Peter vilg.
 auf einem alten Manns Geburtstag getauft ist als im Gra Sep.

GREVINDE AMOENE RANTZAUS
 Indførsel i Familiebibel paa Breitenburg.

worden, welcher, ob er gleich sehr schwag wahr, wie er zur Welt kam, ... dennoch sich durch Gottes Gnade erholte und den 3ten Tag nach seiner Geburt, als den 11ten Xbr. in den selbigen Zimmer, da mein Sohn DETHLEF getauft worden, die heilige Taufe erhalten, in welchen ihm die Nahmen HANS HINRICH AUGUST beigelegt wurden, und hat denselben der Pastor KURTZIUS aus Breitenburg getauft.

Gefatter haben gestanden mein Herr Stif Vatter, der Geheimderath von AHLEFELDT, der Graf RANTZAU von Ascheberg und der Graf AUGUST VON CASTEL auf Castel, zur Taufe hilte ihm mein Bruder und wahr ich selbst nebst

der Majohr BAESE Zeugen bei der Taufe vor den Bette meiner lieben Frauen.

(Derefter religiøse Betragtninger.)

Gr. FRIED. RANTZAU

Blad 2 b:

Indførsel vedrørende SOPHIE MAGDALENE RANTZAUS Fødsel, er gengivet Bd. I, S. 447 f.

Blad 3 a:

1768, den 27ten Maj Freitagens Morgen um zwölf ein Virtel Uhr ist meine liebe Frau ... mit einen Sohne glücklich und balde verløset worden, derselbe hat darauf den 30ten Maj Nachmittages die heilige Taufe empfangen vor den Bette seiner Mutter in der Stube unten im Hause grade der Hausthüre über, inderselben sind ihm die Nahmen AUGUSTUS WILHELMUS FRANCISCUS bey gelegt, und haben Gefatter gestanden Sr. Hoch Fürstlichen Durchlaucht der Hertzog von BEVERN und meiner Frauen beyde Schwestern, die Grefin STOLBERG und Grefin BÜLAU auch meine beide Brüder PETER und BENJAMINN, da den derselbe nach Sr. Durchlaucht den Hertzog und der Grefin Bülau genant ist.

(Derefter religiøse Betragtninger.)

Gr. FR. RANTZAU

Getauft ist auch dieser mein Sohn von den bei der Munsterdorfer Kirche stehenden Pastor PALM.

Blad 3 b:

1769, den 7ten August Montages Nachmittages zwischen 4 und 5 Uhr gefiehl es Gott meine liebe Frau zum sechsten Mahl mit ihren vierten Sohn ... zu endbinden, und uns beiderseits Eltern mit ein abermahliges Pfand seiner Liebe durch einen wohl gestalteten und gesunden Sohn zu erfreuen.

Am 11ten August ward dieser uns neugebohrne Sohn durch der heiligen Taufe im Buche des Lebens eingeschrieben und erhilt in derselben die Nahmen FRIEDRICH CHARL CHRISTIAN, welchen Tauf Acta der Hhr. Pastor GLASEMEIER zum Füßen des Betes, darin meine Frau Wochen hilte, vorrichtete, zu Gefattern haben gestanden Sr. Durchlaucht der Printz FRIEDRICH CHARL VON BEVERN, nebst ihro Durchlaucht die verwittwete Frau Marg[r]efin VON CULMBACH BEREIT und ich selbst.

(Derefter religiøse Betragtninger.)

Gr. FR. RANTZAU

Den 19de Mærk. 1766. er fødte Sophia Magdalene.
 Den 27de Maj 1768. er fødte August Wilhelm Franciscus.
 Den 1de August 1769. er fødte Friedrich Carl Christian.
 Den 2de September 1773. er fødte Andros Conradt Peter vilg.
 auf einem alten Manns Geburtstag getauft ist als im Gra Sep.

Breitenburg.

GREV FRIEDRICH RANTZAUS DAGBOGSINDFØRSEL
 ved Datteren Sophie Magdalenes Fødsel 1766.

Blad 4 a:

1773 dem 2ten Sepbr. Morgens, wie es eben drei Viertel auf 8 Uhr geschlagen hatte, gefiehl es Gott meine liebe Frau . . . zum siebenden Mahl mit ihren fünften Sohn glücklich und wohl zu endbinden . . .

Und da mein Geburts Tag den 6te dieses einfelt, so beschloßen wir da das Kind, welches G[ott] L[ob] wohl wahr, dasselbe an diesen Tag taufen zu laßen, und dardurch meinen Geburts Tag, da ich in mein 45ten Jahr trete, Gott zur Danckbahrkeit zu feiren, und da wir den Geheimden Rath, Graf BER[N]STORFF, den Generahl AHLEFELDT und meinen Bruder PETERN zu Gefattern erwehlet und gebeten hatten, so kamen diese den 6ten Sepbr. gegen Mitag hier und nachdem der Pastor GLASEMEIER auch hier gekommen, wir gegeben hatten, so gingen wir nach der hiesigen Schloß Capelle, dahin die Hebamme das neu gebohrne Kind trug, und wie wir uns alle nebst alle Hof Bediente in der Kirche versamlet hatten, so hilte der Generahl, Graf AHLEFELDT den neugebohrnen Sohn, und ich vertrat die Stelle des Geheimde Raths Graf von BER[N]STORFF, mein Bruder aber wahr selbst zu gegen, da den die Handlung der Taufe in dieser Capelle vor sich ging, nachdem vorhero »Ich bin getauft auf deinen Nahmen«, nach der Taufe aber »Nun dancket alle Gott« gesungen wahr, es bekam der neu gebohrne in dieser seiner Taufe die Nahmen ANDRES CONRATH PETER, worauf wir wieder zu Hause kamen, meine Frau gesund fanden, und ihr dieses neue Pfand göttlichen Seegens Gottlob wohl und munter überbrachten, wie rüend mir diese Handlung, da justement sich solches auf meinen Geburts Tag trefen muste, wahr, kann ich nicht beschreiben, meine Danckbahrkeit gegen Gott wart aber dardurch gewiß vermehrt, weil mich so viele gottliche Wohlthaten zu gleich einfelen, da ein Gedancke den andern zu verdringen schien.

(Derefter en Række religiøse Betragtninger.)

Gr. FR. RANTZAU.

Blad 6 a:

1778, den 22ten Sepbr. ist meine Tochter FRIEDERICA CHRISTIANA MARIA und mein Sohn DETHLEF GEORGE CHRISTIAN durch den Hhr. Pastoren GLASEMEIER in hiesiger Schloß-Kirche öfendlich confirmirt, worbei d. Hhr. Probst KRAMER, die Pastors DECKER und SCHLICHTING unter mehreren Zuhörere gegenwärtig waren.

. . . Die Handlung ging um 10 Uhr, da den geleutet wart, an und wahr um 1 ¼ Uhr zu Ende.

17. . . den . . . wart mein zweiter Sohn HANS von d. Hr. Consistoriall Raht AHLEMANN in Altona öfendlich confirmirt, ich wahr um diese Handlung beizuwohnen selbst nach Hamburg, und fuhr mit meiner eltesten Schwegerin nach der Kirche . . . Er wahr zu dieser Zeit hier auf den Gimnasio zu Altona. (Om Datteren SOPHIE MAGDALENES Konfirmation, se 1. Bd., S. 448.)

Bag i Bibelen, Blad 1 a:

Meine elteste Tochter FRIEDERICA CHRISTIANA MARIA ist den 22ten Septbr. 1781 mit den hochgebohrnen Grafen von HOLSTEIN zu Holsteinburg und Erbherr zu Neversdorff und Gros Colmer verheiratet worden . . . ehelige Copulation ahier auf Breitenburg vor sich ging . . .

d. 27ten Juni 1783 ist diese meine elteste Tochter des Morgens um 2 ¾ Uhr von einer Tochter glücklich endbunden, welche den 30ten Juni zu Neversdorff in der Wochen Stube . . . getauft worden . . . Nahmen FRIEDERIC[A] LOUISE SOPHIA . . .

Brtbody., den 16ten Julij 1783.

d. 18ten Ochr. 1784 ist diese meine liebe Tochter mit . . . Sohn FRIEDERICH ADOLFF [entbunden; Daabsdatoen ikke anført].

d. 18ten Decbr. 1786 wart diese meine Tochter abermahlen mit einen Sohn . . . die Nahmen CHRISTOFF HEINRICH erhilte, zu Gefatter standen der Vatter selbst, der Kamerherr von BUCHWALT Helmstorff und meine jungste Tochter LEHNE.

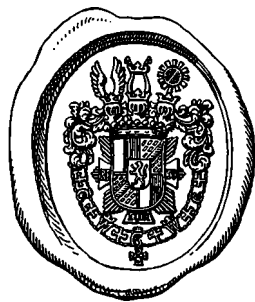
Blad 1 b:

d. 5te Julij 1791 ist meine elteste Tochter die Grefin HOLSTEIN zu Neversdo[r]ff . . . Sohn . . . Nahmen ANDREAS GUSTAFF, zu Gefatter standen der Geheime Rath Graf von BERNSTORFF, der Kammerherr von BLUCHERT und die Frölen BLOMEN von Haagen.

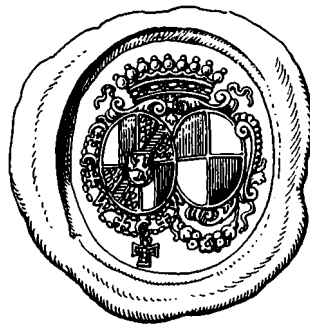
Der Vatter dieser oben genanten Kinder, mein Schwieger Sohn, der verschiedene Zeit viel gelitten hatte, wolte nach seiner Grafschaft und zug dahero den . . . 1796 dahin ab mit seiner gantze Familie wart aber von Zeit zu Zeit steds schwächer und starb zu Holsteinburg den 27ten Julij 1796. Wart auch daselbst in der Erb- und Familien Begräbniß bei gesetzt.

Ring: F. G. R.
Tidligere Skafogaard, nu
Langesø.

Efter Signet paa Breitenburg.

Efter Signet paa Breitenburg.

Ring, der har tilhørt
Grevinde Amoene Rantzau, f. Castell og dennes
Moder Grevinde F. E. Castell, f. Castell.
Tilhører Oberstinde Else Thaulow,
f. Sehestedt Juul.

Blad 2 a:

Mein zweiter Sohn HANS HINRICH AUGUST . . . vermählte sich im Januar Monath 1789 mit der Tochter . . . VON SCHEEL LUISE, welche den 6ten Decbr. 1766 geboren ist.

Diese meine Schwieger Tochter wart den 27ten Juni 1790 um 5 ½ Uhr Morgens zu Friedrichs Halle in Norwegen . . . mit einen Sohn . . . Nahmen FRIEDRICH ERICH . . .

Abermahlen . . . Schwieger Tochter, da sie sich hier bei uns aufhilte, zu Rostorff den 7ten Sept. 1791 . . . Tochter . . . Nahmen LUISE DOROTEA SOPHIE FRIEDERIQUE erhielt.

den 31ten Januar 1795 . . . Schwieger Tochter . . . in Glückstadt, da ihr Mann garnisonirte . . . Tochter . . . die Nahmen ERNESTINE CAROLINE erhielt.

Den 24ten Martz 1797 . . . Schwieger Tochter . . . zu Remmels, da er sich eine Stelle gekauft hatte, . . . Tochter . . . Nahmen HENRIETTE SOPHIE JOSEPHINE BERNHARDINE erhielt.

Blad 2 b:

Den 6ten Sepbr. 1794 verheiratete mein vierter Sohn AUGUST WILHELM FRANS sich mit SOPHIA JULIANA JOHANNA Grefin VON BOTHMER, welche den 20ten Mertz 1771 geboren wahr . . .

Die Hochzeit wahr wie wohl nur in aller Stille hier zu Btenburg, weil die verwittwete würdige Grefin Mutter der Contess Braut in It[z]ehoe wohnte, solches aber aus Freundschaft meiner Frau hier zu geben überließ, da diese ihrer Schwäglichkeit wegen sonsten nicht hatte zu gegen sein können, der Pastor GLA-SEMEIER in Bretenberg verrichtete Abens in unserer geöhnlichen EB-Stube die sehr wohl geratene Trau Rede und blieb den Abend zu Eßen hier, da sonsten keine Fremde als Verwandte von beiden Seiten, und die Vormünder der Braut gegenwärtig wahr.

Diese meine Schwieger Tochter wart in Eutin . . . den 9ten August 1795 mit einer Tochter . . . Nahmen FRIEDERICA FRANCISCA LEOPOLDINA erhielt.

Der 28ten Mertz 1797 wart diese meine Schwieger Tochter . . . einer Tochter . . . Nahmen [JOHANNA MAGDALENE HENRIETTE MATHILDE, Navnene er ikke anført].

SKIFTE EFTER GREVINDE AMOENE RANTZAU, FØDT GREVINDE CASTELL
REMLINGEN

Actum Breitenburg den 9.ten Febr. 1803.

Es war auf heute der Tag zur Theilung und Auslieferung derjenigen Vermächtnisse, welche die resp. hohen Erben der hochsel. Frau Geheim-Räthin, Gräfin FRIEDERICA LOUISE AMOENE Reichsgräfin ZU RANTZAU, Frau auf Breitenburg und Arfrade, aus denen von hochderselben hinterlassenen Codicillen zu fordern haben, angefolget werden.

Nachdem sich nun Ihre hochgräflichen Exellence, der Herr Geheimer-Rath und Kammerherr, Graf ZU RANTZAU, Ritter, und alle theilnehmenden Erben, nemlich der Herr Kammerjunker DETLEF Graf ZU RANTZAU, der Sekretär COPMANN in Vollmacht des Herrn Landraths und Amtsmannes AUGUST Grafen ZU RANTZAU, der Herr Rittmeister CARL Graf ZU RANTZAU, der Herr CONRAD Graf ZU RANTZAU auf Breitenburg und Arfrade, Ritter, resp. für sich und als Empfänger des dem Capitain, Grafen HANS ZU RANTZAU beykommenden Anteils, auch in Vollmacht der verwittweten Frau Gräfin VON HOLSTEIN, Frau auf Neverstorff, Gross Collmar pp., und die Frau Kammerherrin VON SCHILDEN zu Itzehoe, nebst deren Gemahl, dem Herrn Kammerherrn und Amtmann VON SCHILDEN, hieselbst eingefunden hatten, wurde zuvörderst von hochbesagter Ihre hochgräflichen Exellence denen letzteren eine Abschrift der bey der höchstpreislichen Landesregierung übergebenen Designation von dem Mobilier-Vermögen vorgelegt und dabei ein von dem Secretair COPMANN gefertigtes Verzeichnis von denen zu dem Allodia der hochsel. Frau Gräfin gehörigen sämtlichen Kapitalien, nebst denen bisher eingegangenen ausbezahlten Kapitalien und Zinsen pp überliefert und letzteres ganz vorgelesen. Als hierauf beydes von denen anwesenden Erben und ihren Mandatarien für richtig anerkannt worden, so wurde zur Theilung der legitirten Kapitalien geschritten und folgendergestalt beschafft.

Vermöge oberwähnten Verzeichnisses beträgt die ganze Summe der zu theilenden Masse 28 425 Rthl. 33 Davon haben erhalten

1. die Frau Kammerherrin VON SCHILDEN, die sub Nr. 28 im Verzeichnisse allegirte Obligation auf	1 000 Rthl.
so bey HANS THIESSEN zu Grüenthal belegt sind, und bar an Zinsen vom Sterbetage bis Martini v. J. mithin für 3 Monate	10 »
2. die Frau Gräfin VON HOLSTEIN erhielten die sub Nr. 2 aufgeführte im Gute Neuendorf radicirte Obligation auf	1 000 »
und baar an Zinsen, als Zuschuss für 4 ½ Monate	15 »
3. der Herr Kammerjunker DETLEF Graf ZU RANTZAU wählten eine sub Nr. 1 aufgeführte von dem Herrn Grafen REUß den 43sten ausgestellten auf	3 000 »
und eine auf Osterhof protocollirte auf	1 000 »

lautende Obligation, wobey derselbe an Zinsen baar zu erhielt	35 Rthl.
4. der Herr Graf CONRAD ZU RANTZAU erhielt das für Herrn Kapitain, Grafen HANS ZU RANTZAU ausgesetzte Legat in zwey von dem Licentiaten BOCKELMANN zu Perdoel ausgestellten, sub Nr. 5, 6, 7 u. 8 im Verzeichnis aufgeführten, jed auf 1500 Rthl. mithin zusammen auf	3 000 »
lautenden Obligationen und erhielt dazu an Zinsenzulage für 4 ½ Monate baar	45 »
5. der Secretair KOPMANN wählte für den Herrn Landrath und Amtmann AUGUST Graf ZU RANTZAU	
1. eine sub Nr. 31 aufgeführte protocollirte Obligation von Advocat DRESSEN ausgestellt auf	1 000 »
2. eine sub Nr. 30 aufgeführte von JOHANN HOLST ausgestellt, protocollirte Obligation auf	500 »
und 3. einen von Herrn BUTENSCHÖN ausgestellten, sub Nr. 35 aufgeführten Wechsel auf	1 500 »
wobey derselbe an Zinsen als Zulage pro rata temporis baar erhalten, nemlich	37 » 24
6. der Herr Rittmeister Graf CARL ZU RANTZAU erhielten	
a eine von dem Apotheker WORLIN zu Meldorf ausgestellte protocollirte, sub 12 aufgeführte Obligation auf	1 000 »
b eine dito von JOHANN SCHLEEF zu Augustenhof sub Nr. 13 allegirte und auf	1 333 » 16
c eine im Gute Neuendorf versichert und sub Nr. 15 allegirte Obligation auf	800 »
d eine dito sub Nr. 23 aufgeführte und von JOCHIM HARMS in Kellinghusen ausgestellt auf	1 166 » 32
e eine dito von den Interessenten des Moorhusener Aussendeiches ausgestellt und sub Nr. 26 allegirte auf	500 »
f eine dito von JOHANN FRIEDERICH DELFS ausgestellt, sub Nr. 22 allegirte, auf	666 » 32
g eine von demselben ausgestellt, sub Nr. 29 allegirte, protocollirte Obligation auf	1 333 » 16
lautend	
h erhält baar zu an Kapital	200 »
und imgleichen an Zulage-Zinsen	23 » 32

7. der Herr Graf CONRAD ZU RANTZAU, Ritter, empfing die auf dem Wibelschem Hause protocollirte sub Nr. 14 allegirte auf . . . 1 500 Rtlr. und die von HANS BLUNCK laut Nr. 27 ausgestellte auf 2 000 »
 lautende Obligation, erhielt damit zusammen 3 500 Rtlr.
 welcherhalben derselbe 500 R. imgleichen an Zinsen 20 R. wieder ad massam zu bringen hat.

Vorstehendermassen beträgt die ganze Masse der Kapitalien und baaren Geldern 28 425 Rtl. 33
 davon geht vorgedachte Summe der Legaten ab mit 22 666 » 8
 imgleichen diejenigen 200 »
 welche die hochselige Frau Gräfin in dem Codizill zur Erbauung eines Armenhauses bestimmt hat 22 866 » 8

bleiben 5 559 Rtlr. 25
 Dazu hat der Herr Graf CONRAD ZU RANTZAU beyzugetragen die zuvielerhaltenen 520 »
 Mithin beträgt die ganze unter den drey jüngeren Herren Brüder zu theilende Summe 6 079 » 25
 Diese in drey gleichen Portionen getheilt so erhält ein jeder 2 026 » 24

Hiernächst wurde zur Verteilung der besten Spitzen, ächten Perlen und Steine geschritten, welcherhalben die Frau Kammerherrin VON SCHILDEN und der Herr Graf CONRAD ZU RANTZAU, mand.no[m]i[n]e der Frau Gräfin VON HOLSTEIN das Loos über ausgelegte gleichen Portionen entscheiden liessen.

Worauf dann der Frau Kammerherrin VON SCHILDEN die hochderselben vermachte Reisetoylette mit Zubehör überliefert wurde, und der Herr Graf CONRAD ZU RANTZAU sich von denen vorhandenen Uhren eine aussuchte.

Die Theilung der Bücher ist von diesmal noch ausgesetzt worden.

Sodann empfing der Rittmeister, Herr Graf CARL ZU RANTZAU das hochdemselben beykommende silberne Thee- und Kaffe-Service, imgleichen die Suppen-Schaale mit Deckel und Tellern, der Herr Graf CONRAD ZU RANTZAU nahmen für den Herrn Capitain, Grafen HANS ZU RANTZAU die hochdemselben gebührende zwei silberne Leuchtern, ein Waschbecken und Kanne im Empfang, der Herr Secretair COPMANN erhielten das desselben Herrn Mandanten vermachte vergoldete Besteck, bestehend in Löffel, Messer, Gabel und Eylöffel, im schwarzen Futteral, imgleichen einen silbernen Kessel mit Lampe, und der Herr Graf CONRAD ZU RANTZAU die hochdemselben legirte grosse silberne Kaffeekanne, ein Waschbecken, eine Kanne, zwey Leuchter, ein Besteck, bestehend in einem Löffel, Gabel, Messer, Pfeffer- und Salzdose, Becher zum Ey, Löffel und

Vorlegagabel, imgleichen die grosse Münze vom Indigenat-Recht und den silbernen Leuchtern mit dem grünen Schirm und der silbernen Stange.

Die Herren DETLEF, CARL und CONRAD nahmen jeder die ihnen gehörige kleine silberne Schaale in Empfang.

Nachdem nun das noch übrige Silberzeug von keinem grossem Belang geblieben war, so entschlossen sämtliche Erben sich, dass sie diesen Rest unter sich aufteilen wollten, welches dann, nachdem zuvor Sr. hochgräflichen Exellence der Herr Geheime Rath, Graf ZU RANTZAU davon ein Praecipuum für den Herrn Grafen DETLEF ausgenommen und hochdemselben übergeben hatte, auch sofort ausgeführt wurde.

Sr. hochgräflichen Exellence der Herr Geheime Rath, Graf ZU RANTZAU, Ritter, gaben hierauf einen jeden Erben von denen vorhandenen Präciosen ein Stück zu Andenken, theilten die Schaumünzen unter ihnen auf und erklärten darauf, dass die Bestimmung desjenigen, welches nach dem mütterlichen Willen denen drey jüngeren Herren Grafen zusammen, und dem Herren Grafen CONRAD ZU RANTZAU allein an Meubeln, Betten, Leinenzeug und Tischzeug zu Theil werden müsse, bis auf einen andern Tag ausgesetzt werden sollte.

Wie nun solchermassen dem Willen und den Verordnungen der hochseligen Frau Geheim-Räthin, Reichsgräfin FRIEDERICA LOUISE AMOENE ZU RANTZAU bis auf die ausgesetzten Punkte, die gebührende Folge geleistet, und ein jeder der hohen Erben dasjenige, so ihnen darnach beykommt, richtig erhalten hat. Also quirenen dieselben sich, resp. proprio, mandatario nomine et cum Curatore, hierdurch einander in bester, bündigster Form-Rechtens, und machen sich hiermit sub hypotheca bonorum verbindlichst, dass dieselben in solidum wegen der erhaltenen Obligationen und Wechsel auf ein Jahr lang die Eviction leisten, mithin wenn auf ein oder ander Posten binnen solcher Zeit etwas sollte verloren gehen, solchen Schaden gemeinschaftlich tragen wollen.

Urkundlich sämtlicher hohen Transigenten eigenhändigen Unterschriften.

So geschehen wie oben.

- Friedrich Rantzau (L. S.)
- Sophie Magdalena von Schilden
 gebohrene Gräfin zu Rantzau
 in ehelicher Curatel (L. S.)
 Schilden
- Detlef Georg Christian Graf zu Rantzau (L. S.)
- Copmann in Vollmacht des Herrn Landraths
 und Amtmannes Reichsgrafen August zu
 Rantzau in Schwartau (L. S.)
- Carl Friedrich Christian Graf zu Rantzau (L. S.)
- Andreas Conrad Petrus Graf zu Rantzau für
 mich und in Vollmacht meiner Schwester
 der Gräfin von Holstein auf Neversdorf (L. S.)

(Original i Arkivet paa Breitenburg. Afskrift velvilligst meddelt af Rigsgreve Rantzau, Breitenburg.)

FRIEDRICH RIGSGREVE RANTZAU OG FRIEDERICA LOUISE
AMOENE RIGSGREVINDE RANTZAU, FØDT GREVINDE CASTELL REMLINGENS
OBLIGATION TIL CASPAR VON BUCHWALD

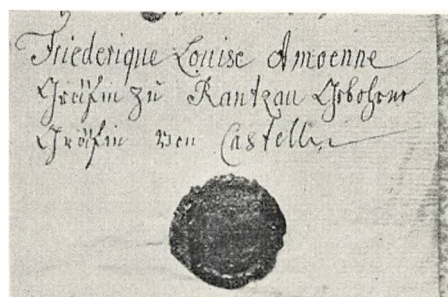
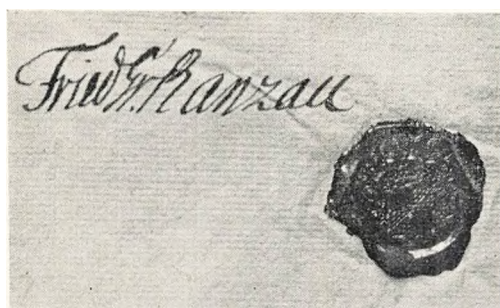
Wir Endes Unterschriebene Eheleute, ich FRIDERICH Graf zu RANTZAU, Königlich Dänemarkischer Cammer-Herr und Obrister, Herr auf Breitenburg, und ich dessen Ehe-Gemahlin FRIDERICA LOUISA AMOENA, vernähelte Gräfin zu RANTZAU, gebohrne Gräfin von CASTELL, Frau auf Breitenburg urkunden und bekennen hiermit für uns, unsere Erben und künftige Besitzer der Herrschaft Breitenburg, wasgestalt der hochwohlgeborene Herr CASPER VON BUCHWALD auf Neudorf, Königlich Dänischer Landrath, uns in gegenwärtigen Octavis Trium Regum 1764 ein Kapital von 2000 Rtlr., schreiben Zwey Tausend Reichstaler Grob Holsteinisches Courant zu Vier pro Centum zinsbahr angeliehen und vorgestreckt habe, welches Geld wir richtig empfangen, und in unsern und der unsrigen scheinbahrn Nutzen wiederum verwendet haben, und uns daher der Ausrede des nicht empfangenen, und in unsern Nutzen nicht verwandten Geldes ausdrücklich verzeyhen; gereden, geloben und verpflichten uns für uns und unsere Erben, und davon jeden in solidum, bei gräflichen Ehren, wahren Worten, Treu und guten Glauben, bei Leistung eines landübliches Einlagers, wie auch bei Verpfändung unserer gesamten, jetzt und künftigen beweg. und unbeweglichen Haabs und Güter nominum, jurium et actionum in specie der Herrschaft Breitenburg, salvo jure variandi et eligendi, in vim constituti possessorie, nicht nur das Kapital jährlich im Octavis Trium Regum zu Kiel mit Vier pro Centum zu verzinsen, sondern auch wenn es wie jedem Theile freigestehet zur gewöhnlichen Zeit in den 14 Tagen vor Johannis Baptista losgekündigt wird, in dem darauf folgenden Octavis Trium Regum, der Hauptstuhl mit allen rückständigen Zinsen auch wieder Vermuthen verursachten Schaden und Kosten zu Kiel oder wo sonst alsdann der Umschlag in diesen Herzogthümern gehalten werden dürfte, an erwähnten Herrn Gläubiger, dessen Erben und getreuen Einhabern dieser Obligation ohnfehlbar wiederum

zu bezahlen und abzutragen, wovon uns bloss die baare Bezahlung, und sonstens nichts, schützen und befreien soll, weder Geist- noch weltliche Rechte, weder kayserliche, königliche, chur- und fürstliche Ge- und Verbothe, Moratoria, Mandata, Privilegia, Indulta, Constitutiones, weder Krieg noch Krieges-Ueberzüge, weder Feuer noch Wasser-Schaden, noch andere Unglücksfälle massen wir dessen und aller übrigen Ausflüchte und Exeptionen, Erroris, doli, mali, caesionis, beneficium excussionis, divisionis, cedendarum, actionum und wie sie immer Nahmen haben mögen, auch der Rechts-Regel, dass ein gemeiner Verzicht nicht gelte, falls nicht ein besonderer vorhergegangen, und ausdrücklich begoben, insbesondere ich, die Ehe-Gemahlin, allen und jeden, sowohl in gemeinen Rechten als auch in unserer Schleswig-Holsteinischen Landes-Statutis, dem fräulichen Geschlechte zu Gute verordneten Wohlthaten, dem senatus consulto Vellejano und der Authentica signa mulier pp., imgleichen dem Hauben-Bands-Rechts und Gerechtigkeit, von deren Einhaltung ich vor meiner Unterschrift genugsam verständiget worden hierdurch an Eydesstatt renunciere. Alles getreulich und ohne Gefährde. Zur Urkund und Gelobung dessen, haben wir diese Obligation eigenhändig unterschrieben und mit unsern angebohrnen gräflichen Petschaften bestärket. So geschehen Kiel in Octavis Trium Regum des Eintausend Sieben Hundert und Vier und Sechszigsten Jahres.

FRIED. GR. RANTZAU
(L. S.)

FRIEDERIQUE LOUISE AMOENNE
Gräfin zu RANTZAU, gebohrne
Gräfin von CASTELL.
(L. S.)

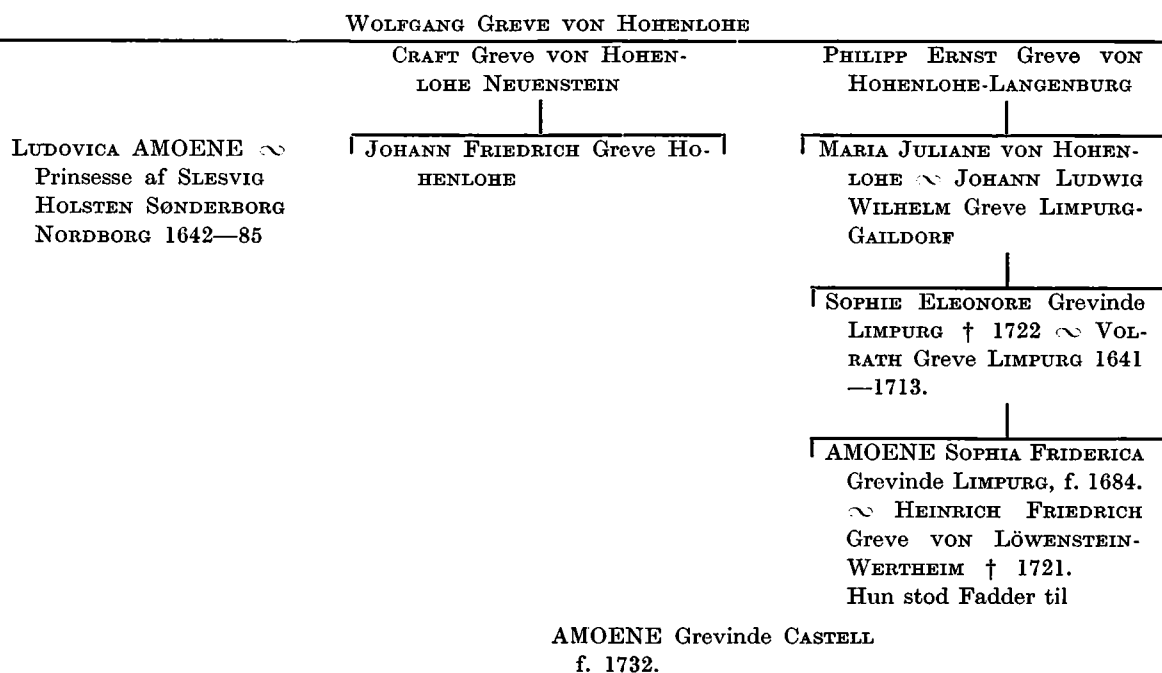
(Original i Arkivet paa Breitenburg. Afskriften vel-
villigst meddelt af Rigsgreve Rantzau, Breitenburg.)

Underskrifter paa Obligation, dat. Octavis Trium Regum 1764. Breitenburg Arkiv.

NAVNET AMOENE

Navnet Amoene kommer af Latin amoenus (fem. amoena), som betyder yndig, fin. Grevinde Amoene Castell har faaet dette Navn ved Opkaldelse efter sin Gudmoder Grevinde AMOENA LÖWENSTEIN-WERTHEIM, f. Grevinde VON LIMPURG, som atter maa antages at have faaet det ved Opkaldelse efter Grevinde AMOENE VON HOHENLOHE-OEHRINGEN, født Prinsesse af SLESVIG HOLSTEN SØNDERBORG NORDBORG. Følgende Oversigt viser Forbindelsen:

DIVERSE BREVE

1.

GREVE ADOLPH CASTELL-REMLINGEN TIL GREVE AUGUST CASTELL-REMLINGEN

Hamburg, den 24ⁿ Dec. 1761.

Hochgebohrner Graf,
Gnädiger Herr Oncle.

Ew. Liebden habe hiedurch zu eröffnen keinen Umgang nehmen können, was maßen es durch Gottes sonderbare Fügung geschehen, daß meine geliebteste Gräfin Schwester, die Hochgebohrne Gräfin und Frau, Frau FRIEDERICA LOUISE AMOENE Gräfin zu CASTELL-REMLINGEN mit dem Hochgebohrnen Grafen und Herrn, Herrn FRIEDRICH Grafen zu RANZAU, Königl. Dänischen Cammer Herrn und Major bey Jhro Königl. Maytt. der Königin Leib Regiment ein christliches Eheverbindnuß getroffen, und solches gestern als den 23ⁿ dieses hieselbst in Hamburg durch priesterliche Einsegnung würcklich vollzogen.

Wie nun nicht zweifele, Ew. Lbden werden an dem Vergnügen und der Freude der neu vermählten liebreichen Antheil zu nehmen geneigt seyn; also habe dieselben nebst mir Ew. Lbden hochschätzbaren Gewogenheit und Freundschaft bestens empfehlen wollen, der ich mit ohnausgesetzter Hochachtung und Ergebenheit zeit Lebens beharre

Ew. Lbden

treu ergebenster Neveu

und unterthäniger Diener

C. A. F. G. Comte de Castell Remlingen

2.

GREVE FRIEDRICH RANTZAU TIL GREVE AUGUST CASTELL-REMLINGEN

Breitenburg, d. 16ten Februar 1764.

Hochgebohrner Reichs-Graf
Gnädiger Herr Oncle.

Ewr. Gnaden ist ohne mein Anführen bekandt, wasmaßen von dem meiner Gemahlin Lbden, welche Hochdenenselben jhren gehorsamsten Respect bezeugt, aus Hochdero Grafschafft beykommenden $\frac{1}{3}$ tel der Brautschatz und Kleinodien-Gelder allbereits zwey Ziele fällig geworden sind.

Da nun mir und meiner Gemahlin Lbden gar sehr daran gelegen ist, daß wir diese beyde Ziele sobald als möglich erhalten, so nehme ich mir die Freyheit, Ewr. Gnaden ergebenst zu ersuchen, Hochdieselben wollen die Gnade haben zu verfügen, daß solche mit dem nächsten an den Hn. Cantzley-Raht Knauer

ausgezahlt werden mögen, indem derselbe Ewr. Gnaden die Jnterims Quittung dagegen zurück geben und die Gelder weiter besorgen wird. Jch habe die Ehre unter Bezeugung unsers gehorsamsten Respects an Hochdero Frau Gemahlin Gnaden mit vorzüglichster Hochachtung zu beharren .

Ewr. Gnaden

unterthäniger Diener

Gr. FR. V. RANTZAU

Udskrift: A Monsieur, Monsieur le Comte AUGUST, Comte et Seigneur DE CASTELL, franco Nürnberg, pr. Bossenheim. A Castell.

3.

GREVE AUGUST CASTELL-REMLINGEN TIL GREVE FRIEDRICH RANTZAU (KONCEPT)

Castell, d. 6. Martii 1764

Hochgebohrner Graf

Freundlich vielgeliebt und hochgeehrttest Herr Vetter.

Ew. Lbden soll auf das unter 16t. preteriti an mich zu erlaßen beliebtes in schuldig ergebenster Antwortt ohnverhalten, daß ich bereits Sorge getragen, damit an Abführung derer Dotal-Gelder, welche Ew. Lbden herzlich geliebte Frau Gemahlin, meiner hochzuehrenden Frau Baasen Lbden. /: denen ich mich samt meiner Gemahlin bestens empfehle :/ an hiesige Grafschafft Castell zu fordern haben, ein Anfang gemacht werden; wie ich dann hierdurch versichern kann, daß der erste Termin davon bereits d. 5. Febr. a. c. nacher Rembling gegen Quittung bezahlt worden ist, und zur zweyten Termins Abtragung nun auch baldt geschritten werden solle; ansonsten Ew. Lbden denen betrübten Umständen in welche hiesige Landschaft durch den leidigen Krieg versetzt worden, zuzuschreiben geruhen, wann nicht alle accuratesse diesfalls so hat beobachtet werden können, zumahlen da die Vermählung Unsers Gräfl. Hauses Comessen baldt auf einander gefolget sind.

Ansonsten habe die Ehre unter Zusicherung meiner Ergebenheit mit wahrer Hochachtung zu verharren

Ew. Lbden

.....

(To Originaler og en Konzept (3) i Fürstl. Castell'sches Haus-Archiv, I, c. 5/45. Meddelt af Oversekretær Albert Schübel, Castell.)

4.

GREVE FRIEDRICH RANTZAU TIL ENKEKASSEN

Breitenburg d/ 30te Mart. 1772.

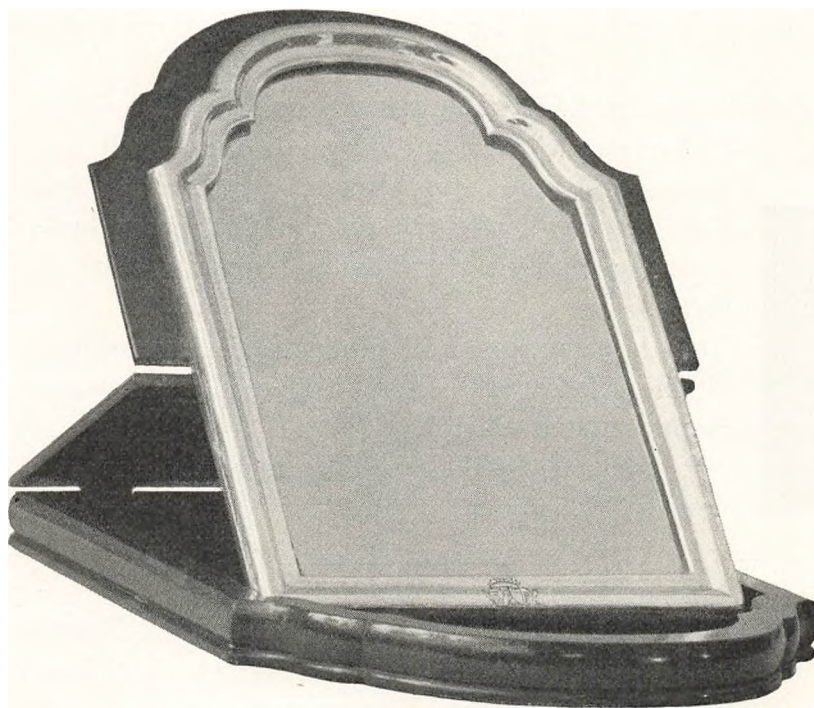
Wann von dem Königl. höchstpreislichen Generalitets und Commissariats-Collegio zu Copenhagen unterm 21sten Februar des jetztlaufenden Jahres ein Placat an die sämtliche Interessenten der Land-Militair-Etats-Pensions-Casse abgegeben und vermittelt deßen auch denen in noch geschlossener Ehe lebenden und in dieser Casse aufgenommenen Männern und Frauen auferleget worden vor Ablauf des April-Monaths dieses Jahrs an hochgedachtes Generalitets- und Commissariats-Collegium ihr gegenwärtiges Alter anzugeben und demnächst durch Einsendung glaubwürdiger Taufscheine die Angabe zu bestätigen;

Und dann ich zu Endes unterzeichneter FRIDRICH des heiligen Römischen Reichs Graf ZU RANTZAU, Königl. Kammerherr und Obrister auf Breitenburg und Arfrade Erbherr am 24sten Decbr. 1760 für meine Gemahlin Frau FRIDERICA LOUISE AMOENE gebohrne Gräfin ZU CASTELL in erwehnte Land-Militair-Etats-Pensions-Casse die Summe von Ein Tausend Rtlr. dän. Cour. in der Absicht eingeschossen habe, damit erwehnte meine Gemahlin auf dem Fall, daß Sie mich überlebte, jährlich eine Pension von vier Hundert Reichsthaler dänisch Courant zu genießen haben mochte:

Also habe ich zur Befolgung vorgelobten Placats hiedurch anzu zeigen ohn ermangeln wollen, daß ich den 6ten Septembr. 1729, meine Gemahlin aber d/ 24ten Jul.: 1734 [sic.] gebohren sey, wie solches die des Endes erforderliche Tauf-Scheine deren Beybringung mit gehörigem Fleiße betrieben werden soll, in Gewißheit setzen werden.

Fried. Rantzau

(Enkekasse-Bilag G. 2681. (R. A.))

SPEJL I MAHOGNIKASSE

Ravnholt.

AF KAMMERHERRREINDE EMILIE SEHESTEDT JUULS OPTEGNELSER

Paa Ravnholt findes en Fortegnelse, skrevet paa et almindeligt Ark Brevpapir af Kammerherreinde EMILIE SEHESTEDT JUUL, f. Baronesse HOLSTEN, f. 1834, † 1882.

I denne Fortegnelse*) anføres:

1 Ørenring med sort Slangehoved, der har tilhørt min Tipoldemoder Fyrstinde Castell, [FRIEDERICA ELEONORA Grevinde CASTELL REMLINGEN f. Grevinde CASTELL RÜDENHAUSEN f. 1701 † 1760], der gav disse Ørenringe til min Oldemoder, hendes Datter Grevinde RANTZAU Breitenburg, som gav dem til min Bedstemoder Kammerherre Amtmand Schildens Kone (hendes Datter), som gav dem til hendes Datter min Moder Baronesse HOLSTEN, der gav dem til mig Kammerherreinde SEHESTEDT JUUL, født Baronesse HOLSTEN. [Findes paa Ravnholt]. SAMME Skjæbne har den lille Fingerring haft med hvide Perler, fra Fyrstinde CASTELL er den kommet til Kammerherreinde SEHESTEDT JUUL. [Ringen er nu hos Kammerherreindens Sønnedatter, Oberstinde THAULOW og er afbildet Side 381]. 1 Sølvæske, der ligeledes er en Gave fra Fyrstinde CASTELL til hendes Datter, og fremdeles fra Datter til Datter, til den er endt hos Kammerherreinde Sehestedt Juul; paa denne Æske, som blev givet Fyrstinde Cs Datter, er det Rantzauske og Castellske Vaaben. [Denne Sølvæske findes paa Ravnholt og er afbildet Side 374.]

.....

Et Billede forestillende K. S. J.s Oldefader Grev Rantzau Breitenburg, Mand til Fyrstinde Castell. [Findes formentlig ikke længere paa Ravnholt].

.....

En Gulddaase med Triumphvogn paa og Aarstal 1814, som K. S. J. har faaet af sin Moders Moder Schilden født Rantzau. [Findes paa Ravnholt].

.....

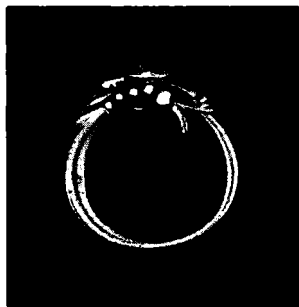
1 Sølvforyldt Medaille med lille blaat Baand, der har tilhørt min Oldemoder Gr. Rantzau Breitenborg. [Findes paa Ravnholt; Medaillen bærer paa den ene Side Dronning Charlotte Amalies Portræt].

.....

*) Retskrivningen er normaliseret.

I nogle Blyantsnotitser om, hvad der i 1881 fandtes i Dagligstuen paa Ravnholt anføres bl. a.:

I Spejl med Sølvramme med de Rantzauske og Castellske Vaabener, har tilhørt en Oldemoder til Emilie Sehestedt Juul, født Baronesse Holsten, hvis Moder var Friccius von Schilden, og hendes Moder var Comtesse Rantzau Breitenburg, og hendes Moder Fyrstinde Castell.

Ørenring paa Ravnholt
(lidt forstørret).

I Ørenring, der har tilhørt Kammerherreinde Emilie Sehestedt Juuls Oldemoder Grevinde Rantzau, født Castell.

I gammel Gulddaase, Kammerherreinde E. S. Juul arvet efter hendes Oldemoder?

Vaabenerne Rantzau og Castell paa Sølvspejlet paa Ravnholt.

Paa Skaføgaard findes 3 Dele, der har tilhørt Grev Friedrich Rantzau og hans Hustru, født Castell, og som Fru Estrup, født Baronesse Holsten, har faaet af sin Mormoder, Kammerherreinde Schilden, født Comtesse Rantzau.

Et Hovedvandsæg, der forestiller en Moppe af Dukat-Guld, der sidder paa en Pude, hvori der er en Kapsel til Moucher. [Afbildet nedenfor].

En Frugtkniv med Sølvblad og Skaft af lapis lazuli, monteret med Guld.

En Daase af Horn med sorte Ornamerter og Inskription.

Paa Bunden er afbildet en Mand og en Kone i Bondedragter, og der staar:

Nicht zu lieben auser dier
hab ich für genommen mir.

Paa Laaget er der en Forglemmigej, og paa Siden staar der:

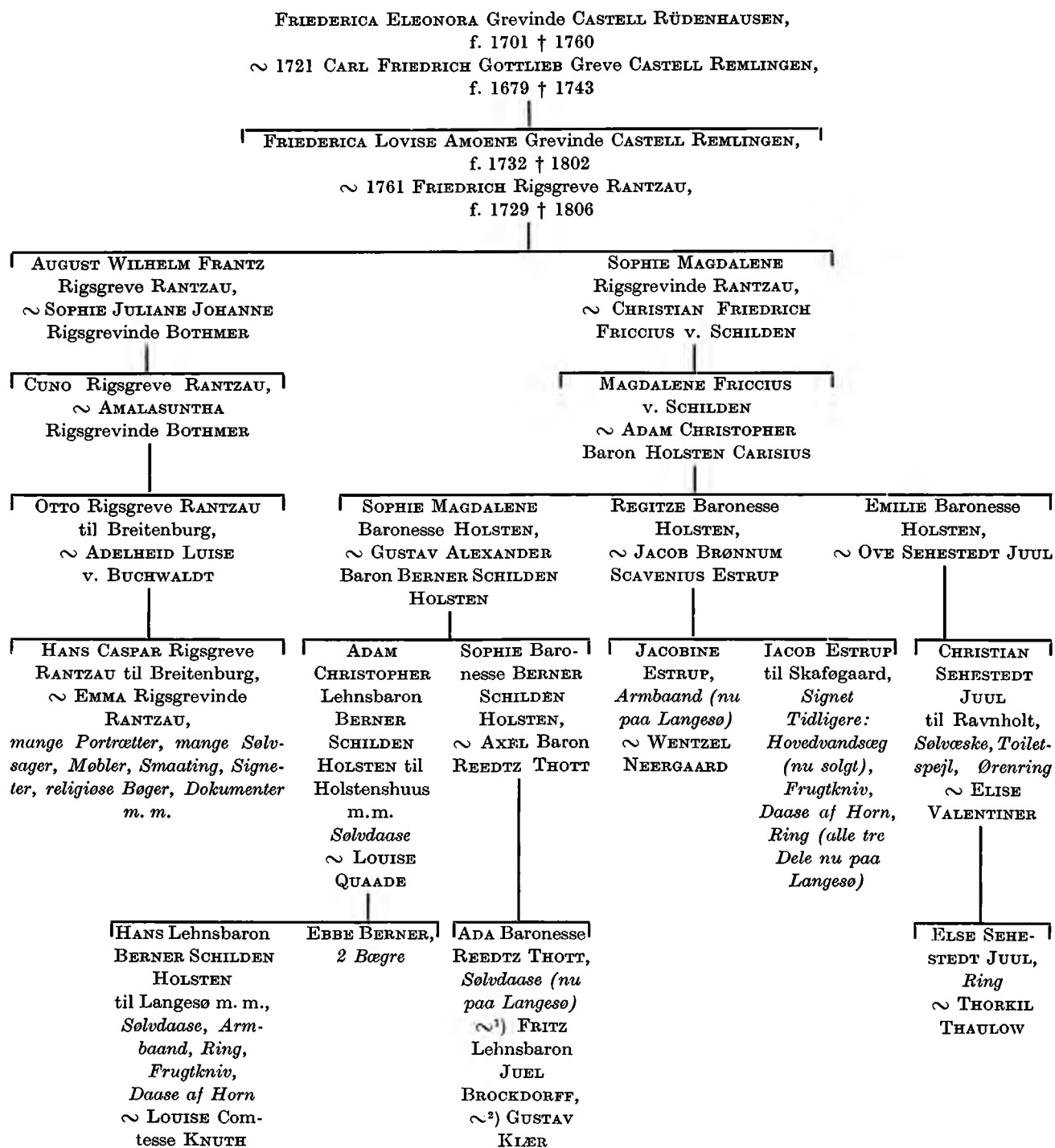
Diese Blumen spricht
vergis mein nicht.

Desuden findes paa Skaføgaard et Signet med det Rantzau-Breitenburgske Vaaben.

Tidligere Skaføgaard

HOVEDVANDSÆG
AF DUKATGULD

ARMBAAAND
med hvid Emaillindlægning i Guld.
Har tilhørt Hofjægermesterinde Neergaard f. Estrup.
Er nu paa Langesø.
Efter et Notat i Armbaadets Etui har det tilhørt
Grevinde Amoene Rantzau f. Grevinde Castell

KILDER

1. Original Daabsattest i Enkekassebilag G. 2681 (RA):
Der hochgeborne Herr FRIEDRICH, des heiligen römischen Reichs Graf VON RANTZAU, Herr der Herrschaft Breitenburg, königl. dänischer Kammer Herr und Oberster, ein Sohn des weiland hochgeborenen Reichsgrafen Herrn DETLEV RANTZAU auf Ahrnsburg Erbherrn Römisch kaiserlichen und des Reichs Hofraht, Rittern des Ordens vom schwarzen Adler, und der gleichfalls seligen Reichsgräfinn und Frau FRIDERICA AMALIA, gebornen RANTZAU, ist geboren Eintausend Siebenhundert Zwanzig und Neun, Dingstags nach dem zwölften Sonntage nach Trinit. den Sechsten September früh zwischen 6 und 7 Uhr, und noch an dem selben Tage auf dem Hofe Ahrnsburg getauft worden. Die drei Taufzeugen waren S.e hochgräfliche Excellenz der Herr Vater selbst, der Frau Reichsgräfinn Frau Mutter, die hochwohlgeborne Frau MARGARETA DOROTHEA, verwitwete und geborne RANTZAU, und die hochwohlgeborne Fräulein DOROTHEA VON PENTZ. Diese Nachricht beweiset der zweite Band des hiesigen Kirchenbuchs auf der dreiundsechzigsten Seite, und Endes benannter, der ich damals die Ehre hatte, die Taufhandlung zu verrichten, bezeuge hiemit sub fide pastorali, daß Stunden, Tag und Jahr richtig ausgeschrieben und angegeben worden. Zu mehrer Beglaubigung habe diesen Geburts- und Taufschein selbst eigenhändig ge- auch unterschrieben und mit meinem gewöhnlichen Petschaft besiegelt. So geschehen, Woldenhorn bei Ahrnsburg in Herzogthum Holstein, 1772, den 5.ten des Monats August.
- L. S. Henning Johann Hermann Eicke
Pastor.
2. Auszug aus dem Sterberegister des Kirchengemeinde Münsterdorf Jahrgang 1806, Nr. 28 (meddelt af Pastor K. Frank, Münsterdorf).
Es starb am 15 (fünfzehnten) Juni 1806 (achtzehnhundertundsechs) und ward begraben am 23. Juni 1806.
Sr. Excellenz, der hochgeborene Herr FRIEDRICH Reichsgraf ZU RANTZAU, vormals Erbherr auf Breitenburg, Königl. Geheimrath, Kammerherr, Obriste der Infanterie, Ritter des Dannebrog Ordens und des Del'Union parfaite. Sein Herr Vater ist gewesen der Herr DETHLEF Reichsgraf ZU RANTZAU, Erbherr auf Arendsburg, Königl. Reichs-Hofrath und Landrath, Ritter des schwarzen Adlerordens. Seine Mutter ist gewesen FRIDERICA AMALIA, geb. VON RANTZAU aus dem Hause Arendsburg. Er war seit 1761 den 23. Decemb. vermählt mit der schon im Jahre 1802, den 21. August verstorbenen hochgeb. Frau FRIDERICA LOUISE AMOENA, geb. Reichsgräfinn ZU CASTELL REMLINGEN, Erbfrau auf Breitenburg und Arfrade, Dame des Ordens in felicissima unionis memoriam, und aus der Ehe mit derselben hinterläßt er folgende 7 Kinder und 13 Kindes Kinder als
1. FRIDERICA CHRISTIANA MARIA, geb. 1762, d. 4. Okt. und vermählt an den wohlseligen Herr Grafen v. HOLLSTEIN, Herrn der Grafschaft Holsteinburg, Erbherrn auf Water-Neversdorff, Königl. dänischen Kammerherrn, von welcher 4 Kinder leben, als
 - a. FRIDERICA LOUISE SOPHIA, Conventualin des adligen Klosters zu Itzehoe.
 - b. HEINRICH CHRISTOPH.
 - c. FRIDERICH ADOLPH.
 - d. ANDREAS GUSTAV.
 2. DETHLEF GEORG CHRISTIAN, geboren 1763, den 19. November. Königlicher Kammerjunker, der unverheirathet ist.
 3. HANS HINRICH AUGUST, geboren 1764, den 8. December, Capitain der Infanterie und Herzogl. Mecklenburgischer Hofjägermeister, jetzt wohnhaft zu Kellinghusen und vermählt mit LOUISE, geb. VON SCHEEL, von welchem 3 Kinder leben
 - a. LOUISE DOROTHEA SOPHIA FRIDERICA
 - b. ERNESTINE CAROLINA
 - c. HENRIETTE SOPHIA JOSEPHINA BERNHARDINA.
 4. SOPHIA MAGDALENA, geb. 1766, den 19. März, die an den wohlseligen Herrn CHRISTIAN FRIEDRICH v. SCHILDEN, Königl. Kammerherrn und Amtmann zu Steinburg in Itzehoe vermählt gewesen ist, von welcher 2 Kinder leben
 - a. MAGDALENA
 - b. ARMINIA.
 5. AUGUST WILHELM FRANZ, geb. 1768, den 27. Mai. Capitular des Hochstifts zu Lübeck, hochfürstl. Eutinischer Landrath und Amtmann zu Schwartau, vermählt an SOPHIA JULIANA JOHANNA, geb. Gräfinn VON BOTHMER, von dem 4 Kinder leben, als
 - a. FRIDERICA ELEONORA SOPHIA FRANZISCA LEOPOLDINA
 - b. JOHANNA HENRIETTE MAGDALENA MATHILDA
 - c. FRIEDRICH HANS CARL LEOPOLD AUGUST
 - d. WILHELMINA CAROLINA SOPHIA ANDREA.
 6. FRIEDRICH CARL CHRISTIAN, geb. 1769, den 7. August, Obristlieutenant der Kavallerie bey der Landwehr, der noch unverheyrahtet ist.
 7. ANDREAS CONRAD PETER, geb. 1773, den 2. September, jetzt Erbherr auf Breitenburg, Arfrade, Königl. Kammerherr, Ritter des Johanniter Ordens, der noch unverheirathet ist.
Der wohlselige Herr Graf begaben sich bald nach dem Ableben der Gemahlin im Jahre 1802 von Breitenburg nach Rostorff, wo er seit der Zeit sich beständig aufgehalten hat und auch am benannten 15. Juni d. J. gestorben ist.
Er ist aber darauf am angezeigten 23. Juni in der Hofkapelle auf Breitenburg feyerlich beygesetzt.
Er lebte 76 Jahre und 9 Monate.
Wegen dieser hohen Leiche ist hier sowohl wie zu Breitenberg und Stellau drey Wochen lang nach einander täglich Mittags von 12—1 Uhr mit den Glocken geläutet.
3. Dokumenter vedrørende Skiftet efter Grev FRIEDRICH RANTZAU findes i Arkivet paa Breitenburg, M. Pk. 41.
4. Kisten staar i den utilgangelige Hvalving under Kapellet. Ifølge Kammertjenerens Optegnelser (se nedenfor Nr. 47) 17. Juni 1806 skulde der paa Kisten anbringes tre Plader. Paa den første Indskriften: FRIEDRICH Reichsgraf ZU RANTZAU-BREITENBURG, geb. in Arensburg d/ 6ten Sept. 1729, gestorben in Rostorf d/ 15t. Jun. 1806. Paa den anden: Vaabønet

og paa den tredie: Hebr. XIII, 14 [Thi vi have ikke her en blivende Stad, men søge efter den tilkommende].

5. Protokollum der Kirche St. Michaelis (Hamburg) worinnen die abgekündigte und getraute Personen von Anno 1667—1772, S. 605 (meddelt af Frau Hildegard von Marchtaler)

23. Dez. 1761

H. Graf FRIEDRICH ZU RANTZAU mit der Comtesse FRIEDERIQUE LOUISE AMÖNE VON CASTELL.

Original Vielsesattest i Enkekassebilag G. 2681 (RA): Da ich Endes bemeldter die Ehre gehabt den hochgebornen Herrn Graf RANTZOW mit der hochgebornen Gräfin CASTELL hieselbst in Hamburg d/ 23. Dec. 1761 zu copuliren, so habe solches auf hohes Begehren hiedurch unter meiner Hand und Siegel unterthänigst attestiren sollen.

Hamburg d/ 8. September 1762

L. S.

Jo. Andr. Nötting
Prediger an der St. Michaelis
Kirche hieselbst.

Bryllupsdigte findes i Breitenburgs Bibliothek, Ranz. Nr. 350.

6. Original Daabsattest i Enkekassebilag G. 2681 (RA). Anno Christi 1732 den 26sten Julij ist dem hochgebohrnen Grafen und Herrn, Herrn CARL FRIEDRICH GOTTLIEB Grafen und Herrn ZU CASTELL, königl. Polnischen und churfürstl/ Sächsischen General Lieutenant p. und deßen Frau Gemahlin der auch hochgebohrnen Gräfin und Frau, Frau FRIEDERICA ELEONORA, gebohrnen und vermählten Gräfin ZU CASTELL, eine Comtesse gebohren und FRIEDERICA LOUISE AMOENA genennet worden.

Die hohe Gvatterinen waren Ihro Durchlaucht, die Frau Marggräfin ZU ANSPACH und Ihro Excellence Frau AMOENA FRIEDERICA SOPHIA Gräfin zu LÖWENSTEIN WERTHEIM.

Extrahirt aus dem Remlinger Tauf Buch von Remlingen L. S. Johann Michael Flegler den 22sten Mertz 1772. der Zeit Pfarrer Grevinde FRIEDERICA ELEONORA CASTELLS Optegnelse om Datterens Fødsel (Breitenburg-Bibl. Ranz. 344, jfr. 64/31).

Den 21ten Julij 1732 hatt mich der liebe Gott glücklich endbunden mit meine 4ten Tochter, da den 3ten Dag solche zur heiligen Dauf gebracht worden und den schöne Nahmen

FRIEDRIQUE LOUISE AMÖNE

genannt worden. Der gnadige Gott erhalte sie in Seegen und laße sein Kind sein und bleiben.

Ifølge Grev Friedrich Rantzaus Optegnelser i Bibelen af 1720, (se S. 29) har Grevinde Friederica Eleonora Castell et andet Sted noteret, at hendes Datter Amoene er født 24. Juli. Da dette stemmer med, at hun er døbt Trediedagen — 26. Juli, idet det forudsættes, at denne Dato i ovenciterede Daabsattest gælder Daaben, og da Grev Rantzau utvivlsomt vilde have gjort Bemærkning om, at Svigermoderens Angivelse af 24. Juli som Fødselsdag var forkert, er denne antaget at være den rigtige; de paagældende Indførsler i Ranzoviana Nr. 344 — der ogsaa gør Indtryk af at være skrevet ud i et — maa da antages at være nedskrevet paa et senere Tidspunkt, og Datoen 21. Juli at bero paa en Fejlskrivning eller eventuelt Fejlhuskning.

At man har regnet Fødselsdagen at være 24. Juli fremgaar af, at denne Dato er anbragt saavel paa Klingbeutelen som paa Foden af Alterkalken i Breitenburg Kapel.

7. Auszug aus dem Sterberegister der Kirchengemeinde Münsterdorf, Jahrgang 1802, No. 25 (meddelt af Pastor K. Frank, Münsterdorf).

Es starb am 21 (einundzwanzigsten) August 1802 (achtzehnhundertundzwei) und ward begraben am 30. August 1802

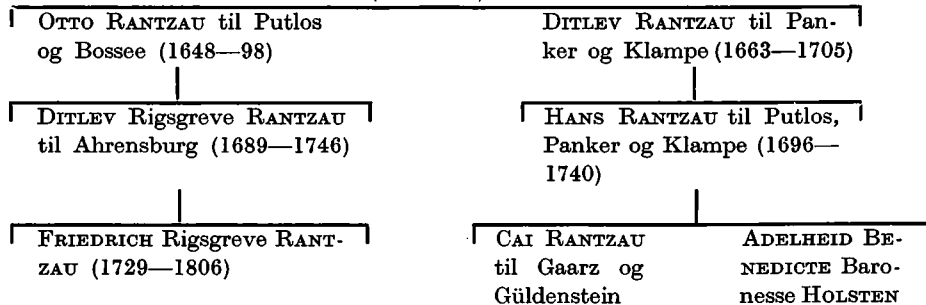
FRIEDERICA LOUISE AMOENA

geborene Gräfin ZU CASTELL-REMLINGEN, vermählte Reichsgräfin ZU RANTZAU, Erbfrau der Herrschaft Breitenburg, Dame des Ordens in felicissima unionis memoriam, eine Tochter von CARL FRIEDRICH GOTTLIEB Graf ZU CASTELL-REMLINGEN, churfürstl. Sächsischem General der Infanterie, Gouverneur von Leipzig, Ritter des St. Steinrich Ordens, und der hochgebohrnen Frau FRIEDERICA ELEONORA, geb. Gräfin ZU CASTELL-RÜDINGEN, Dame des Ordens in felicissima unionis memoriam. Sie hinterläßt außer ihrem Gemahl, FRIEDRICH Reichsgrafen ZU RANTZAU aus dem Hause Ahrensburg, Königl. dänischen Geheimen Rath, Obersten, Kammerh., des Dannebrog Ordens Ritttern, Heir der Herrschaft Breitenburg, 7 Kinder und 13 Kindes-Kinder.

1. FRIEDERICA CHRISTIANE MARIA, vermählt gewesen mit weil. Grafen VON HOLSTEIN, Herrn der Grafenschaft Holsteinburg, Erbherrn auf Water-Neversdorf, Königl. dänischen Kammerh., von derselben 4 Kindes Kinder
 - a. FRIEDERICA LOUISE SOPHIE, Conventualin des hochadel. Klosters zu Itzehoe.
 - b. FRIEDRICH ADOLPH
 - c. HEINRICH CHRISTOPH
 - d. ANDREAS GUSTAPH.
2. DETLEF GEORG CHRISTIAN.
3. HANS HINRICH AUGUST, Kapitän von der Infanterie, vermählt mit LOUISE, geb. SCHEEL, von demselben 3 Kindes Kinder
 - a. LOUISE DOROTHEA SOPHIE FRIEDERICA
 - b. ERNESTINE CAROLINE
 - c. HENRIETTE SOPHIE JOSEPHINE BERNHARDINE.
4. SOPHIE MAGDALENE, vermählt an den H. CHRISTIAN FRIEDRICH VON SCHILDEN, Königl. dänischen Kammerh., Landrath und Amtmann zu Steinburg in Itzehoe, von der 2 Kindes Kinder
 - a. MAGDALENE
 - b. ARMINIE.
5. AUGUST WILHELM FRANZ, Kapitular des großen Stifts in Lübeck, fürstbischöfl. Eutinischen Landrath und Amtmann zu Schwartau vermählt mit SOPHIE JULIANE JOHANNE Comtesse VON BOTHEMER 4 Kindes Kinder
 - a. FRIEDERICA ELEONORA SOPHIA FRANCISCA LEOPOLDINA
 - b. JOHANNA HENRIETTA MAGDALENA MATHILDA
 - c. FRIEDRICH HANS CARL LEOPOLD AUGUST
 - d. WILHELMINA CAROLINA SOPHIA ANDREA.
6. FRIEDRICH CARL CHRISTIAN, Rittmeister von der Kavallerie, Chef einer Eskadron bei dem Leibregiment leichter Dragoner in Itzehoe.
7. ANDRES CONRAD PETER, des Johanniter Ordens

- Ritter und jetzt regierender Herr der Herrschaft. Die verewigte ward in dem Gewölbe in der Kapelle auf Breitenburg gesetzt.
- Ihr Alter hat sie gebracht auf 70 J. 4 Wochen.
8. Om Skiftet se S. 382 f.
 9. Desværre foreligger der ingen Notater fra Grev Rantzau's Kammertjener om Grevindens Død eller Begravelse, se ovenfor 4.
 10. Greverne Rantzau's Vaaben er beskrevet i Bd. I, S. 465. Greverne Castell førte et af rødt og Sølv firdelt Skjold. Hjelmen kronet, med Fyrstehat, hvorpaa en af rødt og Sølv firdelt Søjle besat med en Paa-fuglehale med tre Fjer.
 11. Danmarks Adels Aarvog XLVII, 1930, II, S. 68 og 132. August Sperl: Castell, Bilder aus der Vergangenheit eines deutschen Dynastengeschlechtes, Stuttgart, 1908. Kneschke: Deutsches Adels Lexicon II 1860, S. 237. Louis Bobé: Reventlowske Familiepapirer V, S. 241. Carl v. Rantzau: Das Haus Rantzau, Celle 1866, S. 197 og 208, samt Stamtavle IV. Hirsch: Danske og Norske Officerer, VIII, 326. N. Møller: Register over Rangspersoner (RA) P. Bjørn: Ridderne, 1776, S. 238. Om Breitenburg se Oldekop: Topographie des Herzogthums Holstein II Kreis XII, Stormarn, S. 32 f. En Beretning om Fyrreskovenes Tilstand 1798 findes i Slesv. Holst. Prov. Ber. 1798, II; S. 43—50.
 12. Optegnelser i Breitenburg Arkiv, L. 2 Nr. 12. jfr. S. 28.
 13. Hirsch: Anf. St.
 14. se Rescripten Extracte 1765, $\frac{4}{6}$, 1767 $\frac{18}{4}$, $\frac{18}{5}$ og $\frac{3}{7}$, 1768 S. 178, 1775 S. 36 og Rescr. Journal 1784, Nr. 38.
 15. Rescr. Extr. 1776, $\frac{15}{3}$.
 16. Extr. af Tyske Kanc. Forestillingsprotokol I, 1770—90 1771 $\frac{23}{8}$.
 17. Rescr. Extr. 1769, $\frac{28}{1}$, Rescr. Journ. 1789, $\frac{10}{12}$.
 18. Patenten Extr. 1765, $\frac{5}{1}$.
 19. Rescr. Extr. 1767, $\frac{29}{8}$.
 20. samme 1767, $\frac{31}{1}$, 1774, $\frac{21}{4}$ samt Extr. af T. Kanc. Forest.prot. I, 1770—90, 1779, $\frac{2}{7}$.
 21. Rescr. Extr. 1765, $\frac{31}{8}$, 1768, $\frac{27}{5}$ og 1769 $\frac{4}{2}$.
 22. samme 1765, $\frac{15}{4}$.
 23. samme 1775, $\frac{27}{4}$.
 24. sst. og Extr. af T. Kanc. Forest.prot. I 1770—90, 1775, $\frac{21}{4}$.
 25. Rescr. Extr. 1774, $\frac{21}{3}$, jfr. Rescr. Journal 1784, $\frac{27}{7}$.
 26. Rescr. Extr. 1769, $\frac{28}{8}$.
 27. samme 1766, $\frac{15}{11}$ og 1767, $\frac{14}{2}$.
 28. samme 1768, $\frac{23}{1}$ og $\frac{5}{3}$.
 29. samme 1770, $\frac{16}{6}$ til Grev Rantzau og Provst Hasse.
 30. Aage Friis: Andreas Peter Bernstorff og Ove Høegh-Guldberg, 1899, Afsnit IV: A. P. Bernstorffs Udnævnelse til Direktør for Tyske Kancelli og Styrelse af Hertugdømmerne, S. 118—69 passim.
 31. P. Bjørn: Ridderne, anf. St.
 32. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, III, 1913, S. 240. A. P. BERNSTORFF var gift med HENRIETTE FREDERIKKE Grevinde STOLLBERG STOLLBERG (1747—82), Datter af Grev CHRISTIAN GÜNTHER STOLLBERG STOLLBERG og Grevinde CHRISTIANA CHARLOTTE FRIEDERICA CASTELL REMLINGEN, der var Grevinde FRIEDERICA LOVISA AMOENE RANTZAU's ældste Søster.
 33. Danmarks Adels Aarvog, 1930, S. 123. Han var Broder til ADELHEID BENEDICTE RANTZAU (32/10), der var gift med Gehejmeraad, Baron ADAM CHRISTOPHER HOLSTEN (32/9).

34. HANS RANTZAU til Putlos m. m.
(1613—73)

35. Danmarks Adels Aarvog LIII, 1936, II, S. 28.
36. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, III, 1913, S. 260.
37. Breve og Papirer vedrørende Børnenes Opdragelse i Arkivet paa Breitenburg, L. 6.
38. Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holst. Gesch. XI, 1881, S. 111.
39. nævnes kan saaledes et Eksemplar af Heinr. Rantzau's Tractatus astrologicus (Bibliotekets Ranzoviana 116), som han 1780 har faaet af Grevinde CATHARINE RANTZAU paa Ascheberg, f. Grevinde RANTZAU, hvori Grev FRIEDRICH RANTZAU har gjort en Bemærkning om, at den skal arves af den af hans Sønner, som viser størst Interesse for gamle Sager.
40. SOPHIE HEDEVIG AHLEFELDT, f. Rigs grevinde RANTZAU af Linien Rastorf, se DAA 1930, II, S. 83.
41. Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holst. Gesch. XI, 1881, S. 79; jfr. Peter Hirschfeld: Schleswig-Holsteinische Herrenhäuser, Gutshöfe und Gärten des 18. Jahrhunderts, Kiel 1935, S. 80—82.
42. Oldekop: anf. Bind og Kreds S. 36.
43. Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holst. Gesch. XI, 1881, S. 271 f.
44. Patenten Extr. 1774, $\frac{21}{4}$, Extr. af T. Kanc. Forest.prot. I, 1770—90, 1771 $\frac{27}{12}$, 1772, $\frac{26}{11}$, 1773, $\frac{14}{7}$ og 1774, $\frac{22}{4}$.
45. Patenten Extr. 1781, $\frac{15}{5}$ og $\frac{19}{5}$, Extr. af T. Kanc. Forest.prot. I, 1770—90, 1781, $\frac{17}{5}$.
46. Overenskomsten findes i Breitenburgs Arkiv, M. Nr. 1.
47. Optegnelser af Grev Friedrich Rantzau's Kammer-tjener i Almanak fra Aaret 1806, Breitenburg Bibl. Ranz. 368.
48. Enkekassebilag G. 2681. (RA).

49. Forliget, der er konfirmeret 6. Dec. 1799, findes i Breitenburgs Arkiv M, Nr. 41, Læg 2.
50. Skøde i Breitenburgs Arkiv, M. Nr. 3.
51. nemlig i Breitenburgs Arkiv L, Nr. 9. Blandt Obligationerne findes her en Kvittering fra Gehejmerraad ADAM CHRISTOPHER HOLSTEN af Dato 22. Januar 1780 for 1000 Rthlr., som han i OTR. 1764 havde laant Grev Rantzau.
52. Dispositionen fra 1763 er ikke fundet, men omtales i Dispositionen af 1768.
53. Original i Breitenburgs Arkiv M. Pk. 8.
54. Afskrift af Testamentet i Breitenburgs Arkiv, M. Nr. 41, Læg 3.
55. Se S. 382 f.
56. Skifte efter Detlev Rantzau i Breitenburgs Arkiv, L. Nr. 2.
57. Hans mødrene Arv var paa 10 000 Rthlr. Kroner.
58. Skifte efter FRIDERICA AMALIA RANTZAU, død 1747, i Breitenburgs Arkiv, L. Nr. 3.
59. Originalægtepagt, dat. Breitenburg 14. Sept. 1781, findes i Arkivet paa Breitenburg, L. Nr. 10.
60. Angivelsen i DAA, 1930, S. 133 af, at han er født paa Marutendorf, staar i Modstrid med Faderens Optegnelser (se S. 378 f.).
61. Efter Grev Conrads Fødsel skulde der hengaa 150 Aar, før der paany fødtes et Barn paa Breitenburg. Grev Conrad Rantzau fødtes der 2. September 1773 og Greve Hans Caspar Rantzaus Datter HENRIETTE ANNA ADELHEID LITA STANNY ELISABETH Rigsgravinde RANTZAU 4. Oktober 1923.
62. Et Maleri af ham, malet 1810 af GRØGER, findes paa Langesø.

I Arkivet paa Lindenberg (Pk. XI) findes et Brev fra Grev Friedrich Rantzau til H. E. SCHIMMELMANN, dat. Breitenburg 8. December 1775, til hvem han anbefaler en Ansøgning fra en Præst, der ønskede Forflyttelse.

Talrige Breve mellem Ægteparret og deres Børn findes i Arkivet paa Breitenburg, særlig i L. 23 og M. 13, men ogsaa andre Steder. Grev Rantzaus Dagbøger findes i Bibliotekets Ranzoviana Afdeling.

NOTER TIL BILLEDERNE

- Side 357. De to Segl er tegnede efter Seglene under en Obligation, dateret Octavis Trium Regum 1764 i Arkivet paa Breitenburg.
- Side 360 og 361. De to store Silhouetter er efter Originaler blandt en Samling Silhouetter, der opbevares i en Kapsel paa Breitenburg.
- Side 362. Tegningen af Breitenburg er signeret: »Helene fecit«, og Fru Regitze Estrup f. Baronesse Holsten har paa Tegningen skrevet, at den er tegnet af hendes Moder i dennes Ungdom.
- Side 367. Paa Interiør Billedet ses et Maleri, forestillende en Bondescene, malet af Holbein. I Midten et spansk Landskab af Hercules Segers (dette var allerede paa Breitenburg 1663) og tilhøjre et Portræt af Kejser Carl V af Lucas Cranach, skænket ca. 1560—70 af Kejser Ferdinand I til Henrik Rantzau.
- Side 368, 369 og 370. Det er et dobbelt Skrivebord med 2 svære Hanke paa hver Kortsides og ialt 9 Skuffer paa hver Langside. Pladen er rigt indlagt med Friedrich Rantzaus og Amoene Castells Alliancevaabener, Navnetræk, Fødselsaar og Vielsesaar (VM [vermählt] 1761), og Navnetræk og Fødselsaar for deres 7 Børn. Paa Pladens Midte staar der: MDCCLXIV, saa Navnene for de 4 Børn, der er fødte efter 1764, er antagelig indføjjet senere i Felter, der oprindeligt har været tomme. Der er endnu en oval og to halvrunde Felter uden Navne.
- Langs Skrivebordets Kant er der hele Vejen rundt indlagt store Bogstaver, nemlig Betydelsesbogstaverne til den nedenstaaende Sentens:
- Wolle Du Neues Geschlecht,
An Das Ich Diese Güter
Werde Vererben In Meiner Weise
Wirken*
- Vnd Treu Walten Mit Gerechtigkeit
Dienend Dem Herrn, Mit Rechtschaffenheit*
- Vnd Gott Wird Meine Kinder Durch
Gnädige*
- Hilfe Segnen, Wie Ich Mit Demütigem
Sinn*
- Von Der Ewigen Barmherzigkeit
Hoffe.*
- Betet Wie Ich, Dass Gott Helfe.*
- Afskrevet efter Oplysninger fra Grevinde Emma Rantzau, Breitenburg.
- Side 371. Toiletgarnituret er af Sølv med Dobbeltvaaben Rantzau-Castell og bestaar af Toiletspejl, Suppeterrin med Fad, Fyrfad m. m.
- Side 372. Den nu paa Langesø værende lille Sølvdaase er erhvervet fra Baronesse Ada Reedtz Thott, nu Fru Kiær.
- Da Langesøs nuværende Ejer og hans Hustru holdt Sølvbryllup, blev denne Daase kopieret, og Kopierne forsynede med Vaabenerne Berner og Knuth. Under Bunden staar: 1904 - ³/₁₂ - 1929. Saadan

- Daaser blev som Erindringsgaver givet til Sølvbrudeparrets Børn, Forældre, Søskende, Svogre og Svigerinder.
- Side 373. Klingbeutelen er af rødt Fløjl. Den er mærket med Datoen: Den 24ten July. Denne Dag var Grevinde Amoene Rantzau's Fødselsdag. Paa Foden af en forgyldt Alterkalk paa Breitenburg staar der: 1773 d. 24 Julii.
- Side 373. Sønnen August Wilhelm Frantz er født 7. Maj 1768 og døbt 30. Maj; men Aarstallet paa Bægeret er 1769. Paa Breitenburg findes endnu et tilsvarende Sølvbæger med en Stork paa Laaget. Under Bunden af dette er der graveret: C. F. C. 1770. — Sønnen Friederich Carl Christian er født 7. Aug. 1769 og døbt 11. Aug., saa ogsaa dette Bæger maa være givet Aaret efter Barnets Fødsel. Et tredie Bæger, men uden Laag, findes paa Breitenburg. Paa dettes Bund er graveret: A. C. P. G. z. R. den 2ten Sebr. 1773, selve den Dag, da den senere Statsminister, Grev Conrad Rantzau fødtes.
- Der er gjort Forsøg paa at finde et lignende Bæger, som kan have tilhørt Grevinde F. C. M. Holstein f. Rantzau. Da et saadant ikke er fundet paa Holsteinborg,

er der rettet en Forespørgsel til Waterne-verstorff, hvorfra Grev Waldersee den 16de Marts 1939 i et Brev til Magister Albert Fabritius oplyser:

»Ich habe mich in der Neverstorffer Silberbeständen ganz genau orientiert, musste aber leider feststellen, dass mein erster Gedanke richtig war, der lautete, dass ein solcher Becher sich hier nicht befindet.»

Da der kun kendes Bægre med de 4 yngste Børns Navne, er det muligt, at de 3 ældste Børn ikke har haft saadanne Bægre.

Side 381. Ringen er af Guld. I Midten er der en Blomst af Perler og udenom Guldblade. Ringens Historie omtales Side 387.

Side 388. I Hovedvandsæggets Bund er der en Kapsel til Moucher. Paa Hundens Halsbaand staar der i Emaillé: Toujours fidèle.

Side 394. Denne Daase har ligesom det S. 388 afbildede Hovedvandsæg og den S. 389 under Iacob Estrup nævnte Frugtkniv ifølge Meddelelse fra Iacob Estrup tilhørt Greve Friedrich Rantzau og Hustru; deres Datter, Kammerherreinde Schilden har foræret disse tre Ting til sin Datterdatter Fru Regitze Estrup.

Tidligere Skafogaard, nu Langeso

LILLE DAASE AF HORN

Paa den ene Side staar der:

Diese Blumen spricht vergis mein nicht.

Paa Bunden staar der:

Nicht zu lieben auser Dier
hab ich für genommen mir.